

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

600042710K

33.

613

= C Text Lat V. 30

= C Lat V. 70.

RONIS 67/220

34.

TINA

RSUNT

LLERO

M. TERENTI VARRONIS

67/220

34

DE

LINGUA LATINA

LIBRORUM QUAE SUPERSUNT

EMENDATA ET ANNOTATA

A

CAROLO ODOFREDO MUELLERO

ANNO MDCCCXXXIII.

VE NEUNT LIPSIAE,

IN LIBRARIA WEIDMANNIANA.

613.

913.

PRAEFATIO EDITORIS.

Inter criticos constat, classicorum quos vocant scriptorum nullum afflictiore conditione ad nostram aetatem pervenisse, quam Varronis de Lingua Latina ad Ciceronem libros. Huius rei in causas dum inquirō, adductus sum in opinionem, iam natalitium sidus grave fuisse his libris, vel, ut apertius loquar, iam tum cum primum in publicum prodirent, aliquam partem vitiorum eos secum tulisse, quibus nunc frustra remedia quaerimus. Itaque criticam horum librorum historiam, quam in hoc prooemio enarrabo, ab eo ipso tempore ordiar, quo illi a Varrone scripti sunt.

M. Terentium Varronem, scimus, cum Pompeianas partes et in Hispania et in Graecia strenue defendisset, post pugnam Pharsalicam, anno ab U. c. DCCVI commissam, a Caesare in gratiam receptum rediisse in patriam, atque in recessu villarum delitescens quasi renovato studio literis totum incubuisse: pro republica tam securi animi, ut, Cicerone teste (ad famil. IX, 6.), in perturbatissima etiam tum civitate prope solus in portu esse videretur. Ac statim post reditum de lingua Latina scribendi consilium ab eo initum esse, intelligitur ex epistola eiusdem Ciceronis (ad Atticum XIII, 12.) anno ab U. c. DCCIX scripta, in qua ille Varronem, queritur, iamdudum sibi magnam et gravem *προσφώνησιν* denunciasset: biennium autem praeteriisse, cum ille *Καλλιπιδης* assiduo cursu cubitum nullum processisset. Cicero autem cum se iam parasset, ut ad id quod ille misisset, antidoron referret *ἀντὶ τῷ μέτρῳ καὶ λόγῳ*, si fieri posset: nunc consilio mutato, praevertere eum hoc genere appellationis, eoque ipso excitare voluit ut cursum maturaret. Quod cum sibi proposuisset, transtulit ad M. Terentium Academicos libros, aliorum antea honori destinatos, ita ut eos non solum illi inscriberet, sed etiam ipsum in iis loquentem induceret. Qui Ciceronianus Varro in prooemio primi libri (Academ. poster. I, 1, 2.), cum etiam Atticus, quod illius Musae diutius silerent, conquestus esset, nec tamen illum cessare,

sed celare quae scriberet, existimare se addidisset: *Minime vero, respondet; intemperantis enim arbitror esse scribere quod occultare velis: sed habeo opus magnum in manibus, quod iam pridem ad hunc ipsum (Ciceronem dicit) quaedam institui, quae et sunt magna sane et limantur a me politius.* Haec verba, quae, quanquam nuper tentata a Guilelmo Rein (Quaestiones Tullianae p. 29.), sic ut posui sana et omni mendo libera esse censeo, ostendunt, libros de Lingua Latina inchoatos quidem tum fuisse a Varrone, sed nondum de manibus depositos (ut dicitur Acad. post. I, 1, 3.) et ne partem quidem eorum etiamtum ad Ciceronem transmissam. Quocirca etiam in epistola, una cum Academicis quattuor libris ad Varronem missa (ad famil. IX, 8.), Cicero se teneri non potuisse, profitetur, quominus ipse studiorum suorum coniunctionem declararet, cum Varro *tardius faceret*, id est ex Ciceronis interpretatione, *diligentius*.

Non discrepant ab his, quae ex Ciceronis literis colliguntur, eae temporum notationes, quae ex ipsis Varronis de Lingua Latina libris confici possunt. Nam quod in quinto horum librorum (§. 100.) legitur, camelopardalin nuper Alexandria adductam, id Varro scribere non poterat ante annum ab U. c. DCCVII, quo Caesar post Pharnacen devictum Romam reversus Circensibus ludis primus hoc spectaculum Romanis proposuit. Proximo anno, a. U. c. DCCVIII qui confusionis dicitur, cum fasti a Caesare emendarentur, Varronem intelligitur sextum ex libris suis perscriptum quidem jam habuisse, sed retractasse tamen postea, et quaedam ad novas fastorum rationes exegisse, alia autem quae cum his non concinunt, incorrecta reliquisse. Nam Saturnalia et Opalia iis diebus a Varrone (VI, 22.) memorari, quibus Caesar eas ferias tribuerat, apertum est, et observatum iam a Popma (p. 129. ed. Bipont.): contra, quod scriptor (VI, 13.) dicit, cum intercaletur, ultimos quinque dies Februario mensi demi, id non convenit fastis Iulianis, quibus bissexto intercalato inferiores dies Februario non demuntur, sed unus potius dies ei mensi additur; at convenit antiquiori consuetudini, ex qua ante quinque illos dies Mercedonius mensis intercalabatur, et huic dies, quibus Februarius deminutus erat, in fine adiciebantur. Alio loco (VI, 88.) conieci, viros sacris Apollinaribus faciundis et libris Sibyllinis inspiciendis constitutos, qui in codicibus Varronis XII viri scribuntur, XVI viros a scriptore dictos esse, cum Caesarem constet anno ab U. c. DCCVII quindecimviris, qui antea fuerant, sextum decimum addidisse. At poterat sane etiam eo tempore, quo numerus ad sedecim creverat, ut postea ab omnibus factum esse videmus, quindecimvirum nomen reti-

neri; neque ex ea re quidquam colligi potest, quod non aliunde certius et liquidius appareret. Neque quidquam efficitur ex numero DCC annorum, quot inter suam aetatem et Numam Pompilium intercessisse scribit Varro (VII, 3.); cum non cavillari debeamus, etiamsi scriptor in numero explendo paullo liberaliorem se praestitit.

Sic Ciceronis et ipsius Varronis consensu certissime comprobatum est, annis ab U. c. DCCVIII et DCCIX scriptorem in his libris elaborandis operae non pepercisse. Nunc quaestio instituenda, duobusne qui secuntur annis, DCCX et DCCXI, Varro libros hos absolverit et ad Ciceronem miserit. Quod, si quidem hi libri ad Ciceronem omnino missi sunt, necessarium est, nam sub finem a. DCCXI Ciceronem diem obiisse constat. Mortuo autem Ciceroni hos libros inscriptos esse non credibile, cum saepius (V, 1. VI, 97. VII, 109. 110.) illum vivum alloquatur Varro, et se illi missurum esse hos libros profiteatur (nam quod eos se ad illum *misisse* dicit, in eo verbum perfectum proinde, atque in epistolis solet, intelligendum est), et Ciceroni inscribi non potuerint libri, nisi qui vivo destinati erant. Vivo autem si missi sunt, confitendum erit, Varronem ingens opus citius absolvisse, quam ab homine illo, promptissimo ad scribendum sed cunctantiore ad edendum, expectari poterat. Nam anno DCCIX ne tres quidem priores libros, qui Septimio inscripti erant, et primum omnium, qui cui destinatus fuerit, incertum est, in publicum ediderat (qui si editi fuissent, Atticus illum celare velle quae moliretur, dicere non poterat): num credibile, proximo biennio non hos solum libros, sed alios viginti a Varrone simul uno partu profusos esse? Atque Varronem viginti quattuor de Lingua Latina libros composuisse, omnesque a quinto inde ad quartum et vigesimum usque ad Ciceronem inscriptos fuisse, Grammaticorum testimoniis certiores facti sumus. Tantam quidem librorum molem sibi parari si Cicero rescivisset: repressisset, credo, etiam morae impatientiam, nimis prurientem illam in gloriolam, qua se salutatione doctissimi Romanorum ornatum iri expectaverat. At ne mireris, quod hac mea opinione ignorasse fingatur Tullius, quid amicissimus ipsi Terentius moliretur: id non magis mirum est, quam quod eo tempore, quo Academica posteriora conscribebat, quam philosophandi rationem ille potissimum probaret, non ex illius ore acceperat, sed coniectando tantum assequi studebat. Et fefellit eum coniectura, nam cum putaret illum Antiochi Academici philosophandi genere maxime delectari (ut scribit ad Atticum XIII, 19. et similiter ad famil. IX, 8.), atque ei propterea huius Antiochi, qui e nova in veterem Academiam remigraverat,

partes defendendas tribuisset: ex ipsis his de Lingua Latina libris intelligitur, Varronem eodem tempore Stoeae addictissimum fuisse, ex qua derivata sunt, quaecunque de mundo, de anima, de diis placita largiore manu, quam a grammatico expectaveris, in his libris dispersa inveniuntur. Itaque Cicero non sensisse videtur, Varronem a vetere Academia, quam Antiochus instauraverat, ad Zenonem (quem etiam Aelius, Varronis magister, secutus fuerat, teste Cicerone in Bruto 56, 206.) transiisse eodem fere tempore, quo ipse novae Academiae, quam Arcesilaus inchoaverat, in castra discesserat. Omnino Varronem Cicero magis propter doctrinae famam et studiorum quandam communionem suspexisse, quam commode et familiariter eo usus esse videtur: tam cautus et offensarum pavidus in epistolis agit cum homine, cuius ingenium, ex Sabina austeritate colorem quendam retinens, acre quidem et subtile, ieiunius tamen et minus mobile, mirum quantum abhorrebat a Tullii animo mollius composito et impotentius aestuante et, ut assolent id genus ingenia, ubi commovebatur, in magnam et sententiarum et verborum ubertatem exundante.

Sed haec scripsi non aliam ob causam, nisi ut tela praeverterem, quae forte diversa a parte venire possent. Nunc redeo in viam, in qua iam progrediendo eo perventum est, ut minus probabile appareat, Varronem, qui anno DCCIX nullum dum ex libris de L. L. edidisset, proximo biennio in omnibus XXIV libris perficiendis et politius limandis sibi satisfacisse. Hoc minus probabile esse intelleximus; at illud plane incredibile, post annum DCCXI a Varrone haec scripta in publicum edita esse. Quid igitur restat? Nonne hoc unum, ut eos libros a Varrone editos esse omnino negemus? At sic, dum minus probabilia vitamus, incurrimus in sententiam specie longe perversissimam atque etiam ridiculam, non editos esse libros, quos etiam nunc manibus tenemus.

His ex angustiis effugium, quod nobis iam undique praeclusisse videbatur, praebet historia anni illius reipublicae liberae fatalis,

Quo cecidit fato consul uterque pari.

Hoc cum Pompeianarum maxime partium reliquiae, quibus Divus Iulius pepercerat, et quidquid inter Romanos libertatis tenacius esse videbatur, proscriptionibus saevissime vexaretur: etiam M. Terentium Varronem, hunc ipsum nostrum Romanae doctrinae principem, sicut Ciceronem, proscriptum esse, sed feliciorum illo instantem mortem latebris vitavisse, testatur Appianus (B. C. IV, 47.): cuius de fide in ea re cur dubitaret Schneiderus p. 238., nihil fuisse quominus dicam, non prohibeor carissima mihi venerabilis senis memoria. Verum

enim vero confirmatur Appiani testimonium ipsius Varronis indicio (apud Gellium III, 10.), qui in primo Hebdomadum libro, quem septuagesimum octavum vitae annum ingressus, id est anno ab U. c. fere DCCXV, scripsit, ad eum diem CCCCLXXX libros se composuisse profitebatur: *ex quibus aliquammultos, cum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis non comparuisse.* Iam quid apertius, quid certe cogitatu proclivius, quam libros de Lingua Latina, etiamtum in scriniis Varronis reconditos, hoc tempore protractos, et ab homine literarum amantiore exceptos, et, ne penitus perirent, qua forma et specie erant, librariis permisos, transcriptos, in publicum editos esse? Sic si mecum statuis, a Varrone hi libri editi sunt et non editi, ad Cicero-nem autem scripti et non scripti.

Hactenus disputavi ex probabilibus: nunc demonstrare studebo, ipsam horum librorum formam esse eam, ut appareat, accelerato et quasi immaturo partu eos editos esse. Non insistam quidem in ea re verbis Varronis Ciceroniani, *politius* haec a se *limari*: at notabo tamen, de Re Rustica libros multo magis politam et elegantius elaboratam speciem offerre, quam de Lingua Latina non modo singulos locos, sed universum opus. Sed ex ipsis his libris documenta pro-traham laboris nondum absoluti; eaque, cum numero multa sint, in classes quasdam digeram, levioribus praemissis, scilicet *ut roret antequam pluat.*

Varro de iisdem rebus eadem dicit diversis locis. Sic vocabulum iubar iisdem poëtarum versibus adductis bis explicat, VI, 6. VII, 76. Canis, quod canat, ut signa canunt, dictus esse traditur V, 92. et VII, 32. Merces explicatur V, 44 et 178. non sine levi discrimine; itaque hoc exemplum iam proximis accenseri poterit.

Varro de iisdem rebus diversa tradit diversis locis. Sic V, 71. lympham ab aquae lapsu lubrico dictam scribit, VII, 87. a Nympha. Gravius est alterum exemplum, quod VI, 52. vaticinari a vesana mente dictum statuit, idque post, cum de poëtis dicendum sit, id est septimo libro qui est de poëtis vocabulis, explicatius se scripturum pollicetur; hoc autem libro (VII, 36.) vates a versibus viendis dictos esse memorat, idque de poëmatis cum scribat, id est singulari de poësi opere, se ostensurum esse promittit. Itaque non solum sententiam suam de etymo v. vatis, sed etiam consilium suum de argumento tractando inter scribendum mutaverat; atque, quominus quae prius scripserat, ut debebat, retractaret, prohibitus est.

Varro alia correxit, alia quae cum illis intime cohaerent, non correcta reliquit. Exemplo sunt fasti Caesaris,

quos iam ostensum est, contra antiquum usum observari VI, 22, non observari VI, 13.

Varro, cum libros suos passim sed obiter et festinantius retractaret, nonnulla addidit, quae cum prius scriptis arte committere et commissuras tereti digito laevigare omisit. Sic VII, 60. a Varrone primum scriptum erat: *In Mercatore: non tibi istuc magis dividiae 'st quam mihi hodie fuit; dividia ab dividendo dicta, quod divisio distractio est doloris; itaque idem (id est Plautus) in Curculione ait.* Postea post versum ex Mercatore adscripsit: *Hoc itidem et in Corollaria Naevius*, quo tum nexus versus et explicationis interrumpitur, tum pronomen idem a Plautino versu divellitur, tanquam ad Naevium referendum esset: quam iuncturam misere hiare quis diffiteri possit? Eiusdemmodi exemplum est VII, 54.

Varro libri sui margini multa adscripserat, postea ipse ea non sine mutatione verborum cum sententiis ante scriptis vincturus, quae deinde imperiti librarii, qui ne multa indiligentius efferrent, ille iam inter scribendum metuerat (VIII, 51.), quoquo modo poterant, ordini verborum infererunt. Sic locum de amphibis V, 78., qui in omnibus libris legitur, nego, ullo modo a Varrone scribi potuisse, nisi forte sic:

Sunt etiam animalia in aqua quae in terram interdum exeant, alia Graecis vocabulis, ut polypus, hippopotamios, crocodilos, alia Latinis, ut rana, anas, mergus; e quis rana a sua dicta voce, anas a nando etc.

a quo Graeci ea quae in aqua et terra possunt vivere vocant ἀμφίβια.

Nunc cum librarii ea verba, quae dextra parte adscripti, ante vv. *e quis* interseruerint, omnis sententiarum nexus quasi dirumpitur; sed excusabis tamen illos, si observaveris, etiam post *interdum exeant* posita illa verba orationis tenori officere. At fortasse haec verba, dices, glossema redolere: quanquam me iudice alienam speciem habent a glossematis, quae in libris scriptis melioris notae agnoscuntur, omnibus. Alterum igitur ponam locum (X, 5.), quem cum in annotando demonstraverim sic ut in libris habetur stare non posse, hic nulla mora interposita formam eius subiiciam, qua in codice ipsius Varronis manu scripto eum extitisse arbitror:

Sunt qui tris naturas rerum putant esse simile, dissimile, neutrum, quod alias vocent non simile, alias non dissimile: simile esse et dissimile, si videatur esse

Sed quamvis tria sint simile,

ut dixi, neutrum, si in neutram partem praeponderet, ut, si duae res, quae conferuntur, vicens habent partes, et in his denas habeant easdem, denas alias ad similitudinem et dissimilitudinem aequè animadvertendas. Hanc naturam plerique subiiciunt sub dissimilitudinis nomen. Quare quoniam fit, ut potius de vocabulo quam de re controversia esse videatur, etc.

dissimile, neutrum, tamen potest dividi etiam in duas partes sic, quodcunque conferas, aut simile esse, aut non esse.

Verba quae margini adscripti, a Varrone non possunt alio consilio apposita esse, nisi ut sententiae: *Hanc naturam plerique subiiciunt sub dissimilitudinis nomen, locum occuparent: quippe quae ad argumentorum connexionem infirmior videri posset. Librarii autem, cum id non intelligerent, eam paulo superiore loco insererunt, et sic univsum locum plane pessumdederunt. Etiam graviore vulnere afflicta est ea sexti libri pars, qua de mentis agitationibus animique affectibus dicitur. In qua cum vocabula, quorum etyma aperiuntur, in libris sic disposita invenirentur: cogitare, consilium, reminisci, comminisci, eminisci, meminisse, metuere, tremor, curare, recordare, velle, lubere, metuere, meminisse, monere, maerere, laetari; atque hic ordo non solum humani ingenii actionum naturalem ordinem mire conturbet, sed etiam, quae de eodem vocabulo dicenda erant, intolerabili modo divellat: non poteram non luxatis membris iuncturam suam sic reddere, ut ordo fieret hic: cogitare, consilium, reminisci, comminisci, eminisci, meminisse, meminisse, monere, curare, recordare, velle, lubere, metuere, metuere, tremor, maerere, laetari. Itaque eo, quod locorum de v. memini et de v. metuo dimidiae partes suo loco motae, et alterna vice inter se permutatae essent, quod aberrante ab altera in alteram paginam librarii oculo fieri potuisse non incredibile est, harum turbarum causa intelligi et effectus tolli videbatur. At, ut verum fatear, non penitus tollitur sententiarum nunc connexarum discrepantia, sed eo magis offendit, quod nunc continua oratione et uno quasi spiritu v. meminisse scriptor primum pronunciat a mente, deinde a memoria dictum esse, memoriam autem a manendo: quae sic coniuncta ab homine sano et, non dico memoria, sed oculis valente, scribi potuisse, quis asseverare audeat? Quamobrem etiam in hoc loco Varronis *δέυτεροι προοιτίδες* agnoscendae erunt, ex quibus cum duo additamenta de etymis verborum memini et metuo provenissent, ea primum margini adscripta, postea permutatis inter se locis in verborum ordinem irrepsisse statuemus. Quod explicandi subsidium etiam loco de spondendo VI, 70.*

utiliter adhiberi poterit, et loco peius affecto X, 18...20. Hoc enim loco, res ipsa clamat, divisionem casualium vocabulorum in articulos et nominatus praeponendam fuisse partitioni generum, in quae tum articuli tum nominatus dividuntur. Nunc haec ita turbata sunt, ut antequam totum distinctum sit, partes eius tractentur et dividantur. Sed etiam hac in re nobis non plane satisfacimus illa anteponendo, haec inferiore loco collocando; et insunt, quae Varronis secundas curas cum prioribus non diligenter commissas et compositas arguant. Certe quae de articulorum divisione et eorum imperfecta analogia dicuntur, ea iisdem fere verbis repetuntur §.20., ut ea scriptor quo loco poneret incertus ex illo huc transferre voluisse videatur. Postremo commemoro locum X, 44., cuius conditionem, qua in libris habetur, ex errore librariorum Varronis archetypum primum transscribentium in annotatione satis explicuisse mihi videor.

Haec omnia quanquam ita comparata sunt, ut criticum angere et fallere possint: in plerisque tamen horum librorum partibus, si singula addititia removerimus, agnoscimus scriptorem ordine disputantem et stilum eius festinantem quidem et negligentiorum, sed non temere tamen per materiam suam decurrentem. Alia autem species est septimi libri, quae farrago potius est locorum poëticorum, quam iusta poëticae dictionis tractatio, quae ad finem quidem quodammodo perducta, sed nullomodo absoluta dici potest. Nam cum Varro poëticorum verborum explicationem eodem ordine disposuerit, quo volgaria vocabula duobus prioribus libris exposuit (v. V, 13. VI, 3. 35. VII, 5.): tum in singulis argumentis componendis sibi constare volebat. Hinc, ubi de locis dicit, primum caelestia, deinde quae in terris et aqua sunt collocat; sic sibi respondent scripta V, 16...20 et VII, 6...14., atque V, 21...40 et VII, 15...23. Et ubi de iis agit, quae sunt in locis, primum dicit de immortalibus, deinde de mortalibus, ut sibi respondeant V, 57...74 et VII, 26...29, atque V, 80 sqq. et VII, 34...38. 41...46. Ubi denique tempora persequitur: eadem fere res recurrunt, quas in priore libro tractaverat, et similia sunt inter se VI, 4...11 et VII, 72...79. Sed hisce rebus in septimo libro immiscentur non pauca, quae ab eo ordine alienissima sunt. Nam quae VII, 50. 51. posita sunt de iugula et vesperugine et supremo tempore: ea cum disputatione de temone et iubare similibusque ad diei noctisque tempora spectantibus coniungi, ideoque reiici debebant ad VII, 73-76. Ad eundem locum *aurora rutilans* ex inferiore VII, 83. retrahenda fuisse videtur. Explicatio autem vocabulorum cassabundus et carere, quae VII, 53. 54. legitur, si quid

video, ad ea pertinet, quae *adsignificant tempus*, sive ad temporalia verba, id est ad VII, 80 sqq. Iam si eas res, quas modo dixi, sustuleris, habebis in ea parte libri relictum locum de nominibus militaribus (perduellibus, latronibus, congerronibus, adscriptivis, ferentariis, rorariis) continuo ordine decurrentem eumque egregie convenientem quinti libri argumentis, sic ut inter se conferenda sint V, 87...91 et VII, 49. 52. 55...58. Hinc in argumento disponendo multos huius libri locos uncis circumductis notavi tanquam suo ordine nondum positos. Quanquam ipse ultro confiteor, ne forte hoc disputandi genus in anxiam et molestam *μικρολογίαν* degeneret, non nimis cavillandum esse, si scriptor in ea materia etiam tenuiore quadam similitudinis specie se duci patitur, atque licere interdum in hoc disserendi genere incertis passibus securumque, quo pedes ferant, huc illuc vagari.

Postremo ad sententiam, quam proposui, confirmandam hoc quoque animadvertendum est, scriptorem extremo libro septimo, postquam *apud poëtas* multa reliqua esse verba dixit, quorum origines aperiendae essent, vocabula explicanda petere ex unius Naevii poëmatis maximeque eius comoediis, quas in annotando demonstravi secundum literas dispositas esse. Videtur igitur Varro Naevii fabularum corpus, quas proinde ac Plauti fabulas conquisitas et compositas in scriniis habebat, percucurrisse, et quae sibi in iis prae caeteris *γλωττώδη* esse viderentur, in chartas coniecisse: qua in lectione etiam illa arbitror a Varrone observata et superioribus adiecta esse, quae supra VII, 60 et 54. ut incommode illata notavimus. Quae cum sic se habeant: nulla apparet causa, cur solum Naevium hoc explicationum genere illustraverit, et licebit augurari, scriptorem etiam ex Ennii et Plauti et Lucilii poëmatis similem glossematicorum verborum syllogen propositurum fuisse: nisi supervenisset tempus illud, quo posteriores omnes curae, quae his libris impendendae erant, fatorum lege abrumpebantur.

Haec habui argumenta, quibus fidem facerem meae sententiae, Varronis de L. L. libros, quanquam ad finem usque perscriptos, nondum tamen ultimis curis expolitos fuisse, cum inscio, ut puto, et invito auctore in lucem protraherentur. Etiam sic tamen hi quattuor et viginti Varronis de L. L. libri grammaticae Latinorum doctrinae primarius fons essent, si ea forma extarent, qua ab antiquis tractabantur. Nunc explicandum qui factum sit, ut labes iis inferretur, illa qua ab origine adpersi erant, longe perniciosior.

Ne disputationis quae nunc instituenda est, consilium et finis ampliore rerum complexu minus attentum fallat:

statim ponam summa sententiarum capita, quae postea defendam et explicem. Sunt ea haec:

Omnes scripturae horum librorum fontes manant ex uno codice manuscripto.

Hic liber magna foliorum parte lacer, foliis transpositis confusus, lacunosus, corruptelisque omnis generis refertus erat, sed iis tantum, quae casu et inscitia, non consilio et emendandi studio proveniunt.

Idem liber non sine siglis sive scripturae compendiis scriptus erat literatura satis antiqua, ea forma quam postea describemus.

Quidquid non describendo ex hoc codice ad nos venit, nullam habet fidem antiquitatis, sed, si specie sua magis commendatur, ab hominibus antiquarum literarum non imperitis ea aetate, qua id genus studia in Italia redintegrabantur, inventum et illatum est.

Denique plerumque nihil facilius, quam scripturam ex illo codice derivatam distinguere ab his philologiae nascentis rudimentis.

In recensu codicum manuscriptorum, qui nunc primum instituendus est, incipiam a libris bonae notae, qui iam excussi et quorum scriptura enotata est. Sunt hi:

1. Florentinus (F.) sive Laurentianus codex, olim in Marciana bibliotheca asservatus. Membranaceus est, saeculoque XI scriptus esse dicitur. Variantem scripturam enotavit Petrus Victorius, cuius copiis Spengelius usus est, qui de eo libro disserit p. VI. Etiam Niebuhrius scripturam huius libri enotatam habuit, nonnullis locis aliter atque apud Victorium est. V. V, 41. 46.

2. Gothanus (G.), membranaceus, forma quadrata. Scriptura elegans, et specie antiqua, sed haud dubie saeculo demum sextodecimo imitatione expressa, quod Fr. Blumio auctore affirmo. Eidem volumini inest Asconius Pedianus. In priore quinti libri parte secunda manus interpolatorum librorum lectiones intulit; in margine etiam recentiores emendationes notatae sunt, velut *rudentisibilus* Criniti coniectura. Librum hunc bibliothecae Gothanae praefectorum benevolentia in usus meos concessum cum Spengeliano Varrone comparavit iuvenis diligentissimus, Regelius, Sem. phil. sod. Quae ex hoc codice Varronis orationi ad stabiliendam eius formam subiecta non sunt, in extremo hoc libro collocavi, etiam levissima quaeque, ut unius saltem codicis integram formam et scripturam lector sibi repraesentare posset.

3. Havniensis (H.), chartaceus. Scripturae varietas a Niebuhrio adolescente enotata ex eo libro, postea in Spengelii usum concessa est. V. Spengel. p. X.

4. Parisiensis primus (a.), in bibliotheca Regia n. 7489., chartaceus. Parisiensium librorum variantem scripturam Spengelio excerpit V. D. Donndorf.; sed ex Spengeliana *Varietate lectionis codd. Paris.* multis locis, quid illi obtulerint, non satis liquet. Hinc scripturae inde depromptae saepe diffusus adieci: *ut videtur*, quibus locis ut codices iterum inspiciantur suadeo. V. de hoc libro Spengel. p. XI.

5. Parisiensis secundus (b.), in bibliotheca Regia n. 6142., chartaceus. Desinit in VIII, 7. p. 396. l. 8. ed. Spengel. V. Spengel. p. XIII.

6. Parisiensis tertius (c.), in bibliotheca Regia n. 7535. Fragmentum, quod tantum quintum librum usque ad §. 122. sive p. 127. l. 6. ed. Spengel. continet. V. Spengel. p. XVI.

7. Codex manuscriptus, quo Adrianus Turnebus usus est. Hic praestantissimis accensendus. Nescio, an idem hic sit atque *aureus ille Varronis liber*, quem in bibliotheca Memmiana (id est praesidis iudicii *de Mesmes*) inesse scribit Is. Vossius Epist. ad Heinsium Sylloge Burmann. T. III. p. 563.

8. Fragmentum Cassinense, quod asservatur in Monte Cassini in bibliotheca Monasterii Ord. Benedict. n. 361. (Hanc notitiam debeo Fr. Blumio). Complectitur id locum de Argeis inde a v. *Capitolium* V, 41. usque ad *trib. libris* V, 56. Scripturam inde proposuit Morgagnus. V. annot. ad V, 41.

In libris nondum collatis hi sunt, quorum notitiam quandam cum lectoribus communicare possum.

1. Vaticanus 1556. (Vat. *α.*), chartaceus (nisi quod fol. 1 et 135. membrana est), quadratae formae. Continent eius folia 1...134. varia lexica Latina, literis cursivis quas vocant scripta: folia 135...172. Varronem de L. L. literis uncialibus scriptum. Saeculi XIV esse videtur. Secunda manu totus interpolatus est, marginique passim parva additamenta et locorum e notis scriptoribus sumptorum indicatio adiecta. Complectitur omnia quae in aliis codd. habemus; iisdemque vitiis laborat. Scripturam variantem huius et caeterorum Vaticanorum ad VII, 1. 2. 3., sicut lacunarum notationes, exscripsit mihi V. D., qui nunc Romae de antiquis literis et monumentis egregie meret, Olaus Kellermann.

2. Vaticanus 2942. (Vat. *β.*) chartaceus, formae quadratae. Folia 1...74. continent Ioannis Bocatii de montibus

fluminibus lacubus fontibus nemoribus paludibus et sylvis librum; folia 81...190 b. Varronis de L. L. quae supersunt. Pluribus vitiis scatet quam Vat. *α*.

3. Vaticanus 3308. (Vat. *γ*.), chartaceus, formae octonariae. In pagina prima inscriptum est

265

Fragmenti di Varrone de L. L.

Fulv. Urs.

Erat igitur inter libros, quibus Ursinus utebatur, cujus consiliis in Varrone emendando obsecutus est Scioppius. Continent folia 1...76. binis columnis Varronis de L. L. libros inde a verbis *comitatum vocant* V, 91. usque ad ultima, quae supersunt. Consentit huius codicis scriptura plerumque cum Vat. *α*., ita ut ex eodem codice transcriptus esse videatur: sed etiam Vat. *β*. saepe cum his, ubi a reliquis discedunt, ita conspirat, ut hi tres Vaticani codicum non interpolatorum in gente propriam quandam stirpem efficiant. Sic VII, 1. omnes tres habent *rapina*, non *ruina*. Itaque qui horum codd. unum *α*. contulerit, omnes contulerit.

4. Guelferbytanus quoque est ex codd. non interpolatis, Florentini non dissimilis, nisi quod vitiis multo pluribus deturpatur. Interdum conspirat cum Vaticanis, sicut in initio libri VII.: *repens rapina* (cui v. superscriptum *al. ruina*) *aperuit*. Scripturam variantem l. V. initii et l. VII, 1...14. mecum communicavit V. D. Schneidewin, etiam plura ultro pollicitans, si iis utendi tempus et otium mihi fuisset.

5. Mediolanensis, Ambrosianus, Scr. 71. Membranaceus hic, quadratae formae. Continet folia LXXVI, singula XXX versuum. *Ex libris Annib. Comeri* legitur in prima pagina. Elegantissime scriptus est, sed recentiore tempore, ex bono tamen et antiquo exemplari ut videtur. Graeca verba initio libri accurato studio depicta sunt, postea ommissa et lacunis notata. Librorum nulli sunt numeri. In iis quae deficiunt notandis et scriptura magna esse videtur similitudo huius libri et Paris. a. Haec omnia debeo admirabili Blumii mei diligentiae. Cf. *Iter Italicum Supplem.* p. 8.

6. Mutinensis, n. 212. Membranaceus est, quadratae formae. Magnus eius nitor, titulis rubricatis, et primis literis partim aureis, partim caeruleis. Constat ex foliis quinario numero compositis; in quoque pagellarum latere scripti sunt XXXIV versus. Insunt huic libro Cato de agricultura, Varro de R. R., et de L. L. libri, qui sexies quina folia complent. Scripturae similis elegantia atque Ambrosiani; maior vetustas. Incipit liber: *M. Ter. Varronis de ling. lat. et de disciplina originum verborum ad Ciceronem liber quartus explicit: incipit quintus. Quemadmodum*

vocabula essent imposita: quibus ex verbis insignis huius libri fides cognosci potest. Graecorum verborum loco lacunae sunt. Etiam alias multae lacunae; maiores quibus verbis indicatae sint, passim in annotatione dixi. In margine et inter versus varia scriptura saepe adiecta est, fortasse ex parte a prima scribentis manu. Haec varia scriptura ex alio codice enotata videtur, non ex ingenio correctoris: quod colligo ex iis quae Blumius enotavit. Cuius viri mihi desideratissimi nomen, magno mihi est gaudio, quod et hoc loco appellare, et in annotatione saepius cum aliis iureconsultissimorum virorum nominibus iungere licebat, qui viri, quo sunt Latinarum literarum amore, eo etiam huic Varroni insigniter profuerunt.

• Horum librorum quae sit conditio et dignitas, ex his quae dixi ferme intelligitur. Aliorum tenuior extat memoria, sed etiam hanc nolui iis invidere, qui ea uti poterunt. De Memmiano obiter dixi quae rescivi. — Romae in bibliotheca Barberina n. 2160. codex Varronis de L. L. V. Blumii Iter Ital. Supplem. p. 155. — In bibliotheca Chigiana Cod. H. VII, 219. Varro de L. L. liber eleganter scriptus a. 1440. quadrata forma. Retulit Blumius. — Stuttgardiensis Varronis codex in bibl. Regia, initio XV saeculi scriptus esse dicitur. — Salmasii in manibus Varronis codex erat, ex optimis unus, ut videtur. V. ad Solinum p. 386. (547.). — Gronovius Observ. I, 1. p. 11. (12.) de loco: „*Omnes Quirites inlicium visite huc ad iudices*” haec scripsit. „Sic tres Florent. et Basil. et Vossianus Mss.”

Inter hos libros, non infitior, nonnullorum, maxime Mutinensis, dum eos recenseo, denuo mihi desiderium moveri; et si Varronis de L. L. libris eam formam imprimere mihi proposuissem, quae per plura saecula mansura esset, illum diligenter collatum habere debebam. Nihilominus persuasissimum habeo, ex omnibus codicibus his collatis criticarum copiarum, quae non numero sed pondere aestimantur, augmentum tam tenue futurum, ut in hoc scriptore tot vitii, quibus nulla a libris medela exspectari potest, oppresso vix ea sentiri possit. Quod colligo ex eorum librorum conditione, qui accuratius noti sunt, quos his literis designavi: FGHabc. Horum codicum nullus ex alio eorum descriptus est, sed, quanquam Florentino palmam non praecipio, tamen sua sibi quisque propria habet et bona et mala. Omnium communis est fons, quem plerumque accurate exprimunt. Quo factum, ut in annotatione mea sexcenties codices coniuncti opponantur volgatae, i. e. interpolatae scripturae (codd. et vg.). Id significat eam scripturam reperiri in omnibus libris FGHabc. (post V, 122. in FGHab., et post VIII, 7.

fluminibus lacubus fontibus nemoribus paludibus et sylvis librum; folia 81...190 b. Varronis de L. L. quae supersunt. Pluribus vitis scatet quam Vat. *α*.

3. Vaticanus 3308. (Vat. *γ*.), chartaceus, formae octonariae. In pagina prima inscriptum est

265

Fragmenti di Varrone de L. L.

Fulv. Urs.

Erat igitur inter libros, quibus Ursinus utebatur, cujus consiliis in Varrone emendando obsecutus est Scioppius. Continent folia 1...76. binis columnis Varronis de L. L. libros inde a verbis *comitatum vocant* V, 91. usque ad ultima, quae supersunt. Consentit huius codicis scriptura plerumque cum Vat. *α*., ita ut ex eodem codice transcriptus esse videatur: sed etiam Vat. *β*. saepe cum his, ubi a reliquis discedunt, ita conspirat, ut hi tres Vaticani codicum non interpolatorum in gente propriam quandam stirpem efficiant. Sic VII, 1. omnes tres habent *rapina*, non *ruina*. Itaque qui horum codd. unum *α*. contulerit, omnes contulerit.

4. Guelferbytanus quoque est ex codd. non interpolatis, Florentini non dissimilis, nisi quod vitis multo pluribus deturpatur. Interdum conspirat cum Vaticanis, sicut in initio libri VII.: *repens rapina* (cui v. superscriptum *al. ruina*) *aperuit*. Scripturam variantem l. V. initii et l. VII, 1...14. mecum communicavit V. D. Schneidewin, etiam plura ultro pollicitans, si iis utendi tempus et otium mihi fuisset.

5. Mediolanensis, Ambrosianus, Scr. 71. Membranaceus hic, quadratae formae. Continet folia LXXVI, singula XXX versuum. *Ex libris Annib. Comeri* legitur in prima pagina. Elegantissime scriptus est, sed recentiore tempore, ex bono tamen et antiquo exemplari ut videtur. Graeca verba initio libri accurato studio depicta sunt, postea ommissa et lacunis notata. Librorum nulli sunt numeri. In iis quae deficiunt notandis et scriptura magna esse videtur similitudo huius libri et Paris. a. Haec omnia debeo admirabili Blumii mei diligentiae. Cf. *Iter Italicum Supplem.* p. 8.

6. Mutinensis, n. 212. Membranaceus est, quadratae formae. Magnus eius nitor, titulis rubricatis, et primis literis partim aureis, partim caeruleis. Constat ex foliis quinario numero compositis; in quoque pagellarum latere scripti sunt XXXIV versus. Insunt huic libro Cato de agricultura, Varro de R. R., et de L. L. libri, qui sexies quina folia complent. Scripturae similis elegantia atque Ambrosiani; maior vetustas. Incipit liber: *M. Ter. Varronis de ling. lat. et de disciplina originum verborum ad Ciceronem liber quartus explicit: incipit quintus. Quemadmodum*

vocabula essent imposita: quibus ex verbis insignis huius libri fides cognosci potest. Graecorum verborum loco lacunae sunt. Etiam alias multae lacunae; maiores quibus verbis indicatae sint, passim in annotatione dixi. In margine et inter versus varia scriptura saepe adiecta est, fortasse ex parte a prima scribentis manu. Haec varia scriptura ex alio codice enotata videtur, non ex ingenio correctoris: quod colligo ex iis quae Blumius enotavit. Cuius viri mihi desideratissimi nomen, magno mihi est gaudio, quod et hoc loco appellare, et in annotatione saepius cum aliis iureconsultissimorum virorum nominibus iungere licebat, qui viri, quo sunt Latinarum literarum amore, eo etiam huic Varroni insigniter profuerunt.

• Horum librorum quae sit conditio et dignitas, ex his quae dixi ferme intelligitur. Aliorum tenuior extat memoria, sed etiam hanc nolui iis invidere, qui ea uti poterunt. De Memmiano obiter dixi quae rescivi. — Romae in bibliotheca Barberina n. 2160. codex Varronis de L. L. V. Blumii Iter Ital. Supplem. p. 155. — In bibliotheca Chigiana Cod. H. VII, 219. Varro de L. L. liber eleganter scriptus a. 1440. quadrata forma. Retulit Blumius. — Stuttgardiensis Varronis codex in bibl. Regia, initio XV saeculi scriptus esse dicitur. — Salmasii in manibus Varronis codex erat, ex optimis unus, ut videtur. V. ad Solinum p. 386. (547.). — Gronovius Observ. I, 1. p. 11. (12.) de loco: „*Omnes Quirites inlicium visite huc ad iudices*” haec scripsit. „Sic tres Florent. et Basil. et Vossianus Mss.”

Inter hos libros, non infitior, nonnullorum, maxime Mutinensis, dum eos recenseo, denuo mihi desiderium moveri; et si Varronis de L. L. libris eam formam imprimere mihi proposuissem, quae per plura saecula mansura esset, illum diligenter collatum habere debebam. Nihilominus persuasissimum habeo, ex omnibus codicibus his collatis criticarum copiarum, quae non numero sed pondere aestimantur, augmentum tam tenue futurum, ut in hoc scriptore tot vitii, quibus nulla a libris medela exspectari potest, oppresso vix ea sentiri possit. Quod colligo ex eorum librorum conditione, qui accuratius noti sunt, quos his literis designavi: FGHabc. Horum codicum nullus ex alio eorum descriptus est, sed, quanquam Florentino palmam non praecipio, tamen sua sibi quisque propria habet et bona et mala. Omnium communis est fons, quem plerumque accurate exprimunt. Quo factum, ut in annotatione mea sexcenties codices coniuncti opponantur volgatae, i. e. interpolatae scripturae (codd. et vg.). Id significat eam scripturam reperi in omnibus libris FGHabc. (post V, 122. in FGHab., et post VIII, 7.

fluminibus lacubus fontibus nemoribus paludibus et sylvis librum; folia 81...190 b. Varronis de L. L. quae supersunt. Pluribus vitiis scatet quam Vat. α .

3. Vaticanus 3308. (Vat. γ .), chartaceus, formae octonariae. In pagina prima inscriptum est

265

Fragmenti di Varrone de L. L.

Fulv. Urs.

Erat igitur inter libros, quibus Ursinus utebatur, cujus consiliis in Varrone emendando obsecutus est Scioppius. Continent folia 1...76. binis columnis Varronis de L. L. libros inde a verbis *comitatum vocant* V, 91. usque ad ultima, quae supersunt. Consentit huius codicis scriptura plerumque cum Vat. α ., ita ut ex eodem codice transcriptus esse videatur: sed etiam Vat. β . saepe cum his, ubi a reliquis discedunt, ita conspirat, ut hi tres Vaticani codicum non interpolatorum in gente propriam quandam stirpem efficiant. Sic VII, 1. omnes tres habent *rapina*, non *ruina*. Itaque qui horum codd. unum α . contulerit, omnes contulerit.

4. Guelferbytanus quoque est ex codd. non interpolatis, Florentini non dissimilis, nisi quod vitiis multo pluribus deturpatur. Interdum conspirat cum Vaticanis, sicut in initio libri VII.: *repens rapina* (cui v. superscriptum *al. ruina*) *aperuit*. Scripturam variantem l. V. initii et l. VII, 1...14. mecum communicavit V. D. Schneidewin, etiam plura ultro pollicitans, si iis utendi tempus et otium mihi fuisset.

5. Mediolanensis, Ambrosianus, Scr. 71. Membranaceus hic, quadratae formae. Continet folia LXXVI, singula XXX versuum. *Ex libris Annib. Comeri* legitur in prima pagina. Elegantissime scriptus est, sed recentiore tempore, ex bono tamen et antiquo exemplari ut videtur. Graeca verba initio libri accurato studio depicta sunt, postea ommissa et lacunis notata. Librorum nulli sunt numeri. In iis quae deficiunt notandis et scriptura magna esse videtur similitudo huius libri et Paris. a. Haec omnia debeo admirabili Blumii mei diligentiae. Cf. *Iter Italicum Supplem.* p. 8.

6. Mutinensis, n. 212. Membranaceus est, quadratae formae. Magnus eius nitor, titulis rubricatis, et primis literis partim aureis, partim caeruleis. Constat ex foliis quinario numero compositis; in quoque pagellarum latere scripti sunt XXXIV versus. Insunt huic libro Cato de agricultura, Varro de R. R., et de L. L. libri, qui sexies quina folia complent. Scripturae similis elegantia atque Ambrosiani; maior vetustas. Incipit liber: *M. Ter. Varronis de ling. lat. et de disciplina originum verborum ad Ciceronem liber quartus explicit: incipit quintus. Quemadmodum*

vocabula essent imposita: quibus ex verbis insignis huius libri fides cognosci potest. Graecorum verborum loco lacunae sunt. Etiam alias multae lacunae; maiores quibus verbis indicatae sint, passim in annotatione dixi. In margine et inter versus varia scriptura saepe adiecta est, fortasse ex parte a prima scribentis manu. Haec varia scriptura ex alio codice enotata videtur, non ex ingenio correctoris: quod colligo ex iis quae Blumius enotavit. Cuius viri mihi desideratissimi nomen, magno mihi est gaudio, quod et hoc loco appellare, et in annotatione saepius cum aliis iureconsultissimorum virorum nominibus iungere licebat, qui viri, quo sunt Latinarum literarum amore, eo etiam huic Varroni insigniter profuerunt.

• Horum librorum quae sit conditio et dignitas, ex his quae dixi ferme intelligitur. Aliorum tenuior extat memoria, sed etiam hanc nolui iis invidere, qui ea uti poterunt. De Memmiano obiter dixi quae rescivi. — Romae in bibliotheca Barberina n. 2160. codex Varronis de L. L. V. Blumii Iter Ital. Supplem. p. 155. — In bibliotheca Chigiana Cod. H. VII, 219. Varro de L. L. liber eleganter scriptus a. 1440. quadrata forma. Retulit Blumius. — Stuttgardiensis Varronis codex in bibl. Regia, initio XV saeculi scriptus esse dicitur. — Salmasii in manibus Varronis codex erat, ex optimis unus, ut videtur. V. ad Solinum p. 386. (547.). — Gronovius Observ. I, 1. p. 11. (12.) de loco: „*Omnes Quirites inlicium visite huc ad iudices*” haec scripsit. „Sic tres Florent. et Basil. et Vossianus Mss.”

Inter hos libros, non infitior, nonnullorum, maxime Mutinensis, dum eos recenseo, denuo mihi desiderium moveri; et si Varronis de L. L. libris eam formam imprimere mihi proposuissem, quae per plura saecula mansura esset, illum diligenter collatum habere debebam. Nihilominus persuasissimum habeo, ex omnibus codicibus his collatis criticarum copiarum, quae non numero sed pondere aestimantur, augmentum tam tenue futurum, ut in hoc scriptore tot vitii, quibus nulla a libris medela exspectari potest, oppresso vix ea sentiri possit. Quod colligo ex eorum librorum conditione, qui accuratius noti sunt, quos his literis designavi: FGHabc. Horum codicum nullus ex alio eorum descriptus est, sed, quanquam Florentino palmam non praecipio, tamen sua sibi quisque propria habet et bona et mala. Omnium communis est fons, quem plerumque accurate exprimunt. Quo factum, ut in annotatione mea sexcenties codices coniuncti opponantur volgatae, i. e. interpolatae scripturae (codd. et vg.). Id significat eam scripturam reperiri in omnibus libris FGHabc. (post V, 122. in FGHab., et post VIII, 7.

in FGHa.); idque plane idem valet ac si dixeris eam in antiquissimis illis membranis fuisse, ex quibus solis fluxit quidquid in his libris antiquitatis habet auctoritatem. Contra ubi hi inter se discrepant, partim scripturae compendia varie intellecta, partim orthographicae rationes mutatae, partim oculorum calamive varii errores in causa sunt. Quam discrepantiam ut aliquo modo illustrem, exempla ponam quaedam, in quibus antiquissimus ille liber quae habuisse videatur, litera X signabo.

1. *ut taceas eam* (X. F.) V, 57.

<i>ut tatas eam</i> (a.)	<i>ut at at. scam</i> (bc.)
—————	
<i>ut cataseam</i> (G.)	<i>ut tota seam</i> (H.)

2. *haec* (FGb.) scriptum *ec* ut videtur, in X. V, 112.

<i>eae</i> (a.)	<i>et</i> (c.)
—————	
<i>esse</i> (ex <i>ee</i> , H.)	

3. *e quo* (X.) V, 141.

<i>ee o</i> (F.)			
—————			
<i>esse o</i> (H.)	<i>et e</i> (G.)	<i>eae o</i> (a.)	<i>om. b.</i>

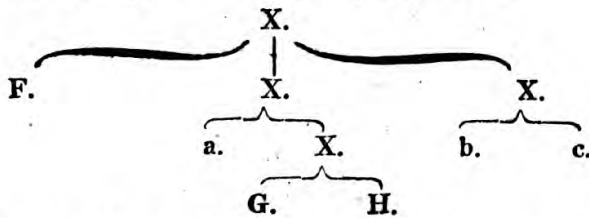
4. *—que siet* (X.) VI, 86.

<i>que sierit</i> (F.)	<i>que si et</i> (b.)
—————	
<i>quae si erit</i> (G.)	
<i>quaesiverit</i> (Ha.)	

5. *sola terrae* (X. Fb.) V, 22.

<i>sola arae</i> (a.)	<i>sola terum</i> (c.)
—————	
<i>sola a re</i> (G.)	<i>sola are terrae</i> (H.)

In hoc ultimo exemplo Havniensis lectio conflata esse videtur ex corrupta et genuina, ita ut ex duobus libris, altero in subsidium adhibito, transcriptus esse videatur. In universum autem aestimanti plurima sumpsit Havniensis ex libro, qui Gothani simillimus erat; quo factum ut hi duo saepe consentiant, ubi a caeteris aliquantum discedunt (velut V, 34. VII, 8.). Florentinus propriae familiae caput est, cui ea, quae in interpolatis libris ex antiquiore forma relicta sunt, accensenda esse, infra demonstrabimus. Parisiensium codicum b. et c. multae sunt lectiones peculiare, pleraeque corruptissimae, nonnullae autem proximae ad veram formam; etiam hi duo libri artiore inter se vinculo contineri videntur. Posthaec si quis figuram sibi proponi optaverit, qua cognatio horum librorum oculis subiiciatur: hoc habeto quasi stemma, in quo X. codices, qui non extant, significat.

Accedimus ad graviorem quaestionem, quae fuerit antiquissimi illius libri, ex quo nostri omnes transcripti sunt, forma et conditio et scriptura.

Primum, etiamsi non multum refert, iuvabit tamen cognosce, membranae, ex quibus liber ille compositus erat, quantae et quomodo iunctae fuerint. Idque intelligitur partim ex transpositione locorum, facta in quinto libro, inde a V, 23. Ubi quae in commodum legentium nunc in meo exemplari recte disposita habentur, in libris scriptis et editis omnibus sic se excipiunt:

A. *ut Sabini* (V, 32.) *Septimontium* (V, 41.)

B. *demissior* (V, 23.) *ab hominibus* (V, 32.)

Haec inverso ordine ponenda esse, primus viderat Georgius Bucanus, idque docuerat Turnebum (*Adversar. XX, 29. Commentar. p. 18.*). Nunc observes velim, ea quae litera A signavi, circiter MMCCC literas continere, quae B designat, MMD.: inter quos numeros quae est discrepantia, praesertim si liber non sine siglis scriptus erat, nullius momenti habenda erit. Uterque igitur locus, ne dubites, eodem spatio, id est uno folio continebatur, quod cum altero connexum erat; atque in ligando codice et complicandis pagellis, foliis his duobus inverso ordine collocatis, confusio illa orta est. Ante hunc locum confusionis libri quinti literae exputantur circiter MMMMMMMCCCC, id est ter MMCCCCLXVI. Facile in-

telligitur, haec in tribus foliis scripta fuisse, quae cum quarto illo unum efficiebant quaternionem. Itaque foliorum ordo, qui in antiquissimo codice obtinebat, hac figura representari poterit, in qua folia inter se nexa per A et B, eiusdem folii exterius et interius latus per 1 et 2 significamus.

I.	II.	III.	IV.	IV.	III.	II.	I.
A.	A.	A.	B.	A.	B.	B.	B.
1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2

Rationes, quas inimus, consolidantur notatione lacunarum decimi libri, quam ex bonis codicibus acceptam tenemus. Nam X, 24. legitur in his: *hic desunt tria folia in exemplari*, et X, 34. iterum: *hic desunt tria folia*. Quae media inter has lacunas relicta sunt, constant circiter MMMCXXX litteris, quo numero duo folia expleri poterant, si paulo laxioribus versibus vel parciore notarum usu perscripta erant. Sic intelligitur, ex quaternione perüsse tria exteriora folia, relictum fuisse medium unum, hac figura:

(I.	II.	III.)	IV.	IV.	(III.	II.	I.)
A.	A.	A.	A.)	A.	B.	B.	B.	B.)	B.)

Denique, ut omnia inter se concinant, quae decimi libri pars post alteram trium foliorum lacunam est, litteras habet circiter septiesdecies mille; complebant igitur integrum quaternionem, cuius quodque folium erat litterarum MMC. Ex hac quaternionum ratione explicatum etiam est quod initio septimi libri aliorum codicum scribae unum folium, aliorum novem cartas excidisse putarunt: hi praeter folium quod desiderabatur, totum quaternionem excidisse opinabantur. Atque quod de pagellarum spatio hac computatione certiores facti sumus, nescio an aliquid facere possit ad lacunas animadvertendas, cum, si folium lacerum erat, hinc duas lacunas eiusdem spatii, pagellae dimidiae intervallo inter se disinctas, oriri necesse esset. Exempla tamen, quae huc pertinere possent, non satis certa videbantur.

Lacunae, quod vitiorum genus omnium maxime hos libros decurpavit, ex parte sunt maiores, quibus tota, nec raro etiam parva folia absumpta sunt. Quot folia deessent, librarij ex quaternionum ratione, de qua diximus, intelligere poterant. Sic V, 162. notantur duo folia deesse, VII, 1. unum vel novem cum dimidio, VII, 23. unum, VII, 26. decem lineae (ubi in scribendis obscuris Sabocum verbis scriba antiquissimi codicis defectisse videtur), VIII, 54. quatuor folia, X, 23. et 35. tria folia. Ubiunque ex antiquissimo codice defectus notatus est, additus etiam est numerus foliorum vel versuum, quot desiderarentur: postea ad interpolandum saepe additum est: *Quatuor desunt*, et barbaro

vocabuli usu: *Parum deest*; coniectura ex nexu sententiarum capta, quam interdum etiam fefellisse illos, unum ex pluribus exemplum est VIII, 10. Nihilominus etiam ii libri, qui antiquum codicem religiosius reddunt, lacunas permagnas quasdam sine notatione transmiserunt: quod factum esse post VI, 78. et 85. atque post IX, 48. et 70., in annotatione demonstravi. Mirum accidit, quod pluribus locis, quibus magna disputationis pars desideratur, pauca verba relicta sunt, quae utrimque omni nexu soluta, velut de naufragio tabulae, in gurgite vasto natant. Huiusmodi sunt verba: *nam manu asserere dicit* VI, 64., quanquam illo loco non multa absumpta sunt; eiusdemmodi dicta de manupretio et mancipio VI, 85., et de acquirendo VI, 79.; quae non modo nexu soluta, sed ne suo quidem loco reposita intelliget, qui argumenti dispositionem consideraverit, cum ex inferiore quadam lacuna, quae post VI, 85. indicata est, servata ea esse appareat. Atque ne geminum eius rei exemplum requiramus, locum de gladiatorum cognominibus, IX, 71. non ex ea lacuna, cui quasi imminet, sed ex superiore, ad IX, 48. notata, relictum esse, iisdem rationibus ostendi potest. Tertium, sed minus apertum exemplum reperitur IX, 75. Ex quo colligitur, ex ruina multorum foliorum lacinias quasdam superfuisse, in quibus scripta, ne perirent, ab eo librario, qui has reliquias resarcinavit, quo loco ei videbatur, reposita sunt.

Multo crebrius orationis tenor interrumpitur minoribus lacunis, per omnes libros dispersis. Quarum pars ex eadem vetusti codicis miserabili conditione ortae esse videntur, qua maxime in summis et extremis pagellis totos saepe versus absumptos esse credibile est. In hoc numero habere possis lacunas totorum versuum, quas explere studui V, 59. VI, 4. 51., et unius vel duorum vocabulorum VII, 2. VIII, 10. Sed multo saepius scribis sua ipsorum oscitantia fraudi erat, ut, cum post breve spatium idem vocabulum recurreret, oculis ab altero ad alterum transsilirent et, quae media erant, praeterirent. Hoc per homoeoteleuta errorum genus qui rarius in codicibus inveniri et cautissime adhibendum esse monent: nae illos Varronis libri, quantam id in scriptoribus antiquis vastitatem facere potuerit feceritque, optime docere poterunt. Hoc quam verum sit, agnosceret statim, si comparabitur locus VI, 59. cum eodem apud Gellium, qui scriptor Varronis libro nostris multo meliore usus est. Maxima autem detrimenta hoc vitiorum genere accepit liber septimus; ubi cum post versum, in quo obscurius aliquod vocabulum inest, idem vocabulum eadem forma recurrere soleat, velut in hoc exemplo (VII, 57.): *nam illum tibi ferentarium esse amicum inventum intelligo: ferentarium a ferendo:*

multis locis verba, quae media sunt, exciderunt, sicut haec ipsa: *esse amicum inventum intelligo: ferentarium*. V. etiam VII, 43. 87. 98. 105. atque eodem libro VII, 21. 23. 26. 33. 70. 106., quibus locis singula vocabula, quae bis poni debebant, semel tantum scripta extant. Eadem autem medicina tam multis locis certam et indubitam salutem affert, ut desperatissimis quibusque eam admovere, non inconsultum putaverim. V. V, 6. 50. 165. VI, 38. VIII, 21. 56. IX, 3. 6. 59. 88. Qua in re, qui probabile illud, quod similibus exemplorum numero et consuetudinis observatione efficitur, ponderare didicerit, fatebitur, puto, prae illo etiam id quod in emendando facilius videri possit, saepe nos aspernari debere. Sic IX, 47. ubi in libris est: *dico non dissimilitudines quoque sequi*, faciliorem, quam vocant, correctionem esse non nego: *dico nos similitudines quoque sequi*; probabiliorem autem multo, affirmo: *dico non dissimilitudines solum nos, sed similitudines quoque sequi*. Saepe etiam, ubi simili specie vocabula secuntur, eodem errorum genere prius omissum et restituendum est, ut *latum* ante *Latini* V, 122., *si* ante *sic* IX, 18., et multa eiusdemmodi, quibus etiam annumerari potest *casinea messes* ortum ex: *casina sine amet*, VII, 106.

Ut a versibus et vocabulis omissis ad syllabas et literas veniam: miratus sum, quod tot locis verborum, maxime nominum, quae ut ignota non poterant facile expleri, primae syllabae in libris desiderantur. Sic V, 43. *infumam* in codicibus est *funam*, *finam* vel similiter; idemque vitium Gothanus codex habet etiam V, 75. V, 58. loco v. *Samothracum* in Havniensi est *motrachum*, et postea *Samothracia* in omnibus codicibus est *abrhacia* vel similiter. V, 65. *correx* *patet*, ubi in codicibus *et* legitur. V, 85. *Neapoli* a Varrone scriptum est, in libris *apoli*. V, 112. pro *magmentaria* in libris legitur *mentarea*. VI, 25. restitui *Compitalibus* ex scriptura codicum *ut alibi*. VIII, 76. *est* loco v. *deest*, et *sint* pro *desint* in codicibus est. Multo rarius huiusmodi defectus notantur tum in mediis vocabulis, velut *pertendo* pro *pertendendo* V, 2., et *frequenti* pro *frequentati* V, 107., quorum vitiorum causae apparent; tum in extremis, velut *conca* pro *concavo* VII, 7. et *item* pro *templa* VII, 8. Unde suspicor illius erroris in initio vocabulorum propriam quandam fuisse causam, quae nescio an fuerit mos in antiquissimis libris manuscriptis, ut in Gaii institutionum palimpsesto, observatus, non verba tantum, sed etiam syllabas, si in summa pagina primae collocantur, maiore litera inchoandi. (V. Koppius de codice Gaii. *Zeitschr. für gesch. RW.* T. IV. p. 473 sqq.) Certe si in extrema pagina *ne* et in proxima summo loco *Apoli* scriptum est: facili errore hae

syllabae pro integro nomine accipi poterant. Denique literas singulas, breviter monendum, omitti maxime in initio vocabulorum propter eandem literam in fine proximi positam. Sic VI, 90. quod pro *circum moeros* scriptum fuit *circum oeros*, unde factum *auras* et *aras*, et *accusavit rogum* pro *accusavit Trogum*: larga inde errorum seges pullulavit.

Post ea quae in libris praeterita sunt, tractabo locum de additamentis quibusdam, quibus iam antiquissimum illum librum depravatum fuisse, ex omnibus iis intelligitur, qui inde transcripti sunt. Hoc genus vitia multo saepius voluntate scribentium, quam casu oriuntur, sed interdum tamen etiam casu proveniunt: velut si librarius oculis ad simile vocabulum in superioribus recurrentibus, ut eadem verba bis scribat, inducitur, sicut praecurrens visus facit ut media omittat. Quae cum frequentissima sit vitiorum causa: illud quoque consentaneum interdum factum esse, atque invenitur in his locis VIII, 38. IX, 3. 45. (qui locus hoc vitiorum genere plurifariam corruptus erat), et in singulis codicibus etiam saepius, ut in Gothano VIII, 7. Aliud genus additamentorum, quod criticis satis notum neque a Varronis libris alienum est, originem trahit a duplici lectione, in unam ita confusa, ut eadem notio bis recurreret: cuius generis vitia removeere studui VIII, 57. IX, 58. Sed etiam a culpa glossematum explicationis vel correctionis causa adiectorum in quibusdam locis liberari non poterunt ii libri, qui caeterum ab interpolandi studio alieni, ea quae scripta erant, simplici fide reddiderunt: unde intelligitur, insiticia illa, quae pauca sunt, iam fuisse in antiquissimo illo codice. Id genus glossemata reperiuntur his locis, quorum partem Spengelius iam indicaverat, V, 59. VI, 69. VII, 17. VIII, 17. 77., quibuscum conferantur similes VI, 25. 83. et anceps illa quaestio de Cornelio Stilone V, 148. atque v. *fastidium* pro *cupedine* subiectum V, 146. Veruntamen haec pauca emblemata toto caelo differunt a continuo illo explicandi, emendandi, explendi studio, quod postea Varronis libri perpessi sunt.

Locorum transpositorum duas causas iam memoravimus, alteram Varronis ipsius curas secundas, alteram fragmenta ex vasto illo horum librorum naufragio singulari fato servata, et a librarijs, harum reliquiarum sospitatoribus, non iusto loco reposita. Praeter haec transpositionum genera, minores quasdam indagasse mihi videor: V, 44. 73. 100. 141. IX, 68. X, 72., quibus commutatum quidem esse verborum ordinem, apertum videtur, quare id factum sit, non aequè apparet.

Ut autem, antiquus ille codex qua fuerit conditione, penitus perspiceretur: scire opus esset, quo literarum genere scriptus fuerit. Ac Niebuhrii reperio fuisse sententiam, ab

eo in scriptis minoribus collectis p. 260. obiter indicatam: multa vitia cum in Ciceronis orationibus, tum in Varronis de L. L. libris ex usu Langobardicarum literarum orta esse. Cuius iudicii quae sint documenta, doleo quod a viro immortalis memoriae exquirere iam non concessum est. Nunc satis habeo notare, literarum commutationes, quae in libris nostris saepissime reperiantur, esse inter *t* et *c*, etiam inter *t* et *l*, inter *c* et *g* (ut *lugere* pro *lucere* VI, 79.), inter *l* et *i* atque *t* et *i* (sic IX, 16. *statim* restitui ex *si enim*), inter *n* et *u*, inter *m* et *in* vel *iu*, atque *nu* et *mi*, inter *ae* et *e*, inter *a* et *u* (unde multa indicatiivi et coniunctivi confusio), inter *ii* et *u*, inter *b* et *u*. De caeteris plura dicere cum supervacaneum habeam: ultimum quod posui aliquot demonstrabo exemplis; in quibus ut in sequentibus omnibus scripturam a me receptam recta, codicum vel omnium vel plurimorum certe inclinata literarum forma indicabo.

VII, 2. servavit	—	<i>servabit</i>
IX, 89. significabit	—	<i>significavit</i>
VII, 63. vibices	—	<i>vivices</i>
VII, 67. bovis	—	<i>vobis</i>
VIII, 81. Arvernus	—	<i>arbernus.</i>

Hinc firmatur correctio, quam adhibui Plautino versui VII, 67.

obscoena viscera	—	<i>obscoenabis cera.</i>
------------------	---	--------------------------

Literas in antiquissimo codice in initio et fine vocabulorum quam minimis spatiis inter se disiunctas fuisse, ex magno numero eorum locorum elucet, quibus consonantes a fine verborum, quibus adhaerebant, avolsae et perperam ad proxima vocabula translatae, vel utroque loco positae sunt. Pauca ex hoc genere ponam.

VII, 34. nuptiis camillus	—	<i>nuptiis scamillus</i>
VII, 64. a binis obolis	—	<i>sabini sobolis</i>
VI, 37. una sin	—	<i>unas in</i>
IX, 28. pisces an e	—	<i>pisces sane</i>
IX, 29. similitudine, sint	—	<i>similitudines intra.</i>

Multo magis necessaria critico in his libris officium facturo est observatio vocabulorum, quae quod in antiquissimo codice notis sive siglis scripta erant, librariorum incitiae confusa sunt. Quod notarum genus ne quis a codice, qui Florentino vetustior et certe ante XI. saeculum scriptus est, alienum esse putet: libros rescriptos in auxilium appellasse sufficit eos, ex quibus Gaii Institutiones et Fragmenta Vaticana deprompta sunt. Ac si civilis prudentiae voluminum notarii compendiarie hac scribendi via magis usi sunt, quam qui eleganter eruditae classicorum scriptorum libros trans-

scribebant: etiam Varronis libri inter scripta peculiaris cuiusdam Artis sunt, quos admodum antiquo aevo compendiosius exarari coepta esse probabile fit.

Ingens multitudo est exemplorum, quibus pronomina, praecipue relativa, commutata reperiuntur, ita ut hoc vocabulorum genus criticorum ausibus nunc omnium maxime obnoxium esse videatur. Ponam exempla; in quibus si multa sunt quae ex Varronis exemplari a me correcto deprompta sunt, ne turpissimo vitio ea mihi sumere videar, quae demonstrari debent: pleraque tamen moneo in iis certissima esse et iam dudum cognita, atque ex his etiam novitiis inventis probabilitatis magnam speciem accedere.

VI, 62. qui	—	<i>quod</i>
V, 21. qui G.	—	<i>quod FH. quo cett.</i>
V, 23. qui	—	<i>quae</i>
V, 166. qui	—	<i>quam</i>
VI, 69. qui idem G.	—	<i>quidem</i>
V, 28. qui Anio	—	<i>quanto</i>
VI, 53. quod	—	<i>qui</i>
V, 33. quod	—	<i>quos</i>
VII, 95. quod et	—	<i>quas</i>
VII, 77. quod	—	<i>et</i>
IX, 1. } quod	—	<i>cum</i>
X, 67. }		
V, 21. hinc quod	—	<i>hoc cum</i>
V, 24. quod fuit	—	<i>quamvis</i>
V, 120. quis	—	<i>quod his (iis)</i>
VI, 12. quoi quis	—	<i>quisquis</i>
IX, 34. quoi que	—	<i>quoque (quaeque G.)</i>
X, 9. quem	—	<i>quod</i>
V, 45. quid	—	<i>quod id b. id quod cett.</i>
X, 3. quoius quid	—	<i>quoiusque</i>
VIII, 27. quoius	—	<i>quod ius</i>
IX, 102. quoiusque	—	<i>quisque</i>
VIII, 50. quam quaius	—	<i>quamvis</i>
V, 34. 116. 141. } quo	—	<i>quod</i>
VII, 17. VIII, 31. }		
V, 5. quo	—	<i>quorum</i>
V, 96. quo	—	<i>qua</i>
V, 92. quo	—	<i>cum</i>
VII, 1. quo id	—	<i>quid</i>
V, 143. eius quo	—	<i>eiusque</i>
VIII, 50. qua	—	<i>quae</i>
V, 66. qua	—	<i>qui</i>
VI, 41. qua	—	<i>quia</i>
VII, 7. quaqua	—	<i>qua quia</i>
X, 7. ita quae	—	<i>itaque</i>
X, 11. ad quae	—	<i>atque</i>
VII, 42. quorum	—	<i>quod</i>
VII, 42. } quom	—	<i>quo</i>
IX, 41. }		
IX, 108. }		

V, 23. } quom	—	quod
VIII, 29. } quom	—	quem (quae H.)
V, 4. quom quod	—	quod cum
VI, 73. quom a.	—	quam
IX, 31. quom	—	quoniam
X, 77. quoniam	—	qua
V, 65. quoniam	—	quo (cum F.)
IX, 83. quare (quor?)	—	quorum
V, 23. } quoad	—	quod
VIII, 46. } quippe	—	quare
X, 29. quin	—	quom
VI, 94. quoque	—	quod
V, 21. quoque	—	quo sive
V, 33. neque	—	qui
VII, 4. que quaestor	—	conquaestor.

Ex his similibusque exemplis perspicitur, relativas formas plerasque iam in antiquissimo illo codice singulis fere literis notatas fuisse, ita ut ex *q. e.* (*quod et*) facile fieri posset *quae*, ex *q. is* (*quod his*) *quis*, et praecipue *quo et quod et quom* minimo inter se discrimine discreta fuisse. Eo facilius relativa pronomina tum, ubi plura continuo posita erant, omitti, tum, quod miror tamen toties factum esse, temere geminari poterant. Utriusque rei haec habeo exempla:

VI, 39. quod quae	—	quae
VIII, 59. quod	—	quod cum
X, 6. quoi	—	quin quoi
VII, 7. qua	—	qua quia
IX, 8. quom	—	quod cum
V, 6. quouismodi	—	qui quouismodi
IX, 30. quoniam	—	quoniam qua
IX, 109. quocirca H.	—	quocirca quare.

Etiam aliis locis *quod* male additum tollendum erat (V, 7. 94. VI, 43. IX, 64.) sicut *qui* IX, 43., addendum autem *quam* IX, 18. X, 41.

Succedant aliorum pronominum cognatorumque vocabulorum inter se permutatorum exempla.

V, 12. id	—	is
V, 148. id	—	id est
VII, 9. idem	—	id
VI, 74. idem	—	ideo
VII, 31. idem est	—	idem
VII, 39. id est	—	idem (non item)
VII, 15. id est	—	idem GHb.
V, 90. inde	—	in die
V, 97. inde	—	ide
IX, 65. inde	—	id est
VI, 45. indeque	—	in id quod
V, 94. inde est	—	idem

VII, 99.	quidem	—	quid est F.
V, 83.	in eo	—	ideo
V, 43.	illico	—	in eo
X, 21.	eodem	—	eius
VI, 13.	ei deo	—	ideo
VI, 21.	ita	—	ideo
VIII, 34.	ita esse	—	idem (id est F.)
VII, 14.	item	—	ita
V, 96.	hic	—	hinc
V, 21.	hinc	—	hoc
IX, 52.	huic	—	huiusce
VIII, 92.	his	—	quis.

Quod his exemplis immiscui, *id est* in varias formas mutatum, *id* in libris Varronis saepe per .I. significatur, unde factum est, ut etiam VII, 42. *Egeriai* in Fa. mutatum sit in *egria* .I., in GH. in *egria id est*, atque ut VIII, 67. pro nomine vocalis I in FG. legatur *id est*, quo errore G. etiam IX, 76. laborat. Pro hac nota aliam .s. ponit Parisiensis liber b. V, 137., quod proprium est signum v. *scilicet* (ut in H. X, 18.). Attamen *id est* etiam per *ide* vel similiter notatum fuisse, ostendit tum *idem* cum eo permixtum, tum hoc exemplum:

VI, 82. despicio — *id est spicio* FGab.

Transimus ad exempla permutatarum vocularum *et et est et* affinium vocabulorum.

VII, 87.	} est	—	<i>et</i>
VIII, 31. 37.			
IX, 59.			
V, 140.	est	—	<i>ut</i>
V, 74.	et arae	—	<i>ea re</i>
V, 143.	urbes et	—	<i>urbs est</i>
V, 74.	Diana et	—	<i>Dianae</i>
IX, 105.	sacrificor et lavat	—	<i>sacrificio relavat</i>
VI, 52.	erit	—	<i>ea F.</i>
IX, 56.	erat	—	<i>et (etiam H.)</i>
VIII, 36.	feminae	—	<i>femina est</i>
V, 169.	proportione	—	<i>proportio est b.</i>
VI, 58.	enuntiare	—	<i>et nuntiare</i>
VI, 40.	ἔνυμα	—	<i>est TYMA</i>
V, 177.	esse	—	<i>eae a. hae G.</i>
V, 141.	e quo	—	<i>esse o H. eae o a.</i>
V, 112.	haec	—	<i>eae a. esse H.</i>
IX, 67.	e	—	<i>et F. a GH.</i>
VI, 69.	etiam	—	<i>est</i>
VII, 17. 83.	etiam	—	<i>enim.</i>

Apparet, *est et et* eadem litera *e* non multum variata, atque *esse* et *eae* eiusdem geminatione, *ee* et *ee*, significatum fuisse. Unde intelligitur etiam, qui factum sit, ut V, 155. *causae* et *esse* in libris varient; nimirum illud *ce* (*cae*), hoc *ee* scribebatur.

Adiungimus exempla permutationis particularum *ita, vel, ubi* et similium

VII, 105. }	ut	—	<i>et</i>
IX, 68. }			
V, 109.	ut	—	<i>est</i>
VIII, 10.	ut	—	<i>vel</i>
V, 140.	ut Ha.	—	<i>vel</i> FGb.
V, 141.	uti	—	<i>ubi</i>
VI, 53.	ubi	—	<i>ut</i>
VII, 21.	ubi	—	<i>ibi</i>
V, 29.	ita	—	<i>ut</i>
X, 52.	vel	—	<i>ut cett.</i>
V, 172.	unde	—	<i>ut de.</i>

Saepe particulae enim, nam, nunc, non ita confusae sunt, ut notis eas scriptas esse appareat.

VI, 30.	enim	—	<i>est</i>
V, 12.	enim	—	<i>animi</i> (āi H.)
VII, 11.	ea enim	—	<i>enim</i>
VII, 12. 13.	Enni	—	<i>enim</i>
VI, 25.	nunc	—	<i>nec</i>
VI, 73.	nunc	—	<i>ne</i>
V, 46.	Caelio nunc	—	<i>Celione</i> F. <i>Caelion</i> G.
VI, 13. IX, 79.	nam	—	<i>non</i>
VII, 58.	nam inde?	—	<i>ndo</i>
VII, 45.	Pomona	—	<i>pomorum nam</i>
IX, 79.	non	—	<i>nam</i>
IX, 108.	non esse	—	<i>nosse</i>
VIII, 43.	num	—	<i>nunc.</i>

Ex his particulis enim ut in Gaio *en* cum obliqua lineola per *n* ducta scriptum puto; ex hoc *en* facile *ai*, et *animi* fieri poterat. Attamen in H. VI, 19. pro *enim* scriptum est *e*, unde *die* in VI, 28. sumpsimus mutari potuisse in *die enim in*. Contra ex *Hesiona enimvero* VII, 107. in GH. factum est *esionam vero*. Nunc notatum esse per *nc* (c supra scriptum esse solet in Gaio, v. Goeschenii Ind. p. 458.), apparet ex iis quae proposui. Negativa particula quod una litera *n̄* significata est, inde factum, ut permultis locis omitteretur. Sic *non* addendum fuit VII, 2. VIII, 39. IX, 10. 19. 55. 59. 68. 79. X, 67. 82., multo saepius quam delendum, ut VIII, 32.

Pauca adiciam de aliis nonnullis particulis.

VII, 105.	sed soluti	—	<i>dissoluti</i>
VII, 5.	sed ita	—	<i>dis</i>
X, 31.	sed	—	<i>si</i>
VIII, 34.	dissimilibus	—	<i>his similibus</i>
X, 1. et	saepius: similitudinem	—	<i>dissimilitudinem</i>
IX, 16.	tamen	—	<i>tum</i> F. <i>aut</i> G. <i>autem</i> a.
IX, 34.	autem G.	—	<i>cum</i> F. <i>aut</i> H.
X, 32.	ac	—	<i>ab</i>
IX, 25. 26.	ac	—	<i>an</i>

IX, 17.	melior. ac	—	<i>meliora</i>
VI, 17.	ab	—	<i>aut</i>
IX, 25.	ab	—	<i>ad</i>
VII, 95.	apud? Dorsenum	—	<i>ad obsenum</i>
V, 36.	propter	—	<i>per G.</i>
VI, 48.	per avia it	—	<i>pavet</i>
V, 18.	prius	—	<i>posterior.</i>

Quod ultimo loco positum est, inde ortum esse videtur, quod pro *prius* scriptum esse putabant *p'rius*, atque *p'*, ut in Gaio manuscripto (v. Goeschenii Ind. p. 465., opus in ea re longe utilissimum), *post* significare videbatur.

Ex siglis aliorum vocabulorum pauca notavi. Verbum sic fere *vb.* scriptum fuisse, duo exempla significare videntur, quanquam inter se diversissima.

IX, 101.	infecta verba G.	—	<i>infectaba F. infecta cett.</i>
VIII, 10.	quae verba	—	<i>quorum.</i>

Cf. etiam IX, 3. 109. Natura per $\bar{n}a$, rationes per roes, oratores per ores, causa per $\bar{c}a$ expressum fuisse, ex his locis elicere possis.

IX, 57.	natura	—	$\bar{n}a$ H. nam G. cf. IX, 63.
VIII,	rationes	—	<i>orae</i>
VII, 41.	maior erat oratores	—	<i>maiore ratione</i>
X, 42.	oratione	—	<i>ore G.</i>
VIII, 48.	caeruleo	—	<i>causa (ca b.) ceruleo.</i>

Quirites, qui in Ciceronis Erfurtensi codice (teste Wundero Varr. lectt. Cod. Erfurt. p. LXI.) cum voculis *quare* et *cur* confunduntur, videntur etiam in Varroniano libro *qres* scripti fuisse: nam ubi nunc legitur

VI, 94. qui Quirites — habent codd. *qui ros.*

Cos., ita ut significet consul, scriptum reliqui VI, 88.; hinc nata in codice Erfurtensi confusio pronomini *eos* et v. *consul.* V. Wunder. p. XXXVII. PR. a librariis VI, 54. partim his siglis redditum, partim in *populum Romanum* conversum est, cum eo loco praetorem significet: eadem notarum ambiguitas est in Gaio (v. Goeschenii Ind. p. 471.), et in Ciceronis Erfurtensi codice. V. Wunder. p. XIII. Ut in Ulpiani Vaticano codice pro nostra *nra* scriptum, atque ex *nram* alias *nam* factum est (v. Lindemann. ad Pompei. p. 474.): sic Varroni reddidi:

V, 29. nostrum, ubi codd. *non.*

In fine vocabulorum modo et ut puto etiam modum per m^o designatum fuisse, ex his codicum vitii perspicere mihi visus sum:

VIII, 1.	Quom oratio FGH.	—	<i>quomodo ratio ab.</i>
IX, 114.	quoque modo	—	<i>quo quando F. quo q̄a G.</i>
X, 41.	quomodo	—	<i>quom</i>
VI, 60.	quom	—	<i>quomodo</i>
VIII, 16.	eiusdemmodi	—	<i>eiusdem</i>
VII, 61.	omnimodum edulium	—	<i>omne medulium.</i>

Ex vulgaribus autem vocabulorum terminationibus maxime *us* et *bus* et *am* compendiaria via scripta errores pepere-
runt tales:

IX, 105.	sacrificatur	—	<i>sacrificaturus</i>
V, 25.	odor ibi	—	<i>odoribus</i>
VI, 94.	ibus	—	<i>ibi. Cf. VI, 25.</i>
VIII, 44.	natura	—	<i>naturam</i>
X, 48.	naturam	—	<i>natura, et saepe.</i>

Haec omnia proposui et exemplis illustrare studui, ut appareret, quae ferme fuerit conditio et forma eius libri, ex quo solo, si excipimus fragmenta ab aliis grammaticis scriptoribus passim servata, omnis nostra huius operis manat notitia.

Nunc ad tertiam fatorum, quibus hi libri agitati sunt, partem pervenio, ad interpolatorum studia. Quae cum iam Turnebus et Scaliger in exemplaribus Romae ab Augustino editis nonnullis locis agnovissent: nostro tempore Leonhardus Spengelius de Varrone optime meruit, quod genuinam et interpolatam orationis formam in hoc scriptore muro quodam dissepsit, qui nunquam sine summo horum librorum periculo transsiliri poterit. Ego tantum absũm, ut ab hoc propugnaculo gradum retulerim, ut etiam firmiter id mihi emunisse videar: quod si quibus aliter videbitur, eos rogabo ut accuratius criseos a me exercitae leges introspeciant. Sed primum dicendum, quibus in libris extet interpola haec horum librorum forma.

1. Codex B., cuius scripturam Petrus Victorius enotavit, Spengelius proposuit.

2. Codex, ex quo Varronis de L. L. libros edidit Antonius Augustinus anno p. Chr. MDLIII. (quod genus exemplaria Spengelius non novisse videtur; quae describit, a. MDLVII. typis expressa sunt; ex antiquioribus unum in bibliotheca Gottingensi asservatur).

Hi libri inter se simillimi interpolationem ostendunt perfectam quasi et absolutam, id est nulla verecundia cohibitam, quin, quae obscura et soloeca videbantur, ad eam orationis formam refingeret, qua interpolatores ipsi usi essent, si libros

de L. L. scripsissent. Sed facile ad credendum est, ad hunc Varronem, qui primus non stribligines et aenigmata, sed sermonem in plerisque facilem et sensus non expertem offerre videbatur, stupuisse eius aetatis homines, neque hunc quasi caelo donatum a quoquam eripi sibi passos esse. Quo factum, ut haec interpolata forma per omnes, qui sequebantur editores, Henricum Stephanum, Dionysium Gothofredum, Poppam, Bipontinos propagata sit, atque iure in nomen volgatae scriptura venerit. Sed est etiam aliud interpolatorum librorum genus, cuius ad exemplum ponendum adsunt hi libri:

3. Codex, ex quo primum hi libri a Pomponio Laeto Romae MCCCCLXXI. editi sunt.

4. Codex Lipsiensis, chartaceus, in bibliotheca Senatus asservatus, cuius partem meo nomine rogatus a Wachsmuthio V. Cel. diligenti cura contulit doctus iuvenis Jahn Kiloniensis. Hic autem liber Pomponiani tam similis est, eique exceptis minutulis quibusdam mutationibus tam presse adhaeret, ut vel ex eodem manuscripto libro, vel, quod multo probabilius est, ex ipsius Pomponii exemplari transcriptus esse videatur. Nam Pomponium codici suo non perinde mancipatum fuisse, sed etiam hinc inde ex obscuris codicis literis aucupatum esse sententias, ex ipsius testimonio discitur. Codex enim, quo utebatur, quanquam illa interpolationis labe tactus, nondum tamen penitus eam hauserat; sed medius quodammodo natabat inter eos libros, qui incorrupta fide ex antiquissimo codice descripti sunt, et Augustini illum *διεσκευασμένον*. Quod ita se habere uniuscuiusque pagellae apud Spengelium scriptura varians comparata ostendit.

Nunc ut ad ea, quae supra iam significavi, demonstranda me convertam, quod dixi, interpolatam hanc formam alii superstructam non esse fundamento, nisi codici illi antiquissimo, communi omnium librorum fonti, ita ut omnia, quae apud Laetum et Augustinum diversa reperiuntur a scriptura FGHabc., non tradita ex antiquitate sed noviorum ingeniorum inventa habenda sint: id eiusmodi esse quisque intelligit, ut exemplis propositis plene probari non possit. Sed pro exemplis sit testimonium, etiamsi a me in mea causa prolatum infirmius videri possit: perlegisse me hos libros eo consilio, ut intelligerem, quidquamne esset in volgata, quod aliam originem manifesto argueret, sed repperisse me nihil, quod non aut ex vetusta illa bonorum librorum scriptura aut ex ingenio mediocriter docto et exercitato provenisse credibile esset. (Unum excipio locum, de quo postea dicam.) Ac vero omnis illa calamitas, qua libros melioris notae afflictos esse vidimus, communis etiam est huic librorum ge-

neri, transpositiones, lacunae, verba propter homoeoteleuta ommissa. Huic fortasse opponi possit, aliquem certe esse locum, quo editio princeps et Augustini codex ex integriore archetypo sua sumpsisse videantur, initium septimi libri; ac certe, si illud initium, quod in codicibus FGHabc. deest, cum plerisque criticis a Varrone scriptum haberemus: omnis illa de interpolatione doctrina labasceret, et solum, cui innitimur, pedibus nostris subtrahi videretur; nam, si uno hoc insigni loco eius formae, quam interpolatam vocamus, auctor libris multo magis integris usus est: quo iure multis aliis locis, quibus non spernendae speciei scripturam offert, negabimus eum ex eodem fonte hausisse uberius scaturiente? At enim vero quod hic ponitur, falsum est; nam septimi libri initium aequè facticium esse, atque caetera omnia, quibus interpolatores illi volnera celare magis quam sanare studuerunt, in annotatione satis demonstratum puto. Itaque etiam quod V, 92. non sine specie veritatis additum est etymon *beati*, coniectura interpolatores supplevisse, persuasissimum habeo. Uno loco, X, 16. (hic est, quem supra iam excepi) duo vocabula *et languescit*, ab interpolatore addita esse, ut contendam animum inducere nequeo, et confiteri cogor, his saltem verbis pleniorẽ fuisse codicem, ex quo ed. princ. fluxit. V. etiam VI, 64.

Iam si intellectum est, codices interpolatos, antequam interpolarentur, fuisse eiusdem gentis, quam notis FGHabc. significamus: ulterius progredimur quaerentes, cuiusnam stirpis fuerint ex iis, quas supra (p. XVII.) tanquam in stemmate descripsimus. Atque omnia inter se comparanti dubium esse nequit, quin Florentinus vel codex Florentini simillimus fons fuerit et Pomponiani et Augustiniani libri. Permultis enim locis scripturae auctores ita discedunt in partes, ut hinc stent codices GHab., illinc Florentinus cum Laeto et Augustino et codice B. Sic, ut insignia quaedam afferam exempla, quae VI, 27. VII, 12. 46. VIII, 13. VIII, 26. desunt illis, non desunt his libris; contra VII, 12. in fine quaedam verba, quae omittunt hi, non omittunt illi; sic VIII, 41. *Diona et Theona* est in Florentino et interpolatis libris, *deona et atheona* in GHa., cuiusmodi multa facili negotio cumulari possunt. Sed quibusdam tamen locis interpolata scriptura nata esse non potest, nisi ex concursu alterius stirpis; certe nescio qua alia ratione explicari possit, quod X, 21. verba: *cum quo conferas*, iusto loco posita sint in F., non extent in GHa., falso loco extent in ed. princ. et vg., unde colligitur, ea in codice quodam margini adscripta et ab aliis ommissa, ab aliis male illata fuisse. Atque V, 140. scriptura cod. B. *est vehiculum dictum, est ab aliis etiam*

dictum arcera facta est ex ea, quam habet G. est *vehiculum dictum est aliisve etiam dictum ab his vel arcera*, quae ex iis, quae habent F Hab.: *est vehiculum dictum est aliis vel (ut) arcera* incommoda repetitione vocabulorum *dictum aliis* (unde factum *ab his*) vel originem ducit.

Qua materia usi sint interpolatores illi, satis dictum esse videtur: quali ipsi fabri fuerint doctrina ingenioque, non difficilius intellectu. Italos fuisse homines, renascenti antiquarum literarum studio haud leviter imbutos, a scriptorum quibus Varro uti solet, lectione non alienos, ex omni volgatae scripturae tenore intelligitur. Plautum eos ad manus habuisse, inde apparet, quod VII, 93. ex corruptis hisce: *ab regia*, recte restituerunt *abegi ab*, scilicet ex Menaechmis, nam coniectura credo eos id assequi non valuisse. Quid quod loco VII, 105., quo in libris legitur: *hoc verius esse*, Verrii Flacci, post Varronem doctissimi grammaticorum, nomen intulerunt (*hoc Verrius Flaccus esse* habet cod. B. ed. princ.); sanequam infeliciter, nam nihil ab illo loco magis alienum est. Neque hoc postea quisquam non vidit: aliis autem locis intempestiva illorum criticorum doctrina maiores turbas dedit, ut in Corneli Gallii et Aelii Stilonis, Cassiique et Accii nominibus.

Haec cum infitias ire nemo possit: mirabuntur fortasse multi, quod volgatae huius formae, quae tot locis manifesta in fraude deprehenditur, non usquequaque contemptorem me praebuerim, sed multis locis, ubi vg. et codd. sibi opponuntur, illam adsciverim, hos deseruerim; scilicet eos locos, qui etiam plures sunt, quibus volgatam scripturam repudiavi, silentio transire solitus, quippe quibus ad codices ipsos provocare praestabat. Iam quod volgatam illam non raro restitui, id feci nunquam nisi bene sciens, me non scripturam antiquitus traditam, sed a criticis hominibus excogitam reponere. Sed in Varronis libris tam larga errorum seges, tantusque fuerat scribarum stupor, ut iam philologia nascens et cruda pueritiae rudimenta ponens permulta recte corrigere valuerit, quae nisi ab illis olim correcta essent, nunc corrigeremus. Leviter et incogitanter ageret, qui novitiis figmentis pro auctoritate antiquitatis niteretur, sed perverse et insane, qui probabilia inventa, quia interpolatorum essent, aspernaretur, et pro illorum simplicitate suorum commentorum artificia commendare laboraret.

Attuli ex historia horum librorum ea, quae ad eos emendandos maxime necessaria videbantur. Criticorum, qui in eodem opere elaborarunt, nomina et merita recensere,

tum hoc loco minus utile visum, tum post doctam operam, quam Spengelius in ea re posuit, supervacaneum. Rholandellum interpolatam Pomponii scripturam saepe ad saniores formas meliorum codicum revocasse, Baptistam Pium et Michaellem Bentinum nonnullos locos conjectura sanasse, Adrianum Turnebum tum libro *probi coloris* adhibito tum egregio, quo valebat, acumine et sano iudicio omnium maximos in emendendo Varrone profectus fecisse, Gasparem Scioppium, Ursini et codicibus et doctrina adiutum, multis locis ea proposuisse, quae in ordinem recipienda essent, gratus confiteor: at tamen nunc, postquam perspectum est, quibus fundamentis superstruenda sit iusta horum librorum forma, omnibus his criticis non tanquam ducibus in Arte exercenda obtemperandum, sed singulis tantum locis de lumine eorum nostrum accendendum est. Iosephum Scaligerum in hac nuncupatione consulto omisi, quanquam nonnullis locis veram eum intelligens adhibuisse medicinam: in universum tamen aestimanti huius viri praeclarum ingenium exsultavisse magis in doctrina et poetarum Latinorum Graecorumque multiplici lectione explicanda, quam ad hos Varronis libros emendandos aciem intendisse videbitur. Quid quod non raro sua ipse doctrina seductus, quae oculis subiecta et prona ad intellectum erant, e longinquo petitis postponit; veluti cum V, 153. in versu Plautino scripturae ed. princ. et Rholandelli *adventu*, quam Turnebus eodem tempore rectissime tuebatur et explicabat, alteram interpolatam *ad vectim* praefert, eamque magna doctrinae copia exornat et defendit. At vero, si hoc loco quaedam de ea re addere licet, verba: *circus noster ecce adest*, neque de palo in medio posito dici potuerant; neque eiusmodi ludum in fabula actum esse probabile: contra militem, quem caeteri ludificabant, ipsum dici circum, id profecto sapit comicos sales. Quapropter de vecti in annotatione nihil posui, cum varias criticorum opiniones exagitare mei instituti esse non posset. Post aetatem Scaligerorum quam longa fuerit horum librorum oblivio et quam diutina incuria, pluribus dicere taedet. G. D. Koeleri Literae criticae in Varronem de L. L. anno MDCCLXXX scriptae pauca continent, quibus nunc uti possis; his paucis diligenter usus sum. Spengelius non modo princeps fuit, qui interpolatam librorum formam, ex qua dici non potest quot errores et vitia in nostros historiarum et antiquitatum grammaticaeque artis libros transfusa sint, a plerisque eorum partibus removerit; sed idem etiam ad veram formam redintegrandam non pauca acute excogitavit, quae ex lege mei instituti a verecundo annotationis recessu in lucem altioris loci tollenda erant. Qui vir cum Emendationum Varroniana-

rum Specimine I., quod scripsit Monaci a. MDCCCXXX., naviter se in eo stadio decurrere monstrasset: ipse fortasse in hoc curriculum non descendissem, nisi illum nunc aliis curis districtum esse, ex ipsius ore accepissem. Etiam Guilelmi Papii, qui Lindemanno in hac Grammaticorum operum parte absolvenda se nunc socium adiunxit, Lectiones Varronianae Berolini MDCCCXXIX editae quaedam sani iudicii exempla continent. Quem libellum cum ab ipso auctore transmissum acciperem, comperi simul, me offecisse quodammodo ipsius modestiae, quippe qui maiorum appetens rudimenta illa latere neque multam eorum mentionem haberi voluerat.

Mihi Musa Varronis subrisisse primum videbatur, cum inter studia Rerum Etruscarum, quae Argeorum recensu genuina forma fuerit et quid Varro de Tatii aris dixerit et similia quaedam intelligere coepissem: ex quo tirocinio, Romanarum rerum scientiam Varrone studiosius emendato non minus augeri posse quam incognito adhuc veteris scriptoris libro ex palimpsesto quodam codice eruto, coniectura augurabar. Qua re commotior, animique saucius, donec quid hac ratione effici posset intellexissem, bis terque in assiduam horum librorum lectionem me ingurgitabam, atque in familiaritatem hominis mei ita me insinuare conabar, ut eius et in sentiendo et in dicendo propria penitus addiscere studerem. Haec pars studiorum meorum unica est, cui aliquantum tribuerim: neque diffiteor, me propter eius gravitatem, cum in sententiis per caliginem obiectam aucupandis defixus essem, neglexisse quaedam alia, quae a me expectari potuisse sentio. Nam ex criticorum operibus, quae Varronis emendandi pericula facta essent, cum anquirere coepissem, ut post Spengelii messem stipulam corraderem: mox intellexi, subsecivarum mearum horarum spatium infructuosius collocari non posse, atque uno die in lectitandis et pensitandis his ipsis libris transacto me multo plus proficere, quam tribus in illo negotio consumptis.

Etiam antiquitatum Romanarum denuo pervestigandarum aliis magis copiam facere, quam ipse earum rerum, quae ex Varrone emendatiore diligenter cum aliis scriptoribus collato nunc melius perspici poterunt, fructum praeripere volui. Omnino, in annotando parcior, tantum eos lectores, qui ipsi, quid Varro cogitaverit, cogitando assequi studerent, tanquam usu paulo exercitior quidam, hic illic adiuvere volebam. Spero tamen fore, ut qui in Urbis situm et loca, vetustae Italiae superstitiones, festorum dierum rationes, Romanorum res publicas et prudentiam civilem, antiquorum poetarum scripta, linguae denique Latinae progressum et

conditionem studiosius inquirent, etiam hac brevi annotatione nodos quosdam solutos et capita nonnulla ad ampliore tractationem praeparata inveniant. Ex Adriani Turne Adversariis et eiusdem commentariis et emendationibus libros M. V. de L. L., anno MDLXVI post patris obitum ab Odone filio editis, quibus iniquius Stephani iudicium nocuisse videtur ut recentiores iis rarius uterentur, atque ex Scaligeri et Popmae adnotatione utilissima quaeque deprompsi, pleraque largioribus commentariis relinquend duxi. Neque tamen, etiamsi amplius opus condendum suscepissem, recoquenda putassem omnia: quorum maxima part iamdudum in lexica et similes libros relata multo commodius nunc utitur natio philologorum. Omnino in hoc philologiae statu vela contrahenda et sarcinas abiiciendas censuerim, ut expeditius ad id quo omnis nostra doctrina spectat, interiori humanae mentis scientiam, tendamus: sin pergimus ut multi inceperunt, mercatus Lipsiensis assessores philologiaeque caupones, vereor ne quidquid altioris spiritus in pectoribus magistrorum resedit, ingenti mole superingestae plane suffocetur.

Ab exagitando Varrone, qua in re multus est Scaliger, plane abstinui: etymologia Latina alium sibi et ampliore multo campum flagitat. Sermonem autem Varronis ex ipso hoc de L. L. opere addiscere studui, ne libris quidem de Re Rustica sic ut aequum erat comparatis, quippe quorum forma quo fundamento niteretur, non perinde cognoveram. Qua in re, si qui potius praeceptores sunt quam historiographi linguae Latinae, ii, magnopere vereor, ne me indiligentiae incusent in Varronis stilo refingendo. Mihi post fontes scripturae examinatos Varroni multa concedenda esse videbantur, quae, sic sine necessitate usurpata, a Cicerone abiudicanda essent. Quantum licuerit Varroni variare modos et tempora, ostendunt annotata ad VI, 82.; quantum in personis verbi, intelligitur ex locis huiusmodi: IX, 15. *et hi qui pueros in ludum mittunt, iidem barbatos non docerimus*; in generibus verbi, ex X, 16. *conferrum non oportet ac dicere*. Non offendit in Varrone durior casuum iunctura, ut haec: IX, 7. *quae possunt dici atque illic praeteritum*; neque transitus ex oratione recta in obliquam (v. annot. ad V, 34.), aut ex obliqua in rectam (cuius exemplum est IX, 43.), et, quae res apud eum cum illa coniunctissima est, ex nominativo in accusativum (v. ann. ad V, 37.), neque accusativi cum infinitivo suspensi a vv. *ut putant* (V, 23. IX, 74.). Nominatum genera et numeri inaequali modo προς το σημαίνόμενον construuntur, ut V, 88. X, 62. Structurarum confusione accensendi erunt loci huius generis:

In haec sunt tripartita verba, quae sunt aut etc. (V, 10.). De attractionis variis generibus, de anacoluthis et ellipseos, saepe admodum durae, exemplis quae passim notata sunt, indicavi in Indice. Omnium autem maxime intellectui offecisse videtur singularis illa relativorum membrorum coacervatio et implicatio, quae Varroni mire placuisse videtur. Sic ubi scribere poterat (VII, 39.): Ab Lucanis elephantem Lucam bovem dictum putat Virgilius, ab eo quod nostri Lucanam bovem eam putassent; bovem enim maximam quadrupedem, quam habebant, vocabant, et in Lucanis Pyrrhi bello primum viderant apud hostes elephantos —, haec tali orationis ambitu comprehendere maluit: *In Virgilio commentario erat: Ab Lucanis Lucas; ab eo quod nostri, quom maximam quadrupedem, quam ipsi haberent, vocarent bovem, et in Lucanis Pyrrhi bello primum viderent apud hostis elephantos, Lucanam bovem quod putabant, Lucam bovem appellassent.* Haec structura, cuius exempla multa sunt, si nimis vineta et implicata est: aliis locis apud Varronem, tanquam iunctura deficiente, hiant orationis membra, ut cum dicit (VI, 82.): *spectare dictum ab specio antiquo, quo etiam Ennius usus, ... et quod in auspiciis distributum est, qui habent spectationem, qui non habeant:* quae sic, quomodo iungenda fuerint, apparebit: quo etiam Ennius usus, et quo olim usos esse apparet, quod in auspiciis distributum est etc. Ac periodum X, 44. *Similiter in verborum declinationibus est bivium, quod sit primo versu .. secundo .. tertio, itaque fiunt per obliquas decl. analogiae hoc genus etc.,* ita quidem accuratius iungere posses, si scriberes: *quod, si sit .., ita fiunt:* at vero illud plane Varronianum existimo, cui licuisse puto coniunctivum sumptionis (nam *sit est: fac ut sit*) cum ipsa particula causali iungere, idque membrum laxiore structura ei sententiae, cui subiungendum illud fuisset, praemittere. Caeterum diutius lectitanti habent etiam hi libri, quibus placeant, argutam breviter et gratam negligentiam: quam abesse tamen fatebimur a proemiis librorum, quibus Varronem, sicut postea Plinium, anxiam magis curam impendisse apertum est. Horum in membris concisis, argutuleque compositis, et interdum poëtico ornatu illuminatis (v. maxime V, 5 et seqq. VII, 1 sqq.) aliquid mihi deprehendisse videor de Hegesiae rhetoris ambitioso et molesto dicendi genere (de quo Boeckhiius dixit in Praef. Ind. Lectt. sem. hib. 1824.), quod Varroni nostro egregie placuisse, Ciceronem testem habemus (ad Atticum XII, 6.).

Quas in his libris orthographicas rationes custodiverim, ex his apparebit. Primum hic error mentibus, quibus forte

inhaeret, evellendus erit, eas rationes, quae in Varronis libris manuscriptis observantur, easdem esse, atque formulam scribendi ab ipso Varrone probatam. Quid quod etiam meliores codices nostri eo usque ab illa ratione desciverunt, ut nonnullae eius formae nonnisi in vitiosis locis, qui quid significarent librarii non intellexerant, emendatricem eorum manum effugere et quasi delitescere potuerint. Sic, ubi Varro *iei* scripsit, codices, uno F. excepto, habere solent *lei* (v. X, 1. 2. 5. 35.); *Argei* delituit in H. IX, 89., nimirum quod de Argis urbe dici non intelligebatur; simili errore IX, 28. *hinnulei* servatum est; *infeineiteis* a Spengelio VIII, 50. ex corruptissima codicum scriptura: *in ufeii in ei teis*, feliciter enucleatum est. Cf. etiam V, 33. Et quamquam VIII, 36. *Terentiei* et *Terentieis* et X, 50. *Baebiei* et *Baebieis* in F. et aliis codicibus servatum est: iidem tamen IX, 80. *cupressi* et *fici* scribi solitum esse per EI diserte testantur, iidemque nihilominus scribunt *cupressi* et *fici*. Quae conferri velim cum Spengelii Praef. p. LXIV. LXV. Nunc si quis, Augustini exemplum probans, in nominativo multitudinis omnibus vocabulis hoc EI reddendum esse existimet, hunc ut advertat rogo, in lege de Thermensibus, Varronis aetate scripta, eodem casu et numero *legi AMICEI* et *LEIBERI*; et quis nobis adiurabit, Varronem constantiorem fuisse? Consuetudo enim loquendi, ut Varro verissime monet, est in motu, et antiqua forma, cum in quibusdam vocabulis iam obsolevit, in aliis etiamtum retineri potest. Alterum documentum, quo codicum fidem in ea re aestimare possis, praebet vocabuli usus patricus casus, *usuis* (qua forma Varronem in omnibus eiusmodi vocabulis usum esse, docet Gellius N. A. IV, 16.), servatus tantum in *naturae et suis* (IX, 4.) et *usui species* (X, 73.), semper autem mutatus in *usus*, ubi librarii, quid significaret, intelligebant. Similiter *cassuis* corruptum erat X, 62. Etiam elisionem vocalis in verbo *est*, quam Ciceronis de R. P. codex servavit, Varroni reddendam esse, monstrant quaedam vestigia, ut *eos* VI, 31. quod facilius in *eo 'st*, quam in *eo est* mutatur, et *opust* quod manifesto inest scripturae librorum VIII, 10. cf. VII, 60. Denique *siet*, quod Varronem ut Ciceronem saepe scripsisse credibile, nunquam nisi ex corrupta quadam forma restitutum est. V. VI, 86. IX, 77. 81.

In aliis rebus Varronis libri manuscripti antiquiorem formam saepe, sed non semper praestant. Ita plurimis locis in casu accusandi *parteis* et *partis*, *simileis* et *similis*, interdum etiam in nominativo *omneis* et *omnis* praebent (de quibus quae notare non inutile videbatur, indicavi in Indice); multis aliis locis nos in ea forma restituenda deserunt. Hac

autem in re num quidquam nostro arbitrio constituere audebimus, qui ex Varrone didicerimus, Romanos tum temporis pronunciasse gentis, sed mentes et dentes (VIII, 67.)? Itaque, nisi accuratioris scientiae aditum nobis ipsi praecludere velimus, abolitis iis quae non magna quidem sed aliqua tamen cum fide nobis traduntur, codicum, quos optimos habemus, quia unici sunt, vestigia presse sequenda, et obsoletior forma nunquam erit usurpanda, nisi codice quodam probae notae auctore. Quam legem ita observavi, ut, etiamsi persuasissimum habeam, Varronem in casu accusandi non nisi *simileis* s. *similis* scripsisse (v. ann. ad VIII, 69.), consensui tamen librorum ita obtemperarem, ut non raro etiam *similes* tenerem. Patrici casus contractae formae in I exempla quaedam posui ad inscriptionem quinti libri, et reperiuntur plura, maxime in propriis nominibus (ut *Tati* V, 74. *Meli* V, 157. *Tarquini* V, 159. *Mamuri* VI, 45. *Enni* VII, 12. 19. et saepius. *Cassi* VII, 21. *Papini* VII, 28. *Corneli* VII, 39. *Acci* VII, 65. *Terenti* VIII, 14.; rarius in huiusmodi vocabulis: *pomeri* V, 143. *convivi* V, 168. quod ex a. receptum): nihilominus, cum Varronem ipsum hanc contrahendi consuetudinem reprehendisse sciamus, ubi in libris omnibus erat *Virgilii*, *Ennii*, *Cassii* (ut VI, 7. VII, 39. 82.), hoc non mutare debebam. Etiam in aliis nonnullis formis I ex II contractum, codicum scripturam imitatus, recepi, cuius rei certissimum exemplum est *idem*, multitudinis forma. I vocalis ubi sequentis consonantis potentia in U mutatur, atque hoc libri offerebant, ubique recepi. Sic ante L in *tubulustrium* (VI, 14.); interdum ante F in *pontufex* V, 83.; ante M in *maxume* et *proxumus*; sed saepe etiam cum libris omnibus *maximè* et *proxime* scribendum erat, quanquam Varronem, non crediderim, Caesari sic praecipienti obsecutum esse. Quod V, 83. *pontufex* et *pontifices*, et VIII, 77. *pauperrumus* et *pauperrima* scripsi, eius rei rationem quandam reddidi, quam valere putavi ad codicum auctoritatem sustentandam, non ad corrigendam scribendi consuetudinem. *Traiciendo* V, 115., *deici* VII, 24. et similia recepi ubi libri offerebant, in quibus sine dubio saepe oblitterata sunt, ut VII, 44. *deici* a Rholandello restitutum est ex scriptura *duci*. Cf. VII, 1. *Repraehendo* et *compraehendo* ex Gothano libro fortasse ubique restituendum erat. V. annot. ad IX, 91. *Mille* et *milia* quod ex lege pronunciationis antiquae ubique distinguere licuit: hoc praestantiae nostrorum librorum aliquod documentum est. In committendis praeverbis cum verbis optimos codices expressi, cum in ea re summa cautio adhibenda sit: nam quod Niebuhrius (in conspectu orthogr. Cicer. de R. P.) in Cicerone propter conlata damnaverit collega,

propter ecflorescere effrenati: id iniuria factum est. Prae-
verbium enim eo magis integram servat formam suam, quo
minus tum diutino usu, tum significato cum verbo coalescente
peculiarem sibi vim et potentiam amisit; quae cum multo
magis conspicua esset in conlata et ecflorescere, quam in
collega et effrenatis, etiam pronunciatio diversa esse debebat.

In una tamen re mihi non constitisse videbor, dico in
eo, quod etiam nullo codice addicente literarum complexus
VU et QVU mutavi in VO et in QVO aut CU. Etenim
videbatur mihi haec res ab illis aliquantum distare, cum ex
genuina consonantis U pronunciatione appareat, aevum et
sequuntur ne ore quidem Romano proferri potuisse. Atque
habentur etiam in libris Varronis manuscriptis, maxime in
Florentino, multa verae et antiquae scripturae exempla, velut
ea, quae sexcenties recurringt, *quouis*, *quoi*, *quom*, *quor*
(cuius loco saepe extat *quur* nunquam a me admissum), deinde
volt X, 53., *clivos* X, 158. (propter quod, cum accusativum
putarent, librarii etiam *Publicios* scripserunt), *imburvom* ex
vestigiiis codicum erutum V, 127., *obliquom* X, 50., *loquontur*
IX, 85. *Relicum* habes VII, 69. sed *delicuum* VII, 106.
(ut *relicuum* semel extat apud Ciceronem de R. P.). *Se-*
quontur legitur X, 71., *secuntur* VIII, 25., mutatum a
plerisque in *seruntur* V, 33., et alibi, V, 88., in *sequitur*,
quod lineolarum numero illi exaequatur, ut *cocuntur* in
coquitur V, 93. Atque librarios innumeris locis ex *secuntur*
fecisse *sequuntur*, hinc quoque intelligitur, quod VIII, 58.
ubi verbum *seco* et *secor* requiritur, libri plerique *sequo* et
sequor vel similia ostendunt. Nunc vellem tamen etiam in
hac re minus curiosus fuissem, primum quia saepe dubium
est, QVO an CU scriptum fuerit, tum quia, quod mihi
proposueram, literas ad rationem illam exigere, in sententiis
defixus non raro oblitus sum. Sic Varroni reddendum
fuerat his locis: V, 39. 42. 146. 148. 161. 173. VI, 21. VII, 3.
VIII, 67., *arvos*, *antiquom* vel *anticum*, *equom* vel *ecum*
(quo utroque etiam M. Caesar ad Frontonem utitur, cuius
rei documentum habemus codicem omnium praestantissimum,
II, 7. p. 77. 78. ed. Francof.), *cavom*, *novom*, *tritavom*
et *atavom*, *accusativos*. Sed in ipso illo *novom* incertus
haerebam, sicne scribendum esset an quod primo aspectu
mirabile videtur *noum*. Habet id tamen codex H. VI, 59.,
atque simillimum id est formae *boum* et, quod apud Varro-
nem VIII, 74. extat, *Ioum*, ex quibus exemplis intelli-
gitur, etiam complexum literarum OVO habuisse aliquid,
quo delicatioris aures offenderet, ita ut altero U eliso ex
OVU facere mallent OU.

Non minus fluctuasse interdum, fateor, iudicium meum
in scribendis Graecis Latinisque literis. In universum hanc

mibi legem tuli, Graecas literas non esse usurpandas, ubi in nullo bono codice vestigium peregrinae literaturae reperiatur. Varro enim, in ea re plane a Romanorum antiquiore usu desciscens, Graecorum nominatum formas saepe immutatas in Latinum sermonem transtulit. Certe in meo exemplari ex codicum vestigiis eruta leges, ut *Citius* pro *Citiensis* V, 59., sic etiam *Palantieis* et *Athenaeis* V, 53. VIII, 35., et similiter *Samothrece* VII, 34. ut *Threca* V, 14., *Lato* VII, 16., *etymologos* VI, 39., *Pythonos* VII, 17., *Diona*, *Theona*, *Iona* (annot. ad VII, 16.), *analogian* IX, 34. et saepissime, *Olympiadas* VII, 20.; et fortasse etiam *Pythagora* VII, 17. Latinis literis exprimendum erat. Contra Graecis literis ubi utendum sit, monstrat tum ipsa Graecarum literarum imitatio, qua in plerisque F. unus omnium insignis est, quanquam hic quoque non raro Latinas usurpat ubi Graecis opus erat; tum primarum literarum vocabuli indicatio, quae in H. et a. non raro invenitur, quanquam ille etiam integra vocabula Graeco non raro servavit; tum vocabuli praetermissio, qua Gbc. et plerumque etiam a. Graecarum literarum inscitiam profitentur. Nunc horum indiciorum ubi nullum aderat, eo semper animus inclinabat, ut Latinas, quae in omnibus libris erant, literarum formas servarem: sed constantia in ea re vertisset in vecordiam, si etiam *nomina barbarica*, quae sic scripta sunt in omnibus codicibus, non *νόμιμα βαρβαρικά*, VII, 70. in meum exemplar transtulissem. Cf. ann. ad V, 122. VI, 33. VII, 14.

Quod reliquum est, ut quomodo mei commentarii intelligendi et aestimandi sint, breviter indicem: lectores rogo ut meminerint, me id unice curare voluisse, ut Varro rectius distinctus (quod omnium maxime neglectum erat) et emendatus formam sui similiorem indueret, eaque forma quibus in rebus ab auctoritate bonorum librorum discreparet, intelligi posset. Itaque id mihi maxime cavendum erat, ne quid nisi monito lectore in ordinem reciperem, quod bonorum codicum fundamento non niteretur. In minoribus autem rebus, ut in orthographicis rationibus, unus codex si meliora obtulisset, inde sumebam quibus opus erat; in gravioribus, ut plurium consensu stabilitum esset, quod ponerem, postulabam. Quo firmamento ubi destitutum me videram, de ea re disertis verbis monui. Quam autem scripturam libri interpolati sive scripti sive typis expressi, et critici, qui Varro nem tractaverunt, finxissent vel probassent: id me annotaturum non promisi, nisi ubi in refingenda scriptura his subsidiis utendum esset. Non enim id mihi proposui, ut historiam formae horum librorum in annotando describerem,

quod utilissimum profecto est negotium sed a meo proposito alienum; neque, cum Spengelii copiis ita uterem, ut inde depromerem quibus ad novam formam condendam optasset, in alienam messem involare (indignum et intolerandum facinus), et maioris illius operis, cui suum semper constabat integrum pretium, utilitatem deminuere volui.

Codd. in annotando dixi eos tantum, qui ab interpolationis culpa liberi et nuper accurate collati essent, i est FGHabc.; quorum pleniora nomina supra p. XII XIII proposita sunt. Ut facilius esset variantis scripturae contutus et, quid antiquissimus ille codex habuerit, intellectus: hanc saepe scribendi rationem usurpavi, ut minora discrimina parentheseos signis indicarem. Itaque V, 13.: *enim (n c.) horum de quis (quibus G.)* GHabc. idem significat ac si scriptum esset: *enim horum de quibus G. enim horum de quis Hab. n horum de quis c.*

Vocabulum in annotatione sic scriptum *ultimae*] semper eadem forma in ipsam scriptoris orationem receptum est; id si pluries in hac legitur, neque alio vocabulo addito distinctum est, ad primum eius formae vocabulum respicitur, quod post proximo loco annotata reperitur.

Ne novitia inventa pro antiquitus traditis venditare viderer: scripturam a codicibus non satis tutam (sed potest eadem tutissima esse a sensu et argumento) asterisco (*) notavi. Crucis autem signum (†) nonnullis locis addidi, quae etiam nunc cruces sunt interpretum et criticorum. Caetera signa, quibus usus sum, explicatione non egere videntur.

Nunc quem librum diu in sinu fovi et iam non sine anxietate dimitto, eum commendo philologis non ad calumniandum, sed lectitandum. Diu est, ex quo hic scriptor ex philologorum fere omnium scriniis exulavit: nunc ita certe praeparatum accipiunt, ut neque ex arbitrio refictum, neque nimia morositate et superstitione obscuratum legere et intelligere possint. Multum abest, ut perfectae et absolutae criseos exemplum hunc Varronem me ponere, mihi persuaserim: verum tamen, si post Spengelii atque meas curas tertius quidam ἐφεδρος gradum fecerit non minorem nostris: hunc pollicebor horum fragmentorum formam iam veram et genuinam et, si dicere fas est, tanquam ad exemplar ex ipsa Varronis bibliotheca raptum expressam nobis esse redditurum.

ARGUMENTA VARRONIS DE LINGUA LATINA LIBRORUM.

Quae nunc non extant, omnia his signis () inclusa sunt; quae non suo loco posita esse videntur, hisce [].

(L. I. De origine Linguae Latinae. Priscian. I, 7. p. 37. Kr. Spengel. p. VII.

II—VII. Pars prima. De impositione vocabulorum.

II—IV. De etymologica arte, s. de disciplina verborum originis.

II. Quae contra eam dicuntur.

III. Quae pro ea dicuntur.

IV. Quae de ea; id est quae forma sit etymologicae.)

V—VII. A quibus rebus vocabula imposita sunt, s. de verborum originibus.

V. De vocabulis locorum et quae in his sunt.

Prooemium. §. 1—10. Quid sibi proposuerit scriptor; de causis obscuritatis rei, et de gradibus explanandi verborum origines. 11—13. De partitione rerum; locum cum corpore coniunctum esse.

I. De locis. 14. 15. De loco ipso. 16—20. locorum divisio: A. de caelo. B. 21—23. de terra et humo. 24—30. de humore, puteo, lacu, fluviis et similibus. 31—33. de divisione terrarum, et agrorum quinque generibus. 34—40. de agro et mensuris eius, agrique colendi varietate. De Urbe. 41. 42. Capitolinus mons. 43. 44. Aventinus mons. 45. Argeorum descriptio. a. 46—48. in Suburana regione. b. 49. 50. in Exquilina. c. 51. 52. in Collina. d. 53. 54. in Palatina. 55. 56. de tribus agri Romani.

II. Quae in locis sint. A. De immortalibus. 57—64. Principes dei Caelum et Terra; idem quod calidum et humidum, quod anima et corpus. Eorum vincionis vim esse Venerem. Saturnus caelum, Ops et Ceres terra. 65—67. Idem dei Iuppiter et Iuno; idemque, qui Iuppiter, Dis pater. 68. 69. Sol et Luna iidem, qui Apollo, Diana, Proserpina, Iuno Lucina. 70—72. Ignis et aqua Volcanus, Lympha, Neptunus alii. 73. 74. Aliorum deorum nomina explicantur. B. De mortalibus. I. De animalibus: a. 75. 76. in aëre. b. 77. in aqua. c. 78. 79. in aqua et terra. d. in terra. α. de hominibus. 80—82. de hominibus dictis ab honore. 83—86. a rebus sacris. 87—91. a re militari. 92. a fortuna. 93. 94. ab arte et studio. β. 95—99. de pecore. 100. 101. de feris. II. 102—104. De virgultis et similibus. III. De manu factis. 105—108. De victu, qui e terra provenit. 109—112. de pecudis carne. 113. 114. de lana et vestimentis inde factis. 115—117. de armis. 118—127. de mensis et vasis ibi locatis. 128. de sellis et arcis. 129—133. de mundo et vestibus mulierum. 134—140. de instrumentis rusticis. 141—159. De aedificiis, id est de oppidis vicisque et foris, in quibus de foro Romano multisque Urbis aedificiis et locis. 160—162. de aedibus privatis. 163—165. de portis Servianorum murorum (*de his pleraque interciderunt*) et antiquioribus. 166—168. de lectis. 169—174. de pecunia signata. 175—183. pecuniae vocabula ab usu de prompta. 184. Conclusio.

VI. De vocabulis temporum et earum rerum, quae dicuntur cum tempore aliquo.

Prooemium. 1. 2. Libri argumentum. De vocabulorum mutationibus.

I. De temporibus. 3. Quid sit tempus. A. De naturalibus temporis discriminibus. 4—7. De temporibus dictis a. a motu solis ac caeli diurno. b. 8—9. a motu solis annuo, qui aliter est ac caeli. c. 10. a motu lunae. d. 11. de lustro, seculo, aevo. B. De civilibus temporum vocabulis. I. De diebus. a. Qui dies deorum causa instituti sint. 12—24. de statutis feriis Ianuarii, Februarii, Martii, Aprilis (*Maius excidisse videtur*), Quintilis, Sextilis, Octobris, Decembris mensium. 25. 26. de annalibus diebus et conceptivis feriis. b. Qui dies hominum causa constituti sint. 27—32. De certis mensium diebus, de diebus fastis nefastisque, et similibus. II. 33. 34. De mensium nominibus.

II. De rebus, quae in temporibus fuint. 35--
 D. De verbis primigeniis atque derivatis et compositis.
 I. 42. De agendo et tribus actionum gradibus. A. Prius gradus, mentis agitatus. 43—50. De verbis agitationis voluntatisque et similibus. B. Secundus gradus, cum pronuntiamus quae mente agitavimus. 51—55. de verbis a fando dictis. 56—60. de agendo et pronuntiando et quae cum his coniuncta sunt. I. 62. de dicendo et docendo. 63. 64. de disputando et disserendo et similibus. 66. de legendo. 67. 68. de murmurando aliisque a similitudine soni dictis. 69—74. de pondendo. 75. de canendo. 76. de orando. C. 77. 78. Tertius agendi gradus, in quo distinguitur inter agendum et faciendum et gerendum. I. de agendo (*hic multa interciderunt*). De iis, quae certis corporis partibus aguntur. a. 79—82. quae oculis percipiuntur. b. 83. quae auribus et naribus. c. 84. de iis quae ore percipiuntur. d. 85. de iis quae manu aguntur (*Fragmentum solum superest*). II. de faciendum (*hic locus totus intercidit; nisi fortasse huc pertinent dicta de acquirendo 79.*). III. De gerendis rebus (*huius capituli nil nisi locus de inlicio superest*). 86. 87. locus ex censoriis tabulis, de inlicium et ad conventionem vocando. 88. 89. locus ex commentariis consularibus item de inlicium et ad conventionem vocando explicatur. 90—93. de moeris vocare idem esse quod inlicium vocare, demonstratur ex commentario anquisitionis M. Sergii Quaestoris. 94. 95. quid inlicium sit et quomodo fiat. 96. De verbis ex Graeca lingua ductis. 97. Conclusio.

VII. De verbis quae a poëtis sunt posita.

Prooemium. 1—4. De difficultate expediendorum verborum vetustorum.

I. A. 5. De locis. 6—13. *Templa* ex Ennio, *tesca* ex Accio, *tueri* ex Ennio, *extemplo* ex Ennio. 14. *Polus* et *signa*, apud Accium. 15. *Terrarum amfracta* Accii. 16. *Titanis Trivia* Ennii. 17. *Umbilicus terrarum* ex Incerto. 18—22. *Loca* quaedam terrarum singula, ex Pacuvio, Accio, Ennio, Cassio. 23. *Fretum* apud Pacuv., *aequor* Pacuv., *ratis* Naev.

B. De his quae in locis sunt. [24. 25. De *bubus infulatis*, ut videtur.] 26—29. *Casmenae* Enn., *caseus* apud Ennium, Manilium et alios. [30. *ambages* Lucil. 31—33. *adagio* ex Valerio Sorano; *adagio de cane*; *trabes ut canes*.] 34. *Camilla* Pacuv. 35. *subulo* Enn. 36. *Fauni vatesque* Enn. 37. *paluda virago* Enn. 38.

Epeus fumificus Plaut. [39. 40. Luca bos Naev.] 41. orator Enn. 42 — 45. Ennii locus de Numae institutis. 46 catus Enn. [47. piscium genera ex Lucilio. 48. cava cortina Enn.] 49. perduelles Enn. [50. iugula stella Plaut et similia. 51. supremum Naev.] 52. latro Plaut. [53. cassabundus et diabathra Naev. 54. carere Plaut.] 55. congerro Plaut. 56. adscriptivi Plaut. 57. ferentarii Plaut. 58. rorarii Plaut. 59. triportenta Pacuv. (*Lacuna*). 60. dividiae Plaut. 61. syncerastum Plaut. 62. trames Plaut. 63. vibices Plaut. 64. 65. de meretricibus nonnulla ex Cistellaria Plauti. 66. mulieres axitiosae ex Astraba Plauti. 67. stribula Plaut. 68. scobina Plaut. 69. gralator Plaut. 70. praefica Plaut. 71. Coclites ex Ennio et Plauto.

II. A. De temporibus. 72. Nox intempesta ex Cassio. 73 — 75. temo Enn. 76. iubar Enn. 77. crepusculum Plaut. 78. concubium Plaut. 79. conticinium Plaut.

B. De his rebus quae ad significant aliquo tempus. 80. reciprocus Acc. 81. proversus Plaut. 82. Andromache, Alexander Enn. [83. Aurora rutilans Acc. 84. scortari Terent. 85. numen Acc. [86. epityrum Plaut. 87. 88. lymphari, aleyon Pacuv. 89. comiter Enn. 90. cape Atil. 91. cicurare Pacuv. 92. ferme Naev. 93. euax et similia ex Plauto, Ennio, Pompilio. 94. clepsere Lucil. 95. mandier ex Matio. 96. 97. obscaenum ex Matio. 98. crevi Plaut. 99. frequens Plaut. 100. fossari Enn. 101. mussare Enn. 102. averruncare Pacuv. 103. 104. pipulo et alia onomatopoëtica ex Plauto et aliis. 105. nexum Plaut. 106. delicum Plaut. 107. 108. Promiscua ex Naevio. 109. 110. Conclusio huius operis partis.

VIII — XIII. Pars secunda. De declinationibus.

VIII — X. De declinationum disciplina.

VIII. Quae contra similitudinem declinationum (*ἀναλογίαν*) dicantur.

Prooemium horum trium librorum. 1 — 21. De declinatione. 3 — 8. Cur inducta sit in sermonem hominum. 9 — 20. In quas formas declinari verba voluerint. 21 — 24. Quemadmodum declinetur. De differentia naturalis generis (*ἀναλογίας*) et voluntarii (*ἀνωμαλίας*).

Disputatur contra analogiam ex mente Crateteorum:

I. Contra universam analogiam. 25.

A. 26 — 30. Ex utilitate, cui sufficiat sola consuetudo. In rebus caeteris propter utilitatem inaequalitatem esse.

B. 31. 32. Ex elegantia, propter quam in aliis verbis placere inaequalitatem.

C. 33. Consuetudinem regnare solam; analogia dicitur non opus esse.

D. 34—36. Ex contrario, quod etiam a dissimilibus non solum similia, sed saepe eadem fiunt.

E. 37. 38. Analogia quod non sit ubique, esse nusquam.

F. 39—43. Similitudinis notioni non convenire, quae de analogia proferantur.

II. Quod ad partis singulas orationis. 44. De quattuor orat. partibus, verbis appellandi, dicendi, iungendi, adminiculandi.

A. 45. Appellandi partes quattuor: provocabula, vocabula, nomina, pronomina; et 46. haec singulatim triplicia, ad sexum, multitudinem, casum. 47—49. Neque sexus, neque multitudinis, neque casus formas esse ad analogiam factas.

i. 50. 51. Generatim dicitur de provocabulis: qui, is.

ii. 52. De vocabulis, quorum quattuor declinationum genera.

a. De declinatione nominandi. 53—57. Huius generis esse triplices radices, a vocabulo, a nomine, a verbo; in nullo horum servari analogiam. 58—62. De participiorum et compositorum nominum anomalia.

b. De declinatione casuali: 63. Casuum numerum sibi non constare. 64. 65. Barbarorum vocabulorum diversam declinationem. 66. Eiusdem casus diversas formas. 67—74. A similibus dissimilia fieri in declinatione.

c. De declinatione augendi. 75—78. Neque in his servari analogiam, nam in multis unum duosve gradus deesse.

d. De declinatione minuendi. 79. Etiam in hac multa linguae deesse.

III. De nominibus. 80—84. Descendere ea tum a nominibus, tum a vocabulis; in neutris servari analogiam. (*Hic locus duabus lacunis interrumpitur.*)

(*Facile intelligitur, deesse huic libro partem, qua*

iv. *de pronomibus, deinde*

B. *de dicendi verbis (ubi de diversa forma simplicis cape et compositi accipe dicebatur, v. VII, 90.).*

C. de iungendi,

D. de adminiculandi verbis agebatur. *Ultimo loco dicebatur de discrepantibus scriptorum de analogis sententiis, v. VIII, 111.).*

Ex hac libri parte atque, ut puto, ex conclusionibus argumentorum, hausta sunt, quae leguntur apud GELLII II, 25.: M. Varronis liber ad Ciceronem de Lingua Latina nullam esse observationem similitudinum docet, in quibus omnibus paene verbis consuetudinem dominari ostendit. Sicut cum dicimus, inquit, lupus lupi, probus probi, lepus leporis; item paro paravi, lavo lavi, pungo pupugit, tundo tutudi, et pingo pinxi. Cumque, inquit, a coenare et prandeo et potio, et coenatus sum, et pransus sum, et potus sum dicamus: et a destringor tamen et extergeor et labor, destrinxi et extersi et lavi dicimus. Item cum dicimus ab Osco, Tusco, Graeco, Osce, Tusce, Graece: Gallo tamen et a Mauro Gallice et Maurice dicimus. Item a probus probe, a doctus docte; sed a rarus non dicitur rare, sed alii raro dicunt, alii rarenter. Idem M. Varronem in eodem libro: Sentior, inquit, nemo dicit, et id per se nihil est: assentior tamen fere omnes dicunt. Sisenna unus assentio in senatu dicebat; et eum postea multi secuti, neque tamen vincere consuetudinem potuerunt.

IX. Quae pro similitudine s. analogia dicenda sint.

Prooemium. 1. Cratetis doctrina. 2. 3. Aristarchum analogiam coniungere cum consuetudine. 4—6. De trinis copulis discernitur, naturae et usus, multitudinis et finis personarum.

I. 7. Pro universa analogia.

A. Consuetudinem non pugnare cum analogia. 8. 9. Nam consuetudinem rationis non esse expertem. 10. 11. Consuetudinem, si mala sit, emendandam esse; 12—15. sic eam in aliis rebus emendari. 16. 17. Corrigendum esse usum populi paulatim, maxime a poetis; 18. et rectam consuetudinem sequendam. 19—22. Amissa revocanda. nova ratione introducenda esse, sicut in aliis rebus fiat.

B. Analogiam regnare ubique; 24—30. ut in tota rerum natura, sic in hominum corpore et humana voce: 31. 32. inter linguas variorum populorum; 33. itaque pugnare contra naturam, qui contra analogiam pugnent. 34. 35. De duobus analogiae generibus, naturali et voluntario.

C. Singula crimina analogiae obiecta diluuntur.

3 — 39. De quaternis rebus, quibus declinatio regatur, usu, natura declinationis et figura.

I. 40 — 44. Contra ea, quae ex similitudinis ratione opponerentur. V. VIII, 40 — 43.

II. 45. Contra id quod postulabatur, analogiam aut bique servandam esse, aut nusquam. V. VIII, 37. 38.

III. 46 — 48. Contra id quod delectationem et utilitatem afferre dicebatur dissimilitudo. V. VIII, 26 — 32.

(Post haec multa deesse intelligitur. Transibatur enim ab universa analogia ad

II. analogiam in singulis orationis partibus observatam. Hic disputabatur:

A. de appellandi verbis;

I. de provocabilis et pronomibus;

II. de vocabulis, et

a. de declinatione nominandi; contra VIII, 53 — 57. Intelligitur ex iis, quae secuntur, Varronem hanc arctioribus finibus circumscripisse, ita ut haec, quae nominandi declinatio ab aliis grammaticis dicebatur, magnam partem impositioni tribueretur. Hic locum suum tenebant, quae dicta contra Crateteos VIII, 35. loquentes, servata sunt a CHARISIO p. 81 P.: Albani dicuntur ab Albano, Albenses autem ab Alba Fucente: cuius rei causam Varro ait esse, quod analogia in naturalibus nominibus tantum servatur, in voluntariis vero negligitur. Et cf. quae secuntur. Deinde ad hoc argumentum pertinent, quae dicuntur) 49. 50. de verborum inaequalitate, quae non sit in declinatione, et 51 — 54. de singularibus verbis, quorum nulla requirenda esse analogia. Posthaec 55 — 62. dicitur de declinatione sexus, in qua analogiam eo non tolli, quod multorum verborum non omnia sint genera, propter usum. 63 — 69. Similiter in declinatione multitudinis analogiam coniungi cum usu; contra VIII, 46.

b. 70. De declinatione casuali; contra VIII, 49.: etiam in hac non esse analogiam, ubi usus et natura non subsit. [Sed cetera omnia, quae de analogia in casibus servata dicenda erant, hoc loco desunt. Contra quod h. l. 71. legitur de Faustinis, Cascelianis, Scipionariis diversa ratione dictis, id pertinet ad superiorem de declinatione nominandi locum.]

c. 72. 73. De declinatione augendi; contra V, 76 — 78.

d. 74. De declin. minuendi; contra VIII, [Sequitur locus, 75 — 80., de variatione in declinatione casuali, contra VIII, 48. 49., qui manifesto pertinebat disputationem §. 70. inchoatam.] Deinde, 81 — 88., numerorum vocabulis ex analogia impositis.

III. 89. 90. (post lacunam) De nominibus homonymis et synonymis quaedam. 91. De similitudine nominum ex transitu cognoscenda; contra VIII, 68. 92 — 94. Quid omnino simile sit in declinationibus.

B. 95. De temporalibus verbis. 96 — 100. temporibus servari analogiam, modo tempora recte inter coniungantur. 101 — 103. Cur non omnium verborum omnia sint tempora et personae. 104. Reprehensiones a perfectum verbum, et 105 — 107. passivum genus pertinentes solvuntur. 108. 109. Etiam in verbis non unam formam, ut rectum casum, spectandam esse docetur. 110. De participiis.

Ultimo loco, 111. 112., de causa discrepantium analogia sententiarum dicitur. 113 — 115. Argumentis per analogiam finis imponitur.

X. De forma doctrinae de declinationibus.

Prooemium. 1. 2. Instituitur ordo disputationis.

I. De similitudine et dissimilitudine. 3. 4. Quid sit simile et dissimile. 4. 5. An tertium aliquod sit neutrum. 6. Qua in re aliquid alicui simile sit, spectandum. 7 — 10. In verbis multa videri similia, quae non sunt, unde multi errores in declinationibus. 11. 12. Exigendam esse similitudinem ad verborum materiam atque materiae figuram, i. e. declinationem. 13. Divisiones horum generum: 14. Prima verborum quae declinantur et quae non declinantur. 15. 16. Secunda eorum, quae a natura et quae a voluntate declinantur. 17. Tertia divisio eorum quae a natura declinantur in quattuor orationis partes. Eae sunt:

A. 18. Pars casualis, cuius sunt partes duae: nominatus et articuli, utrumque et finitum et infinitum. 19. In his articulos vix adumbratam habere analogiam. 20 — 22. In nominatibus distinguendum genus, speciem, casum, exitum, unde transversos et directos declinationis ordines oriri. 23. Transversorum ordinum, i. e. casuum, forma demonstratur. (*Hic cum tria folia exciderint, deest omnis doctrina de casibus; deinde exciderunt etiam pleraque de*

rectis ordinibus, i. e. de numero et genere, dicta praeter 24.) 25—29. Spectandam esse verbi figuram, flexuram, ansitum, ut similitudo cognoscatur. 30. In articulis aedam eadem, quaedam aliter esse.

B. Pars temporalis. 31. Eius declinatum species esse sex, cum personis; 32. quattuor, sine personis; 33. accedere ad has species a copulis divisionum quadrinis.

C. Pars quae casus et tempora habet, 34. hoc genus esse participale.

(Hic desunt altera tria folia. Apertum est, hoc loco ictum fuisse de quarta parte, D., ea quae neque tempora neque casus habeat. Deinde disputatio transfereatur ad locum:

II. De ratione, quam appellant λόγον. Huius aedam relictas sunt): 35. 36. ubi docetur, rationem esse et in his verbis quae imponuntur et quae declinantur; sed rationem eandem nondum efficere analogiam.

III. De proportione, quae vocatur ἀναλογία. 37—44. Analogia quid sit. Esse eam duarum semper rationum. 45—50. Analogiae duo genera, coniunctum et leiuunctum. 51—53. Analogiae fundamentum sumi vel compositionem, vel declinationem: sed praestare principium rationem in obliquis sive naturalibus casibus, quam in impositiciis sive rectis. 54—62. Praestare proficisci a multitudinis forma quam a singulari. 63—68. De discriminum triplici genere, in rebus, in vocibus, in utroque; horum generum tertium solum perfectam continere analogiam. 69—71. De tribus declinationum generibus, vernaculo, adventitio et ex peregrino hic nato.

IV. De consuetudine. 72. 73. Analogiae ut in sermonem perducantur, accedere debere usum; cuius tres esse species, consuetudinis veteris unam, consuetudinis huius alteram, tertiam neutram.

Conclusio. 74—78. Analogiae definitio: verborum similium declinatio similis, non repugnante consuetudine communi (propter singulos et populum), ex quadam parte (poëtarum causa), explicatur. 79—82. In quibus non debeat quaeri analogia. 83. 84. In quibus debeat quaeri analogia. [De hoc libro non multa in fine interciderunt.]

(XI—XIII. De declinationibus generatim. V. VIII, 24. Ad eandem partem referendae sunt appella-

L ARGUMENTA VARRONIS DE LING. LAT. LIBRORUM.

tiones: de copia verborum, VIII, 2 et 20.; et: de familiaribus verbis, X, 33. Fragmenta proposita sunt p. 265.

XIV..... Pars tertia: ut verba inter coniungantur. V. VII, 110. Sed nescio, syntaxis Varroniana tam elaborata et profligata fuerit, ut omnes uide decem libros ad ultimum usque complere potuerit; scriptor in inferioribus libris ad usum vocabulorum orationis ornatum et similia argumenta transgressus sit. (Fragmenta horum librorum p. 267 sq.)

**LENDI TYPOGRAPHI ET ALIA ANTE LECTIONEM
CORRIGENDA.**

- IX. . . . v. 16. scribe ea paulo.
 7. text. v. 3. — consistit.
 8. annot. v. penult. scribe v. VII, 73.
 16. text. v. 10. scribe *erat olim*.
 23. annot. v. 24. — ait Gac.
 24. text. v. 18. — alitur*.
 — annot. v. 6. — e IX, 54.
 35. text. v. 21. — lituo*.
 39. — v. 16. — Lucana.
 43. annot. v. 1. — Osanno.
 — text. v. 18. — humorem*.
 45. annot. v. 11. — Lac. in Ga.
 — — v. 12. — eae a.
 47. — v. 13. — trullen F.
 50. — v. 2. — orinare Ga.
 52. — v. 6. — resclusum Ha.
 54. — v. 13. — uteretur G. uterentur b.
 60. — v. 20. — vocatur] Ga.
 62. — v. 18. — inigeret.
 73. text. v. 4. — liberum.
 78. — v. 11. 12. — appelletur.
 85. annot. v. 17. 18. — fas, is] Victor. fas vg.
 90. — v. 19. — qui hac F.
 96. — v. 20. 21. — dici numo F. diciminimo G.
 104. — v. 4. — sensum] H. sensu cett.
 107. — v. 8. 9. Hi versus inverso ordine positi sunt.
 111. — v. 18. 19. scribe cannatum.
 120. text. v. 8. — utique.
 — annot. v. 18. — tectum quem F.
 133. — v. 17. — mysteris Ga.
 140. — v. 11. — omittunt Gb.
 144. — v. 23. — (grege GH.
 153. — v. 5—11. ad estur annotatio praeponenda est ei quae per-
 tinet ad epityrum.
 162. — v. 23. scribe messes (esses GHa.)
 175. — v. 10. — PRAECONEIS.
 181. — v. 7. — Diona et Theona] F.
 — v. 20. — expectari codd.
 185. — v. 1. adde nominativis codd.
 191. — v. 16. scribe Vatiniorem Ha.
 193. — v. 1. — ut*] G. om. cett. codd.
 196. text. v. 1. — magistratum.
 — annot. v. 9. — magistratum.
 207. — v. 5. — dixi interponit.
-

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions.

2. It is essential to ensure that all entries are supported by appropriate documentation, such as receipts and invoices.

3. The second part of the document outlines the various methods used to collect and analyze data for financial reporting.

4. These methods include direct observation, interviews, and the use of statistical techniques to identify trends and patterns.

5. The third part of the document describes the process of preparing financial statements, including the balance sheet, income statement, and cash flow statement.

6. It is important to ensure that these statements are prepared in accordance with the relevant accounting standards and regulations.

7. The fourth part of the document discusses the role of the auditor in verifying the accuracy and reliability of the financial statements.

8. The auditor's report provides an independent opinion on the financial statements and is a key component of the financial reporting process.

9. Finally, the document concludes by emphasizing the importance of transparency and accountability in financial reporting.

10. Organizations should strive to provide clear and concise information to stakeholders and to maintain the highest standards of ethical conduct.

M. TERENTI VARRONIS
DE LINGUA LATINA
AD CICERONEM
LIBER QUINTUS.

Quemadmodum vocabula essent imposita rebus in lingua Latina, sex libris exponere institui. De his is ante hunc feci, quos Septumio misi: in quibus st de disciplina, quam vocant *ἐτυμολογικήν*. Quae ontra eam dicerentur, volumine primo: quae pro ea, secundo: quae de ea, tertio. In his ad te scribam, quibus rebus vocabula imposita sint in lingua Latina, t ea quae sunt in consuetudine apud poëtas.

CAP. 1
p. 3
Bip.
p. (5)
Durd.
p. 12
Speng.

15

Inscriptio libri in codd. varie traditur et magis e Varronis verbis effecta esse, quam antiquissimorum librorum incorrupta fide niti idetur. TERENTI] hunc genitivum retinui ex F. Sic Pacuvi V. §. 7. Mani V, 68. Lanuvi V, 162. Mani filii VI, 90. cf. VIII, 36. Nam Romanos tum temporis sic locutos esse constat, quanquam Varrone ipso dissuadente (quod a Charisio I, 59 sq. Putsch. tradi intellexit Spengelius). Qui etiamsi usum vetustum emendare volebat, non poterat statim in inscriptione ab eo desciscere. Cf. Suerdsioei Vindiciae praecepti Bentianiani de genit. subst. in IUS et IUM desinentium. QUINTUS] F., in inscriptione librorum qui secuntur sibi constans. Eademque ratione libros numerant codd. Vaticani 3308 et 1556. Quam antiquitus usitatam fuisse, Spengelius evicit testibus Grammaticis. Obloquitur quidem Guil. Pape Lectiones Varron. (Berol. 1829.) p. 40., sed desidero argumenta. Qui librum hunc quartum dicunt, cod. Vaticanus 2942 ed. Ald. aliaque, hos induxerunt Varronis ipsius verba perperam explicata. In nonnullis codd. et edd. hic liber primus dicitur, in aliis nullus numerus est.

§. 1. *Tris ante hunc* libros Varro fecit de impositione, sed unum, ut ex inscriptione colligitur, ante hos tres de causis linguae Latinae similive argumento. *imposita*] Impositionem verborum (*ὀνοματοθεσίαν*) Varro dicit formam primariam, unde fiunt declinatus. Cf. VII, 1. 32. VIII, 1. 7. IX, 34. X, 15. 51. In fine §. punctum reduxi, a Spengelio deletum.

2. Quom uniusquodiusque verbi naturae sint d
 a qua re et in qua re vocabulum sit impositum (ita
 a qua re sit pertinacia quom quaeritur, osten
 esse a pertendendo, in qua re sit impositum, di
 quom demonstratur, in quo non debet pertendi et
 tendit, pertinaciam esse; quod, in quo oporteat
 nere, si in eo perstet, perseverantia sit): pri
 illam partem, ubi, quor et unde sint verba, scri
 tur, Graeci vocant *ἔτυμολογίαν*, illam alteram
σημαινομένων; de quibus duabus rebus in his l
 4 promiscue dicam, sed exilius de posteriore.

14 3. Quae ideo sunt obscuriora, quod neque o
 impositio verborum extat, quod vetustas quasdam dele
 nec quae extat, sine mendo omnis imposita; nec
 recte est imposita, cuncta manet (multa enim v
 literis commutatis sunt interpolata); neque omnis o
 (6) est nostrae linguae e vernaculis verbis; et multa ve
 aliud nunc ostendunt, aliud ante significabant,
 hostis, nam tum eo verbo dicebant peregrinum,
 suis legibus uteretur, nunc dicunt eum, quem
 dicebant perduellem. 4. In quo genere v
 borum aut casu erit illustrius unde videri possit ori
 inde repetam. Ita fieri oportere apparet, quod re
 15 casu quom dicimus impos obscurius est esse a p
 tentia, quam quom dicimus impotem; et eo obscu

2. uniusquodiusque] G. uniuscuiusque cett. Quodius, quodius, quodius
 ponam, ubi unus modo obtulerit bonae notae liber. *pertendendo*
pertendo codd., idque reponi vult Spengel. p. 661. At solet Varro
 derivandis verbis ablativum cum praep. ab iungere: *ab equo*, a spiciet
 nisi cum nominativum vel praesentis primam personam adhibere nec
 est. Eadem est sententia G. Pape p. 48. *pertendit*] codd. *pertendi*
 coni. Vertranius. Sed Varro saepius verbis activis sic utitur, ut nul
 addat personam. In seqq. *si in eo perstet*. VI, 55. *fallacia q*
propterea quod fando quem decipit, ac contra quam dixit faciat.
spes — quod tum sperat quom quod vult fieri putat. Cf. V, 1
 VI, 77. *priorem*] Hic punctum tollendum erat. Idem suadet G. P.
 p. 42. *quor*] G. *cur* cett., nisi quod a. hic et ubique *quor*.
 Varro vix ullo in verbo u consonantem et vocalem ita commisit, ut
 praecederet, haec sequeretur, quod ne fieret antiquiores Romani mt
 modis cavebant. *Quor* boni libri habent VII, 2. 3. 109. VIII, 68.
 X, 1.

4. quom] retinui ex vg. quem FGabc., quae H. V. de t
 mutatione formarum relativarum Praefatio. *pos significare potius pon*

ius fit si dicas pos quam impos, videtur enim
 os significare potius pontem quam potentem. 5.
 Vetustas pauca non depravat, multa tollit. Quem
 verum vidisti formosum, hunc vides deformem in
 senecta. Tertium seculum non videt eum hominem,
 quem vidit primum. Quare illa quae iam maioribus¹⁶
 nostris ademit oblivio fugitiva, secuta sedulitas Muti et
 Bruti retrahere nequit. Non, si non potuero indagare,
 eo ero tardior; sed velocior ideo si quivero; non me-
 diocreis enim tenebrae in silva ubi haec captanda;
 neque eo quo pervenire volumus semitae tritae; neque
 non in tramitibus quaedam obiecta, quae euntem reti-
 nere possent. 6. Quo verborum novorum ac
 veterum discordia omnis. In consuetudine communi⁵
 quot modis literarum commutatio sit facta qui animad-¹⁷
 verterit, facilius scrutari origines patietur verborum;
 reperiet enim esse commutata, ut in superioribus libris
 ostendi, maxime propter bis quaternas causas. Lite-
 rarum enim fit demptione aut additione, et propter
 earum adtractionem aut commutationem, item syllabarum
 production * aut correptione, denique one * :

videbatur, quia liquidam *n* ante sibilantem Latini obscurius pronunciabant. Hinc *fros* apud Varronem, de quo Popma ad h. l., CESOR, COSOL, TERMESES in titulis notis, et multa de quibus C. L. Schneider. Gramm. Lat. I, II. p. 457 sqq.

5. *Muti et Bruti*] de iurisconsultis Mucio et Bruto explicat Turnebus. Mihi proverbialis esse videtur dictio. *mediocreis*] Fa. *mediocris* bc. *mediocres* GH. Varronem hac in EIS s. IS terminatione etiam nominativos plur. interdum concludere, multa monstrant exempla, ut: *omneis* V, 65. VI, 2. ex F. *omnis* VII, 74. IX, 29. ex F. *parteis* V, 21. 56. ex F. *simileis* IX, 43. item ex F. *umboneis* V, 115. ex F. *disparilis* VIII, 67. ex a. *maris* IX, 62. *lentis* IX, 34. Sed apertius Varro ipse suo tempore alios *hae puppis*, *restis*, alios *hae puppes*, *restes* dixisse docet, VIII, 66.

6. *Quo*] coni. *quorum* codd. Quo eo sensu, quo hinc. Similiter VI, 4. VIII, 58. IX, 38. De permutatione verborum v. Praefatio. In *consuetudine*] interpunctione seiunxi a prioribus. *scrutari*] se huic verbo anteponit unus F. quem sequitur Spengel. Etiam hoc loco pro-nomen indefinitum cogitatione supplendum. V. ad §. 2. *reperiet*] *repperiet* a. *adtractionem*] F. *arctationem* ab. *tractationem* GH. cod. Turnebi. Adtractionem dicere videtur quam nos assimilationem. * *aut . . . one* *] Lacunam indicavi et ex parte explevi, ita ut causa appareret eadem, propter quam Varronis sexcenti loci mutili sunt, *ὁμοιοτέλειον*. V. Praef. De transpositione elementorum hoc quarto loco dixisse videtur

quae quoniam in superioribus libris, quouismodi esse exemplis satis demonstravi, hic commonendum ¹⁸ modo putavi.

7. Nunc singulorum verborum origines expedi quorum quatuor explanandi gradus. **Infimus** is etiam populus venit: quis enim non videt unde aret fodinae et viocurus? **Secundus** quo grammata ¹⁹ escendit antiqua, quae ostendit, quemadmodum quod (7) poëta finxerit verbum, confinxerit, declinarit. **Pacui** *rudentum sibilus*, hic *incurvicervicum pecus* ²⁰ hic *clamyde clupeat brachium*.

8. Tertius gradus quo philosophia ascendens pervenit, atque quae in consuetudine communi essent aperire coepit ut a quo dictum esset oppidum, vicus, vicus. **Quartus** ubi est aditus ad initia rerum: quo si non perveniam, scientiam ad opinionem aucupabor, quae etiam in salute nostra nonnunquam facit quom aegrotamus medicus.

9. Quodsi summum gradum non attigero; tamen secundum praeteribo, quod non solum ad Aristophanis lucernam sed etiam ad Cleanthis lucubravi. **Volui**

Varro: sed et hanc geminam proposuerat. *quouismodi]* ante h. v. codd. *qui inserunt.* *commonendum]* admonendum HGA.

7. *is quo]* con. *in quo* codd. *quo* Scioppius. *arenifodinae]* con. *aretofodinae* codd. nisi quod ex F. *aurifodinae* affertur. Vel. ut Turnebus voluit, scribendum *cretifodinae.* *escendit]* con. Scioppus. *descendit* codd. De illo verbo C. L. Schneider. *Gramm. Lat.* I, II. p. 552. *confinxerit, declinarit]* scripsi suadente Spengelio. *quod confinxerit quod declinarit* codd. *Pacui]* Spengel. *pacui* GHe. *pacu a. parvi* Fb. *Pacuvius* vg. *rudentum sibilus]* codd. Atque ita Cic. ad fam. VIII, 2. et Serv. ad Aen. I, 87. Quo consensu cogimur. ut Criniti coniecturam: *rudentisibilus* improbemus. Ipsum *sibilus* Pacuvii tempore novicium fuisse videtur. Fr. H. Bothe Poëtae Scen. *Lat.* V, I. p. 147. non recte refert, Varronem aperte: *rudentisibilus* habere. *incurvicervicum pecus]* Locus plenior extat ap. Quintil. I, 5, 67. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 148. *clamyde cl. br.]* Locus plenior ex Hermiona Pacuvii ap. Nonium p. 87, 25. s. v. *clupeat: Currum liquit, chlamyde contorta astu clupeat brachium.* Bothe P. Sc. L. V, I. p. 126.

8. *ascendens]* codd. *escendens* cum Scioppio Spengel. *ad initia rerum]* con. *regis* codd., quod Victorius et Scaliger proverbiali locutione dictum putabant. *ad initia rei* con. Augustinus. *et initia rerum* Vertranius. *facit]* H. ut videtur. *fecit* cett. *quom]* G. cum cett.

9. *Cleanthis]* Stoicorum igitur grammatica doctrina ex Varrone partim instaurari poterit. Inter eos etiam Cleanthem his rebus studuisse,

raeterire eos, qui poëtarum modo verba ut sint ficta ²¹
 xpediunt; non enim videbatur consentaneum, quaerere
 re in eo verbo quod finxisset Ennius causam, negligere
 uod ante rex Latinus finxisset; quom poëticis multis
 erbis magis delecter quam utar, antiquis magis utar
 uam delecter. An non potius mea verba illa quae ⁶
 a creditate a Romulo rege venerunt, quam quae a
 oëta Livio relicta? **10.** Igitur quoniam in haec
 unt tripartita verba, quae sunt aut nostra aut aliena ²²
 ut oblivia: de nostris dicam cur sint, de alienis unde
 int, de obliuiis relinquam. Quorum partim quo ita
 nvenerim partim quo* ita opiner scribam. In hoc libro
 licam de vocabulis locorum et quae in his sunt; in
 ecundo de temporum et quae in his fiunt; in tertio
 le utraque re a poëtis comprehensa.

11. Pythagoras Samius ait omnium rerum initia
 esse bina, ut finitum et infinitum, bonum et malum,
 vitam et mortem, diem et noctem. Quare item duo,
 status et motus: quod stat aut agitur, corpus; ubi
 agitur, locus; dum agitur, tempus; quod est in
 agitu, actio. Quadripartitio magis sic apparebit:
 corpus est ut cursor; locus stadium qua currit; tempus
 hora qua currit; actio cursio. **12.** Quare fit ²³
 ut ideo fere omnia sint quadripartita, et ea aeterna,
 quod neque unquam tempus quin fuerit motus, eius (8)

ex ipso h. l. discimus. De Chrysiippi et Diogenis inventis v. Io. Classen
 de gramm. Graecae primordiis p. 72 sqq.

10. *partim quo**] conii. supplevi. V. D. in censura Varronis Spengeliani (*Paedag. Phil. Literaturblatt zur allg. Schulzeitung* 1827. *Abth.* II. N. 1. p. 5.) proposuit: *quorum partem quotam invenerim ut opinor scribam.*

11. *initia esse bina*] Non plane Varro consentit cum Aristotele, *Metaph. I, 5. p. 986.* Bekk.: *ἕτεροι δὲ τῶν αὐτῶν τούτων (τῶν Πυθαγορείων) τὰς ἀρχὰς δέκα λέγουσιν εἶναι τὰς κατὰ οὐστοιχίαν λεγομένας, πέρους καὶ ἄπειρον, περιττὸν καὶ ἄρτιον, ἕν καὶ πλῆθος, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, ἄρῃεν καὶ θῆλυ, ἡρεμοῦν καὶ κινούμενον, εὐθὺ καὶ καμπύλον, φῶς καὶ σκότος, ἀγαθὸν καὶ κακόν, τετραγώνον καὶ ἐτερόμηκες.* Recte Varro omnibus praeponit finitum et infinitum, quippe fontem ceterorum principiorum. V. Amad. Wendt de rerum principiis sec. Pythagoreos c. II. *Quadripartitio* haec, cuius Varro studiosissimus est, respicitur VIII, 44. *Oratio secunda, ut natura, in quattuor partis.*

12. *fuerit*] vg. *fuerint* codd. *eius enim*] vg. *eius animi* codd. (*ai* H.) *eius ac mundi* conii. Spengelius. *eius omne* censor, quem

enim intervallum tempus; neque motus ubi non locus et corpus, quod alterum est quod movetur, alterum ubi; neque ubi id agitatur, non actio ibi. Igitur initiorum quadrigae: locus et corpus, tempus et actio.

15. Quare quod quattuor genera priorum rerum, totidem verborum; horum iam de binis, locorum et iis rebus quae in his videntur, in hoc libro summam ponam. Sed qua cognatio eius erit verbi quae radices egerit extra fines suas, persequemur: saepe enim ad limitem arboris radices sub vicini prodierunt segetem. Quare non, quom de locis dicam, si ab agro ad agros hominem, ad agricolam pervenero, abero raro. Multa societas verborum, nec Vinalia sine vino expediri, nec curia Calabra sine calatione potest aperiri.

2 14. Incipiam de locis ab ipsius loci origine.
25 Locus est, ubi locatum quid esse potest. Ut nunc dicunt conlocatum, veteres id dicere solitos, apparet; apud Plautum:

*Filiam habeo grandem cassam dote atque in-
locabilem,
Neque eam queo locare quoquam;*

apud Ennium:

§. 10. dixi. cf. VI, 3. ubi id agitatur] scripsi. ubi (om. GHa.) is (his bc.) agitatus (agitus G.) codd. ubi sit agitatus yg.

13. horum iam de binis] con. horum enim de quis F. enim (nc.) horum de quis (quibus G) GHabc. Spengel. Emend. Varron. p. 10 con. totidem verborum (n. horum corruptam eiusdem verbi lectionem habet), e quis de locis. iis rebus] his rebus codd. Nescio an Varro, ut idem pro iidem (v. ad V, 57.), scripserit etiam is pro iis, unde librarii tot locis his effinxerunt. Certe etiam ubi is nominandi casu ponitur, interdum libri his habent, velut V, 21. VII, 19. Item hisdem, quod est in libris VIII, 35. ex isdem factum est, non ex iisdem. Et notum est, Latine dictum esse dis et deis, diis autem dissyllabum non fuisse. Atqui eadem ratio esse videtur formarum eis, iis et is. prodierunt] GH. prodire F. et, ut vid., abc. quom] G.

14. ab] Scioppius. sub codd. potest.] sic interpunxi. Dicit V., veteres locatum esse aliquid dicere solitos, ut tunc collocatum dicebant. Plautum] Aulul. II, 2, 14. cassam ... inlocabilem] ex Plauti libris. cassa ... inlocabili Varronis codd. Ennium] Locus ex incerta tragoedia (Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 77.) de Orpheo

*O terra Threca, ubi Liberi fanum in civium
Moero locavi.*

§. Ubi quidque constitit, locus; ab eo praeco dicitur locare, quod usque id emit, quoad in aliquo²⁶ consistit pretium; inde locarium, quod datur, in tabulo et taberna ubi consistent. Sic loci mulieres, ubi nascendi initia consistunt.

16. Loca naturae secundum antiquam divisionem **3** prima duo, caelum et terra; deinde particulatim utriusque multa. Caeli dicuntur loca supera et ea deorum: terrae loca infera et ea hominum. Ut Asia, sic caelum dicitur modis duobus. Nam et Asia, quae²⁷ non Europa, in qua etiam Syria; et Asia dicitur prioris pars Asiae, in qua est Ionia ac provincia nostra. **17.** Sic caelum et pars eius, summum ubi stellae, et id quod Pacuvius, quom demonstrat, dicit:

*Hoc vide circum supraque, quod complexu
continet*

Terram,

quoi subiungit:

Id quod nostri caelum memorant.

dictus esse videtur. *Threca*] i. e. Θρηνη, e coni. dedi. *treca* FHc. *trecha* G. *tēca* a. *trita* b. Tacitus Bekkeri, Ann. 11, 64—66., *Thraecia*, ut poëtae saepius. *Moero*] b. ut vid., et c. fort. *muro* Fa. *maro* GH.

15. *quidque*] FG. *quisque* b. *quicquam* a. *quiquam* H. *quidquam* c. *usque id emit*] i. e. praeco, cum opus aliquod locat, id a conductoribus emere dici potest, quod opus praestandum certa pecunia soluta reipublicae acquirit. In hoc emendi negotio eo usque procedit, dum pretium certo loco consistit. Ita ut locum explicarem, suasit Goe-schenius.

16. *naturae*] *natura* codd. *caelum et terra*] De eadem rerum divisione Varro ap. Augustin. de C. D. VII, 6. *ac*] FGabc. om. H. Uncis inclusit Spengel., non recte, nam Asia provincia constabat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia; Ionia plerasque civitates liberas habuisse videtur. Utraque est in Asia minore, quae a Varrone *pars Asiae* dicitur.

17. *Hoc vide*] Apud Ciceronem de N. D. II, 36, 91. Pacuvius: *Hoc quod memoro nostri caelum, Graii perhibent aethera.* Quod memoriter scripsisse Ciceronem puto. Contra Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 112. cum G. I. Vossio a Varrone adiectum esse volt verba *Id quod.* *Lu-*

- (9) **A** qua bipartita divisione **Lucilius** suorum unius et viginti librorum initium fecit hoc :

²⁸ *Aetheris et terrae genitabile quaerere tempus.*

⁸ **18.** Caelum dictum scribit **Aelius**, quod est caelatum : aut, contrario nomine, celatum, quod apertum est. Non male, quod prius * multo potius a caelo quam caelum a caelando ; sed non minus illud alterum de celando potuit dici, quod interdum celatur, quam quod noctu non celatur. **19.** Omnino ego magis puto a **Chao choum**, hinc **cavum** * et hinc **caelum**, quoniam, ut dixi, *hoc circum supraque, quod complexum continet terram cavum caelum.* Itaque dicit **Andromacha** nocti :

²⁹ *Quae cava caeli signitinentibus conficis bigis ; et Agamemnon :*

in altisono caeli clipeo,
cavum enim clipeum ; et **Ennius** item ad cavationem :
caeli ingentes fornices.

cilius] con. Scaliger. *Lucretius* codd. Eadem nominum confusio VII, 94. De qua egerunt etiam Eichstad. de vita et carm. Lucretii p. LXV sq. Alb. Forbiger. de T. Lucretii Cari carm. dissertatio p. 77. Osann. ad Caecil. Apulei. p. 18. Necdum locus persanatus videtur.

18. *Aelius* hic est Stilo, Grammaticorum Romae ante Varronem doctissimus, non Gallus, qui de verborum ad ius civile pertinentium significatione scripsit. Hunc interpolati libri Varroni obtrudunt ; de illo *Gellius* X, 21. conferendus cum Varron. VI, 59. *Plinius* N. H. II, 5. hanc caeli a caelando derivationem ipsi Varroni tribuit. *contrario nomine*] FGHa. i. e. *κατ' ἀντιρροσιν.* a contrario nomine bc. ut videtur. *celatum*] b. *caelatum* cett. *prius*] con. posui. *posterior* codd. unde Spengel. *posterius.* Sed etiam hoc sensum pervertit, et poterant librarii primam literam v. prius pro compendio praepositionis post habere. *de celando . . . celatur . . . celatur*] con. *de caelando . . . caelatur . . . caelatur* codd. Sed Varro dicit, non opus esse illa *κατ' ἀντιρροσιν* derivatione, sed, si caelum a celando dictum sit, potuisse hoc fieri, quod stellae in caelo fixae interdum solis splendore obscurentur. Sed postea ipse hanc etymologiam improbat.

19. *ego*] bc. *eo* cett. *choum*] FG. *chorum* H. *chouum* a conum b. in c. glossema : *choncavum hodie dicimus.* *Festus* : *cohūm poëtae coelum dixerunt a chao, ex quo putabant coelum esse formatum.* *Cohum* alii dixerunt *choum*, ut *inchoo* alii *inchoo.* *hinc cavum**] con. addidi, propter ea quae secuntur. *Andromacha*] F. ut vid. *andromada* b. *Andromeda* Scaliger. *Andromachae* *Ennii* tribuit G. I. Vossius, v. *Bothe* P. Sc. L. V, 1. p. 36. *in altisono*] De hoc *Ennii* ex *Iphigenia* fragmento v. VII, 72. *caeli ing.*] cf. *Cic.* de Orat. III, 40. *Bothe* P. Sc. L. V, 1. p. 77.

D. Quare ut a cavo cavea et caullae et con-
allis, cavata vallis: et caelum a cavatione; ut⁵⁰
avum sit ortum, unde omnia apud Hesiodum, a
hao, a cavo caelum.

21. Terra dicta ab eo, ut Aelius scribit, quod 4
ritur; itaque terra in Augurum libris scripta cum R
no. Ab eo colonis locus communis qui prope oppi-
um relinquatur, territorium, quod maxime teritur;
inc linteum quod teritur corpore, extermentarium;
inc in messi tritura, quod tum frumentum teritur, et
rivolum, qui teritur: hinc fines agrorum termini,⁵¹
quod eae parteis propter limitare iter maxime teruntur;
aque hinc, quod is in Latio aliquot locis dicitur, ut
pud Accium, non terminus sed termen, hinc Graeci
uoque *τέρμονα*; pote vel illinc; Euander enim, qui
i Palatium venit, e Graecia Arcas. 22. Via
icut* iter, quod ea vehendo teritur, iter itu; actus⁵²
quod agendo teritur; etiam ambitus est quod circum-
undo teritur, nam ambitus circuitus, ab eoque XII
labularum interpretes ambitus parietis circuitum esse
lescribunt. Igitur tera terra, et ab eo poëtae appel-
arunt summa terrae quae sola teri possunt, sola

20. caullae] Scaliger. cavile Fac. cavillae GH. caville b. et
aelum a cavatione] con. et cavete cavitione FGHab. et cavace cavi-
ione c. a cavo] a om. codd. Ad h. l. cf. Apulei. de diphth. p. 135. Os.

21. Augurum libris] De his dixi Rerum Etruscarum III, 5, 5.
nessi] ac. messe cett. ut vg. qui] G. Augustinus in mg. ex libris.
quod FH. quo cett. Hoc qui Varro adhibere solet instrumentali, ut ita
licam, casu. v. V, 124. 166. VI, 82. hinc quod is in Latio] con.
hoc cum his (is c.) in latino (latio F.) codd. hoc cum in latino is a.
De his v. ad §. 13. De confusis quom et quod v. Praef. hinc Graeci
uoque *τέρμονα*; pote vel illinc] con. hoc Graeci quod *termona*. pote
vel illinc F. hoc Graeci quod G. et sic in cett. plus minusve verborum
leest propter Graecum *τέρμονα* et sequentia non intellecta. Concedit Varro,
Latinum terminus posse etiam profectum esse a Graeco *τέμων*.

22. via sicut*] con. vias quidem Fac. via siquidem G. vita
siquidem H. via quidem b. Meae lectioni officit, quod non intelligitur,
quid viae commune sit cum terendo, nam de vocabulis a terendo derivatis
loquitur Varro. Pape Lect. Varr. p. 56. 57. quomodo locum interprete-
tur, non satis assequor. Restat aliquid vitii. itu] con. iterum
codd. Sed v. V, 35. et Digestor. VIII, 3. Itus, aditus, ambitus ad
monumenta notus est. ambitus] cf. Festus s. v. Heineccii Antiqu.
Rom. II, 3, 4. sola teri] solo teri con. Turneb. Scaliger.

terrae. **25.** Terra ut putant eadem et hum
(10)ideo Ennium in terram cadentis dicere :

cubitis pinsibant humum.

³⁵Et quod terra sit humus, ideo is humatus mort
qui terra sit obrutus. Ab eo, quom Romanus c
bustus est, si in sepulcrum eius abiecta gleba non
aut si os exceptum est mortui ad familiam purgand
donec in purgando humo est opertus (ut Pontifices die
quoad inhumatus sit), familia funesta manet. Et die
⁴⁰humilior qui ad humum | demissior, infimus hu
(12)limus, quod in mundo infima humus.

24. Humor hinc; itaque ideo Lucilius:

Terra abit in nimbos imbremque;

⁴¹Pacuvius:

terra exhalat auram atque auroram humidam
humectam. Hinc ager uliginosus humidissimus
hinc uerus uvidus; hinc sudor, quod fluit* deorsum
in terram. **25.** Unde sumi pote, puteus, ni
potius quod Aeolis dicebant, ut *πύταμον τὸν ποταμὸν*

23. Ennium] Enium c. Ennius cett. Locus ap. Both. P. S.
L. V, p. 77. Homericum *ἔλε γαῖαν ἀγοστῶ* recte confert Turnebo
quom] con. quod codd. quia b. quod quom Scaliger. si] adit
cum Turnebo. sepulcrum locus vocatur ab eo ipso tempore, quo gle
in os iniecta erat, Cicerone teste. Ea glebae in os iniectio relicta est
antiquorum populorum more, ex antiquiore inhumationis usu. Excepta
autem dicitur os, ut puto, cum ad sacra, quibus purgabatur familia. In
cienda os, id est calva corporis cremati, supra terram extra sepulcrum
relinquebatur. Ceterum v. Intpp. ad Cicer. de Legg. II, 22. a Turnebo
inde, ap. Moser. p. 679. quoad] vg. quod FGab. De foliis trans
positis, hic ordini suo restitutis, v. Praef. qui] con. quae codd
infima humus] nam ut Varro ap. August. de C. D. VII, 6. aether summus
tum aër, deinceps aqua, infima humus.

24. abit] abc. ut Augustinus emendaverat. abiit cett. Lu
lius] Lucilii reliquiae coll. F. Dousa Incert. 96. p. 12. sola terra
Post haec verba Spengel. Emend. Varr. p. 18. inculcat locum: *Ab*
dictus usque ad *fidem praestant* (§. 34 — 40.). Non assentio, quod h
loco, ubi de terra universa dicit, melius humus ei adiungitur, quam age
infra, postquam divisionem terrae fecerat, agrorum genera et partes iustit
loco explicantur. Quanquam ultro concesserim, locos hos omnes: de h
more, de terrae divisione, de agri generibus, de Septimontio, de aq
Romani divisione, a Varrone melius disponi potuisse. Pacuvius] Loc
inter incerta ap. Bothium P. Sc. L. V, 1. p. 148. quod fluit] Si
ne locus, coniecturis multum vexatus, sine sensu relinqueretur, scrip
quamvis codd. terram] b. terra cett.

25. ut *πύταμον τὸν ποταμὸν*, sic *πύτερον a potu*] Bot
mannus probabiliter. ut *ποταμὸν* (*potanion* GH. *potamen* a. *pac*

ε πύτειον a potu, non ut nunc Φρέαρ. **A** puteis op-⁴²
 idum Puteoli, quod incircum eum locum aquae
 rigidae et caldae multae; nisi a putore potius, quod
 utidus odor ibi saepe ex sulphure et alumine. **Extra**¹²
 ppida a puteis puticoli, quod ibi in puteis obruebantur
 homines, nisi potius, ut Aelius scribit, puticulae
 quod putescabant ibi cadavera proiecta. Qui locus
 publicus ultra Exquillas, itaque eum Afranius sublu-
 culos * in togata appellat, quod inde suspiciunt per-
 petuo lumen. **26.** Lacus lacuna magna, ubi
 aqua contineri potest. Palus paululum aquae in alti-⁴⁵
 tudinem, et palam latius diffusae. Stagnum a Graeco
 στεγνόν, quod non habet rimam; hinc ad villas rotunda
 stagna, quod rotundum facillime continet, anguli ma-
 xime laborant. **27.** Fluvius quod fluit, item
Flumen, a quo Lege praediorum urbanorum scribitur:

Stillicidia fluminaque ut fluant ita cadantque.

Inter haec hoc interest, quod stillicidium eo quod⁴⁴
 stillatim cadat; flumen quod fluit continue. **28.**
Amnis id flumen quod circuit aliquid; nam ab ambitu
 amnis; ab hoc qui circum Aternum habitant, **Ami-**
ternini appellati. Ab eo qui populum candidatus cir-

men bc.) sic potura potu (potum GH.) codd. nisi potius quod Aeoles
 dicebant πύτειον, ut ποταμόν sic poteum a potu Boecklius. Cf.
 VI, 84. et Rer. divinar. XIV. ap. Gell. I, 18. φρέαρ] ΦΡΕ F. om.
 cett. Puteoli] ut puteoli codd. odor ibi] con. odoribus codd.
 Aelius] Eiusdem loci vestigia quaedam extant apud Festum s. v. puteum
 p. 200. Lindeman. Restituit hunc Ursinus ex Varrone, sed Aelium pro
 Stilone (ad §. 18.) Gallum dixit. puticulae] codd., an non recte
 dubito, cum apud Festum puticuli fuisse videatur. Afranius] Bothe
 P. Sc. L. V, 2. p. 200. subluculos*] con. scripsi propter Varronis
 explicationem. cuticulos codd.

26. non habet rimam] Scaliger. nomen (non c.) habet primam
 codd. maxime] G. maxime cett.

27. fluminaque] vg. flumina quae codd., nisi forte abc. que ha-
 bent. flumina, aquae con. Scaliger. Hanc legem sive formulam, qua
 in servitute stillicidii constituenda utebantur, integram a Varrone exhiberi
 non necesse; neque opus ut interiiciatur uti nunc sunt (Heinecc. Antiq.
 Rom. II, 3, 5.), vel scribatur, quod suasit Spengelius: still. fluminaque
 uti nunc fluunt caduntque, ut ita fluant cadantque.

28. aliquid] Hab. aliquod Fc. aliquot G. Aternum] vg.
 alterunum Fc. alterum annum H. aliter unum G. alterum ab.

cum it, ambit; et qui aliter facit, indagabili†
 ambitu causam dicit. Itaque Tiberis amnis q
 ambit Martium campum et Urbem. Oppidum Inl
 amna dictum, quod inter amneis est constitutu
 45 item Antemnae, quod ante amnis, qui Anio, in
 in Tiberim: quod bello male acceptum consenuit.
 (13) Tiberis quod caput extra Latium, si inde noi
 quoque exfluit in linguam nostram, nihil ad ἐτυμ
 γον Latinum; ut quod oritur ex Samnio Volturn
 nihil ad Latinam linguam; at, quod proximum oppid
 ab eo secundum mare Volturnum, ut ad nos is
 ut Latinum vocabulum: ita Tiberinus nostrum;
 colonia enim nostra Volturnum, et deus Tiberin
 13 30. Sed de Tiberis nomine anceps historia; n
 46 suum Etruria, et Latium suum esse credit; quod fi
 runt qui ab Thebri vicino regulo Veientum dixeru

it]a. ut vid., ut vg. *id* codd. *indagabili†*] codd. Sed nihil corruptio
 Inter alia proponi poterat: *interrogatus lege ambitus*; ut apud Sallustium
 est: *interrogare aliquem legibus ambitus*. Ita *aliter facit* perinde est
 ac si dixisset: qui non tantum populum circumit, sed sodalitia conatus
 et similia. *qui Anio*] conl. Spengelius. *quanto* codd. In omittendo
 verbo substantivo magna est Varronis licentia. Cf. §. 58. *neque u* Sc
thraeces dei, qui Castor et Pollux, et similia saepe.

29. *ad ἐτυμολόγον*] *ad* conl. addidi. Graecam vocem solus serv
 vit F. *at*] vg. *ad* codd. *proximum*] *proximumum* G. *proxi-*
numum cett. *ut ad nos*] *ut* conl. addidi. Constructio eadem *quae*
 saepe in Varrone observatur. Praeponere solet relativa membra *is*
 pendent, ut in his ipsis: *Tiberis quod caput extra Latium, si inde*
quoque exfluit in linguam nostram. v. VIII, 3. IX, 3. 69. *ut Lat-*
num] conl. *ad Latinum* codd. *ita*] conl. *ut* codd. *nostram,*
 conl. codd. *non*, quod a compendio nrm cum lineola supra literam r non
 multum distat. *Volturnum*] vg. *Volturnus* codd.

30. *ab*] codd. nisi quod a. habet a. Item V, 71. *ab Tiberi*, 137
ab terra. 169. *ab tribus*. VI, 14. *ab Tusculanis*. IX, 81. *ab tresab*
 Vereor ne his omnibus locis *abs* ponendum sit, quanquam id eo tempore
 Cicerone teste, tantum in accepti tabulis manebat. Nam Varro in ue
 harum formarum, ubi vocabula disiuncta coeunt, easdem fere leges obser
 vasse videtur, quas lingua Latina in componendis vocabulis. Quocirca
 praeter vocales etiam liquidas *l* et *r* et sibilantem *s* antecedere solent
ab lacu, ab ritu, ab sue, ut dicitur *ablego* et *abrumpo* et *absisto*. Rari
 cum *n* iungitur, nunquam cum *m*, sed dicitur *a magnitudine*, *a ma*
 ut *amoveo*. Inter medias *d* saepe a Varrone committitur cum *ab, ab d*
cem, ab diis, ut in *abdo* et *abdico*. Sed ut *abtraho* et *abterreo* non
 missum est (puto quia *b* ante *t* pronunciando *p* fieret, et praepositio
 hanc mutationem refugit): ita mihi persuadere non possum, *ab terra*
 Varrone scriptum esse, sed *abs terra* sicut *abs te*. Forma *a*, cum lingu
 senescente magis evalesceret, saepe pro antiquiore *ab* posita est. Sic q

pellatum Thebrim; sunt qui Tiberim priscum nomen latinum Albulam vocitatum literis tradiderunt, postea propter Tiberinum regem Latinorum mutatum quod si interierit, nam hoc eius ut tradunt sepulcrum.

31. Ut omnis natura in caelum et terram divisa est, sic caeli regionibus terra in Asiam et Europam. Asia enim iacet ad meridiem et austrum, Europa ad septentriones et aquilonem. Asia dicta a Nympha, qua et Iapeto traditur Prometheus. Europa ab Europa Agenoris, quam ex Phoenice Mallius scribiturum exportasse, quorum egregiam imaginem ex aere Pythagoras Tarenti fecit.

32. Europae loca multae incolunt nationes. Ea fere nominata aut transitorio nomine ab hominibus, ut Sabini et Lucani, ut declinato ab hominibus ut Appulia et Latium: utrumque ut Etruria et Tusci. Qua regnum fuit Latini, universus ager dictus Latium, particulatim oppidis cognominatus, ut a Praeneste Praenestinus, ab Aricia Aricinus.

33. Ut nostri Augures publici disserunt, agrorum sunt genera quinque, Romanus, Gabinus, Peregrinus, Hosticus, Incertus. Romanus dictus, unde Roma, ab Romulo. Gabinus ab oppido Gabis. Peregrinus ager pacatus, qui extra Romanum et Gabinum, quod uno modo in his

co Varro (VI, 59.) *ab novo* scribit, eodem Gellius X, 21. *a novo*. III, 26. librarii verba *ab luo luam* in *abluo abluam* mutaverunt. Quapropter forma *ab*, ubi unus modo probus codex obtulerit, recipienda sit. *Veientum*] H. ut vid. *vehientum* Fb. *vehentum* c. *vinietium* G. *ientium* a.

31. *Agenoris*] GHabc. *filia* vg. add. quod nescio an non habeat *Mallius*] *Manlius* G. fort. ac. *Manilius* Bentinus. *Pythagoras* notissimus artifex, Myronis aemulus, non, de quo Lobeck. *Aglaotiam*. p. 924. cogitat, philosophus Samius. De eadem statua Tatianus c. raec. c. 53. *declinato*] codd. *declinata* ut vg. Spengel. *Tusci*] Scaliger. *tuscia* codd. *Latium*] vg. *latius* codd., quod ab hoc sermonis genere abhorret.

33. *publici*] FGc. *publice* Hab. *publicei* Scaliger, probabiliter. ad VIII, 36. 50. *ab Romulo*] *ab* (a ab.) *romo* Fabc. *Gabis*] FHabc. *gabius* G. Varro haec et similia ex vulgari sermone, confectionis amantissimo, retinuisse videtur. Sic boni codd.: *Publicis* V, 58. *Esquilis* 159. (Ga.) *Faleris* 162. (F.) *praeverbis* VI, 38. (ab.) *Cysteris* VII, 34. (Ha.) Minus probanda *ensoris* VI, 86. (H.) et *volun-*

secuntur auspicia. Dictus peregrinus a pergendi est a progrediendo; eo enim ex agro Romano progrediebantur. Quocirca Gabinus quoque peregrinus sed quod auspicia habet singularia, ab reliquo certus. Hosticus dictus ab hostibus. Incertus ager, qui de his quatuor qui sit, ignoratur.

34. Ager dictus in quam terram quid ager
 36 et unde quid agebant fructus causa: alii quod id
 10 dicunt ἀγρόν. Ut ager quo agi poterat, sic quod
 actus. Eius finis minimus constitutus in latitudinem
 pedes quatuor, fortasse an ab eo quatuor, quod
 quadrupes agitur; in longitudinem pedes CXX
 quadratum actum et latum et longum esse (CXX
 Multa antiqui duodenario numero finierunt, ut XI
 curiis actum. 35. Iugerum dictum iunctis
 37 bus actibus quadratis. Centuria primo a centum
 iugeribus dicta, post duplicata retinuit nomen, ut
 bus multiplicatae idem tenent nomen. Ut qua agebant
 (11) actus: sic qua vehebant, viae dictae; quo fructus
 convehebantur, villae; qua ibant, ab itu iter appellatum
 larunt, qua id anguste, semita ut semiter dicta

taris IX, 35. (a.) Cf. notata ad V, inscr. et §. 13. *secuntur*
feruntur cett. *feruntur* vg. *Sequuntur* Varronem neque dixisse, ne
 scripsisse certum videtur (cf. ad V, 2.), sed vel *sequuntur*, vel *secuntur*
 ut loquuntur et locuntur, reliquom et relicum. Hoc *secuntur* libere
 fefellisse videtur. *Sequi auspicia* eodem sensu dictum puto, quo *secuntur*
 leges, sequi rationem. *quoque*] Scaliger. *quo sive* (sine b.) co
 quod] Turnebus. quos codd. *habet*] Turnebus. *habent* codd. 1
 de h. l. Rerum Etruscarum III, 5, 4.

34. alii quod] Spengel. e lectione aliquod FGc. aliquid
 om. b. An fortasse Varro scripsit ali (ut idem) quod? quo] Tu
 Sciopp. quod codd. fortasse an] v. VII, 40. VIII, 7. Scaliger
 Varr. de R. R. III, 6. p. 240. ed. Durdrecht. esse] con. Spe
 esset codd. Cf. V, 46. Ab eis dictus vicus Tuscus, et ideo ibi
 tumnum stare; et supra §. 23. VI, 64.

35. Iugerum] cf. de his Niebuhr. R. H. II, p. 705. ed. sec.
 turia rectius explicatur a Niebuhrio R. H. II, p. 177., Varrone ipso
 R. R. I, 10. docente, centurias fuisse centenorum herediorum, he
 binorum iugerum. primo a] vg. primo G. primum H. p
 cett. tribus] vg. tribus actibus codd. Locum Varronis exp
 Columella de R. R. V, 1. qua agebant] Augustinus ex libris.
 agebant codd. viae] vg. actus viae codd. Idem etymon viae s.
 de R. R. I, 2, 14. ab itu] vg. ab abitu (habitu Fc.) codd.

. Ager cultus ab eo quod ibi cum terra semina
 lescant, ut inconsitus, incultus. Quod primum
 agro plano fructus capiebant, campus dictus;
 itaque proxima superiora loca colere coeperunt,
 colendo colles appellarunt; quos agros non colebant³⁸
 propter silvas aut id genus, ubi pecus posset pasci et
 possidebant, ab usu suo saltus nominarunt. Haec
 a Graeci *νομός*, nostri nemora. 37. Ager
 quod videbatur pecudum ac pecuniae esse fundamentum,
 fundus dictus; aut quod fundit quotquotannis multa.
 Vinea ac vineae a vite multa. Vitis a vino, id
 est vitis; hinc vindemia, quod est vinidemia aut viti-
 mia. Seges ab satu, id est semine. Semen
 quod non plene id quod inde; hinc seminaria;
 sementem, item alia. Quod segetes ferunt, fruges;
 feruendo fructus; ab spe spicae, ubi et culmi,
 quod in summo campo nascuntur, et summum cul-³⁹
 men. 38. Ubi frumenta secta, ut terantur et
 crescant, area. Propter horum similitudinem in urbe
 ca pura areae; a quo potest etiam ara deum, quod
 ara; nisi potius ab ardore, ad quem ut sit, fit ara;
 quo ipso area non abest, quod qui arefacit ardor
 est solis. 39. Ager restibilis qui restituitur
 reseritur quotquotannis; contra qui intermittitur, a

36. *coalescant*] conii. *coalescebant* codd. *ut*] Hb. et FGa.
 n. H. Post codd. addunt *ab* quod omisi. Hinc orta vulgata: *et ab eo*
quod inconsitus. *posset*] scripsi. *possit* codd. *possidebant*]
 estus p. 209. Lindem. *possessions appellatur agri late patentes*
publici privatique, quia non mancipatione, sed usu tenebantur, et ut
quisquam occupaverat, collidebat (colebat). Cf. Niebuhr. R. H. II. p. 162.,
 ubi etiam nostro loco uti poterat.

37. *plene*] conii. *plane* codd. Varro semen a semis dictum
 utat. *sementem*] FGab. *sementum* Hc. *sementes* vg. Sed reliqui
 lud, quia et aliis locis oratio in accusativum abruptius transit, ita ut modo
 passivum *dicitur*, modo activum *dicunt* supplendum sit. V. V, 88. 142.
fructus] h. v. Varro infra V, 104. a ferundo ut fruamur dictum censet; ita
 tibi non satis constare videatur.

38. *potest ara deum*] esse addit b., ut vg. Sed non opus est.
 Nam Varro saepius sic: *possunt in Latio quoque haec eadem ficta* V, 96.
quod a θοιάνμβω potest dictum VI, 68. *potest id ab acciendo* VII, 58.
 X, V, 118. VI, 58. 60. VII, 75. Item: *hoc primum debuit pastoribus*
caseus, intellige esse, V, 108.

novando novalis. Ager arvus et arationes arando; ab eo quod aratri vomer sustulit, sulcus; ea terra iacta id est proiecta, porca. 40. Prae-

dicta ab eo, quod sine opere parata. Quod in
 40 quotquotannis rursus facienda eadem, ut rursus eius
 fructus, appellata rura. *Dividit illico Siccus**, scilicet
 Sulpicius, *plebei rura largiter ad aream*. Prae-
 dicta, item ut praedes, a praestando, quod ea pig-
 data publice mancupis fidem praestent.

3 41. Ubi nunc est Roma, erat olim Septim-
 (12) tium, | nominatum ab tot montibus, quos postea
 47 muris comprehendit. E quis Capitolium dicitur
 quod hic, quom fundamenta foderentur aedis lo-
 caput humanum dicitur inventum. Hic mons
 48 Tarpeius dictus a virgine Vestale Tarpeia, quae
 ab Sabinis necata armis et sepulta; quocius nomi-
 monumentum relictum, quod etiam nunc eius ru-
 Tarpeium appellatur saxum. 42. Hunc antea nomi-
 tem Saturnium appellatum prodiderunt, et ab-
 late Saturniam terram, ut etiam Ennius appella-
 Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturnia scribitur.
 Eius vestigia etiam nunc manent tria: quod Saturn-

39. *arationes*] i. e. agri publici qui decumis impositis ab aratoribus colebantur: qua de re Turnebus ad h. l. prudenter agit. *porca* Aliter Varro de R. R. I, 29. dicitur *porca* quod ea seges *fragmenta* porricit.

40. *illico Siccus**] conii. in eos eius codd. Cogitavi de L. Siccus qui cum Icilio legem de Aventino publicando pertulerat. *Illico* Blumius. *Sulpicius* quis sit, incertum. Servius Sulpicius Rufus let Varronis aequalis, a Turnebo intelligitur. *largiter*] F. *largitur* ut vid. omnes. *pignore*] codd. *pignori* vg. Est ea formula in solennes, in quibus dativi antiqua forma servata est. Cf. *Praetor. praeiret iure et exercitu* V, 81. *qui dant quique accipiunt foenore* Plin. Curcul. IV, 1, 19. Alia Schneider. Gramm. Lat. II, I. p. 202. *mancupis*] conii. Ribbentrop. *mancupes* codd. *mancupi* Vertranius.

41# Ad locum de Urbe lectiones excerpti Cassinensis affert, et iis disputat Io. Bapt. Morgagnus (*Raccolta d'opuscoli scientif. Ve* T. IV. p. 3 sqq.). Nuper de eo quaesitum est in Boettigeri *Kunst Alterthum* Fasc. 1. p. 69. et a Bunsenio in Descr. Urbis Romae. T. p. 688 sqq. *erat olim*] addidi. Similiter Spengel. Emend. Var. p. 18 n. *Septimontium*] F. referente Niebuhrio R. H. I. p. 400. sec. Turnebus. *septem montium* cett. Cf. Festus s. vv. Sacrani et Septemontium.

42. *Ennius*] in Annalibus. Ennii Annalium fragmenta post Me-

num in faucibus; quod Saturnia porta, quam Iunius⁽¹⁴⁾ tribit ibi, quam nunc vocant Pandanam; quod post aedem Saturni in aedificiorum legibus privatis parietes postici muri sunt scripti. 14

43. Aventinum aliquot de causis dicunt. Naevius ab avibus, quod eo se ab Tiberi ferrent aves; ⁴⁹ ii ab rege Aventino Albano, quod ibi sit sepultus; ii adventinum ab adventu hominum, quod commune atinorum ibi Dianae templum sit constitutum. Ego maxime puto, quod ab advectu; nam olim paludibus locus erat ab reliquis disclusus, itaque eo ex urbe advehebantur ratibus: quousque vestigia, quod ea, qua tum advehebantur, etiam nunc* dicitur Velabrum, et, unde descendebant, ad infumam novam viam locus sacellum ⁵⁰ Velabrum.

44. Velabrum a vehendo. Velatum facere etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt. Mercus dicitur a merendo et aere. Huic vectura* quadrans; ab eo Lucilius scripsit:

Quadrantis ratiti,
quia ratibus transibant.*

45. Reliqua Urbis loca olim discreta, quomodo Ar-8 eorum sacraria in septem et XX partis urbis sunt dispo-

ae curas ed. E. S. L. I. v. 125. *in faucibus]* erat παρὰ τῆς ἑξέτης τῆς λόφου κατὰ τὴν ἀνοδὸν τὴν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς φέρουσαν εἰς τὸ Καπιτώλιον, sive in ima parte convallis inter arcem et Capitolium. *Iunius]* cf. ad VI, 33. *quod post aedem]* Etiam hoc in aestigiis Saturniae urbis, quod parietes post aedem Saturni versus Capitolium in legibus aedificiorum privatis (quibus de aedificiis exstruendis constituebatur, ut in Puteolanā parieti faciundo lege ap. Gruter. p. 207.) postici muri, tanquam ad posticam Saturniae regionem pertinentes, dicuntur. Hinc corrigenda Descr. Rom. I. p. 145 sq.

43. *Naevius]* Bothe P. Sc. L. V, II. p. 26. *adventinum]* conii. *ventinum codd.* *maxime]* G. *maxime cett.* *advectu]* F. *aventu a. adventu bc.* *adventum H.* *eventu G.* **vehebantur, etiam nunc*]* addidi conii. *ea qua advectum, dicitur, conii.* Spengel. Emend. Varron. p. 11. *infumam]* conii. Spengel. Turnebum fere secutus. *rumam F.* *unam H.* *fimam Ga.* *finam bc.* De infima nova via Gell. XVI, 17. coll. Liv. V, 32. 50. 52.) et infra VI, 24. *Velabrum]* conii. *abrūm codd.*

44. *vectura]* conii. *vecturae qui ratibus transibant codd.* Hinc verba: *quia ratibus transibant post ratiti transposui.* *Lucilius]* Rel. coll. F. Dousa, Inc. 100. p. 13. cf. Festus s. v. Ratitum quadrantem p. 228. Lind.

45. *partis]* Gac. *partes cett.* Accusativus *partis VIII, 44. IX, 34. X, 17. 20. parteis V, 55. IX, 30. X, 6. 18.* *sunt]* G. et abc. ut vid.

⁵¹sita. Argeos dictos putant a principibus, qui Hercule Argivo venire Romam et in Saturnia suberunt. E quis prima est scripta regio Suburana, cunda Exquilina, tertia Collina, quarta Palatina.

46. In Suburanae regionis parte princeps est Caelius mons, a Caelio Vibeno Tusco duce nobili, cum sua manu dicitur Romulo venisse auxilio co Tatium regem: hinc post Caelii mortem, quod munita loca tenerent neque sine suspicione essent, ducti dicuntur in planum. Ab eis dictus vicus Tusco ⁵²et ideo ibi Vortumnus stare, quod is deus Etru ¹⁵princeps. De Caelianis qui a suspicione liberi esse traductos in eum locum, qui vocatur Caeliolus, a Caelio nunc coniunctum. 47. Huic iunctae Cerolienae et inter eas quem locum Ceroliensem appertum apparet, quod primae regionis quartum sacrarium scriptum sic est:

Ceroliensis, quarticeps circa Minervium quae Caelio monte iter in Tabernola est.

(15) Ceroliensis a Carinarum iunctu dictus Carinaria ⁵³postea Cerolia, quod hinc oritur caput Sacra

sint cett. Ex hoc loco sumere solent, urbem tum fuisse divisam in septem et viginti partes: quod Varronis verbis non significatur. Sed sacraria tantum disposita sunt. *venere] venerunt G. Suburana] v. et c.* ut vid. *suburbana* cett. codd.

46. *Caelio] F. coele GH. cele a. similiter bc. Tatium] em. Fr. Puccius. Latinum codd. Caelii] codd. ut vid. omnes (celii G.) cum Caelio nunc] coni. Bunsen. p. 691. cum Celion, supra n addito F. ex collatione Niebuhrii. quom caelion G. cum coelion H. cum caelion ac. in celio b.*

47. *Huic iunctae*] addidi e coni., unde, quomodo locus transpotuerit, appareret. Huic ad Caelium montem pertinet. Cerolien sem] v. g. ceroniensem codd., praeter G. qui cironiensem. Cerolien sis] cerolienses FGHC. cerulienses a. ceruliensis b. quarticeps] v. quae (que b.) triceps codd. e] coni. in codd. iter] coni. itur] v. g. itur cett. Bunsen. p. 692. mavolt ut locus sic suppleatur: qua in Caelio monte (vel in Caelium montem) itur: via sinistra in tabernola est. Huic Minervae Captae delubrum erat, Caelius ex alto qua mons descendit in aequum, Hic ubi non plana est, sed prope plana via est. Ovid. F. III. 835. postea Cerolia] Pro his et sqq. Bunsen. p. 693. Postea sacrarium quod hinc oritur etc. (intellige: eo loco sacrarium Argeorum est). Me quoque sententiam viri egregii pedibus eam, retinet praeter alia, quod sic Ceroliensis nomen inexplicatum relinquitur. Varroni autem, qui Urbis locum hactenus tantum enarrat, ut nominum etyma explicet, frigidus etiam in stirpe investiganda lusus potior videbatur quam nullus conatus. Ita esse*

ae ab Streniae sacello, quae pertinet in Arcem, quae
 era quotquot mensibus feruntur in Arcem, et per
 am Augures ex Arce profecti solent inaugurare.
 uius Sacrae Viae pars haec sola volgo nota, quae
 t a foro eunti primore clivo. 48. Eidem regioni
 tributa Subura, quod sub muro terreo Carinarum:
 ea est Argeorum sacellum sextum. Subura Iunius
 ribit ab eo, quod fuerit sub antiqua Urbe: quoi
 stimonium potest esse, quod subest ei loco qui Ter-
 us murus vocatur. Sed ego a pago potius Succusano
 ctam puto Succusam: *quod in nota etiam* nunc⁵⁴
 ribitur tertia litera C non B. Pagus Succusanus
 uod succurrit Carinis.

49. Secundae regionis Exquiliae. Alii has
 cripsere ab excubiis Regis dictas: alii ab eo quod
 xcultae a rege Tullio essent: *alii ab aesculetis.*
 Iuic origini magis concinunt loca vicini, quod ibi Lu-
 us dicitur Facutalis et Larum et Querquetu-
 anum sacellum et Lucus Mefitis et Iunonis
 Lucinae: quorum angusti fines: non mirum, iamdiu⁵⁵
 nim late avaritia nunc est. 50. Exquiliae duo

multi Varronis loci fateri cogunt. Cerolia] Turnebus. Cerionia codd.
 Arcem qua] vg. arce (cum lineola c.) codd. arte b. Huius Sacrae
 Viae] De eadem re Festus p. 238. Lindem.: Itaque ne eatenus quidem,
 et vulgus opinatur, sacra appellanda est a Regia ad domum Regis sa-
 crificuli; sed etiam a Regis domo ad sacellum Streniae, et rursus a
 Regia usque in Arcem. primore] Aldina. primoro codd. proxi-
 moro esse in F., si recte intelligo, dicit Bunsen. p. 693., qui coni.
 proxima sacro.

48. in ea] vg. in eo codd. *quod in nota etiam*] coni.
 addidi, coll. Quintil. Inst. I, 7. Accedit auctoritas Bunsenii p. 694.

49. Exquiliae] scripsi. esquiliae G. esquilie b. exquilinae ut
 vid. cett., quod Spengel. p. LXVIII. praefere videtur. Sed iidem §. 50.
 Exquiliae. scripsere] F. scripserunt cett. Tullio] vg. tullo
 (nillo H.) codd. De Servii domo in Exquiliis v. Solin. I, 25. Liv. I, 48.
 Varro V, 159. Festus s. v. Patricius vicus. *alii ab aesculetis*] coni.
 addidi. Assentitur Bunsen. p. 696. Lucus] vg. et c. ut vid. locus
 GHab. lacus F. et excerpt. Cassinense. dicitur] a. et excerpt. Cas-
 sinense. om. cett. Facutalis] falcutalis G. facutalis cett. faguta-
 lis vg. Fortasse an Varro in antiquis nominibus interdum vetustam litera-
 turam, in qua c pro g erat, servaverit. Certe §. 50. facutalem servan-
 dum erat: quanquam ficulinis contra libros scribere non audeo. et
 ante Querquet.] coni. addidi. est post Querq. exc. Cassin. nunc] Fb.
 ut vid. unae H. une c. unde Ga.

montes habiti, quod pars *Oppius, pars* Ces-
mons suo antiquo nomine etiam nunc in sacris ap-
tur. In sacris Argeorum scriptum est sic :

16 *Oppius mons, princeps Exquilis ouls lucum
cutalem; sinistra via secundum moerum e*

56 *Oppius mons, terticeps cis lucum Exquili
dexterior via in Tabernola est.*

*Oppius mons, quarticeps cis lucum Exquili
via dexterior in Figulinis est.*

*Cespius mons, quinticeps cis lucum Poetel
..... Exquilinis est.*

57 *Cespius mons, sexticeps apud aedem Iun
Lucinae, ubi aeditumus habere solet.*

51. Tertiae regionis colles quinque ab deo
fanis appellati, e quis nobiles duo colles. Vimineta
a Iove Vimino, quod ibi arae; sunt qui, quod
vimineta fuerint. Collis Quirinalis ob Quirina

50. *Oppius pars*] ut adderetur, paene necessarium habui.
quilis ouls] emendavi. Accedit Bunsen. p. 696. *exquilisouis* F. *quili-*
quiliois G. *quilionis* c. *quilius* b. *quiliois* H. Hartung de
bus p. 195. hoc et sequentibus locis pos inserendum putavit, intellige
ipse praepositionem deesse. Sed *cis* et *ouls* ceteris omnibus aptiora.
haec sacraria a pontificibus certo quodam circuitus ordine obeunda fuerint
lucum] vg. *lacum* FGHa. *latum* bc. *facutalem*] *facultatem* FHa
facultatem Gab. Cf. Solin. I, 26. *Tarquinius Superbus (habitu)* Ex-
quiliis supra clivum Pullium ad Fagutalem lucum, et infra V, 152
via] Scioppius. *quae* codd., quam lectionem Bunsen. p. 696. retinet. Quae
sequitur in vulgata lectione: *Oppius mons bicepsos simplex*, tum
auctoritate destituitur, tum propter os sine nomine manifestarium tem-
emblema. Neque mihi adhuc persuasit Bunsen. p. 696., necesse esse
secundum quoque sacrarium fuerit in Oppio. Poterat esse in decem
quadam Exquiliarum parte. *terticeps cis*] con. *terticepsois* Fa. *ter-*
ceps ois b. *tertocepsois* c. *lucum*] vg. *lacum* FHac. *latum* b. *ter-*
ticeps cis] con. *quatricepsos* FH. *quarticepsois* G. *quatricepsos* b.
cum] vg. *lacum* FGa. *locum* H. *latum* c. *via dexterior*] vg. *via*
dexteriolem codd. *in Figulinis*] *imis Exquiliis* con. Bunsen. p. 697.
non probabiliter. *Cespius*] con. et accedit Bunsen. p. 697. *sept-*
FGH. *septius* c. *septimus* b. *quinticeps cis*] *quinticepsois* FHa. *qu-*
ticepsois G. *qui noncepsois* c. *qui noncepsois* b. *lucum*] vg. *lac-*
FG. *locum* H. *latum* bc. La a. Lacunae signum interposui. Bunsen.
p. 697. scr. *Exquiliis est.* *Cespius*] Fab. *ceptius* GH.
Iunonis Lucinae] de hac Ovid. F. II, 435. III, 245.

51. *quod*] con. *quod* codd. *vimineta*] G. ut vg. *vimina nata*
Turneb. Augustinus ex libris. *viminata* a. *vimina* cett. *ob*] add.

n; sunt qui a Quiritibus, qui cum Tatio Curibus
 erunt Romam, quod ibi habuerint castra. 52. (16)
 od vocabulum coniunctarum regionum nomina oblite- 58
 it: dictos enim collis plureis apparet ex Argeorum
 rificiis, in quibus scriptum sic est:

Collis Quirinalis, terticeps cis aedem Quirini.

*Collis Salutaris, quarticeps, adversum est
 Apollinar, cis aedem Salutis.*

*Collis Martialis, quinticeps apud aedem
 Dei Fidi in delubro ubi aeditumus habere
 solet.*

*Collis Latiaris, sexticeps in vico Instelano 59
 summo, apud auraculum†: aedificium solum
 est.*

orum deorum arae, a quibus cognomina habent, in
 is regionis partibus sunt.

53. Quartae regionis Palatium, quod Palantieis
 in Euandro venerunt, aut quod Palatini Aborigines
 agro Reatino, qui appellatur Palatium, ibi consede-
 nt. Sed hoc alii a Palanto uxore Latini putarunt;
 ndem hunc locum a pecore dictum putant quidam;
 que Naevius Balatium appellat. 54. Huic 17

od item in codd. nonnullis deest V, 129. Quiritibus] codd. nisi
 od H. Quiritebos. cf. Serv. ad Aen. VII, 710. Curetibus vg.

52. collis] Gabc. colles cett. plureis] FH. pluris Gabc. Sed
 hoc vocabulo diphthongus EI tenacius haesit quam in aliis multis. Hinc
 ureis et complureis saepius etiam post Varronis aetatem. terticeps
] terticepsois FGHa. anticepsois c. anticeps b. Apollinar cis]
 ni. polinarois G. pilonarois FH. pilonaris a. pilomātis b. Bunsen. p.
 8. dubius haeret inter hanc et suam coniecturam: adversum est pulvi-
 r i. e. Solis, de quo Quintil. 1, 7. Martialis] Scaliger. mutialis
 H. mucialis Fabc. Dei Fidi] G. defidi Fc. deidefidi ab. dei
 lii G. De eius templo in Martiali colle Dionys. IX, 60. Latiaris]
 . latiores FG. latioris Hac. lacioreis b. auraculum†] codd. augu-
 culum Turnebus, quod non improbat Bunsen. p. 699.

53. Palantieis] i. e. Παλαντιῆς, conii. palantes FGHbc. pallan-
 s a. aut quod] vg. qui et FGHa. quod et c. qui etiam b. In-
 rpungebatur antea post Palatini. Palanto] conii. Palantio Fc. pal-
 antio Ha. Pallantia G. palancia b. Palantho Spengel. V. de hac Pa-
 nto Festus s. v. Pallatium, cum interpret. p. 575. Alia etymologia Pa-
 tii Varroni tribuitur a Servio ad Aen. VIII, 51. Naevius] Bothe
 . Sc. L. V, 2. p. 26.

¶ Germalum et Velias coniunxerunt. quod i regione scriptum est:

*Germalum p[er]cipit apud aedem Romae
et
Festum velias in Velia apud aedem
Penatium.*

Germalum a germanis Romulo et Remo, quod al ruminalem h[ab]e[re] inventi, quo aqua iberna Tiber detulerat in alveo expositis. Veliae unde esset res accipi causas, in quis quod ibi pastores l ex ovibus ante locuram inventam vellere h[ab]e soliti, a quo vellera dicuntur.

9 §5. Ager Romanus primum divisus in parte a quo tribus appellata Tatiensium, Ramnium, rum: nominatae, ut ait Ennius, Tatienses a Ramnenses a Romulo, Luceres, ut Iunius, eumone. Sed omnia haec vocabula Tusca, ut V qui tragoedias Tuscas scripsit, dicebat.

¶ hoc quatuor quoque partes Urbis tribus d[icitur] locis Suburana, Palatina, Exquilina, Co quinta quod sub Roma, Romilia. Sic reliq[ua] ginta ab his rebus, quibus in tribuum libro scri

10 §7. Quod ad loca, quaeque iis coniuncta h[ab]e (17) dixi: nunc de his quae in locis esse solent. h[ab]e talia et mortalia expediam, ita ut prius quae d[icitur] pertinet dicam. Principes dei Caelum et T[er]ra. H[ab]e dei idem qui Aegypti Serapis et Isis, etsi h[ab]e digito significat ut taceas eam. Idem principes i

54. Germalum] ab. ut vg. cett. cermalum, quod non imp[er] si inferiore quoque loco codd. offerrent, etiam ob Festum s. v. C regione, vg. religione codd. Aedem deum Penatium] h[ab]e optime cognoscitur e Dionysio I, 68. ibi] excerpt. Cassin. et i ibi codd.

56. triginta] Turnebus ex libris. texta F. trita Gab[er] tribuum libro] coni. Spengelius. in tribum libros codd. Indicat Varro unum ex libris de Rebus Humanis.

57. idem pro iudem, ut in seq. et §. 65. VI, 34. 52. VI IX, 15. 19. 26. ut taceas eam] F. ut tota seam H. ut eam a. ut cataseam G. ut at at. scam bc. Nihil a lectioe F. t quanquam multa h. l. tentata sunt cum ab interpolatoribus tum a c Varro dicit se aperire, quae sit Isis natura et significatio, etsi Har tis notus ille gestus, eam naturam in arcanis habendam esse, de

rnus et Ops. 58. Terra enim et Caelum, ut
 othracum initia docent, sunt Dei Magni et hi
 dixi multis nominibus. (Non quas Samothracia
 portas statuit duas virilis species aeneas, Dei Magni; 18
 e, ut volgus putat, ii Samothraces Dei qui Castor
 ollux; sed ii mas et femina.) Et hi quos Augurum 64
 scriptos habent sic: *Divi qui potes*, pro illo quod
 othraces *ἑοὶ δυνάτοί*.

59. Haec duo, Caelum
 terra, quod anima et corpus. Humidum et frigidum
 eaque corpus, caldor caeli et inde anima, sive:
*Ova parere solet genus pennis condecoratum,
 Non animam,*

ut Ennius et post:
*inde venit divinitus pullis
 Ipse anima;*
 , ut Zenon Citieus, animalium semen ignis is qui 65
 na ac mens. Qui caldor e caelo, quod hic innu-
 abiles ac immortales ignes; itaque Epicharmus de
 te humana dicit istic:

Est de sole sumptus ignis, isque totus mentis est:

58. *Samothracum]* *mothrachum* H. *motracum* bc. vocabulo de-
 to, quod noto ob sequentia. *Samothracia]* edd. vetustae, et
 ius ad Virg. Aen. III. 12. *abrhacia* F. *ambratia* G. *ambraci* b.
racia ut vid. ac. Praeter alios de hoc loco egerunt Salmas. ad Spar-
 Hadr. 14. et Lobeck. Aglaopham. p. 1244. Varro hoc spectat, ut cae-
 et terram ab origine deorum loco cultos demonstret, quod Varronianae
 esse et
 iotheologiae principium est. Hi igitur sunt etiam dei magni Samo-
 um, non fratrum illae species in propatulo positae. *Dei qui]*
 i. ut vid., quanquam Spengel. *dii* ex vg. retinuit. *sed hi mas*
femina] interpunctione mutata a seqq. seiunxi. *ἑοὶ δυνάτοί]* vg.
 EOE *ΔΥΝΑΤΟΕ* F. om. GH. De abc. nihil notatum.

59. *eaque anima*] lacunam in nullo cod. significatam coni-
 plevi. Ex caelo animam natam esse, Varro dicit, vel ita ut aura cae-
 s veniens se animalium partui insinuet, vel ita ut ipsum animalium semen
 nam in se habeat. *parere]* G. ut vg. *parere* cett. codd. *Ennius]*
 charmo. Locus in Ennio Hesselii p. 182. ex Varrone, Prisciano, Dio-
 de. *inde venit]* ap. Hessel. p. 183. *pullis]* post h. v. *insi-*
ans se non est in codd. Additum est ex Enniano loco ap. Lucretium
 R. N. 1, 117. *Zenon Citieus]* Uti poterant hoc loco Tenneman-
 Hist. philos. T. IX. p. 63 sq. et Ritterus Hist. phil. T. III. p. 606.
 rronis physiologia maximam partem Stoicis debetur: hi eam Heraclito
 ceptam referebant. *anima]* vg. *animam* codd. Post v. *mens* in-
 unpunxi. *Epicharmus]* Ennii locus ap. Hessel. p. 175. corruptus
 fertur. *dicit]* ait ac. lidem *dicit* addunt ante v. *de*. Quocirca Spen-
 gelio p. XL. utrumque spurium visum est. *isque]* quod ante h. v. in
 codd. est: *id est, sol est, suadente* Spengelio, ut glossema induxi.

⁶⁰ **Germalum et Velias coniunxerunt, quod in regione scriptum est:**

Germalense quinticeps apud aedem Romuli
et
Veliense sexticeps in Velia apud aedem de Penatium.

Germalum a germanis Romulo et Remo, quod ad fic
⁶¹ **ruminalem ibi inventi, quo aqua iberia Tiberis detulerat in alveolo expositos. Veliae unde essent, res accepi causas, in quis quod ibi pastores Pala ex ovibus ante tonsuram inventam vellere lanam soliti, a quo vellera dicuntur.**

9 55. Ager Romanus primum divisus in partibus a quo tribus appellata Tatiensium, Ramnium, Lucurum: nominatae, ut ait Ennius, Tatienses a Tati Ramnenses a Romulo, Luceres, ut Iunius, a Lucumone. Sed omnia haec vocabula Tusca, ut Volnius qui tragoedias Tuscas scripsit, dicebat. 56. A

⁶² **hoc quatuor quoque partibus Urbis tribus dictae a locis Suburana, Palatina, Exquilina, Collina, quinta quod sub Roma, Romilia. Sic reliquae triginta ab his rebus, quibus in tribuum libro scripsi.**

10 57. Quod ad loca, quaeque iis coniuncta fuerunt
(17) **dixi: nunc de his quae in locis esse solent. Immortalia et mortalia expediam, ita ut prius quod ad deos pertinet dicam. Principes dei Caelum et Terra. Hi**
⁶³ **dei idem qui Aegypti Serapis et Isis, etsi Arpocrates digito significat ut taceas eam. Idem principes in Latin**

54. *Germalum*] ab. ut vg. cett. *cermalum*, quod non improbare si inferiore quoque loco codd. offerrent, etiam ob Festum s. v. *Cermalis regione*] vg. *religione* codd. *Aedem deum Penatium*] huius sicut optime cognoscitur e Dionysio I, 68. *ibi*] excerpt. Cassin. et ii (hi G) *ibi* codd.

56. *triginta*] Turnebus ex libris. *texta* F. *trita* Gabr. *tria* in *tribuum libro*] coni. Spengelius. *in tribum libros* codd. Indicat fortasse Varro unum ex libris de Rebus Humanis.

57. *idem pro iidem*, ut in seq. et §. 65. VI, 34. 52. VIII, 6 IX, 15. 19. 26. *ut taceas eam*] F. *ut tota seam* H. *ut tata eam* a. *ut cataseam* G. *ut at at, seam* bc. Nihil a lectione F. recess quanquam multa h. l. tentata sunt cum ab interpolatoribus tum a criticis Varro dicit, se aperire, quae sit Isidis natura et significatio, etsi Harpocratis notus ille gestus, eam naturam in arcanis habendam esse, declarat

turnus et Ops. 58. Terra enim et Caelum, ut
 mothracum initia docent, sunt Dei Magni et hi
 os dixi multis nominibus. (Non quas Samothracia
 te portas statuit duas virilis species aeneas, Dei Magni; 18
 eque, ut volgus putat, ii Samothraces Dei qui Castor
 Pollux; sed ii mas et femina.) Et hi quos Augurum 64
 bri scriptos habent sic: *Divi qui potes*, pro illo quod
 amothraces *ἑοὶ δυνάτοί*. 59. Haec duo, Caelum
 et Terra, quod anima et corpus. Humidum et frigidum
 terra *eaeque corpus, caldor caeli et inde anima*, sive:

*Ova parere solet genus pennis condecoratum,
 Non animam,*

ut ait Ennius et post:

inde venit divinitus pullis

Ipsae anima;

sive, ut Zenon Citieus, animalium semen ignis is qui 65
 anima ac mens. Qui caldor e caelo, quod hic innu-
 merabiles ac immortales ignes; itaque Epicharmus de
 mente humana dicit istie:

Est de sole sumptus ignis, isque totus mentis est:

58. *Samothracum]* *mothrachum* H. *motracum* bc. vocabulo de-
 curtato, quod noto ob sequentia. *Samothracia]* edd. vetustae, et
 Servius ad Virg. Aen. III, 12. *abrhacia* F. *ambratia* G. *ambraci* b.
ambracia ut vid. ac. Praeter alios de hoc loco egerunt Salmas. ad Spar-
 tiani Hadr. 14. et Lobeck. Aglaopham. p. 1244. Varro hoc spectat, ut cae-
 lum et terram ab origine deorum loco cultos demonstret, quod Varronianae
 physiotheologiae principium est. Hi igitur sunt etiam dei magni Samo-
 thracum, non fratrum illae species in propatulo positae. *Dei qui]*
 codd. ut vid., quanquam Spengel. *dii* ex vg. retinuit. *sed hi mas*
et femina] interpunctione mutata a seqq. seiunxi. *ἑοὶ δυνάτοί]* vg.
THEOE ΔΥΝΑΤΟΕ F. om. GH. De abc. nihil notatum.

59. *eaeque . . . anima*] lacunam in nullo cod. significatam coni-
 supplevi. Ex caelo animam natam esse, Varro dicit, vel ita ut aura cae-
 litus veniens se animalium partui insinuet, vel ita ut ipsum animalium semen
 animam in se habeat. *parere]* G. ut vg. *parere* cett. codd. *Ennius]*
 Epicharmo. Locus in Ennio Hesselii p. 182. ex Varrone, Prisciano, Dio-
 mede. *inde venit]* ap. Hessel. p. 183. *pullis]* post h. v. *insi-*
nuans se non est in codd. Additum est ex Enniano loco ap. Lucretium
 de R. N. 1, 117. *Zenon Citieus]* Uti poterant hoc loco Tenneman-
 nus Hist. philos. T. IX. p. 63 sq. et Ritterus Hist. phil. T. III. p. 606.
 Varronis physiologia maximam partem Stoicis debetur: hi eam Heraclito
 acceptam referebant. *anima]* vg. *animam* codd. Post v. *mens* in-
 terpunxi. *Epicharmus]* Ennii locus ap. Hessel. p. 175. corruptus
 affertur. *dicit]* ait ac. lidem *dicit* addunt ante v. *de*. Quocirca Spen-
 gelio p. XL. utrumque spurium visum est. *isque]* quod ante h. v. in
 codd. est: *id est, sol est*, suadente Spengelio, ut glossema induxi.

ut humores frigidae sunt humi, ut supra ostendit
60. Quibus iunctis caelum et terra omnia exgenerum
 quod per hos natura :

⁶⁶ *Frigori miscet calorem atque humori aritudinem*

Recte igitur Pacuvius quod ait :

Animam aether adiugat,

et Ennius: *terram corpus quae dederit, ipsam capere
 neque dispendi facere hilum.* Animae et corporis
 discessus quod natis is exitus, inde exitium, ut
 quom in unum ineunt, initia. **61.** Inde omni

⁶⁷ corpus, ubi nimius ardor aut humor, aut interit, aut
 si manet, sterile; quod testis aestas et hiems, quod
 in altera aër ardet et spica aret, in altera natura ad
 nascendum cum imbre et frigore luctare non volt et
 potius ver exspectat. Igitur duplex causa nascendi ignis
 et aqua; ideo ea nuptiis in limine adhibentur quod
 coniungit. Hinc et mas ignis, quod ibi semen; aqua

(18) femina, quod fetus alitur humore. **62.** Et horum

19 vincionis vis Venus; hinc Comicus :

⁶⁸ *huic victrix Venus,*

Videsne haec?

non quod vincere velit Venus, sed vincire. Ipsa Victo-
 ria ab eo, quod superati vinciuntur. Utrique testi-
 poësis quod et Victoria et Venus dicitur Caeligena.

60. *Quibus iunctis*] conii. *quibus iuncti* codd. Ante h. v. inter-
 punxi. *Frigori miscet*] Et haec ex Ennii Epicharmo, p. 179. Hessel.
 Sed eadem a Varrone dicta esse Promethei L. I, ex Nonio s. v. aritudi-
 nem, notat Scaliger. *Pacuvius*] Chryse. Bothe P. Sc. L. V, 1.
 p. 115. *adiugat*] Nonius Marcellus p. 75. Mercer. *adiungat* Varro-
 nis codd. *dederit*] Scaliger, Scioppius, e IX, 37. *peperit* GH. *de-*
perit cett. Locus pingui Minerva in versus heroicis, quorum numeros
 Varro solverat, redactus ap. Hessel. p. 176. *natis is exitus*] Sciop-
 pius. *nati si* (ri H.) *sexius* (*secius* F. *sepius* b.) codd. *nati sic exeunt*
 conii. Pape Lectt. p. 59.

61. *altera*] conii. *altero* codd. ut vg. Sed post haec *altera* in
 FGHa. est. *potius ver*] vg. *totius vere* codd. *nuptiis*] Explicat-
 tius de ea re egit Varro de Vita P. R. II. ap. Nonium s. vv. fax et titio
 et foelix. *hinc*] Ha. *hic* cett. *alitur*] conii. *ab eius* codd.

62. *Et*] Ante h. v. ὑποστιγμαῖν interpungebatur. *vincionis vis*
 conii. sicut Pape p. 59. *iunctionis vis* conii. Turnebus. *iunctione suis*
 (sumit G.) codd. Quod in codd. esse solet *uinctio*, ambiguum est inter
 iunctio et uinctio. *Comicus*] vg. *comicos* codd. *huic victrix*
 Incertum unde sumptum. Bothe P. Sc. L. V, II. p. 276. *Caeligena*

ellus enim quod prima vincita Caelo, Victoria ex co-
leo haec cum corona et palma, quod corona vinculum
victoris, et ipsa a vincitura dicitur vieri id est vinciri,
quo est in Sota Ennii:

Ibant malaci viere Veneriam corollam;

alma, quod ex utraque parte natura vincita habet⁶⁹
aria folia. 63. Poëtae de caelo quod semen
neum cecidisse dicunt in mare ac natam e spumis
Venerem, coniunctio ignis et humoris quam habet vim,
significant esse Veneris. A qua vi natis dicta vita,
et illud a Lucilio:

Vis est vita, vides, vis nos facere omnia cogit.

64. Quare quod caelum principium, ab satu est dictus
Saturnus, et quod ignis, Saturnalibus cerei superio-
ribus mittuntur. Terra Ops, quod hic omne opus,
et hac opus ad vivendum; et ideo dicitur Ops mater,⁷⁰
quod terra mater. Haec enim

terris genteis omnis peperit et resumit denuo,
quae dat cibaria, ut ait Ennius. Quae quod gerit
fruges, Ceres: antiquis enim C quod nunc G.

Venus dicitur, non quod *Ὀὐρανία* appellatur, sed quod Caeli e virilibus orta
est. *Tellus quod prima vincita Caelo* Varroni dicitur, id ab Hesiodi
narratione aliquantum discedit, sed pertinet tamen ad Titanas in sinum
Telluris inclusos, quapropter illa *ἐν τῷ στρογγύλῳ Γαῖα πελώρη στενωμένη*,
Theog. v. 159. *vieri id est vinciri]* coni. Scioppius. *viere est vin-*
cire (vincere G.) codd., qui locum perperam interpunctum habent. *Sota]*
codd. (Ha. sic: *in sota.*) *Asoto* Ald. *Sotadico* Scaliger. Et verum est,
Ennium Sotadicos versus scripsisse. V. Festus in Exc. s. v. Cyprio bovi
p. 45. Lindem. Sed erat etiam liber Ennii *Sota*, laudatus a M. Caesare
Epistol. ad Frontonem IV, 2. (Supplem. Fronton. e Cod. Vatic.). Nunc
etiam Festo s. v. tonsam p. 272. Lindem., ubi legitur *Ennius in Asota*,
reddendum erit *in Sota*. *Ibant malaci]* Ennii fragm. ed. Hessel.
p. 184. *palma]* coni. Scaliger. *palmam* codd. Pendent haec ab au-
tecedentibus, quapropter non *τελείαν*, sed *μέσσην* posui interpunctionem.

63. *Poëtae]* Hesiodus Theog. v. 181 sqq. *coniunctio]* coni.
Scioppius. *coniunctione* codd. *habet]* c. (i. e. *ht* cum lineola.) *ha-*
berent H. *habent* F. *hnt*, cum lineola, Gab. *significant esse Ve-*
neris] coni. Spengel., quanquam in constituendo toto loco a vero paulum
aberrans. *significantes se veris (severis Habc.) codd.* *veris* pro *Veneris*
etiam VI, 16, est in Ha. *Lucilio]* Lucillii Reliquiae ed. Fr. Dousa
Incert. 32.

64. *terris genteis]* Ennius, Epicharmo ut videtur. V. Ennii fragm.
ed. Hessel. p. 178. Sed ibi locus ponitur ut a Scaligero pro arbitrio re-
fictus est. *C quod nunc G]* coni. *quod nunc (inde H.) et* codd.

65. Idem hi dei, Caelum et Terra, Iuppiter et Iuno, quod, ut ait Ennius,

*Istic est is Iuppiter quem dico, quem Graeci
vocant*

*'Αἴρα, qui ventus est et nubes, imber post
Atque ex imbre frigus, ventus post fit, et
denuo.*

*Haecce propter Iuppiter sunt ista quae dico ti
Quoniam mortalis atque urbes belluasque omnes
iuvat.*

71

20 Quod hinc omneis et sub hoc, eundem appellans dicitur
Divomque hominumque pater rex.

Pater quod patefaciat semen, nam tum esse conceptum patet*, inde cum exit quod oritur. 66. Hoc idem magis ostendit antiquius Iovis nomen; nam olim Dicitur (19) vis et Diespiter dictus, id est dies pater. A quo dei dicti qui inde, et dius et divos, unde sub divo, Dium Fidium. Itaque inde eius perforatum tectum, ut ea videatur divom id est caelum; quidam negant sub tecto per hunc deierare oportere. Aelius Dium Fidium dicebat Diovis filium, ut Graeci Δίοςκρον

65. Idem h[ic] codd. nisi quod ii bc. Dixi de hac forma contracta annot. ad §. 57. Interpunctio huius loci quam maxime laborabat. *Istic est]* Ennii fragm. p. 180 sqq. *'Αἴρα]* aërem FGb. ut vid. *arem c.* Sed Graecum fuisse h. l. vocabulum, inde intelligitur, quod id om. H. et lacuna est in a. Ultima syllaba arsi producitur, neque opus ut scribatur *quique*, sicut fecit Columna. *ventus]* vg. *ventis* codd. *Haecce]* con. Spengel. *haec* codd. *istaec* Turnebus, Columna. *Quoniam]* con. *qua* codd. nisi quod H. *quia* ut videtur. IX, 30. habemus *quoniam]* *qua* pro *quoniam*, ortum illud ut videtur e dittographia vocabuli *quoniam]* et siglae. V. Praef. *hinc]* con. Spengel. *hic* codd. *Divomque]* Ennii fragm. p. 146. *Divom]* con. *divum]* codd., quod Ennii tempore Romano ore prononciari non poterat. *esse]* con. *est* codd. *pate]* con. *et* codd.

66. *Diovis]* De hoc et coniunctis nominibus bene nuper disputavit Max. Schmidt in Iahnii Annalibus Phil. et Paed. a. 1831. T. XII, 3. p. 333. *Diespiter]* *Dispiter* F. quod alienum ab hoc loco. *id est]* idem F. *dies]* i. e. diei, patrico casu, de quo C. L. Schneider Gramm. Lat. II, 1 p. 355. *dius]* c. ut videtur. om. ab. *dies]* cett. *divos]* *divum]* codd. V. dicta ad §. 2. *divom]* *divum]* codd. *per hunc]* i. e. per Dium Fidium. Locos Plutarchi Quaest. Rom. 28. et Varronis ap. Non. s. v. rituis contulit Scaliger. *Δίοςκρον]* *dioscoron]* Fac. *dioscoronem]* b. om. H. lacuna in G., unde intelligitur Graecum fuisse vocabulum

Castorem, et putabat hunc esse Sancum ab Sabina
 aqua, et Herculem a Graeca. Idem hic Dis pater
 citur, infimus qua est coniunctus terrae, ubi omnia
 * oriuntur, ita * aboriuntur: quare, quod finis ortus,⁷³
 rcus dictus. 67. Quod Iovis Iuno coniux et
 caelum: haec terra quae eadem tellus, et ea dicta,
 quod una cum Iove iuvat, Iuno, et regina, quod
 uius omnia terrestria.

68. Sol, vel quod ita Sabini, vel solus ita lucet
 t ex eo deo dies sit. Luna vel quod sola lucet noctu,
 taque ea dicta Noctiluca in Palatio; nam ibi noctu
 ucet templum. Hanc, ut Solem Apollinem, qui-
 lam Dianam vocant; vocabulum Graecum alterum,⁷⁴
 alterum Latinum, et hinc, quod luna in altitudinem
 et latitudinem simul eat, Diviana appellata. Hinc Epi-
 charmus Enni Proserpinam quoque appellat, quod solet
 esse sub terris. Dicta Proserpina, quod haec ut
 serpens modo in dexteram, modo in sinistram partem
 late movetur. Serpere et proserpere idem dicebant,
 ut Plautus quod scribit:

Quasi proserpens bestia.

69. Quae ideo quoque videtur ab Latinis Iuno Lu-21
 cina dicta, vel quod et ea terra, ut Physici dicunt,⁷⁵

putabat] Vertranius et Fr. Puccius. *putabant* codd. *Sancum*] Sca-
 liger. *sanctum* codd. *Dis pater*] conii. *dies pater* Fc. *diespiter*
 Gab. *diaespiter* H. De Dite patre Varronem dixisse, facile intelligitur.
 Varro, qui omnia numina ad partes mundi revocat (Augustin. de C. D.
 VII, 6.), caelum, qua terram tangit et ambit (nam caelum terram undi-
 que complecti, dixerat supra §. 17.), Ditem patrem et Orcum dictum esse
 existimat. *qua*] conii. *qui* codd. *ut * oriuntur*] conii. *aboriuntur*
 GH. *oriuntur* cett. *ita **] conii. III b. *vi* cett. *quare*] conii.
quorum codd. Fortasse an Varro *quor* scripserit, quod sic adhibitum esse
 videtur V, 108. et ex lectione G. IX, 93. *ortus*] conii. *ortum* codd.
Orcus] Turnebi cod. *ortus* cett.

68. *Sol*] vg. *sola* codd. *solus*] Scioppius. *solum* codd.
vocabulum] quod ante h. v. in codd. est: *Apollinis*, id omisi cum Scioppio
 tanquam glossema. Epexegesis esse existimavit Pape Lectt. Varr. p. 45.
eat] Scioppius. *et* codd. *Enni*] G. *Ennii* cett. V. annot. ad Inscr. libri.
 Ennii fragm. ed. Hessel. p. 183. *Plautus*] Poenulo V, 2, 74.

69. *quoque*] GHa. om. cett. Quoque sic transpositum non offen-
 det. V. ex. gr. V, 82. *a quo is quoque magister populi appellatus.*
ab] Hbc. *a* cett. V. annot. ad §. 28. *et ea*] conii. *e* GH. *est e*
 cett. codd. *altera* Turnebi cod. *est et* conii. Spengel. Respicit Varro

et lucet; vel, quod ab luce eius, qua quis concep-
 est, usque ad eam, qua partus quis in lucem, h
 iuvat, donec mensibus actis produxit in lucem, fi
 a iuvando et luce Iuno Lucina: a quo parientes e
 invocant, luna enim nascentium dux quod menses hui
 Hoc vidisse antiquos apparet, quod mulieres potis
 mum supercilia sua attribuerunt ei deae; hic enim
 buit maxime collocari Iuno Lucina, ubi a diis l
 76 datur oculis. 70. Ignis a gnascendo, quod hi
 nascitur, et omne quod nascitur ignis gignit; id
 (20) calet, ut qui denascitur eum amittit ac frigescit. A
 ignis iam maiore vi ac violentia Volcanus dictu
 Ab eo quod ignis propter splendorem fulget, et fulg
 et fulmen et fulgur et fulguritum* quod fulmi
 ictum contrariis diis.

71. Ab aquae lapsu lubrico lymph a. Lymph
 Iuturna, quae iuaret; itaque multi aegroti prople
 id nomen hanc aquam petere solent. A fontibus et
 77 fluminibus ac ceteris aquis dei, ut Tiberinus ab
 Tiberi, et ab lacu Velini Velinia, et Lymphae

Anaxagoram Democritumque, qui lunam habebant *στέρωμα διάφανον ἢ
 ἐν ἑαυτῷ πεδία καὶ ὄρη καὶ φάραγγας*. Plutarch. Plac. Philos. II, 25.
 Anaxagorae fragmenta illustr. ab Ed. Schaubach. p. 161. ab luce eius
 diei addere, quanquam in proclivi erat, religioni habui, cum vocabulorum
 usu quotidiano tam tritorum frequens semper fuerit ellipsis.
 con. Scioppius. una codd. in lucem] post h. v. ὑποστύμη] post
 pro τελεία. Ita etiam Pape Lectt. Varr. p. 45. antiquos] antiquas
 FGHa. Sed vulgatam retinui.

70. gnascendo] conieci propter etymologiam. nascendo codd.
 nascitur] codd. idque defendi iis videtur, quae ad §. 2. annotavi. quod
 hinc nascitur omne, et quod Scaliger. gignit] Augustinus in marg
 ex libris. scindit cett. et fulgor] F. et abc. ut videtur. om. GH
 cum sequenti et. et fulguritum*] con. addit Turnebus. om. codd.
 Pape Lectt. Varr. p. 60. fulgur h. l. dici putat rem fulgure ictam. At
 qui condebat fulmina sive fulgura, quanquam ipsam flammam bidentat
 cingere non poterat, credebatur tamen dispersos fulminis ignes colligere.
 De qua re dixi Rerum Etruscarum III, 7, 4. diis] codd. Sed aut
 dis aut deis scribendum erit.

71. lymph] cf. VII, 87. ubi Lymph a nympa. Quare Varro
 iure inconstantiae arguitur a Doederlinio Etymologiar. et Synonymorum L.
 L. V. II. p. 14. hanc] con. hic GH. hinc cett. Varro loquitur
 non de lacu Iuturnae, qui erat in foro ad Castoris, sed de saluberrimo lu-
 turnae fonte iuxta Numicium fluvium. Multa de hoc Serv. ad Aen. XII, 139.
 ceteris aquis] vg. ceteras aquas codd. ab] Ha. a cett. De qua

Commotiae* ad lacum Cutiliensem a commotu, quod
 oī insula in aqua commovetur. **72.** Neptunus,
 quod mare terras obnubit ut nubes caelum, ab nuptu
 d est opertione ut antiqui, a quo nuptiae, nuptus
 lictus. Salacia Neptuni a salo. Venelia a ve-
 niendo ac ventu illo, quem Plautus dicit:

Quod ibi dixit qui secundo vento vectus est 78
Tranquillo mari: ventum gaudeo.

73. Bellona a bello nunc, quae Duellona a 22
 duello. Mars ab eo, quod maribus in bello praest,
 aut quod ab Sabinis acceptus, ibi est Mamers. Qui-
 rinus a Quiritibus. Virtus ut viri vis a virilitate.
 Honos ab honere sive onere, itaque honestum
 dicitur quod oneratum, et dictum:

Onus est honos qui sustinet rempublicam.

Castoris nomen Graecum. Pollucis a Graecis no-
 men quod est*, in Latinis literis veteribus inscribitur,
 ut Πολυδέυκης, Polluces, non ut nunc Pollux. Con-
 cordia a corde congruente. **74.** Feronia, Mi-
 nerva, Novensides a Sabinis. Paulo aliter ab 79
 eisdem dicimus Herculem, Vestam, Salutem,

re dixi annot. ad §. 28. *Commotiae**] vg. *comitiis* codd. *com-*
motis August. marg. ex libro. Insulae huius natantis multa extat memo-
 ria; de Lymphis Commotiis unus Varro testis adesse videtur.

72. *terras*] vg. *et terras* codd. *a quo nuptiae, nuptus*
dictus] a quo nuptu nuptiae dictae vel nupta dicta, con. Scaliger.
 Quod placeret, si mutatione opus esset. *Venelia*] codd. nisi quod
venalia a. *vanalia* c. *Venilia* vg., ut legitur ap. Virgilium Aen. X, 76.
ventu] Scioppius. *vento* codd. *ibi*] codd. nisi quod G. *ubi. ille* vg.
 ex Plauti libris, Cistellar. I, 1, 15. Bacchiaci sunt versus.

73. *ab S.]a* vg. om. codd. *Quiritibus*] *Quiribus* H. Fortasse
Curibus. *honere sive*] con. *honesto* codd. *honera* scribitur etiam
 infra VI, 77. *Onus est honos*] Sententia iusto trimetro expressa,
 quales multae Romae sine auctoris nomine ferebantur. *nomen quod est*]
 con. h. l. posui, nam in codd. ea verba post *veteribus* leguntur. *Πολυ-*
δέυκης] a. ut videtur. *Polydeuces* F. *pollidnceps* Gb. *pollid eunceps* c.
 om. H. *Polluces* ad Etruscum *Pultuke* ut proximam originem referendum.

74. *Novensides*] FGHa. *noversides* bc. Non opus *Novensiles* in-
 ferre, nam *Novensiles sive per l sive per d* scribatur, non referre, docet
 Mar. Victorin. de orthogr. p. 2470. Putsch. *Herculem*] codd. nisi
 quod *hecrealem* b. *hercalem* c. Dubium tamen h. l. id nomen. *Herem*

Fortunam, Fortem, Fidem. Et arae Sabini
linguam olent quae Tati regis voto sunt Romae de
catae; nam ut Annales dicunt, vovit Opi, Flora
Vedio, Iovi Saturnoque, Soli, Lunae, Ve
cano et Summano itemque Larundae, Termin
Quirino, Vortumno, Laribus, Dianae Lu
naeque. E quis nonnulla nomina in utraque ling
80 habent radices, ut arbores quae in confinio natae
utroque agro serpunt: potest enim Saturnus hic de al
causa esse dictus atque in Sabinis, et sic Diana et
quibus supra dictum est.

11 75. Quod ad immortaleis attinet, haec; deinceps
(21) quod ad mortalis attinet videamus. De his animalia
trilicis locis, quod sunt in aëre, in aqua, in terra.
A summa parte ad infimam descendam. Primum
men omnium*: alites ab alis, volucres a volatilibus.
Deinde generatim: de his pleraeque ab suis vocibus
81 haec: upupa, cuculus, corvus, hirundo, ulula,
bubo; item haec: pavo, anser, gallina, columba.
76. Sunt quae aliis de causis appellatae
ut noctua, quod noctu canit ac vigilat, Iusciniola
quod luctuose canere existimatur atque esse ex Attico
23 Progne in luctu facta avis. Sic galeritus et motacilla,
cilla, altera, quod in capite habet plumam elatam,
altera quod semper movet caudam. Merula, quod
mera id est sola volitat; contra ab eo graguli, quod
gregatim, ut quidam Graeci greges γάργαγα. Fie-

(Marteam) coni. Scaliger. haec: Palem idem. Laram vg. Forte
ac. ut Ald. fontem FG. frontem Hb. Et arae] coni. ea re
est ē are) codd. Florae Vedio Iovi Saturnoque] coni. floraeve
iovi saturnoque G. florae vedio iovi saturnio quae H. floraeve
saturnoque Fac. flore vel iovi saturnoque b. Sic ut locum consti-
confiunt XII arae. Dixi de ea re Rerum Etruscarum III, 3, 8. Dianae
et] coni. dianae codd.

75. omnium*] coni. nominem codd. generatim] i. e. no-
universe, sed secundum singula genera. Sic Varro V, 146. et alii.
alis] Turnebus. alii codd.

76. galeritus] c. ut vid. galericus FH. gallericus Gab. graguli
Fab. graculi cett. Illud defenditur inscriptione numi, de quo Forcellius
Lex. tot. Latin. s. v. Locum hunc tangit Quintil. Inst. 1, 6. post me
γάργαγα] coni. Scaliger. gergera codd. Dixi de h. l. Rerum Etruscarum
Introd. I, 2. p. 13.

alia et miliariae a cibo, quod alterae fico, alterae
lio fiant pingues.

77. Aquatiliū vocabula animalium partim sunt 12
ernacula partim peregrina. Foris muraena quod ⁸²
ύραυνα Graece, cybium et thunnus, quouis item
artes Graecis vocabulis omnes, ut melandrya atque
raeon. Vocabula piscium pleraque translata a ter-
estribus ex aliqua parte similibus rebus, ut anguilla,
lingulaca, sudis; alia a coloribus ut haec: asel-
as, umbra, turdus; alia a vi quadam ut haec:
upus, canicula, torpedo. Item in conchyliis ⁸⁵
liqua ex Graecis, ut peloris, ostreae, echinus.
ernacula ad similitudinem, ut surenae, pectunculi,
ngues.

78. Sunt etiā animalia in aqua quae in terram
nterdum exeant, alia Graecis vocabulis ut polypus,
hippopotamios, crocodilos, alia Latinis ut rana,
anas, mergus; †a quo Graeci ea quae in aqua et
erra possunt vivere vocant ἀμφίβια † e quis rana a
ua dicta voce, anas a nando, mergus quod mer- ⁸⁴
pendo in aquam captat escam. 79. Item aliae in
ioc genere a Graecis, ut querquedula κερχουρίς*,
halcedo quod ea ἀλκυών; Latina, ut testudo quod
esta tectum hoc animal, lolliigo quod subvolat, litera
commutata, primo volligo. Ut Aegypti in flumine (22)
quadrupes, sic in Latio, nominati lytra et fiber,

77. muraena] vg. murena codd. ύραυνα] vg. myraena
FG, quod fortasse recipiendum. miraena H. mirena a. minera c. om. b.
cybium] a. ut videtur, sicut vg. cytybium F. citibium G. om. Hbc.
et thunnus] Victorius. et tiunnus F. et thinnius GH. et thinnus a.
eathenus bc. melandrya] melanderya F. melander GHac. melean-
der b. lingulaca sudis] b. ut videtur, sicut vg. lingula casudis
(cassudis G. casudis F. casulis c.) codd. surenae] vg. syrenae
GHa. syrene c. sirene F. sirenes b. Nomen aliunde non cognitum.

78. hippopotamios] F. Eadem terminatione est voc. in c.; in -ius
exit GHa. in -os, ut vg., b. anas] vg. om. codd. †a quo
..... ἀμφίβια †] haec cum Scioppio addititia habeo.

79. κερχουρίς] con. cerceris codd. nisi quod b. om. cercuris Ald.
ἀλκυών] con. ἀλ H. alcyon bc. halcyone F. alition G. om. a. Ut
Aegypti] Hoc colon cum sequentibus interpunctione coniunxi, cum antea
disingeretur. Neque quidquam deesse existimo. lytra] vg. lyra F.

lytra quod succidere dicitur arborum radices in
 85 atque eas dissolvere, ab λύω*; fiber, extrema ora
 minis dextra et sinistra maxume quod solet videri
 24 antiqui fibrum dicebant extremum, a quo in sa
 fimbriae et in iecore extremum fibra, fiber dicitur

80. Quae sunt hominum propria primum, dein
 de pecore, tertio de feris scribam. Incipiam ab honore
 publico. Consul nominatus, qui consuleret populum
 et senatum, nisi illinc potius unde Accius ait in Brut

*Qui recte consulat, consul fuat.**

86 Praetor dictus, qui praeretur iure et exercitu; a quo
 id Lucilius:

*Ergo praetorum est antidire.**

81. Censor, ad quos censuram, id est arbitrium
 censeretur populus. Aedilis, qui aedes sacras et pu
 vatas procuraret. Quaestores a quaerendo, qui con
 quirerent publicas pecunias et maleficia, quae triumvirum
 capitales nunc conquirunt; ab his postea, qui quaestio
 num iudicia exercent, Quaestores dicti. Tribuni
 militum, quod terni tribus tribubus Ramnium, Lu
 rum, Titium olim ad exercitum mittebantur. Tribuni
 plebei, quod ex tribunis militum primum tribuni plebei
 facti qui plebem defenderent, in secessione Crustumerina.

82. Dictator, quod a consule dicebatur, quod dicto
 87 audientes omnes essent. Magister equitum, quod
 summa potestas huius in equites et accensos, ut est
 summa populi dictator, a quo is quoque magister
 populi appellatus. Reliqui quod minores quam
 magistri, dicti magistratus, ut ab albo albus.

lytra GHabc. Item in sequentibus. λύω*] con. *lytra* Fa. *lytra* G.
lytra Hc *hira* b. *extrema*] Scioppius. *ab extrema* codd. *maxime*
 G. *maxime* cett.

80. *Accius*] FG. *tatius* H. *taccius* abc. Fortasse *L. Accius*
*fuat**] ex emend. Augustini dubitanter scripsi. Sic Bothe P. Sc. L. V. 1.
 p. 192. *consulciat* FGH. *consulcia* a. *consulciat* b. *consulfiat* c.
iure] v. annot. ad §. 40. *antidire**] con. *ante et praeretur* codd.
ante praeretur vg. et sic Fr. Dousa Lucil. fragm. Incert. 98. *praeretur* con.
 Turnebus.

81. *Titium*] *ticium* Fac. *tacium* H. *taccium* G. *tatium* h.
secessione Crustumerina] v. Niebuhr. R. H. I. p. 630. ed. alt.

83. Sacerdotes universi a sacris dicti. Pon- 15
tifices, ut Scaevola Quintus Pontifex Maxumus di-
cebat, a posse et facere ut pontifices: ego a ponte ar-
bitror; nam ab his sublicius est factus primum, ut 25
restitutus saepe, quom in eo sacra et uls et cis Tiberim 88
non mediocri ritu fiant. Curiones dicti a curiis, qui
fiunt ut in his sacra faciant. 84. Flamines,
quod in Latio capite velato erant semper, ac caput
cinctum habebant filo, flamines dicti. Horum singuli (23)
cognomina habent ab eo deo quoi sacra faciunt; sed
partim sunt aperta partim obscura. Aperta, ut Mar-
tialis, Volcanalis; obscura Dialis et Furinalis,
quom Dialis a Iove sit, Diovis enim, Furinalis
a Furina quoius etiam in fastis Furinales feriae sunt.
Sic flamen Falacer a divo patre Falacre. 85. 89
Salii a salitando, quod facere in comitio in sacris
quotannis et solent et debent. Luperci, quod Lu-
percalibus in Lupercali sacra faciunt. Fratres Ar-
vales dicti sunt, qui sacra publica faciunt propterea
ut fruges ferant arva, a ferendo et arvis fratres arva-
les dicti. Sunt qui a fratria dixerunt; fratria est
Graecum vocabulum partis hominum, ut Neapoli etiam

83. ut Scaevola] F. a cett. interponunt. *Scaevola Quintus]* F.
 nomina sic in codd. collocata recte tuetur Turnebus. *Pontifex]* F.
pontifex cett. Illud antiquius, ut *carnufex* (ita ex. gr. cod. Suritanus
 Plauti Capt. V, 4, 22.), *artufex* ap. Varron. IX, 18. ex cod. G. Neque
 tamen *pontufices* scripsi, sed *pontifices*, ut est in codd., eandem legem
 observans, quae agnoscitur in *consul* et *consilium*, in *mancupo* et *man-*
cipium, multisque aliis. *potifices]* Turnebus ex libris. *pontifices*
 codd. *quom]* Ga. *quo* H. *cum* cett. *in eo]* con. *ideo* codd.
 Varronem putavi de Argeis cogitare, quos pontifices et Vestales virgines
 Idibus Maiis quotannis de ponte sublicio in Tiberim iecisse constat. V.
 infra VII, 44. Ovid. F. V, 621. Festus s. v. Argei et Sexagenarii, Plutarch.
 Quaest. Rom. 32. *uls]* vg. *vis* Fbc. *ius* Ga.

84. in Latio] codd. nisi quod *in lano* H. *licio* con. Scaliger.
 om. Scioppius. Retinui ea verba, quod flaminum apud alias Italiae natio-
 nes aliae poterant esse religiones. Legas velim, quae de titulo Anagninae
 urbis portae inscripto: *Flamen sume sameptum*, narrat Marcus Caesar
 M. Frontoni, Epistol. IV, 4. *Diovis enim]* i. e. nam Iupiter Diovis
 dictus est. V. supra §. 66. et de elliptico dicendi genere §. 28. *Fa-*
lacre] cf. annot. ad VII, 45.

85. salitando] F. Spengel. *saltando* cett. *comitio* vg. *comitiis*
 codd. *fratria]* Phratriarum Neapolitanorum multa extat memoria.
 Strabo V. p. 246. Tituli ap. Ignarram de phratr. Neapolit. *Neapoli]*
 Turnebus. *apoli* GHac. *a poli* b. *apolini* F.

nunc. Sodales Titii dicti ab Titis avibus quas auguriis certis observare solent. 86. Fecia

quod fidei publicae inter populos praecerant; nam hos fiebat ut iustum conciperetur bellum, et inde dictum † ut foedere fides pacis constitueretur. Ex
 90 mittebantur antequam conciperetur, qui res repetere et per hos etiam nunc fit foedus, quod *fidus* Enn scribit dictum.

16 87. In re militari praetor dictus, qui praefertur exercitui. Imperator ab imperio populi, qui qui id attentassent oppressit hostes. Legati, qui le publice, quorum opera consilioque uteretur peregrini magistratus, quive nuncii senatus aut populi essent. Exercitus, quod exercitando fit melior. Legio
 26 quod leguntur milites in delectu. 88. Cohors

quod, ut in villa ex pluribus tectis coniungitur ac quidam fit unum, sic hic ex manipulis pluribus copulatur
 91 Cohors, quae in villa, quod circa eum locum peccare coërceretur: tametsi cohortem in villa Hypsicrates dicitur esse Graece *χόρτον* apud poëtas dictam. Manipulus exercitus minimas manus quae unum secuntur signum Centuria qui sub uno centurione sunt, quorum centum tenarius iustus numerus. 89. Milites, quod trium milium primo legio fiebat, ac singulae tribus Tiburinum, Ramnium, Lucerum milia singula militum mittebant. Hastati dicti qui primi hastis pugnabant, pilarii qui pilis, principes qui a principio gladiis:

86. *inde desitum* †] codd. om. Vertranius, Scioppius. Fortasse *cum desitum* (bellari). Similiter Popma.

88. *hic*] coni. *his* codd. *hic* significat *in exercitu*. Deinde *coërceretur* posui *σπιγμῆν* post v. copulatur. Antea nulla erat. *coërceretur*] *coeretur* F. *cooreretur* GH. *cohereretur* a. et b. vel c. *coheretur* b. vel c. *Hypsicrates*] Ald. *ipsicrates* codd. Scripsit is, Gellio teste super iis quae a Graecis accepta sunt. *χόρτον*] Turnebus. *χορτὸν* Lac. in Ga. *cohorton* cett. *Manipulos*] codd. nisi quod *manipulos* a. De accusativo inter nominativos mixto v. annot. ad §. 37. *secuntur*] coni. *sequuntur* GHb. *sequitur* F. et ac. ut videtur. V. ann. ad §. 33. *Centuria*] F. *centuriae* cett. *qui*] coni. *quae* codd. Fefellit librarios structura *πρὸς τὸ σπυμνόμενον*. Infra IX, 4. *de copulatis personarum, qui eis debent uti.*

89. *milium*] G. *millium* cett. Sed *milia* omnes in sequentibus sicut infra VI, 36. Sunt Grammatici etiam nunc, qui *mile* rectius dictum

a post commutata re militari minus illustria sunt. **Pi-**⁹²
ani triarii quoque dicti quod in acie tertio ordine
 extremis subsidio deponerentur; quod hi subsidebant,
 ab eo subsidium dictum, a quo Plautus:

Agite nunc, subsidite omnes quasi solent triarii.

90. **Auxilium** appellatum ab auctu, quom accesserant ei qui adiumento essent alienigenae. **Praesidium** dictum, qui extra castra praesidebant in loco aliquo, quo tutior regio esset. **Obsidium** dictum ab obsidendo, quo minus hostis egredi posset inde; item ab absidendo, quom id ideo facerent quo facilius deminuerent hosteis. **Duplicarii** dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria ut darentur institutum. **91.** **Turma terima** (E in U abiit) quod ter deni equites ex tribus tribubus Titiensium, Ramnium, Lucerum fiebant. Itaque primi singularum decuriarum decuriones dicti: qui ab eo in singulis turmis sunt etiam nunc terni. Quos hi primo administratos ipsi sibi adoptabant, optio-²⁷ nes vocari coepti, quos nunc propter ambitiones tribuni faciunt. **Tubicines** a tuba et canendo, similiter **Liticines**. **Classicos** a classe, qui lituo cor-⁹⁴ nuve canunt, tum cum classes comitiis ad comitatum vocant.

autument. *ea post commutata re militari*] V. de h. l. Niebuhr. R. H. T. III. p. 116. *Plautus*] Est inter fragmenta Frivolariae. Bothe Plaut. T. III. p. 560. Cf. Festus s. v. subsidium. *subsidite*] vg. *subsedite* G. *subsidete* Fac. *subsiderere* H.

90. *dictum*] est *dictum* F. *qui*] Gac. *quod* Hb. *quia* F. contra Varronis morem. *inde*] b. ut videtur, sicut vg. *in die* FGHa. *in diem* c. *absidendo*] con. *absidendo* Fc. *obsidendo* GH. *asidendo* a. *ascidendo* b. *obscidendo* s. *obscindendo* con. Pape Lectt. Varro. p. 39.

91. *Titiensium*] Rholandell. *taciensium* FGb. *ticiensium* H. *ticensium* a. *Liticines*] a. ut vid. sicut vg. *litigines* FGHa. *liticines* c. Post h. v. et addit F. ut vid., sicut vg. Id om. cett. codd. *Classicos*] accusativum non mutavi propter ea, quae ann. ad §. 37. dicta sunt. *lituo*] con. *item* codd. *cornuve canunt*] con. *cornuve canit* bc. *cornu vocant* cett. codd. Post haec vv. codd., ut videtur omnes, ut, quod omisi. *tum cum*] Ubi haec coniunguntur, quom non solet reperiri in libris. V. §. 95. VI, 58. 95. VII, 54. Quanquam VI, 73. scribimus: *tum sperat quom*. Crediderim tamen *cum* a Varrone praelatum esse, ubi relativam particulam demonstrativae respondere indicare volebat. *comitatum*] Vertranius. *comitatum* codd. Cf. ad h. l. VI, 92.

17 92. Quae a fortuna vocabula, in his quaedam minus aperta, ut pauper, dives, miser, beatus, et alia. Pauper a paulo lare. Mendicus a minus quoi quo opus est minus nihilo est. Dives a divi qui ut deus nihil indigere videtur. Opulentus a ope, quoi ea opime. Ab eadem inops, qui eius indiget, et ab eodem fonte copis et copiosus. Pecuniosus a pecunia magna; pecunia a pecu; pastoribus enim horum vocabulorum origo.

18 93. Artificibus maxuma causa ars; id est ab arte medicina ut sit medicus dictus, a sutrina sutor non a medendo ac suendo, quae omnino ultimae earum rerum radices, ut in proximo libro aperietur. Quam quod ab arte artifex dicitur nec multa in eo obscura (25)relinquam. 94. Similis causa quae ab scientia

96 vocatur aliqua, ut praestigiator, monitor, nomenclator: sic etiam quae a studio* quodam dicitur, cursor, natator, pugil. Etiam in hoc genere, quae sunt vocabula, pleraque aperta, ut legulus alter ab cleis, alter ab uvis. Haec minus aperta: vindemiator, vestigiator et venator: tamen inde est vindemiator, vel quod vinum legere dicitur, vel quod de viti id demunt, vestigiator a vestigiis ferarum quas indagatur, venator a ventu, quod sequitur verbum adventum et inventum.

92. quo] conii. cum codd. nihilo] conii. Scioppius. nullo codd. videtur.] Post h. v. quae vg. leguntur: *Beatus qui multa bona possidet*, non sunt in codd. nisi forte in b. ea] GH. eae Fabc. opime] ed. princeps aliaeque. optime GHa. opimae Fbc. copis] Augustinus. copis codd. Apud Priscianum cops est. pecu; a] scripsi. pecua GHa. pecu cett.

93. ultimae] conii. ultima huic rei codd. Hoc huic rei tanquam e *διτρογαγία* ortum delevi.

94. studio*] Scioppius. spatium codd. Veram lectionem adhuc latere puto. legulus] lacunam indicavi, quamquam in codd. non significatam. Vg. interponitur et vindemiator. Sed plura deesse puto. inde est] conii. idem codd. id est vg. V. de eius generis vocabulorum permutatione Praef. Post h. v. quod addunt codd. quod omisi. indagatur] GH. et fortasse ac. quasi indagator cett. quod sequitur verbum] i. e. quo cum verbo coniunctum est. Cf. VIII, 12. Haec (homo, scribit) sequitur et locus et tempus. Acute tamen Scaliger: a vento, quod sequitur cervum ad ventum. Posses haec vv. translata putare e sequentibus.

95. Haec de hominibus. Hic quod sequitur de **19**
 pecore, haec. Pecus ab eo quod perpascabant (a quo ⁹⁷
 pecunia universa, quod in pecore pecunia tum con-
 sistebat pastoribus); et standi fundamentum pes, a quo
 licitur in aedificiis area pes magnus, et qui negotium
 nstituit pedem posuisse: a pede pecudem appellarunt,
 ut ab eodem pedicam et pedisequum. Et pecu-
 ia tori* atque oves aliudve quid, id enim peculium
 primum. Hinc peculatum publicum primo, tum
 cum pecore diceretur multa et id esset coactum in
 publicum, si erat aversum. **96.** Ex quo fructus ⁹⁸
 maior, hic est qui Graecis usus. Sus, quod *ῥς*, bos,
 quod *βοῦς*, taurus, quod *ταῦρος*, item ovis, quod
ὄϊς, ita enim antiqui dicebant, non ut nunc *πρόβατον*.
 Possunt in Latio quoque ut in Graecia ab suis vocibus
 haec eadem ficta. Armenta, quod boves ideo ma- ⁹⁹
 xime parabantur, ut inde eligerent ad arandum; inde
 arimenta dicta; postea tertia litera extrita. Vitulus,
 quod Graece antiquitus *ἰταλός*, aut quod plerique ve-
 geti, vigitulus. Iuvenus iuvare qui iam ad agrum

95. *pecunia*] em. Augustinus. *pecora* codd. *consistebat pasto-*
ribus] ordinem h. vv. invertunt Fa. *et standi*] Posses: et quod
standi, scribere. Certe sic nexus sententiae accuratius indicatus esset.
 Sed Varro laxiore non raro utitur sententiarum conformatione. Duplex
 affertur, ut saepe fit, vocabuli pecus etymon, a perpascendo et a pede.
 Aliter de h. l. sentire videtur Pape Lectt. Varr. p. 44. *pedisequum*]
 Aut scribendum *pedisequom* aut *pedisecum*. *peculia tori** atque]
 coni. *peculatoriae* codd. nisi quod *peculatorem* b. *peculiarie* c. *pecu-*
lacoriae Turnebi cod. *tori* scribere ausus sum pro *tauri*. cf. *polulis* V,
 167. *colis* IX, 76. Quanquam postea scribitur *tauri*, sed haec in formis
 inconstantia multis locis deprehenditur. *tum*] coni. ut codd. Relati-
 vi et conditionalis membri eadem est compositio, quam notavimus ad
 §. 29. *esset*] vg. *esse* codd. *in publicum*] *in publicom* a.

96. *Ex quo fructus maior* cum antecedentibus adiungi solet,
 coniunxi cum sequentibus. Dicit Varro, eius pecoris, ex quo fructus
 praecipuus capi possit, hic i. e. in Italia eundem esse usum atque in
 Graecia: quapropter etiam nomina esse communia. Demonstrativi prono-
 minis ante relativum durior ellipsis, ut in his *eius* sive *huius* desideratur,
 satis frequens est in Varronis libris. Cf. VI, 78. VII, 88. *quo*] coni.
qua codd. *hic*] coni. *hinc* codd. *Sus*] addidit post alios Spengelius.
 om. codd. propter *usus*. Graeca om. codd. F. tamen habet *hys* et *BYC*
 et *ōis*, et pro *ῥς* et *βοῦς* lacuna est in GHabc. *πρόβατον* habere viden-
 tur Ha. *probaton* F. om. b. lacuna in Gc. *Latio*] fortasse F. ut vg.
latino cett. codd. *ἰταλός*] *Graecia enim antiqua* (ut scribit *Timaeus*)
tauros vocabant ἰταλούς, Varro de R. R. II, 5.

colendum posset.

97. Capra carpa, a quo scriptum *omnicarpae caprae*. *Ircus*, quod Sabinis *fircus*: quod illic *fedus*, in Latio rure *edus*; qui in urbe, ut in multis A addito, *aedus*. *Porcus*, quod

100 Sabinis dictum **APRIMO PORCOPOR**, inde *porcus*; nisi si a Graecis, quod Athenis in libris sacrorum scripta *κάπρω καὶ πόρκω*.

98. *Aries*, quod eum dicebant *ἀρήν* veteres, nostri *arviga*, hinc *arvignus*.

(26) Haec sunt quarum in sacrificiis exta in olla, non in

101 veru cocuntur, quas et Accius scribit et in pontificiis

97. *ircus*] codd. excepto G. qui *hircus* ut vg. *fedus*] codd. praeter GHa. qui *foedus*. *edus*] codd. nisi quod *aedus* F. *haedus* G. Aspiratione parcissime veteres usos et oedos ircosque dixisse, testis Quintil. I, 5, 20. Marcus Terentius scribit *hedum* lingua Sabinorum *fedum* vocatum, Romanosque corrupte *hedus* pro eo quod est *fedus* habuisse, sicut *hircus* pro *fircus* et *trahere* pro *traferre*. Haec Apuleius de not. aspir. 13. p. 94. Osann., non optimis ut videtur Varronis codicibus usus. De Sabinorum usu literae F dictum est Rer. Etrusc. Introd. 1. 11. p. 43 sq. et a G. F. Grotefendo *Neues Archiv f. Philol. u. Paedag.* 1829. p. 123. *aedus*] De hac rusticae et urbanae linguae differentia VII. 96. Diomedes II. p. 447. Putsch. ex Lucilio. Apuleius de orthogr. §. 3. p. 125. Osann. cum dicit: *Haedus* scribit Terentius Varro in libris de origine Latinae linguae quibusdam placuisse per AE diphthongon notare, ut a verbo *edo* in quibusdam suis casibus discreparet; aliis vero visum esse ait, ut aspirationis nota hanc differentiam faceret, non hoc solo loco usus esse videtur. Sabinis dictum] conii. *Sabini* (Sabino H.) dicto codd. **APRIMO PORCOPOR**] codicum literas reddidi, in quibus latere puto formulam sacrificulorum Sabinorum, similem Eleusinae, quae sequitur, et tabularum Iguvinarum verbis solennibus, in quibus APRVPH et PVRKA saepe recurrunt. POR videtur in lingua Sabina eadem esse terminatio, quae in illis Umbriae monumentis PER in POPLVPER et similibus. *inde*] vg. *ide* (*idie* GH.) codd. coniungentes id cum *por*. De libris sacrorum Atticis iisdem loqui videtur, de quibus Cicero ad Atticum I, 9., id est de *Εὐμολπιδῶν πατριῶν*, ea aetate in publicum editis. Cf. R. R. II, 4. *κάπρω καὶ πόρκω*] vg. *est porce* (*porie* G.) *porco* codd. *est* illud ortum ex *ca* in *capro*; quapropter eo omisso lectionem G. et vg. *scriptum* postposui ei, quam cett. codd. habent: *scripta*.

98. *quod*] H. qui cett. *eum*] vg. *eam* codd. *arviga*] conii. *ares* codd. praeter b. qui *aragn* ut videtur. *Aries*, qui etiam dicebatur *ares*, veteres nostri *arviga*, hinc *arvigas* Lindemann. ad Festum p. 447. qui etiam cetera huius loci emendare studuit. *arviga*] *ariuga* F. cf. Festus s. v. *harviga*. Hesychius *ἀρήν, ἀρῆν πρόβατον*. *arvignus*] vg. *ariugas* Fa. *arvigas* GH. *arvigns* bc. Haec] antique dictum pro *hae*, ut V, 75. 137., et nisi fallor *hic* pro *hi* VI, 73. Feminini forma *haec* magis nota est, quam masculini *hi*. Pertinet autem *haec* ad *arvigas* hostias. *quarum*] scripsi cum Lindemanno. *quorum* codd., falsi nimirum specie neutrius generis in v. *haec*. *in olla*] vg. *molla* G. *in ollo* F. et similiter cett. *cocuntur*] scripsi. *coquantur* codd. nisi

ibris videmus. In hostiis eam dicunt arvigam quae²⁹ cornua habeat, quoniam is, quoi ovi mari testiculi dempti, et *cornibus caret*; ideo ut natura versa **vervex** declinatum. 99. Pecori ovillo quod agnatus, **agnus**. Catulus a sagaci sensu et acuto; hinc **canis**, nisi quod, ut tuba ac cornu aliquod signum cum dent canere dicuntur, quod hic item et noctu **lucuque** in custodia et in venando signum voce dat, canis ¹⁰² dictus.

100. Ferarum vocabula item partim peregrina,²⁰ ut panthera, leo, utraque Graeca, et muliercula pantheris et* leaena. A quo etiam et rete quoddam panther et leaena. Tigris qui est ut leo varius, qui vivus capi adhuc non potuit, vocabulum e lingua Armenia; nam ibi et sagitta et quod vehementissimum flumen dicitur Tigris. Ursi Lucani origo, vel unde illi, nostri, ab ipsius voce. Camelus suo nomine Syriaco in Latium venit, ut Alexandria camelopardalis nuper adducta, quod erat figura ut camelus, ¹⁰³ ma- culis ut panthera. 101. Apri ab eo quod in locis

quod *coquitur* b. in quo illud latet. *Accius*] Notum est, ab Oanno Anal. crit. p. 66. hoc, ut aliis multis locis, pro Accio sive Attio poni *Ateium* philologum. Cui viri docti iudicio quod non accessi, in causa est tum numerus locorum sic corrigendorum, tum aetas Ateii, Varroni vel aequalis vel eo iunioris; ac Varro aequalium testimonio perraro utitur. *arvigam*] scripsi. *ariugem* F. *arvigem* cett. **cornibus caret**] Haec, nulli vestigio codd. insistens, propter sensum intuli. De usu v. et cf. V, 176. *quod duo, quae inter se trita, et deminuta*. Lindemannus con. *si cui ovi mari testiculi dempti sunt, ideo, ut natura versa, vervex declinatum*.

99. *acuto*] post. h. v. add. *catulus* F. lac. in bc. *cornu aliquod*] con. *cornua quod* codd. *dent*] Victorius. *dente* codd. *noctu lucuque*] con. *noctulucus* Fa. Turnebi cod. *noctuculus* Hbc. *nocticulus* G. Potest etiam nomen fuisse *noctulucus*, fictum ex noctu et lucu. Hoc *lucu* ex Terentio notum.

100. *ut panthera panther et leaena*] Hic est ordo membrorum in G. nisi quod is verba et *leaena* etiam ante et *muliercula* ponit, et post secundum *leaena* verba: *tygris qui est varius ut leo panther*, addita habet, post punctis subnotata. Cett. codd. colon hoc: *et muliercula leaena* transponunt post *panther et leaena*. *qui vivus capi adhuc non potuit*] Augustus Qu. Tubero Fabio Max. coss. IV. Nonas Maias, Theatri Marcelli dedicatione, tigrin primus omnium Romae ostendit in cavea mansuefactum, teste Plinio N. H. VIII, 17, 65. *Ursi*] Haec quomodo intelligenda sint, interpungendo indicavi. *camelopardalis* Dictatoris Caesaris Circensibus ludis primum visa Romae. Haec Plinius N. H. VIII, 18, 69. Dio Cassius XLIII, 23.

asperis, nisi a Graecis quod hi κάπρος. Caprea similitudine quadam caprae. Cervi, quod magna cœna gerunt, gervi, G in C mutavit, ut in multis. Lupus, quod Siculi quidam Graeci dicunt λέπρον; Roma quod orti Siculi, ut annales veteres nostri dicunt fortasse hinc illuc tulerunt et hic reliquerunt id nomen Volpes, ut Aelius dicebat, quod volat pedibus.

- 21 102. Proxime animalia sunt ea quae vivere d
 104 cuntur neque habere animam, ut virgulta. Virgultum dicitur a viridi, id a vi quadam humoris, quasi exaruit, moritur. Vitis, quod ea vini origo. Malum, quod Graeci Aeolis dicunt μάλον. Pinus Iuglans, quod quom haec nux antequam purgatur similis glandis, haec glans optima et
 30 maxuma ab Iove et glande iuglans est appellata. Eadem nux, quod, ut nox aërem, huius sucus corpus
 105 facit atrum. 103. Quae in ortis nascuntur, alibi peregrinis vocabulis, ut Graecis ocimum, menta
 (27) ruta, quam nunc πήγανον appellant. Item caulis, lapathium, rapum*; sic enim antiqui Graeci quam nunc raphanum. Item haec Graecis vocabulis: ser
 106 pillum, rosa, una littera commutata. Item ex his Graecis Latina: coriandron, malachen, cymiaon.

101. κάπρος] vg. απρ H. capron G. apros cett. gervi]
mutavit]
 ita scribendum esse intellexit Cod. B. scriptor. corvi codd. Siculis
 GHac. mutata Fb. Siculi] scripsi suadente Spengelio. Cf. Varro
 codd. tulerunt] HG. tulerant bc. tulere F. om. a. Boeotia
 Rer. Divinar. ap. Gell. I, 18. Non enim leporem dicimus, ut ait (Aelius),
 quod est levipes: sed quod est vocabulum antiquum Graecum. Et de
 R. R. III, 12. L. Aelius putabat ab eo dictum leporem, quod levipes
 esset: ego arbitror a Graeco vocabulo antiquo, quod eum Aeolis
 λέπρον appellabant.

102. Proxime] scripsi. proxime Victorii Mss. proxima me Turnebi cod. proxima H. proxima cett. Cf. VII, 3. quod intervallum multo tanto propius nos. Pinus] Lacunam a codd. non indicatam notavit Spengel.

103. ortis] G. ut vg. hortis cett. codd. ruta] post h. v. in H. solo lacuna est. πήγανον] ΠΕΓΑΝΟΝ F. lacuna in GHbc, sed in H. post v. appellant. Ἰόλαος ἐν τῷ περὶ Πελοποννησιακῶν πόλεων, τὸ πήγανον ὑπὸ Πελοποννησίων ἔν τήν καλεῖσθαι φησι. Schol. Nicand. 521. p. 86. Schneider. Dioscorides III, 45. p. 391. Spreng. Hesychius s. v. ῥάπυ. rapum*] coni. radix codd. Sed ῥάδιξ Graece nihil significat nisi virgam; ῥάπυς autem idem fere fuisse quod ῥάπυς et ῥάφυος lexica docent. Ita-

em liliū ab lirio et malva a malache et sisum-
 ium a sisymbrio. 104. Vernacula: lactuca
 lacte quod olus id habet lac. Brassica ut prae-
 sa, quod ex eius scapo minutatim praesicatur. Aspa-¹⁰⁷
 ragi, quod ex asperis virgultis leguntur, et ipsi scapi
 peri sunt, non leves; nisi Graecum, illic quoque
 im dicitur ἀσπάραγος. Cucumeres dicuntur a cur-
 re ut curvimeres dicti. Fructus a ferundo, res
 eae quas fundus, et eae quas quae in fundo ferunt
 fruamur. Hinc declinatae fruges et frumentum,
 d ea e terra. Etiam frumentum, quod ad exta olli-
 qua solet addi, ex mola, id est ex sale et farre¹⁰⁸
 olito. Uvae ab uvore.

105. Quae manu facta sunt dicam, de victu, de 22
 vestitu, de instrumento, et si quid aliud videbitur his
 ptum. De victu antiquissima puls: haec appellata

ie iam Scaliger scribi volnerat: καυλός, λαπίθιον, ῥάπυς. coriandron]
 Liandron codd. Vg. hoc et sequentia vocabula Graecis literis scribuntur,
 d nullum eius rei vestigium in codd. deprehenditur. sisumbrium]
 ripsi. sysimbrium FHa. sysimbrum G. se symbrium c. sismibrium b.
 symbrio] scripsi. sysimbrio FGac. sysimbrio H. sismibrio b.

104. praesica] Turnebus. passica codd. ἀσπάραγος] scripsi,
 lia om. Gbc. asparagus F. res et eae] alias interpungebatur
 τασπυγγῆ inter res et et. fundus] fondus G. quas] coni.
 didi. fundo] fondo H. fortasse recte. ad exta ollicoqua] Tur-
 ebis. extaollico quo Fac. exta elico quo G. extra, olito, quo H.
 x tao lieio quo b. De his extis ollicoquis cf. Festus s. v. aulas p. 20.
 indem. et Varro supra §. 98. Rer. Etruscar. III, 7, 8. solet]
 Turnebi codex et a. ut videtur. solent cett. molito] b. ut videtur.
 zollito cett.

105. de victu, de vestitu, de instrumento] Varro his verbis non
 pondet futurum ut primum de victu, deinde de vestibus, tertio de supel-
 lectili dicat, sed, haec non diligenter secernens, tredecim ferme capitibus
 actis, de victu qui e terra provenit, de pecudis carne, de lana et vesti-
 mentis inde factis, de armis, de mensis et vasis ibi locatis, de sellis et
 arcis, de mundo et vestibus mulierum, de instrumentis rusticis, de aedi-
 iciis, id est de oppidis vicisque et foris, de aedibus privatis, de portis,
 lectis, denique de pecunia agit. Spengelius, haec melius disponi po-
 uisse bene intelligens, in Emend. Varron. p. 17. argumenta a Varrone
 tractata aliter coniungit, ut quae de mundo muliebri dicuntur, post caput
 de lana ponantur, et alia similiter. Crederem fortasse, si ullum colon
 orationis monstraretur, quod hac transpositione discerptum esset: veri enim
 dissimile, membranae si locum inter se sic permutassent, nullam periodum
 in diversas partes esse disiectam. Locum de mundo muliebri non male
 Varro posuit postquam de arcis dixit, in quibus mundus est; ut cum men-
 sis vasa coniungit, quae in iis ponuntur. De Ioannis Lydi loco subscribam,

vel quod ita Graeci, vel ab eo unde scribit Apollodorus quod ita sonet quom. aquae ferventi insipitur. Panus quod primo figura faciebant, ut mulieres in lanis panus; postea ei figuras facere instituerunt alias. pane et faciendo panificium coeptum dici. ³¹ panarium, ubi id servabant; sicut granarium ¹⁰⁹ ubi granum frumenti condebant: unde id dictum: ab eo quod Graeci id κρόκηνη†, a quo a Graecis que granum dictum, et in quo eadem con-
tur. 106. Hordeum ab horrido. Triticum, tritum e spicis. Far a farciendo, quod in pistrino Milium a Graeco, nam id μελίνη. Libum, ¹¹⁰ ut libaretur, priusquam essetur, erat coctum. Testium, quod in testu caldo coquebatur, ut etiam Matralibus id faciunt matronae. Circuli, quod mi farina et caseo et aqua circuitum aequabiliter fundebatur. ⁽²⁸⁾ 107. Hoc quidam qui magis incondite faciebant, cabant lixulas et semilixulas vocabulo Sabina itaque frequentati a Sabinis. A globo farinae dilata item in oleo cocti dicti *globi. Crustulum a crusta pultis, quouis ea, quod ut corium exuitur, crusta dicitur. ¹¹¹ Caetera fere opera a vocabulis Graecis sumpta ut thrion

quae monenda habeo, sub §. 116. Apollodorus] libro περί Εργασίων, ut videtur. Epicharmum enim constat Doriensium vocabulo παννισμum esse. Athen. XIV. p. 648 B. V. Apollodori Fragm. p. 41. Heyn. aquae] Scioppius. aqua codd. panus] codd. praeter G. qui panus et b. qui panivis. Est h. l. casus patricius nominis panus s. pannus, unde Ennius pannibus. postea] scripsi. posteaquam codd. posteaque [κρόκηνη†] KPOKEN F. KPO Ha. lacuna in Gbc. Nullum adhuc vocabulum inventum est, quod huic loco aptum esset. Bentini invento [καρπια] praestat certe Turnebi ῥόγος, vox Sicula. Lacunam post granum signi cavi, cum in codd. plane oblitterata sit. et] F. om. cett. ea] F. ea quae cett.

106. Hordeum] c. horreum cett. idque coniungi solet cum antecedentibus. Etiam hoc loco negligentius utitur Apuleius ille de nota aspidochelone 38. p. 107. Osann., ut aliis nonnullis. e] Hc. ex Turnebi codd. est G. et cett. farciendo] coni. faciendo codd. In pistrinis faris fure pecus pascebatur. Hinc Columella: pistrinale pecus, et pistrinis scrophipasci apud Plautum. essetur] Turnebi cod. esset ut cett. codd. Essetur pro ederetur, sicut estur pro editur.

107. frequentati] scripsi Spengelio suadente. frequentia codd. *globi] ante h. v. omisi, quod est in codd., a globo. quouis] c. et b. quois H. quovis c. conis b. cuius cett. exuitur] coni. et b. tur abc. exurit cett. thrion] recte explicuit Turnebus.

Malacenta. 108. Quod edebant cum pulte, eo pulmentum, ut Plautus: hinc pulmentum dictum. Hoc primum debuit pastoribus caseus, facto lacte ut coaxeus dictus. Deinde posteaquam erunt esse contenti his quae suapte natura ferebat igne, in quo erant poma: quae minus cruda esse erant, decoquebant in olla. Ab olla olera dicta, re degenera* cruda olera. E quis ad coquendum ¹¹² d e terra erueretur, ruapa, unde rapa. Olea ab ea. Olea grandis orchitis, quod eam Attici or-morian*.

109. Hinc ad pecūdis carnem perventum. Ut illa sic ab aliis generibus cognominata. Hanc primo am, secundo elixam, tertio e iure uti coepisse, natura docet. Dictum assum, quod id ab igni assu-³² scit. Uvidum enim quod humidum, et inde ubi id n est sucus abest; et ideo sudando assum destillat ¹¹³ morem; et ut crudum nimium habet humoris, sic coctum parum habet suci. Elixum e liquore aquae: et ex iure, quod iucundum magis conditione ci. 110. Succidia ab suibus caedendis; nam

108. *debit*] de omisso esse cf. ann. ad §. 38. Varronis ex sententia, caseum primum pulmentarium fuisse, e conditione pastoricae vitae elligitur. *coaxeus*] vg. *coxeus* codd. *in quo*] sic Varro saepius, ita ut *in quo*, perinde ac forma *qui*, de quovis numero adhibeatur. V. V, 111. VI, 2. 55. 82. VII, 26. X, 8. 41. Observavit id Spengelius Emend. Varron. p. 7. *quare*] conii. *quorum* codd. *degenera*] conii. sed dubitans. *agenera* a. *a genere* cett. *terra erueretur*] Turnebus. *terrae rure* FG. *terra rure* H. *terre rure* a. et similiter bc. *Attici*] scripsi suadente Spengelio. *Attico* FG. *anticam* H. *antiqui* abc. *orchimorian*] scripsi. *orchemmoram* G. *chænmora* FHa. *orchemōa* b. *orchemora* c. Illud vocabulum compositum ex appellatione τῶν μοριῶν, celeberrimarum inter oleas Atticas, et relictum olivarum, quas Scriptores de R. R. praedicant. Idem fere voluisse videtur Buttmanus, qui ὀρχιμορον proposuit.

109. *Ut*] conii. *est* codd. *aliis*] conii. *illis* codd. *hanc*] bc. ut vg. *hinc* FGH. *Uti aliquid* Varro saepius dicit, antique. *e iure*] ita appellare solebant hoc genus carnis, ac Varro, ut solet, proprio vocabulo utitur, verborum structurae minus curiosus. *inde*] scripsi. *deo* codd. De permutatione v. Praef. *sudando*] vg. *sudandum* codd. *humorem*] conii. *calorem* codd. Haec omnia in eo vertuntur, ut demonstretur, *uvidum* et *sucum* et *sudorem* et *assum* eiusdem stirpis esse vocabula. *ex iure*] G. *ex iuro* cett. Interpunctionem laborantem restitui.

id pecus primum occidere coeperunt domini et u
 114 varent sallere. **Tegus** suis ab eo quod eo te
Perna a pede sueris. **Ex** abdomine eius offula,
 ab ossa minima e suere. **Insicia** ab eo quod in
 caro, ut in carmine Saliorum est, quod in extis d
 nunc prosectum. **Murtatum** a murta, quod ea
 fartum. **111.** Quod fartum intestinum e era
 115 diis, **Lucanam** dicunt, quod milites a **Lucanis**
 cerunt, ut, quod **Faleriis**, **Faliscum** ventrem.
dolum a fundo, quod non ut reliquae partes, s
 una parte sola apertum; ab hoc Graecos puto τ
 ἔντερον appellasse. Ab eadem fartura **farcimur**
 extis appellata. In quo quod tenuissimum intest
 (29) fartum, **hila** ab hilo dicta, quod ait **Ennius** :

Neque dispendi facit hilum.

Quod in hoc farcimine summo quiddam eminent
 116 eo quod ut in capite apex **apexabo** dicta.
tium fartum est **longavo**, quod longius quam
 hila. **112.** **Augumentum**, quod ex immo
 hostia desectum in iecore in porriciendo augendi ca

110. *sallere*] c. et Diomedes I. p. 371. Putsch. *salire* cett. e
salere vg. Sed quanquam vocabuli radix literas tantum continet S
 praesens tamen geminato L amplificatur. Et *sallere* legendum esse in
 lexit etiam Spengel. p. XVII. *Tegus*] Ha. Turnebi cod. *tergus* e
 Illud iam a Turnebo praelatum est propter *tëgoribus* apud Plautum Co
 IV, 3, 2. cf. IV, 4, 7. *sueris*] codd. *suis* vg. Varro, ut sol
 antiquitatis studiosus; quanquam sibi parum constans in ea re, nam an
suis dixerat. Est autem in *sueris* illud R Romanae linguae, quod
 antiquiori S Indogermanicarum linguarum, quarto ferme post Urbem
 ditam seculo, detortum est. *Ex abdomine*] con. *a nomine* e
dicta] F. om. cett. *minima e suere*] scripsi. *minimae suerae*
 nebi cod. *e* om. cett. *minima in suere* vg. *murta*] codd.
 quod *mürcta* G. *murtua* H. *myrto* vg. Illud etiam apud Catonem
 Myrti bacca, antequam piper reperiretur, huius vicem obtinebat, I
 teste. *ea large*] Turnebi codex. *eo ad* (ab a. a c. om. b.)
 cett. codd. *fartum*] con. *fartis* codd. Post h. v. antea non
 pungebatur, sed post *crassundiis*.

111. *e*] con. *crassundiis*] codd. nisi quod *crassundus* G
crassundia significare videntur crassiora intestina, quae opponuntur te
 ribus sive hilis. *non*] vg. om. codd. *in extis*] vg. *in om.*
In quo] con. *a quo* (ab eo a.) *in eo* codd., cf. supra ad §. 108.
 Eadem fere Varro Rer. Humanar. fragm. p. 212. Bip. *neque disp*
 v. supra §. 60.

112. *Augumentum*] Gbc. *augmentum* cett. *in porrici*

gmentum a magis, quod ad religionem magis
inet; itaque propter hoc magmentaria fana insti-
locis certis quo id imponeretur. Matteae ab ¹¹⁷
quod Graeci ματτία. Item Graecis singillatim
c

113. Lana Graecum, ut Polybius et Callimachus **25**
bunt. Purpura a purpurae maritumae colore; et ³³
enicum, quod a Poenis primum dicitur allata.
amen a stando, quod eo stat omne in tela velamen-
a. Subtemen, quod subit stamini. Trama, quod ¹¹⁸
neat frigus id genus vestimenti. Densum a denti- ¹¹⁹
pectinis quibus feritur. Filum, quod minimum est
um; id enim minimum est in vestimento. **114.**
annus Graecum. Qui eum faciunt, pannuvellium
tum a panno et volvendo filo. Tunica a tuendo
pore: tunica ut induca. Toga a tegendo. Cinctus
cingulum a cingendo, alterum viris alterum mulieri-
s attributum. **115.** Arma ab arcendo, quod **24**
arcemus hostem. Parma, quod e medio in omnis

psi suadente Spengelio. in poriendo FG. imporiendo Hac. impo-
do b. augendi] Turnebi cod. agendi cett. Magmentum]
magentum GHabc. Turnebi cod. magnetum F. SI QVIS HOSTIA
CRVM FAXIT QVI MAGMENTVM NEC PROTOLLAT IDCIRCO
MEN PROBE FACTVM ESTO in dedicatione arae Augustae Narbo-
sis. Gruter. p. 229, 1. Et v. Turnebus ad h. l. magmentaria]
masii cod. (Exerc. Plin. p. 91. b. s. 129. d.) mentarea FGHa. mon-
a bc. fana] cana Salmasii cod. Sed κανῶ, quae Salmasius a
trone significata putat, ab hac antiquitate Romanorum sacrorum aliena
t. Matteae] Popma. matheae G. mactae F. matte H. mat-
a. macte bc. ματτία] MATTYE F. μα H. Lac. in a. om.
t. haec] FGB. esse H. eae b. et c. Post h. v. ovum, bul-
n F. ovum cum lacuna GHac. om. cum lacuna unius vocis b. Viden-
ciborum ex carne confectorum plura vocabula Graeca excidisse.

113. colore; et] scripsi. colerent Habc. colore FG. ut vg.
ata] GHabc. allatam F. allatum vg. trameat] Turnebus.
umat codd.

114. Graecum] vg. graecus codd. Post h. v. antea non inter-
gebatur. Qui eum faciunt] con. ubi ea fecit codd. Qui
trumentale, ad §. 21. pannuvellium] ac. pannuvelium G. pan-
nium F. panuvelium H. pānullum b. Panuliae quod ex eis panni
cantur; ipsae enim discurrunt per telam, Isidor. Origg. XIX, 30, 7.
quod Hesychium, quem Scaliger adhibuit, rectius scribitur: Πηλιον πα-
νήλιον (pro πανούκλιον) ἢ ἄτρακτος, εἰς ὃν εἰλεῖται ἡ κρόκη. Cf. Interpp.
duca] vg. induca b. indica cett.

120 parteis par. **Conum**, quod cogitur in cacu-
 sus. **Asta**, quod astans solet ferri. **Iaculum**
 ut iaciatur fit. **Tragula** a traiciendo. **Sci**
 sectura ut secutum, quod e minute consectis fi-
 lis. **Umboneis** a Graeco quod ambones.
Gladius, C in G commutato, a clade, quod
 hostium cladem gladium. Similiter ab omine
 121 qui hostem feriret ut periculum. **Lorica**, quod
 de corio crudo pectoralia faciebant: postea
 Gallica e ferro sub id vocabulum, ex anulis fe-
 nica. **Balteum**, quod cingulum e corio habebat
 (30) latum, balteum dictum. **Ocrea**, quod opponere
 122 crus. **Galea** a galero quo multi usi antiqui.
Tubae a tubis, quos etiam nunc ita appellant
 nes sacrorum. **Cornua**, quod ea quae nunc s
 34 aere, tunc fiebant bubulo e cornu. **Vallum**, ve
 ea varicare nemo posset, vel quod singula ibi e
 bacilla furcillata habent figuram literae V. Ce

115. parteis] F. partis G. aliique. De accus. parteis dict
 §. 45. vorsus] G. versus cett. asta] codd. hasta c
 ad §. 97. secutum] vocabulum est a Varrone fictum ad etym
 monstrandum. Quocirca opus non est Turnebi correctione sectum.
 scripsi. a codd. consectis] emend. Augustinus. consectum
 umboneis] F. De hoc nominativo dictum ad §. 5. a] H. quod a
 ambones] scripsi. amboneis F. ambonis GHabc.

116. ob] GH. ab (et clade) c. ad cett. omni] ve
 mine codd. cf. a bono omine §. 159. Gallica e] scripsi. Ga
 FGH. gallia e Turnebi cod. gallie a. gallus b. gallia c. lat
 Varro θώρακα ἀλυσιδωτόν, quales Gallis tribuit Diodorus V, 30.
 putat, succidisse i. e. comprehensos esse sub nomine loricae, ab i
 loris factae. Spengelius putat, in loco nostro emendando, vel i
 desunt supplendis, utendum esse loco Ioannis Lydi de magistrat
 116.: τὴν ὄλην τοῦ περιζώματος οἱ Γάλλοι (λέγουσι) καρτάλαμον
 τὸ πλῆθος καρτάλαμον ἐξ ιδιωτείας ὀνομάζει. ὅτι δὲ οὐ Ρωμαίων
 τὸ ἡμάτιον, μίρτυς ὁ Ρωμαῖος Βάρβρων ἐν βιβλίῳ πέμπτῳ περὶ
 κῆς διαλέκτου, ἐν ᾧ διαρθροῦνται ποία μὲν λέξεις ἐστὶν Αἰολικῆ,
 Γαλλικῆ, καὶ ὅτι ἑτέρα μὲν ἢ Θούσκων, ἄλλη δὲ Ἐτρούσκων, ὡς ὁ
 σῶν ἢ νῦν κρατοῦσα τῶν Ρωμαίων ἀπενελέσθη φωνή. Verum enim
 ius testimonii omne perit pretium incredibili Lydi et negligentia et
 quentia. Nam quis Varronis de lingua Latina libros agnosceret in
 ab hoc scriptore de eius argumento traduntur imperitissime?
 tunica] scripsi. ferream tunicam codd. quo] vg. quod ce

117. ea varicare] i. e. pedibus divaricatis transcendere.
 mas. Exerc. Plin. p. 663. b. bacilla] vg. vacilla codd.

similitudine cornuum cervi; item reliqua fere ab simili-
line ut vineae, testudo, aries.

118. Mensam escariam cillibam appellabant; ea ²⁵
ut quadrata ut etiam nunc in castris est. A cibo cilliba ¹³²
eta. Postea rotunda facta, et, quod quae a nobis
edia a Graecis μέσσα, mesa dicta potest, nisi etiam,
quod ponebant pleraque in cibo mensa, mensa*. Trulla
similitudine truae, quae quod magna et haec pusilla,
troula, trulla*; hinc Graeci τρουήλην. Trua, qua
culina in lavatrinam aquam fundunt, trua quod tra-
lat ea aqua. Ab eodem est appellatum truleum;
mille enim figura, nisi quod latius est, quo concipiat ¹²⁴
quam, et quod manubrium cavum non est, nisi in
naria trulla. 119. Accessit matellio a matula
ctus, qui, posteaquam longius a figura matulae disces-
t, ab aqua aqualis dictus. Vas aquarium vocant
utim, quod in triclinio allatam aquam infundebant.
quo postea accessit nanus cum Graeco nomine, et
in Latino nomine, Graeca figura barbatus. Pel-
is pedeluis a pedum lavatione. Candelabrum ¹²⁵
candela, ex his enim funiculi ardentes figebantur.
ucerna post inventa, quae dicta a luce, aut quod

118. quod quae] Scioppius. quae om. codd. a Graecis] G.
vg. et a graecis codd. μέσσα] mesa codd. nisi quod G. messu.
sa] ed. princ. mensa codd. Illud firmat Charisius p. 43. Putsch. adductus
Popma: Mensam sine N litera dictam Varro ait quod media ponerer-
ur (sed auctores cum N litera protulerunt, Virgilius saepe); sed et
ensam cum N posse dici item Varro ait quod et mensa ἄβρωτα edulia
esculenta ponerentur. Cf. annot. ad pos supra §. 4. dicta]
oni. dici codd. Ita a librariis scriptum esse puto, quod omissum esse
fendebat: de qua re dictum ad §. 38. mensa*] iteratum coni. ad-
di. troula] Fabc. et G. ut vid. torula H. truula vg. Sed Varro
icit troulam pro truula, ut assiduom dicebant pro assiduum, et, ne
exemplum desit prioris V mutati in O, fovi pro fuvi. trulla*] coni.
addidi. τρουήλην] coni. Spengelius. trullen G. trullam G. cum la-
una. om. Habc., unde Graecum fuisse vocabulum intelligitur. Trua
ua e] coni. truae quae codd. quo] coni. quod codd. con-
cipiat] F. concipit cett.

119. Accessit] accesserit G. qui h. v. cum antecedentibus con-
ingit. matellio] vg. matiolio F. matrolio G. matiolo c. maholo a.
n Hb. deest locus. dictus] Turnebus. dictus et dictus (ductus G.)
odd. ab] Scioppius. et ab codd. nanus] Turnebus. magnus codd.
Illud ex Festo p. 109. Lindem. Nanum Graeci vas aquarium dicunt humile
et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatus. pedeluis] Scioppius.

id vocant Graeci *λύχνον*. **120.** Vasa in mescaria: ubi pulvem aut iurulentum quid ponebant, capi-
piendo catinum nominarunt, nisi quod Siculi dicunt *κάτινον*
κάτινον ubi assa ponebant. Magidam autem angulam, alterum a magnitudine, alterum a latitudine finxerunt. Patinas a patulo dixerunt, ut quis libarent coenam, patellas. Tryblia et
35 nistra quod putant esse Latina, sunt Graeca: *τρύβλια*
126 enim et *κανοῦν*. Graeca reliqua quod aperta sunt
sint relinquo.

26 **121.** Mensa vinaria rotunda nominabatur cilibitum,
(31) ut etiam nunc in castris. Id videtur declinata a Graeco *κυλικεῖω*, id a poculo cylice. Quae in
127 capis et minores capulae, a capiendo, quod ansae ut
prehendi possent id est capi. Harum figurarum vasis sacris
lignae ac fictilis antiquas etiam nunc demus. **122.** Praeterea in poculis erant
parae, ab eò, quod latum* Latini ita dicunt, dicitur. Hisce
etiam nunc in publico convivio antiquitatis nomen nendae
causa, quom magistri fiunt, potio circumfertur et in
sacrificando deis hoc poculo magistratus datur
128 vinum. Pocula a potione, unde potatio et etiam

pedevis FGHab. *pedeius* c. *λύχνον*] vg. *lichnon* F. *λύχνον* F.
lacuna in G (ante *Graeci*) ac. om. b.

120. *κάτινον*] vg. *catinon* FG. lacuna in bc. *patinas*] b. ut
videtur, sicut vg. *patenas* cett. codd. *quis*] con. *quod* ut H
quod his cett. *tryblia*] fort. ac. ut vg. *tripolia* cett. codd. *τρύβλια*
vg. *triplion* FG. *τρύβλια* H. lacuna in abc. *κανοῦν*] Spengel. ex
qui *canunum*. *καν* H. Lac. in G (post *Graeca*) abc. *Graeca*] ut
h. v. de addit F. de *Graeco* Turnebi cod.

121. *vinaria*] *vasaria* con. Spengelius. Sed non opus est
rectione. *cilibantum*] Fab. *cylibantum* Gc. *cylabantum* H. c.
banum Turnebi cod. *κυλικεῖω*] scripsi. *cyliceo* FG. et b. ut videtur
Graecam vocem fuisse monstrat lacuna in Hac. *id*] con. interpo-
Quae in illa] con. *qui illa* FHabc. *quod illa* G. *capis*] c.
codd., sed de capide Varronem loqui, viderunt Turnebus et alii. *capis*] c.
lis] b. *fictiles* cett.

122. *latum*] con. addidi, hac voce usus ut appareret, quom
excidisset. *ita dicunt, dictae*] G. *dicunt* om. cett. *magis*
curiarum, vicorum, municipiorum, puto. Minus apti esse videntur magi-
Augurum, Saliorum, Quindecimvirum et magistri Larum aliorumque d-
rum. Neque magistros convivii aptos puto, ut Turnebus et Scalig-

epotia*. Haec possunt a *poto*, quod *πότος* *potio* Graece.
123. Origo potionis aqua, quod aequa summa. Fons unde funditur e terra aqua viva, ut i stula a qua fusus aquae. Vas vinarium grandius inum ab sinu, quod sinum maiorem cavationem, quam oculo habebant. Item dictae *lepestae*, quae etiam nunc in diebus sacris Sabinis vasa vinaria in mensa eorum sunt posita; apud antiquos scriptores Graecos *lepesta* appellari poculi genus *λεπαστάν**, quare vel ¹²⁹ade radices in agrum Sabinum et Romanum sunt pro-
124. Qui vinum dabant ut minutatim venderent, a guttis guttum appellarunt; qui sumebant minutatim, a sumendo simpulum nominarunt. In cuiusce locum in conviviis e Graecia successit *epithysis* et *cyathus*; in sacrificiis remansit guttus et simpulum.

125. Altera vasaria mensa erat lapidea quadrata oblonga, una columella: vocabatur *cartibulum*. Haec ³⁶in aedibus ad compluvium apud multos me puero pone-¹⁵⁰
 batur et in ea et cum ea aenea vasa. A gerendo *car-*
ibulum, unde *cartibulum* post dictum.

126. Praeterea erat tertium genus mensae et qua-²⁷
lratae vasorum, vocatum *urnarium*, quod urnas cum

*epotia**] con. *postea* codd. *posca* Turnebus. *poteria* proposuit Spengel. Illud sumpsit e loco simili VI, 84. *poma*, quod *vg.* ponitur, derivatur quidem etiam a *potu*, de R. R. I, 31., sed id huic loco minus aptum. *epoto*] intellige a *πότω*. Sed Graecae vocis nulla sunt vestigia. Et Varro ipse interdum Graeca Latinis literis scripsisse videtur. *πότος*] scripsi cum Spengel. *potos* FG. π H. om. ab.

123. *dictae lepestae*] scripsi. *dicta flepeste* Fa. *dictae flepestae* FH. *lepestae* om. b. *dicta lepeste* Sciopp. *dicta depesta* *vg.* De iisdem vasibus Varro de Vita P. R. I. *Ubi erat vinum in mensa positum, aut lepestam, aut galeolam, aut sinum dicebant: tria enim pro quibus nunc acratophoron.* Servaverunt haec Priscianus VI. p. 714. Nonius s. v. *sinum*. Servius ad Virg. Bucol. VI, 33. *Idemque Varro eodem libro: lepestae etiam nunc Sabinorum fanis pauperioribus plerisque aut fictiles sunt aut aënae.* Nonius s. v. *lepestae*. *λεπαστάν*] con. *δέπασταν* a. *δέπείσταν* H. *depestam* FG. om. b. Illud vocabulum, notum ex comoedia Attica, Varro e Siculo poeta sumpsisse videtur. Vox *δέπείσταν* caret teste.

124. *Qui*] cf. dicta ad §. 21.

126. *vocatum*] suavit Spengel. *vocatur* codd. *urinator*] *vg.*

aqua positas ibi potissimum habebant in culinā. eo etiam nunc ante balineum locus ubi poni solent urnarium vocatur. Urnae dictae, quod urinant aqua haurienda ut urinator. Urinare est mergere (32) aquam. 127. Imburvom fictum ab urvo, quod ita flexum ut redeat sursum vorsus; ut in aratro quod est urvom. Calix a caldo, quod in eo caldum apponebatur et caldum eo bibebant. Vas ubi coquebant cibum, ab eo caccabum appellarunt. Vas a versando.

28 128. Ab sedendo appellatae sedes, sedes solium, sellae, seliquastrum. Deinde ab subsellium: ut subsipere quod non plane sapit, quod non plane erat sella, subsellium. Ubi in eiusmodi duo, bisellium dictum. Arca, quod arceantur fures ab ea clausa. Armarium et armamentarium ab eadem origine, sed declinata aliter.

29 129. Mundus muliebris dictus a munditia. Ornatus quasi ab ore natus; hinc enim maxime spectatur quod eam deceat. Itaque ob id paratur speculum. Calamistrum, quod his calefactis in cinere capillus ornatur. Qui ea ministrabat, a cinere cinerarius est appellatus. Discerniculum, quod discernitur capillus. Pecten, quod per eum explicatur capillus. 133 Speculum a speciendo, quod ibi se spectant.

urinator codd. praeter b. qui ut *é nator*. Etiam in prioribus *o* supra *u* teram *u* in *urinant* scriptum est in H.; et in sequentibus *orinare* a.

127. *imburvom*] scripsi. *impurro* FGa. *impurom* H. *imburvom* eodem modo compositum esse videtur, quo *imbuo* et *comburo*. *urbo* codd. *vorsus*] b. *versus* cett. *ut in*] vg. *est in* codd. *urvom*] scripsi. *arvom* FGHa. *ayum* b. *veru*] vg. *vera* codd.

128. *solium*] Augustinus marg. ex libro. *sovum* FHa. *sovium* b. *seliquastrum*] vg. *silliquastrum* G. *siliquastrum* celt. *ubi in eiusmodi duo*] intellige: *subsellio sedent*. Durissimae ellipse exemplum. *arceantur*] Scioppius. *arcebantur* codd.

129. *maxime*] ex G. *eam*] intellige *mulierem*, constructio *ἀπὸ κοινῶν*. *calefactis*] *calfactis* F. *speciando*] *spiciendo* F. *spicio* G. *se spectant*] ab. *espectant* F. (quod non volt muta Spengel. p. XII.) *expectant* G. *exspectant* H.

30. Vestis a velis; vela ab eo, quod vellus una tonsa universa ovis. Id dictum quod vellebant. Lanea ex lana facta. Quod capillum contineret, dictum ³⁷ rete reticulum. Rete a raritudine. Item texta asciola qua capillum in capite alligarent, dictum capital a capite, quod sacerdotulae in capite etiam nunc solent habere. Sic rica ab ritu, quod Romano ritu sacrificium feminae cum faciunt, capita velant. Mitra et reliqua fere in capite postea addita cum vocabulis Graecis.

131. Prius dein indutui, tum amictui quae sunt ³⁰ angam. Capitium ab eo quod capit pectus, id est ¹³⁴ t antiqui dicebant comprehendit. Indutui alterum quod obtus, a quo subucula; alterum quod supra, a quo apparus, nisi id, quod item dicunt Osce. Alterius ¹⁰ generis item duo: unum quod foris ac palam, palla; alterum quod intus, a quo intusium, id quod Plautus dicit:

Intusiatam patagiatam caltulam ac crocotulam.

Multa post luxuria attulit, quorum vocabula apparet esse Graeca ut asbeston. **132.** Amictui ¹³⁵

130. velis] vellis Hab. vellebant] vg. vellabant F. velant Gab. Desunt haec in H. Lanea] Turnebus, Scioppius marg. ana codd. dictum] ante h. v. punctum expunxi. Attractionis hoc otissimum est genus. Cf. proportio, quod dicunt ἀνάλογον X, 2.

131. dein indutui, tum] conii. (cf. dein VIII, 25.) deinde utuitum F. deinde ut vitium GH. deinde ut vitrum a. deinde . . . ut b. de indutui Turnebi cod. de indutu aut amictu vg. de indutui probat Spengelius. Neque ego id improbo, siquidem Varro formulas eiusmodi, quotidiano usu traditas, sermoni suo liberius inserere solet. V. X, 27. quod indutui mulieres ut uterentur est institutum, et in simili re X, 59. ex singularibus multitudinis (i. e. plurales), et ex multitudinis (i. e. pluribus) singulares nonnunquam recuperari possunt, et id genus plura. V. tiam Turnebum ad h. l. et cf. supra ann. ad §. 109. Sed tamen dein . l. abesse vix poterat, cum locus de mundo muliebri continetur; nam uisus sunt omnia quae secuntur, nisi quod in fine aliena quaedam adduntur. capitia] Varro de Vita P. R. IV. ap. Nonium s. v. capitia: quod a pectore et lacertis erant apertis, nec capitia haberent. comprehendit. Indutui] codd. sed κλειαν interserui. palla] Secundum Varronem apud Servium ad Aen. I, 648. palla dicta est ab irrugatione et mobilitate, quae est circa sinem huiusmodi vestium, ἀπὸ τοῦ πάλλειν. Plautus] Epidico II, 2, 47.

dictum, quod ambiectum est, id est circumiectum.

- (33) quo etiam quo vestitas se involvunt, circumiecti appellant. Et quod amictui habet purpuram circumvocant circumtextum. Antiquissimis amictui ricinium. Id, quod eo utebantur duplici, ab eo quo ¹³⁶ dimidiam partem retrorsum iaciebant, ab reiciendo ricinium dictum. 133. Hinc quod facta duo simplicia, parilia primo dicta; R exclusum propter latitudinem. Parapechia, clamydes, sic multa Graecorum. Laena quod de lana multa, duarum etiam togarum instar. Ut antiquissimum mulierum ricinium, sic duplex virorum.

- 31 154. Instrumenta rustica quae serendi aut colendi fructus causa facta. Sarculum ab serendo ac seriendo. Ligo, quod eo propter latitudinem, quod ¹³⁷ terra, facilius legitur. Pala a pangendo; factum ³⁸ G quod fuit. Rutrum ruitrum a ruendo. Aratrum, quod aruit terram eius ferrum. Vomitorium quod vomit eo plus terram. Dens, quod eo mordet terra. Supra id regula quae stat, stiva ab stando et in ea transversa regula manivola, quod manubulci tenetur. Qui quasi temo est inter boves.

132. *ambiectum*] scripsi. *ablectum* FG. *abiectum* Hab. *ambiectum* vg. *circumiectum*] vg. *circumlectum* codd. Idemque error pluribus codd. inhaeret in sequentibus. *quo vestitas*] G. ut Augustinus coniect. *antiquissimis*] lectio a Turnebo memorata. *antiquissimis* codd. *iaciebant*] G. ut vg. *faciebant* cett.

133. *R exclusum*] scripsi. *resculum* F. *reclusum* Ha. *reclusum* Gb. Idem fere, quod posui, Turnebus assecutus est coniectura: *reclusum*. Pallia unde nomen habeant, explicare studet scriptor. *levitatem*] id est propter *πλατυρίαν* et *ειφωρίαν*. Etiam Ciceronis *levitatem* Bruto 25, 96., mihi videtur sic emendandus: *Hoc in oratore Latino primum mihi videtur et levitas apparuisse illa Graecorum et verborum comprehensio, et iam artifex, ut ita dicam, stilus.* Cf. de optato genere orat. c. 2. *Sed et verborum est structura quaedam duas res efficiens, numerum et levitatem (al. lenitatem).* *clamydes*] scripsi. Sed *clamides* codd. et etiam supra §. 7. *clamide* abc.

134. *sarriendo*] vg. *sarcendo* codd. nisi quod *sacerdo* G. *omnifacium*] coni. addidi. *g.l. quod fuit* codd. *g in l mutatum* quod fuit.

135. *manivola*] *manibula* Turnebi cod. *tenetur.*] sic interpretari punxi, nam adhuc verba: *qui quasi temo est inter boves, coniungebantur cum etymologia manivolae.* Sed in simplicissimo aratri genere *bura* et *te-*

ura a bubus; alii hoc a curvo urvom appellant. ubi iugo medio cavum, quod bura extrema addita appilatur, vocatur couis a cavo*. Iugum et iumen-¹³⁸ um ab iunctu.

136. Irpices regula compluibus dentibus, quam item ut plaustrum boves trahunt t eruant quae in terra serpunt; sirpices, postea irpices* S detricto a quibusdam dicti. Rastelli, ut irpices, serrae leves; ita qui homo in pratis, per fenisecta undo*, festucas corradit, quo ab rasu rastelli dicti. Rastri, quibus dentatis penitus eradunt terram atque ruunt, a quo rutu rastri dicti.

137. Falces,¹³⁹ farre litera commutata; haec in Campania seculae secando. A quadam similitudine harum aliae, ut, quod apertum unde, falces fenariae et arboriae, t, quod non apertum unde, falces lumariae et sirpiculae. Lumariae sunt quibus secant lumecta, d est quom in agris serpunt spinae, quas quod ab erra agricolae solvunt id est luunt, lumecta. Falces sirpiculae vocatae ab sirpando id est ab alligando. Sic sirpata dolia quassa, quom alligata his, dicta.¹⁴⁰ Utuntur in vinea alligando fasces, incisos fustes, fa-⁽³⁴⁾ culas. Has zancas Chersonesioe dicunt. 138.

ex eodem ligno dolantur. urvom] scripsi. curvum codd. * urvom quam apud Turnebum, Salmas. ad Solin. p. 576. (820.). couis] F. coum H. cou a. conus b. cavo*] vg. covo FGH. cono ab. An fortasse hoo scribendum, coll. §. 19. ab] GH. a a. a cett.

136. serpunt] Turnebus. serunt codd. irpices*] conii. addidi. S] Turn. cod. quae F. est GHa. om. b. qui] conii. instrumentali sensu. cf. ad §. 21. qua codd. quia conii. Vertranius et probat Spengel. fenisecta] Fa. foenisecta GH. foeni sectus b. fenisecia vg. eundo*] conii. eo codd. dentatis] Turnebus. dentalis codd. rutu rastri] Scaliger. ratrabatri G. ruturbatri cett. nisi quod lectio b. non satis aperta.

137. haec] F. hae cett. v. ann. ad §. 98. arboriae] F. arboreae GHa. in b. haec desunt. id est quom] a. idē cum F. id est cum GH. .s. b. ab terra] codd. praeter G. qui a. cf. ann. ad §. 30. id est ab alligando] om. b. idque probat Spengel. Mihi sana haec videntur. sirpata] vg. sirpita codd. praeter b. qui spica. Has . . . dicunt] om. b. Adulterina existimat etiam Turnebus. zancas] phanclas FGa. fanclas H. zanculas conii. Scaliger. Neque mihi dubium fuit, Varronem loqui de voce Sicula, a qua Zancle, post Messana, nomen accepit, ζάγκλη s. ζάγκλον. Hanc enim falcem vinitorum, sirpiculam illam, significare, intelligitur ex Nicandro Alex. v. 180. Chersonesioe] scripsi. Chermonesioe Fa. Chermosioe G. Chermonesiae H. Qui tamen hi Chersonesii sint, nondum liquet.

Pilum, quod eo far pisunt, a quo ubi id fit dicitur
pistrinum (L et S inter se saepe locum commutatur)

³⁹Inde post in urbe Lucili pistrina, et pistrina

¹⁴¹Trapetes molae oleariae; vocant trapetes a terentianis Graecum est. Ac molae a molliendo; haec enim motu eo coniecta molliuntur. Vallum a volucribus quod cum id iactant volant inde levia. Ventilabrum quo ventilatur in aëre frumentum. 139. Quibus

comportantur fructus ac necessariae res: de his fisci a ferendo dicta, corbes ab eo quod eo spicas aliquid corruebant; hinc minores corbulae dictae.

his quae iumenta ducunt, tragula ab eo quod trahitur per terram; sirpea, quod virgis sirpatur id colligando implicatur, in qua sterces aliudve quid

¹⁴²hitur. 140. Vehiculum, in quo faba aliquid vehitur, quod ex viminibus vietur, aut eo vehitur brevi, est vehiculum dictum; ut aliis est arceae quae etiam in duodecim tabulis appellatur; quod ex tabulis vehiculum erat factum ut arca, arceae dictum. Plaustrum ab eo quod non ut in his quae supra dixi, sed ex omni parte palam est quae in eo vehuntur, quod perlucent, ut lapides, asseretignum.

138. L] vg. r codd. Lucili pistrina] intelligi potest nota quaedam in urbe Roma pistrina. Dubium tamen, num Varro hoc voluerit. A Lucilio vocabula pistrina et pistrinx scripta esse, ostendit Scaliger. trapetes a] trapetas a F. Spengel. molliendo] scripsi. molliendo codd. molendo vg. molliuntur] scripsi. molliuntur codd., nisi quod h. moluntur, ut vg. vallum] codd. vannum quidam correxerunt: sed non opus, cum illud vocabulum huius deminutivum sit, eadem literarum attractione, quae obtinet in ullus et bellus et corolla et multis.

139. Quibus comportantur] Hunc locum, antea in multa membris distinctum, continuo magis filo deduxi. tragula ab eo quod] a. videtur. tragula quod ab eo (ea GH.) cett. quod] coni. quae codd.

140. ex] b. ut videtur. est cett. vietur] Turnebi codd. utetur FHa. uterentur Gb. ut aliis est] scripsi. est aliis ut FGb. est aliis ut Ha. duodecim tabulis] Locus est apud Gellium XX, 1. non ut in] ut in om. GHb. non ut om. a. quae i eo vehuntur] cum superioribus coniunxi. Indicativus in hac minus polita Latinitate non offendet, quando ipse Cicero: animum denique illum spiritabilem si quis quaerat unde habemus, apparet. De qua re qui dixerunt multos indicat Ph. C. Hess ann. ad Tac. Germ. 45, 7. perlucent] vg. perlucet FGHb. perducet a.

141. Aedificia nominata a parte ut multa. ³²
b aedibus et faciendo maxume aedificium. Et oppi- ¹⁴³
um ab opi dictum, quod munitur opis causa, ubi
t, et quod opus est ad vitam gerundam. Utí habe-
ent tuta oppida quod operis muniēbant, moenia dicta.
quo moenitius esset quod exaggerabant, aggeres dicti.
ut qui aggerem contineret moerus, quod moeniendi
causa portabatur, moenus, [quo sepiebant oppidum †] e ¹⁴⁴
quo moenere moerus. 142. Eius summa pinnae
b his, quas insigniti milites habere in galeis solent,
t in gladiatoribus Samnites. Turres a torvis, quod
ae proiciunt ante alios. Qua viam relinquebant in ⁴⁰
tauro, qua in oppidum portarent, portas. 143.
Oppida condebant in Latio Etrusco ritu, ut multa, id
est iunctis bobus, tauro et vacca interiore, aratro
circumagebant sulcum. Hoc faciebant religionis causa ⁽³⁵⁾
lie auspicato, ut fossa et muro essent muniti. Ter-
ram unde exculperant, fossam vocabant, et introrsum
actam murum. Post ea qui fiebat orbis, urbis princi- ¹⁴⁵
pium; qui, quod erat post murum, postmoerium
dictum eius, quo auspicia urbana finiuntur. Cippi po-

141. a parte] codd. praeter a. qui aperte, sicut vg. a parte
est a parte aedificiorum, nam non omnia aedificia aedes sunt. Cf. V, 155.
VII, 18. Spengel. Emend. Varron. p. 15. n. maxume] Spengel.
. l. p. 16. n. lacunam h. l. notat. Ego nullum eius vestigium video, nam
maxume ad aedibus pertinet. opi] Fa. qui H. op G. ut videtur.
ope b. ut vg. Ablativus casus opi concinit cum accusativo Opim apud
Ovidium. sit] b. sint cett. cf. supra §. 38. ad quem (ardorem)
ut sit, fit ara. gerundam] G. gerendam cett. Utí] con-
ubi codd. Haec antea cum prioribus coniungebantur, atque ante tuta et
post esset plene interpungebatur. haberent] scripsi. habeant Fab.
habitent GH. operis] scripsi. operi codd. ope b. dicta]
assumpsi ex GHa. om. F. et b. ut videtur. Et qui] Punctum ante
Et posui, post moerus sustuli. moerus] Scioppius. moerum codd.
murus vg. moeniendi] H. muniendi cett. moenus] scripsi.
manus codd. quo] vg. que G. quod cett. Hoc membrum quo
sepiebant oppidum †, hoc loco sane quam incommodum, post moerus loco
paulo superiore poni velim. e quo] ed. pr. ego F. et e G.
esse o H. eae o a. om. b. moerus] Scioppius. murus codd.

142. Samnites] cf. commentatores Iuvenalis III, 158. torvis]
eodem sensu torvus infra §. 167. proiciunt] intransitivo sensu, antique.

143. ut multa] Augustinus conii. multi codd. Egi de h. l. Re-
rum Etruscarum III, 6, 7. iactam] conii. factam codd. Post ea]
scripsi. postea codd. eius quo] Turnebus. eiusque codd. eiusque

meri stant et circum Ariciam* et circum Romam. Quae et oppida, quae prius erant circumducta aratro, orbe et urvo urbes; et ideo coloniae nostrae omnes in literis antiquis scribuntur urbeis, quod item conditum ut Roma; et ideo coloniae ut urbes conduntur, quae intra pomerium ponuntur.

¹⁴⁶ 144. Oppidum, quod primum conditum in Latio stirpis Romanae, Lanivium; nam ibi dii penates nostri. Hoc a Latini quae coniuncta Aeneae, Lavinia, appellatum. Hoc post triginta annos oppidum alterum conditum Albani ab sue alba nominatum. Haec e navi Aeneae quae fugisset Lavinium, triginta parit porcos; ex hoc proelio post Lavinium conditum annis triginta haec urbs facta, propter colorem suis et loci naturam Alba Longa dicta. Hinc mater Romuli Rhea, ex hac Romulus hinc Roma.

145. In oppido vici a via, quod ex utraque parte viae sunt aedificia. Fundulae a fundo, quae exitum non habent, ac pervium non est. Angiportum sive quod id* angustum, sive* ab agendo et portum. ¹⁴⁷ Quo conferrent suas controversias, et quae vendere vel-
⁴¹ lent quo ferrent, forum appellarunt. 146. Ubi

quid generatim, additum ab eo cognomen, ut forum boarium, forum olitorium; hoc erat antiquum macellum ubi olerum copia. Ea loca etiam nunc Lacedaemonii vocant macellum; sed Iones ostia ortorum

ambitu vg. *Ariciam**] Scioppius. *Ardeam* Turnebus. *ars clam* codd. qui syllabas has varie ligant cum aliis. In G. est *circummaris clam* orbe] vg. *urbe* codd. *urbes et*] vg. *urbs est* codd. *omnis*] G. *omnes* cett. cf. ann. ad §. 5. *ut urbes*] vg. *et urbes* codd. *ut omnes*

144. *appellatum*] scripsi, Spengelio proponente. *appellata* codd. Et ante h. v. *ὑποστύμη* interpunxi. *fugisset*] vg. *fuisset* FGHa. *fuisse* b.

145. *ex utraque*] vg. *dextra qui* Fab. *dextra quod* G. *dextra que* H. An *laeva dextraque* scribendum? *habent*] scripsi cum cod. B. *habet* codd. *sive quod id**] coni. *si id* codd. *et id* vg. *sive**] coni. addidi. *agendo*] codd. *angendo* vg. Sed angiportum a Varrone etiam VI, 41. ab agendo derivatur. *vendere vellent*] G. *venderentur vellent* cett.

146. *generatim*] cf. V, 75. *macella*] scripsi. *macelli* codd. Cf. Hesychius s. vv. *μάκελλοι* et *μάκελα*. *Iunium*] codd. nisi quod H.

cellotas ortorum, et castelli macella. Secundum Tim ad Iunium† forum piscarium vocant; ideo Plautus :

Apud piscarium

Ubi variae res.

1 corneta forum cupedinis a cupedio; quod multi¹⁴⁸ um cupidinis a cupiditate. 147. Haec omnia steaquam contracta in unum locum quae ad victum rtinebant, et aedificatus locus: appellatum macellum, ut quidam scribunt quod ibi fuerit ortus; alii od ibi domus fuerit quoi cognomen fuit macellus, ae ibi publice sit diruta: e qua aedificatum hoc quod (36) cetur ab eo macellum.

148. In foro lacum Curtium a Curtio dictum onstat, et de eo triceps historia; nam et Procilius on idem prodidit quod Piso, nec quod is, Cornelius tilo† secutus. A Procilio relatum, in eo loco dehisse rram, et id ex S. Con. ad aruspices relatum esse: ¹⁴⁹

mum. Ianum quidam ap. Turnebum, Scioppius. *Ianium* Scaliger. De ni templo locum explicat Sachse Histor. et Descript. Romae T. I. p. 126. 25. *merum* (id est moerum s. murum) proponit Bunsenius Descr. Rom. p. 629., intelligitque muros Servii. *Plautus*] Curculion. IV, 1, 3. legitur tantum: *apud forum piscarium*. Propterea hunc locum inter agmenta Plauti rettulerunt, T. III. p. 566. Bothe. Contra Osann. Anal. tit. p. 186. nostrum locum illi fabulae vindicare volt. *cupedio*] vg. *istidio* FGH. et Turnebi codex. *scideo* b. Ex a. nihil notatum. Illud c interpretatione ortum, nam cuppes in Glossis exponitur fastidiosus. quae Varrone auctore referuntur de *Cupedine equite* (sic Festus s. v. cuppes, Numerius Equitius Cuppes est apud Donatum ad Terent. Eunuch. II, 25.), cuius aedes, cum ipse propter latrocinia damnatus esset, dirutae ant, eoque loco forum cupedinis institutum, ex alio Varronis opere sumpta ant. Incerto Rerum Humanarum libro tribuuntur ea in Varr. fragm. ed. tip. p. 213. *quod*] vg. *quem* codd. *cupidinis*] vg. et ab. t videtur. *cuppedinis* FH. *cupedinis* G.

147. *quoi cognomen fuit macellus*] Manii s. Omanii Macelli do- nus eo loco fuisse dicitur a Donato l. l., Varrone teste.

148. *Procilius*] De hoc historiae scriptore, quem Atticus magni aciebat, v. Ernesti Clavis Ciceroniana. *Cornelius Stilo*†] codd. *Aelius Stilo* vg. Eadem lectionis varietas infra §. 150. et VII, 39. interpolatam recte dicit vulgatam lectionem Spengelius p. LIV; prodit eam etiam hoc, quod Aelius Stilo (de quo pauca annotavi ad §. 10.) Lu- lius dicitur, non Gaius, a Varrone ipso de R. R. III, 12. et Gellio. Cor- nelius autem si locum recte tuetur, Stilonis cognomen valde suspectum est, et interpolationis notam quandam etiam bonis libris inurere videtur.

responsum Deum Manium postilionem postulare idem fortissimum eo demitti. Tum quendam Cur civem fortem armatum ascendisse in equum, et a Concordia versum cum equo eo praecipitatum; eo locum coisse atque eius corpus divinitus humass reliquisse genti suae monumentum. 149. Pis Annalibus scribit, Sabino bello, quod fuit Romu
 150 Tatio, virum fortissimum Metium Curtium Sabi
 quom Romulus cum suis ex superiore parte impre
 42 nem fecisset, Curtium in locum palustrem, qui
 fuit in foro, antequam cloacae sunt factae, secess
 atque ad suos se* in Capitolium recepisse; ab eo la
 invenisse nomen. 150. Cornelius et Lutatius
 bunt, eum locum esse fulguritum, et ex Senatus C
 septum esse, id quod factum esset a Curtio Cons
 quoi Marcus Genutius fuit collega, Curtium appe
 tum. 151. Arx ab arcendo, quod is locus m
 tissimus urbis, a quo facillime possit hostis prohibe
 Carcer a coërcendo, quod exire inclusi* prohibent
 In hoc pars quae sub terra Tullianum, ideo qu
 151 additum a Tullo rege. Quod Syracusis, ubi delicti
 causa custodiuntur, vocantur latomiae, inde Latu

Manium] vg. *manio* codd. *postilionem]* codd. *postulionem]* illud retinui, cum inter postilionem et postulo eadem sit ratio, atque inter consilium et consulo. Ceterum postilio nomen eiusdem formae est ac pignoris capio et similia. *id*]* a. *id est* cett., quo sensus pervertitur Deus Manium hanc postilionem postulat, ut civis fortissimus demittatur Accusativus obiecti *id* componitur cum accusativo nominis verbalis. Quae quidem structura, Graecis usitata, apud Romanos rarissima est. *id e* delet Scaliger, quem alio loco secutus eram. *eo demitti]* Turnellus *codem mitti* codd. *a Concordia]* ad Concordiae voluerunt Scaliger Scioppiusque. Non opus est; a Concordiae inde templo, quod in boreali fori parte situm erat, Curtius in forum et locum illum equum convertebat Recte defendit id una cum Lucretiano *undique versus* I. Fr. Gronovii *Observatt.* I, 7. p. 51. (66.). *eo facto]* H. *eum facto* cett.

149. *Curtium]* vg. *curcium* F. *curtius* cett. *quom]* ex *locum]* vg. *lacum* codd. *se*]* conii. addendum videbatur.

150. *esset]* conii. *est* FGa. *esse* H. om. b. *Curtio Consu* anno urbis 309.

151. *inclusi*]* recepi ex b, qui *indusi.* om. cett. *Tul* sic scribendum intellexit cod. B. scriptor. *Tullio* codd. *delicti* caus* conii. Bergmann. *de causa* codd. *simili de causa* vg. ex interpolatione

ia translatum, vel quod hic quoque in eo loco lapidinae fuerunt.

* * *

152. In eo Lauretum ab eo quod ibi sepultus est Tadius rex, qui ab Laurentibus interfectus est, vel ab silva laurea, quod, ea ibi excisa, est aedificatus locus, ut inter Sacram viam et macellum editum Cornicula a cornis, quae abscissae loco reliquerunt nomen; ¹⁵² et Esculetum ab esculo dictum et Fagutal a fago, unde etiam Iovis Fagutalis, quod ibi sacellum.

153. Armilustrum ab ambitu lustris; locus ille circus maximus dictus, quod circum spectaculis aedificatis ibi ludi fiunt, et quod ibi circum metas ⁽³⁷⁾ fertur pompa, et equi currunt. Itaque dictum in Cornicularia militis adventu quem circumeunt ludentes:

Quid cessamus ludos facere? Circus noster ¹⁵³
ecce adest.

In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur Carceres, Naevius oppidum appellat. Carceres dicti,

unde] conii. *et de* codd. *exinde* Turneb. *vel]* conii. addidi, quae loci ipsius sensu et Varronis more satis commendatur. Lautumiae ad Capitolinum montem et coniunctae fuisse videntur cum carcere Tulliano. Lacunam post *fuerunt* indicavi propter sequens *In eo*.

* 152. *In eo]* codd. *vg.* om. *In eo* pertinet ad Aventinum montem, nam in hoc Lauretum erat. V. Varro Humanar. Rer. II. apud Macrob. Sat. III, 12. et Sachse Hist. et Descr. Urbis T. 1. p. 76. qui de vicis Loreti maioris et Loreti minoris, coniunctis cum Armilustro, disputat, neque tamen ad nostrum locum satis attendit. Varro in aedificiis recensendis hunc ordinem sequitur, ut primum de generibus dicat, de oppidis, de vicis, de foris (propter forum Romanum Curtii lacus meminit), de arce, carcere, circis, comitio, curiis. Sed immiscet huic recensui explicationem singulorum locorum, quae ad ea genera non pertinent, quod monstrat tum locus ille Laureto, tum quae §. 155 — 157. continentur, in quibus locorum situm secutus esse videtur. Ubi ad Publicium clivum pervenit, simul de ceteris clivis vicisque agit. *vel]* iterum conii. addidi. *aut* Sciopius. *est]* scripsi. *et* codd. *editum]* i. e. locus paulo editior. *a cornis]* retinui ex *vg.* om. codd.

153. *maximus]* *vg.* *mecinus* FGb. *metinus* H. *mecitius* a *aedificatis]* scripsi. *aedificatus* codd. Spectacula sunt, unde spectatur, *τὸ θίασον*. *Cornicularia]* Vertranius et Salmasius ad Solinum p. 386. (547.). *cornicula* codd.* Plauti Comoediae ed. Bothe, T. III. p. 559. *militis]* Turnebus. *milites* codd. *primo]* *vg.* *primum* codd. *Naevius]*

responsum Deum Manium postilionem postulare id*,
 vem fortissimum eo demitti. Tum quendam Curtium
 civem fortem armatum ascendisse in equum, et a Co
 cordia versum cum equo eo praecipitatum; eo fac
 locum coisse atque eius corpus divinitus humasse;
 reliquisse genti suae monumentum. 149. Piso
 Annalibus scribit, Sabino bello, quod fuit Romulo
 150 Tatio, virum fortissimum Metium Curtium Sabinum
 quom Romulus cum suis ex superiore parte impressio
 42 nem fecisset, Curtium in locum palustrem, qui tunc
 fuit in foro, antequam cloacae sunt factae, secessisse
 atque ad suos se* in Capitolium recepisse; ab eo lacum
 invenisse nomen. 150. Cornelius et Lutatius scri
 bunt, eum locum esse fulguritum, et ex Senatus Con
 septum esse, id quod factum esset a Curtio Consule
 quoi Marcus Genutius fuit collega, Curtium appella
 tum. 151. Arx ab arcendo, quod is locus mun
 tissimus urbis, a quo facillime possit hostis prohiberi.
 Carcer a coërcendo, quod exire inclusi* prohibentur.
 In hoc pars quae sub terra Tullianum, ideo quod
 151 additum a Tullo rege. Quod Syracusis, ubi delicti
 causa custodiuntur, vocantur latomiae, inde La utu-

Manium] vg. *manio codd. *postilionem]* codd. *postulionem* vg.
 Illud retinui, cum inter postilionem et postulo eadem sit ratio, atque inter
 consilium et consulo. Ceterum postilio nomen eiusdem formae est ac
 pignoris capio et similia. id*] a. id est cett., quo sensus pervertitur.
 Deus Manium hanc postilionem postulat, ut civis fortissimus demittatur.
 Accusativus obiecti id componitur cum accusativo nominis verbalis. Quae
 quidem structura, Graecis usitata, apud Romanos rarissima est. id est
 delet Scaliger, quem alio loco secutus eram. eo demitti] Turnebus
 eodem mitti codd. a Concordia] ad Concordiae voluerunt Scaliger
 Scioppiusque. Non opus est; a Concordiae inde templo, quod in boreali
 fori parte situm erat, Curtius in forum et locum illum equum convertebat.
 Recte defendit id una cum Lucretiano undique versus I. Fr. Gronovius
 Observatt. I, 7. p. 51. (66.). eo facto] H. eum facto cett.

149. *Curtium]* vg. *curcium* F. *curtius* cett. *quom]* ex G.
locum] vg. *lacum* codd. *se*]* conii. addendum videbatur.

150. *esset]* conii. *est* FGa. *esse* H. om. b. *Curtio Consule]*
 anno urbis 309.

151. *inclusi*]* recepi ex b, qui *indusi*. om. cett. *Tullo]*
 sic scribendum intellexit cod. B. scriptor. *Tullio* codd. *delicti* causa]*
 conii. Bergmann. *de causa* codd. *simili de causa* vg. ex interpolatione

ia translatum, vel quod hic quoque in eo loco lapidinae fuerunt.

* * * *

152. In eo Lauretum ab eo quod ibi sepultus est Tadius rex, qui ab Laurentibus interfectus est, vel in silva laurea, quod, ea ibi excisa, est aedificatus locus, ut inter Sacram viam et macellum editum Cornicaria a cornis, quae abscissae loco reliquerunt nomen; ¹⁵² et Esculetum ab esculo dictum et Fagutal a fago, inde etiam Iovis Fagutalis, quod ibi sacellum.

153. Armilustrum ab ambitu lustris; locus in circulo circum spectabilis aedificatis ibi ludi fiunt, et quod ibi circum metas (37) fertur pompa, et equi currunt. Itaque dictum in Cornicularia militis adventu quem circumeunt ludentes:

Quid cessamus ludos facere? Circus noster ¹⁵³
ecce adest.

nam circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres, Naevius oppidum appellat. Carceres dicti,

vide] conii. *et de* codd. *exinde* Turneb. *vel]* conii. addidi, quae loci ipsius sensu et Varronis more satis commendatur. Lautumiae ad Capitolinum montem et coniunctae fuisse videntur cum carcere Tulliano. maculam post *fuerunt* indicavi propter sequens *In eo*.

* 152. *In eo]* codd. *vg. om.* *In eo* pertinet ad Aventinum montem, nam in hoc Lauretum erat. V. Varro Humanar. Rer. II. apud Macrob. Sat. II, 12. et Sachse Hist. et Descr. Urbis T. 1. p. 76. qui de vicis Loreti maioris et Loreti minoris, coniunctis cum Armilustro, disputat, neque tamen ad nostrum locum satis attendit. Varro in aedificiis recensendis hunc ordinem sequitur, ut primum de generibus dicat, de oppidis, de vicis, de vicis (propter forum Romanum Curtii lacus meminit), de arce, carcere, vicis, comitio, curiis. Sed immiscet huic recensui explicationem singulorum locorum, quae ad ea genera non pertinent, quod monstrat tum locus in Laureto, tum quae §. 155 — 157. continentur, in quibus locorum situm secutus esse videtur. Ubi ad Publicium clivum pervenit, simul de vicis clivis vicisque agit. *vel]* iterum conii. addidi. *aut* Sciopius. *est]* scripsi. *et* codd. *editum]* i. e. locus paulo editior. *et cornis]* retinui ex *vg. om.* codd.

153. *maximus]* *vg. mecinus* FGb. *metinus* H. *mecitius aedificatis]* scripsi. *aedificatus* codd. Spectacula sunt, unde spectatur, *ὁ θίασος.* *Cornicularia]* Vertranius et Salmasius ad Solinum p. 386. (547.). *cornicula* codd.* Plauti Comoediae ed. Bothe, T. III. p. 559. *militis]* Turnebus. *milites* codd. *primo]* *vg. primum* codd. *Naevius]*

quod coërcentur equi, ne inde exeant antequam mstratus signum misit. Quod ad muri speciem* pi
43 turribusque carceres olim fuerunt, scripsit poëta:

Dictator

ubi currum insidit, pervehitur usque ad oppid

154 154. Intumus circus ad Murcim vocatur, ut F
cilius aiebat ab urceis, quod is locus esset inter fi
los: alii dicunt a murteto declinatum, quod ibi
fuerit: quouis vestigium manet, quod ibi sacellum et
nunc Murteae Veneris. Item simili de ea
circus Flaminius dicitur, qui circum aedifica
est Flaminium campum, et quod ibi quoque ludis T
riis equi circum metas currunt.

155 155. Comitium ab eo quod coibant eo comi
curiatis et litium causa. Curiae duorum generu
nam et ubi curarent sacerdotes res divinas, ut Curia
Veteres, et ubi senatus humanas, ut Curia Hostili
quod primum aedificavit Hostilius rex. Ante ha
Rostra: quouis loci* id vocabulum, quod* ex hos

Bothe P. Sc. L. V, II, 26. Sed is nondum intellexerat, sequentem locum
ex Naevio ductum esse. coërcentur] retinui ex vg. coercuntur FG
coercuitur H. cohercerentur b. ad muri speciem*] con. a muri
partem codd. a muri parte vg. a murtis parte ex quibusdam excusis
affert et non improbat Turnebus. a Murcis parte Fulvius Ursinus apud
Scioppium, et a Murciae parte Salmasius ad Solinum p. 637. (407). Sed
Murcis non erat ad carceres, primo circo, sed ad metas, intumo. Ex
vulgata lectione Bunsenius, Descr. Urbis T. I. p. 629., colligit, Servii regi
murum ad Circum Maximum pertinuisse cui sententiae noster locus in
firmius est praesidium. pinnis] vg. pennis FGH. poenis b. I
a. non constat. turribusque] vg. turribus qui codd., nisi forte
habet que. Dictator] Versus hos ita disposui, ut Saturnios esse
pareret. Naevius scribebat ubi. Propter lectionem interpolatam Ennii
pro poëta hic locus ab H. Columna illatus est in Ennii fragmenta, p. 11
Hessel.

154. Murcim] codd. nisi quod murcisum G. murum b. muri
Turnebi codex habet. Murciam Salmasius ad Solinum p. 637. (407).
Certe metae Circi Murciae s. Murtiae dicuntur ab Appuleio Met. VI.
123. Bip. et Tertulliano de spectaculis c. 8. Sed dea poterat Varro
tempore dici Murcis. vocatur] a. vocatum cett.

155. causa] a. causae Fb. ee, cum lineola supraducta G. e
H. ut Curiae Veteres] i. e. curiae illae Romuleae urbis in Palati
monte, Forensis, Rapta, Veliensis, Velitia, ex quibus sacra per religio
evocari non potuerant; de qua re Festus s. v. Novae curiae p. 183. Linde

us capta fixa sunt rostra. Sub dextra huius a Comio locus substructus, ubi nationum subsisterent legati, qui ad senatum essent missi. Is Graecostasis appellatus a parte ut multa. 156. Senaculum supra Graecostasim, ubi aedis Concordiae et basilica Opimia. Senaculum vocatum, ubi senatus aut ubi seniores consistenter; dictum ut gerusia apud Graecos. Lautolae a lavando, quod ibi ad Ianum Geminum aquae caldae fuerunt. Ab his palus fuit in minore Velabro, a quo, quod ibi vehebantur lintribus, Velabrum, ut illud maius de quo supra dictum est. 157. Aequimelum, quod aequata Meli domus publico, quod regnum occupare voluit is. Locus ad Busta Gallica, quod Roma recuperata Gallorum ossa, qui possederunt urbem, ibi coacervata ac con- (38) septa. Locus qui vocatur Doliola ad cluacam maximam, ubi non licet despuere, a doliolis sub terra. 44 Eorum duae traditae historiae, quod alii inesse aiunt ossa cadaverum, alii Numae Pompilii religiosa quaedam post mortem eius infossa. Argiletum sunt qui scripserunt ab Argola seu Agrola*, quod is huc venerit ibique sit sepultus; alii ab argilla, quod ibi id

primum] GHab. primus F. ut videtur. loci* et quod*] conii. addidi. Graecostasis] Mirum, quod a. Graeca στασις habet, et H. lacunam tanquam propter verbum Graecum, et G. Graeco appellatus Stasis cum lacuna.

156. gerusia] G. ierusia cett., nisi quod hierusu b. Geminum] Quirinum conii. Sachse Hist. et Descr. Urbis T. I. p. 97. 127. 263. Is enim Ianus geminum duos diversos Ianos dici putat, p. 95. At haec opinio Varronis auctoritate satis refellitur. lintribus] vg. et b. ut videtur. lustribus cett.

157. aequata] vg. et b. ut videtur. aquata cett. Meli domum ex Livio constat fuisse ad vicum Iugarium, qui praeter Capitolinum montem, qua occidentem solem spectat, situs erat. Busta Gallica prope amphitheatrum Flavium fuisse, quae est opinio Nardinii et Sachsii Hist. et Descr. Urbis T. I. p. 375., idoneis argumentis destituta, hoc loco videtur refelli. Doliola] cf. Festus s. v. p. 52. Lindem. Argiletum] vg. argeletum codd. nisi quod argilecini b. De Argileti loco multis. Ex Virgilio tamen, Aen. VIII, 345., inter Tarpeiam rupem et Lupercal fuisse intelligitur; neque id refragatur ordini locorum, quem Varro sequitur. Argola] FG. arglo H. argolla a. argole b. Argo vg. Agrola*] conii. addidi propter seu. Videbatur mihi Varro dicere de Agrola Siculo (non Tyrrheno, v. Ephem. Litt. Hal. 1829. n. 126. p. 362.), de quo Pausan. I, 28, 3. Ἀργόλας ex Argivo populo hominem significat, testibus poetis ap. Stephanum Byzantium.

genus terrae. **158. Clivos Publicius** ab aedilibus plebei Publicis qui eum publice aedificarunt. **158** Simili de causa Pullius et Cosconius, quod ab huiusmodi vicis dicuntur aedificati. Clivos proximus a Floris versus Capitolium vetus, quod ibi sacellum Iovis, Iunonis, Minervae, et id antiquius quam aedificatae in Capitolio facta. **159. Exquilis** vicus Africanus, quod ibi obsides ex Africa bello Punico dicuntur custoditi. Vicus Cyprius a cypro, quod **159** ibi Sabini cives additi consederunt, qui a bono ominis id appellarunt; nam cyprum Sabine bonum. Propter hunc vicus Sceleratus, dictus a Tullia Tarquinii Superbi uxore, quod ibi quom iaceret pater occisus supra eum carpentum mulio ut inigeret iussit.

33 **160. Quoniam vicus constat ex domibus,** numerus earum vocabula videamus. Domus Graecum, et idem in aedibus sacris ante cellam, ubi sedes dei sunt, Graeci **160** dicunt πρόδομον, quod post, ὀπισθόδομον. Aedificata ab aditu, quod plano pede adibant. Itaque ex aedibus efferrī indictivo funere praeco etiam eos dicit qui ex

158. Publicius] vg. *publicus* FGa. *publicos* H. *pupcos* b. Scilicet terminatio OS ab imperitis librariis translata est a *clivos*, in quo vocabulo necessaria est, ad *Publicius*, cui non convenit. *Publicis]* codd. idque servavi. cf. annot. §. 33. *Publicis* Vertranius, *Scioppius*. Ut Festus s. v. *Publicius* clivus p. 208. Lindem. narrat, hi fratres eum clivum munierunt, ut in *Aventinum vehiculis Velia veniri* possit. Cf. Niebuhr. R. H. III. p. 47. 361. *Pullius]* codd. praeter G. qui *publius*. Solino c. 1, 26. teste Tarquinius habitavit *Esquilis supra clivum Pullium ad Fagutalem lucum*. Non satis ad h. l. attenderat Niebuhrus R. H. III. p. 46. qui ab aedile curuli quodam Pullio hunc vicum exstructum volebat. *Clivos]* scripsi. *clivus* codd. a *Flora susus]* Victorius, Turnebus, Scioppius. a *floras usus* FG. a *floreas usus* H. *floras usus* a. ut videtur, et, litera *s* ad *usus* superscripta, b. ad *floralis usus* vg. Hoc Capitolium in Alta Semita fuisse prope templum Florae, docet P. Victor.

159. Exquilis] scripsi, ut supra §. 50. *Esquilis* Ga. *exquiliis* FH. *equiliis* b. *Cyprius]* codd. *ciprius* vg. et b. ut videtur. Eadem lectionis varietas in sequentibus. *inigerent]* Fulvius Ursinus referente Scioppio. *iniceret* FGH. *inijeceret* a. corruptius b.

160. earum] vg. *eorum* codd. nisi quod om. H. *videamus]* vg. et b. ut videtur. *videmus* cett. codd. *πρόδομον]* vg. *prodomum* F. *prodomus* G. *δῶμα* a. lacuna in H. om. b. *post]* Gb. ut vg. *potest* Fa. *praeest* H. *ὀπισθόδομον]* vg. *opisthodum* F. *opisthodium* G. lacuna in cett. *indictivo]* vg. *inductivo* codd. *inde*

bernīs efferuntur, et omnes in censu villas inde dedimus aedes.

161. Cavum aedium dictum, qui locus tectus intra parietes relinquebatur patulus, qui esset ad communem omnium usum. In hoc locus si nullus relictus erat, sub divo qui esset, dicebatur testudo ab testudinis similitudine, ut est in praetorio in castris. Si relictum erat in medio ut lucem caperet, deorsum quo compluebat dictum impluvium, susum qua compluebat impluvium: utrumque a pluvia. Tuscanicum dictum a Tuscis, posteaquam illorum cavum aedium imulare coeperunt. Atrium appellatum ab Atriatibus Tuscis; illinc enim exemplum sumptum.

162. Circum cavum aedium erant unius quoique rei utilitatis causa parietibus dissepta: ubi conditum esse volebant, a celando cellam appellarunt; cenariam, ubi penus: ubi cubabant, cubiculum: ubi coenabant, coenaculum vocitabant, ut etiam tunc Lanuvi apud aedem Iunonis et in cetero Latio ac Faleris et Cordubae dicuntur. Posteaquam in superiore parte coenitare coeperunt, superioris domus universa coenacula dicta: posteaquam ubi coenabant, plura facere coeperunt, ut in castris ab hieme hiberna, hibernum domus vocarunt; contraria.

Hic defecit exemplar foliis duobus.

163

[dedicamus] scripsi. *inde dicamus* codd. nisi quod *indicamus* b. *dedicamus*, omisso *inde*, voluit Iac. Gronovius ad Gellium VII, 11. p. 498. ed. Donr., qui locus praeter alios veram lectionem monstrat.

161. *testudo*] Servius Fuldensis ad Aen. I, 505, ubi hunc locum tangit, sic emendandus erit: *Item Varro de Lingua Latina ad Cicero-rem: In aedibus locus patulus relinquebatur sub divo, qui (adde: si nullus) erat relictus et (scr. sed) contectus erat, appellabatur testudo. in castris*] vg. *et castr.* codd. *susum*] codd. exceptis Gb. qui *sursum*; ut vg. *susum* ex Catone et Gellio iam innotuit. *Atrium*] Dixi de h. l. Rerum Etruscarum I, 3, 4. T. I. p. 255.

162. *erant*] vg. *erat* codd. *ubi quid . . . volebant*] Haec, quae antea cum prioribus iungebantur, cum sequentibus iunxi, et universum locum interpungendo aliter distinxi. *Lanuvi*] F. *lanubi* Ha. *iam ibi* G. *laviniis* b. De Iunone Lanuvina interpretes Ciceronis de N. D. I, 29. *Faleris*] G. *Phaleris* F. *Faleriis* cett. cf. annot. ad §. 33. *Hic . . . duobus*] sic Fa. *hic deficiunt duo folia* codex Vati-

- 54** **163.** . . *ligionem* Porcius designat, quom de E scribens dicit eum coluisse Tutilinae loca. Sequi porta Naevia, quod in nemoribus Naeviis (Naevienim loca ubi ea), sic dicta. Deinde Raudusc¹⁶⁴ quod aerata fuit. Aes raudus dictum, ex eo verbis in mancipiis scriptum: *raudusculo libram feret*. Hinc Lavernalis ab ara Lavernae, quod ibi est eius. **164.** Praeterea intra muros video portam dici. In Palatio Mucionis a mugitu, quod ea portae in bucita circum antiquom oppidum exigebant. Aliter Romanulam ab Roma dictam, quae habet gradum¹⁶⁵ Nova via ad Volupiae sacellum. **165.** Tertia Ianualis dicta ab Iano; et ideo ibi positum est signum; et ius institutum a Pompilio, ut scribitur in Annalibus Piso, ut sit aperta semper, nisi quomvis tempore clausum sit nusquam. Traditum est memoriae, Pompeio rege fuisse opertam, et post Tito Manlio Con-

canus 1556. *Hic desunt duo folia G.* Similiter cett. Varro postquam de portis dixerat, omnesque Servii murorum portas ut videtur recensita ut aut a Capena aut a Trigemina porta initium faceret. Nam istas portas sitas fuisse eas, quas Varro memorat, satis constat.

163. *ligionem*] Fb. *legionem* G. *ligonem* H. *ignomen* a. *Porcius*] Idem recurrit VII, 104. Est Porcius Licinius, notus inter antiquos poetas, qui epigrammata scripserunt (Gellius XIX, 9), cuius versus in Ennium, ni fallor, spectantes, exhibentur a Gellio XVII, 21. *Ceterum* Ennius in Aventino habitavit, teste Eusebio in Chronico. De Tutilina extat alter Varronis locus ex Menippea *Hercules tuam fidem*, Fragmentum p. 283. Bip. ex Nonio s. v. Tutilina dea. *Naeviis* (*Naevii*) habet^{vete} legionem commendavit Spengel. *naevius* FHb. *nevius* Ga. *bus*] in veteribus codd. Cf. infra VI, 74. in lege mancipiorum.

164. In Palatio omnes tres portas esse, Mucionem et Romanulam Ianuaemque, significat scriptor. Omnesque in ea Romulene Urbis parte sunt, quae Foro, Capitolio, Arci obversa erat. Cf. Bunsen. De Urbis T. I. p. 144. *in bucita circum*] scripsi. *in bucitatum* et *in bucita tum* et deinde *exigebat* Scaliger. *bucita* i. q. *buceta*, hoc est pascua. *antiquom*] scripsi. *antiquum* codd. *in Nova* *navalia* codd. praeter b. qui *ovilia*. *navalia* vg. Quod posui, coniecit Ligier et Nardinius, idque loco inferiore VI, 24. admodum commendat. Etiam Mucionem s. Mugionem portam ad summam Novam viam fuisse dicitur ex Solino I, 24.: haec autem Romanula erat ad infumam, quae ex loco iam significato intelligitur.

165. *opertam*] Freinshemius ad Flor. I, 2. p. 35. Duker. *opertam* codd. *Tito Manlio*] vg. *titio manilio* FGH. *titio* ab.

ello Cartaginensi primo confecto, eodem anno* opertam
t* apertam.

166. Super lectulis origines quas adverti hae. 35
lectica, quod legebant unde eam facerent stramenta ¹⁶⁶
tque herbam, ut etiam nunc fit in castris. Lecti,
quod, ne essent in terra, sublimis in lignis* ponebant,
nisi ab eo, quod Graeci antiqui dicebant λέκτρον,
lectum potius. Qui lecticam involvebant, quod fere
stramenta erant e segete, segestriam appellarunt, ut ¹⁶⁷
etiam nunc in castris, nisi si a Graecis; nam στέ-
λαστρον. Ubi lectus mortui fertur, dicebant feretrum (40)
nostri, Graeci Φέρετρον. 167. Posteaquam
transierunt ad culcitas, quod in eas acus aut tomentum
aliudve quid calcabant, ab inculcando culcita dicta.
Hac quidquid insternebant, ab sternendo stragulum ¹⁶⁸
appellabant. Pulvinar vel a pluribus vel a polulis
declinarunt. Quibus operiebantur, operimenta, et
ballia opercula dixerunt. In his multa peregrina, ut
sagum, reno Gallica, et gaunacum et amphi-
mallum Graeca; contra Latinum toral, quod ante
orum, et torus a torvo, quod is in promptu. Ab

Manlius Cos. a. u. 519. *opertam et*] conii. addidi, cum facillimo
errore excidere potuerit. In codd. ante eodem additur et.

166. eam] Victorius et vg. iam FG (inverso ordine iam unde) a.
m. Hb. Lecti quod] Turnebus. lecticas codd. lignis*] scripsi,
ut etymon vocabuli adesset. his FGab. iis H. quod] G. quo cett.
Qui] ex ed. Veneta II. et Victorio. quam codd. De illo qui v. ann. ad
l. 21. Varro de Vita Pop. Rom. I. ap. Nonium s. v. toralium p. 11.
Quod (scr. qua) frontem lecticae struebant, ex ea herba torta torum
appellatum; hoc quod inicitur, etiamnum toral dicitur; lecticam qui
involvebant, segestria appellabant.

167. eas acus] Turnebus. ea sagus codd. Hac] GHa.
hoc F. hic b. pluribus] codd. plumis vg. Illud retinui, quippe
[ut iam Turnebus intellexerat) Varro dicere videtur, pulvinaria vel a maiore
numero vel a parvitate pulvinorum s. culcitarum appellata esse. polulis]
(i. e. paululis) GH. pollulis (ut paullulis) Fa. pullulis b. Forma polulus
nota ex Catone. cf. ann. ad §. 95. et similem etymologiam pauperis a paulo
latere supra §. 92. et paludis a paululum aquae §. 26. Gallica et] scripsi.
Galli quid FGab. Galli quod H. gaunacum] conii. gaunacuma Fa.
gauna cumma GH. gañacūma b. Illud videtur procusum ex Graeco κωνάκη,
unde etiam gaunacarius artifex. Improbabili coniectura Checoltius in Gorii
Symb. litter. Rom. T. VIII. p. 172. locum sic corrigit: ut sagum, reno
Gallice; id gaunacum Persicum, amphilallon Graece. toral] em.

¹⁶⁹ hac similitudine torulus in mulieris capite o
168. Qua simplici scansione scandebant in lectu
⁴⁷ altum, scabellum, in altiorem, scamnum.
 cata scansio gradus dicitur, quod gerit in in
 superiorem. Graeca sunt περιστρώματα et
 πετάσματα, sic alia quaedam* convivii, ut
 sape*.

56 **169.** Multa pecuniae signatae vocabula
 Aeris et argenti haec. As ab aere. Dupond
¹⁷⁰ duobus ponderibus, quod unum pondus assipon
 dicebatur. Id ideo, quod as erat libra pondus. I
 ab numero reliquom dictum usque ad centussis,
 singulari numero; ab tribus assibus tressis,
 proportione usque ad nonussis. **170.** In d
 numero hoc mutat; quod primum est ab decem as
 decussis, secundum ab duobus decussibus bices
¹⁷¹ Reliqua conveniunt, quod est, ut tricessis, propor
 usque ad centussis, quo maius aeris proprium
 cabulum non est; nam ducenti et sic proportione
 dicuntur, non magis asses, quam denarii aliaeve
 res significantur.

Augustinus. *torae* F. *tore vel* GHb. *tore ut a.* *torulus*] Aug
 e libro. *torvius* Fa. *torvinus* GH. *torvus* b.

168. *alia quaedam*] conii. *aliquid item* codd. *ut ga*
 scripsi. *causa ibi* codd. (*ibi cum sequentibus iungit G.*) *ut ga*
 Scaliger. Spengel. Emend. Varr. p. 16. lacunam et locorum trans
 nem h. l. statuens scribit: *sic alia; item convivii causa ibi mult*
 Deinde, interpositis locis de mensis, armis, aedificiis: *Pecuniae*
vocabula aeris et argenti haec. Transpositionem locorum cur nec
 non habeam, dixi ad §. 105.: ceteris probabiliora existimavi ea
 cepi. Gausapes nomen e Graeca lingua Varro eodem iure repe
 gaunacum, quod Persicum esse satis constat.

169. *reliquom*] scripsi. *reliquum* codd.

170. *bicessis*] codd. nisi* quod *vigessis* a. *vicessis* legit
 nus de figuris numerorum c. 3. §. 15., totum hunc locum afferen
 reponi volt Spengel. p. XII. * Post h. v. quae sunt in cod
dici solitum (sic Turnebi cod. *solum* cett.) *a duobus decussib*
 om. Gb.) *bicessis* (*bicensis* FG. *bigessis* a.), ea ex glossemate
 manifestum est. Om. Priscianus, Scioppius; uncis inclusit S
 et sic] a. Priscianus. in cett. codd. *aliaeve quae*] G. al
 FH. *alie* a. *alie neque* b. *aliaeque* Priscianus. *aliaeve* vg. c
 conii. Spengelius. Quod posui, ex more Varronis est. Cf. *alit*
 V, 139. 140. aut *quae alia* V, 183. *alio quo verbo*, ut emendav

171. Aeris minima pars sextula, quod sexta ars unciae. Semuncia quod dimidia pars unciae; e valet dimidium ut in selibra et semodio. Uncia ab uno dicta. Sextans ab eo quod sexta¹⁷² pars assis, ut quadrans quod quarta, et triens quod tertia pars. Semis quod semias, id est ut dimidium assis, ut supra dictum est. Septunx a septem et uncia conlisum. **172.** Reliqua obscura⁽⁴¹⁾ et obscuriora, quod ab deminutione, et ea quae deminuuntur¹⁷³ facta sunt ut extremas syllabas habeant, unde una dempta uncia deunx; dextans dempto sextante; dodrans dempto quadrante; bes, ut olim des, dempto triente.

173. In argento nummi; id ab Siculis. Denarii⁴⁸ quod denos aeris valebant; quinarii quod quinos; sestertius, quod duobus semis additur* (dupondius enim et semis antiquus sestertius est), et veteris consuetudinis ut retro aere dicerent, ita ut semis tertius, quartus semis pronuntiarent, ab semis tertius¹⁷⁴

nam quam formulam, ut scripsi, IX, 103. aut quid aliud de R. R. III, 3, 3. Eumque usum sequitur Gellius aliave qua labe, I, 12, 1., et tiam praestantiores scriptores. Quanquam etiam contrarium: ab alia alia re, quod VIII, 21. reperitur, nostro scriptori non abiudicandum erit.

171. *se] vg. sic codd. dicta] a. et Priscianus. om. cett. semias] Turnebus. semis codd. et Priscianus. id est] id cum lineola transversa per d Prisciani cod. Monacensis, unde Spengelius idem legentem proponit. Illud praefero; id est ut significat: hoc idem valet ac dixeris. Cf. infra §. 178. Praeda est . . . ut parida. conlisum] a. cod. Augustini et alius Scioppii. collisum Priscianus. conclusum FGHb.*

172. *unde] Prisciani cod. Monacensis (sequentia ita transponens: dempta una uncia). om. cett. Prisciani codd. ut de GHab. ut a decem ut a duodecim, interpolata lectione, vg.*

173. *denarii] denarii quod denarii (denari Ga.) GHab. quod duobus semis additur*] conl. duobus semis Priscianus, omissis verbis quod additur. quod semis tertius Varronis codd. Sed haec, quanquam vestigia manifesta tamen est interpolatio, orta ut videtur e lectione antiquis turbata. Nam Varronem sic non scripsisse intelliget, quisquis explanationis, quam proposuit, rationem accurate persequetur. Simul hic locus inter distinguendus erat, atque adhuc fiebat, cum ante Est et veteris et ante Ab semis τελεῖν interpungebatur. Quam ex his membris solutis commate sui periodum, eam a Varronis genere scribendi non abhorre, facile ostendunt peritiores. Cf. etiam VI, 6. semis tertius, quartus semis] GHab. semis tertius, semis quartus, b. ut videtur, sicut vg. semis tertius, semis quartus, semis tertius Priscianus. Quae omnia nata sunt ex errore ridiculo. Quippe non intelligebatur, retro aere dicere nihil aliud*

- 169 hac similitudine torulus in mulieris capite ornatus
 168. Qua simplici scansione scandebant in lectum no
 47 altum, scabellum, in altiorem, scamnum. Dupli
 cata scansio gradus dicitur, quod gerit in inferior
 superiorem. Graeca sunt περιστρώματα et περι
 πετάσματα, sic alia quaedam* convivi, ut gau
 sape*.
- 36 169. Multa pecuniae signatae vocabula sunt
 Aeris et argenti haec. As ab aere. Dupondius
 170 duobus ponderibus, quod unum pondus assipondium
 dicebatur. Id ideo, quod as erat libra pondus. Deinde
 ab numero reliquom dictum usque ad centussis, ut as
 singulari numero; ab tribus assibus tressis, et sic
 proportione usque ad nonussis. 170. In denario
 numero hoc mutat; quod primum est ab decem assibus
 decussis, secundum ab duobus decussibus bicessis.
 171 Reliqua conveniunt, quod est, ut tricessis, proportione
 usque ad centussis, quo maius aeris proprium vo
 cabulum non est; nam ducenti et sic proportione quae
 dicuntur, non magis asses, quam denarii aliaeve quae
 res significantur.

Augustinus. torae F. tore vel GHb. tore ut a. torulus] Augustinus
 e libro. torvius Fa. torvinus GH. torvus b.

168. alia quaedam] conii. aliquid item codd. ut gausape]
 scripsi. causa ibi codd. (ibi cum sequentibus iungit G.). ut gausapia
 Scaliger. Spengel. Emend. Varr. p. 16. lacunam et locorum transpositio-
 nem h. l. statuens scribit: sic alia; item convivii causa ibi multa, ...
 Deinde, interpositis locis de mensis, armis, aedificiis: Pecuniae signatae
 vocabula aeris et argenti haec. Transpositionem locorum cur necessarium
 non habeam, dixi ad §. 105.: ceteris probabiliora existimavi ea quae re-
 cepi. Gausapes nomen e Graeca lingua Varro eodem iure repetit, quo
 gaunacum, quod Persicum esse satis constat.

169. reliquom] scripsi. reliquum codd.

170. bicessis] codd. nisi* quod vigessis a. vicesis legit Priscia-
 nus de figuris numerorum c. 3. §. 15., totum hunc locum afferens; idque
 reponi volt Spengel. p. XII. * Post h. v. quae sunt in codd.: quod
 dici solitum (sic Turnebi cod. solum cett.) a duobus decussibus (h. v.
 om. Gb.) bicessis (bicensis FG. bigessis a.), ea ex glossemate orta esse.
 manifestum est. Om. Priscianus, Scioppius; uncis inclusit Spengelius.
 et sic] a. Priscianus. in cett. codd. aliaeve quae] G. alieve quae
 FH. alie a. alie neque b. aliaeque Priscianus. aliaeve vg. alienaeque
 conii. Spengelius. Quod posui, ex more Varronis est. Cf. aliudve quid
 V, 139. 140. aut quae alia V, 183. alio quo verbo, ut emendavi, VI, 37.

171. Aeris minima pars sextula, quod sexta pars unciae. Semuncia quod dimidia pars unciae; se valet dimidium ut in selibra et semodio. Uncia ab uno dicta. Sextans ab eo quod sexta pars assis, ut quadrans quod quarta, et triens quod tertia pars. Semis quod semias, id est ut dimidium assis, ut supra dictum est. Septunx a septem et uncia conlisum. **172.** Reliqua obscuriora, quod ab deminutione, et ea quae deminuuntur data sunt ut extremas syllabas habeant, unde una dempta uncia deunx; dextans dempto sextante; dodrans dempto quadrante; bes, ut olim des, dempto triente.

173. In argento nummi; id ab Siculis. Denarii quod denos aeris valebant; quinarii quod quinos; sestertius, quod duobus semis additur* (dupondius enim et semis antiquus sestertius est), et veteris consuetudinis ut retro aere dicerent, ita ut semis tertius, quartus semis pronuntiarent, ab semis tertius

aliam quam formulam, ut scripsi, IX, 103. aut quid aliud de R. R. III, 13, 3. Eumque usum sequitur Gellius aliave qua labe, I, 12, 1., et etiam praestantiores scriptores. Quanquam etiam contrarium: ab alia aliqua re, quod VIII, 21. reperitur, nostro scriptori non abiudicandum erit.

171. *se] vg. sic codd. dicta] a. et Priscianus. om. cett. semias] Turnebus. semis codd. et Priscianus. id est] id cum lineola transversa per d Prisciani cod. Monacensis, unde Spengelius idem legendum proponit. Illud praefero; id est ut significat: hoc idem valet ac si dixeris. Cf. infra §. 178. Praeda est . . . ut parida. conlisum] a. et cod. Augustini et alius Scioppii. collisum Priscianus. conclusum FGhb.*

172. *unde] Prisciani* cod. Monacensis (sequentia ita transponens: dempta una uncia). om. cett. Prisciani codd. ut de GHab. ut a decem F. ut a duodecim, interpolata lectione, vg.*

173. *denarii] denarii quod denarii (denari Ga.) GHab. quod duobus semis additur*] coni, duobus semis Priscianus, omissis verbis quod et additur. quod semis tertius Varronis codd. Sed haec, quanquam vetusta, manifesta tamen est interpolatio, orta ut videtur e lectione antiquitus turbata. Nam Varronem sic non scripsisse intelliget, quisquis explanationis, quam proposuit, rationem accurate persequetur. Simul hic locus aliter distinguendus erat, atque adhuc fiebat, cum ante Est et veteris et ante Ab semis vellet interpungebatur. Quam ex his membris solutis composui periodum, eam a Varronis genere scribendi non abhorre, facile sentient peritiores. Cf. etiam VI, 6. semis tertius, quartus semis] FGHa. semis tertius, semis quartus, b. ut videtur, sicut vg. semis quintus, semis quartus, semis tertius Priscianus. Quae omnia nata sunt ex errore ridiculo. Quippe non intelligebatur, retro aere dicere nihil aliud*

sestertius dictus. 174. Nummi denarii decum libella, quod libram pondo aeris* valebat, et ex argento parva. Sembella, quod libellae dimidium quod semis assis. Teruncius a tribus unciis*. Libellae ut haec quarta pars, sic quadrans assis eadem

175. Pecunia vocabulum mutat, nam potest iter dici dos, arrabo, merces, corollarium. Dos si nuptiarum causa data; haec Graece δωτήνη, ita enim hoc Siculi. Ab eodem donum, nam Graece ut ISSEDONION†, et ut alii δόμα, et ut Attici δόσιν. Arrabo sic data, ut reliquom reddatur; hoc verbum item a Graeco ἀρῆσθών. Reliquom, quod ex eo quod debitum reliquom. 176. Damnum a demptione, quom minus re factum quam quanti constat. Lucrum ab luendo, si amplius, quam ut exsolveret quanti esset, captum. Detrimentum a detritu, quod ea quae trita minoris pretii. Ab eadem mente intertrimentum ab eo, quod duo, quae inter se trita, et deminuta a quo etiam intertrigo dicta.

177. Multa pecunia quae a magistratu dicta ut exigi posset ob peccatum, quod singulae dicuntur additae

esse nisi pro dupondio et semisse dicere tertium semissem, pro duobus assibus et triente tertium trientem et similia. sestertius] ex Prisciano addidit Spengelius.

174. aeris*] Scioppius. as codd. Fortasse aes scribi poterit. unciis*] unciis quod codd. Posterius vocabulum omisi, quanquam fortasse hoc vestigio plura excidisse deprehenditur. Post-h. v. interpunxi. eadem] quod antea cum sequentibus iungebatur, nunc ad priora rettuli.

175. ISSEDONION†] F. lacuna in GHab. ut Iones δόμον Scioppius. nam Graeci ipsi δάνειον Buttmanus proponit apud Spengelium. reliquom] ter scripsi. reliquom ubique codd. Reliquom] intelligendum proprio vocabuli usu, de aere alieno. Et sic cum arrabone componitur; nam de pretio constituto arrabo statim erat solvendus, ut etiam reliquom, i. e. reliqua pars debita pecuniae, redderetur, id est solveretur.

176. re factum] codd. refectum Turnebus. redactum coni. Spengelius. Sed sana illa, nam re factum eodem iure dicitur, quo qui hoc homine facias, quid illo fiet, apud Ciceronem, et similia multa. exsolveret] nempe, qui emit sive solvit. Cf. ann. ad §. 2. Nisi forte h. l. exsolveretur scribendum est. intertrigo] e Bentini correctione. intertrigo codd.

177. Multa] b. Multa a cett. additae* esse] ut scriberem.

esse multae, et quod olim unum dicebant multam; ¹⁷⁷
 taque quom in dolium aut culeum vinum addunt rustici,
 primam urnam additam dicunt etiam nunc multam.
 Poena a poeniendo aut quod post peccatum sequitur.
 Pretium quod emptionis aestimationisve causa consti-
 tuitur, dictum a peritis, quod hi soli possunt facere
 recte id. 178. Si quid datum pro opera aut opere, ⁴⁹
 merces a merendo. Quod manu factum erat et da- (42)
 tum pro eo, manupretium a manibus et pretio.
 Corollarium si additum praeter quam quod debitum ¹⁷⁸
 eius; vocabulum fictum a corollis, quod eae, cum
 placuerant actores, in scena dari solitae. Praeda est
 ab hostibus capta, quod manu parta, ut parida, praeda.
 Praemium a praeda, quod ob recte quid factum
 concessum. 179. Si datum quod reddatur, mu-
 tuum, quod Siculi *μοῖτον*; itaque scribit Sophron:
μοῖτον ἀνθύμω †. Et munus, quod mutuo animo
 qui sunt dant officii causa. Alterum munus, quod

suasit Goeschenius, et similiter Blumius. *appellatae esse* (hae G.
 aae a. et* b.) codd. Ad locum explicandum unus adhibendus Niebuhrius
 R. H. T. II. p. 341 sqq., a quo docemur, multam a magistratu singulis die-
 bus una ove novove bove augeri potuisse a minima inde, quae erat unius
 ovis, ad supremam, duarum ovium triginta boum. Idque intelligitur ex
 Gellio XI, 1., quanquam ipso quae legerat non intelligente. Verba legi-
 tima, quibus minima multa diceretur, a Varrone ita concepta referuntur:
*M. Terentio, quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego
 ei unum ovem mulctam dico.* Ceterum de origine vocabuli minus fidei
 tribuendum Varroni de lingua Latina scribenti, quam Rerum Humanarum
 . XXI. auctori, qui Samnitum id esse vocabulum docuit, ut puto ex Osca
 lingua assumptum. V. Rerum Etruscarum, Introd. 1, 11. p. 42. *multae]*
vg. mulctas F. multas Hab. et] con. addidi. unum] addi-
um unum con. Goeschenius. multam] scripsi suadente eodem
V. D. mulctae F. multae Ha. multa G. multi b. in] vg. om.
codd. multam] addidit Cod. B. scriptor. multa vg. om. codd.

178. *merces a merendo]* Idem supra dixerat §. 44. *eius] est*
 Scioppius. Illud retinui et rettuli ad manupretium, cui accedit corolla-
 rium. *Praeda]* cf. Apuleius de diphthongis 22. p. 141. Osann.: *Mar-*
cus vero Terentius scribit praedam a pariendo dictam, quasi paritam.

179. *μοῖτον]* vg. *meton F. macton G. maeton H. moeton a.*
mecon b. μοῖτον ἀνθύμω †] meton anthymo F. moetum anchimo G.
moetum anthimo H. moeton anthimo a. methon anchinio b. Apud
 Hesychium T. II. p. 613. ed. Alberti *παροιμία Σικελῶν* fuisse dicitur *μοιτὸν*
ἄντιμον. Et Hesychio et Varroni illius interpretes reddendum arbitrati
 sunt *μοῖτον ἀντι μοῖτον*, quod non displiceret, si probabile esset, casu in
 utroque scriptore hoc dictum ultima syllaba truncatum esse. Scaliger *μοῖτον*

179 muniendi causa imperatum, a quo etiam municipi
qui una munus fungi debent, dicti.*

180. Ea pecunia quae in iudicium venit in
bus, sacramentum a sacro. Qui petebat et
inficiabatur, de aliis rebus utrique quingenos aeris
pontem deponebant, de aliis rebus item certo alio
limo numero assum; qui iudicio vicerat, suum sac
mentum e sacro auferebat, victi ad aerarium redit

181. Tributum dictum a tribubus, quod ea pecun
180 quae populo imperata erat, tributim a singulis pro p
tione census exigebatur. Ab hoc ea quae assign
erat, attributum dictum; ab eo quoque, quibus
tributa erat pecunia ut militi reddant, tribuni aer
rii dicti; id quod attributum erat, aes militaris
Hoc est quod ait Plautus:

Cedit miles, aes petit.

Et hinc dicuntur milites aerarii, ab aere quod
pendia facerent. 182. Hoc ipsum stipendium
ab stipe dictum, quod aes quoque stipem dicebant
50 nam quod asses librales pondo erant, qui acceperant

ἀντιμῖνον proposuit. Scripserim *μῶτρον ἄθρυμον*, nostratum "Borgen markt
Sorgen", nisi in his raris et tenuibus reliquiis summa esset observanda re
ligio. *dicti.**] Post h. v. in codd. est *si is*. Nescio utrum lacuna
inde efficere praestet, an in his ductibus SIII signum aliquod librarii latent

180. *in iudicium*] *vg. in indicium* F. *indicium* GH. *inditum*
a. *iudicium* b. *Qui*] *vg. quis* codd. *ad pontem*] *puto, hoc*
quodam sacro ad pontem sublicium. Neque opus emendatione Augusti
(ex libro, ut creditur,) Pithoeique: *ad pontificem.* *de aliis rebus*
item certo alio legitimo numero] Innuere videtur Varro quinquagenarium
sacramentum. Nam de rebus mille aeris plurisque ut quingenis assibus
sacramentum contenderetur, de rebus minoribus mille aeris quinquaginta assi
bus, lege XII tabularum cautum fuisse, docet Gaius Instit. IV, 14.
GHa. (quorum hic codex *e* i. e. *ex* habet). *a* cett.

181. *aes militare*] *cf. praeter alios Cato ap. Gellium VII, 1*
Attributa pecunia est, quae ex aerario magistratibus, sive tribunis aerariis
sive aliis, assignatur. Perversa sunt, quae Pseudo-Asconius in Ver
Act. II. L. 1. §. 34. p. 167. ed. Baier.: *Pecunia attributa quae in stipen
dium militum de aerario a tribunis aerariis adnumerari quaestori sole*
Plautus] *Aulularia III, 5, 52.*

182. *Hoc*] *cum antea prioribus iungeretur, initio huius periodi posu*
librales] *coni. libras* codd. *librae* *vg.* *erant*] *deberi* *vult Speng*
lius, et recte, si libras servatur. *acceperant*] F. *acceperunt* *cett*

maiorem numerum non in arca ponebant, sed in aliqua cella stipabant, id est componebant, quo minus loci occuparet; ab stipando stipem dicere coeperunt. *Stips*¹⁸¹ ab *στοιβή* fortasse, Graeco verbo. Id apparet, quod, ut tum institutum, etiam nunc diis cum thesauris assulant, stipem dicunt, et qui pecuniam alligat, stipulari et restipulari. Militis stipendia ideo, quod eam stipem pendebant; ab eo etiam Ennius scribit:

Poeni stipendia pendunt.

183. Ab eodem aere pendendo dispensator; et in (43) tabulis scribimus expensum; et inde prima pensio et sic secunda aut quae alia; et dispendium ideo¹⁸² quod in dispendendo solet minus fieri; compendium, quod quom compenditur una fit; a quo usura, quod in sorte accedebat, impendium appellatum; quae quom accederet ad sortem, usu usura dicta, ut sors quod suum fit sorte. Per trutinam solvi solitum, vestigium etiam nunc manet in aede Saturni, quod ea etiam nunc propter pensuram trutinam habet positam. Ab aere aerarium appellatum.

184. Ad vocabula, quae pertinere sumus rati, 37 ea quae loca et ea quae in locis sunt, satis arbitror dicta, quod neque parum multa sunt aperta, neque si amplius velimus volumen patietur. Quare in proximo, ut in primo libro dixi, quod sequitur de temporibus dicam.

stips] b. idemque coniecerat Spengelius. *stipa* codd. ut vg. *στοιβή*] *STOEBE* F. C H. *στο* a. lacuna in G. om. b. *Militis stipendia*] Scioppius. *militis stipendii* codd. *militis stipendiarii* vg. *Ennius*] Locus a P. Merula Ennii Annalibus l. VII, v. 16. (p. 92. ed. E. S.) illatus.

183. *inde*] Ha. ut videtur, sicut vg. *in* FG. om. b. *compenditur*] vg. et fortasse b. *compendetur* codd. *usu*] Aldina. *usum* codd. *ex usu* vg. *quae quom accederet*] An fortasse: *quae quom non accederet*? Sed totus hic locus adhuc est obscurior. *etiam nunc*] vg. *iam nunc* codd.; *sed et addunt post nunc* GHab.

184. *arbitror*] F. ut vg. *ut videor* GH. *ut arbitrator* ab.

M. TERENTI VARRONIS
DE LINGUA LATINA
AD
M. TULLIUM CICERONEM
LIBER SEXTUS.

CAP. 1. **1.** **O**rigines verborum quae sint locorum, et ea quae
 p. 51 in his, in priore libro scripsi. In hoc dicam de voc-
¹⁸³
¹⁸⁴bulis temporum et earum rerum quae in agendo fiunt
 aut dicuntur cum tempore aliquo, ut sedetur, ambu-
 latur, loquuntur. Atque si qua erunt ex diverso
 genere adiuncta, potius cognationi verborum quam audi-
 tori calumnianti geremus morem. **2.** Huius rei
 auctor satis mihi Chrysippus et Antipater, et illi in qui-
 bus, si non tantum acuminis, at plus literarum, in
 quo est Aristophanes et Apollodorus, qui omneis verba
 ex verbis ita declinari scribunt, ut verba literas alia
 (44) assumant, alia mittant, alia commutent, ut fit in turdo
 et turdario .T. turdelice †. Sic declinantes Graeci
¹⁸⁵nostra nomina dicunt Lucienum *Λευκίενον* et Quin-

§. 1. loquuntur] FH. loquuntur G. et ut vid. ab. geremus]
 b. ut vg. oremus cett. codd.

2. Antipater, ut videtur, Tarsensis est, *Diogenis Babylonii disci-
 pulus, Carneadis adversarius, Stoicus. Opponuntur h. l., sicut supra V,
 9., philosophi homines grammaticis doctoribus. omneis] F. omnes
 cett. Cf. annot. ad V, 5. et turdario T. turdelice †] codd. nisi
 quod in pro et G. turdalice G. turdelite H. turde licet b. Coniectando
 nihil notabile adhuc h. l. effectum est. Lucienum *Λευκίενον*] scripsi
 leucienum leucienon (*Λουκίενον* H. om. Gb.) codd. Q. Lucienus senator

um Κοῖντιον, et Ἀρίσταρχον illi, nos Aristarhum, et Δίωνα Dionem; sic, inquam, consuetudo nostra multa declinavit ut a veter vetus*, ut ab ⁵²olu solum†, ab loebeso* liberam, ab Lasi-¹⁸⁶us Lares, quae obruta vetustate ut potero eruere conabor.

3. Dicemus primo de temporibus, quam quae per 2 a fiunt, sed ita ut ante de natura eorum; ea enim uxor fuit ad vocabula imponenda homini. Tempus esse dicunt intervallum mundi motus. Id divisum in partibus liquet maxime ab solis et lunae cursu; itaque ab eorum tenore temperato tempus dictum, unde tempe-ativa; et a motu eorum, qui toto caelo coniunctus, mundus.

4. Duo motus *solis: alter cum caelo, quo ab oriente ad occasum venit, quo tempus id ab hoc deo dies appellatur. Meridies ab eo quod medius dies; ¹⁸⁷D antiqui, non R in hoc dicebant, ut Praeneste inscriptum in solario vidi. Solarium dictum id, in quo horae in sole inspiciebantur, quod Cornelius in basilica

est inter collocutores apud Varronem de R. R. II. Hic cum Graece doctus esset, etiam nomine Graeco videtur ab amicis saepe appellatus esse. Κοῖντιον]vg. Quinction F. Sed Graecam vocem h. l. fuisse, lacuna in Ga. probat. om. Hb. In seqq. Graeca servavit H. latinis literis expressit F. om. G. cum lacuna loco v. Ἀρίσταρχον. a veter vetus*] con- Spengel. a vetere codd. ab solu solum†] codd. quorum lectionem servavi quanquam adhuc inexplicatam. ab solo solium con- Scaliger, provocans ad Ennii usum, Fragm. p. 25. Hessel. loebeso*] con- libero codd. Illud notum ex Festo ut antiquum; et antiquum vocabulum sententia loci flagitat. liberum] vg. liberam codd., quod profectum puto a librario locum explicare cupiente:

3. mundi motus] et his vocabulis in codd. interiectum cum Turnebo aliisque omisi. motu] Hab., ut vg. motor F. motore G. ut ed. princ.

4. *solis: alter cum caelo, quo ab oriente ad oc*-] huiusmodi versum h. l. excidisse mihi persuasi. duo motus casu venit codd., nullo lacunae vestigio. Locus mihi videbatur aptandus esse ad ea quae §. 8. sequuntur. Idque parum effecisse putaverim Papium, qui Lectt. Varron. p. 51. hanc emendationem proposuit: et duo motus eorum: alter quo toto caelo coniunctus mundus a Deo motus (ab ortu) occasum venit; quo tempus id etc. De eodem loco olim egit, sed sine fructu, G. D. Koeler Lit. crit. in Varronem p. 9. Solarium . . . inspiciebantur] om. a., sicut ed. princ., et damnat Spengel. p. XLII. At iniuria. Nam Varro, ut solet, usurpat occasionem explicandi nominis solarii, et, ubi id primum

Aemilia et Fulvia inumbravit. Diei principium ma-
 quod tum manat dies ab oriente, nisi potius quod
 num antiqui dicebant ma num, ad quouismodi reli-
 nem Graeci quoque, quom lumen adfertur, solent di-
Φως ἀγασθόν. 5. **Suprema** summum diei,
 a superrimo. Hoc tempus XII. tabulae dicunt *o-*
sum esse solis; sed postea lex **Plaetoria** id que
 tempus iubet esse supremum quo praeco in con-
 supremam pronuntiavit populo. Secundum hoc die
 188 **crepusculum** a crepero. Id vocabulum sumpser
 a Sabinis, unde veniunt **Crepusci** nominati A-
 terno, qui eo tempore erant nati, ut **Lucii** pr-
 luce. In **Reatino*** **crepusculum** significat dubit
 ab eo res dictae dubiae creperae,* quod crepuscul
 dies etiam nunc sit an iam nox, multis dubium.
Nox, quod, ut **Catulus** ait, omnia, nisi interveniat s
 53 **pruina** obriguerint, quod nocet, nox; nisi quod Gra

Romae apparuerit, dicendi. *basilica Aemilia et Fulvia*] non
 sunt, sed eadem, quod intelligitur maxime ex iis quae **Plutarchus**
 sar. 29. narrat. Exstructa est ea basilica a M. Fulvio Nobiliore Cens-
 a. 573. (qui collegam habebat M. Aemilium Lepidum), instaurata, ut
 tur, a L. Aemilio Paulo, Persei victore, censore a. 588. (**Stadius Sil-**
 1, 30.), iterum refecta ab Aemilio Paulo Aedile circ. a. 700. (**Sachse Hist-**
 et Descr. Urbis T. 1. p. 612 sqq., quanquam hunc non in omnibus assentien-
 tem hisce habeo). **Varro**, referente **Plinio N. H. VII, 60.**, primum solis
 rium, quod diligentius ordinatum esset et Romae caelo congrueret, iuxta
 Rostra positum dixerat a Q. Marcio Philippo, L. Paulli in censura collega;
 et crediderim, hoc ipso tempore etiam Paullum basilicam suam illo loco
 logio ornavisse, de quo h. l. dicitur: **Cornelius** tamen qui fuerit, in me-
 dium relinquo, et de universa quaestione aliorum iudicia exspecto.

5. XII. tabulae] Locus plenior extat infra VII, 51.
Plaetoria] sic scribendum esse, mihi dubium non fuit post comparato
Censorinum de D. N. 24, 3. Proposuerat id iam **Scaliger**. *lex praetor-*
 codd. Ceterum de hac **Plaetoria** lege omnia adhuc incertá. V. **Niebuhr**
 R. H. III, p. 38. n. *praeco*] **Scioppius** ex emendatione **Fulvii Urs-**
 praetor codd. *A columna Maenia ad carcerem inclinato sidere supremo*
pronuntiabat (accensus), teste **Plinio N. H. VII, 60.** *a Sabinis*] id
 fere legitur VII, 77. *Lucii*] vg. *luci* codd. *luce*] *luc-*
primo luci coni. **Spengel**. p. XV. *In Reatino**] coni. scripsi. in
 tione Ha. in creatione FG. mocreacione b. **Reate** **Augustinus** in me-
 ex libro. **Agrum Reatinum** **Sabinos** **Amiterno** profectos primum occupa-
 constat; hic, non Romae, *crepusculum* dubium significasse videtur. Co-
 rum priores ante *crepusculum* interpunxerant.

6. **Catulus**] **Fab.** *catullus* GH. **Pacuvius** **Scaliger**, propter V.
 de R. R. 1, 2, 5. *eum*] codd. praeter H., in quo est *cam.* om.

Ξ nox. Quom stella prima exorta (eum Graeci vo-¹⁸⁹
nt *ἑσπερον*, nostri vesperuginem ut Plautus:

Neque vesperugo neque vergiliae occidunt):

tempus dictum a Graecis *ἑσπέρα*, Latine vesper: (45)
ante solem ortum, quod eadem stella vocatur iubar,
quod iubata, Pacuvianus dicit pastor:

Exorto iubare, noctis decurso itinere;

Ennius:

Ajax, quod lumen, iubarne in caelo cerno?*

Inter vesperuginem et iubar dicta nox intempesta,¹⁹⁰
in Bruto Cassii quod dicebat Lucretia:

Nocte intempesta nostram devenit domum.

intempesta Aelius dicebat quom tempus agendi est
nullum, quod alii concubium appellarunt, quod omnes
tunc cubarent; alii ab eo quod sileretur, silen-
ium noctis, quod idem Plautus tempus conticinium;
scribit enim:

Videbimus: factum volo: redito conticinio.

8. Alter motus solis est aliter ac* caeli, quod
moveretur a bruma ad solstitium. Dicta bruma, quod

Nisi cum Scjoppio *quam* scribatur, haec parenthetica sunt, atque sic ea
distinxi. Idem suadet Pape Lectt. Varr. p. 46. *Plautus*] Amphitruone
I, 1, 119. cf. VII, 50. *Pacuvianus*] Victorii Var. Lectt. mss. a
Spengelio laudatae, et Turnebus. *pacuvius* codd. nisi quod *pacu* a. Ea-
dem VII, 76. Ex incerta fabula, Bothe P. Sc. L. V, I. p. 148. *pastor*]
partor Ga. *pactor* H. *parcor* b. *Ajax quod**] quod om. codd.
addidi ex inferiore loco VII, 76., quo *aliquod* in codd. est, et propter
sensus. Quod lumen videat, iubarne sit, quaerit aliquis ex Aiace apud
Ennium. *Aiace* ed. Paris., et probabile sane verum ductum esse ex
Aiace Ennii. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 31. De causa, quae Varronem
ut hos locos bis poneret permoverit, dictum in Praefatione.

7. *Cassii*] codd. *C. Accii* Victorius, Turnebus, Scaliger. Illud
mutare non ausus sum, cum etiam VII, 72. idem versus in omnibus libris
Cassio tribuatur: quod quis credet casu factum esse. Atque notum est,
Accio poetae praenomen fuisse Lucio. cf. ann. ad V, 80. Ceterum inferri
solet hic versus fragmentis Bruti Acciani. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 190.
concupium] b. ut videtur sicut vg. *inconcupium* FG. *in concupium* H.
concupium a. *Plautus*] *Asinaria* III, 3, 95. Idem locus VII, 79.
redito] codd. nisi quod *reditio* H. *i redito* vg. *redito huc* Plauti libri.
Infra scripsi: *at redito*.

8. *aliter ac* caeli*] con. *alter caeli* codd. Illud sensus postula-

brevissimus tunc dies est; solstitium, quod s
 191 die sistere videbatur; aut quod ad nos versum]
 m̄m̄ est solstitium. Quom venit in medium sp
 inter brumam et solstitium, quod dies aequus fit ac
 aequinoctium dictum. Tempus a bruma ad bru
 dum sol redit, vocatur annus, quod ut parvi ei
 anuli, sic magni dicebantur circites ani, unde
 nus. 9. Huius temporis pars prima hiems, (192
 tum multi imbres; hinc hibernacula, hibernu
 vel, quod tum anima quae flatur omnium apparet,
 hiatu hiems. Tempus secundum ver, quod tum
 54 vere incipiunt virgulta ac vertere se tempus anni;
 quod Iones dicunt ἤρ ver. Tertium ab aestu aesti
 hinc aestivum; nisi forte a Graeco αἴθερος. Qu
 tum autumnus. . .

Quaedam desunt.

10. . . . ab sole, sicut mensis a lunae motu die
 dum ab sole profecta rursus redit ad eum luna,
 195 Graece olim dicta μήνη, unde illorum μῆνες; au
 nostri. A mensibus intermestris dictus, quod p
 tabant inter prioris mensis senescentis extremum die
 et novam lunam esse diem quem diligentius Attici ἐπι
 (46) καὶ νέαν appellarunt; ab eo quod eo die potest videri
 extrema et prima luna. 11. Lustrum nominatum
 tempus quinquennale a luendo, id est solvendo; quod
 quinto quoque anno vectigalia et ultro tributa per cen-
 sores persolvebantur. Seclum spatium annorum cen-

bat, quippe hic motus caeli non est. *Esse aliquem aliter maxime ab
 antiquioribus dictum ostendunt lexica. aut] an eiiciendum sit, dubitatur
 quod ad nos] GHa. sol post quod interponunt Fb., quo corrumpitur
 nexus sententiae.*

9. *hiems] cf. V, 61. ἤρ] con. Spengel. et codd. Victorius. aestas] cf. V, 61.*

*Quaedam desunt, non multa ut vg. scribitur, nam post solis cursu
 annum statim de luna dicendum erat. In codd. nullum lacunae indicium.*

10. μήνη] vg. mene F. μ H. lacuna in Gab. μῆνες] vg. menses
 F. menses GH. manes a. lacuna in b. ἐπι καὶ νέαν] vg. menses
 cenean F. μ Ha., hic cum lacuna. lacuna in Gb.

11. *Seclum] Locum laudat Apulei. de diphthongis 26. p. 143*

vocarunt, dictum a sene, quod longissimum spatium senescendorum hominum id putarant. *Aevom* ab ¹⁹⁴ aetate omnium annorum; hinc *aeviternum*, quod tantum est aeternum; quod Graeci *αιῶνα*; id ait *Rysippus* esse *ἀεὶ ὄν*. Ab eo *Plautus*:

*Non omnis aetas ad perdiscendum est satis,
c poëtae Aeterna templa caeli.*

12. Ad naturalia discrimina civilia vocabula die-³bus accesserunt. Dicam prius qui deorum causa, tum in hominum, sint instituti dies. *Agonales* per quos *Agon* in regia arietem immolat, dicti ab agone, eo quod interrogatur a principe civitatis, et princeps gregis immolatur. *Carmentalia* nominantur quod sacra tum ¹⁹⁵ sunt feriae *Carmentis*. **13.** *Lupercalia* dicta quod in *Lupercali* *luperci* sacra faciunt. Rex quomodo ferias menstruas *Nonis Februariis* edicit, hunc diem *Februatum* appellat. *Februum* *Sabini* purgamen-⁵⁵ti, et id in sacris nostris verbum; nam et *Lupercalia* *februatio*, ut in *Antiquitatum* libris demonstravi. *Quirinalia* a *Quirino*, quod ei deo feriae et eorum hominum, qui *Furnacalibus* suis non fuerunt feriat.

sann. *senescendorum hominum*] Nempe ad *Ciceronis* usque tempora in ore populi manebat haec sartago loquendi, ex qua provenerunt auti illa *placenda dos* et *pereunda puppis* et alia. Similibus gaudet *plebecula*. *putarant*] *H. putant* *Fa. putarunt* *Gb. aevom*] *Ripsi. aevum* codd. *ἀεὶ ὄν*] ex conii. posuit *Spengel. EON F. n G. om. Hab. Plautus*] *Truculento* I, 1, 1.

12. *Ad naturalia discrimina*] conii. Et sic *Scioppius*, nisi quod *eli* ante *naturalia* adiecit. *a naturali discrimine* codd. *dierum*] *Scioppius. diem* codd. *Festis diebus*, quos *Varro* post haec enumerat, addidi notationem temporum ex *kalendariis* vetustis, *Maffeiano*, *Caenestino*, *Farnesiano*, *Vaticano*, aliisque, quae collecta et composita habentur a *Foggino*. Cf. *Orellii Inscript. Lat. T. II. c. XXII. Agones*] a. d. V. Id. Iau. K. Maff. Praen. Rex interrogatus: *agone?* *disputabat: hoc age*, noto in sacrificiis usu. cf. *Interpr. Festi s. v. Agonalia*, 313. *Lindem. Carmentalia*] a. d. III. Id. Ian. et XVIII. Kal. Febr. K. Maff. Praen.

13. *Lupercalia*] a. d. XV. Kal. Mart. K. Maff. cf. infra §. 34. *ferias menstruas*] De hoc ferias indicendi more v. infra §. 28. *Macrob. at. I, 15. Februum*] *F. februm* *GHb. februm* a. *nam et*] *G. non et* codd. *Quirinalia*] a. d. XIII. Kal. Mart. K. Maff. *Farn. deo*] vg. *ideo* codd. *Furnacalibus*] codd. nisi quod *G. fornacibus*, sicut vg. Illud propter analogiam nominum *furnus* et *furnaceus*

brevissimus tunc dies est; solstitium, quod sol
 191 die sistere videbatur; aut quod ad nos versum pr
 m̄m est solstitium. Quom venit in medium spat
 inter brumam et solstitium, quod dies aequus fit ac
 aequinoctium dictum. Tempus a bruma ad brun
 dum sol redit, vocatur annus, quod ut parvi circ
 anuli, sic magni dicebantur circites ani, unde
 nus. 9. Huius temporis pars prima hiems, q
 192 tum multi imbres; hinc hibernacula, hibernu
 vel, quod tum anima quae flatur omnium apparet,
 hiatu hiems. Tempus secundum ver, quod tum
 54 vere incipiunt virgulta ac vertere se tempus anni; n
 quod Iones dicunt ἤρ ver. Tertium ab aestu aest
 hinc aestivum; nisi forte a Graeco αἰθεροθα. Qu
 tum autumnus. . . .

Quaedam desunt.

10. . . . ab sole, sicut mensis a lunae motu die
 dum ab sole profecta rursus redit ad eum luna,
 193 Graece olim dicta μήνη, unde illorum μῆνες; ab
 nostri. A mensibus intermestris dictus, quod
 tabant inter prioris mensis senescentis extremum diem
 et novam lunam esse diem quem diligentius Attici ἐπι
 (46) καὶ νέαν appellarunt; ab eo quod eo die potest videri
 extrema et prima luna. 11. Lustrum nominatum
 tempus quinquennale a luendo, id est solvendo; quod
 quinto quoque anno vectigalia et ultro tributa per cen
 sores persolvebantur. Seclum spatium annorum cen-

bat, quippe hic motus caeli non est. *Esse aliquem aliter maxime ab*
 antiquioribus dictum ostendunt lexica. *aut] an eiiciendum sit, dubio*
quod ad nos] GHa. sol post quod interponunt Fb., quo corruptum
 nexus sententiae.

9. *hiems] cf. V, 61. μῆνες] con. Spengel. et codd. cō*
 Victorious. *aestas] cf. V, 61. .*

Quaedam desunt, non multa ut vg. scribitur, nam post solis cursu
 annum statim de luna dicendum erat. In codd. nullum lacunae indicium

10. μήνη] vg. mene F. μ H. lacuna in Gab. μῆνες] vg. mene
 F. menses GH. manes a. lacuna in b. ἐπι καὶ νέαν] vg. mene
 cnean F. μ Ha., hic cum lacuna. lacuna in Gb.

11. *Seclum] Locum laudat Apulei. de diphthongis 26. p. 143*

a vocarunt, dictum a sene, quod longissimum spa-
m senescendorum hominum id putarant. Aevom ab ¹⁹⁴
ate omnium annorum; hinc aeviternum, quod
atum est aeternum; quod Graeci αἰῶνα; id ait
rysippus esse αἰὲ ὄν. Ab eo Plautus:

*Non omnis aetas ad perdiscendum est satis,
ne poëtae Aeterna templa caeli.*

12. Ad naturalia discrimina civilia vocabula die-³
m accesserunt. Dicam prius qui deorum causa, tum
i hominum, sint instituti dies. Agonales per quos
x. in regia arietem immolat, dicti ab agone, eo quod
terrogatur a principe civitatis, et princeps gregis im-
olatur. Carmentalia nominantur quod sacra tum ¹⁹⁵
feriae Carmentis. **13.** Lupercalia dicta
od in Lupercali luperci sacra faciunt. Rex quom
rias menstruas Nonis Februariis edicit, hunc diem
ebruatum appellat. Februum Sabini purgamen-⁵⁵
m, et id in sacris nostris verbum; nam et Luper-
lia februatio, ut in Antiquitatum libris demonstravi.
uirinalia a Quirino, quod ei deo feriae et eorum
ominum, qui Furnacalibus suis non fuerunt feriat.

sann. senescendorum hominum] Nempe ad Ciceronis usque tem-
ora in ore populi manebat haec sartago loquendi, ex qua provenerunt
auti illa placenda dos et pereunda puppis et alia. Similibus gaudet
stra plebecula. putarant] H. putant Fa. putarunt Gb. aevom]
ripsi. aevum codd. αἰὲ ὄν] ex con. posuit Spengel. EON F.
z G. om. Hab. Plautus] Truculento I, 1, 1.

12. Ad naturalia discrimina] con. Et sic Scioppius, nisi quod
eli ante naturalia adiecit. a naturali discrimine codd. dierum]
Scioppius. diem codd. Festis diebus, quos Varro post haec
umerat, addidi notationem temporum ex calendariis vetustis, Maffei-
raenestino, Farnesiano, Vaticano, aliisque, quae collecta et composita
bentur a Foggino. Cf. Orellii Inscript. Lat. T. II. c. XXII. Ago-
les] a. d. V. Id. Ian. K. Maff. Praen. Rex interrogatus: agone? di-
bat: hoc age, noto in sacrificiis usu. cf. Interpr. Festi s. v. Agonalia,
313. Lindem. Carmentalia] a. d. III. Id. Ian. et XVIII. Kal.
ebr. K. Maff. Praen.

13. Lupercalia] a. d. XV. Kal. Mart. K. Maff. cf. infra §. 34.
rias menstruas] De hoc ferias indicendi more v. infra §. 28. Macrob.
at. I, 15. Februum] F. februm GHb. februm a. nam et]
g. non et codd. Quirinalia] a. d. XIII. Kal. Mart. K. Maff. Farn.
deo] vg. ideo codd. Furnacalibus] codd. nisi quod G. fornaca-
bus, sicut vg. Illud propter analogiam nominum furnus et furnaceus

Feralia ab inferis et ferendo, quod ferunt tum e
ad sepulcrum, quibus ius ibi parentare. **Term**
lia, quod is dies anni extremus constitutus; duo
mus enim mensis fuit Februarius, et quom intercal
196 inferiores quinque dies duodecimo demuntur m
Equiria ab equorum cursu; eo die enim ludis
runt in Martio campo. 14. **Liberalia** d
quod per totum oppidum eo die sedent sacerdotes
beri, anus edera coronatae, cum libis et foculo
emptore sacrificantes. In libris Saliorum, que
cognomen Agonensium, forsitan hic dies ideo app
tur potius **Agonia**. **Quinquatrus**; hic dies t
(47) ab nominis errore observatur, proinde ut sint quini
197 **Dictus**, ut ab Tusculanis post diem sextum **Idus**
militariter vocatur **Sexatrus**, et post diem septimum
Septimatrus; sic hic, quod erat post diem quinu
Idus, **Quinquatrus**. **Dies Tubulustrum** app

servari. Intelligitur ex h. l., coll. Ovidio Fast. II, 527 sqq., **Furnu**
rum extremam diem incidisse in Quirinalia, eaque *stultam partem*
quae sit sua curia, nesciam sacra a Curione maximo indicta
Feralia] vg. *ferialia* codd. Incidunt a. d. IX. Kal. Mart. **Ferialium**
ait Varro a ferendis in sepulcra epulis dici. Macrob. Sat. I, 9. *ibi]*
sibi codd. **Terminalia**] a. d. VII. Kal. Mart. K. Maff. Consentit Ovidi
Fast. II, 639. aliique. Post has ferias olim Mercedonius mensis, de
bis sextus intercalabatur. V. Ideler. Chronologiae compend. p. 282. 285 sq
Varro autem aperte loquitur de tempore ante emendatam a Julio Caes
fastorum rationem, quo dies Februario dempti intercalari mensi attribu
bantur. Cf. de h. l. Praefatio. **Equiria**] vg. *ecurria* FGA. *ecur*
Hb. Agebantur hi ludi a. d. III. Kal. Mart. K. Maff. *eo die ma*
eo enim die GH. *enim om. b.* *ludis currunt*] GHab. *currunt*
Sextus casus a Varrone similiter adhibetur VII, 34. *nuptiis.* VII,
Pyrrhi bello.

14. **Liberalia**] a. d. XVI. Kal. Apriles. K. Maff. Farn. *se d*
codd. *se dent* Victorius, quem sequitur Spengelius. *edera*] H. e
hic suprascripto aspir. signo. *aedera* G. *hedera* cett. *pro empt*
Nihil mutandum est. Quisquis enim libum emerat, eius pro salute
sacrificulis hisce statim foculo, qui subitaria quodammodo ara erat, im
situm adolebatur. **Agonia**] Hoc nomine hic idem dies, XVI.
Apriles, appellatur in Calendario Vaticano. **Quinquatrus**] a. d. X
Kal. Apr. K. Maff. Praen. Farn. Vat. In eo errore, quem Varro cast
vit, deprehenditur etiam Ovidius Fast. III, 810. **Dictus**] in
punctione mutata cum seqq. coniunxi. Dixi de h. l. Rerum Etruscarum
3, 2. p. 49. *ab]* a Gab. cf. ann. ad V, 30. *sic]* vg.
codd. **Tubulustrum**] FG. *tubulustrum* ab. *tubulustrum* H.
illud I quod Latina lingua in componendis et derivandis vocabulis adhi
vi sequentis L saepe mutatur in U, sicut in *leguleius* et *turbulentus*

tur, quod eo die in atrio sutorio sacrorum tubae istrantur.

15. Megalesia dicta a Graecis, quod ex libris Sibyllinis arcessita ab Attalo Rege Pergama, ubi prope murum Megalesion templum eius deae, inde advecta Romam. Fordicidia a fordibus. ¹⁹⁸

bos forda quae fert in ventre. Quod eo die publice immolantur boves praegnantes in curiis complures, a fordibus caedendis Fordicidia dicta. Palilia dicta a Pale, quod ei feriae, ut Cerealia a Cerere. 16.

Vinalia a vino. Hic dies Iovis, non Veneris; huius ⁵⁶ ei cura non levis in Latio; nam aliquot locis vindemiae primum ab sacerdotibus publice fiebant, ut Romae tiam nunc; nam flamen Dialis auspicatur vindemiam, et ut iussit vinum legere, agna Iovi facit, inter quous iuxta caesa et porrecta flamen primus* vinum legit. In ¹⁹⁹ Tusculanis sacris est scriptum:

Vinum novum ne vehatur in urbem ante quam vinalia kalentur.

Robigalia dicta ab Robigo; secundum segetes huic leo sacrificatur, ne robigo occupet segetes.

nultis. Celebrabatur Tubulustrium a. d. X. Kal. Apr. K. Maff. Farn. Vatic. In K. Praenestino Verrius ait: *Hic dies appellatur ita quod in atrio sutorio tubi (cf. Varro supra V, 117.) lustrantur, quibus in sacris utuntur.*

15. Megalesia] pridie Nonas Apr. K. Maff. Praen. arcessita] GH. accersita Fab. Pergama] codd. nisi quod om. b. Pergami] vg. Πέργαμα Graecorum Romani mutarunt in Pergamam, ut saepe factum. ubi] a. ibi cett. codd. om. vg. Megalesion murum Pergamis fuisse, non Romae, noli dubitare. Pessinuntis mentio, quam Varro obtrudit Scaliger, ab h. l. aliena esse videtur. templum] ante h. v., quod codd. habent in, omisi suadente Spengelio. Fordicidia] a. d. XVII. Kal. Maias. K. Maff. Praen. Vatic. Palilia] a. d. XI. Kal. Maias. K. Maff. Praen. Cerealia] Cerialia F. Celebrabantur a. d. XIII. Kal. Maias. K. Maff. Praen.

16. Vinalia] a. d. IX. Kal. Maias. K. Maff. Praen. porrecta] vg. proiecta codd. primus*] porus codd. prorsus vg. sacris] sortis F. kalentur] a. ut vid. calentur FGH. colentur b. Robigalia] a. d. VII. Kal. Maias. K. Maff. Praen.

Lacunam h. l. esse, inde intelligitur, quod feriae Maii mensis omnes desunt; neque poterat profecto Varro, quin saltem de origine nominis Lemuriorum, quae pluribus Maii diebus celebrabantur, verbo moneret. Forsitan librarii oculi aberraverint a sacro Vestae coniuncto cum ludis Floralibus, a. d. IV. Kal. Maias (v. K. Praen. Ovid. Fast. IV. ex.) ad ea Vestalia, quae a. d. V. Idus Iulias celebrabantur (v. K. Maff. Venus.), ad quae proxima pertinere videntur. Sed cf. dicta ad §. 21. 22.

17. Dies Vestalia ut virgines Vestales
 Vesta. Quinquatrus Minusculae dictae In
 200 Idus ab similitudine Maiorum, quod tibicines tum
 riati vagantur per urbem et conveniunt ad aedem
 nervae. Dies Fortis Fortunae appellatus ab
 vio Tullio Rege, quod is fanum Fortis Fortunae
 cundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit In
 mense. 18. Dies Poplifugia videtur ne
 natus, quod eo die tumultu repente fugerit popul
 non multo enim post hic dies, quam decensus Ga
 rum ex urbe, et qui tum sub urbe populi ut Ficule
 ac Fidenates et finitimi alii, contra nos coniuraru
 Aliquot huius diei vestigia fugae in sacris appare
 de quibus rebus Antiquitatum libri plura referu
 Nonae Caprotinae quod eo die in Latio Iun
 (48) Caprotinae mulieres sacrificantur, et sub caprifico
 201 ciunt; e caprifico adhibent virgam. Cur hoc top
 praetexta data eis . . .

19. Apollinaribus ludis docuit populum. Nept
 nalia a Neptuno; eius enim dei feriae. Furrinalia
 Furrinae, quod ei deae feriae publicae dies is, quon

17. ab] scripsi suadente Spengelio. aut codd. tum] vg.
 cum FGhb. quom a. Dies Fortis Fort.] a. d. VIII. Kal. Quinti
 les. K. Amitern. Venus.

18. Poplifugia] a. d. III. Non. Quintiles. K. Maff. Amitern.
 Contra Nonis ipsis assignare videtur eas ferias Macrobr. Sat. III. 2.
 Sed Varroni hanc sententiam, poplifugiam Nonarum die actam esse, Nie-
 buhrius Rom. Hist. II. p. 640. ed. sec. non satis recte subiicit.
 ficantur] GHb. sacrificant cett. Illud antique a Varrone etiam aliis loci
 dictum esse, satis constat. data eis . . .] Lacunam, cuius nulla i
 codd. significatio extat, notavit Scioppius. Eo loco fabulam illam d
 Philotide vel Tutula, quam ex Plutarcho et Macrobio habemus, narraver
 Varro, quem hanc ipsam fabulam silentio damnassee, Niebuhrio T. II. p. 64
 non facile concesserim.

19. Apollinares ludos ex hoc loco apparet, tum non actos es
 a. d. III. Nonas Quintiles (Liv. XXVII, 23.), sed ut videtur, a. d. I
 Idus Quintiles, quo die Ciceronis tempore celebrari solitos monstrat Nor
 sius Cenot. Pis. II, 6. p. 137. In K. Maff. Amitern. Antiat. hi ludi co
 tinuantur inde a pridie Nonas usque ad d. IV. a. Idus, ita ut ludos D. In
 natales complectantur. Neptunalia] a. d. X. Kal. Sextiles. K. Ma
 Pincianum. dei] vg. die codd. Furrinalia] FGab. et post
 Furrinae iidem. Furinalia H. Furinae vg. FVRR. et FVRRINAE e
 etiam in K. Maff. Pinciano, Allifano. Fiebat hoc sacrum a. d. VII
 Kal. Sextiles.

aeae honos apud antiquos. Nam ei sacra instituta annua et flamen attributus: nunc vix nomen notum paucis.⁵⁷ Fortunalia dicta a Fortuno, quoi eo die aedes in ortu Tiberino facta et feriae institutae. 20. Vinalia Rustica dicuntur ante diem XIV. Kalendas²⁰² Septembres, quod tum Veneri dedicata aedes et orti ei eae dicantur, ac tum fiunt feriati olitores. Consualia dicta a Conso, quod tum feriae publicae ei deo, t in circo ad aram eius ab sacerdotibus ludi illi qui virgines Sabinae raptae. Volcanalia a Volcano, quod ei tum feriae et quod eo die populus pro se in ignem animalia mittit. 21. Opeconsiva dies ab dea Ope Consivia, quoius in Regia sacrarium, quod ita actum, ut eo praeter virgines Vestales et sacerdotem publicum introeat nemo. *Is cum eat, suffibulum sicut habeat scriptum.* Id dicitur ab suffiando ut subligaculum.²⁰³ Fortumnalia a deo Fortumno quoius feriae sunt. Octobri mense Meditrinalia dies, dictus a melle, quod Flaccus flamen Martialis dicebat, hoc die solitum vinum novum et vetus libari et degustari medicamenti causa; quod facere solent etiam nunc multi

20. *Vinalia Rustica*] a. d. XIV. Kal. Septembres, ut est in K. Maff. Amitern. Antiat. Capranicorum, et apud Festum p. 134. Lindem. cf. p. 223. 237. Hinc corrigendos esse censuit Augustinus Varronis codd., qui in seqq. ante diem XII. habent. Idque necessarium visum est. *Veneri*] Hinc satiram Menippeam a Varrone inscriptam esse: *Vinalia περί ὑφοδιον* (Fragm. p. 315. Bip.), monuit Scaliger. *dicantur*] conii. *dicuntur* codd. *fiunt*] sunt b. *Consualia*] a. d. XII. Kal. Sept. K. Maff. Pincian. Capranicorum. *Volcanalia*] a. d. X. Kal. Sept. K. Maff. Pincian. Capranicorum.

21. *Opeconsiva*] *opeconsivia* Ha. *opoconsiadus* b. Hae feriae statutae erant a. d. VIII. Kal. Sept. K. Maff. Capranicorum, Allifanum, in quibus est OPIC. *Ope consivia*] G. *ope consilvia* b. *opeconsivia* cett. Illud recepi propter Macrobius, qui Sat. III, 9. deam *Opem Consiviam* dixit. *ita**] conii. *ideo* codd. *haut*] scripsi. *aut* codd. *haut* vg. *quod* conii. Scaliger. *ab suffiando ut*] conii. *ne ab* (a GHa.) *suffiando* codd. *ut a suffiando* vg. Comparato Festo s. v. suffibulum fere adducor ut credam, maius latere mendum, et sic fere Varronem scripsisse: *Id dicitur non ab suffiando sed ab subfibulando ut ab subligando subligaculum.* *Fortumnalia*] *vortunalia* F. *vortunnalia*, ut videtur, G. *Vortumnalia*, sive *Volturnalia*, quo nomine in Kalendariis appellantur, agebantur a. d. VI. Kal. Sept. K. Maff. Capran. Pincian. Allif. Id me movit, ut vv. *Oct. mense* cum seqq. iungerem: quanquam et hoc displicet. *deo Fortumno*] *vorturno* F. *vortunno* G. Sed deo est in Hab. Me-

quom dicant: *Novum vetus vinum bibo*; novo ²⁰⁴ *vino morbo medeor.* **22. Fontanalia** a ²⁰⁵ quod is dies feriae eius; ab eo tum et in fontes nas iaciunt et puteos coronant. Armilustrius eo quod in armilustrio armati sacra faciunt, nisi potius dictus ab his; sed quod de his prius, i ludendo aut lustrando, id est quod circumibant lud ancilibus armati. Saturnalia dicta ab Saturno quod eo die feriae eius, ut post diem tertium Op ²⁰⁵ Opis. **23. Angeronalia** ab Angerona sacrificium fit in curia Acculeia et quoius feriae p cae is dies. Larentinal, quem diem quidam scribendo Larentalia appellant, ab Acca Larentia natus, quoi sacerdotes nostri publice parentant die, qui ab ea dicitur **24. . . diem Tarentinas†.** Hoc sacrificium fit in Velabro, ⁽⁴⁹⁾ in Novam viam exitur, ut aiunt quidam, ad sepulcrum Accae, ut quod ibi prope faciunt Diis Manibus Sa

ditrinalia] a. d. V. Id. Octobr. K. Maff. Amitern. Septembris nullas ferias memoravit Varro, sed videntur nullae fuisse, quarum explicaret. *novum*] om. GHab. *bibo*] *libo* GH.

22. Fontanalia] a. d. III. Id. Octobr. K. Maff. Amitern. *Armilustrium*] a. d. XIV. Kal. Novembr. K. Maff. Amitern. Vertranius, Scioppius. *luendo* codd. Dicit Varro, sive locus Armilustrius a die, sive dies a loco dictus sit, id, quod prius eo nomine fuerit, a ab ludendo aut ab lustrando dictum esse. Novembris mensis nulla feriae memorantur, et erant antiquiores nullae. *Saturnalia* apud maiores a. d. XIV. Kal. Ian. acta inde a Caesaris tempore a. d. XVI. celebrata sunt, Opalia relicta in d. XIV. V. Macrobius Sat. I, 10. K. Maff. Amitern. Etiam hoc loco usus sum in Praefatione.

23. Angeronalia] a. d. XII. Kal. Ian. v. Plin. N. H. III, 5, Macrobius Sat. I, 10. A Diva Angerona Divales eae feriae dicuntur in Maff. Praen. *curia Acculeia*] Haec aliunde non est nota, nisi quod in K. Praen. ex literis IN AR OCCVL restituendus videtur *in ara curiae Occuleiae.* Alia habet Macrobius l. l. *Larentinae* conii. *larentinae* codd. Illud dictum sicut Bacchanal. Celebrabatur sacrum a. d. X. Kal. Ian. K. Maff. cf. Praen. Macrobius l. l. *parent* v. g. *parent ante* (an cum lineola supraducta b.) codd. *parent festo*] *liger. sexto* codd. quod Turnebus ita excusat, ut computatio fiat inde initio Saturnaliorum. *ab ea*] conii. *atra F. ara* GH. *aera* a. act

La cuna m post *dicitur* notavi, non significatam in codd. Probabile est, eo loco narrationem de Tarutio Tusco Larentiae marito incidisse. Eoque respicere videntur prima verba quae post *lacunam* ex Audaciore conatu verba corrupta restituere volebam Rerum Etruscarum III, 4, 12. p. 104.

bus sacerdotes; qui uterque locus extra urbem anti-
uam fuit non longe a porta Romanula, de qua in ²⁰⁶
riore libro dixi. Dies Septimontium nominatus
B his septem montibus, in quis sita Urbs est; feriae
on populi, sed montanorum modo; ut Paganalia,
ui sunt aliquoius pagi.

25. De statutis diebus dixi; de annalibus nunc
dicam. Compitalia dies attributus Laribus Comp-
alibus*; ideo ubi viae competunt, tum in competis
sacrificatur. Quotannis is dies concipitur. Similiter
Latinae feriae dies conceptivus dictus a Latinis
populis, quibus ex Albano monte ex sacris carnem ²⁰⁷
petere fuit ius cum Romanis, a quibus Latinis Latinae
dictae. 26. Sementinae feriae dies is, qui
a pontificibus dictus; appellatus a semente, quod satio-
nis causa susceptae. Paganicae eiusdem agriculturae
causa susceptae ut haberent in agris omnes pagi, unde
paganicae dictae sunt. Praeterea feriae conceptivae,
quae non sunt annales, ut hae quae dicuntur sine proprio
vocabulo, aut cum perspicuo ut Novendialis, sunt.

27. De his diebus nunc iam qui hominum causa **4**
constituti, videamus. Primi dies mensium nominati ²⁰⁸
Calendae ab eo quod his diebus calantur eius mensis **59**

24. *qua]* vg. *quia* codd. *Manibus Servilibus]* Etiam his
numen quod concedebatur, laudaverim potius Romanorum pietatem, quam
cum Scaligero *arvales*, cum Popma *sextilibus* corrigam. *in priore*
libro] §. 164. et de loco eo in *Nova via* §. 43. *Paganalia]* Aldina.
paganalibus codd. *Paganalia eorum* Savinius, de privatis Romanorum
sacris, *Zeitschrift für geschichtl. R.W.* II, III. p. 381. Ad sensum
recte, sed *eorum* Varro omittere poterat. Cf. annot. ad V, 96.

25. *de annalibus nunc dicam]* scripsi Spengelio suadente. *de an-*
nalibus nec de (ut b. pro *nec de*) *statutis dicam* codd. *nunc de an-*
nalibus dicam vg. *Compitalibus*]* con. *ut alibi* (albi a.) codd.
Scilicet casu factum erat, ut literae *Comp* evanescerent, ultima autem
syllaba compendio scripta erat. Sic supra V, 25. *odor ibi* scripsi pro *odv-*
ribus. *competis]* FG. *conpetis* H. *copitis* a. *compitis* b. *con-*
ceptivus] vg. *conseptivus* codd. nisi quod *conseptimus* b. *carnem*
petere fuit ius] cf. imprimis Plinii N. H. III, 5, 9.

26. *susceptae]* vg. *suscepta* codd. *pagi]* scripsi. *pagus*
codd. *omnis pagus* vg. *perspicuo]* vg. *perspicio* codd.

27. *nominati]* *nominatae* GH. *mensis]* vg. *menses* FGH.

Nonae a pontificibus, quintanae an septimanae sint
 turae, in Capitolio in Curia Calabra sic: Die
 209 *quinque calo Iuno Covella. Septem dies te*
Iuno Covella.

28. Nonae appellatae aut
 ante diem nonum Idus semper, aut quod, ut novus
 nus calendae Ianuariae ab novo sole appellatae, n
 mensis ab nova luna Nonis. Eodem die* in urben
 agris ad regem conveniebat populus. Harum re
 vestigia in sacris Nonalibus in arce, quod tunc fi
 primas menstruas quae futurae sint eo mense, rex e
 populo. Idus ab eo quod Tusci Itus, vel potius q
 210 Sabini Idus dicunt. 29. Dies postridie Calen

(50) Nonas, Idus appellati atri, quod per eos dies i
 inciperent. Dies fasti per quos praetoribus on
 verba sine piaculo licet fari. Comitiales dicti, q
 tum ut coiret* populus constitutum est ad suffragi
 ferendum; nisi si quae feriae conceptae essent, prop
 quas non iiceret, ut Compitalia et Latinae.

Contrarii horum vocantur dies nefasti, per quos
 nefas fari praetorem: *do dico addico; itaque*
 potest agi; necessé enim aliquo eorum uti verbo,
 211 lege quid peragitur. Quod si tum imprudens id

dies te] et priore et altero loco restituit Fulv. Ursinus ex vetusto cod. *dies*
cett. codd., nisi forte dies te habent ab. Covella] priore et altero
 loco codd. Sed altero loco *Septem . . . Covella om. GHab. novella*
 vg. *Iuno vel Iana Novella* coni. Scaliger. Sed illud, quod *positimus,*
 iam Fulvius Ursinus recte interpretatus esse videtur *κολλην σελήνην*, id est,
 eam lunae phasin quae media est inter novam et plenam lunam. Haec
 quot diebus abesset, ex primo lunae aspectu coniciebat pontifex. V
 Macrob. Sat. I, 15.

28. *ab nova luna]* ab coni. addidi. *Nonis]* *Nonae* corrige
 Scioppius, non recte, nam Varro sextum nominis casum, ut quotidiana
 sermone magis tritum, pro nominandi casu adhibere poterat. Cf. anno
 ad V, 131. *die in]* scripsi. *die enim in codd. enim,* quod eie
 ex repetito *e* facile oriri poterat. Sic supra VI, 19. *e pro enim*
 in H. *sacris Nonalibus]* de his supra VI, 13.

29. *novi]* codd. *nihil novi* coni. Turnebus. *non novi* coni. Sp
 gelius. At Varro novam dierum seriem ab eo die computat, quo a
 nomine dicuntur. *coiret*]* coni. quamvis dubitanter scripsi. *es*
 codd. Sed ex Varronis more verbum, in quo etymon est, deesse n
 potest. *ut]* vg. om. codd.

30. *enim]* coni. *est* codd. Asyndeton tollere volebant etiam T
 nebus et Scioppius. De permutatione vocularum *est et enim* v. Praefat

um emisit ac quem manumisit, ille nihilo minus est ber, sed vitio; ut magistratus vitio creatus nihilo seius magistratus. Praetor qui tum fatus est, si imprulens fecit, piaculari hostia facta piatur; si prudens lixit, Quintus Mucius ambigebat eum expiari ut imium non posse. 31. Intercisi dies sunt per quos mane et vesperi est nefas, medio tempore inter ostiam caesam et exta porrecta fas; a quo quod fas um intercedit, aut eo est intercisum nefas, intercisum. 212 Dies qui vocatur sic: Quando Rex comitiavit, Fas, is dictus ab eo quod eo die rex sacrificiolus itat ad comitium, ad quod tempus est nefas, ab eo fas; itaque post id tempus lege actum saepe. 32. Dies qui vocatur: Quando stercum delatum, fas, 213 ab eo appellatus quod eo die ex aede Vestae stercus everritur et per Capitolinum clivom in locum defertur certum. Dies Alliensis ab Allia fluvio dictus; nam ibi exercitu nostro fugato Galli obsederunt Romam.

secius] vg. *sed ius* Fa. cett. codd. om. verba inter *magistratus* prius et alterum. *fatus*] a. ut videtur, sicut vg. *factus* cett. *Quintus Mucius*] Eodem Scaevola Pontifice auctore, prudentem expiari non posse, docet etiam Macrobius. Sat. I, 16. *Mucius*] *mutius* GH., ut infra VII, 105. etiam F. *ambigebat*] G. et b. ut vid. sicut ed. pr. *agebat* a. *abnegabat* FH. si Spengelii annotationem recte intelligo.

31. *Intercisi*] b. ut vg. *intercensi* cett. codd. Illud apud Macrobius Sat. I, 16. legitur. In Calendariis EN significat endotercisum diem. *porrecta*] vg. *proiecta* codd. Cf. supra VI, 16. *eo est*] conii. *eos* codd. Illud explico: eo tempore, quod est inter caesa et porrecta, interciditur relicum diei tempus, quod nefastum est. *vocatur*] codd. *notatur* Augustinus, Ursinus, Scioppius. Itidem correxerunt etiam similem locum §. 32. Post verba *vocatur sic* in cod. B. interpolatae extant literae Q. R. C. F. Scilicet non ignorabat huius codicis scriptor, his literis Q. R. (sive REX) C. F. notari eos dies in Calendariis. V. K. Maff. Praen. ad d. IX. Kal. Apriles, et K. Maff. Exquil. Venus. a. d. IX. Kal. Iunias. Equidem non poteram quin has notas eiicerem cum v. *notatur*. *fas, is*] vg. *fassis* codd. nisi quod *fas fis* a. *sacrificiolus*] F. *sacrificio* (*sacrisfitio* ab.) *ius* codd. *itat**] emendavit Fulv. Ursinus, ex Festo s. v. Regifugium p. 230. Lindem. *dicat* codd., sed de ab. nihil relatum est. De re ipsa Festus p. 219. 230. Verrius Kal. Praen. Martio mense.

32. *Quando stercus*] a. d. XVII. Kal. Quintiles. K. Maff. Venus. Cf. Festus p. 220. Lindem. *stercum*] FHa. *stercus* Gb. *clivom*] scripsi. *clivum* codd. praeter b. qui *divum*. *Allia*] b. ut videtur, sicut vg. *allio* cett. De die *Alliensi* (XV. Kal. Sextiles, K. Amitern. Antiat.) aliisque diebus religiosis veterum Romanorum commentatio extat Frid. Lachmanni, Gottingae 1822. scripta.

33. Quod ad singulorum dierum vocabula perti
dixi. Mensium nomina fere aperta sunt, si a Martio
antiqui constituerunt, numeres. Nam primus a Ma
Secundus, ut Fulvius scribit et Iunius, a Venere q
214 ea sit Aphrodite; quois nomen ego antiquis liti
quod nusquam inveni, magis puto dictum quod
omnia aperit, Aprilem. Tertius a maioribus Mai
quartus a iunioribus dictus Iunius. **34.** Deh
quintus Quintilis et sic deinceps usque ad Dece
brem a numero. Ad hos qui additi, prior a princ
(51) deo Ianuarius appellatus; posterior, ut idem dicit
scriptores, ab diis inferis Februarius appellatus
quod tum his parentetur. Ego magis arbitror Febr
rium a die Februato, quod tum februarur populus,
215 est Iupercis nudis lustratur antiquom oppidum Pala
num gregibus humanis cinctum.

5 **35.** Quod ad temporum vocabula Latina attine
hactenus sit satis dictum. Nunc quod ad eas res attin
61 quae in tempore aliquo fieri animadverterentur, dicitur
ut haec sunt: legisti, cursus, ludens. De quibus
duo praedicere volo, quanta sit multitudo eorum et
quae sint obscuriora quam alia. **36.** Quom ver
borum declinatum genera sint quattuor, unum quod
tempora adsignificat neque habet casus, ut ab lego legis

33. fere aperta sunt] a. sunt aperta fere F. fere sunt aperta
Gb. sunt fere aperta H. Iunius] est Iunius Gracchanus, Varroni
laudatus etiam V, 48. 55., de quo Lindenbrog. ad Censorinum p. 150.
Niebuhrius R. H. III. p. 50. Aphrodite] Latinis literis ut in codd.
scriptum est, retinui. Ἀφροδίτη v. g. Cf. ann. ad V, 122. nusquam
inveni] Hoc Varronis loco uti videtur Macrob. Sat. I, 12.

34. deinceps] om. b., annuente, ut videtur, Spengelio p. XIV
Equidem hanc omissionem, ut alias in hoc libro, negligentiae tribuerim
a numero] X numero coni. Koeler Lit. crit. in Varronem p. 11. sine causis
parentetur] v. g. parentur G. parentur cett. codd. die Februato] d
hoc supra VI, 13. antiquom] antiquum codd.

35. satis] om. b., idque probat Spengel. p. XV. cursus] GH
cursus a. currens, ut v. g., cett. codd. Verbalia nomina et verba ipsa
eodem ordine comprehendere solet Varro.

36. declinatum] ed. princ. declinativum Fa. declinantium GH
declinacia sint b. declinationum Turnebus, quod placet Spengelio.
ab lego legis, leges] sic scribendum existimavi. Duplex enim tempus in
dicandum fuisse, sequentia ostendunt. ut ab lego leges lego FGH. ut a

ges; alterum quod casus habet neque tempora ad-²¹⁶
gnificat, ut ab lego lectio et lector; tertium quod
habet utrumque et tempora et casus, ut ab lego legens,
lecturus; quartum quod neutrum habet, ut ab lego
lecto ac lectissime: horum verborum si primigenia
sunt ad mille, ut Cosconius scribit, ex eorum declina-
tionibus verborum discrimina quingenta milia esse pos-
sunt ideo, quia singulis verbis primigeniis circiter quin-
centae species declinationibus fiunt. 57. Primi-

genia dicuntur verba ut lego, scribo, sto, sedeo
et cetera quae non sunt ab alio quo verbo, sed suas
habent radices. Contra verba declinata sunt quae ab
alio quo oriuntur, ut ab lego legis, legit, legam
et sic indidem hinc permulta. Quare si quis primi-
geniorum verborum origines ostenderit, si ea mille sunt,²¹⁷
quingentum milium simplicium verborum causas aperue-
rit una; sin nullius, tamen qui ab his reliqua orta
ostenderit, satis dixerit de originibus verborum, quom-
unde nata sint, principia erunt pauca, quae inde nata
sint, innumerabilia.

58. A quibus iisdem princi-
piis antepositis praeverbis paucis immanis verborum
accedit numerus, quod praeverbis mutatis, additis atque
commutatis aliud atque aliud fit; ut enim processit²¹⁸
et recessit, sic accessit et abscessit; item in-⁽⁵²⁾
cessit et excessit, sic successit et decessit,⁶²
concessit et discessit. Quod si haec decem sola
praeverbia essent, quoniam ab uno verbo declinatio-

lego leges a. ut videtur, sicut ed. princ. *ut ab lege leges: lege* b.
ad mille] Victorius. *admitte* FGH. *amitte* a. *admicte* b. *milia*
codd. sed de ab. nihil notatum. Infra §. 37. *milium* FG. itemque §. 38.
milia bis iisdem libri. Cf. supra V, 89. Singularem autem numero cum
mille ab iisdem libris §. 37. 38. retineatur, hoc mutare religioni duxi.
primigeniis] vg. *primigenii* FG. *primiginii* H. *primogenii* ab.

37. *alio quo*] con. scripsi. *aliquo* codd. *alio* emendaverat Au-
gustinus. Iterum *alio quo*] scripsi, ubi *aliquo* F. *alio* cett. codd.
V. annot. ad V, 170. *sic indidem hinc*] Ga. et sic voluerat Spengel.
sic in indidem hinc F. *itidem hinc* H. *indidem hinc* b. *una; sin*
Turnebus. *unas* (*undas* H.) in codd.

38. *praeverbis*] ab. *praeverbis* cett. ut* vg. Paulo post *prae*
verbis G. *proverbis* b. *praeverbis* cett. Cf. annot. ad V, 33. *pro-*
cessit] Fritzschius a Spengelio laudatus. *cessit* codd. *et discessit**
addidi. om. codd. vg. *et praecessit* additum est, minus apte. *discri-*

num quingenta discrimina fierent, his decem
 coniuncto praeverbio ex uno quinque milia numero
 cerent; ex mille ad quinquagies centum milia d
 219 mina fieri possunt. 39. Democritus, Epic
 item alii qui infinita principia dixerunt, quae
 sint non dicunt, sed quousmodi sint, tamen fa
 magnum: quod quae ex his constant in mundo, o
 dunt. Quare si Etymologos principia verborum pos
 mille, de quibus ratio ab se non poscatur, et re
 ostendat, quod non postulet; tamen immanem verba
 expediat numerum. 40. De multitudine quo
 quod satis esset, admonui, de obscuritate pauca de
 Verborum quae tempora adsignificant, ideo locus
 220 cillimus ἔτυμα, quod neque his fere societas cum Gra
 Lingua, neque vernacula ea, quorum in partem me
 ria adfuerit nostra. De quibus, ut dixi, quae pot
 mus.

41. Incipiam hinc primum quod dicitur ag
 Actio ab agitato facta; hinc dicimus agit gest
 tragoedus et agitantur quadrigae; hinc agitur pas
 pastum. Qua vix agi potest, hinc angiportum
 221 qua nil potest agi, hinc angulus, vel* quod in e

mina] codd. neque id mutare consulerim. *discriminum* Augustinus i
 marg. Eadem lectionis varietas supra §. 36. in vocabulis *verborum discrimi*
 mina quingenta milia.

39. *Epicurus*] emend. Turnebus. *securus* GHa. *securus* Fb.
 quod] e vg. adoptavi. om. codd. De similibus vitiis in Praefatione dictum.
Etymologos] b. ut videtur, sicut Rhollandellus. *ethimologos* F. *ethimologu*
 Ga. *ethimologiis* H. *postulet*] scripsi. *postulat* codd. Sensus autem
 est hic: ita ut haec reliqua non sibi danda postulet, sed ex datis efficiat.
 Ad singularem quod excusandum faciunt dicta de in quo ad V, 108.

40. *locus*] vg. *locutus* codd. *ἔτυμα*] est TYMA codd., ni
 quod utrumque v. om. G. et TYMA om. b. Illud est cum ex E ortu
 sit, et structurae noceat, omisi, quod suasit etiam Spengel.
in partem] omnia sana. Non aderamus, cum nascerentur. *quora*
 casus, ut in Graecorum παρῆναι εἰς —. *memoria*] F. et b. ut videtur
memoriae GH. *memorie* a. *nostra*] b. ut vid. sicut vg. *nostr*
 GHa. *nostrae* F.

41. *hinc agitur pecus pastum*] haec a prioribus cum sequen
 colo coniungebantur. *Qua vix*] vg. *quia vix* codd. Antea plex
 interpungebatur post potest agi, hoc et sequente loco. *angiportum*
 idem fere huius vocis etymon iam propositum est V, 145.
 addere necessarium habui. Eadem medicina adhibita est loco V, 151.
 alii. *loci is*] is om. Havn. *locus* b.

us angustissimus, quouis loci is angulus. **42. 6**
 tionum trium primus agitatus mentis, quod primum
 quae sumus acturi, cogitare debemus, deinde tum
 ere ac facere. De his tribus minime putat volgus
 e actionem cogitationem; tertium in quo quid faci-
 s, id maxumum; sed et quom nos agitamus quid
 eam rem agitamus in mente, agimus; et cum pro-63
 ntiamus, agimus. Itaque ab eo orator agere dici-222
 causam et augures augurium agere dicuntur,
 om in eo plura dicant quam faciant.

43. Cogitare a cogendo dictum; mens plura
 unum cogit unde eligere possit. Sic e lacte coacto
 seus nominatus; sic ex hominibus contio dicta,
 coemptio, sic compitum nominatum. A cogi- (53)
 tione concilium, inde consilium.* Et vestimen-
 tum apud fullonem quom cogitur, conciliari dictum.
44. Sic reminisci, quom ea quae tenuit mens ac me-
 moria, cogitando repetuntur. Hinc etiam comminisci 223
 ctum, a con et mente, quom finguntur, in mente
 rae non sunt; et ab hoc illud quod dicitur emi-
 sci, quom commentum pronuntiatur. Ab eadem
 ente meminisse dictum et amens qui a mente
 ra descendit. **45.** * Meminisse a memoria, 225

42. nos] conii. Scaliger. hos Fb. et H., hic deleto h. os Ga. Id
 Victorio conii. inventum recepit Spengelius, nescio quo sensu. rem
 itamus] Gab. agimamus H. cogitamus F. ut vg. in mente] an-
 a cum seqq. coniungebatur.

43. eligere] Rholandellus, et sic a. ut vid. elicere Fb. elicere
 dicere H. consilium*] huic vocabulo quod addunt codd., quod
 nisi. Et] H. ut cett. conciliari] Augustin. in marg. ex conii.,
 ertranius, Scioppius. consiliari codd. Sed conciliare, non consiliare,
 nificat cogere, condensare.

44. eminisci] scripsi. reminisci codd. Quod cum aperte falsum
 et verbum cum alio praeverbio compositum hic locus postulet: nullum
 eo genere accommodatius quam eminisci, etiam si sine exemplo esset.
 sed servatum est hoc verbum in notis Tironianis et glossis Isidori, atque
 additum etiam Cornelio Nepoti, Alcib. 2., ab Heusingero, quem video
 hic quoque Varrois locum mendo illo iam liberasse. V. Forcellini Lex.
 chneeberg.

45. et seqq. In codd. haec etyma ita disposita habes: Cogitare
 seqq. (§. 43.). Sic reminisci (44.). Hinc etiam metuo (49.*). Curare
 46.). Volo (47.). Metuere (48.). Meminisse (45.*). Maerere (50.).
 Varro (51.). At facile intelligitur, verbi meminisse etymon tractandum

quom quid remansit in mente indeque rursus mov
 quae a manendo ut manimoria potest esse
 226 Itaque Salii quod cantant, *Mamuri Veturi*, signi
 veterem memoriam. Ab eodem monere, quod i
 monet, proinde sit ac memoria. Sic monim
 quae in sepulcris; et ideo secundum viam, quo
 tereuntis admoneant et se fuisse et illos esse mo
 Ab eo cetera quae scripta ac facta memoriae c
 224 monumenta dicta. 46. Curare a cura di
 Cura, quod cor urat. Curiosus, quod hac p
 modum utitur. Recordare rursus in cor revo
 Curiae, ubi senatus rempublicam curat, et illi
 cura sacrorum publica; ab his curiones.

47. Volo a voluntate dictum et a volatu,
 animus ita est, ut puncto temporis pervolet quo
 Lubere ab labendo dictum, quod lubrica mens ac
 labitur, ut dicebant olim. Ab lubendo libido,
 225 dinosus ac Venus Libentina et Libitina, sic
 64 48. Metuere a quodam motu animi, quom id

fuisse post reminisci, illa autem de variis metus et timoris generibus
 v. metuere. Igitur §. 45. et 49. in eum ordinem, quem restitui, transpo
 nenda erant. Poterat librarius oculis ab altera in alteram paginam
 verbo meminisse ad metuere, aberrare. Sed de hoc quoque loco dictum
 est in Praefatione.

45. quom quid] conii. cum (quom H.) id quod codd. nisi quod
 quod id b. indeque] conii. in id quod codd. De facili siglarum
 permutatione v. Praefatio. manendo] b. ut Rholandellus, Scioppin
 manando cett. codd. manimoria] vg. manimoria FGA. manimoria
 manio memoria b. Mamuri Veturi] Turnebus, qui Mamuri veterum
 in vett. libris. memurii veterum FG. menuri veterum H. mamuri veterum
 V. de eo nomine Festus s. v. Mamurii Veturii p. 96. Ovidius F. III. 2
 389. Plutarchus Num. 13. Celebrabatur id extremo carmine, Mamurii
 ut videtur, sacro die, de quo v. Kalendarium rusticum Farnesianum
 Orellium Inscr. II. p. 380. veterem] H. om. cett. codd. ab eo
 monere] b. monere ab eodem monerem G. ab eodem monerem cett.
 nimenta] F. monumenta G. montio menta ab. monitiomenta H.
 talis] Gb. mortales cett. monimenta] F. munta G. monumenta

46. quod hac] Gab. qui F. Curiae] Cf. V, 155.

47. Lubere] sic codd. in sequentibus. Hoc loco libere es
 codd. libido] lubido, solus b. Libentina] libentia GH.
 satis congruit cum huius loci lectione Nonius Marc. s. v. prolubium p.
 Mercer.: Varro de lingua Lat. lib. V, Prolubiem et prolubidem dicit
 eo quod lubeat; unde etiam lucus Veneris Lubentinae dicitur.

lum casurum putat, refugit mens. Quom vehemens in movendo, ut ab se abeat, foras fertur, forido; quom per avia it*, ab eo pavor. 49.

ne etiam metuo mentem quodammodo motam vel ²²³ stuiisti amovisti; sic quod frigidus timor, tremuisti iuisti†. Tremor dictum a similitudine vocis, quae ne quom valde tremunt, apparet, quom etiam in rpure pili, ut arista in spica ordei, horrent. 50. ²²⁴

a erere a marcere, quod etiam corpus marcesceret. ²²⁶ inc etiam macri dicti. Laetari ab eo quod latius iudium propter magni boni opinionem diffusum. Ita ²²⁷ Iuventus ait: (54)

* *Gaudia sua si omnes homines conferant unum
in locum,
Tamen mea exsuperet laetitia.*

ic quom se habent, laeta.

51. Narro cum alterum facio narum, a quo 7 arratio, per quam cognoscimus rem gestam. Quae ars agendi est *secunda, in qua explicabimus, quae int* ab dicendo, ac sunt aut coniuncta cum tempo- ²²⁸

48. per avia it*] conii. pavet et codd. nisi quod et om. GH. hoc quam facile ex illo oriri potuerit, ex Praefatione, ubi de siglis disputatur, facile intelligetur. Et agnoscent, puto, in hac etymologia Varro, qui eum hominem noverunt. En cor Zenodoti, en iecur Cratetis!

49. Hinc timuisti†] Hunc locum satis habui repraesentare, alem codd. habent, cum de medicina ei invenienda plane desperarem. dei] codd., quos secutus sum, quanquam supra V, 106. hordeum scripsisse letur Varro. horrent] etiam in hac voce h om. Ha.

50. marcesceret] scripsi suadente Spengelio. marcescere codd., i vg. additur videatur, ab aliis dicitur. Hunc locum laudat Apuleius diphth. 20. p. 139. Osann. Laetari] V. idem Apuleius 19. p. 138. ventius] FG. inventus Ha. iunecius b. Terentius vg. Idem error erosque libros Gellii XVIII, 12. obtinet. Iuventii hic locus est apud Athium P. Sc. L. V, II. p. 95. omnes homines] omnia omnes Spengelius, Emend. Varron. p. 4., ex more comicorum poetarum scribi volt. id id quod habent codd. etiam magis placet, cum multi veterum loci hoc similive tenore: εἰ πάντες ἄνθρωποι τὰ οἰκίῃα κακὰ ἐς μέσον γενέσκων, ut est apud Herodotum VII, 152. Tamen] tam conii. othius propter metrum, imperite.

51. narum] Victorius, Scioppius. narrum codd. excepto b. qui irram. Quae pars ac sunt] quae pars agendi est ab liacendo, ac sunt F. Item H., nisi quod et pro est, et G., nisi quod

ribus aut ab his. Eorum hoc genus videntur
 52. Fatur is qui primum homo significabiliter
 mittit vocem. Ab eo ante quam ita faciant,
 dicuntur infantes; quom id faciant, iam
 quod vocabulum a similitudine vocis pueri,* id di
 65 Ab hoc tempore, quod tum pueris constituent I
 fando, dictum fatum et res fatales. Ad
 eandem vocem qui facile fantur, facundi die
 qui futura praedivinando soleant fari, fatidici
 idem vaticinari; quod vesana mente faciunt.
 229 de hoc post erit usurpandum, quom de poetis die
 53. Hinc fasti dies quibus verba certa legitima
 piaculo praetoribus licet fari. Ab hoc nefasti q
 diebus ea fari ius non est et si fati sunt, piac
 faciunt. Hinc effata dicuntur, quod augures
 auspiorum caelestum extra urbem agris sunt effati
 esset; hinc effari templa dicuntur ab auguribus

et pro est ab. quae pars agendi est a' diageno. Ac quae sunt a
 pars agendi est a iacendo. Sic sunt b. Spengelius Emend. p. 10
 effecit: Secunda (vel altera) pars agendi est ab dicendo ac qua
 . . . his, eorum hoc genus videntur *ἔτυμα*. Quod de secunda p
 Varronem dixisse putat, id verissime: sed illa: ac quae sunt, omni
 destituta reliquit. Quae verba ipse intuli, ea asteriscis circumpositis
 stinxi. Ante Quae priores aut *ὑποστιγμῆν* tantum aut nullam interpuncti
 nem adhibebant. Eorum] vg. earum codd.

52. primum] primus Gab. quod] scripsi. cum hoc (haec ab
 codd. vocabulum a] F. vocabulorum cett. *id dictum] ac fac
 tuus fari id dictum codd. Sed de vocabulo fatuus Varro infra §. 53. v
 quitur, unde id hoc loco a quodam margini adscriptum irrepsisse videtur
 Propterea ac fatuus cum sequente fari omisi. Possis etiam contraria
 procedens non demendo, sed addendo loco subvenire, ita ut sic fere su
 bas: Cum hoc vocabulum a similitudine vocis pueri, hinc fatuus, a
 puerili sermone utitur, quod fari id dictum. Sed illud probabilius vis
 Cf. Doederlein. Synon. et Etymol. L. Lat. T. III. p. 231. Ad b
 eandem] scripsi. ad haec (hec b.) eandem (eadem H.) codd.
 erit] postea solus F.

53. quod] vg. qui codd. quia Spengel. scripserat, sed id pro
 morem Varronis idem, Emend. Varr. p. 5., reiecit. caelestum] l
 ab. ut videtur. caelestium GH. Illud retinui tanquam ex antiquiore
 servatum, ut est apud Varronem VIII, 71. deum Consentum. cf. den
 VIII, 67. et Pacuviana rudentum V, 7. et exuperantum VII, 18.
 F. agri cett. Cf. Augurum libri ap. Gellium XIII, 14. Pomoerium
 locus intra agrum effatum, et Servius ad Aen. VI, 197. ager post
 meria, ubi captabantur auguria, dicebatur effatus. ubi] conu
 codd. dicuntur ab auguribus] augures b. Ignorabat scilicet lili
 rius, effari passive dici. affantur] F. effantur cett.

antur qui in his fines sunt. * 54. Hinc fana ²⁵⁰
 ninata, quod pontifices in sacrando fati sint finem;
 c profanum est quod ante fanum coniunctum
 o, hinc profanatum * in sacrificio; atque inde
 rculi decuma appellata ab eo est, quod sacrificio
 odam fanatur, id est ut fani lege sit. Id dicitur
 lluctum, quod a porriciendo est fictum; quom
 m ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ²⁵¹
 um, tum polluctum est, ut, quom profanatum
 itur, id est proinde ut sit fani factum; itaque* olim
 io consumebatur omne quod profanum erat, ut etiam
 ; quod Praetor Urbis quotannis facit quom Herculi
 molat publice invencam. 55. Ab eodem verbo (55)
 i fabulae, ut tragoediae et comoediae, dictae.
 inc fassi ac confessi, qui fati id quod ab his
 aesitum. Hinc professi; hinc fama et famosi.
 b eodem falli, sed et falsum et fallacia, quae
 opterea, quod fando quem decipit, ac contra quam ²⁵²
 xit, faciat. Itaque si quis re fallit, in hoc non ⁶⁶
 oprio nomine fallacia, sed tralatitio, ut a pede nostro
 s lecti ac betae. Hinc etiam famigerabile et
 e composititia alia item, ut declinata multa, in quo
 fatuus et Fatuae.

54. quod] F. quae cett. * in sacrificio] quod (quid F.) in
 sacrificio codd. Illud quod omisi. atque] v.g. ad quae FGH. ad-
 ue a. polluctum] quidam apud Augustin. pollutum codd. V. de
 llucto Intpp. Festi s. v. pollucere p. 616. Lindem. porrecta] v.g.
 roiecta codd., ut proiiciendo, paulo superiore loco, H. Cf. supra VI, 16.31.
 profanatum] Turnebus. profanum codd. itaque*] itaque ubi codd.
 bi omisi, sed etiam sic fateor locum mihi nondum sanatum esse videri.
 iam] etiam nunc coni. Spengel. Praetor Urbis] scripsi. P. R. urbis
 ut videtur: populus romanus urbis G., ut est in edit. princ. P. R.
 be H. R R. urbem a. urbis b. praetor urbanus v.g.

55. faciat] F. facit Gab. fac ut H. re fallit] Victorius.
 efallit FHa. refellit b. reffallit G. tralatitio] Scioppius. tran-
 sitio F. tralatio GHa. translacio b. famigerabile] Perottus, Sca-
 ger, Scioppius. famiger fabile F. famiger habile GHab. Fatuae]
 atue codd. Illud ponendum esse, vidit cod. B. scriptor. Sed dubito
 n is non intellexerit, de Fatuis id est fatidicis antiquitatis mulieribus loqui
 arronem. Spengelius Emend. p. 7. fatuellus ex Servio ad Virg. Aen.
 VI, 776. adsciscendum arbitratur. Sed ne id quidem constat, antiquumne
 it id nomen nec ne; certe Servii codices (quorum lectiones annotavit Alb.
 ion p. 403. cf. ad VII, 47. p. 413.) ad Fatuolus digitum intendere videri
 ossunt.

56. Loqui ab loco dictum, quod, qui dicitur iam fari, et vocabula et reliqua verba ante quam suo quidque loco ea dicere potest, ²³³ Chrysippus negat loqui; sed ut loqui: quare ut hominis non sit homo, sic in corvis, cornicibus, primitus incipientibus fari verba non esse verba, non loquantur. Igitur is loquitur, qui suo quodque verbum sciens ponit, et istud prolocut quom in animo quod habuit, extulit loquendo. Hinc dicuntur eloqui ac reloqui in fanis Sale cella dei qui eloquentur. Hinc dictus loquax ²³⁴ nimium loqueretur; hinc eloquens qui copiose loquitur; hinc colloquium quom conveniunt in locum loquendi causa. Hinc adlocutum mulieres aiunt, quom eunt ad aliquem locum consolandi causa hinc quidam loquelam dixerunt verbum quod in loquendo efferimus. Concinne loqui a concinno. inter se conveniunt partes ita, ut* inter se concinnant aliquid alii. 58. Pronuntiare dictum enuntiare pro idem valet quod ante, ut in hoc: proloqui ²³⁵ Ideo actores pronuntiare dicuntur, quod in proloquio enuntiant poëta cogitante; quod maxime tum dicitur

56. *quidque*] Augustinus in marg. ex libro. *quisque* codd. praeter b. ut videtur. *Τελείων οτιγμήν* post *potest* a prioribus positam sustulit qua re periodo iunctura sua redditur. *sed ut loqui*] om. H., ut postea non esse verba idem om., propter *ὁμοιοτέλετον*. *loqui* quare ut uncis secludit Doederlein. Synon. et Etymol. T. IV. p. 1. Sed Chrysippus dixerat, non loqui talem hominem, sed quasi loqui. Sic a Varrone VII 45. distinguunt videbimus *effinita* et *ut effinita*, *infinita* et *ut infinita*. (V, 178. VII, 17. X, 11. *loquantur*] vg. *loquebantur* codd. *istum* conii. *istum* codd. Mihi videbatur Varro verbo *proloqui* passivo seu uti, quo genere ab aliis simplex loqui et compositum eloqui adhiberi esse constat. Cf. *luctare* V, 61. *effari templa dicuntur* VI, 53. *epitaphio* VIII, 24.

57. *eloqui ac reloqui*] vg. *eloquium* (*elloqui* G.) *ac reliqui* conii. *eloquentur*] scripsi; quanquam u pro o est in codd. *aliquem locum* Augustinus in marg. ex libro. *aliquam locum* H. *aliquam locutum* codd. *consolandi*] G. ut Augustini liber. *consulendi* b. ut vg. *consolandi* cett. codd. Allocutionem proprio sensu de *παράμυθία* in loqui adhiberi, satis constat. *ut**] conii. addidi. *concinnant*] conii. *condeant* FGH. *condiant* a. *coeant* b. *concinnant* conii. Spengel. *aliud alii*] Haec ab antecedentibus interpungendo seiunxi, hoc sensum alii etymon eius vocis alii proposuerunt.

58. *enuntiare*] Turnebus. *et nuntiare* codd. *tum dicitur*

prae, novam fabulam cum agunt. Nuntius enim ab novis* rebus nominatus, quod a verbo Graeco potest declinatum; ab eo itaque Neapolis illorum Neapolis ab antiquis nostris vocitata. 59. A quo extremum novissimum quoque dici coeptum²⁵⁶ ergo, quod mea memoria ut Aelius, sic senes aliquot, novum novom verbum quod esset, vitabant; quoniam⁽⁵⁶⁾ ergo, ut a vetere vetustius ac veterrimum, sic ab novo nominatum novius et novissimum quod extremum. Sic eadem origine novitas et novicius et novalis²⁵⁷ in agro et Sub novis dicta pars in foro aedificiorum, quod vocabulum ei pervetustum, ut Novae viae, quae etiam diu vetus. 60. Ab eo quoque potest dictum nominare, quod res novae in usum quom additae sunt, qui eas novissent, nomina ponebant. Ab eo incipere, quod tunc civitate vota nova suscipiuntur. nuncupare nominare valere apparet in legibus, ubi incupatae pecuniae sunt scriptae; item in choro† quo est:

Aenea! Quis enim est qui meum nomen nuncupat?

em in Medio:

* tum id dicitur codd. tum id tum dicitur G. ab novis*] Turne-
 is, Scioppius. a quis FGH. aquis a. aquibus b. νέος] ex vg.
 ieci; id excidit in codd. et supervacaneum habetur a Spengelio p. LVIII.
 e omisso esse v. annot. ad V, 38. Hac re offensi multi inculcaverunt
 videri.

59. dici] vg. et b. ut videtur. dico Fa. dictum GH. aliquot]
 quod G. aliquo a. alii quod legit Gellius, qui X, 21. hunc locum
 addat, isque iccirco sequens quod omittit. De Aelio cf. ann. ad V, 18.
 18. Etiam hoc loco ab interpolatoribus cognomen Gallus additum est.
 novom] scripsi. novum H. novum cett. vetustius] Gellius, ut vg.
 vetustus Fab. vetustas H. veterrimum] Gellius ut vg. Fortasse
 etiam a. veterrimus cett. codd. novius et] servavit Gellius. om.
 codd. Varronis. pervetustum] vg. pervetustus a. pervetustas cett.

60. quom] quidam ap. Augustinum. quō b. quomodo cett. codd.
 ut eas] qui quidam apud Augustinum, et eas habet Vertranius. quibus
 a codd. civitate] codd. civitati coni. Spengel. Sed etiam hunc
 exti casus usum non damnaverim. Cf. supra VI, 53. agris. choro†]
 codd. ut vg., nisi quod coro H. Id quanquam plane absonum ab hoc
 loco, verior tamen lectio nondum apparuit. Tragicorum fragmentis in-
 certis adnumeravit Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 278. enim] H. om. cett.
 s addit Bothe. Medio] codd. Medo Ald. Infra VII, 34. in codd.

238

Quis tu es, mulier, quae me insueto nunc nomine?

61. Dico originem habet Graecam quod *δικάζω*. Hinc Ennius:

Dico qui

Hinc dicare, hinc iudicare, quod tunc ius di hinc iudex, quod iudicat accepta potestate, id es busdam verbis dicendo finit; sic enim aedis sa magistratu pontifice praeunte dicendo dedicatur.

239 ab dicendo indicium; hinc illa: **indicit** duell indixit funus; **prodixit** diem; **addixit** cium; hinc appellatum dictum in mimo ac di sus; hinc in manipulis castrensibus dicta due hinc dictata in ludo; hinc **Dictator** magister puli, quod is a consule debet dici; hinc antiqua **dicimonium*** et **dicis** causa et addictus.

68 Si dico quid inscienti, quod ei quod ignoravit tr hinc doceo declinatum, vel quod quom docemus

est *Medo* et *Medio*. Etiam apud Festum modo *Medo*, modo *Medio* tur. Hoc inde factum, quod Medae filius qui *Μήδειος* est Hesiodo, dicitur Apollodoro aliisque. *Medea* his locis male illatum est. Erit hic locus tribuitur a Diomede II. p. 147. Putsch.; **Pacuvio** a Nonio 197. Mercer. Cf. Osann. Anal. crit. p. 124. Inter fragmenta Ennii Medea posuerunt, non iusto loco, tum alii tum Bothe P. L. Sc. V. l. p. 4. *quis]* *quisquis* Nonius, perperam. *quae]* *qui Diomedes*. Sed librariis debetur, qui, quae grammaticus scriptor de priore *quis dixit*, alterum pronomen relativum transtulerunt.

61. *δικάζω* †] vg. *ΝΙΔΙΗΕ* F. ρ H. lacuna in G. om. ab. ut Fortasse *δεικνύναι*. Cf. Graecarum vocum formae in F. VI, 96. *qui]* Post *qui* lacunam esse mihi persuasi, qua Enniani versiculi pars assumpta esset; et, quod est in codd., *hunc dicare* (cui v. *habet* didit b., alii *cupit*, vel *potest*), ab Ennii loco separavi, *hinc scribit* pro *hunc*, codd. lectione. *duellum*]* con. *illum* codd. Augustinus in marg. ex libro. Sed *duellum* facilius poterat a librariis ratione vocabuli corrumpi. *prodixit]* *praedixit* G. sicut Augustinus Vertranius in marg. ex libro. *nimo]* vg. *minimo* codd. ut videtur, sicut vg. om. cett. codd. *dicta* sunt *παράγγελα*, Livii verbis: *contra dictum suum*, XXII, 25. *dicimonium*]* *numo* FG. *dici mimo* H. *dicimino* a. *dici in uno* b. *dicuntino* Tur cod. Quod ex con. posui, ad analogiam vv. *moechimonium* et *menomium*, quibus Laberius gaudebat, factum est.

62. *inscienti]* con. *scienti* codd. *nescienti* Scaliger, Sciopp *sciens nescienti* con. Spengelius, fortasse recte. *ei]* Scioppius.

mus, vel quod qui docentur, inducantur in id quod centur ab eo qui scit ducere, qui est dux aut ductor, i ita inducit ut doceat. Ab docendo discere, ²⁴⁰ disciplina,* literis commutatis paucis. Ab eodem incipio documenta, quae exempla docendi causa cuntur.

63. Disputatio et computatio cum* prae-
positione a putando quod valet purum facere. Ideo
antiqui purum putum appellarunt; ideo putator
quod arbores puras facit, ideo ratio putari dicitur,
i qua summa sit pura. Sic is sermo in quo pure ⁽⁵⁷⁾
disponuntur verba, ne sit confusus atque ut diluceat,
dicitur disputare. 64. Quod dicimus disserit,
em translatio atque ex agris verbo; nam ut olitor dis- ²⁴¹
serit in areas sui quousque generis res, sic in oratione
ui facit, disertus. Sermo, opinor, est a serie,
inde sarta; etiam in vestimento sartum quod com-
prehensum; sermo enim non potest in uno homine
esse solo, sed ubi oratio cum altero coniuncta. Sic
conserere manum dicimur cum hoste; sic ex iure

odd. ortum id ex ultima litera v. quod, et ei. ab eo] coniunxi
um antecedentibus, et sustuli τελειαν στυμην ante haec verba. Pertinent
nim haec omnia ad secundum docendi etymon: nam ducere et dux unde
licatur explicare, neque huius loci erat, neque verba Varronis eo trahi
possunt. qui] coni. quod codd. V. de confusione harum formarum
Praefatio. ducere] vg. ducare codd. discere] Venetae editt.
locere codd. disciplina*] Post h. v. discere in codd. est, quod, ad
emendandum mendosum illud docere, quod modo memoravimus, margini
adscriptum, deinde in orationem Varronis irrepsisse videtur.

63. cum*] vg. et codd. praepositione] GHab. propositione
F. Hinc: e propositione putandi coniicit Spengelius. a putando]
vg. putandi codd.

64. disserit] notabile in omnibus inquinatis lectionis fontibus h. l.
vv. in areas reperiri, scilicet ex sequentibus errore translata; deesse autem
in omnibus libris illa labe carentibus. translatio] vg. tralatio F.
translatio GH. traslatio a. translacio b. Cf. infra §. 78. oratio]
vg. ratio codd. ex iure manum consertum] Haec non habenda
sunt pro parte versiculi Enniani, cuius scimus fuisse hunc tenorem: Non
ex iure manum consertum, sed magis ferro rem repetunt (apud Gellium
XX, 10. coll. Cicerone ad famil. VII, 13. Ennii fragmenta p. 80. Hessel.).
Sed de ipsa formula iuris Varro loquitur, quae erat: inde ibi ego te ex
iure manum consertum voco (i. e. ad manum consertendam). V. Cicer.
pro L. Murena 12, 26. de Orat. I, 10, 41. manum] Scioppius.
manu codd. Illud est apud Gellium, et apud Cicer. ad famil. VII, 13.

manum consertum vocare. Hinc adserere manum libertatem, quom prendimus. Sic augures dicunt mihi auctor est verbi†

242

Desunt quaedam.

. . . nam manu asserere dicit . . .

Desunt quaedam.

65. . . . consortes; hinc etiam * ipsi consortes quos eadem * sors; hinc etiam sortes, quod in iuncta tempora cum hominibus ac rebus, ab his sors legi; ab hoc pecunia quae in foenore, sors est impendium quod inter se iungat.

69

243 66. Legere dictum quod leguntur ab ceteris literae; ideo etiam legati, quod ut publice mitti leguntur. Item ab legendo leguli qui oleam aut uvas legunt; hinc legumina in frugibus vasa. Etiam leges quae lectae et ad populum latae, legum observet; hinc legitima. Et collegae qui lecti, et qui in eorum locum suppositi, sublecti additi allecti, et collecta quae ex pluribus vasa in unum lecta. Ab legendo ligna quoque, quod caduca legebantur in agro quibus in focum uterentur. Indidem ab legendo legio et diligens et dilectio.

67. Murmuratur dictum a similitudine sonantis

in Mediceo cod. Itidem variatur in codd. et edd. Ciceronis pro Murena et de Orat. II. II. *adserere manu*] *vg. manum* codd. qui accusatum casum etiam in sequentibus habent. Neque tamen libris in ea re concipi potest, cum Terentius multis locis hac formula: *manu* (etiam *liber manu*) *aliquem asserere*, utatur. V. maxime Adolph. II, 1, 39. c. Donato. *est verbi†*] codd. nisi quod *verbi* om. G. *es urbi* c. Scaliger. Sed locus obscurior est quam qui certam admittat correctionem. *Desunt quaedam*] Bis notatum ab editoribus, nam in codd. verba tanquam integra continuantur, nisi quod Cod. B. altero loco *hic deest* scriptum habet. Non multa tamen exciderunt, nam in formula illa augurali de manu asserendo aliquid dictum esse, servata illa verba docent, atque etiam S. disputatio de rebus a serendo dictis continuatur.

65. * *ipsi consortes, ad quos eadem * sors*] Vertranii lectio v. dubia. *ad qui* (atque b.) *ipsi consortes sors* codd. *impendium* glossema sortis censet Turnebus: non recte, nam inde sortes dicta mente Varronis, quod impendium impendio addant. Cf. V, 183.

66. *dictum*] om. a. probante Spengelio p. XII. *ut*] *vg. codd. leguli*] cf. supra V, 94.

urdi, quom^a qui ita leviter loquitur, ut magis e sono
facere, quam ut intellegatur, videatur. Hinc etiam
oëtae *murmurantia litora*. Similiter fremere, ge-
nere, clamare, crepare ab similitudine vocis so-²⁴⁴
itus dicta. Hinc illa *arma sonant; fremor oritur;*
inc:

nihil me increpitando commoves.

68. Vicina horum quiritare, iubilare. Quiri-
are dicitur is qui Quiritum fidem clamans implorat. (58)
Quirites a Curensibus; ab his qui cum Tatio Rege in
societatem venerunt civitatis. Ut quiritare urbanorum,
ic iubilare rusticorum; itaque hos imitans Apris-
ius† ait:

io bucco! quis me iubilat?

Vicinus tuus antiquus.

Sic triumphare appellatum, quod cum imperatore²⁴⁵
milites redeuntes clamitant per urbem in Capitolium
eunti: *Io triumphe*: id a *Ἰοδάμβω*, * Graeco Liberi
cognomento, potest dictum.

69. Spondere est dicere: spondeo, a sponte;

67. *soni surdi, quom^a*] scripsi, audacius sane coniectura proventus.
sonitus dictus codd. *qui*] non mutavi in *quis*. Varro eodem iure
h. l. *quom qui* dicere poterat, quo infra X, 60. *natura incorrupta ple-*
rumque est suapte sponte, nisi qui eam usu inscio depravabit, et
Cicero: *nisi si qui publice ad eam rem constitutus esset*, et similia.
Hac in re, ut in aliis, suas magis grammatici leges scriptoribus imponere
solent, quam linguae observare naturam et progressum.

68. *his qui*] ex vg. retinui. *qui* om. codd. *civitatis*] Scioppius.
civitates codd. *Aprissius* †] codd. nisi quod *aprisius* b. *Chrysippus*
Turnebi codex. Hinc Scaliger Accii Chrysippo locum nostrum tribuit.
Antea idem, non felicius, tentaverat: *apte Attius ait in Bacchis*. Hinc
is locus, qui omnino alienus est a tragoedia, etiam nunc legitur inter
fragmenta Baccharum. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 189. *io bucco!*] Ya.
Turnebi cod. nisi quod hic *buco*. *id buco* G. *robucco* b. *in Bacche* vg.
tuus] codd. exc. G. qui *atavus*, et a., qui *avus*, quod Scioppius voluerat.
Atus Turnebi codex. *Io*] vg. o F. lacuna in G. om. ab. In H.
omnia desunt inde ab *oleam* §. 66. usque ad *ut non spondet ille* §. 72.
Ἰοδάμβω] vg. *triambo* F. om. ab. In G. lacuna loco verborum *id a*
Ἰοδάμβω. * *Graeco*] ante h. v. ac addit F. idque recepit Spengelius.
a addunt ab. om. G. ut vg. *potest dictum*] codd. *esse* vg. additur,
sed temere. V. ad V, 38.

69. *Spondere est dicere: spondeo,*] vg. Priores sic interpungebant:

nam id valet a voluntate. Itaque Lucilius scribit
Cretea :

cum ad se cubitum venerit,
²⁴⁶ *Sponte ipsam suapte adductam, ut tunc
⁷⁰ et cetera reiceret.

Eandem voluntatem Terentius significat cum ait se
esse :

Sua sponte recte facere quam alieno metu

Ab eadem sponte †a qua dictum spondere † declina
spondet et respondet et desponsor et spon
item sic alia. Spondet enim qui dicit a sua spon
spondeo. Spondet etiam sponsor qui idem fa
²⁴⁷ obligatur. 70. Sponsus, consponsus;

Naevius significat cum ait: *consponsi*. Spondeba
pecunia aut filia nuptiarum causa, * nam, ut in com
diis vides dici:

Sponden' tuam gnatam filio uxorem meo?'

Appellabatur et pecunia, et quae desponsa erat, spon
quae pecunia inter se contra sponsum rogata erat,

Spondere est dicere. Spondeo . . . valet] et, quod vg. post h. 1
additur, omisi cum a.; habent tamèn id cett. omnes. *Cretea] greta*
Fa. *graeeta* G. Lucilli locus est ap. Franc. Dousam inter Incerta n. 24
*sponte] *sua voluntate*, quod codd. ante h. v. addunt, omisi tanquam
glossema, auctore Scaligero, Scioppio. Cf. Spengel. p. XLI. *In G. deesi*
spondeo. Terentius] Adelph. I, 1, 50. †a qua dictum spondere †]
insitium arbitror, cum Scioppio. spondet] vg. spondit codd. Spon-
det etiam] vg. spondit est codd. qui idem] G. quidem cett. codd
qui idem ut vg. qui dum Scioppius, Spengelius. Pro eo quoque, qd
promittit, solent alii obligari: quorum alios sponsores, alios fidepromi-
sores, alios fideiussores appellamus. Gaius Inst. III, 115. Sponsus it
interrogatur: "Idem dari spondes?" ib. 116.

70. Sponsus, consponsus] *Qui sponderat ducturum, sponsus*
definitione Servii Sulpicii ap. Gellium IV, 4. Hunc eundem consponsus
dicit Varro. *Consposos antiqui dicebant fide mutua colligatos. Fest*
p. 32. Lindem. *Naevius] Bothe P. Sc. L. V, 2. p. 26. Eunde*
locum tangi putant infra VII, 107. **nam ut in comoediis . . . meo?*
Hic locus quamquam in omnibus lectionis fontibus infra §. 71. post *allig*
tus, quo loco asteriscum tanquam ulceris excisi circatricem reliqui, *let*
tur: tamen non nisi hoc superiore loco commode collocari poterat. *Idq*
feci auctore Guilelmo Th. Kraut. De causa confusi huius disputati
nis ordinis dictum est in Praefatione. *Sponden'] vg. spondeo*
sponde cett. codd. gnatam] b. ut videtur, sicut vg. agnatam ce
codd. Contra sponsum rogata videtur ea pecunia dici, quam alt
ab altero stipulatus est, si sponsam ille sibi non traderet. Haec pecun

Sponsio; quoi desponsa quae * erat, sponsus. Quo
 e sponsum erat, sponsalis. 71. Qui spo-
 nderat filiam, despondisse dicebatur, quod de
 sponte eius, id est de voluntate exierat; non enim si
 volebat, non* dabat, quod sponso erat alligatus; * quod
 ius et praetorium ius ad legem et censorium iudicium
 ad aequom existimabatur. Sic despondisse animum ²⁴⁸
 quoque dicitur, ut despondisse filiam, quod suae sponsis
 statuerant finem. 72. A quo sponte dicere,
 despondere* quoque dixerunt, quom ad spontem re-
 ponderent, id est ad voluntatem rogationis. Itaque
 [ui ad id quod rogatur non dicit, non respondet: ut
 non spondet ille, statim qui dixit: spondeo, si iocandi
 causa dixit, neque agi potest cum eo ex sponso. Ita-
 que quoi quis dicit in tragoedia:

Meministin' te despondere mihi gnatam tuam? (59)

contra sponsum erat, id est tanti quanti illius intererat uxorem ducere,
 ut dicitur contra aurum apud Varronem. Cf. Gellius IV, 4. et v. infra
 VII, 107. quae*] conii. quod G. ut vg. quo cett. codd. Sic,
 ut scripsi, Varro saepe, ut: qui quid administrat VI, 78. qui ... etiam
 quod iudicium dent IX, 19. illud, quouis quid simile, ut scribendum
 videtur, X, 3. Eodemque pertinent: quod quem VI, 55. quod quae res
 VI, 79. et quom qui VI, 67. quom dixero quid X, 40. Cf. VI, 30.
 Itaque omnino post formas relativas non opus est composito pronomine
 indefinito, sed sufficit simplex. Sed observes velim, formas illas relativas
 hactenus cum simplici indefinito coniungi, si respondeant Graecis ὅστις,
 ὅτι, ὅπου. Cf. tamen quoi quis §. 72.

71. Qui] Gb. ut vg. quo] F. quoi a. despondisse] b. ut
 videtur, sicut vg. despondisse FGa. de voluntate] id non plane
 perinde est ac: de patria potestate, sed liberum in elocanda retinendave
 filia arbitrium significat. volebat] Aldina, Turnebus. volebat codd.
 non*] conii. addidi, quippe necessarium. ad aequom] scripsi. ad
 aequum vg. Locus accuratiore explicatione dignus erit. Ad censorium iu-
 dicium quod attinet, hoc sine dubio notabatur, qui desponsam filiam sponso
 non collocaverat.

72. A quo] conii. a qua codd. respondere*] conii. cum
 spondere codd. conspondere Turnebus. ad spontem] b. ut Turnebus.
 a sponte codd. qui ad id quod rogatur non dicit] Sic intelligas:
 qui aliud in mente habet, neque id ipsum quod rogatus est. Hac cum
 responsione, quae nulla est, comparatur a Varrone sponsio, quae verbis
 tantum, non mente animoque fit. Ita sequentia verba, quae transposi-
 turus iam eram post v. spondeo in fine §. 69., locum suum tuebuntur.
 quoi quis] conii. quis qui a. qui GH. quisquis cett. codd. dicit]
 codd., exc. H. qui dixit a pr. m. tragoedia] Fort. in comoedia,
 Spengelius. Quae fuerit illa tragoedia, et qui fabulae nexus, plane obscu-
 rum est. meministin'] vg. meministine codd. ne om. H. gnatam]
 vg. agnatam FG. cognatam H. cognatum ab.

71 quod sine sponte sua dixit, cum eo non potest agi
sponso.

73. Etiam spes a sponte potest
249 declinata, quod tum sperat, quom, quod volt, f
putat; nam quod non volt si putat, metuit, i
sperat. Itaque hic quoque qui dicunt in Astraba Plau

*Nunc sequere, adsequere, Polybadisce, mea
spem cupio consequi.*

*Sequor hercle quidem; nam libenter mea sp
rata consequor:*

250 quod sine sponte dicunt, vere neque ille sperat
dicit adolescens, neque illa sperata est.

74. Spo
sor et praes et vas neque idem, neque res a quibus
hi, sed e re simile. Itaque praes qui a magistrato
interrogatus, in publicum ut praes siet; a quo et
quom respondet, dicit: praes. Vas appellatus quod
pro altero vadimonium promittebat. Consuetudo erat
quom reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut
251 se alium daret; a quo caveri postea lege coeptum

73. quom, quod] conii. quod cum (quom a.) codd. ^{hic}
conii. Spengelius. Sed cum certum sit, haec dictum esse a Varrone
hae, quidni eodem iure utamur in hic? V. ad V, 98. ^{Plauti]}
Bothium inter fragm. fabul. deperdit. p. 553. ^{Nunc]} conii. Spengelius
ne codd., quod plerique coniunxere cum v. Plauti, ut Plautine est in G.
Nunc scriptum erat per notam n cum c supraposito vel cum puncto.
adsequere] codd., nisi fortasse adsequere est in b., ut in vg. ^{Illud reli-}
giose servavi ut esset inter vestigia activi verbi sequere. ^{Polybadisce]}
Scaliger, Scioppius. Polyba disce FGH. poliba disce a. ^{proba disce]}
b. hercle] Hb. herclem a. haeredem F. hercule G. ut vg. quod
Spengelius retinuit. ^{libenter mea sperata]} libenter, mea sperata
(i. e. μησπενομένη) Scaliger.

74. idem] b. ut videtur, sicut vg. ideo cett. codd. ^{sed e re]}
F. sede re G. sedere b. sedem Ha. ^{simile]} codd. Id facile corri-
gere cum Scioppio in simili, sed reliqui, dum accuratius disputetur de hinc
re, quam etiam nunc factum est. Cf. IX, 43. ^{ut praes siet]} conii
Palmerius. ut praestet (prestat F.) codd. an praesest Scaliger ad Festum
s. v. praes, p. 579. Lindemann. Salmasius de modo usurarum c. 16. locus
sic constituit: interrogatus, fidem publico ut praestet. Cramerus ad
Gellium Exc. IV. (Kiliae 1832.) p. 73. sic: interrogatus, in publicum
an praes es? a quo et cum respondet: praes, dicitur. Fundus Palme-
rianae lectionis est Festus s. v. praes p. 122. praes est is, qui populi
se obligat, interrogatusque a magistratu si praes sit, ille respondet
praes. Idem tamen s. v. manceps p. 102. mancipem a praestando praes-
dem dici existimat. Praedem a praestando fidem dici, Varrone teste ad
firmat Apulei. de diphth. 22. p. 141. Osann. Videtur igitur h. l. legisse
praestet. ^{vades ne darent]} i. e. ne dare cogerentur.

his, qui praedia venderent, vades ne darent; ab eo tibi coeptum in lege mancipiorum:

Vadem ne poscerent nec dabitur.

75. Canere et accanit et succanit, ut anto et cantatio, ex Camena permutato pro M N. b eo, quod semel, canit; si saepius, cantat. Hinc antitat, item alia; nec sine canendo tibicines.... icti; omnium enim horum quid a canere; etiam buc-²⁵²inator, a vocis similitudine et cantu dictus.

76. Oro ab ore et perorat et exorat et oratio et orator et osculum dictum. Indidem omen, ornamentum; alterum quod ex ore primum elatum est, osmen dictum; alterum nunc cum praepositione licitur volgo ornamentum †, quod sicut olim, ornamentum scenici plerique dicunt. Hinc oscines dicuntur apud augures quae ore faciunt auspiciam.

77. Tertium gradum agendi esse dicunt, ubi quid faciant; in eo propter similitudinem agendi et faciendi et gerendi quidam error his, qui putant esse unum. Potest enim aliquid facere et non agere, ut poeta facit fabulam, et non agit: contra actor agit et non facit, et sic a poeta fabula fit, non agitur; ab actore agitur, non fit. Contra imperator quod dicitur res gerere, in eo neque facit, neque agit; sed gerit, id est sustinet, translatum ab his qui honera

75. *accanit*] Gb. sicut Spengel. coniecerat. *ac canit a. a canit* H. *canit* F. *pro M N*] con. *pro n. m.* codd. *tibicines....*] Lacunam significavi, adhuc non notatam. Sed *omnes hi* nulli alii esse possunt, nisi tubicines, liticines aliique id genus. De his igitur Varro dixerat hoc loco. *quid*] H. *quod* cett. codd.

76. *ornamentum*] codd., neque id h. l. esset incommodum, cum ornatum ab ore natum iam supra Varro dixisset, V, 129. Modo sequentibus aliquid lucis affulgeret. *praepositione*] G. et ab. ut videtur. *propositione* cett. codd. *ornamentum †*] codd. et *ornamentum*] eodem versu iterum codd. Secundo loco *osnamentum* Scioppius, quo parum proficitur. *scenici*] *senici* G. An fortasse *senices*, antique. Cf. supra VI, 59.

77. *res gerere*] *republicam gerere* correxerat Albericus Gentilis ad L. LVIII. de Verb. Sign., iure explosus a I. Fr. Gronovio Observ. IV, 14. p. 225. (686.). *honera*] Fa. *onera* GHb. Illa lectione iam usus sum annot. ad V, 73.

71 quod sine sponte sua dixit, cum eo non potest agi
sponso. 73. Etiam spes a sponte potest
249 declinata, quod tum sperat, quom, quod volt,
putat; nam quod non volt si putat, metuit,
sperat. Itaque hic quoque qui dicunt in Astraba Pla

*Nunc sequere, adsequere, Polybadisce, mea
spem cupio consequi.*

*Sequor hercle quidem; nam libenter mea
rata consequor:*

250 quod sine sponte dicunt, vere neque ille sperat
dicit adolescens, neque illa sperata est. 74. Sp
sor et praes et vas neque idem, neque res a qui
hi, sed e re simile. Itaque praes qui a magistro
interrogatus, in publicum ut praes siet; a quo
quom respondet, dicit: *praes*. Vas appellatus
pro altero vadimonium promittebat. Consuetudo
quom reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut
251 se alium daret; a quo caveri postea lege coeptum

73. *quom, quod] conii. quod cum (quom a.) codd.*
conii. Spengelius. Sed cum certum sit, haec dictum esse a Varrone
huc, quidni eodem iure utamur in hic? V. ad V, 98. Plauti
Bothium inter fragm. fabul. deperdit. p. 553. *Nunc] conii. Spengelii*
ne codd., quod plerique coniunxere cum v. Plauti, ut Plautine est in
Nunc scriptum erat per notam n cum c supraposito vel cum puncto
adsequere] codd., nisi fortasse adsequere est in b., ut in vg. *Illud reli-*
giose servavi ut esset inter vestigia activi verbi sequere. Polybadisce
Scaliger, Scioppius. *Polyba disce FGH. poliba disce a. prohiba disce*
b. hercle] Hb. herclem a. haeredem F. hercule G. ut vg. que
Spengelius retinuit. *libenter mea sperata] libenter, mea sperat*
(i. e. *μνηστευομένη*) Scaliger.

74. *idem] b. ut videtur, sicut vg. ideo cett. codd.* *sed e*
F. *sede re G. sedere b. sedem Ha. simile] codd.* Id facile co
gere cum Scioppio in *simili*, sed reliqui, dum accuratius disputetur de
re, quam etiam nunc factum est. Cf. IX, 43. *ut praes siet] e*
Palmerius. *ut praestet (prestat F.) codd. an praesest Scaliger ad Fes*
s. v. praes, p. 579. Lindemann. Salmasius de modo usurarum c. 16. lo
sic constituit: *interrogatus; fidem publico ut praestet.* Cramerus
Gellium Exc. IV. (Kiliae 1832.) p. 73. sic: *interrogatus, in publico*
an praes es? a quo et cum respondet: praes, dicitur. Fundus Pal
rianae lectionis est Festus s. v. praes p. 122. *praes est is, qui pop*
se obligat, interrogatusque a magistratu si praes sit, ille respon
praes. Idem tamen s. v. manceps p. 102. manceps a praestando p
dem dici existimat. Praedem a praestando fidem dici, Varrone teste
firmat Apulei. de diphth. 22. p. 141. Osann. Videtur igitur h. l. leg
praestet. vades ne darent] i. e. ne dare cogentur.

his, qui praedia venderent, vades ne darent; ab eo tibi coeptum in lege mancipiorum:

Vadem ne poscerent nec dabitur.

75. Canere et accanit et succanit, ut anto et cantatio, ex Camena permutato pro M N. ab eo, quod semel, canit; si saepius, cantat. Hinc antit, item alia; nec sine canendo tibicines.... icti; omnium enim horum quid a canere; etiam bucinator, a vocis similitudine et cantu dictus.

76. Oro ab ore et perorat et exorat et oratio et orator et osculum dictum. Indidem omen, ornamentum; alterum quod ex ore primum elatum est, osmen dictum; alterum nunc cum praepositione dicitur volgo ornamentum †, quod sicut olim, ornamentum scenici plerique dicunt. Hinc oscines dicuntur apud augures quae ore faciunt auspiciam.

77. Tertium gradum agendi esse dicunt, ubi quid faciant; in eo propter similitudinem agendi et faciendi et gerundi quidam error his, qui putant esse unum. Potest enim aliquid facere et non agere, ut poeta facit fabulam, et non agit: contra actor agit et non facit, et sic a poeta fabula fit, non agitur; ab actore agitur, non fit. Contra imperator quod dicitur res gerere, in eo neque facit, neque agit; sed gerit, id est sustinet, translatum ab his qui honera

75. *accanit*] Gb. sicut Spengel. coniecerat. *ac canit a. a canit* H. *canit* F. *pro M N*] coni. *pro n. m.* codd. *tibicines....*] Lacunam significavi, adhuc non notatam. Sed *omnes hi* nulli alii esse possunt, nisi tubicines, liticines alique id genus. De his igitur Varro dixerat hoc loco. *quid*] H. *quod* cett. codd.

76. *ornamentum*] codd., neque id h. l. esset incommodum, cum ornatum ab ore natum iam supra Varro dixisset, V, 129. Modo sequentibus aliquid lucis affulgeret. *praepositione*] G. et qb. ut videtur. *propositione* cett. codd. *ornamentum †*] codd. et *ornamentum*] eodem versu iterum codd. Secundo loco *osnamentum* Scioppius, quo parum proficitur. *scenici*] *senici* G. An fortasse *senices*, antique. Cf. supra VI, 59.

77. *res gerere*] *republicam gerere* correxerat Albericus Gentilis ad L. LVIII. de Verb. Sign., iure explosus a I. Fr. Gronovio Observv. IV, 14. p. 225. (686.). *honera*] Fa. *onera* GHb. Illa lectione iam usus sum annot. ad V, 73.

gerunt, quod hi sustinent. **78. Proprio nomine dicitur facere a facie; qui rei, quam facit, imponit faciem. Ut fictor quom dicit fingo, figuram imponit quom dicit informo, formam; sic cum dicit facere faciem imponit; a qua facie discernitur, ut dici potest aliud esse vestimentum, aliud vas, sic item quae fit apud fabros, fictores, item alios apud. Qui quid ministrat, quouis opus non extat quod sub sensu veniat, ab agitato ut dixi magis agere, quam facere putatur; sed quod his magis promiscue, quam diligenter consuetudo est usa, translaticiis utimur verbis: nam qui dicit, facere verba dicimus, et qui aliquid agere non esse inficientem.**

* * *

79. qui adlucet. Dicitur Lucere ab luere; ab luce dissolvuntur tenebrae. Ab luce Noctiluca. Lugere item ab luce, quod propter lucem amissam is cultus institutus. †Acquirere est abluere et quaerere; ipsum quaerere ab eo quod, quae res ut reciperetur, datur opera; a quaerendo quaestio ab hisque Quaestor*. †

78. apud] b. alia cett. codd. Hanc praepositionis *apud* anastrophe a Tacito ex antiquiore lingua repetitam putaverim. Quamquam hunc Varronis locum ceteris duriorum esse fatendum erit. *Qui quid] v. g. quicquid codd. sensum] sensu cett.*

Lacuna, quam h. l. notavi, non exiguum disputationis de agendi verbis interceptam esse partem, facile intelligitur. Namque apparet scripturam, postquam de verbis actionem omnem complectentibus dixerat, ad agendi modos generatim pertractandos transisse, ac primum quidem ad ea, quae sensibus percipiuntur, certisve corporis membris peraguntur. Iam cum de visu oculorum dicendum esset, hoc argumentum, ut etiam de luce diceret, eum commovit. Cf. infra ad §. 85. annotata.

79. Qui ab luere] Haec verba, ut habentur in codd., adscripsi, quamquam manca et mutila et sensu cassa. Nihil in iis variatur nisi quod *allucet* a. *abluere* G. Post *adlucet* interpunxi, arbitratus verbum *qui adlucet* ad aliam pertinere sententiam. *ab] b. a a. et cett. Noctiluca] v. V, 68. Lugere] coni. Popma. lucere codd. †Acquirere quaestor* †] Haec aliena esse ab hoc rerum nexu, etiam ex laceris istius libri reliquiis cognoscitur. Sed alii loco ea inserere non sum ausus. *quae res] v. annot. ad VI, 70. reciperetur] codd. eodem sensu quo recuperetur in Gryph. ab hisque Quaestor] scripsi ab his conquaestor (conquestor G.) codd. Cf. V, 81.**

80. Video a vi; quinque enim sensuum maxi-⁷³
us in oculis: nam quom sensus nullus, quod absit²⁵⁶
ille passus, sentire possit; oculorum sensus vis usque
ervenit ad stellas. Hinc visenda, vigilant, vigi-
um, invident et Attianum illud:

oculis violavit qui vidit* invidendum:*

quo etiam violavit virginem pro vitiavit dice-
ant; aequae eadem modestia potius cum muliere²⁵⁷
uisse quam concubuisse dicebant. **81.** Cerno
lem valet; itaque pro video ait Ennius:

Lumen iubarne in caelo cerno?

Canus:

Sensumque inesse et motum in membris cerno.

Dictum cerno a cereo, id est a creando; dictum ab
eo quod, quom quid creatum est, tunc denique videtur.
Hinc * capilli descripti quod finis videtur, discrimen.
Et, quod in testamento, cernito*, id est facito videant²⁵⁸

80. vi] Pauvius ad Phrynichum p. 71. Lob. visu codd. absit]
GH. abest F. absiet Scioppius. visenda] viscenda H. pisendo b.
Sed genuinum est, quod cett. codd. habent, nam visenda sensu quodam
proprio urbis regionisve θαύματα significat. Attianum] Nunnesius
ad Phrynichum p. 70. Lob. atticum F. aetati quom (cum G.) GHa.
acticum b. Attiacum Sciopp. marg. oculis* violavit qui vidit* in-
videndum] coni. scripsi. oblivio lavet qui incidit in videndum codd. ob-
violavit quod incidit in videndum Nunnesius. Illud quod posui, quo sensu
dicatur, et quantopere faciat ad demonstrandum, violare dictum esse a vi-
dendo, non opus est ut moneam. Invidendum pro non videndo eodem
iure dicitur, quo infandum pro non fando: quanquam Appuleius, cum in-
vidit pro non vidit usurpat (de magia p. 408. 511. Boscha), firmissimis
Latinae linguae legibus calcem impigisse iudicandus est. Ad metricas ra-
tiones examinatum id quod posui versum quadratum non integrum efficit:

— oculis violavit, qui vidit invidendum — 0 —

nam in violavit duae extremae syllabae in unam contrahendae sunt.

81. Ennius] Idem locus, qui supra VI, 6., sed magis truncatus,
ut videtur. Canius] codd. praeter b. qui acanius. C. Annus vg.
Hoc nomen poëtae illo non notius est. Osann. Anal. p. 15. cereo, id
est] horum verborum loco lacuna est in b. Graecum ibi fuisse vocabulum,
suspiciatur Spengelius p. XIV. Quod mihi non videtur probabile. Hinc*
capilli] hinc fines capilli codd. unde fines eliminavi, id ortum putans ex
variante lectione sequentis v. fines. capilli] capillum Varronem sin-
gulariter dixisse, testis est Charisius I. p. 80 sq. Putsch. quod in
testamento, cernito*] Turnebus. qui id (id om. GH.) in testamento codd.
Cf. Gaii Institut. II, 174. Lucius Titius heres esto, cernitoque in

te esse heredem: itaque in cretione adhibere iul
testes. Ab eodem est quod ait Medea:

*Ter sub armis malim vitam cernere,
Quam semel modo parere;*

(61) quod, ut decernunt de vita eo tempore, multo
videatur vitae finis. 82. Spectare dictum
specio* antiquo, quo etiam Ennius usus:

Vos epulo† postquam spexit;

et quod in auspiciis distributum est, qui hab
259 spectionem, qui non habeant; et quod in augu
etiam nunc augures dicunt avem specere. Cons
tudo communis, quae cum praeverbis coniuncta fueru
etiam nunc servat ut aspicio, conspicio, res
cio, suspicio, despicio, sic alia; in quo est
expecto, quod spectare volo. Hinc specula; hi
speculum, quod in eo specimus imaginem. Specul
de quo prospicimus. Speculator quem mittimus ante
ut respiciat quae volumus. Hinc qui oculos inunp
mus, quibus specimus, specillum.

*diebus centum proximis, quibus scies poterisque: quodni ita creverit
exheres esto.* Medea] Ennii. *Cf. Nonius s. v. cernere p. 261. Mer
ubi locus bis laudatur, et prius quidem ex Varronis Gerontodidascalo
Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 58. Ter] nam ter est apud Nonium se
cundo loco. vitam] Nonius utroque loco. multa Varronis codd
idque bis ponit G. parere] parere coni. Porso ad Eurip. Med. 252.
Idem Semel quam modo transposuit, ut trimetros iambicos efficeret. Sed
quadrati hi versus fuisse videntur.

82. specio*] vg. om. codd. Vos epulo †] Ennii locus est
ap. Festum s. v. spicit, p. 257. Lindem., ex l. VI. Annal. (quo libro d
Pyrrho narrabatur) ita scriptus: Quos ubi rex . . . ulo spexit de contibu
celsis. Hic locus et noster cum eundem Ennii versum referre viderentur
multa tentata sunt ut utriusque subsidio Ennii manus restitueretur; s
nihil eorum animum magna probabilitatis specie ferit. V. Interpr. Fe
s. v. p. 700. Lindem. Columna ad Enn. Ann. XVI. p. 111. Hessel. En
Annal. fragm. ed. E. S. p. 164. habent] codd. habeant vg. S
v. ann. ad V, 140. et cf. X, 9. quae sunt genera . . . perspicienda
non habeant] Fa. habebant GHb. Inaequalitas modorum in Varrone n
offendit. Cf. VI, 95. quom non adesset et nihil intererat. IX, 10. qu
nondum est et perperam dicatur; et praecipue memorabilis locus VIII,
— Ceterum de impedissima illa, qui habuerint spectionem, quaestio
nuper dixi Rerum Etruscarum III, 5, 2. p. 112 sq. despicio] v
inspicio H. id est spicio FGab. Hoc inde ortum, quod de pro no
habebatur. V. Praefatio. qui] GHa. quia b. quo F. Sed ille
verissimum. De hoc ablativo instrumentali dictum ann. ad V, 21.

83. Ab auribus videntur dicta verba **audio et ausculto**; **auris*** ab **aveo** quod his avemus **discere** ²⁶⁰
aper, quod Ennius videtur **ἔτυμον** ostendere velle,
Alexandro quom ait:

*Iam dudum ab ludis animus atque aures avent
 Avide expectantes nuntium.*

propter hanc aurium aviditatem theatra replentur. Ab
 audiendo etiam auscultare declinatum, quod hi auscultare
 dicuntur qui auditis parent, a quo dictum
 est:

audio, ausculto.

Litera commutata dicitur **odor, olor**; hinc **olet** ²⁶¹
odorari et **odoratus** et **odora res***.

84. Ore **edo, sorbeo, bibo, poto**. **Edo** a
ἔδω. Hinc **esculentum** et **escae, edulia**.
 quod Graece **γέυεται**, Latine **gustat**. **Sorbere**,
 a bibere a vocis sono, ut **fervere** aquam ab eius
 simili sonitu. Ab eadem lingua quod **πότιον** **potio**,
 de **poculum, potatio, repotia**. Indidem **pu-** ²⁶²
us, quod sic Graecum antiquum, non ut nunc **φρέαρ**
 est.

85. A manu **manupretium**; **mancipium** quod

83. *auris**] conii. *audio* codd., quo sensus plane pessum datur.
 [μυρον] Spengelius. *etymon* F. lacuna in Ga. om. Hb. *in Alexandro*
 the P. Sc. L. V, 1. p. 33. Haec Sophoclis et Ennii tragoedia quod
 applicuerit argumentum, praeter Hyginum Etruscarum urnarum opere
 apto docemur. *audio, ausculto*] his vocabulis interseritur aut
 FGHb. om. a. Eieci id suadente Spengelio p. XII. *Litera com-*
tata] i. e. *au* in *o* commutato, ut ab *audiendo* fiat *odor*. Nam si de
 gre careo. *odoratus*] conii. Spengelius. *odoratur* codd. *odora*
 in v. *odor* commutato in l haec intelligas, deerit etymon vocis *odor*, quo
] Posthaec in codd. et vg. legitur *Sic ab*, quod coniungitur cum se-
 entibus. Nempe addidit hoc, qui non intellexerat, nunc, postquam de
 u, auditu, olfactu dictum, Varronem explicare, quid ore faciat homo.
 que expellenda erant haec verba, tanquam scioli additamentum.

84. *ἔδω*] *edon* F. ε H. lacuna in G. om. b. *escae, edulia*] vg.
edulia FGHa. *escendulia* b. *γέυεται*] *gewete* F. lacuna in G. om. Hb.
ποτιον] *potion* F. π H. lacuna in Ga. om. b. *repotia*] conii. Italus doctus
 . Augustinum. *repotatio* codd. Cf. V, 122. *φρέαρ*] *phrear*. F.
 lacuna in Ga. om. Hb. Hoc etymon iam supra, V, 25., proponebatur.

85. *manupretium*] vg. *mantur* (*mant** a.) *pretium* (*praetium* G.
ecum b.) codd. De eodem vocabulo V, 178.

manu capitur; quod coniungit plures manus, manus; manipularis; manica. Manubrium manu tenetur. Mantelium ubi manus terguntur

* * *

- 9 86. Nunc primum ponam de Censoriis tab
 263 *Ubi noctu in templum censurae auspicaverit c*
de caelo nuntium erit, praeconi sic imperat
viros vocet:
- (62) *Quod bonum fortunatum felixque salutar*
siet populo Romano Quiritium, reique pub
populi Romani Quiritium, mihiq[ue] collega
meo, fidei magistratuique nostro! omnes Quir
pedites, armatos privatosque, curatores omnia
 75 *tribuum, si quis pro se sive pro altero ration*
dari volet, voca inlicium huc ad me.
- 264 87. Praeco in templo primum vocat; post
de moeris item vocat.

Hoc loco quanquam in codd. nullum extat lacunae signum, ubi tamen intercidisse palam est. Nam ab illa disputatione de iis, quae corporis certis organis membrisve peraguntur (v. ann. ad §. 78.), abruptim repente ad locum *de inlicio*; hoc enim quid sit, diligentissime explicari inde a verbis *Nunc primum §. 86.* usque ad vv. *habent communitatem*, 95. intelligitur igitur Varronem ab his naturalibus actionibus (ab agendis transisse ad artificum opera (ad faciendum), quo loco unde medicis et sutrina dictae essent aperiebatur, quod hoc libro se praestitutum praemiserat Varro V, 93., tum deinceps transgressum esse ad actiones civiles (ad gerendum); quae autem de his disputavit, praeter illa *de inlicio* omnia miserabili huius libri ruina hausta sunt. Etiam de iis, quae corpore, veluti pedibus, aguntur, scriptor plura dixisse censendus erit qui extant, et locus ille de manibus, qui neque integer est cum nihil conueniat de actionibus, et cum prioribus parum cohaeret, quasi ambustum fragmen, nescio quo casu, ex illo incendio evasit.

86. *Censoriis*] *ensoris* H. *censurae*] scripsi. *censura* co
Non hodie isti rei auspicavi, Plautus Rudent. III, 4, 12. De act
 verbo auspicare Nonius s. v. auspicavi p. 468. Mercer. *praeconi*]
praeconis FGH. *praeconiis* a. *preconis* b. *siet*] vg. *si et b.* si
 F. *si erit* G. *quaesiverit*, adiuncto praecedente *que*, Ha. *colleg*]
que meo] Sic Q. Caecilius Metellus ad Aemilium et Fulvium Censor
Quod in omnibus fere precationibus nuncupabitis verbis: Ut ea res in
collegaeque meo bene et feliciter eveniat, . . . Livius XI, 46.
 pro] Scioppius. *si verbo* FGHa. *verbo* b. *dari*] *dare* scribit
 Fr. Gronov. Observv. IV, 3. p. 548. (44.). *voca*] vg. *vocat* col

87. *postea de moeris*] vg. *post eadem aeris* (eris b.) co

*Ubi lucet, Censor, scribae, magistratus murrha
inguentisque unguentur.*

*Ubi Praetores, Tribuni plebei quique in
consilium vocati sunt, venerunt: Censores inter se
sortiuntur, uter lustrum faciat.* 265

*Ubi templum factum est, post tum conventio-
nem habet qui lustrum conditurus est.*

**88. In commentariis Consularibus scriptum sic
veni:**

*Qui exercitum imperaturus erit, accenso dicit
hoc: Calpurni, voca inlicium omnes Quirites huc
ad me.*

*Accensus dicit sic: Omnes Quirites, inlicium
visite huc ad Iudices.*

*C. Calpurni, Cos. dicit, voca ad conventionem
omnes Quirites huc ad me.*

*Accensus dicit sic: Omnes Quirites, ite ad con-
ventionem huc ad Iudices.* 266

*Dein consul eloquitur ad exercitum: Impero
qua convenit ad comitia centuriata.*

89. Quare hic accenso, illic praeconi dicit

*et] vg. licet codd. Illud haud dubie verum; nam noctu, ut fieri
ebat, censurae auspicatum erat. sortiuntur] codd. Apud Nonium
v. sortirent p. 471. Mercer. Varro Rerum humanarum l. XX: Quum
verint, censores inter se sortiant. Spengelius apud Nonium plura ex-
isse, et nostrum ibi locum tangi existimans, sortiant h. l. scribendum
e coniicit. Mihi coniunctivus a nostro loco alienus esse videtur, sed
tasse utroque loco sortiunt scribendum erit. Ubi templum factum
] Haec vg. et a Spengelio prioribus adnectuntur. Ut cum sequentibus
geremus, suasit tum aequabilitas in membrorum sermonis conformatione,
te sic conservatur, tum ipsa res de qua dicitur. Nam cum ex eo templo,
quo noctu auspicavit censor, inlicium vocari iusserit: nunc in Campo
aram Martiam aliud templum faciendum est (cf. Livius XL, 45. 46.),
i conventionem censor habere possit. Cf. infra §. 93.*

**88. Calpurni, Cos.] scripsi praeunte Scioppio. calpurnicos Fa.
phurni cos G. carburnicos H. calpurnius b. Calpurnius vg. Inter-
ngendo haec ita distinxī, ut vv. consul dicit intericiantur inter casum
candi et imperativum; praeunte Io. Fr. Gronovio Observv. I, 1. p. 2.
). Iudices] cf. Cicero de legg. III, 3. Liv. III, 55. ad
erc. . . . convenit] et exercitum imperat quo conveniat coni. Io. Fr.
onov. Observv. I, 1. p. 12. (13.).**

haec, est causa: in aliquot rebus item ut praeco, census acciebat, a quo accensus quoque dictus. censum solitum ciere, Boeotia ostendit, quam eodiam Aquilii* esse dicunt, hoc versu:

²⁶⁷ *Ubi primum accensus clamarat meridiem.*

Hoc idem Cosconius in actionibus scribit, praet accensum solitum esse iubere, ubi ei videbatur h esse tertiam, inclamare horam tertiam esse, item meridiem et horam nonam.

90. Circum moeros mitti solitus quomodo liceret populum in eum locum*, unde vocare posse contionem, non solum ad consules et censores, ²⁶⁸ etiam quaestores, commentarium indicat vetus antiqui ⁷⁶ tionis M. Sergii Mani filii Quaestoris, qui capitis cusavit Trogum; in qua sic est:

⁽⁶³⁾ 91. *Auspicio orando sede in templo auspicio dum aut ad Praetorem aut ad Consulem auspiciu[m] petitu[m].*

89. *item]* Gryphiana et Augustinus in Emendationibus. *idem coll.* cui verbo est addit G. *acciebat]* vg. *accipiebat* codd. *Aquilii* Turnebus et Gronovius ann. ad Gell. III, 3. *alii* codd. *M. Attilii* viri apud Augustinum. Ex Gellio intelligitur, Boeotiam comoediam vel Aquilio fuisse attributam, ab ipso autem Varrone Plauto esse vindicatan. Quamquam ibi nomen Aquilii non prorsus certum est; quocirca *Attilii* coe Popma, assentiente Osanno Anal. crit. p. 153. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 37. *clamarat]* codd. *clamarit* Osannus Anal. crit. p. 185. *Quo* locus quomodo cum illo ex Boeotia apud Gellium III, 3. de solaris conponendus sit, variae excogitari possunt rationes. *solitum esse]* b. *Victorius, Scioppius: idemque probat Spengelius* p. XIV. solitum tu* (*tu H.*) esse cett. codd. *Meridiem* accensus pronuntiabat, cum a Cui inter Rostra et Graecostasin solem prospexerat. Plin. N. H. VII, 60.

90. *moeros]* Fulvius Ursinus; idque postulat disputationis *ent* nam explicandum nunc quid sit illud *de moeris vocare* §. 87. *auras co* *aras* vg. *locum*]* vg. om. codd. An ellipsis v. *locus* admitte erat, ut v. dies V, 69. ? Et cf. V, 155. *anquisitionis]* conii. *Aug* stinus in marg. *inquisitionis* codd. Illud sine dubio aptius est, et not quot locis pro anquisitione inquisitionem dederit librariorum incuria. §. 92. *Quaestoris]* G. ut puto, sicut vg. *quaestores* cett. *co* *Trogum]* vg. *rogum* codd. Scilicet *t* in principio huius vocis finali *accusavit* eliminatum est. Sed §. 92. *trog* etiam in codd. est. *q* vg. et fort. ab. *aqua* FGH.

91. *auspicio orando]* codd. ut vg. nisi quod *auspiciu[m] a. et ora* *Fab. et orandae* GH. *auspicio* Ursini cod., idque recepit Spengelius. *sede]* Ursini cod. ut vg. *sed* cett. codd. *auspiciu[m]*

Commeet tum praeco, reum vocet ad te, et ²⁶⁹ eum de moeris vocet praeco: id imperare oportet.

Cornicinem ad privati ianuam et in Arcem mittas, ubi canat.

Collegam roges, ut comitia edicat de Rostris, et argentarii tabernas occludant.

Patres censeant exquiras, et adesse iubeas. ²⁷⁰ Magistratus censeant exquiras, Consules, Praetores Tribunosque plebis collegasque tuos, et in templo adesse iubeas omnes, ac cum mittas, conventionem advoces.*

92. In eodem commentario acquisitionis ad extremam scriptum caput edicti hoc est:

Item quod attingat qui de Censoribus classicum ad comitia centuriata redemptum habent, uti ²⁷¹ curent eo die quo die comitia erunt, in Arce classicus canat tum circumque moeros, et ante privati huiusce T. Trogi scelerosi hostium canat, et ut in Campo cum primo luci assit.

3. Et inter id, quom circum muros mittitur et um contio advocatur, interesse tempus apparet ex iis

uspiciis codd. aut ad praetorem aut ad consulem] Horum erant uspicia maiora, quibus opus erat ad viros vocandos. Dixi de h. l. et de ipsa Rerum Etrusc. III, 5, 2. p. 114. Commeet tum] coni. comiteatum codd., quod iungi solet cum antecedentibus. comitatum coni. cioppius. cum eat Scaliger. Nuntios commeare dici notum est. praeco, eum] coni. Augustinus in marg. praetores codd. moeris] e Cod. B. iuris codd. cornicinem] Turnebus. cornicem FGa. cornicen H. ervicem b. Cf. Lipsius ad Tacit. Ann. II, 32. roges] coni. rogis odd. T. Trogi vg. sic ut haec collegam T. Trogi cum prioribus conungantur. Quod omnium maxime intellectui huius commentarii obfuit. comitia edicat] vg. comitiae dicat codd. exquiras] vg. exqueras FGhb. censeant exquiras] altero loco coni. scripsi. censeat (censeat G.) ex ara codd. tuos] Scioppius. vos codd. nisi quod collegas et nos b. omnes] Scioppius. homines codd. advoces] avoces FHb. conventionem advoces coni. Spengel.*

92. acquisitionis] b. ut videtur, sicut vg. acquisitionis FGa. acquisitionis H. Censoribus] b. ut videtur, sicut vg. cessoribus codd. CESS. scriptum fuisse coniicit Spengelius. canat tum] vg. canatum FGh. connatum a. canacium b. moeros] vg. mucro b. mucos a. muros cett. hostium] codd. i. e. ostium. cf. honus V, 73. VI, 77. harena X, 19. hosticum vg. assit] a. adsit cett. Cf. V, 91.

272 quae interea fieri * scriptum est. Sed ad comi-
tum vocatur populus ideo quod alia de causa hic
magistratus non potest exercitum urbanum convocare
censor, consul, dictator, interrex potest, quod cen-
exercitum centuriato constituit quinquennalem, quo
lustrare et in urbem ad vexillum ducere debet; dicta
et consul in singulos annos, quod hic exercitui im-
parare potest quo eat: id quod propter centuriata comi-
273 imperare solent. 94. Quare non est dubium, quod
hoc inlicium sit, quom circum muros itur, ut p-
populus inliciat ad magistratus conspectum, qui Quo-
275 tes* vocare potest in eum locum, unde vox ad conti-
nem vocantis exaudiri possit. Quare una origine
licii et inlicis, quod in Choro Proserpinae est,
pellexit quod in Hermiona, quom ait Pacuvius:

regni alieni cupiditas pellexit.

Sic Elicii Iovis ara in Aventino ab eliciendo. 94.
Hoc nunc aliter fit atque olim, quod augur Consul
adest tum cum exercitus imperatur, ac praeit
(64) eum dicere oporteat. Consul auguri imperare sole-
is inlicium vocet, non accenso aut praeconi; id in-
274 ceptum credo, cum non adesset accensus et nihil inter-
erat quoi imperaret; et dicis causa fiebant quaedam
neque item facta, neque item dicta semper. Hoc ipsum

93. contio] tertio GHb. cum tero a. fieri * scriptum est]
inlicium (inlicitum GHab.) interponunt codd., quod e glossemate irrepsisse
arbitror. om. Scioppius. scriptum om. G. Sed ad comitia] Nihil
ante haec verba excidisse puto; nam pergit scriptor in explicando Sergii
commentario, atque a loco: de moeris vocet, procedit ad illum: ut comi-
tia edicat §. 91. censor] vg. censorem codd. lustrare] scripsi
praeunte Io. Fr. Gronovio Observv. I, 1. p. 12. (14.), cuius eas tantum
lectiones appono quae probabiliores videntur. lustraret codd.

94. quin] Vertranius. quom codd. Cf. Praefatio. qui Quo-
rites* vocare] coni. scripsi coll. §. 88. qui ros (qui res H. quiros
quirinos b.) vocari codd. quod consul vocare vg. inlicii] GHb
illici F. illicii a. in Choro Proserpinae] Inter tragoedias incerte
rum poetarum Bothe P. Sc. L. V, I. p. 285. Hermiona] Bothe I
Sc. L. V, I. p. 123. Iovis] Victorius. iovis visa (cusa a.) codd
De ea ara Ovid. F. III, 295 sqq. Liv. I, 20. Plutarch. Num. 15. Plus
N. H. II, 53. (54).

95. auguri] Victorius. augur codd. is inlicium] scripsi
is (his b.) licium codd. inlicium vg. inlegium* inlexit*] coni. scripsi

*legium** *inlexit** scriptum inveni in M. Iunii commentariis, quod tamen ibi idem est quod *inlicium** *lexit*; quod et I cum E et C cum G magnam habent immunitatem.

96. Sed quoniam in hoc de paucis rebus verba 10
 ci plura; de pluribus rebus verba faciam pauca, et ²⁷⁵
 otissimum quae a Graeca lingua putant Latina, ut
 calpere a *σκαλεῦσαι*; sternere a *στρωννύειν*; ²⁷⁶
 ngere a *λιχμαῖσθαι*; i ab *εἶ*; ite ab *ἴτε*; gigni- ²⁷⁷
 ur a *γίγνεται*; ferte a *φέρετε*; providere *προϊ-*
εῖν; errare ab *ἐρρεῖν*; ab eo quod dicunt *στραγ-*
γαλᾶν strangulare; tinguere a *τέγγειν*. Prae-
 terea ades . . . Ab eo quod illi *μαλάσσειν*, nos ma-
 axare, ut gargarissare ab *ἀναγαργαρίζεσθαι*;
 utare a *πυθίσθαι*; domare a *δαμάζειν*; mul-
 ere ab *ἀμέλγειν*; pectere a *πέξαι*; stringere
στραγγαλίσαι, id enim a *στραγγαλῖς*, ut runci-
 are a runcina, cuius *ῥυκάνη* origo Graeca.

osterius verbum addens propter sequentia. *inlicium* codd. *ellegium* vet.
 odex apud Scioppium in marg. *ibi idem*] a. ut videtur, sicut Ver-
 anianus. *ibidem* codd. *inlicium**) conii. *inlicite* GHa. *illicite* Fb.,
 t saepius *illicitum* pro *inlicium* scriptum habent codd. *illicit et* Vertra-
 ius. *quod et*] conii. *quae* codd. ortum id e siglis verborum *quod et*.
 M. Praefatio. I] addidi cum Ciacconio ap. Augustinum. om. codd.,
 nisi quod *cum ē. ἔ. legitur* in a.

96. a] conii. Scioppius, qui etiam cetera sic refinxit: *a Graeca
 lingua dicuntur Latina*, quibus non est opus. *in* codd.

In iis, quae secuntur, Graecorum verborum loco lacunae sunt in
 Hab. Solus Graeca habet F.; sed obscurioribus saepe ductibus expressa,
 quos, quantum fieri poterat, hic repraesentavimus ad exemplar Spengelii,
 qui de hoc loco insigniter meruit.

σκαλεῦσαι] Buttmanus e lectione F. SCoLPSA. *στρωννύειν*]
 STRONYIN F. *λιχμαῖσθαι*] *ληγμασσε* F. *ἰ ab εἶ*] .I. *ab*
ε F. *ἴτε*] hTE F. *γίγνεται*] *γηγνοτε* F. *φέρετε*]
ερετε F. *προιδεῖν*] *προηδεῖν* F. *ἐρρεῖν*] *ερρεῖν* F.
στραγγαλῖν] *strangalā* F. *στραγγάλην* Buttmanus. *tinguere*]
ingue codd. *τέγγειν*] Buttmanus ex THNEAE F. *ades . . .*]
ides ψEC F. *abes* ἀπεις conii. Spengelius. *μαλάσσειν*] *ΜΑΛΛΑΣΣΕΝ*
 F. *μαλάξαι* Buttmanus. *ἀναγαργαρίζεσθαι*] *ΑΝΑΓΓΑΡΗCTE* F.
ἀναγαργαρίσαι Buttmanus. *putare*] conii. Spengelius. *potare*
 Gab. *portare* H. V. tamen supra VI, 84. *πυθίσθαι*] *ποιθECTAE* F.
δαμάζειν] *Δμαιοθν* F. *ἀμέλγειν*] *ΑΜΕΛΓΗΝ* F. *pectere a*
πέξαι] scripsi. *petere a ΠΕΣΕΡΕ* F. *pectere a . . . G. pectore a . . . H.*
pectere ab . . . a. preterea . . . b. στραγγαλίσαι] Buttmanus ex
 PHNHAE F. *a στραγγαλῖς*] Idem ex ΣΗΝΓΗΜΗC F.
ρυκάνη] *PHXANE* F.

11 97. Quod ad origines verborum huius libri p
 278 tinet, satis multas arbitror positas huius generis. I
 78 sistam, et quoniam de hisce rebus tris libros ad
 mittere institui, de oratione soluta duo, de poët
 unum; et ex soluta oratione ad te misi duo, prior
 de locis et quae in locis sunt, hunc de temporibus
 quae cum his sunt coniuncta: deinceps in proximo
 poëticiis verborum originibus scribere institui.*

97. de poëtica] vg. de om. codd. institui*] Ab hoc i
 verbo, extremo huius libri ut videtur, lacuna illa incipit, qua septimi
 principium perit. Nam institui om. G. in — habet H. institui E.
 videtur, et Guelferbytanus, et Mutinensis codex. incipiam ab.

M. TERENTI VARRONIS
DE LINGUA LATINA
AD CICERONEM
LIBER SEPTIMUS.

Hic deest in exemplari folium unum, in quo est principium libri VII.

[Temporum vocabula et eorum quae coniuncta sunt, ut in agendo fiunt, aut cum tempore aliquo enuntiantur, priore libro dixi. In hoc dicam de poëticis vocalibus et eorum originibus, in quis multa difficilia nam] 279
79
(65)
280
Haec interpolando addita sunt.

Hic deest] Sic F. Unum folium cartamve unam deesse, scribitur tiam in Ha. Contra Vaticani codices, *a.* et *β.*: *hic deficiunt cartae VIII in quibus est principium libri septimi. γ.*: *hic deficit principium libri circa cartas sex.* Mutinensis liber: *in exemplari hic erant cartae cum dimidia non scripte.* Guelferbytanus autem codex nihil nisi: *hic est defectus in quo est principium li. VII.* Illorum librorum cribae ut alii unum, alii novem folia deesse statuerent, hinc factum existimo, quod hi totum quaternionem cum folio uno proximi quaternionis, illi non quaternionem, sed folium tantum excidisse putaverint. Atque hominum sententiae ipse accessit, quod ea argumentorum copia, qua scriptor X. folia impleverit, inter finem sexti libri et sequentia verba: *repens uina operuit*, excogitari non potest. Sed erat huius loci nihil, nisi ut indicaretur argumentum hoc libro tractandum, deinde ut exponeretur, qua difficultate ea disputatio laboraret. Hac de re quaedam exciderunt, non multa. [Temporum difficilia nam] *Haec interpolando addita esse statui, primum quia desunt in FG Hab. in Vaticanis αβγ., in Mutinensi et Guelferbytano libro, adsunt tantum in cod. B. et Lipsiensi, qui edit. principis plane gemellus est: ex qua ea in ceteros libros typis impressos propagata sunt. Tum quia nihil continent, quod interpolator non potuerit ex aliis locis, imprimis ex V, 184. VI, 1. 97., sumere et huc transferre: quod notavit etiam Spengelius, qui p. LI. cautius de h. l. iudicavit quam p. 279. Manifestum autem, ea verba ab interpolatore addita*

1. repens ruina operuit, ut si* verbum quod
 conditum est e quibus literis oportet, inde postquam
 281 aliqua dempta sit, obscurior fiat voluntas impositoris.
 Non reprehendendum igitur in illis, qui in scruta
 verbo literas adiiciunt aut demunt, quo id facilius
 quod sub ea voce subsit, videre possint. Ut e
 282 facilius obscuram operam Myrmecidis ex ebore o
 videant, extrinsecus admovent nigras setas.
 Quom haec adminicula addas ad eruendam voluntatem
 impositoris, tamen latent multa. Quodsi poetice, quae
 in carminibus servavit multa, prisca quae essent,
 etiam quor essent posuisset: fecundius poemata ferunt
 80 fructum. Sed ut in soluta oratione, sic in poemata
 283 verba non* omnia, quae habeant ἔτυμα, possunt dici

esse, ut lacunam explerent, quanquam hanc tam paucis versibus expleri non
 posse, meliorum librorum annotatio docet. Apparet haec interpolatio
 voluntas in lectione ed. principis et Lipsiensis codicis: *Nam ut verbum
 quod conditum est e quibus litteris oportet scribi aperiam. Inde si
 aliqua dempta sit obscurius fit; minus aperta illa est in lectione
 mixta ex interpolatione et verbis antiquorum librorum: nam et repens
 aperuit verbum quod conditum est quibus literis oportet. inde si*

1. operuit] Turnebus. aperuit codd. Illud scripsi, opinatus, Varro
 ronis sententiam fuisse huiusmodi: *Saepe quae a principio impositae sunt
 verborum formae, eas vetustate attritas repens ruina operuit, ut, si
 verbum quod conditum est et reliqua, sicut supra posita sunt.* si] con-
 addidi. postquam*] con. post codd. si post vg. obscurior] H.
 ut videtur, sicut vg. obscurius cett. codd. fiat] con. fit codd.
 impositoris*] Victorius, Turnebus. in posterioris (posterioris F.) codd.
 Post haec plene interpunxi, cum priores sermonem continuarent et ante
 Igitur distinguerent. literam] H. litteram Gab. et Vaticanus
 literas F. et Vaticani ay. adiiciunt] adiciunt Vaticani ay. quo] H.
 con. Spengelius. quod H. quid cett. possint] vg. possit codd.
 Ut enim] Victorius. etenim codd. obscuram operam] libri omnes, etiam
 Vaticani et Guelferbytanus. Neque necesse habui scribere obscura opera
 cum Victorio et aliis: quanquam infra IX, 108. scriptor de Myrmecidis
 operibus loquitur. Myrmecidis] yrmeci (irmeci G. yrmeci a. Myrmecidis
 rici b.) dum codd. Illud scripsisse Varronem viderat Turnebus, qui de
 de hoc μύροτιζον agit. Nunc notitia de eo homine etiam enchiridii
 chaeologicis volgata est.

2. quae*] addidi suadente Spengelio. om. codd. servavit
 Victorius, Turnebus. servabit codd. quor] Scioppius. quom
 cum G. cur cett. codd. posuisset] Victorius, Turnebus. posuissent
 FGHa. potuissent b. fecundius] ab. ut videtur, sicut vg. sec
 dius FGH. non*] con. addidi. Varro hoc dicit, neque prosae
 tionis neque poëseos verba omnia etymologice posse explicari.
 GH. haberent b. habent cett. codd. possunt dici] Lacuna. qu
 post haec verba notat Cod. B., neque agnoscitur a melioribus libris, ne

neque multa ab eo eruentur*, quem non erunt in lucubratione literae prosecutae, multum licet legerit. Melii hominis in primo in literis Latinis exercitati interpretationem carminum Saliorum videbis et exili litera expeditam, et praeterita obscura multa. 3. Nec mirum, quom non modo Epimenides post annos L. exherectus a multis non cognoscatur, sed etiam Teucer²⁸⁴ Livii post annos XV ab suis qui sit ignoretur. At hoc quid ad verborum poetarum aetatem? quorum si Pompili regnum fons in carminibus Saliorum, neque ea ab superioribus accepta, tamen habent DCC annos.⁽⁶⁶⁾ Quare quor scriptoris industriam reprehendas qui herois tritavum, atavum non potuerit reperire, quom ipse avi,²⁸⁵ tritavi matrem non possis dicere? quod intervallum multo tanto propius nos, quam hinc ad initium Saliorum, quo Romanorum prima verba poetica dicunt prolata.* 4. Igitur de originibus verborum qui multa dixerit commode, potius boni consulendum, quam qui aliquid nequiverit, reprehendendum; praesertim cum

est ulla. *eruentur**] coni. addidi, propter sensum. *Quem non erunt in lucubratione literae prosecutae*, videtur Varro dicere eum, qui literas non ad altiore scientiae gradum persequitur, et qui *solum ad Aristophanis lucernam, neque etiam ad Cleanthis lucubrat*, ut scripsit V, 9. *legerit*] Scioppius. *legeret* FGhb. *legerent* a. *expeditam*] vg. *expedita* codd.

3. *Epimenides*] vg. *Epamenidis* FGa. *Opamenidis* H. *epamine-* *dis* b. Post h. v. *opus* addit Fa. *opes* b.: ex quo *somno* fecit Turnebus, non improbabiler. *Teucer Livii*] Bothe P. Sc. L. V, 1. pag. 14. XV] GHa. *quindecim* b. XII F. *decem* Augustinus margini apposuit. Qui sic scripsit, de Teucro post Troianum bellum ad patrem redeunte cogitabat. Verumtamen Teucer iterum post patris obitum Salaminem patriam repetiit, cum ab Eurysace Aiakis filio accessu prohibitus est. Iustin. XLIV, 3. *qui sit*] *quis sit* H. Sed illud, quod cett. codd. habent, Varroni non eripiendum, priscam in his relativi formis licentiam usurpanti. Sic de R. R. 1, 69, 2. *quem qui esset animadvertere in turba non potuisse*. Sic scripsit etiam Lentulus apud Sallust. Catil. 44. et Ciceronem in Cat. III, 5. *Qui sim, ex eo quem ad te misi scies*: eo tempore quo elegantiores scriptores iam distinguebant inter *quis* ipsam personam et *qui* personae statum significans. At] Victorius. ad FGhb. ab a. *multo tanto*] Omittunt multo G. *tanto* a. Sed male, cum *multo tanto* Romanos volgo dixisse, Plautus ostendat. *prolata**] coni. *latina* codd.

4. *qui multa dixerit*] *qui fere dictum est pro si quis*, levioere quodam in relativis membris iungendis anacolutho, cuius aliud exemplum est IX, 112. *Qui dicit hoc monti* etc. *nequiverit*] *nequiterit* Gab.

dicat etymologice non omnium verborum dici potest
causam, ut a qua re res ad medendum medicum
286 Neque si non norim radices arboris, non possem dicere
pirum esse ex ramo, ramum ex arbore, eam ex ra-
cibus quas non video: quare qui ostendit equitatem
esse ab equitibus, equites ab equite, equitem
equo, neque equos unde sit dicit, tamen hic doctus
et plura et satisfacit grato, quem imitari possimus
ipse liber erit indicio.

2 5. Dicam in hoc libro de verbis quae a poetis
81 sunt posita; primum de locis; dein de his quae
locis sunt; tertio de temporibus; tum quae cum tem-
287 poribus sunt coniuncta, sed ita ut quae cum his sunt
coniuncta, adiungam, et, si quid excidit ex hac qua-
dripartitione, tamen in ea ut comprehendam.

6. Incipiam hinc:

*Unus erit quem tu tolles in caerula caeli
Templa.*

Templum tribus modis dicitur ab natura, ab aspectu
ciendo, ab similitudine. Natura in caelo; ab auspicio
in terra; ab similitudine sub terra. In caelo templum
dicitur, ut in Hecuba:

causam] commendavit Spengelius. *causa* codd. (i. e. cā, ut est in b.)
causas Ald. ut a] scripsi. ut quia codd. Scribendum esse ut
qui a, et post haec excidisse quaedam, minus probabile visum; neque
placuit Turnebianum: ut quaerere a qua. Ad sensum enim nihil deside-
ratur, nam ad quaestionem: a qua re, respondebitur statim: a medendo:
quam ultimam eorum vocabulorum esse radicem, Varro dixerat V, 98
possem] vg. posse me codd. equos] equus codd. possimusne] possimus me
codd. Illud ne offendat propter particulae interrogativae positionem, cf. X
9. perspicendum ei qui, declinationes verborum proportionem sintne, quaeret

5. dein] Ga. deinde FHb., sed Hab. omittunt de his. Cf. annot.
ad V, 131. sed ita] coni. scripsi. dis FGA. his b. H. haec
sequentia ad v. coniuncta usque om. Illud dis ex compendiis scripturae
ortum esse videtur. ut quae] ut que a. utque Fb. Eodem consilio
declarato etiam V, 13. VI, 1. scriptor sibi cavet a calumnia, aliena a
esse immixta.

6. Incipiam hinc] Ante haec verba plene distincti, monente Spengelio,
Emendationum Varron. p. 6. Hic sequentibus anteposendum esse
arbitratur: Apud Ennium. Haud equidem scio, an Varro omiserit hoc
nomen tanquam omnibus notum; certe violentioribus machinis, ut sil-
constaret, eum adigere nolui. Unus erit] Haec I. Ennii Annalium
libro de Romulo dicta esse constat. V. Ennii Annal. fragm. ed. E. S.

*O magna templa caelitem
Commixta stellis splendidis.*

288

n terra, ut in Periboea:

*Scrupea saxa Bacchi
Templa prope adgreditur.*

sub terra, ut in Andromacha:

Acherusia templa alta Orci salvete infera.

7. *Quaqua intuitus** erat oculi, a tuendo primum
emplum dictum. Quocirca caelum, qua attuimur,
lictum templum. Sic:

*Contremuit templum magnum Iovis altitonantis,
id est, ut ait Naevius:*

*Hemisphaerium ubi concavo**
Caerulo septum stat.

289

Eius templi partes quattuor dicuntur, sinistra ab
oriens, dextra ab occasu, antica ad meridiem,
postica ad septentrionem. 8. In terris dictum (67)
templum locus augurii aut auspicii causa quibusdam
conceptis verbis finitus. Concipitur verbis non isdem
usquequaque. In Arce sic:

p. 35. v. 167. *in Hecuba*] Ennius. Bothe P. Sc. L. V, 1. pag. 46.
in Periboea] Pacuvius. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 139. *in Andromacha*]
Ennius. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 34. Eundem huius tragoediae locum partim
minus integrum, partim pleniorē affert Cicero Tusc. Disput. 1, 21, 48.

7. *Quaqua*] Augustinus in marg. ex coniectura, ut videtur. *qua
quia* codd. De confusione horum vocabulorum v. Praef. *intuitus**
erat] con. scripsi. *initium erat* codd. *intuerant* con. Augustinus. *in-
tuiti erant* Scioppius. *primum*] GHa. *primo* Fb. *Contremuit*]
Etiam hic versus ex Ennii Annalibus sumptus esse videtur. Ennii Annal.
fragm. ed. E. S. p. 41. II. v. 6. *Naevius*] Inter incertarum tragoe-
diarum Naevii fragmenta habet Bothe P. Sc. L. V, I. p. 92. et iterum V,
II. p. 27. *Hemisphaerium*] *hemispherium* a. *in hiemis ferium* F.
hyemis (hiemis H.) *ferium* (ferum b.) cett. codd. *concavo**] con.
scripsi. *cca* cum supraposito signo, quod literae N simile, F. *cuncha* G.
cum ca H. *conca* a. et Turnebi codex. *conchacha* b. *Concha* scripsit.
Turnebus. Lectio cod. Guelferb. *ubi tria cherulo*, cod. B. *ubi tetra-
cherino*, cod. Lipsiensis et ed. princ. *ubi tetracherulo*, videtur orta esse
ex glossemate: *terra*, adscripto ad *hemisphaerium*. Quo glossemate
quae nituntur criticorum coniecturae, eas nullius esse pretii apertum est.
caerulo] *cerulo* Turnebi codex. *cherulo* FGHa. *cheruleo* a. Sicut Naevii
locum, una addita syllaba, refinxit: *hemisphaerium* terram designat, quae
caerulo concavo, i. e. caelo, septa esse dicitur. *templi*] om. Gab.

8. *isdem*] scripsi. *hisdem* FGHa. *iisdem* b. ut videtur, sicut vg. Cf.

290 *Templa* tescaque me ita sunt quoad ego ca*
lingua nuncupavero.

291 *Olla veter* arbor, quinquar est, quam me sen*
dixisse, templum tescumque finito in sinistra*

Olla veter arbor, quinquar est, quam me sen*
dixisse, templum tescumque finito in* dextra*

292 *Inter ea conregione, conspiciione, cortumio*
82 *utque ea rectissime sensi.*

9. In hoc templo faciundo arbores constitui fines
paret, et intra eas regiones, qua oculi conspiciant,
est tueamur, a quo templum dictum et conte
plare, ut apud Ennium in Medea:

293 *Contempla et templum Cereris ad laevam aspice*
contempla et conspicare idem esse apparet; id
dicere, tum cum templum facit, augurem: consp.

annot. ad V, 13. 57. *templa**] Turnebus, Scioppius. Hoc vocabulum casu decurtatum esset, hinc ortum, quod est in codd.: *item*, idque coniunctum est cum superioribus. Lacunae in bonis codd. nullum *tescaque*] Turnebus, Scioppius. *tesaque* codd. *me*] codd. *mi* Me pro mihi dicebant antiqui, Festus p. 104. et 175. Lindem. Scaliger. *eas te* FGHa. *eam b.* *lingua*] Scaliger. *lingua* Olla veter*] scripsi cum Scaligero, ad Festum p. 728. Lindem. FGHa. om. b. *quinquar*] FGab. *quinquar* H. Etiam infra pro quisquis, ad vocabulum feminini generis adhibitum, inter exempla interrogativi pronomini communi genere positi, quo pertinent apud poetas. quis et quisquis et quisquam et similia de mulieribus usurpata. No omisit hoc J. A. Hartung de casibus p. 143. *quam me sentio* De hac formula et de universo loco dixi Rerum Etruscarum III, 6, *tescumque*] Turnebus. *tectum* (*textum* H.) *quem* codd. *finito**] festo codd. Sic etiam inferiore loco. *olla veter**] *ollaner* F. a. *ullaber* G. *ablabor* b. H. om. quae media sunt inter prius et secundum *tescumque*. *quam*] scribendum fuit, ne membrorum aequalitate turbaretur. *quod* codd. *tescumque*] Turnebus. *tectum quem* quem Gab. *in**] yg. om. codd. *Inter ea*] Spengelius. *conregione*] Turnebi codex, F. (sed in hoc antea scripta erat *concretionem*) et b. ut videtur. *conregione* a. *cum e regione* G. *cregitione* H. *utique*] i. e. *uticunque*. Quod satis defenditur forma eiusdem analogiae usu relativo. *Quemque videritis* et similia maxime comicis et scriptoribus extremae Latinitatis frequentata sunt; quandoque pro quocumque ex Horatio et Persio notum est. Ellipticum dicent genus explana suppledo: *templum meum finio*.

9. Ennium in Medea] Bothe P. L. Sc. V, I. p. 54. fragm. Plenior locus poetae extat apud Nonium s. v. *contempla* p. 470. *Contempla et*] *Τελεῖαν στυμῆν*, quam ex codd. sumptam his vv. *interpost* Spengelius, sustuli. *idem*] con. Bentinuis. *id* codd. De permutatione harum vocularum v. Praefatio. *tum cum templum*] Turnebu

one, qua oculorum conspectum finiat. Quod, cum sunt conspicionem, addunt cortumionem, dicitur a cordis visu; cor enim cortumionis origo. b. Quod addit templa ut sint tesca, aiunt sancta esse, qui Glossas scripserunt. Id est falsum; nam a Hostilia templum est et sanctum non est. Sed sic ut putarent, aedem sacram* templum esse, factum ²⁹⁴ quod in urbe Roma pleraeque aedes sacrae sunt templa, aedem sancta; et quod loca quaedam agrestia, quod aliquo dei sunt, dicuntur tesca. 11. Nam quod Accium in Philocteta Lemnio:

Quis tu es mortalis, qui in deserta et tesca te apportes loca?

a* enim loca quae sint, designat quom dicit:

*Lemnia praesto
Littora rara, et celsa Cabirum
Delubra tenes mysteriaque
Pristina castis concepta sacris;*

295

um contemplum FGb. cum templum Ha. De tum, cum cf. annot. l V, 91.

10. sint] vg. om. b. sit cett. codd. tesca] Turnebus. extera b. dextra cett. codd. sacram*] Post h. v. delevi esse, quod est in codd., ortum ut puto ex transpositione verborum. Uncis iam egregaverat Spengelius. aliquo] G. aliquis H. alicuius cett.

11. in Philocteta] Ald. ut Philocto (philocao F. philotto a.) etatem (etatem F.) codd.; sed in b. haec sic transposita sunt: etatem hilocto. Locus ex Philocteta est etiam apud Festum p. 272. Lindem., ubi scribitur tesqua et apportas. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 230. fragm. 2. apportes] vg. appones codd. Ea* enim loca] conii. enim loca (luca i.) FG. enim cett. codd. etenim loca conii. Spengel. Lemnia] Bothe P. Sc. L. V. 1. p. 232. fragm. 11. Varro ut explicet, quae loca b. Accio tesca dicantur, alia de iisdem in eadem tragoedia dicta affert. Haec omnia ex eodem anapaestico esse carmine, quod παροδιον fuisse videtur, contra evincunt. Hinc tamen non sequitur, ut connexos eos versus fuisse statuamus; potius ut dispescamus, suadet loci ratio, propter quam ea tantum excerpuntur quae ad loca pertinent. Hactenus assentior Welckero (in Appendice libri de trilogia p. 341.), non G. Hermannus (de Aeschylis Philocteta, Opusc. III. p. 116 sq.). praesto littora rara] Augustinus in marg. ex libro. prest (praeest GH. p̄ est b.) olitor ararat codd. rara] Hermannus. Illud pro infrequenti positum puto. mysteriaque] e. e. mysteriorum delubra. mysteria queis conii. Hermannus, scilicet ut proximo versus adiungere posset haec ex Cicerone petita: nocturno aditu occulta coluntur, silvestribus sepibus densa. Equidem, quanquam non tardus lacunarum in Varrone investigator, h. tamen l. nulla agnosco huiusmodi corruptelae vestigia. castis] ab. ut videtur. castris FGH., quod

deinde :

*Volcania templa sub ipsis
Collibus, in quos delatus locos
Dicitur alto ab limine caeli;*

et :

*Nemus expirante vapore vides,
Unde ignis cluet mortalibus clam*
Divisus.*

²⁹⁶ Quare haec quod tesca dixit, non erravit: neque in
²⁹⁷ quod sancta, sed quod, ubi mysteria fiunt, attentu
tesca dicta. 12. Tueri duo significat, unum
ab aspectu ut dixi, unde est Enni illud:

Tueor te senex, pro Iuppiter!

et :

Quis pater aut cognatus volet nos contra tueri

⁸³ Alterum a curando ac tutela, ut cum dicimus *Bellum*
(68) *tueor*, et *tueri villam*, a quo etiam quidam dicunt
²⁹⁸ illum qui curat aedes sacras, aeditum, non aedito-
mum. Sed tamen hoc ipsum ab eadem est pro-
fectum origine, quod, quem volumus domum curare,
dicimus: *Tu domi videbis*, ut Plautus cum ait:

ortum fortasse ex *casteis*. Deinde] F. *dein* GH. et ab. ut videtur. *limine]* v.
Volcania] b. ut videtur, sicut v.g. *volgania* FGHa. *limine]* v.
lumine codd. *nemus]* boni codd. *menius* cod. Guelferb. *Nemus]*
ed. princ. cum cod. Lipsiensi. *Naevius*, ut v.g., cod. B. *expirante]*
FGa. *ex plante* b. *expirante* H. *ignis]* Vertran. *ignes* codd.
cluet] Ald. et b. ut videtur. *clavet* FGHa. Apud Ciceronem, *Tusc.*
Disput. II, 10., ex eodem loco Acciano extant haec: *unde ignis lucet* (ab
codd. *elucet*) *mortalibus clam divisus*. *clam*]* ex Cicerone addide-
runt Victorius, Turnebus, alii. om. codd. *divisus]* Turnebus. *divi-*
codd. *quod]* a. *que* b. *quo* cett. codd. *attuentur*]* com-
Idem verbum supra §. 7. usurpaverat Varro. *aut tumentur* codd. *initiat]*
tumentur, corrigendum putat Hermannus de Aesch. Phil. p. 125.

12. *Enni]* scripsi. *ennii* a. *enim* GH. *n* F. om. b. *Fragmen-*
tum nusquam videtur in ordinem Ennianorum receptum esse. *Qua-*
pater] ex Ennii Annalibus. Ad raptum Sabinarum retulit P. Merula. *Bellu-*
Lib. I. v. 131. p. 28. in Ennii Annal. fragm. ed. E. S. *Bellu-*
tueor] F. *bell* H. et a., ille cum lacuna. *bel* cum lacuna b. *Lacuna]*
G. *aeditomum]* codd. nisi quod *editonum* est in b. Ab his desciscen-
non sum ausus, quanquam animum inducere nequeo, ut credam Romanum
unquam sic esse locutos. *Aeditomus* enim est pro *aeditimo*, quod e-
forma dictum est qua *finitimus* et *legitimus*; atque hoc u, quod pro
dicitur, non memini mutari etiam in o. Cf. Varro ad Marcellum de
Lat. sermone ap. Gellium XII, 10. de R. R. I, 2. et supra V, 50. 52

Intus para, cura, vide quod opus fiat.

13. *Hic* dicta vestispica* quae vestem spiceret, id est
 daret vestem ac tueretur; quare a tuendo et templa
 tesca dicta cum discrimine eo quod dixi. **13.**
 Etiam indidem illud Enni:

Extemplo acceptum me necato et filium. 299

13. *Ex* templo enim est continuo, quod omne templum esse
 debet continuo septum nec plus unum introitum habere.

14. Quod est apud Accium:

Pervade polum, splendida mundi

*Sidera binis continuis sex**

Addita signis*:*

14. *Solus* Graecum; id significat circum caeli; quare
 quod est: *Pervade polum*, valet: vade *περὶ πόλον*.³⁰⁰
14. *Signa* dicuntur eadem et sidera: signa quod ali-
 quid significant, ut libra aequinoctium; sidera quae in-
 sidunt, atque item significant aliquid in terris perurendo
vidve, quare ut: *Signum candens in pecore.*

Intus para] Cf. Trinumnum IV, 2, 114.: *tu intus cura quod opus est.*
Hic tamen locus inter fragmenta referendus videtur. *fiat*] codd. *ut*
fiat necessarium videtur. *opus est ut fiat* scripsit Vertranius. *opus siet*
ut fuat conii. Augustinus. *vestispica**] Aldus. *vestisca* FG. *vesti-*
ea H. *vestista* a. *vestita* b. *et templa et*] haec ex bonis codd.
14. *Solus* om. F.

13. *Enni*] Scaliger. *enim* codd. *Enni* Andromachae tribuit fragmen-
 tum Columna ap. Hessel. p. 234. *acceptum*] *acceptam* vel potius
receptam mavolt Vossius, ut sint verba Andromachae ad Ulixem, ap.
 Hessel. p. 346. *necato*] Scaliger. *negato* codd.

14. *Accium*] Bothe P. Sc. L. V, I. p. 249. *binis*] conii.
 Bothe. *binis* codd. *continuis sex**] Scaliger. *continui* (*contini* G.)
 e codd. nisi quod b. haec omnia sic habet transposita: *continuis spoliis*
et cepit. *Addita* signis**] conii. *cepit* (*coepit* a.) *spoliis* codd. *apti*
ignis conii. Scaliger; a quo hac propter discedere debebam, quod non
 mundus, sed sidera, quae Soli vel Phaethonti permeanda erant, Zodiaci
 ignis apta sunt. *valet*] Victorius. *valde* codd. *περὶ πόλον*]
conii. *peripolum* Ga. *periopolum* H. *per polum* F. et b. ut videtur,
 sicut vg. Sed quid id significaret hoc loco? *libra aequinoctium*]
Cave ne *ὑποστιγμῆ* interposita sensum loci perimas. *quae*] b. ut vide-
 tur, sicut vg. *quae si* cett. codd. *item*] scripsi. *ita* codd. *ut*]
 codd. et vg. Illud est quod nunc volgo dicitur: *exempli gratia.* *pecore*]
 FGab. *pectore* H. *Hectore* vg., quod Spengelius cum sequentibus coniun-
 gere volebat. Mihi videtur locus ductus esse e poeta, qui Caniculae vim
 in pecore ostendebat. Sic Persius III, 5. *Siccas insana Canicula messes*

15. Quod est:

Terrarum anfracta revisam;
 anfractum est flexum, ab origine duplici dictum,
 301 ambitu et frangendo; ab eo leges iubent in dire-
 pedum VIII esse, in anfracto XVI, id est in flexu.

16. Ennius:

Ut tibi Titanis Trivia dederit stirpem libera
 Titanis Trivia Diana est, ab eo dicta Trivia, quae
 in trivio ponitur fere in oppidis Graecis, vel quod la-
 dicitur esse, quae in caelo tribus viis movetur, in ad-
 84 tudinem et latitudinem et longitudinem. Titanis dicitur
 302 quod eam genuit Titanis Lato. Lato enim, ut scribit
 Manilius:

est Coeo creata Titano.*

iamdudum coquit, et patula pecus omne sub ulmo est. Alii de
 pecori inusta cogitant.

15. *Terrarum*] Cf. Nonius s. v. anfractum p. 193. Mercer.: *As-*
Eurysace: Super Oceani stagna alta patris terrarum anfracta *revisam*
 Sic Teucer locutus est Hispaniam terrarum omnium extremam,
 metam in Circo, petens. cf. annot. ad VII, 3. Bothe Sc. L. V, l. p. 206.
 fragm. 2. *anfracta*] FGa. *amfracta* Hb. *revisam*] *re visam*
 a. *re visum* cett. codd. *re* in codd. iungitur cum vocabulo *antece-*
anfractum] G. *amfractum* cett. codd. Item infra variatur.
ab origine duplici dictum] est codd. lectio, quam interpungendo explici-
leges] XII. tabularum. V. Puchta *Civilist. Abhandl.* p. 83. Hugo Hist.
 iur. civ. ed. undec. T. I. p. 190. *iubent*] *viam* addit Scioppius: quod
 cogitatione supplendum est. XVI] F. VIII GH. XIV a. XIII b
 Illud verum esse dubitari nequit. V. Digestor. L. 8. de serv. praed. rust.

16. *Ut tibi* etc.] Quidni in Ennii Medea Colchicam mulierem
 Hecatae ministram, sic locutam esse ponamus, quo loco apud Euripidem
 Medea Aegeo dicit: *οὕτως ἔρωσ σοι πρὸς θεῶν τελεσφόρος γένοιτο παιδίον!*
 Apud Bothium est in Incertis, P. Sc. L. V, I. p. 67. *genuit Titanis*
Lato. Lato enim] coni. vel exculpsi potius ex informi codicum materia
 Nam codd.: *genuit ut* (ut om. b.) *in* (in om. Hb. ni a.) *plauto* (*plauto*
 GHab.) *latoea* (*latoa* G. *latoca* H. *latonaea* a. *latona* b.). Ex TUTIN
 LAUTO LATO EA feci TITANIS LATO LATO EN. Graeca autem
 forma h. l. a Varrone usurpata non magis offendet, quam *Diona* et *Theo-*
 VIII, 41. IX, 42. et *Iona*, quod scripsi VIII, 21. Cf. *gerusia* V, 156.
 et annot. ad V, 122. VI, 33. *Coeo * creata*] Fortasse asterisci
 tione supersedere poteram, nam quod est in codd.: *coecreata* (*creato-*
concepta b.) non nisi una literula distat ab eo quod posui. V. Hesiod.
 Theog. 406. *Titano*] codd. Sic antiquiores. V. Naevium apud
 Priscianum VI, p. 679. P., cuius versus sic constituendi sunt:

*Inerant signa expressa, quomodo Titani,
 Bicipites Gigantes, magnique Atlantes,
 Rhuncus atque Purpureus, filii Terras.*

idem scribit :

*Latona parit casta complexu Iovis
Deli Deos geminos,*

est Apollinem et Dianam.

Dii quod Titanis Deliadae

idem

17. *O sancte Apollo, qui umbilicum certum* ⁵⁰³
terrarum obtines!

umbilicum dictum aiunt ab umbilico nostro, quod
medius locus sit terrarum, ut umbilicus in nobis;
quod utrumque est falsum. Neque hic locus est terra-
rum medius, neque noster umbilicus est hominis medius. (69)
aque pingitur quae vocatur ἡ χθών* Πυθαγόρα,
et media caeli ac terrae linea ducatur infra umbilicum
per id quo discernitur, homo mas an foemina sit, ubi
virtus humanus, similis ut in mundo, ubi etiam
omnia nascuntur in medio, quod terra mundi media. ⁵⁰⁴
Praeterea si quod medium*, ut pilae, terrae: non Delphi

parit] ut Scaliger conii., ab. si recte relatum est. *parit* cett. codd.
Deli] vg. *Delia* codd. *id est*] om. b. quapropter insititium esse
ut] Spengel. p. XIV. *Dii*] *dis* h. Fortasse an scribendum sit:
idem quod: Titanis Deliadae, *eadem* [numina significat]. Sed propter
*ac*unam, qua sequentia intercepta sunt, omnia incerta. *eadem*] FGab.
odem H. Lacunam in codd. non significatam notavi hoc loco, cum
Spengelius signa lacunae posuisset post *Deliadae* et ante *eodem*.

17. *O sancte Apollo*] Idem versus cum altero adiuncto extat apud
Ciceron. de divin. II, 56. 115. Inter incerta ex Cic. posuit Bothe P. Sc.
V, l. p. 279. *O* delere, ut trochaicus ex iambico fiat versus, propter
consensum codd. utriusque scriptoris non licet. *obtines*] *obsides* Cice-
ronis libri, nisi quod Ursini codex *obtines* habere dicitur. Illud *obsides*
nirum quantum placet; Apollinem enim ἐν ὀμφαλῇ καθῆσθαι, quidam
scriptorum loci et sexcenta monstrant artis antiquae opera. *quae*]
conii. scripsi. *qui* codd. ἡ χθών*] Turnebus, Scaliger. IXTON F.
lacuna in Ga. om. Hb. Illud probari non posse dixit, qui doctrinam de
Microcosmo nuper exposuit, Lobeckius Aglaoph. p. 924., sed cur probari
nequeat, non dixit V. D. Πυθαγόρα] Pythagora FGH. *pythagora*
a. *pythagoras* b. *quo*] vg. *quod* codd. *ubi etiam*] conii. scripsi.
Gb. Illud praestare videbatur. *medium**] Post haec expunxi verba:
id est umbilicus, quanquam ea in omnibus sunt codd. Sed etiam V, 59.
id est sol est, et VI, 69. *sua voluntate*, in omnibus codd. sunt. Sensui
autem haec verba sunt infestissima. Nam Varro, Delphos non esse umbi-
licum terrarum, ut ostendat, demonstrat, neque umbilicum esse medium,
neque medium esse Delphis. Quod medium postquam negavit esse umbili-
cum, non potest idem ipse medium dicere umbilicum. *ut pilae*] conii.

medium. Sed terrae medium, non hoc sed quod vocant Delphis, in aede ad latus est quiddam, ut thesauri specie, quod Graeci vocant ὀμφαλόν, quem Pythonos aiunt tumulum; ab eo nostri interpretes ὀμφαλόν umbilicum dixerunt.

18. Pacuvius:

505 *Calydonia altrix terra exuperantum virum.*

Ut ager Tusculanus, sic Calydonius ager est, non terra; sed lege poëtica, quod terra Aetolia, in qua Calydon, a parte totam accipi Aetoliam voluit.

19. Accius:

Mystica ad dextram vada praetervecti.

Mystica a mysteriis quae ibi in propinquis locis nobilia fiunt.

Enni:

506 *Areopagitae quidem dedere aequam pugnam*.*

Areopagitae ab Areopago; is locus Athenis.

scripsi. ut pila F. pila GHab. Terrae pila est etiam in Varrois versu apud Nonium. Sed] conii. scripsi. et codd. Quae secuntur, interpolatione dilucidare studui. ad latus] F. allatus GH. illatus a. ablatu b. cf. Strab. IX. p. 420. a. ut] cf. de hoc usu particulae annot. ad VI, 56. thesauri specie] codd., atque nunc, ubi archaeologorum studiis effectum est, Omphalum Delphorum figuram habuisse tholo similem sive thesauro, qualis Mycenis etiam nunc visitur, ab emendando hoc loco abstinerebitur. Et abstinuit Lobeck. Aglaoph. T. II. p. 1002 sq., nisi quod pro ad latus proponit arquatam. tumulum] scripsi. tumulos FGab. cumulos H. Eodem loco, in aede Delphica, iuxta Apollinem aureum, sub Omphalo, sepultum fuisse Bacchum, multi inferioris aetatis scriptores tradunt.

18. Pacuvius] Atalantae tribuit hoc fragmentum Delrio. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 111. fragm. 23.

19. Accius] Inter incerta recensetur hoc fragm. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 249. Ex Philocteta esse censet G. Hermannus Opuscul. III. p. 128. Mihi non Lemnium, sed Eleusinium litus indicari videbatur. Lectio, quae ab illo V. D. proposita est, bonorum codd. consensu reiicitur. Enni] Ennii codd. praeter b. qui hermi i. e. henni. quidem dedere aequam pugnam*] conii. quid (quod H.) dedere (debere a.) quam pudam (haec dicitur v. om. GH.) codd. Scaliger quod finxerat: Areopagiticam ea de re recant petram, nunc placere non potest. Felicius Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 41. (ubi primum est ex Eumenidibus fragmentum): Areopagitae quae edidit aequom palam. Mihi quod posui, ex longiore versu (cf. §. 17.) sumptum videbatur, eoque ex loco tragoediae quo Minerva apud Aeschylum dicit: Οὐ γὰρ νενίκησθ', ἀλλ' ἰσόψηφος δίκη ἐξήλθ' ἀληθῶς. is locus] vg. his locis codd.

20. *Musae quae pedibus magnum pulsatis
Olympum.*

elum dicunt Graeci Olympum, montem in Macedonia omnes; a quo potius puto Musas dictas Olymp⁸⁵ adas. Ita enim ab terrestribus locis aliis cognomi-⁵⁰⁷tae Libethrides, Pimpleides, Thespiades, Heliconides.

21. Cassi*:

Hellespontum et claustra;

austra*, quod Xerxes quondam eum locum clausit;
m ut Ennius ait:

Isque Hellesponto pontem contendit in alto;

isi potius ab eo quod Asia et Europa ubi collidit,
are inter angustias facit Propontidis fauces.

22. Pacuvius:

Liqui in Aegeo freto;

dictum fretum a similitudine ferventis aquae, quod
a fretum saepe concurrat aestus atque effervescat.
Aegeum dictum ab insulis, quod in eo mari scopuli
a pelago vocantur ab similitudine caprarum aeges.

23. *Ferme aderant aequore in alto*

Ratibus repentibus.

20. *Musae]* Ennii versus. V. Serv. ad Aen. XI, 660. Ennii
Annal. l. I. p. 1. E. S.

21. *Cassi*]* con. *Quasi* codd. *Cassius* scripserat Scioppius, et
i marg. addiderat: *F. Urstinus: C. Attius.* Sed v. ann. ad VI, 7. Ennio
on recte tribuitur hoc fragm. Annal. VII, 42. p. 93. E. S. *claustra*]*
ddidi, Scaligero praeunte, propter morem a Varrone observatum. Idem
ror codd. obsedit etiam infra §. 23. *Xerxes]* b. ut vg. *Xerses*
ett. codd. *Ennius]* in Annalibus. Illatus est versus l. XIII, 7.
. 151. E. S. *ubi]* con. *ibi* codd. *collidit]* GHab. *colludit* F.
ocum interpungendo restitui.

22. *Pacuvius]* Duloresti tribuit hoc fragm. Scaliger, incertissima
onlectura. V. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 116. H. Stieglitz de Pac. Dolor.
. 52. 82. Multi autem heroes dicere poterant, se reliquisse in Aegaeo
nari, Theseus Ariadnen, Menelaus Agamemnonem, alii alios. *dictum*
fretum] *fretum dictum* b., unde Spengel. p. XV. delendum esse sumit
dictum. *aeges]* cf. Plin. N. H. IV, 11, 18.

23. *Ferme]* Etiam haec sine iusta causa Duloresti attributa sunt,
tiam apud Bothium P. Sc. L. V, 1. p. 117. Rectius H. Stieglitz l. l. p. 53.
5. Disposui membra tanquam iambicorum octonariorum partes, quanquam

Aequor mare appellatum, quod aequatum quom commotum vento non est. Ratis navis longas dixit, ut Naevius quom ait:

309 *non* ferre queant ratem aeratam, qui
Per liquidum* mare sudantes eunt atque sedentes.*

(70) Ratis dicta navis longa propter remos, quod ii, quom per aquam sublatis sunt dextra et sinistra, duas ratis efficere videntur; ratis enim, unde hoc tralatum, illic ubi plures mali aut asseres [iuncti aqua ducuntur. Hinc naviculae cum remis ratiariae dicuntur.]

310 *Hic deest in exemplari folium unum.*

3 24. . . . agrestis ab agro. Dictas apparet infulatas* hostias, quod velamenta, his e lana quae adduntur, infulae. Itaque tum quod ad sepulcrum ferunt:

311 *frondem ac flores addidit;
Non lanas, sed velatas frondentis comas.*

non ignoro, doctrinae receptae sic non omnia convenire. *Aequor* vg. om. codd. Loco nostro utitur Apulei. de diphthong. 9. p. 128. Osann. *longas*] coni. *longa* codd. Nempe *ratis* accusandi casu poni, non viderunt librarii. *non* ferre queant*] coni. *conferneque aut* codd. Sed in Turnebi codice perspicue scriptum erat *conferre queant*. *Per liquidum**] scripsi hac in re obsecutus Scaligero. *perit* (*parit* b.) et (om. a.) *qui dum* codd. Meae lectionis sensus apertus est; Saturnium* metrum sic apparebit:

o — o — *non ferre queant ratem aeratam qui
Per liquidum mare sudantes atque eunt sedentes.*

Locus hic volgae lectionis errore inter Enniana solet haberi. Ennii Annal. I. VII, 47. p. 98. E. S. *ratis*] scripsi. *rates* Servius ad Aen. I, 43. p. 17. ed. Lion. *parteis* Varronis codd. *ratis*] codd. *rates* Servius. *aut asseres*] codd. praeter H. qui *ut asseres*, et b. qui *ut* solum habet. *vel trabes* Servius. [*iuncti dicuntur*] Haec addidi ex Servio, qui totum Varronis locum inde a verbis: *ratis dicta* reddit. Monuit iam de ea re Scaliger ad Fest. p. 640. Lindem. nuper Spengel. Emend. Varron. p. 3. Cf. cum hoc loco Festus s. v. *rates* p. 136. 227. Lindem. *ratiariae*] coni. Burmannus pro *ratiariae*. *Ratiariae* est apud Gellium X, 25. ex.

Hic deest] Haec F. et a. in marg. et Ambrosianus codex. *In exemplari deficit unum folium* Mutinensis liber. Similiter H. et Vaticanus. Hac in pagina, ex sequentibus intelligitur, transiisse scriptorem a locis ad ea, quae in locis sunt.

24. *agrestis*] In versu, qui cum folio illo periit, apparet, dictum fuisse de bove agresti et infulato. *infulatas**] coni. *infulas* codd. quam lectionem nequeo conciliare cum sequentibus. *hostias*] coni. *hostiis* F. om. cett. codd. *frondem*] Locus in certorum tragicorum

25. *In* cornuatam tauram* umbram iaci;*
dicere apparet cornuatam a cornibus. Cornua a
curvure dicta, quod pleraque curva.

26. *Musae quas memorant nosce nos esse†* ³¹²
*Casmenarum**;

Casmenarum priscum vocabulum ita natum ac ⁸⁶
scriptum est; alibi Carmenae ab eadem origine sunt
declinatae. In multis verbis, in quo antiqui dicebant
S, postea dictum R; ut in carmine Saliorum sunt haec:

COZEULODOIZESO; OMNIA VERO ADPATULA COEMISSE
IAMCUSIANES DUO MISCERUSES DUN IANUSVE VET POS MELIOS ³¹⁵
EUMRECUM

fragmentis inferendus. Quod de Naevio scribitur in ed. princ. et Lipsiensi
cod., ea novitia est interpolatio.

25. *In**] conii. addidi. *cornuatam tauram**] conii. *cornua*
taurum (taurorum a.) codd. Illud posui, cum mihi in mentem venisset,
hoc versu Graeca illa reddita esse: "Ἄθως σκυύζει νότα Ἀημνίας βοός.
Apud Bothium P. Sc. L. V, 1. p. 279. inter Incert. trag. fragmenta est.
dicere] Videtur ante versum poetae nomen excidisse. Quanquam non plane
necessarium est. *curva. Musae quas*] scripsit Spengelius. *curva.*
Musas quas conii. Scaliger. *curvamus (curvanus a.)* ac (at H. ad b.)
quas (quae ab.) codd.

26. *Musae*] Ennianus versus ut videtur, ex Annalibus. V. L. I,
3. p. 2. E. S. *nosce nos esse†*] codd. nisi quod *nosse* GH. *nos* om.
H. Si omnes machinae admovendae essent, ut versus, quoquomodo fieri
potest, restituatur, scriberem:

Musae
Quas memorant Graii, nos nomine Casmenarum.
*Casmenarum**] h. l. addendum esse vidit Spengelius p. IX. *Casmena-*
rum] vg. *Camenarum* F. *camerarum* Ga. om. H. *ca menarum* b.
(egregie). *Carmenae*] an *Carmentae?* *in quo*] vg. *quo* b.
in quod cett. codd. Illud recte dictum esse intellexit Spengelius Emend.
Varron. p. 8. cf. annot. ad V, 108. *dictum*] scripsi Spengelio sua-
dente. *dicunt* FG. *dicitur* H. *dicunae* a. om. b.

Saliorum carminis has venerandas reliquias movere nefas duxi.
Reddidi, sicut habentur in F., ceterorum autem bonorum codd. variatio-
nem diligenter annotavi.

COZEULODOIZESO] *Coreulodorieso* GH. *Cozeulodorieso* a. *Corculo-*
dori ē b. Mirum illud z non mutavi in s. *Mihi videtur*, scribit Velius
Longus p. 2217., *nec aliena sermoni fuisse (z litera), cum inveniatur*
in carmine Saliari. VERO] enim GH. non b. COEMISSE]
oremisse b. IAMCUSIANES] *lamcusianes* H. *iancusianes* a. *lacri-*
siones b. in quo sequentia desunt. *lancustanes* Ambrosianus codex. Hic
puto Scaligerum verum vidisse, et inesse: *lani cusiones*, i. e. curiones.
DUO MISCERUSES] *duonus ceruses* GHab. et Ambrosianus codex. *Mihi inesse*
videtur: duonas Cerusis, i. e. bonae Cereris. DUN] *dum* G. *dūn* H.
Cum seqq. coniunctum *dunzianus* a. et Ambrosianus codex. VE VET]
vevet b. et Ambrosianus codex. *venet* H. POS] *post* GHa. et Am-
brosianus codex.

*Hic spatium decem linearum
relictum erat in
exemplari.*

27. . . . foedesum foederum, plusima plurima,
314 meliosem meliorem, asenam arenam, ianitos ia-
nitor. Quare est Casmena Carmena, ut* carmina,
carmen; R extrito Camena factum. Ab eadem voce
canite, pro quo in Saliari versu scriptum est c ante,
hoc versu:

DIVUM EMPTA CANTE, DIVUM DEO SUPPLICANTE.

28. In carmine Priami quod est:

*Veteres Casmenas cascam rem volo profari
Et Priamum;*

315 cascum significat vetus; *eius origo Sabina quae usque
radices in Oscam linguam egit. Cascum vetus esse
significat Ennius, quod ait:

Quam prisci casci populi tenuere Latini.

Eo magis Manilius, quod ait:

*Cascum duxisse cascam non mirabile est,
Quoniam Caron eas* conficiebat nuptias.*

316 Item ostendit Papini ἐπιγράμματιον, quod in adolescen-
tem fecerat Cascam:

Hic spatium] Haec Ha. in marg. Idem affirmant Ambrosianus et Mutinensis codd. In FG. lacuna est. Per decem hos versus disputatio de s litera in r mutata continuabatur.

27. *asenam arenam]* ab. *asanam arenam* G. *asenem arena* H. *asena arena* F. ut videtur. *ut** coni. addidi. *DIVUM]* Etiam hunc Saliarem versum satis habui repraesentare sicut in F. est. Alioqui scripsissem: *DIVOM DEOM* propter Macrobius Sat. I, 9.: *Saliorum carminibus Deorum Deus canitur (Ianus)*. *EMPTA]* *emta* H. *SUPPLICANTE]* *supplice cante*, ut est in ed. princ., scribendum esse, veri non dissimile. Nam etiam memore et celere et perspicace apud antiquos adverbia erant.

28. *Veteres]* Saturnius versus. Accio non nisi ex fide interpolatorum tribuitur. *Priamum]* Scaliger. *primum* codd. **eius]* Ante h. v. expunxi *secundo*, quod vetusta interpolatione in codd. venit, natum ex illo *primum*, quod a Priamo iamdudum expulsum est. *Quam prisci]* ex Ennii Annalibus, I, 37. p. 10. E. S. cf. Niebuhr. R. H. I. p. 79. ed. sec. *tenuere]* correxit Columna ad Enn. p. 14. *genuere* codd. *Caron eas*]* Non me retinui quominus hanc secundam Scaligeri emendationem reciperem. *cariores* FGH. *cariores* ab. *Charoneas* coni. F. Ursinus. *conficiebat]* cum Scaligero in *faciebat* mutare non opus est. *Papini]* Pomponium dicit Priscianus, qui hoc epigramma ex Varrone no-

*Ridiculum est, cum te Cascam tua dicit amica,
Fili Potoni, sesquisenex puerum.*

Dice illam pusam; sic fiet mutua muli; 317
Nam vere pusus tu, tua amica senex.*

29. Item ostendit quod oppidum vocatur **Casinum**; (71) hoc enim ab Sabinis orti Samnites tenuerunt, et nunc nostri etiam nunc Casinum forum vetus appellant. Item significant in Atellanis aliquot **Pappum senem**, quod 318 **Osci casnar** appellant. . . .

30. Apud Lucilium:

Quid tibi ego ambages Ambivi scribere coner? 87

Profectum a verbo ambe, quod inest in ambitu et ambitioso.

31. Apud Valerium Soranum:

vetus adagio est, o P. Scipio;

quod verbum usque eo evanuit, ut Graecum pro eo positum magis sit apertum; nam idem est quod *παγομύϊαν* vocant Graeci, ut est:

Auribus lupum teneo. 519

Canis caninam non est.

verat, p. 602. P. amica] scribendum esse intellexerunt interpolatores. amici codd. sesquisenex] Turnebus, itemque a., nisi quod hic codex ses syllabam nomini potoni adiungit. est qui senex (post potonis) F. qui sex (post potonises) G. es. qui senex H. es qui senex (post pocinis) b. Dice illam* pusam] con. posui, prope secutus Turnebum, qui in Adversariis: Dic tu illam pusam. dicit (dic b.) pusum, puellam pusam codd.; in quibus glossema conflatum esse videtur cum genuina lectione. cf. Spengel. p. XLI. mutua muli] Pantagathus. mutuam muli, adiuncto seq. nam, codd. Mutuum muli scabunt, inscriptum erat Menippeae Varronis.

29. et nunc] nunc delendum putat Spengel. Equidem crediderim, Varronem sic loqui potuisse. Casinum forum] Casinum om. GHb. in Atellanis] Bothe P. Sc. L. V, II. p. 276. appellant] Deesse quaedam apertum est. Certe semel excidit casnar, ita: significant in Atellanis aliquot Pappum Casnarem (cf. casnares apud Varronem, Non. p. 86. Mercer.), senem quod Osci casnar appellant. Parum deest, in cod. B. adscriptum est; in melioribus libris nullum lacunae indicium.

30. Ambivi] F. et b. ut videtur. ambui GH. abu a. De Ambivio Turpione loqui videtur Lucilius, et ludere in nomine. ambe] scripsit Varro, ut ante, cum in compositione sit ambivium, ut antideo. Cf. §. 43.

31. o] Ga. om. cett. idem est] est con. addidi, cum notarum confusione facile potuerit obscurari. Canis caninam non est] Ex Varrone

Adagio est litera commutata abagio, dicta ab eo quod ambit orationem, neque in aliqua una re consistit sola. Adagio dicta ut adustum, quod circum ustum est, ut ambiagna bos apud augures, quam circum aliae hostiae constituuntur.

32. Quom tria sint coniuncta, in origine verborum quae sint animadvertenda, a quo sit impositum et in quo et quid; saepe non minus de tertio quam de primo dubitatur, ut in hoc, utrum primum una canis, aut canes sit appellata; dicta enim apud veteres una canes. Itaque Ennius scribit:

320 *Tantidem quasi feta canes sine dentibus latrat.*

Lucilius:

Nequam et magnus homo, laniorum immanis canes ut.

Impositio unius debuit esse canis, plurium canes; sed neque Ennius consuetudinem illam sequens reprehendendus, nec is qui nunc dicit: *Canis caninam non est.* Sed canes, quod latratu signum dant, ut signa canunt, canes appellatae; et quod ea voce indicant noctu, quae latent, latratus appellatus. 33. Sic dictum a quibusdam, ut una canes, una trabes:

... trabes remis rostrata per altum.*

321 Ennius:

*Utinam ne in nemore Pelio securibus
Caesa accidisset abiegna ad terram trabes;*

haec leguntur in Schol. Iuvenalis XV, 159. p. 557. Cramer. *abagio]*
ambagio coni. Turnebus. *Adagio]* ab. ut videtur, sicut cod. B.
agio FGH. *quod]* b. ut videtur, sicut vg. *quo* FGHa. *ambiegna]*
ambegna Turnebus.

32. *aut]* codd. *an* vg. *Ennius]* Retulit h. v. Merula ad
Galli minas ab Ennio descriptas. *Enni* Annal. IV, 34. p. 70. E. S. *feta]*
Ha. ut videtur. *foeta* FG. *freta* b. *Lucilius]* ex incerto libro fragm.
33. ed. Dousa. *immanis]* vg. *inmanes* F. *imanes* Gab. *imanes* H.
canes] Eandem vocabuli originem aperuit Varro supra V, 99. *latratu]*
vg. *latratus* codd.

33. *trabes*]* h. v. hoc loco addidit Spengelius. Apertum est, hunc
versum eo esse truncatum, quod a priore ad alterum *trabes* librarii oculus
aberravit. Cuiusnam autem poetae is fuerit versus, ignoramus. Ennio
certe iniuria tribuitur. *Enni* Annal. VII, 52. p. 99. E. S. cf. Spengel.
Praef. p. LX. *Ennius]* Locus multum laudatus ex Medea. *Bothe*

quoius verbi singularis casus rectus correptus ac facta
trabs.

34. In Medio:

Caelitum camilla, expectata advenis, salve hospita; 88
camillam, qui glossemata interpretati, dixerunt ad-
ministram; addi oportet, in his quae occultiora; ita- (72)
que dicitur nuptiis camillus, qui cumerum fert, in
quo quid sit, in ministerio plerique extrinsecus nesciunt. ³²²
Hinc Casmilus nominatur Samothrece mysteriis dius
quidam administer Diis Magnis. Verbum esse Grae-
cum arbitrator, quod apud Callimachum in poëmatis eius
inveni.

35. Apud Ennium:

Subulo quondam marinas propter astabat plagas;
subulo dictus, quod ita dicunt tibicines Tusci; quo-
circa radices eius in Etruria, non Latio quaerundae.

P. Sc. L. V, 1. p. 53. *rectus correptus*] Scioppius. *recte correctus*
(*correptus* a. ut videtur) codd.

34. Medio] GHb. *Medo* Fa. cf. supra annotata ad VI, 60. Versus
est Pacuvii, cuius Medii s. Medi multa extat mentio. Ennio tragoedia eo
nomine inscripta nunc non tribueretur, nisi h. l. interpolando additum
esset: *Ennius*. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 56. *camillam*] coni. scripsi.
camilla codd. *nuptiis*] F. *in nuptiis* codd. Illud retinui propter
similem usum ablativi, VI, 13. (*ludis*) VI, 42. (*comitiis*). *camillus*]
b. ut videtur, sicut cod. B. et Turnebus. *scamillus* FGa. *scanillus* H.
cumerum] Turnebus. *cum merum* codd. Cf. Festus s. vv. *cumerum* et
cumeram p. 38. 48. Lindem. *in ministerio*] iunxi cum sequentibus
ut *in quo* ad ipsum cumerum pertineret et *plerique* ad eos, qui sunt in
ministerio, ad ministros, qui camilli dicebantur. *nesciunt*] Turnebus.
nectunt codd. *Samothrece*] codd. nisi quod *samacrate* b. Adoptavit
eam formam scriptor ex Iade, sicut supra V, 14. *Threca* scribendum vi-
debat. Quanquam V, 58. nullum huius formae vestigium in codd. extat.
mysteriis] *mysteris* a. *mystis* H. cf. annot. ad V, 33. *dius*] codd.
Quod nisi forte ex *divos* corruptum est, a Varrone usurpatur ad exemplum
Dii Fidii, de quo V, 66. Etiam superiori loco VI, 4. *ab hoc deo dies*
voc. *dio* a quibusdam infertur, ut factum est in cod. B. atque in Lex.
Forcell. *Callimachum*] cf. Statius Tullianus ap. Macrob. III, 8.
Nempe Callimachus de Tyrrhenorum in Samothracia Mercurio locutus erat,
quem Cadmum et Cadmilum sive Casmilum dictum esse, multis testibus
tenemus.

35. *Ennium*] Idem versus legitur apud Festum s. v. subulo p. 246.
Lindem. Inter reliquias incertarum tragoediarum Bothe P. Sc. L. V. 1.
p. 70. n. 22. *plagas*] sumpsit ex Festo. *aquas* Varronis codd.
Ennius Herodoti narrationem hic, ut alias quoque ab eo factum suspicor,

36. *Versibus quos olim Fauni vatesque canebant.*

³²⁵ **Fauni dei Latinorum**, ita ut **Faunus et Fauna** sit; hos versibus, quos vocant **Saturnios**, in silvestribus locis traditum est solitos fari futura, a quo fando **Faunos** dictos. Antiquos poëtas **vates** appellabant a versibus viendis, ut de* poëmatis cum scribam, ostendam.

37. *Corpore Tartarino prognata Paluda virago. Tartarino dictum a Tartaro. Plato in quattuor flu-*

in suam rem converterat: *ἄνδρα ἀλλοτρίην ἰδόντα ἰχθύς ἐν τῇ θαλάσῃ ἀλλέειν* κ. τ. λ. I, 141. Cf. Lindem. ad Festum p. 676. *quaerundae]* scripsi. *quaerunda e a. que unde e b. quaerenda e (est H.) cett. codd.*

36. *Versibus]* Versus per ora multorum, Ciceronis maxime, ad nos perlatus; quem Merula initio VII. Annalium libri posuit. Ennii Annal. p. 89. E. S. *vatesque]* sic legitur apud Ciceronem. *et ante vatesque* addunt Varronis codd. *dei Latinorum]* Hunc Varronis locum habet Servius ad Virg. Georg. I, 11. p. 172. ed. Lion. *sit]* Hab. ut Servius l. l. *sic G. sint F. futura]* assumpsi ex Servio. om. codd. De Fauni et Faunae oraculis omnia nota. *a]* vg. om. codd. *atque inde pro quo fando* apud Servium est. *de*]* addidi suadente Spengelio, approbante Doederlino, Synon. et Etym. V. III. p. 75. Varronis de poëmatis libri a Charisio pluribus locis adhibentur. Ad hos igitur libros scriptor quaestionem de etymo v. *vatis* nunc reiicit. At idem tamen superiore loco VI, 52. de origine vaticinandi dicens addiderat: *Sed de hoc post erit usurpandum, quom de poëtis dicemus.* Scilicet hoc ipso loco de ea quaestione dicturus erat, cum alter huic rei aptior in his libris nullus recurrat. Itaque etiam hoc est inter documenta inconstantiae Varronis et operis de L. L. non plane absoluti. In illo de poëmatis libro *vates a vi mentis* dictos scripsisse videtur, quam originationem a Varrone repetunt Servius ad Aen. III, 443. p. 226. ed. Lion. et Isidorus Orig. VIII, 7, 3. p. 265. Lindem. Eoque iam tendunt, quae superiore loco, VI, 52., de *vesana mente* dicebantur. Et suspicabitur fortasse aliquis etiam hic de *vi mentis* scriptum fuisse propter id quod est in b.: *appellat a mendis:* sed apertum tamen est, *mendis* corruptum esse e *viendis.* *ostendam]* vg. *offendam* codd.

37. *Corpore]* Probus ad Virg. Ecl. VI, 31. haec: *Hoc (i. e. spiritum) illum (i. e. aëra) et Ennius appellavit in Annalibus* (apud Merulam I, 24. p. 7. E. S.):

*Corpore Tartareo prognata palude virago,
Quoi par imber et ignis, spiritus et gravis terra;*

i. e. cui aequale inerat quattuor elementorum temperamentum. Dictum id puto de Pallade, a Pallante Terrae filio ex Styge (*Tartarino corpore*) prognata, eademque, per Iovem et Neptunum patres suos, etiam aquae et ignis et aëris particeps. Scripsi de hac Pallade nuperrime in commentatione ad Romanos Hyperboreos transmissa. Ceterum priorem versum rectius tradi in libris Varronis, apertum est. *Paluda]* *Αἰγίοχος*, ex Varronis mente. Contra a Tritonide palude sic dictam putant Turnebus et Voss. *Institt. Orat. IV, 10, 3. p. 168.* *dictum]* dicto b. *dicta* cett. Sed F. videtur habere: *a Tartaro dictum. dictum* omitti volt

mihibus apud inferos quae sint, in his unum Tartarum appellat; quare Tartari origo Graeca. Paluda³²⁴ a paludamentis. Haec insignia atque ornamenta militaria; ideo ad bellum quom exit imperator ac lictores mutarunt vestem et signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci. Quae propterea, quod conspiciuntur qui ea habent, ac fiunt palam, paludamenta dicta.

38. Plautus:

*Epeum fumificum, qui legioni nostrae habet
Coctum cibum;*

Epeum fumificum cocum ab Epeo illo, qui dicitur ad Troiam fecisse equom Troianum et Atridis* cibum curasse.

39. Apud Naevium:

Atque prius pariet locusta Lucam bovem;

³²⁵
89

Luca bos elephas; quor ita sit dicta, duobus modis inveni scriptum. Nam et in Corneli† commentario erat: Ab Libycis Lucas; et in Virgilio: Ab Lucanis Lucas; ab eo quod nostri, quom maximam quadrupedem, quam ipsi haberent, vocarent bovem, et in Lucanis Pyrrhi bello primum vidissent apud hostis elephan-

Spengel. p. XV. *in quattuor]* Scioppius. *in quarto (IIII GH.) de codd.* De his quattuor inferorum fluviiis Plato Phaedone p. 112 sq. *propterea]* H. *propter* cett. codd.

38. *Plautus]* in incerta fabula. Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 566. n. 5. *equom]* scripsi. *equum* codd. *et Atridis*]* coni. Victorius. *et Argivis* codd. nisi quod F. referente Lagomarsinio, *Argivis et apte* habet, sicut cod. B. Quod ortum puto confusa eiusdem vocabuli duplici lectione. De Epeo *ὑδροφοροῦντι τοῖς Ἀτρεΐδαις* Stesichorus et alii apud Athen. X. p. 456. atque, quod Scaliger indicavit, poëmatum *Πέλεκυς* in Anthol. Palat. XV, 22.

39. *Naevium]* Naevii hic versus propter interpolatam lectionem *Ennium* Ennii Annalibus solet inferri. Est apud Merulam VII, 88. p. 106. E. S., ubi omnibus machinis admotis in versum longum porrigitur. Saturnii versus membra sic apparebunt:

*atque || prius pariet locusta
Lucam bovem.*

Corneli †] GH. *Cornelii* Fb. *cornetii* a. C. *Aelii* vg. Dixi de hac re in annot. ad V, 148. *Virgilii]* codd. *Verginii* vg. Scriptor nunc nemini notus. *quadrupedem]* Gb. *quadrupedem* cett. codd. Illud

³²⁶ tos, id est* quadrupedes cornutas (nam quos dentes multi dicunt, sunt cornua), Lucanam bovem quod putabant, Lucam bovem appellassent. 40. Si ab (73) Libya dictae essent Lucae, fortasse an pantherae quoque et leones non Africae bestiae dicerentur, sed Lucae. Atque* ursi potius Lucani, quam Luci. Quare ego arbitror, potius Lucas ab luce, quod longe relucebant ³²⁷ propter inauratos regios clupeos, quibus eorum tum ornatae erant tures.

41. Apud Ennium:

Orator sine pace redit regique refert rem;
orator dictus ab oratione; qui enim verba orationum haberet publice advorsus eum quo legabatur, ab oratione orator dictus. Quom res maior erat, oratores legabantur potissimum qui causam commodissime orare poterant; itaque Ennius ait:

Oratores doctiloqui.

42. Apud Ennium:

Olli respondet suavis sonus Egeriae;

³²⁸ olli valet dictum illi, ab olla et ollo, quorum alte-

antiquius videtur. V, 79. solus F. fortasse *quadripes* habet. *id est** vg. *idem non item* codd., quae lectio unde orta sit, explicuisse credo Spengelium. Cf. Praefatio. *quadrupedes*] *quadripedes* F. et ab. ut videtur. *cornutas*] *cornuatas* GHa. *appellassent*] GH. *appellasse* cett. codd. Pendet id ab illis: *ab eo quod nostri*, et sumptum est ex Virgilii commentario.

40. *Atque**] con. scripsi. *neque* codd. Varro postquam Cornelli sententiam refutaverat, etiam Virgilio obiicit, quod elephantia, si a Lucania nomen accepissent, non Lucae, sed Lucanae bestiae dictae essent, cum ursi, qui multi erant in Lucania (v. V, 100.), non Luci, sed Lucani dicerentur. Hoc intellexere etiam interpolatores, qui scripserunt: *Si ab Lucanis dictae; ursi cur potius Lucani quam Luci dicti?*

41. *Ennium*] Apud Merulam Annal. VI, 41. p. 85. E. S. *orationum*] et *orationem* Popma, ex vetere et usitata formula. Sed illud non deterius est. *advorsus*] G. *adversus* cett. *legabatur*] Scaliger. *legebatur* FGHa. *degebatur* b. *maior erat, oratores**] con. scripsi. *maiore (maiorem G.) ratione* codd. Quae lectio orta videtur ex compendio quodam scribendi, huiusmodi: *maioreratōrēs*. *Ennium*] Haec posita sunt Annal. XVIII, 18. p. 177. E. S.

42. *Ennium*] Annal. II, 7. p. 41. E. S. *respondet*] GHb. *respondit* F. *respondent* a. *Egeriae*] Victorius. *egria* J. Fa. *egria id est* GH. *egregia* b. *ollo*] codd. Cf. dicta ad V, 2. *ollus*

rum, comitiis quom recitatur a praecone, dicitur: *Olla centuria*, non illa; alterum apparet in funeribus indictivis, quom dicitur: *Ollus leto datus est*, quod Graecus dicit $\lambda\eta\theta\eta$, id est oblivioni.

43. Apud Ennium:

*Mensas constituit idemque ancilia** ;
ancilia dicta ab ambecisu, quod ea arma ab utraque parte, ut Thracum, incisa.

329
90

44. Libaque, fictores, Argeos et tutulatos.

Liba, quod libandi causa fiunt. **Fictores** dicti a fingendis libis. **Argei** ab Argis; Argei fiunt e scirpeis, simulacra hominum **XXIII**; ea quotannis de ponte sublicio a sacerdotibus publice deici solent in **330** Tiberim. **Tutulati** dicti ii, qui in sacris in capitibus habere solent ut metam; id tutulus appellatus ab eo quod, matres familias crines convolutos ad verticem capitis quos habent vitta* velatos, dicebantur

vg. quorum] coni. quod codd. Similes librariorum errores composui in Praefatione. recitatur] renunciatur coni. Scioppius. Sed in renunciatione magistratuum non video qui locus fuerit verbis: *olla centuria*. quom] vg. quo codd. Ollus] Ollus (illius cod. ms.) Quiris in eadem formula scriptum habet Festus s. v. Quirites p. 217. Lindemann.

43. Ennium] Apud Merulam Annal. II, 9. p. 42. E. S. ancilia*] h. l. om. codd. Excidit propter sequens *ancilia*, unaque etiam ultimum hexametri verbum, quod *primus* fuisse, statuit Scaliger. Post *incisa* et ante *Libaque* in bonis codd. nihil scriptum est, neque, aliquid excidisse, ullo deprehenditur vestigio. Sed factum est, ut extrema prioris v. syllaba iterata scriberetur: *salibaque* (quae GH.) in FGH., unde *faliba quae a.*, quae vv., cum non intelligerentur, om. b. Hinc ortum illud: *et item alibi*, in cod. B. et Augustini marg. Sed in codice, quem ed. princ. exprimit, nescio quis sciolus ante *Liba quae* posuit: *Saturnio in carmine*, quae huic loco minime apta sunt. Mihi nihil hic excidisse persuasi, sed pergere Varronem in explicandis versibus, quibus Ennius de Numae institutis dixerat; qui versus ad quem pertinerent, cum notissimum esset, infra scribere poterat Varro: *Eundem Pompilium ait fecisse* etc.

44. Libaque] Apud Merulam Annal. II, 10. p. 42. E. S. Eundem versum servavit Festus p. 153. 271. Lindem. ab Argis] cf. Festus p. 17. Lindem. XXIV] FGHb. XXIII a. XXX Aldus, quod sumptum est ex Dionysio Ant. Rom. I, 38. deici] Rholandellus. duci codd. metam; id] sic interpunxi; alii: *metam id*. Ut *metam* significat metae quandam speciem, de quo coniunctionis ut usu v. annot. ad VI, 56. appellatus] codd., nisi quod *appellatum si b.*, a quibus desciscere non ausus sum, quoniam Varro in eo attractionis genere usurpando multum sibi indulsisse videtur. V. ann. ad V, 130. vitta*]

tutuli; sive ab eo quod id tuendi causa capilli fiebat, sive ab eo, quod, altissimum in urbe quod est, arx, ³⁵¹ tutissimum vocatur. 43. Eundem Pompilium ait fecisse flamines, qui quom omnes sint a singulis deis cognominati, in quibusdam apparent ἔτυμα, ut quor sit Martialis et Quirinalis; sunt in quibus flaminum cognominibus latent origines, ut, in his qui sunt versibus, plerique:

(74) *Volturnalem, Palatuaalem, Furrinalem
Floralemque Falacrem et Pomonalem
Hic idem; fecit*

³⁵² quae obscura sunt. Eorum origo Volturnus, diva Palatua, Furrina, Flora, Falacer pater, Pomona*.

46. Apud Ennium:

Iam cata signa fera sonitum dare voce parabant;

coni. *uti* codd. *reti* Cuperus et Dacerius ad Festum p. 726. Lindem. Illud ex ipso Festo sumpsi: *Tutulium vocari aiunt Flamincarum capitis ornamentum, quod fiat vitta purpurea innexa crinibus etc.* ^{arx]} Ga. et H. sed hic ita ut *arx* supra *ares* scriptum sit. Hinc ortum *tres* in F. et, adiecto sequ. *est, cesaries* in b. et *ea res* in vg.

45. *sint*] G. *sunt* cett. codd. *ut, in his qui sunt versibus, plerique*] codd. Quae quomodo intelligenda sint, interpungendo indicavi. Post haec a Varrone ipsos Ennii versus scriptos esse, cur usque ad hunc diem criticos omnes latuerit (nisi quod Turnebus iambicos scazontas inde exculsit), parum intelligo. Ii, quos ex codd., nulla fere mutatione facta, proposui, elegantes profecto non sunt hexametri, neque rudiore tamen illi arte procusi quam multi alii versus eiusdem poëtae. ^{Volturnalem]} codd., nisi quod F. *volturnales* habet et *palatuales* et sic deinceps. *Vortunalem* Turnebi codex, unde facere licet *Vortumnalem*. Sed *Vortumnalia* dicta esse etiam *Volturnalia*, supra ad VI, 21. notavi, et huic ipsi flamini nomen est VOLTURN. FLAMINI in K. Capranicorum. *Furrinalem*] scripsi, quanquam *furinalem* (*furinales* F.) codd. Sed infra *furrina* habent Fa. Eandemque formam Varroni reddidimus VI, 19. et reddemus V, 84. in Addendis. *Floralemque*] coni. *florales* (*florales* F.) qui codd. *Falacer pater*] Haec coniunxi ut V, 81. *flamen Falacer a divo patre Falacre.* *Pomona**] scripsi, praeaeuntibus partim Turnebo et Scioppio. *pomorum nam* F. quod ex *pomo - na* *facili corruptela* ortum esse videtur. *nam . . . parabant* om. Gab. *nam . . . verbo* om. H. Si quis scribere mallet: *Falacer pater pomorum, nam [Pomona mater est]*: posset is causam suam tueri verbis tituli ap. Murator. p. C. 6. T. FLAVIO PRIMIGENIO FALACRI DEAE POM. T. FLAVIUS etc., ex quo apparere videtur, etiam Pomonae fuisse falaces flamines, Falacremque patrem fuisse deum cum Pomona coniunctissimum.

46. *Ennium*] Merula posuit Annal. I, 147. p. 31. E. S. ^{fera]}

cata acuta; hoc enim verbo dicunt Sabini; quare

catus Aelius Sextus

non, ut aiunt, sapiens, sed acutus, et quod est:

Tunc cepit memorare simul cata dicta,

accipienda acuta dicta.

353

47. Apud Lucilium:

Quod thynno capto cobium excludunt foras;*

et:

Occidunt, Lupe, saperdae te et iura siluri;

et:

Sume rete† atque amiam;

piscium nomina sunt eorumque in Graecia origo.

48. Apud Ennium:

Quae cava corpore caeruleo* cortina receptat;*³⁵⁴

cava cortina dicta, quod est inter terram et caelum⁹¹

scripsi. fere F. *catus Aelius Sextus*] Versus Ennii totus multa apud Ciceronem mentione celebratus est. V. Annales X, 5. p. 136. E. S. *Tunc cepit*] Haec Merula de sermone eiusdem Aelii et Flaminii dicta esse statuit. Annal. X, 10. p. 137. E. S. *memorare*] Scaliger. *memorari* codd.

47. Apud Lucilium] Franc. Dousa hos tres versus, ex emendatione Scaligeri minime probabili, continuo ordine scriptos, posuit Satirarum l. IV. fr. 6. *Quod*] b. *quidem* cett. codd. Coniunxi h. v. cum versu Lucilii, suadente Spengelio. *cobium**] coni. *corium* codd. *corvum* vg. Illumne recte expiscatus sim, videbunt antiquae ichthyologiae periti, peritissimusque unus Koehlerus. *Lupe, saperdae te*] Turnebus. *lupes* (*lupos* F. *pes* b.) *aperdete* (*aperdere* a. *aperdite* Gb.) codd. *Sume rete†*] codd. nisi quod *sumere* G. *sume recte* b. *amiam*] *amian* F.

48. *Quae . . . receptat*] *Quaeque* (*quoque* b.) *in corpore* (*cōper* b.) *causa* (*eam* H. *cā* b.) *ceruleo* (*coeruleo* H. *cernolo* b.) *felo* (*foedo* GH.) *orta nare* (*mare* Ha.) *ceptat* (*coeptat* G. *cepit* b.) codd. Hinc fecit Turnebus: *cava quaeque in Corpore caeruleo caeli cortina receptat*. Scaliger: *Quaeque freto cava caeruleo cortina receptat*. Etiam mihi verba *cava* et *cortina* in ductibus codd. primum quaerenda esse videbantur; in reliquis quaedam ipse admodum dubia habeo. Lectionem *causa* ortam putavi ex *ca*, hanc ex primis literis v. *caeruleo*. Ceterum cortinam ab Ennio dicta arbitror *cava caeli*, de quibus supra v. V, 19. cf. Ennii Annal. I, 26. p. 8. E. S. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 76. Post Ennii versum in vg. additur: *Desunt quaedam*, non recte, ut puto. *Inde a corde primas sortes existimatas* cum dicit Varro, id divinationis genus, quod ex mente divino furore percussa nascitur, antiquius esse contendit quam omnium et auspiorum observationem.

ad similitudinem cortinae Apollinis; ea a corde, quod inde sortes primae existimatae.

49. Apud Ennium:

³⁵⁵ *Quin inde invitis sumpserint perduellibus;*
perduelles dicuntur hostes; ut perfecit, sic perduellum; et duellum id postea bellum. Ab eadem causa facta Duellona Bellona.

50. Apud Plautum:

Neque iugula, neque vesperugo, neque vergiliae occidunt;

iugula signum quod Accius appellat Oriona, quom ait:

citius Orion patescit;

⁵³⁶ huius signi caput dicitur ex tribus stellis, quas infra duae clarae, quas appellant umeros; inter quas quod videtur iugulum, iugula dicta. Vesperugo stella quae vespere oritur, a quo eam Opilius scribit Vesperum; itaque dicitur alterum †: *Vesper adest, quem dicunt Graeci διεσπέριον †.*

51. Naevius:

Patrem suum supremum optimum appellat;

49. Ennium] Bothe P. Sc. L. V, I. p. 67. inter incerta Ennii fr. 6. *Quin inde*] Fa. *quouis inde* G. *quius inde* H. *quod inde* b. *quid unde* Turnebi codex. *vindictam* et deinde *victis* Scaliger. *Duellona*] G. ut vid. sicut vg. *Duellona* FHab.

50. Plautum] Amphitruone I, I, 119. Eiusdem versus pars a Varrone supra VI, 6. explicabatur. *Accius*] in incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 250. *patescit*] H. *patefit* cett. *umeros*] F. et ab. ut videtur. *umeros* cett. *Opilius*] vg. *opillus* FGHa. *capillus* b. Cf. infra VII, 67. 79. *alterum †*] codd. nisi quod ex b. cum dicitur *vespero* affertur. Ad Hymenaeum carmen haec verba spectare videntur. *διεσπέριον †*] codd., exceptis iis qui omittunt Hb. *Διασπέριον* Turnebi libri. *Ἐσπερον θεόν* memini Orcum dici, sed quid de eo h. l. dici poterat?

51. Naevius] Ex incerta fabula (quod etiam ipsum incertum est) ap. Bothium P. Sc. L. V, I. p. 95. *supremum optimum appellat*] Sic, ut verba posita sunt in codd., Saturnium versum efficient, modo observetur, penultimam thesin in hoc versuum genere persaepe supprimi et omitti plane. Cuius rei certissima sunt testimonia in monumentis Scipionum, in quibus versus huius generis leguntur:

Taurásiam, Cesaúnam, Sámnió cépit.

s u p r e m u m a superrumo dictum; itaque in XII tabulis dicunt:

Solis occasu diei suprema tempestas est. 537

Libri Augurum pro tempestate tempestutem dicunt supremum augurii tempus.

52. In Cornicularia:

Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio;
latrones dicti ab latere, qui circum latera erant regi atque ad latera habebant ferrum, quos postea a stipatione stipatores appellarunt; aut qui conducebantur; ea enim merces Graece dicitur *λάτρον*. Ab eo veteres (75) poëtae nonnunquam milites appellant latrones, quod 538 item et milites cum ferro, aut quod latent ad insidias faciendas.

53. Apud Naevium:

Risi egomet mecum cassabundum ire ebrium;
cassabundum a cadendo. **Idem:** 92

Diabathra in pedibus habebat amictus epicroco.

Utrumque vocabulum Graecum.

54. In Menaechmis:

XII tabulis] Qui haec legum verba laudarint et tractarint, v. apud Dirksenium p. 180. *occasu*] *occasum* H.* *sol occasus* habent Gellius XVII, 2. et Censorinus de D. N. 24, 3. Apud Festum p. 245. Lindem. superest: *Solis*; et in Macrobii Sat. I, 3. legitur *solis occasus*. Varroni reddendum esse: *sol occasus*, arbitratur Dirksenius de XII tabulis p. 181. Hoc certum est, illos scriptores verba tabularum accuratius exprimere. V. tamen etiam VI, 5. *die*] *die* b. quod probat Spengelius p. XVI. Hoc v. nescio an Varro ipse addiderit; reliqui certe scriptores id ignorant. *dicunt*] *id est* addit F. ut videtur; om. cett. codd.

52. Cornicularia] Vertranus, Scioppius. *cornicula* codd. Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 558., ubi verborum ordo temere mutatus est. Post *decem* hiatus admissus est. Varronis sententiam de origine v. latro laudat Serv. ad Aen. XII, 7. *aut*] Scioppius. Quod aptius visum lectione codd. et. *Milites* h. l. distinguuntur a latronibus illis, id est conductitiis stipatoribus.

53. Naevium] ab. ut vid. *Neivium* F. *Ennium* GH. Tribuitur hic versus cum sequenti Lycurgo, Naevii tragoediae. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 86. *pedibus*] vg. *pecudibus* codd. *amictus*] Ante h. v. addunt *erat* GHa. *et erat* b.

54. Menaechmis] Plauti, V 2, 46. Plauti quod post h. v. addi

ad similitudinem cortinae Apollinis; ea a corde, quod inde sortes primae existimatae.

49. Apud Ennium:

³⁵⁵ *Quin inde invitis sumpserint perduellibus;*
perduelles dicuntur hostes; ut perfecit, sic perduellum; et duellum id postea bellum. Ab eadem causa facta Duellona Bellona.

50. Apud Plautum:

Neque iugula, neque vesperugo, neque vergiliae occidunt;

iugula signum quod Accius appellat Oriona, quom ait:

citius Orion patescit;

³⁵⁶ huius signi caput dicitur ex tribus stellis, quas infra duae clarae, quas appellant umeros; inter quas quod videtur iugulum, iugula dicta. Vesperugo stella quae vespere oritur, a quo eam Opilius scribit Vesperum; itaque dicitur alterum †: *Vesper adest, quem dicunt Graeci διεσπέριον †.*

51. Naevius:

Patrem suum supremum optimum appellat;

49. Ennium] Bothe P. Sc. L. V, I. p. 67. inter incerta Ennii fr. 6. *Quin inde*] Fa. *quouis inde* G. *quius inde* H. *quod inde* b. *quid unde* Turnebi codex. *vindictam* et deinde *victis* Scaliger. *Duellona*] G. ut vid. sicut vg. *Duelliona* FHab.

50. Plautum] Amphitruone I, I, 119. Eiusdem versus pars a Varrone supra VI, 6. explicabatur. *Accius*] in incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 250. *patescit*] H. *patefit* cett. *umeros*] F. et ab. ut videtur. *umeros* cett. *Opilius*] vg. *opillus* FGHa. *capillus* b. Cf. infra VII, 67. 79. *alterum †*] codd. nisi quod ex b. cum dicitur *vespero* affertur. Ad Hymenaeum carmen haec verba spectare videntur. *διεσπέριον †*] codd., exceptis iis qui omittunt Hb. *Δια έσπέριον* Turnebi libri. *Έσπερον θεόν* memini Orcum dici, sed quid de eo h. l. dici poterat?

51. Naevius] Ex incerta fabula (quod etiam ipsum incertum est) ap. Bothium P. Sc. L. V, I. p. 95. *supremum optimum appellat*] Sic, ut verba posita sunt in codd., Saturnium versum efficient, modo observetur, penultimam thesin in hoc versuum genere persaepe supprimi et omitti plane. Cuius rei certissima sunt testimonia in monumentis Scipionum, in quibus versus huius generis leguntur:

Taurásidm, Cesaúnam, Sámnio cepit.

supremum a superrumo dictum; itaque in XII tabulis dicunt:

Solis occasu diei suprema tempestas esto. 337

Libri Augurum pro tempestate tempestutem dicunt supremum augurii tempus.

52. In Cornicularia:

Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio;
latrones dicti ab latere, qui circum latera erant regi atque ad latera habebant ferrum, quos postea a stipatione stipatores appellarunt; aut qui conducebantur; ea enim merces Graece dicitur *λάτρον*. Ab eo veteres (75) poëtae nonnunquam milites appellant latrones, quod 338 item et milites cum ferro, aut quod latent ad insidias faciendas.

53. Apud Naevium:

Risi egomet mecum cassabundum ire ebrium;
cassabundum a cadendo. Idem: 92

Diabathra in pedibus habebat amictus epicroco.

Utrumque vocabulum Graecum.

54. In Menaechmis:

[XII tabulis] Qui haec legum verba laudarint et tractarint, v. apud Dirksenium p. 180. *occasu]* *occasum* H.* *sol occasus* habent Gellius XVII, 2. et Censorinus de D. N. 24, 3. Apud Festum p. 245. Lindem. superest: *Solis*; et in Macrobbi Sat. I, 3. legitur *solis occasus*. Varroni reddendum esse: *sol occasus*, arbitratur Dirksenius de XII tabulis p. 181. Hoc certum est, illos scriptores verba tabularum accuratius exprimere. V. tamen etiam VI, 5. *diei]* *die* h. quod probat Spengelius p. XVI. Hoc v. nescio an Varro ipse addiderit; reliqui certe scriptores id ignorant. *dicunt]* *id est* addit F. ut videtur; om. cett. codd.

52. *Cornicularia]* Vertranius, Scioppius. *cornicula* codd. Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 558., ubi verborum ordo temere mutatus est. Post *decem* hiatus admissus est. Varronis sententiam de origine v. latro audat Serv. ad Aen. XII, 7. *aut]* Scioppius. Quod aptius visum lectione codd. et. *Milites* h. l. distinguuntur a latronibus illis, id est conductitiis stipatoribus.

53. *Naevium]* ab. ut vid. *Neuium* F. *Ennium* GH. Tribuitur hic versus cum sequenti Lycurgo, Naevii tragoediae. Bothe P. Sc. L. V, p. 86. *pedibus]* vg. *pecudibus* codd. *amictus]* Ante h. v. addunt *erat* GHa. et *erat* h.

54. *Menaechmis]* Plauti, V 2, 46. Plauti quod post h. v. addi

339 *Inter ancillas sedere iubeas, lanam carere.*

Idem est hoc verbum in *Cosmetria* Naevii. *Carere* a *carendo*, quod eam tum purgant ac deducunt, ut careat spurcitia (ex quo *carminari* dicitur tum lana), cum ex ea carunt quod in ea haeret, neque est lana, quam in *Romulo* Naevius appellat *asta* ab *Oscis* †.

340 55. In *Persa*:

Iam pol ille hic aderit credo congerro meus; congerro a gerra. Id Graecum est, et in Latina cratis.

56. In *Menaechmis*:

Idem istuc aliis adscriptivis fieri ad legionem solet;

adscriptivi dicti, quod olim adscribebantur inermes, armatis militibus qui succederent, si quis eorum deperisset.

57. In *Trinummo*:

nam illum tibi

341

**Ferentarium esse amicum, inventum intellego*;*

ferentarium a ferendo, id est inane † ac sine fructu;

solet, om. GHb. recte, ut videtur, cum Varro utrumque et poëtae et fabulae nomen coniungere non soleat, nisi ubi eam plerisque ignota erant. *Cosmetria*] scripsi. Huc tendunt lectiones: *cametria* a. *cemetria* GH. *cementria* F. *comedia* b. Illud suavit etiam Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 14. *Commotria* Turnebus, quod non deterius est. Verba haec: *Idem est.... Naevii*, ex margine inserta puto, cum hi libri primum ederentur. V. Praefatio. *ex quo carminari dicitur tum lana*] Haec insiticia esse nuper pronunciavit Neukirch. de fabula togata Rom. p. 71. Recte, modo ne a scriba quodam inferioris aetatis invecta putes, sed eo tempore, quod ad superiora verba significavi. *carunt*] con. Neukirch. *arent* codd. *neque*] *namque* GH. *quam*] Aldus. *quae* codd. *Naevius*] Bothe P. Sc. L. V, II. p. 27. *asta*] FG. *asca* H. *hasta* ab. Locus hic obscurior est, quam qui probabilem emendationem admittat.

55. *Persa*] Plauti I, 3, 9. *Id*] suavit Spengelius. *hic* codd. *cratis*] vg. *gratis* FGHb. *grates* a.

56. *Menaechmis*] Plauti I, 3, 2.

57. *Trinummo*] Plauti II, 4, 54. **Ferentarium.... intellego**] Hunc totum versum addidi ex Plauto, suadente Spengelio. In libris Varronis excidit, quod oculi scribae a priore ad alterum v. *ferentarium* aberrarunt. *id est inane †*] Satis habui signum corruptae lectionis apponere, quando ea, quae nunc leguntur, neque intelligo neque emendare

aut quod ferentarii equites hi dicti, qui ea modi habebant arma quae ferrentur, ut iaculum. Huiusmodi equites pictos vidi in Aesculapii aede vetere et *ferentarios* adscriptos.

58. In Frivolaria:

Ubi rorarii estis? en sunt. Ubi sunt accensi?

Ecce;

rorarii dicti ab rore, qui bellum committebant ante, ideo quod ante rorat quam pluit. Accensos ministratores Cato esse scribit; potest id ab acciando* ad arbitrium eius quous minister. 342

59. Pacuvius:

Quom Deum triportenta . . .

* * *

60. In Mercatore:

Non tibi istuc magis dividiae 'st quam mihi hodie fuit;

Hoc itidem* et in Corollaria Naevius. Dividia ab 345

queo. Ferentarius autem amicus a Plauto non dicitur, cuius sine fructu est amicitia, sed qui promptus est ad opem ferendam. *ferrentur]* i. e. iacerentur, non tenerentur. V. Varro de Vita P. R. III. p. 245, Bip. ex Nonio p. 520. Merc. *adscriptos]* *adscriptum* conii. Fulv. Ursinus. Illud idem significare existimo.

58. *Frivolaria]* Plauti. V. Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 560. fr. 3. Hic versui additur in fine: *nos, satis commode.* De *rorariis* eadem fere Varro scripserat de Vita P. R. III. V. Nonius p. 553. Merc. *ab acciando*]* conii. scripsi, non sine dubitatione. *ab accio* Vertranius et Fulv. Ursinus. *ab* (om. b.) *arbitrio nam inde* codd. Quid lateat in *nam inde*, me fugit; nisi forte ultimae literae v. *accie-ndo*, perperam pro compendiis scribendi habitae. Ab acciando accensum dictum esse censet Varro etiam supra VI, 89. Paulo aliter idem Rer. Hum. XX. p. 210. Bip. ex Nonio p. 59. et de Vita P. R. l. l.

59. *triportenta]* Cum hoc vocabulo, de Hecate ut videtur usurpato, in codd. statim coniungitur: *in mercatore.* Quae coniungi non posse et excidisse quaedam, manifestum; sed quanta ea sit lacuna, plane obscurum est.

60. *Mercatore]* Plauti III, 4, 34. Propter volgatam lectionem: *Idem in Mercatore*, hic versus Pacuvii Mercatori adscribitur, qui nullus erat (Bothe P. Sc. L. V, II. p. 28.); et propter sequentia perperam intellecta, idem ponitur etiam inter reliquias Corollariae Naevianae (P. Sc. L. V, II. p. 13.). *Non tibi]* Post h. vv. in codd. iterum legitur *in mercatore.* Apud Plautum scribitur: *Nec tibi.* *dividiae 'st]* Augustinus. *dividia* (*dividua* b.) *est* codd. *itidem*]* conii. *eadem* codd.

dividendo dicta, quod divisio distractio est doloris; itaque idem in Curculione ait:

93 *Sed quid tibi est? lien enecat, renes dolent,
Pulmones distrahuntur.*

61. In Phagone:

Honos syncerasto perit, pernis, glandio;
344 syncerastum est omnimodum¹ edulium, antiquo vocabulo Graeco.

(76) **62. In Parasito pigro:**

Domum ire coepi tramite dextera via;
trames a transverso dictus.

63. In Fugitivis:

Age respecta, vide vibices quantas. Iam inspexi quid esset;
vibices *excitatum verberibus corpus.

quos in ceteris secutus sum. Haec de vv. *dividiae* 'st accipienda esse liquet. Ceterum haec, sicut illa: *Idem est hoc verbum in Cosmetria Naevii*, §. 54., post adiecta esse, intelligitur etiam ex pronomine *idem*, non ad Naevium, sed ad Plautum respiciente. *et]* coni. Spengelius. *est* codd. *Curculione]* II, 1, 21. *lien enecat]* b. approbatum a Spengelio. *liene (lien G. line H.) negat (negant H.)* codd. *lien necat* legitur apud Plautum. Post v. *distrahuntur* unus cod. B. adscriptum habet: *Parum deest.*

61. Phagone] scripsit Pius. *pagone* codd. Olim h. l. fuisse *Pulti-phagonidis* nomen, eoque nomine Plauti Poenulum significatum esse, atque huic fabulae reddendum esse versus a Varrone servatum, sed in Plauti exemplaribus omissum, sibi persuaserat Osannus, cum *Analect.* p. 163. scriberet. In fragmentis Plauti hoc habetur apud Bothium T. III, p. 562. *perit]* *perit]* coni. Spengelius, non temere. *glandio]* Pius. *gladios* codd., sed om., ut videtur, a. *omnimodum* edulium]* coni. *omne medullium (medulum GH. medullum b.)* codd. Quam lectionem ortam esse putavi ex: *omni^o edulium*. Vocabulum *omnimodum* Appuleius ex antiquioribus hausisse videtur. *omne edulium* vg.

62. Parasito pigro] Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 562. ubi hic versus continuo post illum, qui infra VII, 77. extat, scribitur. *dextera]* G. *dextra* cett. codd.

63. Fugitivis] Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 560. Aliter Scalliger. *Age respecta]* coni. Turnebus. *a (e G.) gerge (grege H. gerge a.) specta* codd. *vibices]* vg. *vivices (in vices b.)* codd. Item loco inferiore. **excitatum]* Ante h. v. in codd. additum est *alii*, quod qui ex margine translatus sit, Turnebus iam exputare studebat.

64. In Cistellaria:

Non quasi nunc haec sunt hic limaces lividae? ³⁴⁵

limax a limo, quod ibi vivit.

Diobolares, schoenicolae, miraculae;

diobolares a binis obolis. Schoenicolae ab schoeno, nugatorio unguento. Miraculae a miris, id est monstris, a quo Accius ait personas distortas ³⁴⁶ oribus deformis *miriones*.

65. Ibidem:

Scratiae, scrupipedae, strittabillae, tantulae;*

ab excreando scratias hic adsignificat. Scrupipedas Aurelius scribit ab scauripeda; Iuventius comicus ³⁴⁷

64. *Cistellaria*] codd. nisi quod *cistelaria* F. *Clitellaria* Scaliger. Equidem nil muto, licet nunc in ea fabula non extent hi versus. Certe Clitellariam invehere nolui, quoniam post tres versus ex hac fabula adductos et explicatos §. 66. locus ex Astraba, i. e. ex Clitellaria, affertur. Qui versus si ex eadem fuisset fabula atque priores tres, non addidisset, credo, nomen eius scriptor. Neve quis putet, omnes hos quattuor versus coniunctos fuisse: illi tres, ex Cistellaria, de meretricibus scripti sunt, et iambico metro; quartus, ex Astraba, de uxoribus et trochaico. Ceterum omnes quattuor versus inter fragmenta Clitellariae s. Astrabae recensentur ap. Bothium, Plauti Com. T. III. p. 553. *haec] hae* coni. Spengelius. Illud eodem sensu dictum est. V. ann. ad V, 98. *Diobolares]* vg. *diovolares* Fa. sicut postea omnes codd. om. versum GHb. *Diabolares* legitur in hoc versu apud Festum p. 256. Lindem. *schoenicolae]* Turnebus. *scenicolae* F. *scenicole* a. *schoenicolae* Festus. Postea *schenicolae* F. *scernicolae* H. *schenicolis* Ga. corruptius b. *a binis obolis]* Victorius. *sabini sobolis* codd. *unguento]* b. ut videtur, sicut Victorius. *nungento* F. Ga. *nungendo* H. Unguentum pessimi generis dicit Festus. *Accius]* Adde h. l. fragmentis, ap. Bothium P. Sc. L. V, II. p. 252.

65. *Ibidem]* i. e. in *Cistellaria*. At Gellius III, 3. et Nonius p. 169. versum ex *Nervolaria* Plauti exscribunt hunc:

Scraptae, scrupedae, scrittivellae, sordidae;

nam huc fere vestigia codd. in utroque scriptore ducunt; atque ex eodem versu Festus p. 148. et 258. Lindem. *scraptas* habet pro nugatoriis et despiciendis mulieribus. Equidem non eo cursum direxi, ut ad hanc formam etiam Varronis lectionem exigerem, quem puto similem quidem meretricum descriptionem, atque illam in *Nervolaria*, ante oculos habuisse, neque eandem tamen. Itaque, quid in Varrone legendum sit, ex ipsius codd. vestigiis investigare studui. *scratiae, scrupipedae*, strittabillae]* scripsi. Codd. lectio haec est: *scraties* (*stracies* b.) *ruppae* (*ruppe* ab.) *ides* (*idest* Ga. *i. b.*) *ritabile* (*rittabillae* F.). Scilicet primae secundi et tertii v. literae accreverunt antecedentium extremis syllabis. *scratias hic]* coni. *scraties sic* codd. *adsignificat]* F. ut vg. *asignificata* cett. *Scrupipedas]* scripsi. *scruppidas* F. *scruppidam* Ga. *scrupidam* Hb. *ab scauripeda]* scripsi, cum Bothio P. Sc. L. V, II. p. 218.

dicebat a vermiculo piloso, qui solet esse in fronde cum multis pedibus; Valerius a pede ac scrupea. Ex eo Acci positum curiosa†; itaque est in Melanippa:

Reicis abs te religionem, ut scrupeam imponas tibi*.*

548 **Strittabillas** a strittilando; strittare ab eo qui sistit aegre.

66. In Astraba:

Axiosae annonam caram e vili concinnant viris.

Itidem* in Sitellitergo idem ait:

Mulier es, uxor — Cuia vis? — Ego novi, scio axiosam.

Sic Claudius scribit:

549 *Axiosas demonstrari consupplicatrices.*

Ab agendo axiosas; ut ab una faciundo factiosae, sic ab una agendo actiosae *et axiosae* dictae.

67. In Cesistione:

auscauripeda H. *auscaripeda* G. *auscauripedia* a. *auscauripedam* Turnebi cod. *tuscauripeda* F. unde Spengelius: *ut scauripeda*. om. b. *dicebat]* *ducebat* scribere iubet Bothe P. Sc. L. V, II. p. 95. Sed Varro non solet sic. *Acci positum curiosa†]* codd., nisi quod *accii* G. *atta* b. Quae reddidi, cum satis probabilis emendandi ratio non suppeteret. Quaedam excidisse post *Acci* putat Spengelius. Fortasse scribendum: *ex eo Accius posuit in curiosa.* *Melanippa]* scripsi. *menalippa*, noto errore, codd., nisi quod *penalippa* a. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 218. *ut*]* atque deinde *tibi*]* conii. addidi, propter sensum et metrum. *strittabillas]* H. *scrittabillas* F. *stritabilas* G. *strutabillas* a. *scrutabillas* b. *strittilando]* cod. B. *strettillando* F. *strettilando* G. *strettilando* a. *scrutillando* b. *attrettando* H. *strittare]* Fa. *stritare* GH. *scitare* b.

66. Astraba] ab. ut videtur, sicut vg. *astriba* FH. *ascriba* G. *Axiosae]* Aldus. *ac sitiose* FGhb. *exitiose* a. *Itidem*]* conii. *idem* G. *ideo* cett. codd. *Sitellitergo]* b. *sitelli tergo* FGa. *sitellitergo* H. *Sitellitergus* est, qui situlas s. sitellas tergit. Idem nomen redde Festo p. 278. Lindem. ubi *Site litergo* esse videtur in libro ms. *Scytham liturgum* sibi effinxit Scaliger, quem cum alii secuntur, tum Bothe Plauti Com. T. III. p. 563. *Mulier es, uxor — Cuia vis?]* scripsi obsecutus Scaligero, nisi quod huic extremum v. *vir* est. *mulieres uxorculavit* (*exorculavit* G. *usarcularit* b.) codd. Pronunciandum est: *cuia.* *axiosam]* Aldus. *ac sitio* (*acsicio* Gb. *axitio* a.) *aquam* codd. **et axiosae*]* conii. addidi.

67. In Cesistione] codd. nisi quod *incesistio* est b. Nomen Plau-

Da sribula aut de lumbo obscoena viscera;*
sribula, ut **Opilius** scribit, circum coxendices sunt ³⁵⁰
bovis; id **Graecum** est ab eius loci versura.

68. In Nervolaria :

Scobina ego illum actutum adraserim ;*
scobinam a **sco**be; **lima** enim **materia** **fabrilis** est. 94

69. In Poenulo :

Vinceretis cervum cursu vel gralatores gradu;
gralator a **gradu** magno dictus.

70. In Truculento :

Sine virtute argutum civem mihi habeam pro
praefica ;
praefica dicta, ut **Aurelius** scribit, **mulier**, ad ³⁵¹
luctum* quae conduceretur, quae ante domum mortui
laudeis eius caneret. **Hoc factitatum** **Aristoteles** scribit
in libro qui inscribitur *νόμιμα βαρβαρικά*. **Quibus**
testimonium est, quod **fretum** est † **Naevii** :

tinae, ut videtur, fabulae aliunde non cognitum. Hinc *Gastrione s. Gastrone* conii. Scaliger. *Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 561.* *Da* sribula*] conieci. *distribula* codd. nisi quod *deiscⁱbula* b. *aut*] **Scioppius**. *ut* codd. *obscoena viscera*] conii. scripsi. *obscoenabis (obscoenabis GH. observabis b.) cera* (quod v. coniungitur cum sequenti) codd. De *biscera* scripto pro *viscera* dixi in Praefatione. Cf. ann. ad huius §. ultima vv. *coenabis Chaerea* Turnebus, non feliciter; sed alii infeliciter. *coxendices*] vg. *coxa indices (radices b.)* codd. De carne strebula v. *Comment. Festi p. 681. Lindem.* *bovis*] **Scioppius**. *vobis* Fa. (Sic in codice Gaii *vobes* scriptum pro *boves*. V. *Goeschenii Index siglarum p. XXXVII.*) *nobis* cett.

68. In Nervolaria] vg. *intervolaria* F. *in ervolaria* GHab. *Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 561.* *Scobina*] **Scioppius**. *scobinam* codd. incommode, nam *scobina* *lima* est, qua raditur. *illum*] *illam* H. *lima* Turnebus, quod multis placuit. *adraserim**] conii. *adrasi (arrasi b.) enim* codd.

69. Poenulo] *Plauti III, 1, 27.* *cervum cursu*] **Aldus**. *circum curso* codd.

70. Truculento] *Plauti II, 6, 14.* *praefica ;*] ex **Plauto** addidit **Spengelius**. om. codd. excepto b. ut videtur. *ad luctum**] scripsi ex conii. **Turnebi**. *ab luco* FGH. *aluco* a. *a luco* b. *νόμιμα βαρβαρικά*] **Turnebus**. *nomina barbarica (barbara H.)* codd. *quod fretum est* †] codd. sine sensu. **Plerique** de **Naeviana** comoedia **Freto** cogitant, quo nomine **Plautina** fabula inscripta est. **Bothe P. Sc. L. V, II. p. 26.** **Mihi** aliud nomen latere videtur; fortasse **QUADRIGEMINIS**,

*Haec quidem, hercle, opinor, praefica est; nam
mortuum collaudat.*

Claudius scribit: quae praeficeretur ancillis quemad-
³⁵² modum lamentarentur, praefica est dicta. Utrumque
(77) ostendit a praefectione praeficam dictam.

71. Apud Ennium:

*decem Coclites, quæ montibus summis
Rhipaeis fodere;*

ab oculo Cocles ut ocles dictus, qui unum habet
oculum; quocirca in Curculione est:

*De Coclitum prosapia te esse arbitror;
Nam hi sunt unoculi.*

³⁵⁵ **72. Nunc de temporibus dicam. Quod est apud
4 Cassium:**

*Nocte intempesta nostram devenit domum;
nox intempesta dicta ab tempestate; tempestas
ab tempore; nox intempesta quo tempore nihil agitur.*

**73. Quid noctis videtur in altisono
Caeli clipeo? Temo superat
Stellas sublime etiam cogens
Atque etiam noctis iter.**

⁵⁵⁴ **Hic multam noctem ostendere volt a temonis motu;
sed temo unde et cur dicatur, latet. Arbitror anti-
quos rusticos primum notasse quaedam in caelo signa**

quae literae non multum distant a QUOD FRETUMEST. *hercle]*
mehercle Festus, qui eundem Naevii versum exhibet p. 122. *Lindem-*
nam] quae sic Festus.

71. Ennium] Hunc versum Merula posuit Ann. IV, 4. p. 63. E. S.
loco incommodo. *ques]* Scaliger. *quas* codd. *Rhipaeis]* scripsi.
rhipeis G. *ripheis* b. *ripeis* cett. *fodere]* a. *federe* Fb. *foedere*
GH. Sermo est de Arimaspiis s. Unoculis, qui vicini Hyperboreorum, in
Rhipaeis montibus, aurum Grypibus ereptum fodiebant. *Curculione]*
Plauti III, 1, 23. *te]* b. ut videtur, sicut vg. om. cett. codd.

72. Cassium] codd. *C. Actium* Turnebus, et multi; parum pro-
babiliter, ut monui in annot. ad VI, 7., quo loco idem versus legitur.

73. Quid noctis] Ex Ennii Iphigenia. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 50.
Verba: *Quid noctis . . . clipeo?* Agamemnonis esse, supra V, 19. signi-
ficavit Varro; reliqua Seni tribuenda, ut apud Euripidem Iphig. Aul. 6.
Temo . . . stellas] Apud Festum s. v. septentriones p. 260. Lind. haec
leguntur: *Ennius: Superat [temo stellas]. etiam cogens]* conii. scripsi.

quae praeter alia erant insignia, atque ad aliquem usum, ut* culturae tempus designandum, convenire animadvertebantur. 74. Eius signa sunt, quod has septem stellas Graeci, ut Homerus, vocant "Αμαξαν, et propinquum eius signum, Βοώτην; nostri eas septem⁹⁵ stellas, boves et temonem et prope eas axem. Triones enim boves appellantur a bubulcis etiam nunc³⁵⁵ maxime quom arant terram; e quis ut dicti *valentes glebarii* qui facile proscindunt glebas, sic omnis qui terram arabant, a terra terriones, unde triones ut dicerentur *E detricto*. 75. Temo dictus a tenendo; is enim continet iugum. Et plaustrum appellatum, a parte totum, ut multa. Possunt triones dicti septem, quod ita sitae stellae, ut ternae trigona faciant.

76. *Ajax**, quod lumen, iubarne in caelo cerno?

Iubar dicitur stella, *Lucifer* quae in summo†, quod³⁵⁶ habet lumen diffusum, ut leo in capite iubam. *Huius*

cogens (agens Gab.) etiam codd. *cogens* ante *sublime* posuit Scaliger. ut*] conii. addidi. ad ante *tempus* inserit Turnebus.

74. *Βοώτην*] vg. *booten* F. *βοοτην* H. *βοοτην* a. om. Gb. *boves et temonem*] Haec ita intellexi ut ponerem, *boves* dictas esse earum stellarum, quae sunt in cauda Ursae, duas (*Mizar* et *Benetnasch* apud Arabes), tertiam (*Alioth*) pro temone habitam esse, reliquas quattuor *axem* effecisse. enim] b. enim et cett. codd. *valentes glebarii*] utrumque vocabulum ex poeta desumptum esse putavi. omnis] F. et ab. ut vid. omnes cett. V. ann. ad V, 5. unde *triones*] Varronis locum respiciunt Servius in Aen. III, 516. et Festus p. 260. Lindem. ut dicerentur *E detricto*] Augustinus in marg. ex libro. ut (om. b.) dicerentur *de tritu* codd., exc. G. qui ea omnia om. Hoc si Varro scripsisset, explicarem: quasi dicerentur a terendo; sed offendit omissum *si* et praeverbii *de* usus. Cum illo, quod posui, cf. V, 136. *postea irpices S detricto* (ubi perperam *detricta* habent FH., nam Varroni literarum nomina neutrius sunt generis), et VII, 97. *e quo S extritum*.

75. *dicti*] GHab. *dici* vg. De F. dubito. Illud recte dici, monitum est in annot. ad V, 38. *trigona*] Etiam horum vestigium est apud Festum p. 260. Lind.

76. *Ajax**, quod] *aliquod* codd. nisi quod *aliquot* G. Illud posui cum Popma, quanquam non satis certus de ea lectione. Apud Ennium quod est conii. Spengelius. Cf. supra VI, 6. 81. quae in summo †] codd. nisi quod om. b. ut vid. Haec nondum probabili ratione emendata sunt. Excidisse verum existimo, in hunc modum scriptum: *stella, Lucifer quae, in summo* [noctis (cf. *summum diei* VI, 4.) *cum apparet, appellatur, cum post solis occasum, Vesperugo*]. Verborum dispositionem non mirabitur, qui Varronem noverit. Omnino cum h. l. contendendus est

ortus significat circiter esse extremam noctem; itaque ait Pacuvius:

exorto iubare, noctis decurso itinere.

77. Apud Plautum in Parasito Pigno:

inde hic bene potus primo crepusculo;

crepusculum ab Sabinis, quod id dubium tempus noctis an diei sit. Itaque in Condalio est:

⁵⁵⁷ *Tam crepusculo, fere ut amant, lampades accendite.*

(78) Ideo dubiae res creperae dictae.

78. In Trinummo:

Concubium sit noctis priusquam ad postremum perveneris;

concubium a concubitu dormiendi causa dictum.

79. In Asinaria:

Videbitur, factum volo; at redito huc conticinio;

⁵⁵³ *putem a conticiscendo conticinium, sive, ut Opilius scribit, ab eo quom conticuerunt homines.*

**80. Nunc de his rebus, quae adsignificant ali-
quod tempus, quom dicuntur aut fiunt, dicam.**

Apud Accium:

alter VI, 6., et de temporibus noctis Varro ap. Serv. in Aen. II, 268. Pacuvius] V. supra VI, 6.

77. Parasito Pigno] Plauti Com. ed. Bothe T. III. p. 562. *bene potus]* Pius. *denepotus* (iunctis sive semotis syllabis) codd. *primo] primulo* Scaliger, propter versum. *crepusculum]* dictum, quod vg. additur, ex bonis codd. solus habere videtur F. *quod]* con. et codd. Cf. supra VI, 5. *Condalio]* Plauti com. ed. Bothe T. III. p. 558. *Tam]* tua Turnebi cod. Ceterum in huius versus lectione librorum summus est consensus. Sed sensum eius non crepusculum, sed crassae occultant tenebrae.

78. Trinummo] Plauti IV, 2, 44. *ad]* ex Plauti libris additum est. om. Varronis codd.

79. Asinaria] Plauti III, 3, 95. *at redito huc]* scripsi. *ad (at G. id H. om. b.) reditu (reddito huc G. redditum H. reditum a. reddito b.)* codd. *huc*, quod Plauti libri habent, servavit G., cum in ceteris codd. c propter sequens v. absumptum sit, et u solum remanserit. Cf. VI, 7. *conticiscendo]* Gab. ut videtur. *contiscendo* FH. *conticiscendo* vg. Illud Plauto familiare est.

80. Accium] Sic Servius Danielis in Aen. IX, 622. p. 536. ed. Lion.

*Reciproca tendens nervo equino concita
Tela;*

reciproca est, quom unde quid profectum, redit eo.
Ab recipere reciprocare fictum; aut, quod poscere
procare dictum.

81. Apud Plautum:

359

*Ut transversus, non proversus cedit quasi can-
cer solet;*

proversus* dicitur ab eo, quod in id quo it* est
versus, et ideo qui exit in vestibulum, quod est ante
domum, prodire et procedere; quod cum leno
non faceret, sed secundum parietem transversus iret,
dixit: *ut transversus cedit quasi cancer, non pro-
versus ut homo.*

82. Apud Ennium:

360

Andromachae nomen qui indidit, recte indidit;

item:

*Quapropter Parim pastores nunc Alexandrum
vocant.*

Imitari dum voluit Euripidem et ponere *ἔτυμον*, est
lapsus. Nam Euripides quod Graeca posuit, *ἔτυμα**
sunt aperta. Ille ait, ideo nomen additum Androma-
chae, quod *ἀνδρὶ μάχεται*: hoc Ennii quis potest ³⁶¹
intelligere viro adversam* significare:

Accius Philoctete: Tendens nervo equino concita tela. Bothe P. Sc. L.
V, I. p. 233. *Reciproca*] Haec Accius docte scripsit; Philoctetae
enim arcus erat Herculeus; Herculis arcus Scythicus (Theocritus XIII, 56.
cum Scholiis), Scythicus *παλίνορος* (Aeschyl. Choeph. 159.) i. e. recipro-
cus. Et cf. Sophocl. Trach. 511. *procare*] vg. *progare* Hb. *pro-
rogare* FGa. Hoc posterius etymon probat Festus p. 136. 229. Lindem.

81. *Plautum*] Pseudolo IV, 1, 45. Plauti libros ex Varrone cor-
rigendos esse monuit Spengelius. *transversus*] b. ut vid., sicut vg.
transversum cett. codd. *proversus**] conl. addidit Spengelius. om.
codd. *quo it**] conl. *quod* codd. *leno*] b. ut videtur, sicut
Alois. *leno* GHa. *lenio* F.

82. *Ennium*] Prior versus ex Andromache, ut videtur. Bothe P.
Sc. L. V, I. p. 34. Alter est ex Alexandro, cuius de argumento in annot.
ad VI, 8, monebatur. Bothe l. l. p. 34. *recte*] Victorius. *recte ei*
codd. Sed iidem infra in eodem versu ei om. *ἀνδρὶ μάχεται*] Aldus.
Andrimache F. *andromachete* a. *Andromache* GH. om. b. *viro*
*adversam**] cxi. *inversum* FGab. *versum* H.

Andromachae nomen qui indidit, recte indidit;
aut Alexandrum ab eo appellatum in Graecia, qui Paris
fuisset, a quo Herculem quoque cognominatum Alexi-
cacon, ab eo quod defensor esset hominum.

83. Apud Accium :

*Iamque auroram rutilare procul
Cerno;*

aurora dicitur ante solis ortum, ab eo quod ab igni
solis tum aureo aër aurescat. Quod addit rutilare,
est ab eodem colore; aurei enim rutili, et inde etiam
mulieres valde rufae rutilae dictae.

⁵⁶² 84. Apud Terentium :

Scortatur, potat, olet unguenta de meo;

scortari est saepius meretriculam ducere quae dicta
a pelle; id enim non solum antiqui dicebant scortum,
sed etiam nunc dicimus scortea ea, quae ex
(79) corio ac pellibus sunt facta; inde* in aliquot sacris
ac sacellis scriptum habemus:

*Ne quid scorteum adhibeatur ideo ne morticinum
quid adsit.*

In Atellanis licet animadvertere rusticos dicere se ad-
duxisse pro scorto pelliculam.

⁵⁶³ 85. Apud Accium :

⁹⁷ *Multis nomen vestrum numenque ciendo;*

numen dicunt esse imperium, dictum ab nutu; numina
sunt, quouis imperium maximum esse videatur; itaque
in Iove hoc et Homerus et aliquotiens Livius.

83. *Accium*] ex incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 252. fr.
26. Versum hunc non hoc loco a Varrone positum esse videri, dixi in
Praefatione. *aurescat*] GHab. *aurescit* F. ut vg. *etiam*] vg.
enim codd. excepto a. ut vid. Eadem vocabula permutata invenimus VII,
17. *Ennio* conii. Spengelius.

84. *Terentium*] *Adelph. I, 2, 37.* ubi modestius pro *scortatur*
scriptum est *obsonat*: cuius differentiae causas investigare lubrica est
quaestio. *inde**] vg. om. codd. *ne quid scorteum*] cf. Ovid. F.
I, 629. *In Atellanis*] Bothe P. Sc. L. V, II. p. 276.

85. *Accium*] ex incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, I pag. 250.
dicunt esse] *dicunt antiqui* b. *numina**] conii. scripsi. *numina* GHab.
omina fort. F. *quouis*] scripsi. *eius* codd. *eius cuius* ex Ald. vg.

86. Apud Plautum :

Si unum epityrum estur insane bene ;

epityrum vocabulum est cibi quo frequentius Sicilia ³⁶⁴ quam Italia usa. Id edi* vehementer quom vellet dicere, dicit insane, quod insani faciunt omnia vehementer.

87. Apud Pacuvium :

*Flexanima tanquam lymphata *aut Bacchi sacris
Commota** ;

lymphata* dicta a lymphā ; lymphā* a nympha, ut, quod apud Graecos Θέτις, apud Ennium :

Thelis illi mater.*

In Graecia commota mente quos nympholeptos ³⁶⁵ appellant, ab eo lymphatos dixerunt nostri. Bacchi :

aliquotiens] vg. *alius aliquotiens* codd. Livius] Bothe P. Sc. L. V, I. p. 21.

86. *Plautum*] Mil. glor. 1, 1, 24. Quem versum ex Plauti libris sic constituit Lindemannus: *Ni unum epityrum apud illum esuriem insane bene.* *estur*] *estuer* codd. nisi quod *aestuer* GH. Illud ex cod. B. et ed. princ. positum est; et crediderim, hanc sive similem formam etiam Plauto reddendam esse. *epityrum*] vg. *epytira* FGA. *epitira* H. *epithira* b. Illud ex Plauto sumptum, sed notandum tamen, etiam in Plauti melioribus libris *epytira* potius extare quam *epityrum*. Nam sic Camerarii alter codex: *Ni unum epytyr aut apud illa ensluriensane bene.* *edi**] conii. addidi.

87. *Pacuvium*] iidem versus pleniores extant apud Ciceron. de divin. I, 36, 80. Teucro tragoediae adscribuntur, non temere. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 143. *flexanima tanquam*] vg. *flexanimat* (*flexanima* a. *flexarant* b.) *aquam* (*aqua* a.) codd. **aut Commota**] Haec ex Cicerone addenda esse vidit iam Turnebus. In codd. una cum sequenti v. *lymphata** exciderunt. *lymphā**] etiam hoc v. excidit in codd.; addidit Spengelius. *Thelis**] conii. Turnebus. *Thetis* codd. Sed Ennii versum hacpropter tantum adduci, ut Thetis exemplum esset Nereidos nymphae, subabsurdum foret. Contra poterat *Thelis*, quam antiquiores pro Thetide dixerunt, adhiberi ut exemplum L literae a Romanis aliis literis substitutae. Similiter factum a Varrone de R. R. III, 9, 19.: *quod antiqui ut Thetin Thelim dicebant, sic Medicam Melicam vocabant.* Ennii fragm. p. 219. Hess. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 68. *nympholeptos*] scripsi. *lympholeptos* F. *lympholentus* GH. *limpholentos* ab. *λυμφολήπτους* Victorius, sed Graecarum literarum nullum in codd. vestigium, atque lympham sic a Graecis dictam esse, Varronis menti repugnat. Neque repudianda erat m litera in nympholempios, hausta illa ex Alexandrina Graecitate, cuius fuisse *λημπτός* et *λημφθεις*, nunc et tituli docuerunt et libri. *dixerunt*] om. b., quod probat Spengelius p. XIV. Cf. ad h. I. Doederlinius Etym. et Synon. L. L. V. II. p. 15. contra Varronem

est Liber, quodius comites Bacchae. Et vinum in Hispania baccha. 88. Origo in his omnibus Graeca, ut quod apud Pacuvium:

Alcyonis ritu litus pervolgans furor;

566 haec enim avis nunc Graece dicitur *άλκυών*, a nostris alcedo; haec hieme quod pullos dicitur tranquillo mari facere, eos dies alcyonios appellant. Quod est in versu *alcyonis ritu*, id est eius instituto, ut quom aruspex praecipit, ut suo quisque ritu sacrificium faciat, et nos dicimus XII viros Graeco ritu sacra, non Romano facere. Quod enim fit rite, id ratum ac rectum est; ab eo Accius:

recte perfectis sacris

Volt accipi.

567 89. Apud Ennium:

Si voles advortere animum, comiter monstrabitur:

comiter: hilare ac lubenter, quodius origo Graeca *κῶμος*; inde comissatio Latine dicta; et in Graecia, ut quidam scribunt, comodia.

90. Apud Atilium;

Cape, caede, lide, come, conde;

disputans. *est]* scripsit Spengelius. *et codd.* *Bacchae]* vg. ante h. v. *a* inserunt codd. *baccha]* *bacca* Fa.

88. *pervolgans]*, *pervolans* a., quod Hadr. Iunius voluerat. Sed illud Lucretii simili usu satis defenditur. *furor]* *feror* con. Victorius, Turnebus, Scaliger, qui confert Apollon. Rh. IV, 363. *alcyonios]* ed. princ. *alcyonis* ab. *alcyona* FG. *altiona* H. XII] Fab. *duodecim* GH. Sed hi viri Sibyllinis libris inspiciendis et Apollinaribus sacris faciendis constituti cum usque ad Caesarem XV fuissent, hic anno ab u. c. DCCVII. unum addidit. V. Dio Cass. XLII, 51. et XLIII, 51. Hinc probabile a Varrone scriptum esse: *XVI viros*. Cf. Praefatio. *Accius]* Trachiniis tribuit Scaliger, incerta coniectura. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 247.

89. *Ennium]* ex incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 68. fr. 9. *comissatio]* vg. *comisatio* FGa. *comessatio* G. *comisacio* b. *comodia]* scripsi. *comodiam* Fa. *comoediam* GH. *comediam* b.

90. *Atilium]* Bothe P. Sc. L. V, II. p. 36. *lide]* codd., idque retinui, quanquam unicum huius verbi non compositi exemplum. *Lido* factum est ex v. *laedo*, eadem permutatione vocalium, quae est in v. *fligo*, orto ex FLAGO (unde *flāgrum* et *flāgitium*). Itaque haec vocalium violatio, quam vocant antiqui grammatici, quae in componendis vocabulis

cape, unde accipe; sed hoc in proximo libro re-³⁶⁸
tractandum. 98

91. Apud Pacuvium:

nulla res neque

*Cicurare, neque mederi potis est, neque
Reficere;*

cicurare mansuefacere; quod enim a fero discretum, id dicitur cicur, et ideo dictum: *cicur ingenium obtineo*, mansuetum; a quo Veturii quoque nobiles cognominati Cicurii. Hinc natum a cicco cicur vi-(80) detur. Ciccum dicebant membranam tenuem, quae est ut in malo Punico discrimen; a quo etiam Plautus dicit:

quod volt elenchum : ciccum non interduo.* 369

92. Apud Naevium:

Eccum venire video ferme iniuria;

ferme dicitur quod nunc fere; utrumque dictum a ferendo, quod id quod fertur, est in motu atque adventat.

93. Apud Plautum:

Euax, iurgio uxorem tandem abegi ab ianua;

euax verbum nihil significat, sed effutitium naturaliter est, ut apud Ennium:

Hehae, ipse clipeus cecidit; 370

observari solet, interdum etiam in simplicibus reperitur. *in proximo libro]* i. e. octavo, qui contra analogiam scriptus est; in quo illa vocalium violatio in exemplis anomaliae adhibita esse videtur.

91. Pacuvium] ex incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 149. fr. 8. *mederi]* *mederier* Scaliger, apte ad versum. *Hinc natum]* scripsi. *innatum* codd. *dicit]* unus om. H. *elenchum*]* i. e. magnum unionem. Erui hoc mihi posse videbatur ex lectione codd. *densum*. Versus fragmentis Plauti accensendus est, nam qui legitur in *Rudente* II, 7, 22., ab hoc diversus est.

92. Naevium] ex incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 92. fr. 2. *Eccum]* vg. *ciccum* FGHa. *circum* b.

93. Plautum] *Menaechm.* I, 2, 18. ubi scribitur: *Euax, iurgio hercle tandem uxorem abegi ab ianua*. Varronis lectio fortasse an hiatt admissio defendi possit. *abegi ab]* vg. *ab* (a G. a' a.) *regia* codd. *Ennium]* ex incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 68. fr. 10. *Ennium]*

apud Ennium:

Eheu, mea puella, spei quidem id successit* tibi;*

apud Pompilium:

Heu, qua me causa, Fortuna, infeste premis?

Quod ait iurgio, id est litibus; itaque quibus res erat in controversia, ea vocabatur lis; ideo in actionibus videmus dici:

Quam rem sive mi litem dicere oportet;

³⁷¹ ex quo licet videre iurgare esse ab iure dictum, quom quis iure litigaret; a quo obiurgat is qui id facit iuste.

94. Apud Lucilium*:

Atque aliquos ibus ab rebus clepsere foro qui.

Clepsere dixit, unde etiam alii clepere, id est corripere; quorum origo a clam, ut sit dictum clapere, unde clepere, ex E A commutato, ut multa. Potest vel a Graeco dictum κλέπτειν.

95. Apud Matium:

codd. Quae nominis iteratio cum offendat, ab interpolatore positum est *Naevium*. Videtur in fragmentis utriusque poëtae omissum esse. *Eheu*] vg. *heu* b. *heu* cett. codd. Illud assumpsi, tum ad versum quadratum explendum, tum ne eiusdem effutitii vocabuli duo afferrentur exempla. *spei**] coni. *spe* FGa. *saepe* H. *sepe* b. Nota locutio: hoc *spei* succedit. Atque antiquiores *spēi*, ut *rēi*, *fidēi*. *quidem id non liquescit. successit**] coni. *succensit* GH. *succenset* Fa. *succenses* b. *Pompilium*] Poëta nunc ignotus. *in actionibus*] Hanc formulam iuris respicit Cicero pro Murena 12, 27., ubi mirari se simulat, nondum eo pervenisse ictos, ut certum haberent: *rem an litem dici oporteret*. Monuit de ea re Turnebus. *mi litem*] *militem* codd. *mi* retinui cum Spengelio, cum Plautus interdum *mihī decet*: unde verisimile fit, etiam *mihī oportet* dici potuisse.

94. *Lucilium*] Vertranus, Scaliger. *Lucretium* codd. V. de hac nominum confusione ann. ad V, 17. *Lucilii reliquiae* ed. Fr. Dousa p. 22. Inc. 184. *ibus*] Scaliger. *ibi* codd. De confusione harum terminationum v. ann. ad VI, 25. *ibus* pro iis innotuit ex Ennio, Pomponio, Titinnio, Plauto, qui etiam *ibus*, contractum ex *iibus*, habet. *clepsere*] non est h. l. perfectum, sed praesentis infinitivus modus, quantum ex Varronis ipsius sequentibus verbis intelligi potest. Cf. G. Hermann. Opusc. III. p. 119. *foro qui*] *foroque* coni. Scaliger. Sed totius versus sensus obscurior est. *ex EA*] scripsi, partim volgatam sequens lectionem. *et ea* b. *et ex ea* cett. codd. *commutato*] vg. *commutatio* codd.

95. *Matium*] Iliadis interpretem. Locus videtur sumptus esse ex Iliad. I, 56. κήδετο γὰρ Αἰναῶν ὅτι ἔα θνήσκοντας ὄρατο. Aliter Scaliger.

Corpora Graiorum maerebat mandier igni; ³⁷²
dictum mandier a mandendo, unde manducari, a quo in Atellanis apud Dossenum* vocant Manducum. ⁹⁹

96. Apud Matium:

Obscaeni interpres funestique ominis auctor;
obscaenum dictum ab scaena; ea, ut Graeci, σκηνή*, ut Accius scribit, scena. In pluribus verbis A ante E alii ponunt, alii non; ut quod partim dicunt sceptrum, partim scaeptrum; alii Plauti Faeneratricem, ³⁷³ alii Feneratricem; sic faenisicia ac fenisicia, ac rustici Pappum Mesium, non Maesium, a quo Lucilius scribit:

Cecilius Pretor ne rusticus fiat.*

Quare turpe ideo obscaenum, quod, nisi in scaenam,

Cf. Wernsdorf. P. L. M. T. IV, II. p. 570. *maerebat]* scripsi. *maerebar* codd. praeter a., qui *mirabar*. Deponentis *moereri* nullum exemplum est praeter lectionem quorundam codd. in Ciceron. pro Sestio 39, 84. *in Atellanis]* Bothe P. Sc. L. V, II. p. 276. *apud Dossenum*]* coni. *ad obsenum (obscaenum Gb. obscaenum H.)* codd. *obsonium* vg., quod ab h. l. alienissimum. Nempe in antiquissimo codice scriptum erat: Ap **DOSSENUM** vel Ap **DORSENUM** (nam etiam haec nominis forma extat); hinc factum **AD OBSENUM**. Dossenus, Atellanarum poëta, quantus fuerit *edacibus in parasitis*, ex Horatio scimus; huius generis hominem in Atellana qui ludificabant, vocabant Manducum, quae persona magnis malis et crepitantibus dentibus insignis in pompa Circensium ludorum duci solebat.

96. Matium] Wernsdorf. P. L. M. T. IV. p. 571. Sic Matius *auxisse* videtur Iliad. 1, 62. *τινὰ μάρτυν ἐρείομεν ἢ ἐεῖνα.* *Obscaeni]* H. ut videtur, sicut vg. *obscaeni* cett. codd. *scaena]* H. *scena* cett. *scena]* *scaena* G. Laudat haec Varronis de scena s. scaena Apulei. de diphth. 12. p. 132. Osann. *σκηνή** coni. addidi. Nempe Graecum vocabulum h. l. excidit in omnibus libris, ut saepe in multis. *ut]* vg. *aut* codd. *Accius]* Bothe P. Sc. L. V, I. p. 252. *partim scaeptrum]* ab. ut videtur, sicut ed. princ. om. FGH. *alii Feneratricem]* etiam h. l. *ae* habet a. *oe* FGH. om. b. *Mesium]* ed. princ. *maesium* FGHa. *moesum* b. Illud praeferendum erat, etiam propter analogiam v. *aedus* s. *haedus*, quod in rure erat *edus*, in Urbe *aedus*. V. V, 97. De persona Atellanarum, rusticae fabulae, loquitur scriptor. *Maesium]* Spengelius. *moesium* FGHa. *moesion* b. *Cecilius]* FG. Cur id retinuerim, statim apparebit. *Pretor*]* addidi, Scaligero praeunte, ex Diomede II. p. 447. P., ex quo simul apparet, e ponendum esse pro ae diphthongo. Scilicet Lucilius rusticum hominem ludebat, qui, si praetor factus esset, ne se *Cecilium pretorem* diceret, verendum erat. Lucilii reliquiae ed. Fr. Dousa p. 12. Inc. 97. *ideo]* Ante h. v. ἢ μέση tollenda erat. *obscaenum]* vg. *obscaenum* a. *obscaenum* G. *obscaenum* H. *ob servoum* F. *ob servorum* b. *scaenam]* FGa. *scenam* b. *scaena* fort. H. sicut vg. Accusativum servari posse putavi.

palam dici non debet. 97. Potest vel ab eo,
 574 quod puerulis turpicula res in collo quaedam suspen-
 ditur, ne quid obsit, bonae scaevae causa scaevola
 appellata. Ea dicta ab scaeva, id est sinistra, quod
 quae sinistra sunt, bona auspicia existimantur. A quo
 (81) dicuntur comitia aliudve quid, sinistima*, sinistra
 quae nunc sunt. Id a Graeco est, quod hi sinistram
 575 vocant σκαϊάν. Quare, quod dixi, obscaenum
 omen est omen turpe. Quod unde* dicitur, omen,
 e quo S extritum.

98. Apud Plautum:

*Quia ego antehac te amavi *et mihi amicam
 esse crevi;*

crevi* valet constitui; itaque heres, quom constituit
 se heredem esse, dicitur cernere, et quom id fecit
 crevisse.

99. Apud eundem quod est:

576 *Mihi frequentem operam dedistis;*

valet assiduam. Itaque qui adest, assiduus; ferre
 quem operam* oportet, is frequens opponi solet.
 Itaque illud quod eadem mulierculae dicunt:

97. puerulis] Turnebus. puerilis codd. bonae] vg. ubonae
 FH. umbonae a. ubone Gb. sinistima*] con. sit dixi (dixit G.
 dicitur F.) aut (ut b. de quo obscura tamen sunt quae referuntur) codd.
 Ortum id ex prava divisione illius vocabuli SI - NISTIM - A. Dextimum
 et sinistimum antiquos dixisse, testis est Festus p. 56. Lindem. cf. p. 260.
 Alii ex aut finxerunt ave. sunt] con. scripsi. est codd. σκαϊάν]
 vg. scean F. sceam G (cum lacuna) H. vocant (iteratum) a. om. b.
 obscaenum*] con., coactus plane nexu et progressu disputationis Varro-
 nianae, quae ad versum illum Matii explicandum unice dirigitur. scenum
 a. scaevum FH. scevum G. sevum b. unde*] id addunt codd.
 quod expunxi. e quo S] scripsi. e (om. a.) quod (om. b.) codd.
 De osmine ab ore dicto scripsit Varro VI, 76.

98. Plautum] Cistellaria I, 1, 1. *et . . . crevi] ex Plauto
 addita sunt. crevi*] iterum addendum erat propter sensum. Suasit
 etiam Spengelius. cernere] Victorius. canere codd. V. supra VI, 81.

99. eundem] in Cistellaria I, 1, 7. quod est: Mihi] Augusti-
 nus in marg. quod esimi F. quo desimi G. quo desim H. quod desim
 a. quod sensum b. Mihi, non mi, scripsi, propter Bacchiacorum ver-
 sum rationem. ferre] b. ut videtur, sicut vg. ferret cett. codd.
 operam*] con. addidi. Moserus in Annal. Heidelberg. a. 1826. p. 1023.
 con.: ferre quiens quae (h. v. ex vg.) oportet, is frequens. Sed.

Pol istoc quidem nos pretio perfacile est frequentare;*

Ita in prandio nos lepide ac nitide accepisti;

apparet dicere: facile est curare ut assimus, quom iam ³⁷⁷ bene nos accipias.

100. Apud Ennium:

Decretum fossari corpora telis.*

Hoc verbum Ennii dictum a fodiendo; a quo fossa.

101. Apud Ennium:

vocibus concide, fac is musset obrutus;* 100

mussare dictum, quod muti non amplius quam $\mu\tilde{u}$ dicunt; a quo idem dicit, id quod minimum est:

neque ut aiunt, $\mu\tilde{u}$ facere audent. 378

102. Apud Pacuvium:

*Dei monerint meliora, atque amentiam
Averruncassint;*

ab avertendo averruncare, ut deus qui in eis rebus praeest, Averruncus. Itaque ab eo precari solent, ut pericula avertat.

quanquam literas easdem fere agnosco, vim v. frequens desidero in *ferre queunte quae oportet.* *opponi*] codd. dubito an non recte. *eaedem*] in Cistellaria I, 1, 9 - 11. *Pol istoc*] ex Plauti libris. Num Varro haec posuerit, dubium, nam in FGH. tantummodo est o, (in GH. iunctum cum *dicunt*), in ab. nihil ante v. *quidem.* *perfacile* est*] conii. *per tanti est F. tanti est (esse H.) cett. codd. facile est* Plauti libri; et idem vocabulum etiam apud Varronem fuisse, ostendit interpretatio adiecta. *Perfacile est* etiam metro satisfacit, praesertim si *perfaculst* pronunciabatur.

100. *Ennium*] Apud Merulam Annal. VI, 42. p. 85. ed. E. S. *fossari**] scripsi. *est fossari* conii. Columna, Ennii fragm. p. 80. ed. Hessel. *est stare* codd.

101. *Ennium*] Apud Merulam Annal. VIII, 9. p. 114. ed. E. S. Sed trochaici potius versus membra agnosco quam hexametri. *fac is* musset*] conii. *facimus et eodd. face musset* cum Turnebo posuissem, si sic versus legi satisfactum esset. *idem dicit*] Apud Merulam Annal. VIII, 26. p. 117. ed. E. S., ubi vv. *Quod minimum'st* coniunguntur cum *versu Enniano, perperam.* *id quod*] GHab. *quod id F.*

102. *Pacuvium*] in Chryse. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 112. fr. 1. *idem locus a Festo et Nonio laudatur.* *ab avertendo*] Turnebus. *vertendo* codd.

103. In Aulularia :

pipulo te differam ante aedis;

id est convicio, declinatum a pipatu pullorum. Multa
 379 ab animalium vocibus tralata in homines, partim quae
 sunt aperta, partim obscura. Perspicua, ut Ennii;
animus cum pectore latrat;

Plauti :

Gannit odiosus omni totae familiae;

Caecilii :

Tantum rem dibalare, ut pro nilo habuerit.

Lucilii :

Haec inquam rudet ex rostris atque eiulitabit;

380 eiusdem :

Quantum hinnitum atque equitatum.

104. Minus aperta, ut Porcii ab lupo :

volitare ululantis;

Ennii a vitulo :

Tibicina maximo labore mugit;

eiusdem a bove :

clamore bovantes;

eiusdem a leone :

pausam fecere fremendi;

eiusdem ab aedo :

381 *Clamor ad caelum volvendus per aethera vagit.*

103. *Aulularia*] Plauti, III, 2, 32. *differam*] Post h. v. hic ex Plauto additur a Vertranio. *pipatu*] Aldus. *piatu* codd. *Ennii*] Apud Merulam Annal. X, 12. p. 137. ed. E. S. *Plauti*] Com. ed. Bothe T. III. p. 566. fr. 6. *gannit*] ogganuit con. Scaliger. *Caecilii*] Bothe P. Sc. L. V, II. p. 150. fr. 4. *Lucilii*] haec plenius extant apud Nonium s. v. quiritare p. 21. Merc. *Lucilii* rel. ed. F. Dousam. VI, 3. p. 38. *eiulitabit*] Turnebus. *heilitabit* Fa. *helitabit* GH. *clitabit* b. *eiulitavit* Nonius. *eiusdem*] ex incerto Satir. libro, apud F. Dousam p. 12. fr. 99.

104. *aperta, ut*] con. Spengelius. *aperta* con. Augustinus, dia ante A. Kannium (Koeler Lit. crit. p. 15.). *aperiant* codd., sed de a non constat. om. b. *Porcii*] De hoc dictum est in annot. ad V, 163. *Ennii*] ex incerta fabula. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 69. fr. 20. De Phrygia cornu loquitur poëta. *clamore bovantes*] Haec apud Columnam et Merulam ponuntur Ann. XIV. (v. 2. p. 153. ed. E. S.) incertissima coniectura, ut multa. *pausam fecere*] Apud Merulam Annal. XVII, 10. p. 171. *aedo*] a. *edo* FHb. *haedo* G. Illud scripsit Varro, nam *edo* rusticum erat. V. V, 97. *Clamor ad caelum*] Apud Merulam Annal. VIII, 50.

Sueti* a *frendice* †:

(82)

E frunde fritinni suaviter;*

Mati*

* * *

in *Casina* a *fringuilla*:

Quid fringutis? quid istuc tam cupide cupis?

Sueti* a *volucibus**:

*ita tradedeque in re neque in
Iudicium Aesopi nec theatri trittilis* †.

105. In Colace:

382

Nexum

Nexum* Mamilius scribit, omne quod per libram et
aes geritur, in quo sint mancipia. **Mutius**, quae per 101

p. 121. ed. E. S., ubi legitur, quod Scaliger praecepit: *Clamor it ad caelum volitatque per aethera vagor*. At nihil mutandum est, nam etiam vis illa corripienti, qua r liquida vocales natura longas fregit, apud antiquiores haud perinde evaluatorat. *Sueti**] *suet* (coniunctum cum sequ. a) codd. Mihi persuasi nomen poetae hic latuisse eiusdem, de quo Charisius p. 80. P.: *ut Suecius ait in Mido(?)*: *Inter se degularent omnia*. Et idem fortasse Sutrius ille comicus apud Fulgentium. *a frendice* †] codd. Potest id fuisse nomen aviculae: quanquam *ab irundine*, quod voluit Scaliger, non multum literis distat. *E*] con. addidi. *frunde*] *fronde* G. et, quod post h. v. codd. addunt, expungi oportuit. *fritinni*] scripsi. *frutinni* codd. Cf. Varro ap. Nonium s. v. *frigere* p. 7. Merc. *Mati**] con. et deinde plura excidisse sumpsit. *Maccius* Fa. *Mactius* GH. *Accius* b. ut videtur. De *Accio* multi cogitavere, sed huius praenomen fuit *Lucius*. Cf. ann. ad VI, 7. Hic sibi me statim assentientem haberet, qui vocabulum senario proximo explendo idoneum inde exculperet.

E frunde fritinni suaviter u — u —.

Casina] Plauti (quod nomen addit a.) II, 3, 49. *Sueti**] Iterum hunc hominem invexi, amovens *sues*, lectionem codd. *a volucibus**] con. *avoluerat* codd. i. e. *a volucib.* *a volucris* proposuit Spengelius. *ita trade* *trittilis* †] Hos versus, qui propter verbum *tritillare* (*τριζιλλω*), ab avibus sumptum, adscripti sunt, posui ex codd., praecipue F., fide. Emendare eos lubricum opus, cum ne sententia quidem loci perspicua sit. *Aesopi* iudicium, nescio, an sit illud de scurra porcelli vocem imitante et rustico, apud Phaedrum Fab. V, 5.

105. Colace] Plauti vel Naevii, sed ut videtur illius. V. Dübner. in N. Archiv. Philol. a. 1830. N. 24. p. 186. Bothe P. Sc. L. V, II. p. 279. *Nexum*] Reliqua versus pars excidit eo quod v. *nexum* postea in initio explicationis a Varrone versui additae redibat. Hoc igitur v. bis ponendum erat, cum in codd. semel tantum legatur. *Mamilius*] F. *mamilius* GHa. *manilius* fort. b. Non est veri dissimile significari M' Manilium Cos. a. 605. Ictum. *Mutius*] Est Q. Scaevola Pontifex Cos. a. 659. Hunc Varro omnibus his locis, V, 83. VI, 30. et nostro, intelligit.

aes et libram fiant ut obligentur, praeter quae man-
cipio dentur. Hoc verius esse, ipsum verbum ostendit
de quo quaerit; nam idem quod obligatur per libram
585 neque suum fit, inde nexum dictum. Liber qui suas
operas in servitatem pro pecunia quadam debebat, dum
solveret, nexus vocatur, ut ab aere obaeratus. Hoc
C. Poplilio auctore* Visolo* dictatore sublatum ne fieret,
ut omnis, qui bonam copiam iurarunt, ne essent nexi,
sed soluti.

106. In Casina:

584 *sine amet, sine quod lubet id*
Faciat, quando tibi nil domi delicum est.

Delicum* dictum ab eo, quod deliquandum non
sit, ut turbida quae sunt deliquantur, ut liquida fiant.
Aurelius scribit delicum esse ab liquido; Claudius
ab eliquato. Si quis alterutrum sequi malet, habebit
auctorem apud Atilium:

*quae] et dentur] correxerit Niebuhrius R. H. T. I. p. 602. ed. sec. quam
et detur codd. nexum dictum] GHab (nexu b.). nexus dictus F.
servitatem] GHab: servitute F. quadam] b. quam FGHa. Ex
hac lectione ortum est additamentum: dat, quod codd. ignorant, ab Au-
gustino post *debeat* (pro *debebat*) insertum. Mihi, cum illud reciperem,
videbatur dici posse: operas in servitatem debere, sicut: hominem in
servitatem addicere, et similia multa. C. Poplilio auctore* Visolo*
dictatore] conii. scripsi. C. Popilio (pompilio GH. popillo a.) vocare (vacare
a.) Sillo (silla a.) dictatore (dictare G. dictator a.) codd. C. Popilium
intelligo iuvenem illum, qui primus populum excitaverat ad nexos solven-
dos. Hunc Livius VIII, 28. dicit C. Publilium, Poplilium Varro dicere
poterat, antiquiore nominis forma, qua Publicola Poplicola et Publilia
tribus in titulis POP. et POB. dicitur. Visolus autem est Poetelius Libo
Visolus, quem quanquam Livius anno, quo nexa solvebantur, non dictato-
rem, sed consulem dicit: errasse tamen eum scriptorem, et transferendam
esse Poeteliam legem a consulatu (a. 424. a. u. c.) ad dictaturam Poetelii
(a. 435.), persuasit mihi Niebuhrius R. H. III. p. 178. 343. Itaque in
hac lectionis parte constituenda secutus sum Augustinum, qui conii: C.
Poetilo Visolo dictatore. ut] scripsi. et codd. omnis] FHab.
omnes G. v. ann. ad V, 5. sed soluti] scripsi. dissoluti codd. nisi
forte sed habet b. De permutatione v. sed et dis v. Praefatio.*

106. *Casina] Plauti, II, 2, 32. Casina: sine amet] casinea
(cassinea GH. cassinés a.) messes Varronis codd. Illud ex Plauto Var-
roni restitutum est. Librorum lectio orta ex CA(SINA)SINEAMES-
faciat] facias Varronis codd. delicum] Fa. delicum G. delitium H.
reliquum b. Sic etiam infra variant libri. Delicum*] om. codd. deli-
quium additur vg. sit] b. sunt cett. codd. Aurelius] Sic, ut
hic, Aurelii et Claudii, veterum grammaticorum, sententiae etiam supra*

Per laetitiam liquitur animus.

585

A liquando liquitur fictum.

107. Multa apud poëtas reliqua esse verba, quorum origines possint dici, non dubito, ut apud Naevium in Hesiona:

enimvero gladii lingula,

a lingua; in Clastidio:

vitulantes,

a vitula; in Dolo:

caperata fronte,

a caprae fronte; in Demetrio:

VII, 70. inter se opponuntur. *malet*] ed. princ. *mallet* codd. *Atilium*] Huius duobus versibus, qui extant apud Bothium P. Sc. L. V, II. p. 36., hunc adde tertium.

Ad §. 107. et 108. multum refert scire, ex quonam poëta hic exposita petita sint. Alii a pluribus et diversis poëtis ea repetiere; ego omnia ab uno Naevio. Huius enim unius nomen a Varrone ponitur; huius erant praeter Hesionam tragoediam comoediae Clastidius (v. IX, 78.), Romulus (VII, 54.), Tarentilla (quae cur Pacuvio eripienda sit, infra dicam), Tunicularia, denique bellum Punicum, quod consulto post fabulas Naevianas ultimo loco memoratur. Neque alter demonstrari potest poëta, cuius versus hic a Varrone adhibeatur, nisi forte Turpilius, qui Demetrium fabulam scripsit. At Turpilius cum a Varrone in reliquis libris plane ignoretur, etiam hoc fragmentum Naevio cedit. Cui disputationi si forte obloqui possis, hoc tamen vincam argumento: Varronem dico, post tragoediam Hesionam, comoedias omnes ex literarum ordine disposuisse (sunt *Clastidius, Dolus, Demetrius, Lampadio, Nagido, Romulus, Stigmatias, Technicus, Tarentilla, Tunicularia*), quem ordinem sequi profecto non poterat, nisi in fabulis unius poëtae.

107. *Hesiona*] Aldus. *esiona* Fa. *esionam* GH. om. haec b. *enimvero*] F. *vero* GHa., scilicet, quia sigla v. *enim, n.*, proximo nomini accreverat. Apud Gellium X, 25, 3. Naevii versus sic legitur:

Sine mihi gerere morem videar lingua, verum lingula,

recte, puto, nisi quod pro *sine* scribendum existimo *ne*. Ita Telamon sive alius quis cavet, ne verbis, non gladio valere et sibi ipse placere videatur. Gellius autem cum versum accurate referre videatur: verba: *enimvero gladii*, non eo loco posita esse possunt, quo apud Varronem leguntur, sed vel sequentis versus initio superaddita erant ab ipso poëta:

Enimvero gladi,

vel ex glossemate irrepserunt. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 85. *in Clastidio*] Bothe P. Sc. L. V, II. p. 13. *Dolo*] codd. *Duloreste* vg. lectio ab interpolatoribus inventa: cui ex loco corruptissimo Pacuvii ap. Nonium s. v. frontem p. 204. Merc. vix quidquam fidei adstrui poterit. Ceterum Scaliger etiam in Nonii libris scriptis extare: *Pacuvius in Dolo*, et sic significari *Duloresten* affirmat; et Duloresti verba a Varrone adducta tribuerunt cum multis etiam Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 118. fr. 9. et H. Stieglitz de M. Pac. Dul. p. 94. fr. 19. cf. p. 24. 28. *Demetrio*] In

persibus,

a perite, itaque sub hoc glossema *callide* subscribunt;
in *Lampadione* :

protinam,

³⁸⁶ a protinus, continuitatem significans; in *Nagidone*:

*clucidatus**,

suavis, tametsi a magistris accepimus mansuetum: in
Romulo :

sponsus,

contra sponsum rogatus; in *Stigmatia* :

praebia,

a praebendo ut sit tutus, quod sint remedia in collo
pueris; in *Technico* :

confictant,

³⁸⁷ a conficto convenire dictum; 108. in *Tarentilla* :

*praelucidum**,

Naevianis habet Bothe P. Sc. L. V, II. p. 14. *persibus*] codd. *persi-*
cus coni. Augustinus. Sed praestat illud, quantum nunc iudicari potest
ex Festo s. v. persicus p. 118. 199. (ubi ex Plauto *persibus*, ex Naevio
persicus adducitur), et eodem s. v. sibus p. 148. Lindem. *a perite*]
disiunxit Ursinus. *aperite* codd. *Lampadione*] In Naevianis Bothe
P. Sc. L. V, I. p. 16. *a protinus*] Nonius s. v. protinus p. 376.
Merc. Varro etiam de lingua Latina lib. VI, vel *protinam* vel *protinus*
continuazione vel *praeteritae* vel *futuræ longitudinis* dicit. Scribe: lib.
VII. et de contin. *Nagidone*] Nomen non plane certum. *Nagidone*
F. *nagidione* G. *agidione* H. *agidone* a. om. b. In Naevianis Bothe
P. Sc. L. V, II. p. 11. *clucidatus**] coni. Scaliger. *caudatus* b.
caudatus cett. codd. Cf. Festus s. v. *clucidatum* p. 42. Lind. *Romulo*]
Bothe P. Sc. L. V, II. p. 26. *sponsus*] codd. *consponsus* coni.
Neukirch. de fab. togata p. 72. propter supra, VI, 70., scripta. Neque
tamen idem Naevii versus tangi videtur, quanquam eadem fabula, ut
opinor. *contra sponsum rogatus*] Hoc quid sit, ad superiorem locum
VI, 70. explanare studui. Certe mutari non potest: *contra sponsus, ro-*
gatus: quod volt Neukirch. p. 72. *Stigmatia*] Bothe P. Sc. L. V,
II, p. 18. *sint*] vg. *sit* FGa. *si* H. *Technico*] Bothe P. Sc.
L. V, II. p. 20. sed ex corruptis lectionibus. *confictant*] Turnebus.
conficiant codd.

108. *praelucidum**] coni. *pacuvii* (*pacuvius* a.) dum codd. Non
iurabo, me ipsum Naevii verbum repperisse, sed rationem tamen totius
loci aperuisse. Nam quod vg. ponitur: *In Tarentilla Pacuvii ab luce*
illustre :

id opposita fronte pugnat cum eo ordine, quem Varro in universa exposi-
tione poetorum verborum sequitur. Deinde *Tarentilla* erat nota Naevii
comoedia, non *Pacuvii*: neque unquam tragoedia sic poterat appellari;
comoediam autem scripsisse *Pacuvium*, unus *Fulgentius* testis est. Non
utar pluribus argumentis, cum haec sufficient. Inter *Pacuviana* bis habet

ab luce illustre; in Tunicularia:

exbolas quassant,

aulas quae eiciuntur, a Graeco verbo ἐκβολή dictum;
in bello Punico: 102

nec satis sarrare,

ab serare dictum, id est aperire; hinc etiam serae,
qua remota fores panduntur.

109. Sed quod vereor ne plures sint futuri, qui ³⁸⁸
de hoc genere me, quod nimium multa rescripserim, ⁽⁸³⁾
reprehendant, quam quod reliquerim quaedam, accu-
sent; ideo potius iam reprimendum quam procudendum
puto esse volumen. Nemo reprehensus qui e segete
ad spicilegium reliquit stipulam. Quare institutis sex
libris, quemadmodum rebus Latina nomina essent im-
posita ad usum nostrum; e quis tres scripsi Septumio
qui mihi fuit Quaestor, tris tibi quorum hic est tertius;
priors de disciplina verborum originis, posteriores de ³⁸⁹
verborum originibus: in illis qui ante sunt, in primo
volumine est, quae dicantur, quor ἐτυμολογική neque
ars* sit, neque ea utilis sit; in secundo quae sint,
quor et ars ea sit et utilis sit; in tertio quae forma
etymologiae. 110. In secundis tribus quos ad te
misi, item generatim discretis, primum, in quo sunt
origines verborum locorum et earum rerum quae in
locis esse solent: secundum, quibus vocabulis tempora

Bothe P. Sc. L. V, I. p. 143. II. p. 28. *Tunicularia]* Naevii nota
est comoedia. Sed Pacuvio tribuit Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 28. *ex-*
bolas] fort. *ecbolas.* ἐκβολή] vg. *exbole* codd. *nec satis sarrare]*
codd. Idem locus ex Naevii bello Punico apud Festum p. 146. 252.
Lindem. sic exhibetur: *Quod bruti nec satis sardare queunt.* Duo hinc
effinguntur fragmenta in Naevii bell. Pun. ed. E. S. p. 189.

109. *quam quod reliquerim]* Aldus. *quamquam (qui quaedam*
b.) reliquerint (deliquerint GH.) codd. *tres]* et deinde *tris]* codd.
Non mutabit hoc qui legerit, etiam Virgilium duobus continuis versibus,
eodem genere et casu, posuisse *tres* et *tris*. V. Gellius XIII, 20, 11.
Tris est in Varronis libris V, 1. VI, 97. VII, 110. VIII, 24. X, 5.
quor] scripsi. *quor G. cur* cett. cf. ann. ad V, 2. *ars*]* con-
Spengelius. *an* codd. *quor]* *quor GHa. cur* cett. *utilis]*
Turnebus. *illis* codd.

110. *verborum]* om. F. et b., hic plura. *parteis]* F. *partis*
Ga. *partes* Hb. cf. ann. ad V, 45.

³⁹⁰ sint notata et eae res quae in temporibus fiunt: tertius hic, in quo a poëtis item sumpta ut illa, quae dixi in duobus libris soluta oratione. Quocirca quoniam omnis operis de lingua Latina tris feci partes, primo quemadmodum vocabula imposita essent rebus; secundo quemadmodum ea in casus declinarentur; tertio quemadmodum coniungerentur: prima parte perpetrata, ut secundam ordiri possim, huic libro faciam finem.

M. TERENCE VARRONIS
DE LINGUA LATINA
AD CICERONEM
LIBER OCTAVUS.

1. Quom oratio natura tripartita esset, ut superiori-¹ bus libris ostendi, quous prima pars, quemadmodum ³⁹¹ ¹⁰³ ⁽⁸⁴⁾ ³⁹² vocabula rebus essent imposita; secunda, quo pacto de his declinata in discrimina ierunt; tertia, ut ea inter se ratione coniuncta sententiam efferant: prima parte exposita, de secunda incipiam hinc; ut propago omnis natura secunda, quod prius illud rectum, unde ea sit declinata; itaque declinatur in verbis rectum homo; obliquum hominis, quod declinatum a recto.

2. De huiusce multiplici natura discriminum rationes* sunt hae: quor et quo, et quemadmodum in loquendo declinata sunt verba. De quibus duo prima duabus causis percurram breviter: quod et tum cum de copia verborum scribam, erit retractandum; et quod et, de tribus tertium quod est, habet suas permultas ac magnas partes.

3. Declinatio inducta in sermones non solum La-² tinos, sed omnium hominum, utili et necessaria de

1. *ierunt*] codd. nisi quod *gerunt* b. *ierint* Scioppius. Sed quae eum offenderat inaequalitas modorum, ea Varroni conveniens est. V. ann. ad VI, 82.

2. *rationes**] coni. *orae* codd. quod ortum putavi ex roes. *quor*] *quor* G. *cur* cett. *cum*] *quom* H. solus. cf. ann. ad V, 91.

393 causa: nisi enim ita esset factum, neque discere tan-
 104 tum numerum verborum possemus; infinitae enim sunt
 naturae, in quas ea declinantur: neque quae didicisse-
 mus, ex his, quae inter se rerum cognatio esset, ap-
 pareret. At nunc ideo videmus, quod simile est, quod
 propagatum. Legi ubi declinatum est a lego*, duo
 simul apparent, quodammodo eadem dici et non eodem
 tempore factum: at si verbi gratia alterum horum dice-
 retur Priamus, alterum Hecuba; nullam unitatem
 adsignificaret, quae apparet in lego et legi et in
 (85) Priamus et Priamo. 4. Ut in hominibus
 quaedam sunt agnationes ac gentilitates, sic in verbis:
 ut enim ab Aemilio homines orti Aemilii, ac gentiles;
 sic ab Aemilii nomine declinatae voces in gentilitate
 nominali; ab eo enim, quod est impositum recto casu
 394 Aemilius, orta Aemilii, Aemilium, Aemilios,
 Aemiliorum; et sic reliqua, eiusdem quae sunt stirpis.
 5. Duo igitur omnino verborum principia, impositio
 et declinatio*; alterum ut fons, alterum ut rivus. Im-
 posititia nomina esse voluerunt quam paucissima, quo
 citius ediscere possent: declinata quam plurima, quo
 facilius omnes, quibus ad usum opus essent, dicerent.
 6. Ad illud genus quod prius, historia opus est; nisi

3. *discere*] coni. scripsi. *dicere* codd. Hoc falsum, nam ex viginti
 quattuor elementis etiam plura quam extant vocabula polysyllaba fingi
 poterant. Illud quod posui verissimum, nam quis addiceret hanc verbo-
 rum multitudinem, nisi in stirpes et cognationes distributa esset? Eadem
 vocabula etiam in proximis §§. in codd. saepius permutata sunt. *Legi*
ubi] coni. scripsi. *legium* GHa. *legi ut* F., sicut vg. om. b. Etiam
 interpunctionem mutavi, cum ὑποστυγμῆ tantum haec a proximis distingue-
 rentur. *a lego**] additur in cod. B. et vg. om. cett. codd. *at*
 coni. scripsi. *ut* codd. *et legi*] Fa. *et* om. GHb. *et Priamo*
 GH. *priamo* ab. *priami* F. et vg.

4. *agnationes*] GH. *agnationes* a. *ad gnationes* b. *cognatio-*
nes F. ut vg. *ac*] scripsi, suadente Spengelio. *ad FGab. et H.*
 ut vg. *Aemilio*] Ga. *emilio* FHb. et sic in seqq. *Aimilio* factitia
 est lectio. *reliqua*] G. ut vg. *reliquae* cett. codd.

5. *et declinatio**] addidi suadente Spengelio. om. codd. Vg. hic
 locus sic refictus est: *impositiorum et declinatorum.* *quam pau-*
cissima] *perpaucissima* GH. minus commode. *dicerent*] edd. Venetae.
dicerentur FGHb. *discerentur* a. *discerent* vg. Sed h. l. sensus illud
 flagitat.

6. *historia*] i. e. ἱστορίη sensu Herodoteo. Nos diceremus: *empi-*

descendendo enim, aliter id non pervenit ad nos: ad reliquom genus quod posterius, ars; ad quam opus³⁹⁵ est paucis praeceptis, quae sunt brevia. Qua enim ratione in uno vocabulo declinare didiceris, in infinito numero nominum uti possis: itaque novis nominibus allatis in consuetudinem, sine dubitatione eorum decli-¹⁰⁵natus statim omnis dicit populus; etiam novicii servi empti in magna familia cito omnium conservorum nominis recto casu accepto in reliquos obliquos declinant.

7. Qui si nonnunquam offendunt, non est mirum: ⁵⁹⁶ etenim illi qui primi nomina imposuerunt rebus, fortasse an in quibusdam sint lapsi; voluisse enim putant singularis res notare, ut ex his in multitudinem declinaretur, ab homine homines; sic mares liberos voluisse notari, ut ex his feminae declinarentur, ut est ab Terentio Terentia; sic in recto casu quas imposerent voces, ut illinc essent futurae quae declinarentur: sed haec in omnibus tenere nequise, quod et unae dicuntur scopae, et mas et femina aquila, et recto et obliquo vocabulo vis. 8. Quor haec non ⁵⁹⁷ tam sint in culpa, quam putant, pleraque solvere non difficile, sed nunc non necesse; non enim quid potuerint adsequi, sed quid voluerint, ad hoc quod propositum, refert, quod nihilo minus declinari potest ⁽⁸⁶⁾ ab eo quod imposuerunt scopae, scopa, quam si imposuissent scopa, ab eo scopae; sic alia.

9. Causa, inquam, quor * ab impositis nominibus 3

ria. memoria Henr. Stephanus incaute. *reliquom]* *reliquum* codd. *declinatus]* vg. *declinat* GHab. *declinamus* F. *novicii servi]* De his cf. Digest. XXI, 1. l. 37. 65. §. 2. *nominis]* con. Spengelius. *nomina* con. Augustinus. *omnis* Fb. *omnes* GHa.

7. *Qui si]* Aldus. *quis* codd. *illi]* Aldus. *illa* codd. *ab Terentio]* ab Fa. *a* GH. cf. annot. ad V, 30. *unae]* con. scripsi. *una et* codd. sine sensu. Hoc enim dicit scriptor, vocem scopae non ex singulari flecti in multitudinis numerum, sed unas dici scopas. Idem Varro dixerat X, 24., modo locus integer superesset. De confusis *una et et unae* v. Praefatio. *vis]* Probus, II, 1. p. 132. Lindem., cum ex Terentio Varrone *hae vis* affert, alio loco utitur.

8. *quid]* utroque loco posui ex con. Scioppii. *qui* codd. *quod* vg.

9. *quor*]* *quor* Ha. *cur* cett. Post haec addit cod. B.: *eas*

398 declinarint, ea est* quam ostendi. Sequitur, in quae
 voluerint declinari aut noluerint, ut generatim ac sum-
 matim, item in formis. Duo enim genera verborum:
 unum fecundum, quod declinando multas ex se parit
 disparilis formas, ut est lego, legis, legam, sic
 alia: alterum genus sterile, quod ex se parit nihil, ut
 est etiam, vix, cras, magis, quor. 10.
 Quarum rerum usus erat simplex, simplex* ibi etiam
 vocabuli declinatus, ut in qua domo unus servus, uno
 399 servili opust nomine; in qua multi, pluribus. Igitur
 106 et in his rebus, quae verba* sunt et* nomina, quod
 discrimina vocis plura, propagines plures; et in his
 rebus, quae copulae sunt ac iungunt verba, quod non
 opus fuit declinari in plura, fere singula sunt: uno
 enim loro alligare possis vel hominem vel equum vel
 aliud quod, quicquid est quod cum altero potest alligari.
 Sic quod dicimus in loquendo, Consul fuit Tul-
 lius et Antonius: eodem illo et omnis binos consules
 400 colligare possumus, vel dicam amplius, omnia nomina,

voces quae descendunt a recto caussa est, cur, quae ad sensum non solum supervacanea sunt, sed eum etiam pessumdant. Scriptor enim nihil volt, nisi ut se demonstrasse dicat, cur declinetur. V. §. 2. Boni libri addunt eas (eam Ga.), quod etiam delendum erat, vel potius mutandum in ea est* et transponendum post v. declinarint, sicut feci. in quae] con. scripsi. in quas codd. in quibus vg. inde, quas Spengelius, non recte: nam, quo declinetur, id est in quae formarum genera, nunc demonstraturus est scriptor. Cf. §. 2. fecundum] a. ut videtur, sicut Rholandellus. ferundum cett. codd. legis] legi Spengel. Emend. p. 12. Retinni illud ut non minus aptum et fortasse etiam aptius ad Varronis mentem. quor] quor a. cur cett.

10. simplex*] addidit Scioppius. om. codd. servili opust] scripsi. servilio post codd. solum opust Scioppius. servili opus est Spengelius. Sed ex codd. lectione intelligitur, Varronem opust scripsisse, exemplo Comitorum. Atque notum, hoc elisionis genus in antiquis titulis et Ciceronis quoque optimis libris inveniri. Diversum id est ab illo genere bonum'st et dividiae'st, et comparandum potius cum erepsemus et discessem et aliis propter fugam sibili iterati in hominum sermonem inventis. qua] vg. quam codd., sed de a. ad p. 399. Speng. nihil relatum est. quae verba*] con. quorum codd. quarum Vertranius quae Spengelius Emend. p. 12. Sed verba omitti vix potuisse monstrant. quae infra eadem §. leguntur. et*] addendum erat eadem de causa iungunt] con. scripsi. iunguntur F. coniunguntur GH. heis iunguntur vg. Post h. v. sustuli ὑποστυγήν, cum fere singula sunt sine definito subiecto dici posse videretur. colligare] vg. colligere codd. alligare con. Spengelius l. l. propter Varronis in vocabulorum delectu constan-

atque ideo etiã omnia verba; cum fulmentum* ex una syllaba, illud e t, maneat unum. Quare duce natura, *institutum est*, ut* quae imposita essent vocabula rebus, ne ab omnibus his declinatus putarent.

11. Quorum generum declinationes oriuntur, partes orationis sunt duae, si, item ut Dion, in tris diviserimus partes res, quae verbis significantur: unam, quae adsignificat cassus: alteram, quae tempora: tertiam, quae neutrum. De his Aristoteles orationis duas partes⁴⁰¹ esse dicit, vocabula et verba, ut homo et equos, et legit et currit. 12. Utriusque generis et vocabuli et verbi quaedam priora, quaedam posteriora; priora, ut homo, scribit, posteriora, ut doctus et docte; dicitur enim homo doctus, et scribit docte. Haec sequitur et locus et tempus, quod neque homo, nec scribit potest sine loco et tempore⁽⁸⁷⁾ esse: ita ut magis sit locus homini coniunctus, tempus scriptioni. 13. Quom de his nomen sit primum

tiam. *vel] ut coni. Spengelius l. l. fulmentum*] coni. fulmentum (tum G.) codd. fulcimentum coni. Spengelius l. l., sed etiam minori mutatione opus erat. *institutum est*] coni. addidi, quanquam in codd. nullum lacunae vestigium, nisi quod in G. post v. unum unius et dimidii versus spatium relictum est. Vg. post rebus interponitur: Multa desunt, quod ineommode inferri vidit Spengelius Emend. Varr. p. 13. ut*] coni. si codd. ut . . ne nunc legitur etiam VII, 105.*

11. *Quorum generum] vg. quarum generum codd. quarum rerum Spengelius l. l., quod minus probo. Nam antea Varro ex rebus quae significantur, quam esse oporteat vocabulorum naturam, demonstraverat: nunc de vocabulorum generibus loquitur. Ceterum idem V. D. post oriuntur non τελεία συγμῆ orationem esse distinguendam, rectissime intellexit. oriuntur] vg. orientur codd. Dion] Stoicusne hic an Academicus? Utriusque meminit Cicero. unam] cod. B. unum meliores codd. cassus] scripsi, monente Spengelio p. LXVI. capus codd. casus vg. Ciceronis temporibus cassus et caussa et multa similiter scripta esse, docet Quintil. Inst. I, 7. cf. infra §. 39. alteram] cod. B. alterum meliores codd. tertiam] scripsi. tertia codd. Aristotelem duas orationis partes statuere, Varro non satis accurate scribit, cum tripartitam eius divisionem fuisse Dionysius et Quintilianus affirmant, et quadripartitae in operibus ipsius vestigia sint, quae notavit (nostro loco neglecto) Io. Classen de grammat. Graecae primordiis pag. 52. sqq. equos] equus codd. ut §. 10. equum.*

12. *Haec sequitur] i. e. artissime cum iis coniunctum est. Cf. V, 94.*

13. *Quom] Hanc periodum aliter interpungendo constitui ac priores. Nam hi ὑποστυγῆν posuerant post scriptioni, τελείαν autem post*

(prius enim nomen est, quam verbum temporale; et reliqua posterius, quam nomen et verbum: prima igitur 107 nomina): quare de eorum declinatione, quam de verborum, ante dicam.

5 14. Nomina declinantur aut in earum rerum discrimina, quarum nomina sunt, ut a Terentius, Terenti: aut in eas res extrinsecus, quarum ea nomina non 402 sunt, ut ab equo equiso. In sua discrimina declinantur aut propter ipsius rei naturam, de quo dicitur, aut propter illius, qui dicit. Propter ipsius rei discrimina aut ab toto, *aut a parte. Ab toto*, ut ab homine homunculus, ab capite capitulum: propter multitudinem, ut ab homine homines; ab eo, quod alii dicunt, cervices, *id Ortensius in poematis cervix. 15. Quae a parte declinata, aut a corpore, ut a mamma mammosae, a manu manubria: aut 403 ab animo, ut a prudentia prudens, ab ingenio ingeniosi. Haec sine agitationibus; at ubi motus maiores; item ab animo, ut ab strenuitate et nobilitate, strenui et nobiles. Sic a pugnando et currendo pugiles et cursores. Ut aliae declinationes ab animo, aliae a corpore: sic aliae, quae extra hominem, ut pecuniosi, agrarii, quod foris pecunia et ager.

primum et ante *prima*, neque parentheticam orationis formam indicaverant. *quare*] Non vereor, ne quis fallatur anacoluthiae notissimo genere, ubi post parenthesin apodosis mutatur in additamentum relativum. Nostri loci apud Varronem plane geminus alter X, 1. *Cum ab his ratio quae ab similitudine oriretur, vocaretur analogia, reliqua pars appelleretur anomalia (de qua re primo libro dixi etc.): quarum rerum quod nec fundamenta, ut debuit, posita ab ullo etc.*

14. *Terenti*] Fa. *Terentii* GH. *eas*] vg. *ea* codd. *de quo*] eodem iure post feminini generis vocabulum ponitur, quo post pluralem numerum adhibetur. V. ann. ad V, 108. VI, 39. *ab toto*] FHa. *a toto* G. **aut a parte. Ab toto**] vg. Haec addenda esse videntur interpolatores; nam in codd. ea desunt. *ab capite*] FHa. *capite* G. Illud Varronem scripsisse, aegre mihi persuadeo. **id et Ortensius*] Fa. *id* codd. Prius v., ab aliis iam notatum, omisi. *Ortensius*] Fa. *Hortensius* GH. et infra X, 78. codd. omnes. Illud concinit cum lectione *orti* V, 103. Cf. praeter ea, quae ad V, 97. annotata sunt, *asta* V, 115. *umerus* VII, 50. *cervix*] cf. X, 78. Id iam ante Hortensium poetas scribere ausos esse, monuit Zumptius in Annal. Berolin. a. 1827. p. 1518. Hortensium autem, Varro dicit, *cervix* declinasse a *cervices*, ut supra §. 8. scripserat a *scopae* declinari posse *scopa*.

15. *quod foris*] cf. §. 19.

16. Propter eorum qui dicunt, sunt declinati **6** asus, uti is qui de altero diceret, distinguere posset, uom vocaret, quom daret, quom accusaret: sic alia iusdemmodi* discrimina, quae nos et Graecos ad declinandum duxerunt. Sine controversia sunt quinque. Quis vocetur, ut Hercules; quemadmodum vocetur, ⁴⁰⁴ ut Hercule; quo vocetur, ut ad Herculem*; quoi vocetur, ut Herculi; quouis vocetur, ut Herculis.

7. Propter ea verba quae erant proinde* cognomi- **7** nata, ut prudens, candidus, strenuus, quod ¹⁰⁸ in his praeterea sunt discrimina propter incrementum, quod maius vel minus in his esse potest, accessit declinationum genus, ut a candido, candidius, candidissimum: sic a longo, divite, id genus aliis, ⁴⁰⁵ ut fieret.

18. Quae in eas res, quae extrinsecus, declinantur, sunt ab equo equile, ab ovibus ovile, sic alia ⁽⁸⁸⁾ (haec contraria illis quae supra dicta, ut a pecunia pecuniosus, ab urbe urbanus, ab atro atratus); ut nonnunquam ab homine locus, ab eo loco homo, ut ab Romulo Roma, ab Roma Romanus. **19.** Aliquot modis declinata ea quae foris; nam aliter qui a maioribus suis, Latonius et Priamidae: aliter quae a facto, ut a praedando praeda, a merendo merces. Sic alia sunt, quae circum ire non difficile; sed quod genus iam videtur, et alia urgent, omitto.

16. *dicunt*] scripsi. *dicuntur* codd. *dicunt* usum conii. Vertrarius, non male. Sed putavi ex eo orationis membro, cui hoc respondet, nec trahi posse v. *discrimina*. Ellipses non minus durae inveniuntur V, 28. 180. *eiusdemmodi**] conii. *eiusdem* codd., puto, propter commendium non recte intellectum. Cf. Praefatio. *quinque*] cod. B. ed. princ. *quiquae* FH. *qui. que* G. *qui. quae* a. *Herculem**] Sustulit. l. haec, quae in omnibus codd. sunt: *a quo vocetur ut ab Hercule*. Quae proximis de quinque casibus dictis plane contradicere, intellexerunt etiam docti viri, quorum manum agnoscimus in cod. B. ed. princ.

17. *proinde**] Post h. v. delevi *ac*, quod est in F., vel *ut*, quod habent GHa. In his deinde est *cognomina*.

18. (*haec . . . atratus*)] His parentheseos signis loci intellectum omni difficultate expediri putavi. *ab R.*] priore loco *a* codd., altero *ab H.* *a* cett.

19. *Latonius*] vg. *Latonus* F. *latonum* H. *Laton* G. *latony* a. *a facto*] vg. *a* om. codd. *quod genus iam videtur*] i. e.

8 20. In verborum genere quae tempora adsignificat, quod ea erant tria, praeteritum, praesens, futurum: declinatio facienda fuit triplex, ut saluto, salutabam, salutabo: quom item personarum natura triplex esset, qui loqueretur, ad quem*, de quo: haec ab eodem verbo declinata; quae in copia verborum explicabuntur.

9 21. Quoniam dictum de duobus, declinatio* quor et in qua sit forma: tertium quod relinquitur, quemadmodum, nunc dicetur. Declinationum genera sunt duo, voluntarium, et naturale. Voluntarium est, quom ut quouisque tulit voluntas, declinavit. Sic tres quom emerunt Ephesi singulos servos, nonnunquam alius declinat nomen ab eo, qui vendit Artemidorus, atque Artemidorum sive* Artemam appellat: alius a regione quod ibi emit, ab Ionia, Iona; alius quod Ephesi, Ephesium; sic alius ab alia aliqua re, ut visum est.

22. Contra naturalem declinationem dico, quae non a singulorum oritur voluntate, sed a communi consensu. Itaque omnes, impositis nominibus, eorum item declinant casus, atque eodem modo dicunt huius Artemidori, et huius Ionis, et huius Ephesii: sic in casibus aliis. 23. Cum utrumque nonnunquam accidat, et ut in voluntaria declinatione animad-

quod ratio totius generis iam intelligitur. Mutatione a Koelero Lit. cit. p. 16. proposita non est opus.

20. futurum] F. et futurum GHa. ad quem*] om. codd. Vg. haec verba post de quo adduntur, minus apte.

21. duobus] scripsi. duabus codd. declinatio*] con. declinationibus codd. Illud sensu flagitari, facile intelligitur. Cf. §. 2. 9. et argumentorum conspectum. quor] quor G. cur cett. forma] vg. fama codd. Cf. §. 9. Voluntarium] Cf. de hoc discrimine IX. 34. X, 15. qui vendit Artemidorus] nulla distinctione scripsi, ut attractione quadam nominativum poni appareret. Artemidorum sive* Artemam] scripsi. Artemidorum Fa. Artemam GH. Haec cum forma sit, qua in quotidiana vita Artemidorus appellabatur, ut Zenodorus Zenas, Epaphroditus Epaphras, et sic multi: temere et casu factum esse, ut ea in bonis libris extet, persuadere mihi non potui. Illud autem nomen propter ea, quae infra §. 22. leguntur, deesse non potest. Itaque utrumque ponendum erat. Iona] H. Ionam Fa, - Ionem G. Cf. Diona et Theona VIII, 41. IX, 42.

22. Ionis] Fa. Ioni GH.

verlatur natura, et in naturali voluntas (quae quouis-
 modi sint, aperietur infra), quod utraque declinatione
 alia sunt similia, alia dissimilia: de eo Graeci Latini-⁴⁰⁸
 que libros fecerunt multos; partim quom alii putarent
 in loquendo ea verba sequi oportere, quae a similibus
 similiter essent declinata, quas appellarunt ἀναλογίας:
 alii cum id negligendum putarent ac potius sequendam⁽⁸⁹⁾
 dissimilitudinem, quae in consuetudine est, quam vo-
 cant ἀνωμαλίαν: cum, ut ego arbitror, utrumque sit
 nobis sequendum; quod in declinatione voluntaria sit
 anomalia, in naturali magis analogia. 24. De qui-
 bus utriusque generis declinationibus libros faciam bis
 ternos: prioris tris de earum declinationum disciplina; ⁴⁰⁹
 posterioris, ex eius disciplinae propaginibus. De prio-
 ribus primus erit hic: quae contra similitudinem decli-
 nationum dicantur; secundus, quae contra dissimilitu-
 dinem; tertius de similitudinum forma. De quibus quae
 expediero, singulis tribus; tum de alteris totidem scri-
 bere ac dividere incipiamus.

25. Incipiam, quod huiusce libri est, dicere 10
 contra eos qui similitudinem secuntur: quae est, ut in
 aetate puer ad senem, puella ad anum, in verbis, ut ¹¹⁰
 est scribo scribam, dico dicam. Prius contra univer-
 sam analogiam; dein tum de singulis partibus a natura ⁴¹⁰
 sermonis incipiam.

23. et ut] ut et coni. Spengelius. Neque tamen displicet leve
 illud anacoluthon, quod est in et ut, et sequenti et. Facile enim ut
 secundo membro cogitatione adiicitur. Similiter in proximis particulas
 partim quom in priore membro sequitur cum in secundo. *infra]*
 V. X, 15. 16. ἀνωμαλίαν] scripsi. ΛωMAENAN F. lacuna in G.
 om. H. de a. non constat. ἀνωμαλίαν vg.

24. prioris et posterioris] codd. idque, quanquam anomalum, ex
 codd. fide posui, sicut maioris IX, 16. et uxoris IX, 46., cum etiam
 facilioreis et sanctioreis a Caecilio scriptum esse, Sosipatrum Charisium I.
 p. 104. P. testem habeamus. Neque minus offendit PPAECONEIS in titulo
 apud Häubold. Monum. Legal. XIV. *de similitudinum forma]* Ex-
 plicantur haec iis, quae X, 2. leguntur. *expediero]* scripsi. *ex-*
periero codd., quod, quanquam excusatum quodammodo annot. VI, 56.,
 nunc tamen nimis absonum videtur. *expedierim* coni. Scioppius.

25. secuntur] Ga. sequuntur cett. dein tum] FGa. deinde
 tum H. cf. deinde tum VI, 42. et quae de post deinde annotavit Schra-
 ter. ad Iustin. Institut. I, 1, 2. p. 17.

- 11** 26. Omnis oratio cum debeat dirigi ad utilitatem, ad quam tum denique pervenit, si est aperta et brevis (quae petimus, quod obscurus et longus orator est odio); et cum efficiat aperta, ut intellegatur; brevis, ut et cito intellegatur; et apertam consuetudo, brevem
 411 temperantia loquentis; et utrumque fieri possit sine analogia: nihil ea opus est. Neque enim, utrum Herculi an Herculis clavam dici oporteat, si doceat analogia, quom utrumque sit in consuetudine, non negle-
12 gendum, quod aequae sunt et brevia et aperta. 27. Praeterea, quonius* utilitatis causa quaeque res sit inventa, si ex ea quis id sit consecutus, amplius ea scrutari quom sit nimium otiosi, et cum utilitatis causa verba ideo sint imposita rebus, ut ea significant, si id consequimur una consuetudine; nihil prodest analogia.
- 412 28. Accedit, quod, quaecunque usus causa ad
13 vitam sint assumpta, in his necesse* utilitatem quaerere, non similitudinem; itaque in vestitu quom dissimillima sit virilis toga tunicae, muliebris stola pallio; tamen
14 inaequabilitatem hanc sequimur nihilo minus. 29.
 (90) In aedificiis, quom non videamus habere atrium ad*

26. *obscurus et longus*] Aldus. *obscurum et longi* F. cett. codd. om. verba inter prius et alterum *brevis* posita. ut et] scripsi suadente Spengelio. et codd. ut Aldus. Et pro etiam V, 126, VI, 55, VII, 52. apertam] vg. aperta codd. Herculi] V. de haec genitivi forma, quae ex Aeolica Σωκράτου, Σοφοκλέου procreata esse dicitur, atque in bonis Ciceronis libris plerumque observatur, praeter Schaefferum Gramm. Lat. II. p. 163., Heinrichius ann. ad Cicer. de R. P. p. 170. et Ellendtius ad Cicer. Brutum 8, 29. quod] vg. sunt quod codd.

27. *quonius**] scripsi. quod ius (*vis* H. *his* F.) codd. quom coni. Augustinus. quor si coni. Spengelius. Structura cum ex Varronis more relativis et conditionalibus membris antepositis et inaequali relativorum et demonstrativorum pronominum iunctura implicatior esset, sic mihi videbatur esse expedienda. Cuius usus causa quaeque res inventa est, hunc si quis ex ea re consecutus est, amplius ea scrutari, nimis otiosi hominis est. Atque verborum impositionis hic usus est, ut ea significant res. Hunc igitur verborum usum si una consuetudine consequimur, verba qua lege imposita sint, scrutari inutile est. Hic si ordo est sententiarum, post *otiosi* interrogandi signo nullus locus est.

28. quod] ut GH. usus] *usuis* a Varrone scriptum esse cur statuamus, dictum est in Praefatione. necesse*] scripsi, id quod inter alia proposuit Spengelius. non codd. Cf. IX, 48. tunicae] vg. tunica codd. muliebris] Gish. Cuperus. muliebris codd. sequimur] vg. sequitur codd.

περίστυλον similitudinem, et cubiculum ad equile: * ta⁴¹³
men propter utilitatem in his dissimilitudines potius quam
similitudines sequimur; itaque et hiberna triclinia et
aestiva non item valvata ac fenestrata facimus. 30.

Quare quom ut in vestitu, aedificiis, sic in supellectile, 15
cibo, ceterisque omnibus quae usu ad vitam sunt as-¹¹¹
sumpta, dominetur inaequabilitas; in sermone quoque,
qui est usus causa constitutus, ea non repudianda.

31. Quod si quis duplicem putat esse summam, 16
ad quas metas naturae sit perveniendum in usu, utili-
tatis et elegantiae; quod non solum vestiti esse volu-⁴¹⁴
mus ut vitemus frigus, sed etiam ut videamur vestiti
esse honeste; non domum habere ut simus in tecto et
tuto solum, quo necessitas contruserit, sed etiam ubi
voluptas retinere possit; non solum vasa ad victum
habilia, sed etiam figura bella atque ab artifice (quod
aliud homini, aliud humanitati satis est; quodvis sitienti
poculum homini idoneum, humanitati, nisi bellum,
parum); sed cum discessum est ab utilitate ad volupta-
tem: tamen in eo ex dissimilitudine plus voluptatis,
quam ex similitudine, saepe capitur. 32. Quo

29. *quom*] scripsi. *quod* codd. *quid?* coni. Augustinus. *quod*
quom proponit Spengelius. *videamus*] GHa. *videmus* F. *ad*]
addidi. Peristylum ab atrio differre, Vitruvius et quaevis domus Pom-
peiana ostendunt. Similiter Spengelius. **tamen*] coni. scripsi. *quod*
tamen codd. *sequimur*] scripsi. *sequamur* codd. Non diffiteor,
hanc et proximam correctionem mihi displicere, modo praestabilior ad
manus esset. Nunc posui quod sensui et orationis formae non disconvenit.

30. *usu*] vg. *usus* codd., unde Spengelius emend. Varr. p. 10.
reponi volt *usuis causa*. Ego satis habeo annotare, *usu* esse dativo
casu dictum.

31. *quo*] quidam apud Augustinum. *quod* codd. *retinere*]
coni. *retineri* codd. *artifice*] Post h. v. in FG. parva est lacuna,
ita ut deesse aliquid scribae suspicari esse videantur. Atque deesse apo-
dosin censet etiam Spengelius. Attamen, si ea verba, quae parentheses
signis inclusi, tanquam argumentum prioribus additum habentur, atque
particulae *sed* potestas, sermonem ad superiora revocandi, tribuitur, quam
epanalepticam potestatem Graecorum *ἀλλὰ* et Latinorum *sed* saepe exer-
cent: omnia sic recte et ex ordine disputata apparebunt. Si quis praeter
utilitatem etiam elegantiam postulat, quod in vestitu, aedificiis, supellectile
non solum quod necesse sit, sed etiam quod placeat, desideramus — aliud
enim hominis corpori, aliud animo ad humanitatem exculto satisfacit —
si quis igitur ab utilitate ad voluptatem discedit: tamen etiam sic anomaliae
praestabit analogia. *nisi*] vg. *si* codd. *est*] vg. *et* codd.

nomine et gemina conclavia dissimiliter poliunt*, et
 415 lectos non omneis paris magnitudine ac figura faciunt.
 Quod si esset analogia petenda suppellectili, omnes lectos
 haberemus domi ad unam formam, et aut cum fulcro,
 aut sine eo, nec, cum ad tricliniarem gradum,* item
 ad cubicularem: neque potius delectaremur suppellectile,
 distincta quae esset ex ebore, aliisque rebus disparibus
 figuris, quam grabatis, qui ἀνά λόγον* ad similem
 formam plerumque eadem materia fiunt. Quare aut
 negandum, nobis disparia esse iucunda; aut quoniam
 416 necesse est confiteri, dicendum, verborum dissimilitudi-
 nem quae sit in consuetudine, non esse vitandam.

17 33. Quod si analogia sequenda est nobis: aut ea
 112 nobis observanda est quae est in consuetudine, aut
 (91) quae non est. Si ea quae est sequenda est: praeceptis
 nihil opus est, quod, quom consuetudinem sequamur,
 ea nos sequetur; si, quae non est in consuetudine,
 quaeremus: ut quisque duo verba in quattuor formis
 finxerit similiter, quamvis haec nolemus, tamen erunt
 sequenda, ut Iuppitri, Marspitrem, quas si quis servet
 417 analogias, pro insano sit reprehendendus. Non ergo
 ea est sequenda.

18 34. Quod si oportet ita esse, ut a similibus simi-
 liter omnia declinentur verba, sequitur, ut ab dissimi-

32. poliunt*] conii. pollent codd. Politionem dici tectorium ops
 diligentius paratum, ex Vitruvio notum. Et v. ipse Varro de R. R. I, 2
 III, 2. Nunc video h. l. iam fuisse emendatum, sed non recte explicatum.
 a Koelero Lit. crit. p. 17. omneis] F. omnis a. omnes cett. Alias
 reperitur omnis, velut IX, 101. 111., sed omneis etiam V, 65. Contra
 pareis legitur IX, 47. si esset] vg. essent codd. nec cum] FGa.
 nec tum H. Illud recte dictum, eodem elliptico dicendi genere, cuius
 multa sunt apud Varronem exempla. Cum ad tricliniarem gradum, id est
 ad altitudinem qua in tricliniis opus, lectos habeamus, non haberemus alia
 ad cubicularem gradum facta, si esset analogia. *item] scripsi. non
 item codd. nunc item conii. Spengelius. ἀνά λόγον*] scripsi. ana-
 logon codd. Illud a Platone dici constat, idque etiam Graecorum scripto-
 rum fortasse pluribus locis reddendum est.

33. sequamur] F. sequimur a. sequemur G. et H. ut videtur.
 finxerit] Vertranius, Scioppius. finxerunt (fixerunt a.) codd. Id recepis-
 sem, si quisque h. l. idem valeret quod omnes. Iuppitri] Spengelius
 iupitri a. Iuppiti F. iupiter G. Iuppi H.

34. ita esse] conii. id est F. idem GHa. dissimilibus] conii.

libus dissimilia debeant fingi, quod non fit: nam et a similibus alia fiunt similia, alia dissimilia; et ab dissimilibus partim similia, partim dissimilia. Ab similibus similia, ut a bono et malo, bonum, malum. A similibus dissimilia, ut ab lupus, lepus; lupo, lepori. Contra ab dissimilibus dissimilia, ut Priamus, Paris: Priamo, Pari. Ab dissimilibus similia, ut Iuppiter, ovis, et Iovi, ovi. 35. ⁴¹⁸
 Eo etiam magis ἀναλογικῶς *non solum a similibus* dissimilia finguntur, sed etiam ab isdem vocabulis dissimilia; neque a dissimilibus similia, sed etiam eadem ab dissimilibus* vocabulis fingi apparet; quod cum duae sint Albae, ab una dicuntur Albani, ab altera Albenses; quom trinae fuerint Athenae, ab una dicti Athenaei, ab altera Athenaeis, a tertia Athenaeopolitae. 36. Sic ex diversis verbis multa facta in declinando inveniuntur eadem: ut quom dico ab Saturni Lua Luam, et *ab luo, luam. Omnia fere nostra nomina virilia* et muliebria multitudinis, ⁴¹⁹

Spengelius. *his similibus* codd., sed de a. nihil relatum est. *et a]* vg. *et* codd., sed de a. etiam h. l. res incerta. *contra]* vg. *contraria* codd. (etiam a., ut puto).

35. ἀναλογικῶς] vg. *analogias* codd. *non solum a similibus*] con. addidi, disputationis ratione permotus. *isdem]* scripsi. *hisdem* codd. Cf. annot. ad V, 13. 57. VII, 8. *dissimilibus* vocabulis]* con. scripsi, ea necessitate, quae est in sententiarum nexu, coactus. *hisdem vocabulis dissimilia* codd., quo nihil est perversius. *ab altera Albenses]* ab Alba Fucente. V. Charisius I. p. 81. P. et Argum. I. IX. *Athenaeis]* scripsi. *Athenais* F. *athena iis* a. *Athenaus* GH. *Athenienses* con. Pius, idque vg. receptum. Quod posui, Ἀθηναῖς, unius ex quinque oppidis, quae Athenas dictas esse Stephan. Byz. scribit, cives significasse puto, fortasse Athenaei s. Minervae Castri in Italia, nam forma Ἀθηναῖς rectius ab Ἀθηναίω quam ab Ἀθήναις derivari potest. Sic ut h. l. *Athenaeis*, supra V, 53. *Palantieis* scripsi.

36. Sic] Sed G. *Lua Luam, et *ab luo luam]* con. scripsi. *luo* (lui GHa.) *luam et a* (ab H.) *solvendo abluo abluam* codd.: quorum in lectione *a solvendo* ex glossemate ad verbum *luo* adscripto, et *abluam* ex vv. *ab luo* perperam coniunctis orta sunt. *Lua* Romanorum dea iam Spengelio se obtulerat; hinc Al. Th. Suerdsioeus Vindic. praec. Bentleiani p. 26. reposuit: *Lua Luam, et a solvendi verbo luo luam*, illud rectissime, posterius minus recte, nam vv. *ab luo* in antiquissimis fuisse codd., ex iis quae dixi intelligitur. *Luam Saturni* scriptum erat in antiqua precatione, quam exposuit Gellius XIII, 22.; et extat de matre *Lua* libellus Tobiae Hempelii, editus Zwicaviae 1805. *nomina]* con. Spengelius. *omnia* codd. *virilia*]* con. Scaliger. *liberalia* codd.

quom recto casu fiunt, dissimilia, cum dandi, eadem*: dissimilia, ut mares Terentiei, feminae Terentiae; 113 eadem in dandi, viris Terentieis, et mulieribus Terentieis. Dissimile Plautus et Plautius, et commune Luci* Plauti et Marci Plauti.

19 37. Denique si est analogia, quod in multis ver-
bis est similitudo verborum: sequitur, quod in pluribus
420 est dissimilitudo, ut non sit in sermone sequenda ana-
20 logia. 38. Postremo, si est in oratione, aut in
omnibus eius partibus est aut in aliqua*; et in omnibus
non est, in aliqua esse parum est, ut album esse
Aethiopam non satis est quod habeat candidos dentes:
non est ergo analogia.

21 39. Quom ab similibus verbis quae declinantur,
(92) similia fore polliceantur qui analogias esse dicunt, et
cum simile tum denique dicant esse verbo verbum, ex
421 eodem si genere, eadem figura, transitum de cassu in
cassum similiter, ostendi possit: qui haec dicunt,
utrumque ignorant, et in quo loco similitudo debeat
esse, et quemadmodum spectari soleat, simile sit necne.
Quae cum ignorant, sequitur ut quom analogiam dicere

quom] G. cum cett. cum dandi] ed. princ. eum dant codd. casu
post h. v. vg. additur, sine necessitate. eadem*] conl. addere necesse
habui. Non enim sufficit ad sensum loci similia. dissimilia] Ga.
similia cett. Illud recepi et cum sequentibus coniunxi: qua re sententia,
quae antea nescio quo modo intelligi potuerit, iam restituta esse videtur.
Terentiei] FGa. Terentii H. De hac antiqua scriptura dictum in Praefati-
one. feminae Terentiae] vg. femina (foeminina G.) est terentia
codd. Terentieis] FG. terentiis cett. Sic etiam inferiore loco
Luci*] conl. ut huius codd. unde interpolatores etiam postea huius Plauti
posuerunt. Mihi L. Plautius rhetor, de quo v. Weichert Poët. Lat. p. 218.,
cum M. Plauto poëta componi videbatur. Neque tamen repugno, si quis
etiam hunc locum ad Plautium poëtam, cuius fabulae Plautinis immixtas
esse Varro ap. Gell. III, 3, 10. docet, pertinere arbitretur. Cf. de sim-
plici litera I disputantes Spengel. p. 10. Suerdsioeus Vind. praec. Benteleiani
p. 26.

37. est similitudo] vg. et similitudo codd.

38. in aliqua*] His verbis adduntur in codd. vv. esse parum, quae
recte omittuntur in vg. habeat] GHa. habet F.

39. simile tum] vg. simili laetum (letum G.) codd. dicant
esse] Spengelius. dicantes se codd. si] Spengelius. sit codd. sed
de a. non constat. cassu] et cassum] F. casu et casum cett. Cf.
supra VIII, 11, Propter omissum esse cf. etiam IX, 70. quod dicunt

non possint, sequi non* debeamus. 40. Quaero enim, verbum utrum dicant vocem quae ex syllabis conficta, eam quam audimus; an quod ea significat, quam intellegimus; an utrumque. Si vox voci esse debet similis, nihil refert, quod significat mas an femina sit: et utrum nomen an vocabulum sit, quod illi interesse dicunt. 41. Sin illud quod significatur, debet esse simile, Diona et Theona quos dicunt esse paene ipsi geminos, inveniuntur esse dissimiles, si alter erit ⁴²² puer, alter senex, aut unus albus, alter Aethiops; item aliqua re alia dissimile. Sin ex utraque parte debet verbum esse simile, non cito inveniatur quin in ¹¹⁴ altera utra re claudicet; nec Perpenna et Alphenā erit simile: quod alterum nomen virum, alterum mulierem significat. Quare quoniam, ubi similitudo esse debeat, nequeunt ostendere, impudentes sunt qui dicunt esse analogias. 42. Alterum illud quod dixi, ²² quemadmodum simile spectari oporteret, ignorare apparet ex eorum praecepto, quod dicunt, quom transierit e nominandi casibus in eos quos appellant vocandi, tum denique posse dici rectos esse similis aut dissimilis;

utrosque in vocibus oportere, et ann. ad IX, 4. non*] addiderunt Vertranius, Scioppius. om. codd.

40. *conficta*] GHa. *est ficta* F. ut vg. *ea*] codd. *eam* vg. Illud restitui intelligens, verbum h. l. dici aut ipsam vocem sive syllabarum sonum, aut id quod ea vox significet, si eam mente excipimus et comprehendimus. Cf. quae secuntur. *illi*] vg. *ille* GHa. *illae* G.

41. *Diona et Theona*] G. *deona et atheona* cett. codd. Illa nomina a philosophis saepe pro hominibus quibusvis posita esse constat. Accusativus casus explicandus attractionis eodem fere genere, quod observavimus VIII, 21. *albus*] *Gallus* con. Augustinus, propter IX, 42. quo loco haec redeunt. Mihi potius hic inferior locus corrigendus esse videbatur. Cf. Iuven. II, 23. *Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.* Post h. v. in F. est *et*, quod cett. codd. om. *dissimile*] codd. *dissimiles* vg. Sed, quanquam s literam, quae propter sequens *Sin* facile excidere poterat, adiciere proclive est: illud tamen retinui, cum scriptor *simile* saepe usurpaverit tanquam substantivum de quibusque inter se similibus rebus. Sic Varro X, 6. *potest fieri ut homo homini simile sit et non sit.* Et v. VIII, 50. X, 3. 38. 51. aliisque locis. *Alphenā*] vg. *alfaen* F. *alphaem* G. *alphaen* H. De a. nihil traditur. Cf. IX, 41.

42. *spectari*] con. Victorius et Augustinus. *exspectari* codd. *praecepto*] Aristarchi id fuisse, cognoscitur ex IX, 43. *num discrepent*] con. Augustinus. *nunc discrepat* codd.

⁴²³ esset enim, ut si quis Menaechmos geminos quom videat, dicat non posse iudicare similesne sint, nisi qui ex his sint nati, considerarit, num discrepent inter se. **43.** Nihil inquam, quo magis minusve sit simile, quod conferas cum altero, ad iudicandum extrinsecus oportet sumi. Quare cum ignorent, quemadmodum similitudo debeat sumi, de analogia dicere non possunt. Haec apertius dixissem nisi brevius eo nunc mallet, quod (93) infra sunt planius usurpanda. Quare quod ad universam naturam verborum attinet, haec attigisse modo satis est.

23 **44.** Quod ad partis singulas orationis, deinceps dicam; quoniam sunt divisiones plures, nunc ⁴²⁴ ponam potissimum iam qua dividitur. Oratio secunda ut natura in quattuor partis: in eam, quae habet casus; et quae habet tempora; et quae habet neutrum; et in qua est utrumque. Has vocant quidam appellandi, dicendi, adminiculandi, iungendi. Appellandi dicitur, ut homo et Nestor: dicendi, ut scribo et lego: ¹¹⁵ iungendi, ut et et* que: adminiculandi, ut docte et commode.

45. Appellandi partes sunt quattuor, e quis dicta ⁴²⁵ a quibusdam provocabula, quae sunt ut quis, quae: vocabula, ut scutum, gladium: nomina, ut Romulus, Remus: pronomina, ut hic, haec. Duo media dicuntur nominatus: prima et extrema articuli. Primum genus est infinitum, secundum ut infinitum,

43. *infra*] IX, 40 - 44. et maxime X, 3. sqq.

44. *iam qua*] FGa. *Iam quur* H. *in quae* vg. *ut natura*] Cf. V, 11. *in eam*] a. *in iam* codd. Vg. scribitur *unam*, et postea adduntur *alteram . . tertiam . . quartam*: quibus omnibus non aegre careremus. Illata esse videntur ex IX, 31. X, 17. *adminiculandi. iungendi*] Haec transponere praestabit, ut concinant cum prioribus et proxime sequentibus. Sed etiam sic haec divisio et secum pugnat, et cum loco inferiore X, 17., quo *docte* et *facete* ut vocabula ponuntur, quae neque tempora neque casus habeant. *ut et et* que*] con. *ut que* (*quae* a.) codd. *ut que et atque* vel *ut ac et que* con. Spengel. *ut atque* vg.

45. *quis, quae*] a. ut videtur, sicut emendaverat Augustinus. *quisque* cett. codd. *vocabula*] om. FGH. Sed v. *infra* §. 52. et X, 20. *gladium*] huic vocabulo *ut* anteponunt codd., quod vg. om.

tertium ut effinitum, quartum finitum. 46. Haec singulatim triplicia esse debent quoad sexum, multitudinem, casum. Sexum, utrum virile an muliebre an neutrum sit, ut doctus, docta, doctum. Multitudinem, unum an plura significet, ut hic, hi, haec, hae.* Casum, utrum recto sit, ut Marcus; an obliquo, ut Marco; an commune, ut Iovis.

47. His discretis partibus singulas perspice, quo 24
facilius nusquam esse analogias quas sequi debeamus, 426
videas. Nempe esse oportebat vocis formas ternas, ut in hoc, humanus, humana, humanum; sed habent quaedam binas, ut cervos, cerva; quaedam singulas, ut aper, et sic multa. Non ergo est in huiusmodi generibus analogia. 48. Et in multi-25
tudine ut unum significat pater, plures patres: sic omnia debuerint esse bina. Sed et singularia solum sunt multa, ut cicer, siser; nemo enim dicit cicera, sisera; et multitudinis sunt, ut salinae, balneae*; non enim ab his singulari specie dicitur salina et 427
balnea. Neque ab eo quod dicunt balneum, habet multitudinis consuetudo; nam, quod est ut praedium, balneum, debuerint esse plura, ut praedia, balnea,

finitum] F. ut finitum Ha. In G. ut punctis subnotatum est. Abesse debet; dicit enim Varro quis infinitum, hic finitum, scutum ut infinitum i. e. quasi infinitum, ad naturam infiniti proxime accedens, Romulus ut finitum, i. e. finitis vocabulis cognatum. De hoc usu particulae ut v. annot. ad VI, 56. et VII, 44. 91. Et cf. infra §. 52. 80.

46. quoad] vg. quod codd. hae*] coni. addidi. om. codd. nisi quod ex a. notatur he. haec., quae ubi posita sint, non satis liquet. commune] GH. comūni F. communis a. Subiectum non est casus, sed vocabulum. Iovis] ovis coni. Spengelius. Sed Varro ad antiquiorem usum Ennii et aliorum respicere poterat. Cf. tamen infra §. 49.

47. discretis] scripsi Augustinum et Vertranium secutus. decretis codd. cervos] scripsi. cerus a. cervus cett.

48. balneae*] addidit Spengelius. Cum h. l. cf. IX, 63. X, 54. balneum] Ad h. l. recurrit sermo IX, 68. multitudinis] GHa. multitudinem F. sicut vg. Illud longe praestat; sic enim Varro hoc Artis vocabulum tanquam indeclinabile sermoni inserere solet. V. IX, 65. oportere habere multitudinis. IX, 87. sic deinceps multitudinis. Et cf. VIII, 60. 66. X, 57. 59. et ann. ad V, 131. Ubique forma vel declinatus eo casu, quem sermonis leges poscunt, addi potest. debuerint] Ga. debuerunt cett. codd.

quod non est: non est ergo in his quoque analogia.
26 **49.** Alia casus habent et rectos et obliquos, alia rectos
 (94) solum, alia modo obliquos. Habent utrosque, ut Iuno,
 116 Iunonis: rectos modo, ut Iuppiter, Maspiter:
 obliquos solum, ut Iovis, Iovem; non ergo in his
 est analogia.

27 **50.** Nunc videamus * illa quadripartita. Primum
 si esset analogia in infeineiteis* articulis: ut est quis,
 quem, quouis, sic diceretur qua, quam, quaius*; et
 428 ut est a quis qui, sic diceretur qua, quae: nam est
 proportione simile, ut deae bonae, quae sunt, sic dea
 bona qua est; et ut est quem, quis: sic quos, ques.

Quare quod nunc dicitur, qui homines, dici oportuit
28 ques. **51.** Praeterea ut est ab is ei: sic ab ea
 eae diceretur, quod nunc dicitur ei; pronuntiaretur
 ut in iis viris, sic eis mulieribus; et ut est in rectis
 429 casibus is, ea, in obliquis esset eius, eaius: Nunc
 non modo in virili sicut in muliebri dicitur eius, sed
 etiam in neutris articulis, ut eius viri, eius mulie-
 ris, eius pabuli: cum discriminentur in rectis casibus
 is, ea, id. De hoc genere parcius attigi, quod libra-
 rios haec spinosiora indiligentius elatos putavi.

49. *Iuppiter]* G. *Iupiter* cett. codd. *Maspiter]* codd. h. l.
 et infra IX, 75., quanquam supra VIII, 33. *Marspitrem* in codd. erat.
Marspiter h. l. ab interpolatoribus profectum. R ante sibilantem literam
 cum in *hausi* et *susum* et multis vv. oblitteratum sit, in *Marspiter* etiam
 facilius volgi ore elidi poterat.

50. **illa]* Scioppius. *in illa* codd. *in infeineiteis*]* effecit
 Spengelius, in Praefatione Caecilii Statii fragmentorum, ex vestigiis codd.
in iufei in ei teis Fa. *in rofei mei tris* G. *in in feimiteis* H. De
 vetusto scripturae genere dictum in Praefatione. *ut*, quod ante haec vv.
 in codd. legitur, mihi delendum esse videbatur. *qua, quam, quaius*]*
 Augustinus in marg. *quae quamvis* codd. *a quis qui]* scripsi. *a*
quavis (quouis G. *quibus* H.) *quoi (cui* F.) codd. *sunt]* Spenge-
 lius. *sit* codd. sed de a. nihil traditur. *qua]* Scioppius. *quae* codd.

51. *is ei]* vg. *his* FGa. *iis* H. *iis]* vg. (i. e. *ieis*). *his*
 codd. *eis]* vg. (i. e. *eeis*). *es* FGH. *est* a. *is, ea]* scripsi
 cum vg. *ea id* codd. *is, ea, id* posuit Spengelius, quapropter idem post
eaius lacunam esse statuit, qua neutrius generis forma a Varrone adiecta
 perierit: sed de neutro genere postea demum Varro dicturus erat. *eaius]*
 Ga. *ea ius* F. *ea vis* H. *in virili sicut in muliebri]* *in muliebri*
sicut in virili scribendum fuisse vidit Spengelius. *spinosiora]* vg.
sponsoriora FGH. *sponsoriora* a. *indiligentius]* Scioppius. *indulgen-*
tius codd.

52. De nominatibus quae accedunt proxime ad 29 infinitam naturam articularum atque appellantur vocabula ut homo, equos; eorum declinationum genera sunt quattuor: unum nominandi, ut ab equo equile: alterum casuale, ut ab equo equom: tertium augendi, ut ab albo, albius: quartum minuendi, ut a cista cistula.

53. Primum genus, ut dixi, id est, cum aliqua parte orationis declinata sunt recto casu vocabula, ut a balneis balneator. Hoc fere triplices habet radices: quod et a vocabulo oritur, ut a venatore venabulum: et a nomine, ut a Tibure Tiburs: 117 et a verbo, ut a currendo cursor. In nullo horum analogiam servari videbis.

54. Primum cum dicatur ut ab ove et sue ovile et suile, sicut a bove 431 bovine non dicitur; et cum simile sit avis et ovis, neque dicitur ut ab ave aviarium, ab *ove oviarium, neque ut ab* ove ovile, ab ave avile; et cum debuerit esse, ut a cubatione cubiculum, sic a sessione sediculum, non est.

55. Quoniam taberna ubi venit vinum, a vino vinaria, a creta cretaria, ab unguento unguentaria dicitur: ἀναλογικῶς si essent vocabula, ubi caro venit carnaria, ubi pelles pelliaria, ubi calcei 432 calcearia diceretur; non laniena ac pellesuina et sutrina. Et sicut est ab uno uni, a tribus trini, a quattuor quadrini, sic a duobus duini, non bini

52. nominatibus] scripsi auctore Spengelio. quae] FGa. qui H. Illud ad attractionis formas pertinet. infinitam] emend. Augustinus, non recte reprehensus a Spengelio. finitam codd. Cf. infra §. 80. equos] et equom] equus et equum codd.

53. vocabula] vg. vocabulum codd. Tibure] codd. Tibura codd. Tiburs: et] vg. Tibur sed codd. servari] a. servare cett. codd.

54. bovine] Bovile vetat dici Varro ad Ciceronem libro octavo, et ipse semper bovine (scr. bubile, coll. de R. R. I, 13.) dicit. sed Cato de abrogandis legibus bovine dixit. Charisius I. p. 81. P. *ove oviarium neque ut ab*] Haec ita supplevi, ut appareret, quomodo excidere potuerint, ne dicam debuerint. Rudiores in Arte, quam nunc sumus, interpolatores post avile infererunt: non est neque ab ove oviarium. sediculum] Hoc v. quanquam a quodam usurpatum (habet enim Festus p. 148. indem.), Varroni tamen ignotum erat.

55. ἀναλογικῶς] vg. analogion codd. uno] F. unus cett. codd. a tribus] ab tribus H. quadrini] codd. quatrini] vg.

diceretur; nec non ut quadrigae, trigae, sic potius duigae quam bigae. Permulta sunt huiusce generis, quae quoniam admonitus perspicere potest, 51 omitto. 56. Vocabula quae ab nominibus oriuntur, si ab similibus nominibus similia esse debent, dicemus, quoniam gemina sunt Parma, Alba, Roma, ut Parmenses, Albenses, Romenses; aut quoniam est similis Roma, Nola, Parma, dicemus ut Romani, 433 Nolani, sic Parmani: et ut a Pergamo, ab Ilio similiter, Pergamenus, Ilienus; aut ut Ilius et Iliamas et femina, sic Pergamus et Pergama vir et mulier. Et quoniam similia nomina sunt Asia, Libya, dicemus Asiaticos et Libyaticos homines.

52 57. Quae vocabula dicuntur a verbis*, ut a scribendo scriptor, a legendo lector, haec quoque non servare similitudinem licet videre ex his: cum similiter 118 dicatur ut ab amando amator, et ab salutando saluator et ab cantando cantator; et cum dicatur lassus sum metendo, ferendo: ex his vocabula non red- 434 dunt proportionem, quo non fit, ut messor, et fertor. Multa sunt item in hac specie, in quibus potius consuetudinem sequimur quam rationem verborum.

58. Praeterea quom sint ab eadem origine verborum vocabula dissimilia superiorum, quod simul habent casus et tempora, quo vocantur participia; et multa

56. ut*] conii. addidi propter sequentia. *Albenses, Romenses] ut adderem, imperiose flagitabat totius loci ratio et consilium. Similiter statuerat V. D. apud Augustinum. ut*] iterum conii. addidi. Ilius*] Post h. v. in codd. est unus, quod omisi.

57. verbis*] Post h. v. in codd. est fiunt, quod omisi, ortum, ut videtur, ex duplici lectione: a verbis fiunt, et: dicuntur a verbis. amator et] et deinde saluator et] GHa. et utrumque om. F. Sic et in apodosi post ut infertur V, 20. et in sequ. cf. annot. ad V, 98. cantator] Popma cum ante h. v. negativam particulam infert, ostendit se non nosse, de quibus proportionibus s. analogiis cogitaverit scriptor. Licebit eas sic describere:

Amando, salutando, cantando: amator, saluator, cantator = metendo, ferendo: messor, fertor.

Quorum extremum cum non sit in consuetudine, inde colligitur non esse analogiam. quo] codd. quod vg. cf. V, 10 et] G. om. cett.

58. quo] codd. quae vg. Cf. de hoc usu relativi quo ann. ad

sint contraria, ut amor amo, seco secor: ab amo et eiusmodi omnibus verbis oriuntur praesens et futurum, ut amans et amaturus; ab eis verbis tertium quod debet fingi praeteriti, in lingua Latina reperiri non potest: non ergo est analogia. Sic ab amor, legor et eiusmodi verbis vocabulum eius generis praeteriti temporis fit, ut amatus eram, sum, ero; neque praesentis et futuri ab his fit. 59. Non est ergo analogia; praesertim cum tantus numerus vocabulorum in eo genere interierit, quod dicimus in his verbis, quae (96) contraria non habent, loquor et venor: tamen dicimus loquens et venans, locuturus et venaturus, quod secundum analogias non est: quoniam dicimus loquor et venor. Unde illa *superiora minus servantur, quod *ex his, quae contraria verba non habent, alia efficiunt terna, ut ea quae dixi, alia bina, ut ea quae dicam, currens, ambulans, cursurus, ambulaturus; tertia enim praeteriti non sunt ut cursus sum, ambulatus sum. 60. Ne in his (436) quidem, quae saepius quid fieri ostendunt, servatur analogia: nam ut est a cantando cantitans, ab (119) amando amitans non est et sic multa. Ut in his singularibus, sic in multitudinis; sicut enim cantitantes, seditantes non dicuntur.

61. Quoniam est vocabulorum genus quod appellant composititium, et negant conferri id oportere cum

V, 6. *contraria* verba appellantur genera verbi, activum et passivum. *seco secor*] Fa. idque unice verum, nam deponentium hic nullus usus est. *seco sequor* H. *sequo sequor* G. ut] vg. et codd. ab amor] emendavit Augustinus. *amabor* codd. sed de a. nihil traditur. verbis] emendavit Augustinus. *verbi* (*verbum* G.) est codd. amatus] vg. *amaturus* codd. futuri] Nempe amandus a Varrone non pro participio futuri passivi accipiebatur.

59. *interierit*] vg. *intererierit* F. *interorierit* Ga. *introierit* H. *quod dicimus*] Vix mihi persuadeo, h. l. omnia sana esse. et *venaturus*] vg. om. codd. *illa**] scripsi. *illa erant* codd. *illa quae erant* vg. *minus*] vg. *eminus* codd. *quod**] *quod cum* codd. Hoc cum omisi, etiam propter indicativum *efficiunt*, quem omnes codd. servant. De relativis formis librariorum errore duplicatis v. Praefatio. *habent*] cod. B. *habentur* codd.

60. *Ne in his quidem*] Haec plena interpunctione a superioribus segreganda erant. Transit scriptor ad frequentativas participiorum formas

simplicibus de quibus adhuc dixi, de compositis separatim dicam. Cum ab tibiis et canendo tibiicines dicantur, quaerunt, si analogias sequi oporteat, cur non a cithara et psalterio et pandura, dicamus citharicen et sic alia. Si ab aede et tuendo *aeditumus est, cur non ab atrio et tuendo* potius atritumus sit quam atriensis? Si ab avibus capiundis auceps dicatur, debuisse aiunt ex piscibus capiundis, ut aucupem, sic piscipem dici. **62.** Ubi lavetur aes, aerarias, non aerelavinas nominari; et ubi fodiatur argentum, argentifodinas dici, neque ubi fodiatur ferrum, ferrifodinas. Qui lapides caedunt, lapicidas; qui ligna, lignicidas non dici: neque ut aurificem, ⁴⁵⁷ sic argentificem: non doctum dici indoctum, non ⁴⁵⁸ salsum insulsum. Sic ab hoc quoque fonte quae profluant, animadvertere est facile.

54 **65.** Relinquitur de casibus, in quo Aristarchei **55** suos contendunt nervos. Primum si in his esset analogia, discant debuisse omnes nominatus et articulos habere totidem casus: nunc alios habere unum solum ut literas singulas omnes; alios tris ut praedium, praedii, praedio; alios quattuor ut mel, mellis,

61. *dicantur] dicuntur F. *aeditumus est, cur non ab atrio et tuendo*] om. codd., nisi quod cur in FH. non traditur deesse. Addiderunt interpolatores, et melius quidem in cod. B., ubi non post cur scriptum est, quam in Aldina, quae non habet post tuendo. Nam primum cur non etiam supra ita iungitur, et deinde, si non fuisset post tuendo, id non esset omissum, cum librarii oculus a primo ad alterum tuendo aberraverit. Ceterum aeditumus scripsi, non aedituus, ut interpolatores, propter atritumus. Cf. ann. ad VII, 12. atritumus] scripsi. atritumus FG. a turtumus H. a' trutumus a. capiundis] G. capiendis cett. utroque loco. piscipem] codd. piscicupem vg. Nolui illud mutare, quia Varro linguae Latinae consuetudinem observasse poterat, quae propter eiusdem consonantis iterationem saepe syllaba interiecta eliditur. Sic stipendium factum ex stipendio atque limitrophus, hybrida vox, ex limitrophus; sic facta temperint verberitque ex temperarint et verberarit, et scripse ex scripsisse, et huiusmodi multa.*

62. *lignicidas non dici] non lignicidas dici G.*

63. *discant debuisse] scripsi. dicant derisse codd. dicunt debuisse vg. contra sensum loci. Nam haec non Aristarchei dicunt, sed Varro contra Aristarcheos ex mente Crateteorum disputans. V. Argumentum librorum VIII. et IX. nominatus] con. Spengelius. nominativos codd. sed de a. nihil notatum est. praedium, praedii, praedio.*

melli, melle; alios quinque ut **Quintus, Quinti, Quinto, Quintum, Quinte**; alios sex ut **unus, unius, uni, unum, une, uno**. Non esse ergo in casibus analogias.

64. Secundo, quod **Crates**, quor quae singulos 56 habent casus ut literae Graecae, non dicantur alpha, ⁴³⁹ alphati, alphatos? Si idem mihi respondebitur quod ¹²⁰ Crateti, non esse vocabula nostra, sed penitus barbara; quaeram, quor idem nostra nomina et Persarum et caeterorum quos vocant barbaros, cum casibus dicant.

65. Quare si esset analogia, aut, ut **Poenicum et Aegyptiorum** vocabula, singulis casibus dicerent, aut pluribus, ut **Gallorum ac caeterorum**. Nam dicunt ab **alauda** **alaudas** et sic alia. Sin, quod scribunt, dicent, quod **Poenicum** sit, singulis casibus ideo eas ⁴⁴⁰ literas Graecas nominari; sic Graeci nostra senis casibus, **quis** non, dicere debebant: quod cum non faciant, non est analogia.

66. Quae si esset, negant ullum casum duobus 57 modis debuisse dici, quod fit contra. Nam sine reprehensione volgo alii dicunt in singulari haec **ovi** et **avi**, alii haec **ove** et **ave**. In multitudinis haec **puppis**,

Haec transposita esse existimat Spengel. p. XI., cum scriptor aliis plerisque locis dandi casum patrico praeponat. Nescio tamen, an Varro in hac re inconstantiae condemnandus sit, qui etiam IX, 75. X, 22., si ulla libris fides, volgarem ordinem secutus est. Similem inaequalitatem in temporibus verbi recensendis observabimus IX, 96. 97. ^{une}] Huius vocandi casus exempla quaedam proposuit Priscianus V. p. 673. P.

64. Crates] vg. *grates* codd. quor] *quor* Ga. *cur* FH. Sic etiam infra. Crateti] vg. *grateti* FH. *gratteti* a. *graeci* G. *idem*] codd. *iidem* vg. cf. ann. ad V, 57. *nostra nomina*] dicit Romana a Graecis usurpata, quanquam priore versu *vocabula nostra* Aristarcheorum ex persona dicebantur. *dicant*] vg. *dicat* codd.

65. *esset*] Aldus. *esset* (*essent* GHa.) in codd. *Poenicum*] i. e. *Ποινικόν*, non Poenicorum. *ab alauda alaudas*] Scaliger. *a lacco* (*laco* G. *laceo* H. *alacca* a.) *alaucus* (*lacus* G. *laucus* a.) codd. Gallicum vocabulum esse *alauda*, testantur Plinius et Marcellus Empir. *alia*. Sin] scripsi. *alias* (*alia* a.) in codd. Sin scribendum esse vidit Popma. *scribunt*] Popma. *scribent* codd. Aristarcheorum scripta significantur. Ii bene noverant, Phoeniciae linguae non esse casualem declinationem. *faciant*] scripsi. *faciunt* codd.

66. *haec*] *hoc* GHa. utroque loco. *hae puppis*] Hunc locum

restis, et hae puppes, restes. Item quod in patrico casu hoc genus dispariliter dicatur civitatum, parentum, et civitatum, parentium: in accusandi hos montes, fontes, et hos montis, fontis.

38 67. Item cum, si sit analogia, debeant a similibus verbis similiter declinatis similia fieri, et id non fieri ostendi possit, despiciendam eam esse rationem. Atqui ostenditur: nam quid potest similis esse quam gens, mens, dens? quom horum casus patricus et accusativus in multitudine sint disparilis: nam a primo fit gentium et gentis, utrobique ut sit I: ab secundo mentium et mentes, ut in priore solo sit I: ab tertio dentum et dentes, ut in neutro sit I.

121 68. Sic item, quoniam simile est recto casu sciurus*, lupus, lepus, rogant, quor non dicatur proportione sciuro, lupō, lepo. Sin respondeatur, similia non esse, quod ea vocemus dissimiliter, sciure, lupe, lepus (sic enim respondere voluit Aristarchus Crateti; nam cum scripsisset similia esse Philomedes, Heraclides, Melicertes, dixit non esse similia; in vocando enim cum E brevi dici Philomedes, cum E longo Heraclides, cum A brevi Melicerta): in hoc dicunt Aristarchum

tetigi in annot. ad V, 5. Adde omnis V, 143. VII, 105. novendialis VI, 26. auris, quod restitui, VI, 83. muliebris IX, 40. Neve credas, Varronem solum hanc nominativi formam usurpasse: V, 143. urbes, quae a Varrone dicuntur, ex literis antiquis scribuntur urbeis. Itaque etiam Plauto vindicaverim: liberae sunt aedeis, Mil. glor. III, 1, 84. et similia dicatur] vg. dicuntur codd. Sed de a. nihil memoratum inveni.

67. gens, mens, dens] Sic haec vv. ponenda esse monuit Spengelius. mens (omnes H.) gens dens (dens gens F.) codd. quom] scripsi. quorum G. cum cett. disparilis] a. dispariles cett. I] vg. om. codd. I] vg. id est FG. om. H. I] vg. om. codd. sed de a. non liquet.

68. sciurus*] con. Augustinus. surus codd. et item in seqq. proportione] F. proportionem cett. codd. Ablativo hoc semper sic utitur scriptor, ut dicat etiam: proportione esse, proportione dici. V. V, 170. VIII, 78. 80. IX, 61. 83. X, 37. 41. 47. 65. (sic enim . . . Melicerta)] Haec ex Aristarchi scriptis parenthetice inserta esse significavi, cum priores in v. Melicerta periodo finem imponerent. cum E brevi] F. ut vg. E om. GHa. Philomedes] scripsi. Philomede codd. ut vg. A] addidit Scioppius. om. codd. vg. E. Melicerta] Scioppius. Melicerte codd. Ut locus nunc relictus est, et vera sunt quae dicuntur et accommodata omnia ad Aristarchi disputationem, qui non esse similia

non intellexisse quod quaeretur, sic cum solverit.

69. Si enim, ut quidque in obliquis casibus discrepavit, dicere potuit, propter eam rem rectos casus non esse similis: quom quaeratur, duo inter se similia sint necne; non debere extrinsecus assumi cur similia sunt. ⁴⁴⁴

70. Item si esset analogia, similiter, ut dicunt aves, oves, sues, dicerent item, ut ovium, avium, suium. Si analogia est, inquit, cur populus dicit dii Penates, dii Consentes? cum sit, ut hic reus, ferreus, deus, sic hi rei, ferrei, dei? 71. Item quaerunt, si sit analogia, cur appellant omnes aedes deum Consentum et non deorum Consentium? item quor dicitur mille denarium, non mille denariorum? est enim hoc vocabulum figura, ut Vatinius, Manilius, denarius: debet igitur dici, ut Vatiniurum, Maniliorum, denario- ⁴⁴⁵
rum: et non equom publicum mille assarium esse, sed mille assariorum; ab uno enim assario multi assarii, ab eo assariorum. 72. Item secundum illorum rationem debemus secundis syllabis longis dicere Hectōrem, Nestōrem; est enim ut Quaestor, Praetor, Nestor; Quaestorem, Praetorem, Nestōrem; Quaestoris, Praetoris, Nestōris. Et non debuit dici: quibus

scripsit Φιλομήδης, Ἡρακλείδης, Μελικέρτης, quod in vocando diceretur Φιλόμηδες, Ἡρακλείδη, Μελικέρτα. Cf. infra IX, 91. sic cum solverit] Aldus. si non solveret codd.

69. Si] Aldus. sic codd., sed de a. non liquet. similis]

Ga. similes F. In accusativo similis Varrosem sibi constituisse crediderim, ut VIII, 42. IX, 42. 47. 92. X, 6. et saepe. non debere] dicunt Cratetei. Apodosis cum protasi liberiore, quodam modo coniungitur, ita ut mentioni opinionis cuiusdam statim contraria sententia opponatur. Quo dicendi genere etiam optimi quique scriptores utuntur in periculis per quod incipientibus. De qua re nuper dixit Walch. ad Taciti Agric. 34. De argumento Crateteorum cf. supra §. 39.

70. dii] vg. dei codd. utroque loco. Rectius, credo, di reposuissem. ferreus] et postea ferrei] scripsi suadente Spengelio. ferus et feri codd. sed ferri FGa.

71. Consentum] cf. annot. ad VI, 53. Vatinius] vg. Varinius : debet] sic interpunxi, cum equom] equum codd. De equo publico cf. Niebuhr. R. H. I. p. 455.

72. Hectōrem, Nestōrem] F. cett. signum longae syllabae om. Infra tamen X, 70. eo signo vix carere poterimus; idque etiam Graecos grammaticos adhibuisse mihi persuasi. Etiam in seqq. idem signum ex F.

122 das, his* das; est enim, ut ei qui, his quis; ac
 446 sicut quibus hibus. 73. Quom dicatur: da patri
 familiai, si analogias sequi vellent, dicere non de-
 buerunt hic paterfamilias, quod est ut Atinae,
 Scatiniae, familiae; sic una Atinia, Scatinia, familia.
 Item plures paterfamilias dicere non debuerunt,
 sed ut Sisenna scribit, patres familiarum. 74.
 Neque oportebat consuetudinem notare, alios dicere
 boum greges, alios boverum; et signa alios Ioum,
 alios Ioverum: cum esset, ut Iovis, bovis, struis,
 447 et Iovem, bovem, struem, Iovi, bovi, strui; nec,
 cum haec convenirent in obliquis casibus, dubitare de-
 buerint in rectis propinquieribus: nunc in consuetu-
 dine, aliter dicere, pro Iovis Iuppiter, pro bovis bos,
 pro strus strues.

59 75. Deinceps dicam de altero genere vocabulo-
 rum, in quo contentiones fiunt, ut album, albius,
 (99) albissimum, in quo item analogias non servari ap-
 paret. Nam cum sit simile salsum, caldum, et dica-
 448 tur ab his salsius, caldus, salsissimum, caldissimum:
 debuit dici, quoniam simile est bonum, malum, ab
 his bonius et malius, bonissimum et malissimum: nonne
 dicitur bonum, melius, optimum? *malum, peius, pes-

assumpsi. In G. *hectorem* et sic h. l. ubique. *his**] con. qui
 codd. ac] scripsi Scioppium secutus. at FGa. et H. aut con.
 Spengelius.

73. familiai] FH. familiari G. familiam a. Mutare non ausus
 sum quidquam, licet sint in his, quae mirationem faciant. Scatiniae]
 vg. catinae codd. Sic et infra. Sisenna] Idem testatur Charisius
 l. p. 83. 96. P.

74. boverum] Constat nunc inter harum rerum intelligentes, haec
 relictas esse vestigia antiquissimae omnium genitivorum multitudinis formae.
 cuius primitiva species in lingua Graeca et Romana debebat esse ΣΩΜ.
 Ioum] codd. nisi quod Iovin H. Iovum vg. Sed Varro non nisi aut Ioum
 aut Iovom pronuntiare poterat. debuerint] F. debuerunt GHa.
 propinquieribus] vg. propinquieribus GH. De Fa. incertum. bovis]
 scripsi. bus codd. bovis et bus vg. strus strues] scripsit Spenge-
 lius. struus struis codd. struis strues vg. Cf. IX, 79.

75. album] vg. albus codd. item] con. id codd. cal-
 dissimum] Post h. v. signum apodoseos incipientis posui, cum antea hoc
 loco non distingueretur, sed post dici plene interpungeretur. *malum]
 peius, pessimum*] cod. B. vg. om. codd.

simum*? 76. In aliis verbis nihil deest, ut dulcis, dulcior, dulcissimus; in aliis primum, ut peium, peius, pessimum; in aliis medium, ut caesior, caesius, caesissimus. In aliis bina sunt quae desint ab eadem voce declinata, et ea ita, ut alias desint secundum et tertium, ut in hoc mane, manius, manissime: alias ut duo prima absint, ut ab optimum optius, optum: alias ut primum et tertium⁴⁴⁹ desit, ut a melius melum, melissimum. 77. Praeterea si dicerentur similiter, cum similia essent¹²³ macer, sacer, tener, et macerrimus, sacerrimus, tenerimus, non discreparet in his macrior et tenerior, neque alia trisyllaba *alia quadrisyllaba* fierent. Et si in his dominaretur similitudo, diceremus, ut candidissimus candidissima, pauperrimus pauperrima, sic candidus candida, pauper paupera; et ut dicimus doctus docta, doctissimus doctissima, sic diceremus frugalissimus frugalissima, frugus et fruga. 78. Et si proportione essent verba, ut uno vocabulo dicimus virum et mulierem sapientem et diligentem, et⁴⁵⁰

76. deest] vg. est codd. ut*] vg. om. codd. desint] con. scripsi. sint codd. melius melum] sic posuit Spengelius. melum (melus F.) melius codd.

77. macer] acer Ha. macerrimus] acerrimus Ha. in his macrior] in his acrior a. His vg. adiicitur: et magis sacer, quod om. codd. Idque interpolatum esse apertum, nam Varro medium gradum deesse, non esse magis sacer, statuere debebat. Neque negari tamen potest, nunc intelligi non posse, quamobrem Varro v. sacer in hunc censum vocaverit. et tenerior] vg. tenerimus FGH. tenerimus a. Locus nonnullorum verborum iactura turbatus esse videtur. *alia quadrisyllaba*] His, quae in codd. non sunt, sensum loci carere non posse vidit Scioppius. pauperrimus] FG. et deinde frugalissimus] F. et idem tamen pauperrima et frugalissima: quod non temere mutatum esse puto. Cf. annot. ad V, 83. Spalding. ad Quintil. Inst. 1, 6. p. 148. hunc locum vitiatum esse pronunciavit et scribendum esse: pauperrissimus, pauperissima et deinde frugissimus, frugissima. Non intellexerat vir egregius, scriptorem dicere de inaequalitate masculinae et femellae formae in diversis gradibus, eamque demonstrari comparatione duarum proportionum, quarum utraque constat e binis rationibus. Poscitur enim, ut sint:

Candidissimus, candidissima: pauperrimus, pauperrima = candidus, candida: pauper, paupera.

Quae cum non sit: vincitur non esse analogiam. Cf. annot. ad VIII, 57.

78. Et] GHa. ea F. ut vg. cf. ann. ad VIII, 68.

sapientiorem et diligentiore, sic diceremus item, cum pervenissemus ad summum, quod nunc facimus aliter: nam virum dicimus sapientissimum et diligentissimum: feminam sapientissimam et diligentissimam. Quod ad vocabulorum huius generis exempla pertinet, multa sunt reliqua; sed ea quae dicta, ad iudicandum satis sunt, quod analogias in collatione verborum sequi non debemus.

40 79. Magnitudinis vocabula cum possint esse terna, ut cista, cistula, cistella, in aliis media* non sunt, ut in his macer, macriculus, macellus; niger, nigriculus, nigellus. Item minima in quibusdam non sunt, ut avis, avicula, avicella: caput, capitulum, capitellum. In hoc genere vocabulorum quoniam multa desunt, dicendum, non esse in eo potius sequendam,
⁴⁵¹ quam consuetudinem, rationem. Quod ad vocabulorum
¹²⁴ genera quatuor pertinet, ut in hoc potius consuetudi-
⁽¹⁰⁰⁾ nem, quam analogias dominari facile animadverti possit, dictum est.

41 80. Sequitur de nominibus, quae differunt a vocabulis, ideo quod sunt finita ac significant res proprias, ut Paris, Helena, quom vocabula sint infinita ac res communis designent, ut vir, mulier. E quibus sunt alia nomina ab nominibus, ut Ilium ab Ilo, et Ilia ab Ilio: alia a vocabulo, ut ab albo Albius, ab atro Atrius. In neutris servata est analogia; nam et cum sit a Romulo Roma, proportione non est quod debuit esse.

* * *

79. *aliis media'*] quidam apud Augustinum. *mediis* codd.

80. *designent*] vg. *designenter* FGa. *designetur* H. *Ilium ab Ilo, et Ilia ab Ilio*] vg. *illum ab illo et illa ab illo* codd. *et cum*] ut cum G. cum H. Illud servavi; etiam Romae etymon analogiae non esse accommodatum dicit.

Lacuna, quam h. l. deprehendisse mihi visus sum, plura interceptum de Perpernae nomine scripta, in quibus, nisi fallor, hoc erat: dictum esse id nomen, quod Romanorum cum Asia commerciis non antiquius fuisse videtur, a Perperene s. Parparone in Aeolide. Hoc nisi sumere licebit, in proximis nihil intelligi poterit. Itaque disputatio sic fere continuata esse poterat: *Neque ex nominibus, quae a populis et oppidis dicuntur, Perperna similitudinem servat. Debebat enim Perperna esse...*

81. **Perperni** filia, non **Perpernae** (**Perperna**⁴⁵² enim* mulieris nomen) esse debuit et nata esse a **Perperno**, quod est ut **Arvernus**, **Percelnus**, **Perpernus**, **Arverna**, **Percelna**, **Perperna**. Quod si **Marcus Perperna** virile est nomen et analogia sequenda, **Lucius Aelia** et **Quintus Mutia** virilia nomina esse debebunt. Item quae dicunt ab **Rhodo**, **Andro**, **Cyzico**, **Rhodium**,⁴⁵³ **Andrius**, **Cyzicenus**, similiter **Cyzicius** dici debebat*, et sic* civis unusquisque. Nam ut . . .

* * *

82. **Athenaeus** dicitur rhetor nomine, etsi non sit Atheniensis, in hoc ipso analogia non est: quod alii nomina habent ab oppidis; alii aut non habent, aut non ut debent, habent. **83.** Habent plerique libertini a municipio manumissi; in quo, ut societatum et fanorum servi, non servarunt proportione rationem. Et Romanorum liberti debuerunt dici, ut a⁴⁵⁴ **Faventia Faventinus**, ab **Reate Reatinus**, sic a **Roma Romanus**. At nominantur libertini orti a publicis servis,¹²⁵ **Romanenses***, qui manumissi, ante quam sub magistra-

81. *Perperni*] vg. *Perpenni* codd. Et itidem in seqq. ubique. Illud titulorum et numerum fide comprobatur. enim*] cum Henr. Stephano addendum erat, aut omnia, quae parenthetice scripta sunt, pro insiticiis habenda. *Arvernus*] et *Arverna*] con. scripsi. *Arbernus* et *Arberna* (*arbena* H. *alberna* a.) codd. *Percelnus*] FGa. *Procelnus* H. et sic postea. Nomen obscurum, cui substituissem *Privernus*, si de hac nominis forma satis constaret. debebat*] con. addidi. debet con. Spengelius. sic* civis] con. scripsi. *civis* FGa. *ciccius* H.

Lacuna etiam h. l. nonnulla intercidisse, ostendit tum structura plane hiulca, tum disputationis ordo, qui h. l. nullus est. Non dubito, quin Cratetei illi, quos loquentes inducit Varro, primum postulaverint, ut omnia populorum nomina similia sint illis: **Rhodium** et **Andrius**, vel illis: **Mycenaeus** et **Smyrnaeus**; et post transierint ad nomina huiusmodi: **Atheniensis**, in quibus omnis analogia desiderabatur. Nunc pergere poterant: *Quod autem Athenaeus dicitur rhetor . . .*

82. *Athenaeus*] codd. ab *Atheneis Athenaeus* vg.

83. *proportione rationem*] scripsi suadente Spengelio. *proportionem rationem* codd. quibus vg. et interponitur. At] con. ut codd. *libertini orti a*] con. *a libertinis orti* codd. *Romanenses**] con. *Romanis* G. *Romani* cett. contra sensum Varronis. Nam hoc liquido apparet, libertinos Romani populi non esse dictos, ut ab Reate Reatinos, sic ab Roma Romanos. Ceterum aliud quodvis nomen a Roma derivatum eodem fere iure in hunc locum inferri poterit, nisi fortasse **Romanenses** fabri tignarii et sagarii et pistorum, qui ex titulis noti sunt, pro libertis

tum nomina, qui eos liberarint, succedere coeperint.
84. Hinc quoque illa nomina **Lesas, Ufenas, Carinas, Maecenas**: quae cum essent ab loco, ut **Urbinas** (et tamen **Urbinus**), ab his debuerint dici ad nostrorum nominum similitudinem

Hic spatium IIII chartarum relictum erat in exemplari.

P. R. habendi erunt. Neque mirabimur huius nominis Romanensium raritatem, cum postea, Varrone ipso teste, publicis servis, qui manumittebantur, magistratus, a quo liberabantur, nomen imponi soleret. Pithoeus, qui ad Collat. Legg. Mosaic. et Roman. tit. V. §. 2. locum sic corrigit: *ut nominantur libertini a libertis orti, et e publicis servis P. R. qui manumissi antequam sub magistratum nomine qui eos liberarunt succedere coeperunt*, ad causam, cur haec h. l. a scriptore afferantur, parum attendisse videtur. Cramerus, cui haec accepta refero, ad Gellium Exc. IV. p. 71. *sub magistratus nomine ut scribatur postulat.* *magistratum]* cum Scioppio corrigere necessarium videbatur. *magistratus* codd.

84. *Lesas]* *Laenas* Augustinus in marg., non male: praestabilius tamen visum, omnia haec nomina reddere ex codd. lectione. *et tamen Urbinus]* F. et om. GHa. et in a. est *tam*. Omnino aut scribendum: *id tamen etiam Urbinus*, aut ea vv. interpolatori tribuenda. *similitudinem]* om. FGa. et Ambrosianus codex.

Hic spatium . . . exemplari] Haec leguntur in a. et Ambrosiano codice. Item Mutinensis liber: *Hic in exemplari erant quatuor carte non scripte*. In F., Victorio teste, folium relictum est vacuum; quocum consentit Vaticanus α.: *Hic deficit una carta*. Sed etiam quatuor illa folia vix sufficiunt copiae argumentorum, quae in hac libri parte tractanda supererant, de qua dictum ad Argumentum libri. Unde veri simile visum, praeter quatuor illa folia totum quaternionem h. l. excidisse.

M. TERENTI VARRONIS
 DE LINGUA LATINA
 AD CICERONEM
 LIBER NONUS.

Desunt quaedam.

1. . . . nesciunt docere quam discere, quae ignorant. In quo fuit Crates nobilis grammaticus, qui⁴⁵⁶ fretus Chrysippo homine acutissimo, qui reliquit sex¹²⁶ libros *περὶ ἀνωμαλίας*, heis libris contra *ἀναλογίαν*⁴⁵⁷ atque Aristarchum est nixus, sed ita ut scripta indicant eius, ut neutrius videatur pervidisse voluntatem; quod et Chrysippus de inaequabilitate cum scribit sermonis, propositum habet ostendere similes res dissimilibus verbis et dissimilibus similes esse vocabulis notatas (id quod est verum); et quod Aristarchus, de aequabilitate cum scribit et de verborum similitudine, quorundam inclinationes sequi iubet, quoad patitur consuetudo. 2. Sed ii qui in loquendo partim⁴⁵⁸ sequi iubent nos consuetudinem, partim rationem, non

Desunt quaedam] vg. Non multa deesse in principio huius libri, ex ipso genere rerum, quae deinde tractantur, apparet.

1. *sex libros*] om. FH. et G. hic cum sequentibus vv. Graecis, relicta lacuna unius et dimidii versus. *περὶ ἀνωμαλίας*] *περὶ ἀνωμαλίας* a. *perianomalias* FH. *heis libris*] scripsi. *hei* (*lei* GHa.) *libri* (*librei* H.) codd. cf. Praefatio. *ἀναλογίαν*] a. *analogian* F. *analogiam* H. lac. in G. *sermonis*] cod. B. *sermones* codd. sed de a. nihil traditur. (*id quod est verum*);] Hunc locum interpungendo restitui. Priores ante *Id quod* sententiam ad finem perductam esse putaverant. *quod*] cum codd. Illo ad verborum nexum restituendum opus erat; certe qui *cum* retinuerit, ei deinde *iubeat* scribendum est. Cf. cum h. §. Gellius N. A. II, 25.

tam discrepant, quod consuetudo et analogia coniunctiones sunt inter se, quam *iei* credunt. 3. Quod 127 est nata ex quadam consuetudine analogia, et ex hac *consuetudine item anomalia; itaque* consuetudo ex dissimilibus et similibus verborum quod declinationibus constat: neque anomalia neque analogia est repudianda, nisi si non est homo ex anima, quod est homo ex corpore et anima. 4. Sed ea, quae dicam, quo facilius pervideri possint, prius de trinis copulis discernendum (nam *confusim ex utraque parte pleraque dicuntur, quorum alia ad aliam referri debent summam): 459 primum de copulis naturae et usuis; haec enim duo sunt quae exigunt diversa, quod aliud est dicere verborum analogias, aliud dicere uti oportere analogiis; secundum de copulis multitudinis ac finis, utrum omnium (102 verborum dicatur esse analogiarum* usus, an maioris partis; tertium de copulis personarum, qui eis debent uti, quae sunt plures. 5. Alia enim populi universi, alia singulorum, et de *ieis* non eadem oratoris et poëtae, quod eorum non idem ius. Itaque *populus* universus debet in omnibus verbis uti analogia, et si perperam est consuetus, corrigere se ipsum, quom orator non debeat in omnibus uti, quod sine offensione non potest facere, cum poëtae transilire lineas impune

2. *iei*] F. *lei* Ga. *ii* H.

3. *consuetudine item anomalia; itaque*] Haec supplevi, ut sensus et verborum nexus salvus esset, simul id efficere studens ut apparet, quo librariorum errore et quam facili ea verba excidere potuerint. *verborum*] scripsi suadente Spengelio. *verbis eorum* codd. *ex anima*] *ex anima quod est ex anima* Fa. G. om. quae post *vv. ex anima* scripta sunt. H. quid habeat, non satis apertum.

4. *de trinis copulis*] Copulae sunt quas nos diceremus rationes rerum inter se coniunctarum. *confusim] *vg. cum (quom a.) confusim* codd. Parentheseos signa addidi. *usuis*] con. Spengelius, Emendat. Varron. p. 9. coll. Gellio IV, 16. *suis* codd. Cf. X, 73. et quae in Praefatione de orthographia Varronis disputata sunt. *exigunt*] *vg. erigunt* codd. *derigunt* (i. e. dirigunt) proponit Spengel. l. l. *dicere*] *dicere esse* con. Spengel. l. l., ad sensum recte: neque tamen verbum substantivum, a Varrone tam licenter omissum, addere ausus sum. Cf. VIII, 39. *analogiarum * usuis*] con. *analogia (analogias G.) an usuis* codd. Spengelio *vv. an usuis ex glossemate illata esse videntur.*

5. *ieis*] F. *leis a. his* G. *lis* H. *non idem ius*] Cf. IX. 114. 115. *debeat*] G. *debet* FH. fortasse recte.

possint. 6. Populus enim in sua potestate, singuli in illius; itaque ut suam quisque consuetudinem, si ⁴⁶⁰ mala est, corrigere debet, sic populus suam. Ego populi consuetudinis non sum ut dominus, at ille meae est. Ut rationi obtemperare debet gubernator, gubernatori unusquisque in navi, sic populus rationi, nos singuli populo. Quare ad quamcunque summam in dicendo referam, si animadvertes, intelliges, utrum dicatur analogia esse, an uti *oportere ea; et quom poscitur, ut usus ad id quod* oporteret redigeretur, dici ¹²⁸ id in populum aliter, ac* in eum qui sit in populo.

7. Nunc iam primum dicam pro universa analogia, cur non modo videatur esse reprehendenda, sed etiam quor in usu quodammodo sequenda. Secundo de singulis criminibus, quibus rebus possint, quae dicta ⁴⁶¹ sunt contra, solvi, dicam ita, ut generatim comprehendam et ea quae in priore libro sunt dicta, et ea quae possunt dici, atque illic praeterii.

8. Primum quod aiunt, qui bene loqui velit, ³ consuetudinem sequi oportere, non rationem similitudinum, quod alterum si neglegat, sine offensione facere non possit; alterum si sequatur, quod sine reprehensione non sit futurum: errant; quod qui in loquendo consuetudinem, qua oportet uti, sequitur, *eam sequitur* non sine *ratione. 9. Nam vocabula ac verba, ⁴ quae declinamus similiter ac in consuetudine esse vide-⁴⁶²

6. nos] vg. non (nō a.) codd. *oportere ea; et quom poscitur ut usus ad id quod*] Haec similiae verba necessaria sunt, exciderunt autem, cum librarii visus aberrasset ab oportere ad oporteret. Cf. infra §. 9. ac*] Hic asteriscus locum notat, quo in codd. sunt verba inde omnibus dici, quae quomodo h. l. stare possint, non intelligo.

7. non modo] non addunt H. Stephanus et Perizonius. Nunc etiam ex Ciceronis scriptis hic usus satis stabilitus est. V. Beier ad Ciceron. de offic. I, 21. 71. p. 165. Cf. infra §. 14. quor] quur G. cur cett. comprehendam] H. comprehendant FGa.

8. *sine reprehensione] his quod anteponit H. non, id improbandum est. Nam ex mente Crateteorum analogiam qui sequitur, eum reprehensionem saepe incurrere oportet. V. VIII, 33. errant] vg. erat codd. *eam sequitur*] conii. addidi. Idem fere suasit Spengelius. sine*] Hic delendum erat ea, quod habent codd. (causa H.).

9. ac in] conii. ea in codd. ac et nec ne ante vocalem poneret,

mus, et ad eam conferimus, et si quid est erratum, non sine ea corrigimus. Nam ut, qui triclinium construxerunt si quem lectum de tribus unum imparem posuerunt, aut de paribus nimium aut parum produxerunt, (103 una corrigimus et ad consuetudinem communem et ad aliorum tricliniorum analogias: sic si quis in oratione in pronuntiando ita declinat verba ut dicat disparia, quod peccat redigere debemus ad ceterorum similium verborum rationem.

§ 10. Cum duo peccati genera sint declinationum, unum quod in consuetudinem perperam receptum est, alterum quod nondum est, et perperam dicatur: unum ⁴⁶³ dant non oportere dici, quod non* sit in consuetudine, ¹²⁹ alterum non conceditur quin ita dicatur; ut sit similiter, quom id faciant, ac, si quis puerorum per delicias pedes male ponere atque imitari vatas coeperit, hos corrigi oportere si concedat; contra si quis in consuetudine ambulandi iam factus sit vatia aut compernis, si eum corrigi non concedat.

11. Non sequitur ut stulte faciant, qui pueris in geniculis alligent serperastra, ut eorum depravata corrigant crura? Cum vituperandus non sit medicus, qui e longinqua mala consuetudine aegrum in meliorem traducat: quare reprehendendus sit, qui orationem minus valentem propter ⁴⁶⁴ malam consuetudinem traducit in meliorem? 12.

6 Pictores Apelles, Protogenes, sic alii artifices egregii non reprehendendi, quod consuetudinem Miconos, Dio-

non cavisse videtur Varro. V. V, 59. VII, 32. IX, 6. Itaque etiam V, 95. ac oves scribemus, ita ut ad manum librariorum quam proxime adamus, PECULIATORIAE ponentes pro PECULATORIAE. *eam*] vg. *ea* codd.

10. non* sit] non addidit Augustinus cum aliis. om. codd. *sit*] si codd. nisi quod G. om. Reperi illud ex volgata, sed hactenus ut similiter ex codd. scriberem, non simile, sicut vg. Cf. VI, 8.

11. Non sequitur] Haec interrogare scriptorem statui, et interrogando adversariorum sententiam irridere.

12. Pictores] Ut pictores conii. I. M. Schulz. in Annal. Iahnii a. 1829. V. III. p. 72. Sed non opus est hac particula. *artifices*] *artifices* F. non reprehendendi] Intellige haec proinde ac si dixisset Varro: Cum pictores illi non sint reprehendendi, quod a vetusta consuetudine desciverint: num Aristophanes (Byzantium dicit, cuius disciplinam et

ris, Arimnae†, etiam superiorum non sunt secuti; Aristophanes improbandus, qui potius in quibusdam veritatem quam consuetudinem secutus? 13. Quod 7 si viri sapientissimi, et in re militari et in aliis rebus multa contra veterem consuetudinem cum essent usi, laudati: despiciendi sunt qui potiore dicunt oportere esse consuetudinem ratione. 14. An quom quis 8 perperam consuerit quid facere in civitate, non modo ⁴⁶⁵ patiemur, sed etiam poena afficiemus: idem, si quis perperam consuerit dicere verbum, non corrigemus, cum id fiat sine poena? 15. Et hi, qui pueros 9 in ludum mittunt, ut discant quae nesciunt verba, quemadmodum scribant, idem barbatos, qui ignorabunt verba, quemadmodum oporteat dici, non docebimus, ut sciant qua ratione conveniat dici?

16. Sed ut nutrix pueros a lacte non subito 10 avellit a consuetudine, cum a cibo pristino in melio-¹³⁰ rem traducit; sic maioris in loquendo a minus commo-⁴⁶⁶ dis verbis ad ea quae sunt cum ratione, modice tradu-¹⁰⁴ cere oportet. Cum sint in consuetudine contra rationem alia verba ita ut ea facile tolli possint, alia ut videantur esse fixa: quae leviter haerent, ac sine offensione commutari possint, statim * ad rationem corrigi

sectam colebant Aristarchei) improbandus erit, quod quaedam propter rationem in consuetudine emendaverit? Hac in sententia scriptor utitur paratactico quodam dicendi genere, quod in simili re saepius usurpatur. Hinc apparet, cur non deeam non cum I. Silligio, Catal. artif. p. 83. Miconos] Attici pictoris, Polygnoti aequalis. Dioris, Arimnae†] vg. Diorosaris (diorosarim Ga. dyorosari H.) me (ne a.) codd. A sententia Varronis non aliena sunt nomina Cimonos, Eumari, sed etiam haec non satis conveniunt cum literis scriptis. etiam] FGH. et a.

13. multa] codd. multis vg. V. propter accusativum V, 109. 137.

14. non modo] cf. §. 7. idem] GHa. id est F. Illud est pro iidem. V. ann. ad V, 57. adde VII, 8. VIII, 35.

15. oporteat] GHa. oportuit F.

16. pueros a lacte] Haec verba coniungenda sunt et significant pueros nuper a lacte depulsos. Sic a matre pulli dicuntur, ex vulgari usu, apud Columellam VIII, 5. maioris in] scripsi. in maioris codd. De accusativi forma v. ann. ad VIII, 24. Cum] In hoc verbo scriptorem novam ordiri periodum, priores non viderunt. in] vg. om. codd. statim*] coni. si enim codd. Priores ante h. v. sententiam terminaverant.

oportet; quae tamen sunt ita, ut in praesentia corrigere nequeas, quin ita dicas, his oportet, si possis, non uti: sic enim obsolescent, ac postea iam oblitterata
 11 facilius corrigi poterunt. 17. Quas novas verbi

⁴⁶⁷ declinationes ratione introductas respuet forum, his boni poëtae, maxime scaenici, consuetudine subigere aureis populi debent, quod poëtae multum possunt in hoc; propter eos quaedam verba in declinatione melius, quaedam deterius dicuntur. Consuetudo loquendi est in motu; itaque solet fieri ex meliore deterior, *ex deteriore* melior. Ac verba perperam dicta apud antiquos aliquos propter poëtas non modo nunc dicuntur recte, sed etiam quae ratione dicta sunt tum, nunc perperam dicuntur.

12 18. Quare qui ad consuetudinem nos vocant, si ad rectam, sequemur; in eo quoque enim est analogia:
⁴⁶⁸ si ad eam invitant quae est depravata, nihilo magis sequemur quam*, nisi cum erit necesse, sequar in ceteris rebus mala exempla; nam ea quoque, cum aliqua
 13 vis urget, inviti sequemur. Neque enim Lysippus artificum priorum potius est vitiosa secutus quam artem. Si* sic populus facere debet: etiam singuli, sine offensione quod fiat populi.

19. Qui amissa non* modo quaerant, sed etiam
 131 quod indicium dent: idem, ex sermone si quid deperit,

tamen sunt] conii. *tum sunt* F. *aut sunt* G. *autem sunt* a. *sunt aut* H. *quin ita dicas*] Haec coniungenda esse cum vv. *corrigere nequeas*, non cum sequentibus, analogia structurarum l. l. satis ostendit.

17. *ratione*] vg. *rationes* codd. *scaenici*] G. et a. ut videtur. *scenici* FH. *possunt*] G. *possint* Fa. *potest* H. *ex meliore deterior*] vg. *et meliore deteriora* codd. **ex deteriore**] addidi, suadente Spengelio. *melior. Ac*] scripsi. *Meliora* codd. *nunc dicuntur*] G. et a. ut vid. *nunc dicantur* FH. *nunc perperam*] vg. *num perperam* FG. *non perperam* H. De a. nihil notatum.

18. *quam**] conii. addidi. *artificum*] *artuficum* G. *Si*] conii. addidi, cum sententia, licet stare possit sine particula conditionali, multo tamen aptior sic exprimatur.

19. *Qui*] Hinc novam inchoari periodum, miror non intellectum esse, cum etiam diversum a proximo argumentum proponatur. Dicit autem prius de amissis vocabulorum formis restituendis; deinde de novis ratione introducendis. *non**] addiderunt Vertranius, Scioppius. om. codd.

non modo nihil impendunt ut requirant, sed etiam contra indices repugnant, ne restituatur verbum. 20. ⁴⁶⁹

Quod novom et ratione introductum, quo minus ut recipiamus, vitare non debemus. Nam ad usum in 14 vestimentis, aedificiis, suppellectili, novitati non impedit vetus consuetudo. Quem enim amor assuetudinis potius

in pannis possessorem† retinet, quam ad nova vestimenta traducit? An non saepe veteres leges abrogatae 15 novis cedunt? 21. Nonne inusitatis formis vaso- 16

rum recentibus ex Graecia allatis oblitteratae antiquae ¹⁰⁵⁾ ⁴⁷⁰ consuetudinis sinorum et capularum species: his formis

vocabulorum ut* contaminatis uti nollent, quas docuerit ratio praeter consuetudinem veterem? Et tantum inter duos sensus interesse volunt, ut oculis semper aliquas figuras suppellectilis novas conquirant, contra auris expertis velint esse? 22. Quotus quisque iam servos 17

habet priscis nominibus? quae mulier suum instrumentum vestis atque auri veteribus vocabulis appellat? Sed ⁴⁷¹ inductis non tam irascendum, quam huiusce pravitatis patronis.

23. Si enim usquequaque non esset analogia, tum sequebatur, ut in verbis quoque non esset; non, cum esset usquequaque ut est, non esse in verbis. Quae 18 enim est pars mundi, quae non innumerabiles habeat analogias? Caelum, an mare, an terra, an aër, et cetera quae sunt in his? 24. Nonne in caelo,

ut ab aequinoctiali circulo ad solstitialem et hinc ad septentrionalem divisum: sic contra paribus partibus idem a bruma versum contraria parte? Non, quantum ⁴⁷²

20. Quod] H. l. cur *τελεία στιγμή* verba distinxerim, iam significavi in annot. ad §. 19. *novom*] *novum* codd. *supellectili*] *vg. suppellecti* H. *suppellectilis* FG. *supellectilis* a. *possessorem†*] codd. Scriptura manifesto corrupta, quae quomodo emendari possit, nondum invenio. *sinorum et capularum*] cf. V, 121. 123.

21. *ut* contaminatis*] *coni. scripsi. incontaminati* codd. *quas*] H. Stephanus. *quae* codd. *praeter*] Victorius, Vertranius. *propter* codd.

22. *Sed*] codd. om. *vg.*

23. *non esset*] *vg. nomen esset* codd.

24. *Non*] Hoc loco plene interpunxi. Antea particula negativa

132 polus superior abest * a septentrionali circulo* et is ad solstitium, tantundem abest inferior ab eo quem ἀνταρκτικὸν vocant astrologi, et is ad brumalem? Non, quemadmodum quodque signum exortum hoc anno, quotquotannis eodem modo exoritur? 25. Num aliter sol a bruma venit ad aequinoctium, ac contra cum ab solstitio venit ad aequinoctialem circulum, et inde ad brumam? Nonne luna, ut a sole discedit ad aquilonem et inde redit in eandem viam: sic inde fertur ad austrum et regreditur inde? Sed quid plura de astris, ubi difficilius reperitur quid sit aut fiat in 19 motibus dissimiliter? 26. At in mari, credo, mo-
⁴⁷³tus non habent similitudines geminas; qui in XXIII. horis lunaribus quotidie quater se mutant; ac cum sex horis aestus creverunt, totidem decreverunt rursus idem; itemque ab his. An hanc analogiam ad diem servant, ad mensem non item, alios motus cum habeant*, sic item alios inter se convenientes? de quibus in libro, 20 quem de aestuariis feci, scripsi. 27. Non in terra
⁴⁷⁴in sationibus servata analogia? nec quouismodi in prae-
(106)terito tempore fructuum genera reddidit, similia in praesenti reddit? et quouismodi tritico iacto reddidit segetes, sic ordeo sato proportionem reddidit parilis? Non ut Europa habet flumina, lacus, montis, campos, sic

ab antecedentibus ne ὑποσινυμῆ quidem distinguebatur. polus] Scalliger, Scioppius. polo codd. abest*] Asterisco notavi omissa verba quae sunt in FH.: et abest et (et abest a.). In G., sicut in vg., et abest abest desunt. circulo* et is] coni. scripsi. circumit cum his codd. quotquot] vg. quod quotquot codd.

25. ac] G. an cett. cum] om. a. ab solstitio] coni. ad solstitium codd.

26. similitudines] coni. dissimilitudines codd. Videntur non intellexisse librarii, credo dici cum irrisione. XXIII] Aldus. XXIII FH. XIII G. De a. nihil traditum. quotidie] G. quotidie a. cotidie F. De H. res incerta. itemque ab his] id est: inde ab his, post has XII horas. identidem aliis coni. Augustinus; Item quae ab his Spengelius. Ante h. vv. plene interpungebatur, loco, quantum video, admodum incommodo. Ego contra sequentia τελεία σινυμῆ dispescui, in quibus de menstrua aestuum mutatione dicitur. cum habeant*, sic item] Sic haec transposui. sic item cum habeant codd. Alios esse, dicit, menstruos aestuum motus, sed etiam his alios ex lege analogiae convenire.

27. reddit] Ga. reddat cett. codd.

habet Asia? **28.** Non in volucribus generatim **21**
 servatur analogia? non ex aquilis aquilae, atque ut ex
 urdis qui procreantur, turdi, sic ex reliquis sui quo-
 usque generis? An aliter hoc fit, quam in aëre, in **22**
 aqua? non hic conchae inter se generatim innumerabili
 numero similes? non pisces? an e murena fit lupus aut ⁴⁷⁵
 merula? Non bos ad bovem collatus similis? et qui ¹³³
 ex his prognerantur, inter se vituli? etiam ubi dissi-
 milis foetus ut ex equa et asino* mulus, tamen ibi ana-
 logia; quod ex quocunque asino et equa nascitur, id
 est mulus aut mula, ut ex equo et asina hinnulei.
29. Non sic ex viro et muliere omnis similis partus*, **23**
 pueri et puellae? non horum ita inter se* omnia similia
 nembra, ut separatim in suo utroque genere similitu-
 dine sint paria? Non, omnis cum sint ex anima et ⁴⁷⁶
 corpore, partes quaeque horum proportione similes?
30. Quid ergo cum omnes animae hominum sint divi-
 sae in octonas partes, eae inter se non proportione
 similes? quinque quibus sentimus, sexta qua cogitamus,
 septima qua progneramus, octava qua voces mittimus?
 igitur, quoniam loquimur voce orationem, hanc quoque
 necesse est natura habere analogias; itaque habet.

31. An non vides, ut Graeci habeant eam qua-**24**
 tripartitam, unam in qua sit casus, alteram in qua
 tempora, tertiam in qua neutrum, quartam in qua
 utrumque, sic nos habere? Ecquid verba, nescis, ut
 pud illos sint alia finita, alia non, sic utraque esse ⁴⁷⁷

28. *sui quousque*] scripsi. *suis quousque* Ga. *suis cuiusque*
 H. *sui cuiusque* vg. *an e*] emendavit Augustinus. *sane* codd.
*asino**] vg. om. codd. *id est*] Fa. *idem* Venetae. *item* vg. In
 H. *omnia* vv. inter prius et alterum *mulus* desunt.

29. *partus**] quod addunt codd.; id omisi. *se**] non addunt
 dd., quod omisi cum Scioppio. *similitudine sint paria*] scripsi.
similitudines intra paria (parit F.) codd. *sint pariles* vg. *omnis*]
 et a. ut videtur. *omnes* GH.

30. *octonas partes*] Sic Stoicis placuit. V. Diogen. Laert. VII,
 , 110. *quoniam*] qua addunt codd., ut videtur omnes; omisi id,
 latum iam a Spengelio. cf. Praefatio.

31. *Ecquid*] Scioppius. *Et quid (qui a.)* codd. *sint*] *sunt*
 ii. Scioppius, non recte, modo haec recte coniungantur cum sequentibus.

apud nos. **32.** Equidem non dubito, quin animad-
 verterint item in eum innumerabilem similitudinum nu-
 merum: ut trium temporum verba, ut trium persona-
 25 rum. Quis enim potest non una animadvertisse in
 omni oratione esse ut legebam, lego, legam, sic
 (107 lego, legis, legit; cum haec eadem dicantur alias
 ut singula, alias ut plura significantur? Quis est tam
 134 tardus, qui illas quoque non animadverterit similitudi-
 478 nes, quibus utimur in imperando, quibus in optando,
 quibus in interrogando, quibus in infectis rebus, qui-
 bus in perfectis, sic in aliis discriminibus?

26 33. Quare qui negant esse rationem analogiae,
 non vident naturam non solum orationis, sed etiam
 mundi; qui autem vident et sequi negant oportere,
 pugnant contra naturam, non contra analogiam: et
 pugnant volsillis, non gladio, cum pauca excepta verba
 ex pelago sermonis pulli minus trita afferant, quom
 dicant propterea analogias non esse; similiter ut si quis
 viderit mutilum bovem aut luscum hominem claudican-
 479 temque equom, neget in* bovom, hominum et equo-
 rum natura similitudines proportionem constare.

27 34. Qui autem duo genera esse dicunt analogiae:
 unum naturale, quod ut ex lentibus* seminatis nascun-

32. *quin animadverterint*] con. Spengelius. *qui animadvertunt*
(animaverterunt a.) codd. *eum*] scripsi. *eam* codd. *simili-*
tudinum] Scioppius. *similitudinem* codd. sed de a. nihil notatum est.
Quis enim] Koehlerus Lit. Crit. p. 19. hunc locum sic distinguit: *Equidem*
non dubito qui animadverterim (vel *quin animadverterint*) *item in ea in-*
numerabilem similitudinum numerum ut, trium temporum verba ut trium
personarum (*qui enim non potest animadvertisse*) *in omni oratione esse.*
 Quae minus placent. *animadverterit*] reposui, suadente Spengelio.
animadvertit codd. *in imperando*] in addidit Scioppius.

33. *non vident*] Spengelius. *non videt* codd. *pulli minus*]
 G. *puliminus* cett. codd. (sed de a. nihil notatum). *puri minus* Aldus.
 Illud posui existimans, de inquinato potius quam de puro sermone hic
 cogitandum esse, et pullum s. pullatum sermonem dictum esse opinans pro
 vulgari pullatae turbae dicendi genere. *equom*] *equum* codd. *in*]
 omisi h. l. *carnibus*, auctore Scioppio. *bovom*] F. *bovom* H. *bovom* G.

34. *autem*] G. *aut* H. *cum* F. om. a. Haec vv. *qui autem*
dicunt, cum apodosi: *ego . . puto*, negligentiore quadam structura con-
 iunguntur, ita ut adversariorum sententiae suam statim opponat scriptor.
 Poterat interserere: *hos errare existimans*. Cf. annot. ad VIII, 69.

tur lentis, sic ex lupinis* lupinum; alterum voluntarium ut in fabrica, cum vident scaenam, ut in dexteriore parte sint ostia, sic esse in sinisteriore simili ratione facta; de his duobus generibus naturalem esse ⁴⁸⁰ analogiam ut sit in motibus caeli, voluntariam non esse, quod ut quouque fabro lubitum sit, possit facere partis scaenae; sic in hominum partibus esse analogias, quod eas natura faciat, in verbis non esse, quod ea homines ad suam quisque voluntatem fingat, itaque de eisdem rebus alia verba habere Graecos, alia Syros, alia Latinos: ego declinatus verborum et voluntarios et naturaleis esse puto, voluntarios quibus homines voca-⁴⁸¹ bula imposuerint rebus quaedam, ut ab Romulo Roma, ab Tibure Tiburtes; naturales, ut ab impositis voca-¹³⁵ bulis quae inclinantur in tempora aut in casus, ut ab Romulus* Romulo, Romuli, Romulum, et ab dico dicebam, dixeram. 35. Itaque in voluntariis declinationibus inconstantia est, in naturalibus constantia; quas utrasque quoniam *iei* non debeant negare esse in oratione, quom in mundi partibus omnibus sint, et declinationes verborum innumerabiles, dicendum est, esse in his analogias. Neque ideo statim ea in omni-⁴⁸² bus verbis est sequenda; nam si qua perperam declina-¹⁰⁸ vit verba consuetudo, ut ea aliter *efferrī non possint* sine offensione multorum, hinc rationem verborum praetermittendam ostendit loquendi ratio.

36. Quod ad universam pertinet causam, cur similitudo et sit in oratione et debeat observari et quam ad finem quoque, satis dictum. Quare quod sequitur de

lentibus seminatis*] cod. B. *ex natis* codd. *ex lupinis* lupinum*] cod. B. Vertranus. *et lupinum* codd. Hoc l. correctorem verum vidisse mihi persuasi. *quouque*] cod. B. *quoque* FHa. *quaeque* G. *Romulus*, Romulo*] scripsi suadente Spengelio p. 481. et XI. *Romulus** om. codd. *dicebam, dixeram*] *dixit* interponit H. Stephanus.

35. *iei*] F. *lei* GHa. *quom*] a. *quam* FG. (de H. nihil notatum invenio) *quod* vg. *sint*] GHa. *sit* F. **efferrī non possint**] om. codd. Recepi ea verba ex vg. *rationem*] a. *orationem* cett. codd. Etiam sic locus nondum persanatus esse videtur.

36. *quam ad finem*] i. e. intra quos fines, ut ex superioribus intelligitur.

partibus singulis, deinceps expediemus ac singula crimina, quae dicunt in analogias, solvemus. 37. In

quo animadvertito, natura quadruplicem esse formam, ad quam in declinando accommodari debeant verba: 483 quod debeat subesse res quae designetur; et ut sit ea res in usu; et ut vocis natura ea sit, quae id* significavit, ut declinari possit; et similitudo figurae verbi ut sit ea, quae ex se declinata genus prodere certum possit. 38. Quo neque a terra terrus ut dicatur,

postulandum est, quod natura non subest, ut in hoc alterum maris, alterum feminae debeat esse. Sic neque propter usum, ut Terentius significat unum, plures Terentii, postulandum est, ut sic dicamus faba et fabae; non enim in simili usu utrumque. Neque ut dicimus ab Terentius Terentium, sic postulandum ut 136 inclinemus ab A et B, quod non omnis vox natura habet declinatus. 39. Neque in forma collata

quaerendum solum, quid habeat in figura simile, sed 484 etiam nonnunquam in eo, quem habeat effectum. Sic enim lana Gallicana et Appula videtur imperito *similis* propter speciem, cum peritus Appulam emat pluris, quod in usu firmiter sit. Haec nunc strictim dicta, apertiora fient infra. Incipiam hinc.

29 40. Quod rogant, ex qua parte oporteat simile esse verbum, ab voce an significatione, respondemus a voce; sed tamen nonnunquam quaerimus genere similliane sint, quae significantur, ac nomen virile cum virili conferimus, feminae cum muliebri, non quod id quod significant voces, commoveat; sed quod nonnun-

37. *ut sit ea res in usu*] *sit* om. GHa. Cf. §. 38. et 56. *id**] addere necesse habui. Redeunt quadruplices hae leges analogiarum X, 83. *figurae*] scripsi. *figura* codd. cf. §. 39. *possit*] emendavit Augustinus. *possint* a. *possunt* cett. codd.

38. *faba et fabae*] Nempe faba, ut lens et cicer et alia huiusmodi, singulari numero de cibo inde parato scribitur. Cf. X, 84. *similib* usu] con. Spengelius Emend. Varr. p. 10. *similius* codd. *similibus* vg.

39. *Sic enim lana*] Cf. infra IX, 92.

40. *Quod rogant*] VIII, 40. *voces*] vg. *vocem* codd. *dis-* *simili similis*] con. scripsi. *dissimilis* FGa. *dissimiles* H. *in re* *simili*] con. *indissimiles* FHa. *dissimilis* G.

quam in re dissimili similis* figurae formas, in re* simili imponunt dispariles, ut calcei muliebris sint an viriles,⁴⁸⁵ dicimus ad similitudinem figurae; cum tamen sciamus¹⁰⁹⁾ nonnunquam et mulierem habere calceos viriles et virum muliebris. 41. Sic dici virum Perpennam, ut Alphenam*, muliebri forma; et contra parietem, ut abietem, esse forma similem, quom alterum vocabulum dicatur virile, alterum muliebre, et utrumque natura neutrum. Sic itaque ea virilia dicimus, non quae virum significant, sed quibus proponimus hic et hi, et sic muliebria, in quibus dicere possimus haec aut hae. 42. Quare nihil est, quod dicunt Theona³⁰ et Diona non esse similis, si alter est Aethiops, alter⁴⁸⁶ Gallus, si analogia rerum dissimilitudines assumat ad discernendum vocis verbi figuras.

43. Quod dicunt, simile sit necne nomen nomini,³¹ imprudenter Aristarchum praecipere, oportere spectare¹³⁷ non solum ex recto, sed etiam ex eorum vocandi casu; esset enim deridiculum, si simileis inter se parentes sint, de filiis iudicare: errant, quod non ab eo obliquis casibus fit ut recti simili facie ostendantur, sed propter eos facilius perspicui similitudo potest eorum, quam vim habeat, ut lucerna in tenebris allata non⁴⁸⁷ facit, quae ibi sunt posita similia sint, sed ut videantur quae sint quaeve desint. 44. Quid similius videtur quam in his est extrema litera X crux, Phryx?

41. ut Alphenam*] conii. aut plenam codd. aut P. Laenam scripsit Spengelius. Sed v. VIII, 41. forma] vg. formam codd. et sic iidem paulo inferius, nisi forte a. utroque loco habet forma. quom] scripsi. quo codd. cum vg. virum] vg. utrum FHa. utrunque G.

42. Gallus] fortasse albus, ut VIII, 41. Sed non refragabor, si quis ipsum Varronem haec variasse contenderit. vocis verbi] i. e. verbi tanquam soni humano ore prolati. Cf. VIII, 40.

43. Quod dicunt] VIII, 42. simileis] F. similes cett. cf. ann. ad. V, 5. errant] Ante h. v. delevi qui, suadente Spengelio. fit] vg. sit codd. sed de a. nihil notatum. simili] F. ut vg. simile GHa. cf. VI, 74. quae sint] vg. quae sunt codd. Cf. cum h. l. VIII, 42. IX, 103. quaeve desint] vg. quous (eius H.) dissint codd. An quove distent?

44. extrema] GH. externa F. et a. ut videtur. Phryx]

quas qui audit voces, auribus discernere potest nemo, quom easdem non esse similes ex aliis verbis intellegamus, quod, cum sit cruces et Phryges et de his extremis syllabis exemptum sit E, ex altero fit ut ex C et ⁴⁸⁸ S crux, ex altero G et S Phryx; quod item apparet, cum est demptum S; nam fit unum cruci, alterum Phrygi.

32 45. Quod aiunt, cum in maiore parte orationis non sit similitudo, non esse analogian, dupliciter stulte dicunt, quod et in maiore parte est, et, si in minore sit, tamen sit*, nisi etiam nos calceos negabunt habere, quod in maiore parte corporis calceos non habeamus.

33 46. Quod dicunt, nos sequi dissimilitudinem, ita ⁴⁸⁹ que in vestitu, in supellectile delectari varietate, non paribus subuculis uxoris: respondeo, si varietas iucunditas, magis varium esse, in quo alia sunt similia, alia non sunt: itaque sicut abacum argento ornari, ut alia paria sint, alia disparia, sic orationem. 47. Rogant, si similitudo sit sequenda, cur malimus habere lectos ¹³⁸ alios ex ebore, alios ex testudine, sic item genere aliquo alio. Ad quae dico non dissimilitudines* solum nos, sed similitudines* quoque sequi saepe: idque ex

Aldus. *frix* codd. *frux* vg. quod reieci, quod Varronis tempore non audiebatur, nisi in lectione antiquiorum poetarum. Eadem scripturae varietas in sequentibus ter redit. *exemptum*] vg. ex Aldina. *exemplum* codd.

45. *aiunt*] VIII, 37. *et in maiore parte est*] Post haec vv. addunt F. et a. (sed de hoc dubito) *et in minore parte est*, quibus sententia loci pervertitur. Hoc dicit scriptor, eorum, qui similitudinem tollunt, quod in maiore parte orationis non sit, duplicem esse errorem: primum quod negent in maiore parte eam esse, cum sit in maiore parte; alterum quod negent omnino esse similitudinem, si in maiore parte non sit, quod ea sit, etiamsi sit in minore parte. *et si in minore sit*] *et si in minore parte est et si in minore parte sit* G., quod h. l. notavi, ut appareret, quam facili errore plura hic vocabula addi potuerint. *tamen sit*] Asterisco significavi locum, unde vv. *in maiore* expulsa sunt, quae habent codd. Ea expellenda esse iam intellexerat Spengelius.

46. *dicunt*] VIII, 32. *sequi*] om. codd., additum est in cod. B. et vg. *iucunditas*] codd. sed *iocunditas* G. *est iucunda* vg. fortasse recte. *alia paria sint alia disparia*] sic locum explevit cod. B. et volgatae scripturae auctor. *alia disparia* GHa. *alia paria* F.

47. **solum nos, sed similitudines**] conii. addidi. Minore molimine locum correxisse videri potest Henr. Stephanus, qui scripsit: *dico nos*

eadem suppellectili licet videre; nam nemo facit triclinii lectos, nisi pareis et materia et altitudine et figura. ⁴⁹⁰
 Quis facit mappas trincliniares non similis inter se? quis pulvinos? quis denique caetera, quae unius generis sint plura? 48. Cum, inquit, utilitatis causa introducta sit oratio, sequendum non quae habeat similitudinem, sed quae utilitatem. Ego quidem utilitatis causa orationem factam concedo, sed ut vestimentum; quare ut hic similitudines sequemur, ut virilis tunica sit virili similis, item toga togae, sic mulierum stola ut sit stolae proportionem et pallium pallio simile: sic cum sint nomina utilitatis causa, tamen virilia inter se similia, item muliebria inter se sequi debemus.

* * *

49. Quod aiunt ut persedit et perstitit, sic ³⁴
 . . . percubuit quoniam non sit, non esse analogiam, vel in hoc errant, quod duo posteriora ex prioribus ⁴⁹¹ declinata non sunt, cum analogia polliceatur ex duobus similibus similiter declinatis similia fore. 50. Qui ³⁵
 dicunt, quod sit ab Romulo Roma et non Romula, neque, ut ab ove ovilia, sic a bove bovia, non esse analogias, errant, quod nemo pollicetur e vocabulo

similitudines quoque sequi. Illud tamen probabilius esse iudicabit, qui Varronis librorum naturam noverit. *saepe: idque]* conii. scripsi. *saepe itaque* codd. ita ut ante v. *saepe* interpungatur. *Quis]* a. ut videtur, sicut vg. *qui* cett. codd.

48. *inquit]* Vertranius, Scioppius. *inquit* codd. V. VIII, 28. *sequemur]* vg. *sequeremur* codd. *stolae]* vg. *stola* codd. *proportionem* iungendum est cum sequenti v. *similis.* V. IX, 29. 33. 62. et cf. annot. ad VIII, 68.

Lacuna cur h. l. non exiguam disputationis partem intercepisse arbitrer, ex argumento libri supra disposito apparebit. Illo loco si ordinem sententiarum recte indicavi: non opus erit ut ea, quae §. 49. scripta sunt, aliunde huc transposita esse existimemus: quae opinio est Spengelii, Emend. Varron. p. 19.

49. *sic . . . percubuit]* Hic deesse alterum ex duobus posterioribus vocabulis, quae Varro ipse postea scribit se posuisse, vidit Spengelius. *vel]* proposuit Spengelius. *ut* codd. nisi quod, quae inter *analogias* et *analogia* leguntur, om. H. *et* vg. *errant]* vg. *erant* codd.

50. *dicunt]* VIII, 54. 80. *ovilia]* et *bovia]* vg. *ovilla* et *bovilla* codd. *non esse]* a., nisi fallimur varietate scripturae proposita, sicut coniecerat Henr. Stephanus. om. F. *non* om. GH.

vocabulum declinari recto casu singulari in rectum singularem, sed ex duobus vocabulis similibus casus similiter declinatos similes fieri.

36 **51.** Dicunt, quod vocabula literarum Latinarum ⁴⁹² non declinentur in casus, non esse analogias: hi ea quae natura declinari non possunt, eorum declinatus requirunt, proinde ut non ea dicatur esse analogia, ¹³⁹ quae ab similibus verbis similiter esset declinata. Quare non solum in vocabulis literarum haec non requirenda analogia, sed ne in syllaba quidem ulla, quod dicimus hoc *ba*, huius *ba*, sic alia. **52.** Quod si quis ⁽¹¹¹⁾ in hoc quoque velit dicere esse analogias rerum, tenere potest; ut enim dicunt ipsi alia nomina, quod quinque habent figuras, habere quinque casus, alia quattuor, sic minus alia: dicere poterunt esse literas ac syllabas in vocibus, quae singulos habeant casus. In rebus ⁴⁹⁵ plurimis quemadmodum inter se conferent ea, quae quaternos habebunt vocabula casus, item ea inter se quae ternos: sic quae singulos habebunt, ut conferant inter se dicentes, ut sit hoc *A*, huic *A*, esse hoc *E*, *huic *E*.

37 **53.** Quod dicunt, esse quaedam verba, quae ha-

51. *Dicunt*] *Qui dicunt* con. Spengelius. Sed Varro infra §. 55. 68. 70. 72. et saepius quae opposita sunt, sic refellit, ut incipiat: *Dicunt, negant, reprehendunt.* *esset declinata*] FHa. *esse declinata* G. *declinatis similia declinat* cod. B. et vg. Codd. lectionem sic posse defendi existimabam, si *analogiae* dicerentur singula analogiae exempla sive analogia in casibus, in temporum formis et sic aliis. *ne*] vg. om. FGH. sed habet a., si eius scriptura diligenter enotata est. *ba*] utroque loco GHa. *ha* F. *ab* cod. B. et vg., male: nam de syllabis, quae non sunt vocabula, dicitur.

52. *poterunt*] GHa. *poterint* F. quod miror in ordinem recipi potuisse. *vocibus*] con. scripsi. *voce* codd. *conferent*] cf. VIII, 63. *vocabula*] con. scripsi. *vocabulis* codd. *quae ternos*] con. Koelerus Lit. crit. p. 21. *quaternos* codd. Diptota scriptor consulto omisisse videtur, quoniam rariora haec sunt in lingua Latina. **huic E*] Ante h. vv. codd. addunt *huiusce e.*, quae orta sunt ex prava iunctione vv. *huice*. Hinc fecere interpolatores *huius E*. Expellenda ea esse vidit Spengelius. Cf. ann. ad VIII, 63.

53. *Quod dicunt*] Nunc nullus est locus in octavo libro, cui haec opponi poterint. Sed statuendum est, vel in illa Varronis disputatione vel in alio libro contra Aristarcheos scripto cum *v. caput* coniunctum fuisse nihil tauquam exemplum vocabuli, cuius par reperiri non posset. Sic

beant declinatus ut caput, quorum par reperiri quod non possit, non esse analogias: respondendum, sine dubio, si quod est singulare verbum, id non habere analogias. Minimum duo esse debent verba, in quibus sit similitudo. Quare in hoc tollunt esse analogias. ⁴⁹⁴
54. Sed in nihil vocabulum recto casu apparet in hoc:

Quae dedit ipsa capit, neque dispendi facit hilum;
 quod valet nec dispendii facit quidquam. Idem hoc obliquo apud Plautum:

*Video enim te nihili pendere prae Philolache
 omneis homines;*

quod est ex ne et hili; quare dictus est nihili qui non hili erat: casu *non mutante*, cum commutatur de ⁴⁹⁵ quo dicitur. De homine dicimus enim, hic homo nihili est, et huius hominis nihili, et hunc hominem nihili. Si in illo commutarem, diceremus, ut hoc linum et libum, sic nihilum, non hic nihili, et ut* huic lino et ¹⁴⁰ libo, sic nihilo, non huic nihili. Potest dici patricus casus, ut ei praeponantur praenomina plura, ut hic casus Terentii, hunc casum Terentii; hic miles legionis, huius militis legionis, hunc militem legionis.

55. Negant, cum omnis natura sit aut mas aut ³⁸ femina aut neutrum, non* debuisse ex singulis vocibus

apertiora fient quae sunt in §. 54. *par]* codd., puto, omnes. *pars* vg. *tollunt esse analogias]* His verbis scriptor non interrogat, sed concedit, in v. *caput* tolli analogiam eo quod plane singulare sit; v. *nihil* autem analogia destitutum esse negat.

54. *in nihil]* Scioppius. *initium* codd. *in hoc]* Ennii loco. *ipsa]* Scioppius. *ira* codd. *capit]* Scaliger. *caput* codd. *Plautum]* Mostellaria I, 3, 88. *enim]* codd. Plauti libri omittunt. *Philolache]* vg. *Philolacho* codd. *Philolachete* Vertranius, Scioppius. *casu *non mutante*]* Haec ausus sum scriptori de meo impertire, cum in codd. nihil esset nisi *casu tum*. Verum tamen sensus illud vel simile aliquid postulat. De intransitivo v. *mutare* usu cf. V, 101. 170. IX, 64. *dicimus enim]* *enim dicimus* a., quod voluerat Scioppius. *libum]* con. *linum* codd. Et sic item postea. *et ut*]* con. scripsi. *et FGa.* om. H. *ut* con. Spengelius. *praeponantur]* scripsi. *praeponuntur* codd.

55. *Negant]* cf. VIII, 47. *non*]* con. addidi, ne Cratetei ipsi secum pugnent. Nam ex horum sententia, si analogia esset, in quoque vocabulo debuissent esse omnia trina genera. Post *negant* quaedam

ternas vocabulorum figuras fieri, ut albus, alba, album; nunc fieri in multis rebus binas, ut Metellus Metella, Ennius Ennia; nonnullis singula, ut tragoedia, comoedia; sic esse Marcum, Numerium, at Marcam, at Numeriam non esse; dici corvom, turdum, non dici corvam, turdam; contra (112) dici pantheram, merulam, non dici pantherum, merulum. Nullius nostrum filium et filiam non apte discerni marem ac feminam, ut Terentium et Terentiam; contra deorum liberos et servorum non itidem, ut Iovis filium et filiam Iovem et Iovam: item magnum numerum vocabulorum in hoc genere non servare analogias. 56. Ad haec dicimus, omnis orationis, quamvis res natura subsit, tamen si ea in usum non pervenerit, eo non pervenire verba: ideo equos dicitur et equa; in usu enim horum discrimina: corvos et corva non, quod sine usu id, quod dissimilis natura. Itaque quaedam aliter olim ac nunc: nam erat* cum omnes mares et feminae dicebantur columbae, quod non erant in eo usu domestico quo nunc; nunc* contra propter domesticos usus quod internovimus, appellatur mas columbus, femina columba. 57. Natura cum tria genera transit, et id est in usu discriminare: totum denique apparet, ut est in doctus et docta et doctum; doctrina enim per tria haec transire potest et usus docuit discriminare doctam rem ab homi-

excidisse suspicatus erat Spengelius. *Metella]* vg. *Metellae* F. *metelle* cett. codd. *corvum]* et *corvam]* vg. *corbum* et *corbam* codd. *nostrum]* vg. *neutros* codd. *apte]* vg. *apta* codd. *itidem]* vg. *ididem* FG. *id idem* Ha. *filiam Iovem]* codd. *filiam non Iovem* vg. sed repetita negandi particula non opus est.

56. *res natura subsit]* cf. supra §. 37. *in usum]* vg. *usu* codd. *equos]* *equus* codd. *discrimina]* vg. *discrimine* codd. *corvos]* *corvus* codd. nisi quod *corus* H. pr. m. *natura]* codd. *naturae* Vertranius. Illud retinui hoc sensu, ut Varro dicat, nullius esse usus, quod in corvo et corva dissimilis est natura. Naturam autem eam intelligit, qua mares sunt et feminae. *erat*]* coni. et FGa. *etiam* H. *cum]* scripsit Spengel. *tum* codd. *dicebantur]* G. *dicerentur* FHa. *nunc*]* addendum esse vidit Spengelius.

57. *Natura]* *nā* H. unde *natum nam* G. *discriminare]* Aldus. *discrimina* codd. *doctus]* vg. *docto* codd. quod non plane impro-

nibus et in his marem ac feminam. In mare et femina et neutro neque natura maris transit, neque feminae, neque neutra; et ideo non dicitur feminus, femina, feminum, sic reliqua; itaque singularibus ac secretis vocabulis appellati sunt.

58. Quare in quibus rebus non subest similis natura aut usus, in his vocabulis huiusmodi ratio quaeri non debet. Ergo dicitur, ut surdus vir, surda mulier, surdum theatrum; quod omnes tres res* ad auditum sunt comparatae; ⁴⁹⁹ contra nemo dicit cubiculum surdum, quod id* ad silentium, non ad auditum; at si fenestram non habet, dicitur caecum, ut caecus et caeca; quod omnia* lumen habere debent.

59. Mas et femina habent inter se natura quandam societatem: *contra nullam plerumque habent societatem* neutra cum his, quod non* sunt diversa inter se, quodque de his perpauca sunt quae habeant quandam communitatem. Dei et servi nomina quod non item ut libera nostra transeunt, eadem est causa: quod ad usum attinet, institui opus fuit de liberis, de reliquis nihil attinuit, quod in servis gentilicia natura non subest in usu, in nostris nomini- ¹¹³⁾ bus, qui sumus in Latio et liberi, necessaria. Itaque ibi apparet analogia ac dicitur Terentius vir, Terentia mulier.

60. Tertium genus in praenominibus

bandum est. *doctam rem]* GHa. *doctas res* F. *maris]* scripsi
suadente Spengelio. *mases* codd. *mas* vg.

58. *dicitur]* F. *igitur* Ga. In H. est nota *s* cum supraposito *c.* *tres res*]* conii. scripsi. *tres* codd. *cae res* quidam apud Augustinum. *quod id*]* conii. addidi. *quod sit* Scioppius. **lumen]* Ante h. v. omisi *habent*, id ortum putans ex duplici lectione: *omnia habent lumen*, et *omnia lumen habere debent*. Haec enim verba cum antecedentibus vv. coniunxi, cum priores post *lumen ὑποστυγμῆ* et post *mas et femina* plene interpungerent.

59. : **contra nullam plerumque habent societatem*]* conii. inferre ausus sum, cum haec vel similia verba (sed haec ipsa posui, ut lacunae causa appareret) ad Varronis mentem, si eam recte percepi, necessaria sint. Nam dicit nunc de iis vocabulis, quae quod non ternas, sed binas habeant figuras, analogiae obstare dixerant Cratetei. *non*]* conii. addidi, probabilem in omnibus hisce sensum secutus. *inter se]* Ga. *interest* FH. *non inter se* vg. *quodque]* vg. *quoque* codd. *est]* scripsi suadente Spengelio. *et* codd., nisi forte H. habet *ex*, ut vg. legitur.

60. *Tertium]* Victorius. *Terentium* codd. sed de a. nihil memo-

- ⁵⁰⁰ ideo non fit item, quod haec instituta ad usum singularia, quibus discernerentur nomina gentilia; ut ab numero **Secunda, Tertia, Quarta**; in viris ut **Quintus, Sextus, Decimus**, sic ab aliis rebus.
- ¹⁴² Cum essent duo Terentii aut plures, discernendi causa, ut aliquid singulare haberent, notabant: forsitan ab eo, qui mane natus esset*, ut is **Manius** diceretur*; qui luci, **Lucius**; qui post patris mortem, **Postumus**.
- ⁵⁰¹ **61. E** quibus, cum item accidisset feminis, proportionem ita appellata declinarant praenomina mulierum antiqui, **Mania, Lucia, Postuma**. Videmus enim **Maniam** matrem **Larum** dici; **Luciam Volaminiam Saliorum** carminibus appellari; **Postumam** a multis post patris mortem etiam nunc appellari. **62. Quare** quocunque progressa est natura, cum usu vocabuli similiter proportionem propagata est analogia; cum, in quibus declinationibus voluntariis maris et feminae et neutra quae voluntaria, non debeant similiter declinari, sed, in quibus naturales sint declinatus, hi qui esse reperiuntur. Quocirca in tribus generibus nominum inique tollunt analogias.
- ³⁹ **63. Qui** autem eas reprehendunt, quod alia vocabula singularia sint solum ut **cicer**, alia multitudinis solum ut **scalae**, cum debuerint omnia esse duplicia

ratur. *Secunda*] Quod ante hoc nomen vg. additur *Prima*, om. codd., quapropter id inferre nolui, quanquam id in titulis rarum non est. Ceterum non sine causa factum est, ut in maribus praenomina a maiore numero, in feminis a minore sumpta magis in consuetudine essent. *esset**] et *diceretur**] coni. sic transposui, ut locum inter se mutarent. *Lucius*] vg. *Lucilius* codd. nisi quod a. *Lucius* habere videtur.

61. E quibus] a. *E quibus quae* FGH. ut vg. *antiqui*] coni. scripsi. *antiqua* codd. ut vg. *matrem Larum*] cf. Varro ap. Arnob. adv. gent. III, 41. Macrobr. Sat. I, 7. *Volaminiam*] FGa. *Voluminam* H. *Volumniam* vg.

62. vocabuli] vg. *vocabula* codd. *cum*] Hinc priores aliam sententiam ordiebantur. *neutra*] coni. scripsi. *neutri* codd. *maris et feminae et neutra* habui pro nominativis, quibus cogitatione sint addendum. *reperiuntur*] Quaedam deesse pronunciat Spengelius. Non accedo, modo suppleas ex superioribus: *similiter declinari debeant mares et feminae et neutra*, quos declinatus etiam reperiri adiicit. *inique*] vg. *in quae* codd. sed a. illud habere videtur.

63. reprehendunt] VIII, 48. cf. X, 54. *equos*] *equus* codd.

ut equos, equi, analogiae fundamentum esse obli-
viscuntur naturam et usum. Singulare est, quod natura
unum significat ut equos, aut quod coniuncta quodam-
modo ad unum usum ut bigae: itaque ut* dicimus
una Musa, sic dicimus unae bigae. 64. Mul-
titudinis vocabula sunt unum infinitum ut Musae, alte-
rum finitum ut duo, tres, quatuor; dicimus enim ut
hae Musae, sic unae bigae et binae et trinae bigae:
sic deinceps. Quare tam uni et unae et una quodam-
modo singularia sunt, quam unus et una et unum;
hoc modo mutat, quod altera in singularibus, altera¹⁴³
in coniunctis rebus; et ut duo, tria sunt multitudinis,¹¹⁴
sic bina, trina. 65. Est tertium quoque genus,
singulare* in multitudine, ut uter: in quo multitudi-⁵⁰³
nis, ut utri*, utrae. Inde uter poëta singulari,
utri poëtae multitudinis est. Qua explicata natura, ap-
paret non debere omnia vocabula multitudinis habere
par singulare; omnes enim numeri a duobus susum
versus multitudinis sunt, neque eorum quisquam habere
potest singulare compar. Iniuria igitur postulant, si
qua sint singularia, oportere habere multitudinis. 66.
Item qui reprehendunt, quod non dicatur ut unguen-⁴⁰
tum unguenta, vinum vina, sic acetum aceta,
garum gara, faciunt imperite, qui ibi desiderant multi-
tudinis vocabulum, quae sub mensuram ac pondera
potius quam sub numerum succedunt; nam in plumbo,⁵⁰⁴
oleo, argento, cum incrementum accessit, dicimus;
multum oleum, sic multum plumbum, argen-

Et sic postea. *naturam et usum*] scripsi. *naturam et (ut H.) usu*
(*usus* GH.) codd. *naturam. Nam et usu* vg. Scilicet *nam* natum est
ex scriptura contracta *nam*; hinc postea orta prava distinctio; qua loci
sententia turbata est. Cf. IX, 37. *ut**] addidi suadente Spengelio.

64. *hae Musae*] An scripsit Varro: *una Musa et duae Musae?*
uni et unae] G. et fort. H. ut vg. *unae et uni* cett. codd.

65. ** in multitudine ut*] conii. scripsi. *ut in multitudine* codd.
Illud sensus flagitare videbatur. Nam *uter* cum unum inter duos significet,
lici poterat a Varrone *singulare in multitudine. utri*, utrae*] conii.
scripsi. *utre* Fa. *utrae* GH. *uter, utrei* vg. *Inde*] conii. *id est*
H. .I. Ga. Cf. Praefationis caput de codicis antiquissimi scriptura.
unt] om. a.

66. *argento*] vg. *aceto* codd. *dicimus*] vg. *dicimus enim*

tum; non multa olea, plumba, argenta: quom quae ex hisce fiant, dicamus plumbea et argentea (aliud enim cum argenteum; nam id tum cum iam vas; argenteum enim, si pocillum aut quid item); quod pocilla argentea multa, non quod argentum multum. 67.

Ea, natura in quibus est mensura, non numerus, si genera in se habent plura, et ea in usum venerunt e
 505 genere multo: sic vina, unguenta dicta; alii generis enim vinum quod Chio, aliud quod Lesbo: sic ex regionibus aliis quae ipsa† dicuntur, nunc melius unguenta, quoi nunc genera aliquot. Si item discrimina magna essent olei et aceti et sic ceterarum rerum eius-
 144 modi in usu communi, dicerentur sic olea, ut vina.

Quare in utraque denique re scindere conantur analogiam, et quom in dissimili usu similia vocabula quae-
 runt, et quom item ea quae metimur, atque ea quae
 41 numeramus, dici putant oportere. 68. Item reprehendunt analogias, quod dicantur multitudinis nomine

506 publicae balneae, non balnea, contra quod privati dicant unum balneum, quod plura balnea non* dicant: *idemque item contra*, quod scalae et aquae caldae

codd. quom quae] scripsi. cum quae G. ut vg. cum (quom a.) que cett. codd. (aliud enim . . . item)] Parentheseos signa addidi, ut argentea coniungeretur cum vv. quod pocilla argentea multa. argenteum enim] vg. argentum enim codd.

67. e] conii. scripsi. a GH. a' a. et F. sic vina, unguenta dicta] Haec apodosin faciunt ad: si ea genera habent plura. Non negandum tamen, faciliorem futurum esse transitum ab altera orationis parte ad alteram, si interpositum esset: etiam multitudinis dicuntur. alii] Hac patrici casus forma Varro usus est etiam de R. R. I, 2. cf. alio in his libris, X, 15. vinum quod Chio] Huic Scaliger comparat Graecum οἶνος Χιόθεν, et Plautinum: Hospes Zacyntho. Similia etiam ὄπλα ἀπ' Ἀργεος, cuiusmodi multa extant. ipsa†] Certe: ipsae oporteret. Sed neque hoc posui, quia locum totum mendosum habeo, et potius tale aliquid a Varrone scriptum esse existimo: ex regionibus Arabiis quae Petraea dicuntur. quoi] G. cui cett. Singularis non offendet post dicta de quo ad V, 108. et quod ad VI, 39. ut vina] vg. et vina codd. et quom in] scripsi. et cum in vg. sed quom in a. sed cum in cett. codd. putant] vg. putent codd.

68. reprehendunt] VIII, 48. balnea non*] non addidi succedente Popma. balneas Spengel. Illud sequenti disputatione comprobatur: quanquam interdum iam a Cicerone et post Varronem a multis balneas dictum esse constat. *idemque item contra*] Haec verba in codd leguntur eo loco, quo posui verba: *Quibus responderi potest, non esse

pleraeque* multitudinis vocabulis sint appellata, neque¹¹⁵⁾ eorum singularia in usum venerint. *Quibus responderi potest, non esse reprehendendum; quod* primum balneum (nomen ut Graecum introiit in urbem) publice ibi consedit, ubi bina essent coniuncta aedificia lavandi causa; unum ubi viri, alterum ubi mulieres lavarentur: ab eadem ratione domi suae quisque, ubi lavatur, balneum dixerunt; et quod non erant duo, balnea dicere⁵⁰⁷ non consueverunt, cum hoc antiqui non balneum, sed lavatrinam appellare consuissent. 69. Sic aquae caldae, ab loco et aqua quae ibi scateret, cum ut cohererentur venisset in usum nostris, cum aliae ad alium morbum idoneae essent, eae cum plures essent, ut Puteolis et in Tuscis, quibus utebantur, multitudinis potius, quam singulari vocabulo appellarunt. Sic scalas, quod ab scandendo dicantur et singulos gradus scanderent, magis erat quaerendum, si appellassent singulari vocabulo scalam, cum origo nominatus ostenderet contra.

70. Item reprehendunt de casibus, quod quidam⁴²

*reprehendendum, quod**, quae ex illorum sede eo transtuli. Qui haec permutatio locorum facta sit, nescio: sed dubito, an alio modo sententiarum ordo restitui nequeat. Nam cum infra aquae caldae et scalae cur multitudinis sint doceatur, hoc superiore loco de iisdem dicta ad reprehensionem eorum vv. pertinere oportet. Ceterum bis posui *quod*, quod in codd. semel tantum, inter *reprehendendum* et *scalae*, legitur. *pleraeque**] coni. scripsi. *pleraque* codd. Sed *appellata* et *eorum* retinui, quod haec de vocabulis *scalae* et *aquae caldae* dicuntur. Post *pleraeque* sterisco indicavi locum, unde sustuli vv. *quae cum causa* (eam H.) codd., quorum corrigendorum viam invenire mihi non contigit. *ut*] coni. scripsi. *et* codd. *dixerunt*] GHa. *dixerint* F. *consueverunt*] a. *consueverunt* cett. Cf. IX, 14. *consuissent*] a., si recte otatum est, ut vg. *consuescent* cett. codd.

69. *scateret*] Ga. *scaterent* F. *staret* H. *venisset*] a. *venissent* cett. codd. *eae*] GHa. *hae* F. Ante h. v. delevi punctum, *im* quae secuntur ad explendam sententiam adhiberi oporteat. Sed etiam *c* locus propter maiorem numerum relativorum membrorum Varronis more *ingestorum* et *implicatorum* non intellectus erat. Postquam, dicit Varro, *usum* venerat, ut aquae caldae frequentarentur, cum plures essent *quibus* homines utebantur (nam aliae ad alium morbum idoneae erant): *multitudinis* vocabulo dictae sunt aquae. *dicantur*] *dicuntur* GHa.

70. *reprehendunt*] cf. VIII, 49. *aut*] Ga. *autem* H. *et* F.

Lacunam cur h. l. libri non exiguam partem hausisse statuam, ex *gumenti* dispositione apparet: ex qua praeterea colligi arbitror, locum

145 nominatus habent rectos, quidam obliquos: quod dicunt
508 utrosque in vocibus oportere. Quibus idem responderi
potest, in quibus usus aut natura non subsit, ibi non
esse analogiam; . . .

* * *

71. sed nec in vocabulis quae declinantur, si
transeunt e recto casu in rectum casum, quae tamen
fere non discedunt ab ratione sine iusta causa, ut hi,
qui gladiatores Faustini; nam quod plerique dicun-
tur, ut tris extremas syllabas habeant easdem, Cascel-
liani, Aquiliani, Caeciliani, animadvertant, unde
oriuntur, nomina dissimilia Cascellius, Caecilius, Aquil-
lius, * Faustus; quod si esset* Faustius, recte dicerent
Faustianos; sic a Scipione quidam male dicunt Scipio-
509 ninos; nam est Scipionarios. Sed ut dixi, quod
ab huiuscemodi cognominibus raro declinantur cogno-
mina, neque in usum etiam perducta, natant quaedam.

* * *

43 72. Item dicunt, cum sit simile stultus, luscus,
et dicatur stultus, stultior, stultissimus, non
dici luscus, luscior, luscissimus, sic in hoc genere
(116 multa. Ad quae dico, ideo fieri, quod natura nemo
lusco magis sit luscus, cum stultior fieri videatur.

44 73. Quod rogant, quor non dicamus mane, ma-
nius, manissime, item de vesperi: in tempore vere magis

qui sequitur de Faustinis et Cascellianis non ex hac de declinatione casuali
disputatione superesse, sed fragmen esse ruinae, qua supra inter §. 48. et
49. argumentum de declinatione nominandi fere totum nobis subtractum est.
Hacpropter hunc locum etiam a sequente lacunae signis disiunxi.

71. nec] conii. scripsi. ne codd. gladiatores Faustini] conii
gladiatores Faustinos codd. gladiatores dicunt Faustinos] vg. Cascel-
liani] F. casceliani Ha. castelliani G. Postea Cassellius F. Casellius
G. Cassellius H. Casellius a. Nomen Cascellius in lapidibus extat
Caeciliani] additur vg. om. codd., nisi forte habet a. Ductum id est
sequentibus. animadvertant] vg. animadvertunt codd. *Faustius
quod si esset*] conii. addidi. Excidisse ea verba, post tot exempla nemo
mirabitur. Faustii nomen rarissimum, cognomen Faustus satis notum est
natant] Fa. notant GH. Sic etiam infra X, 16.; et idem natant et
cod. Glogav. reddendum Ciceroni de N. D. I, 43., quauquam ab Heindorfio
improbatur.

72. dicunt] VIII, 78.

et minus esse non potest, ante et post potest; itaque prius est hora prima quam secunda, non magis hora; sed magis mane surgere tamen dicitur, qui primo mane ⁵¹⁰ surgit, quam qui non primo. At enim dies non potest esse magis, quam mane; itaque ipsum hoc quod dicitur magis, sibi non constat, quod magis mane significat primum mane, magis vespere novissimum vesper.

74. Item ab huiuscemodi similitudinibus reprehenditur analogia, quod, cum sit anus, cadus simile, et ¹⁴⁶ sit ab anu anicula, anicilla, a cado duo reliqua* non sint propagata; sic non dicatur a piscina, piscinula, piscinilla. Ad huiuscemodi vocabula analogias esse, ut dixi, ubi magnitudo animadvertenda sit in inoquoque gradu, eaque sit in usu communi, ut est ⁵¹¹ cista, cistula, cistella, et canis, catulus, catellus; quod in pecoris usu non est. Itaque consuetudo, frequentius res in binas dividi parteis ut maius et minus, ut lectus et lectulus, arca et arcula, sic alia.

75. Quod dicunt, casus alia non habere rectos, ⁴⁶ alia obliquos et ideo non esse analogias, falsum est. Negant habere rectos, ut in hoc frugis, frugi, frugem, item colis, coli, colem*, obliquos non

73. *rogant*] VIII, 76. *non*] G. ut vg. om. codd. *de vesperi, in tempore*] coni. Popma. *de vespertino tempore* codd. *vespere, vesperius, vesperrime, mane aut vespere* inferre volebat Henr. Stephanus. *vespere* loco v. *vere* ponunt Vertranius et Scioppius, sed *vere*, id est proprie sive: si omnia recte se haberent), h. l. aptissimum est. *non primo*] coni. scripsi. *non prior* codd. *At*] coni. ut codd.

74. *reprehenditur*] VIII, 79. *sit*] om. a. *reliqua**] post v. expunxi *quod*, quod est in codd. *analogias esse*] FGa. *analogias* H. *analogia est* Aldus. Codd. lectio quodammodo excusanda est in anacoluthi genere, quod etiam V, 23. observatur, quo loco accusativus in infinitivo pendet a vv. *ut putant*. Sed h. l. haec structura multo inderabilior est. *eaque*] coni. *ea quae* FGa. *et quae* H. *dividi*] codd. *dividit* vg. Cf. *in consuetudine aliter dicere* VIII, 74. *quibus ius in parentare* VI, 13.

75. *Quod dicunt*] Manifestum est, his continuari disputationem pra §. 70. inchoatam; et probabile, hos locos olim fuisse minore spatio siunctos. Nunc in hac eius libri perturbatione ordinem restituere vix poterimus. *colis, coli, colem**] coni. *rolem rolis role* FGa. *roles* H. *Cole* pro caule Cato et Varro saepe utuntur. Cf. annot. V, 95. *Roris* exemplum, quod vg. hic ponitur, ad id de quo dicitur,

habere, ut in hoc **Diespiter, Diespatri, Diespitrem, Maspiter, Maspatri, Maspitrem.** 76. Ad haec
 512 respondeo et priora habere nominandi et posteriora obli-
 quos. Nam et frugi rectus est natura frux, at secun-
 dum consuetudinem dicimus ut haec avis, haec ovis,
 sic haec frugis. Sic secundum naturam nominandi est
 casus colis, secundum consuetudinem colis, cum utrum-
 que conveniat ad analogiam, quod et id quod in con-
 suetudine non est, cuiusmodi debeat esse apparet, et
 quod est in consuetudine nunc in recto casu, eadem
 est analogia ac pleraque, quae ex multitudine cum
 transeunt in singulare, difficulter efferuntur ore. Sic
 cum transiretur ex eo quod dicebatur hae oves, una
 non est dicta ous*, sed additum I ac factum ambiguum
 516 verbum, nominandi an patrici esset casus, ut ovis et
 (117) avis. 77. Sic in obliquis casibus cur negent esse
 147 Diespatri, Diespitrem, non video, nisi quod minus est
 tritum in consuetudine, quam Diespiter: quod nihili
 argumentum est; nam tam casus, qui non tritus est,
 quam qui est. Sed esto in casuum serie alia vocabula
 non habere nominandi, alia de obliquis aliquem: nihil
 enim ideo, quo minus siet ratio, percellere poterit hoc
 514 crimen. 78. Nam ut signa quae non habent caput

ineptum est. *Maspiter*] codd. *Marspiter* vg. et sic deinde. C.
 ann. ad VIII, 49. Fortasse ante *Diespatri* et *Maspatri* negandi par-
 ticula addenda est. Vg. *Diespatri, Diespitrem* et *Maspatri, Maspitrem*
 omittuntur.

76. *colis*] con. *rois* FGH. *rolis* a. *colis*] con. *rolis* FGa.
rolis H. *ac*] codd. *ad* vg. Dicit *colis* esse eadem analogia, quae
 multa sint, quae pronuciari nequeant nisi vocalem i inter extremam lite-
 ram s et praecedentem assumant. *hae*] vg. *haec* codd. quod h. i.
 defendi nequit, quanquam aliis tenuimus, V, 98. VI, 73. VII, 64. *ous*,
 vg. *ous sine una* codd. sed de a. non constat. *esset*] scripsi sur-
 dente Spengelio. *esse* codd. *sit* vg. *ut ovis et avis*] Fortasse a
 scribendum sit: *ovis ut avis*.

77. *nihili*] emendavit Augustinus. *in nihil* FGa. *nihil* H. *casus*
qui] *casus is, qui* con. Stephanus, fortasse recte. *esto*] conieci
 Spengelius. *est* codd. *siet*] scripsi. *si et* codd. Illud ne credas
 ἀρχαιώτερον esse quam pro Varronis more: etiam Ciceronem constat de
 pleniore *siet* et imminuto *sit* sic statuisse, ut utroque uti liceret. Orator
 47, 157. Sensus loci hic est: hoc quod illi obiciunt crimen non tantum
 habet vim, ut ullo modo prohibeat, quominus sit ratio. *poterit*
 GHa. *poterat* F.

aut aliam quam partem, nihilominus in reliquis membris eorum esse possunt analogiae: sic in vocabulis casuum possunt item fieri, ac reponi quod aberit, ubi patietur natura et consuetudo, quod nonnunquam apud poëtas invenimus factum, ut in hoc apud Naevium in *Clastidio*:

Vita insepulta laetus in patriam redux.

79. Item reprehendunt, quod dicatur haec *strues*,⁴⁷ hic *Hercules*, hic *homo*; debuisset enim dici, si esset analogia, hic *Hercul*, haec *strus*, hic *homon*. Haec ostendunt non analogiam non esse, sed obliquos casus non habere caput ex sua analogia; nam ut si in *Alexandri* statua imposueris caput *Philippi*, membra convenient ad rationem, si et ad *Alexandri* membrorum⁵¹⁵ simulacrum caput quod respondeat, non* item sit. Non, si quis tunicam in usu ita consuit, ut altera plagula sit angustis clavis, altera latis, utraque pars in suo genere caret analogia. 80. Item negant esse ana-⁴⁸logias, quod alii dicunt *cupressus*, alii *cupressi*; item de *ficis*, *platanis*, et plerisque arboribus, de quibus alii extremum *US*, alii *EI* faciunt. Id est falsum; nam debent dici *E* et *I*: *fici* ut *nummi*, quod est ut* *nummorum ficorum*: si essent plures *ficus*, essent⁵¹⁶

78. *aut aliam quam*] scripsi. *et aut aliquam* F. *et ut aliam aliquam* H. *et aut aliam aliquam* Ga. De *aliis* quis cf. ann. ad V, 170. *Anacoluthia*, quae est in praemisso casu nominandi *signa* et subsequente *patrico eorum*, attractione quadam explicari potest. *Clastidio*] Adde hoc fragmentum collectioni *Bothianae*, P. Sc. L. V, II. p. 13. Intellegitur ex h. l. *Varronis* tempore *nominativum redux* non fuisse in usu: nam quae *Scaliger* comminiscitur, plane *incredibilia* sunt.

79. *reprehendunt*] VIII, 94. *Hercules*] a. si accurate notatum est, ut vg. *Herculis* cett. codd. *debuisset*] GHa. *debuissent* F. *ostendunt non*] vg. *ostendunt nova* (*novam a.*) *non* codd. *nam*] g. *non* codd. *si et ad*] scripsi. *sic et ad* F. *sic et* GH. *sit et* d a. *non**] conii. addidi. Etiam si in singula parte alia sit forma, *eterarum analogiam* eo non tolli, contendit scriptor. *Non*] conii. *tam* codd. et vg.

80. *cupressi*] codd. quos in ea re, ut dixi in Praefatione, secutus sum, quanquam hic ipse locus qui sequitur inter eos est, qui a *Varrone* scriptum esse *cupressei*, *ficei*, ostendunt. *EI*] codd. *I* *Vertranius*, *cioppius*. *ut**] Post h. v. delevi verba *nummò fici*, quae sunt in manibus codd. (nisi quod omnia haec: *quod est . . . fici om. H.*), quod mihi persuaseram scribas, cum *nummorum ficorum* scribendum esset, denuo

148 ut manus; diceremus ut manibus, sic ficibus, et ut manuum, sic ficuum; neque has ficos diceremus, sed ficus, ut non manos appellamus, sed *manus; nec consuetudo diceret singularis obliquos casus huius fici, neque hac fico, ut non dicit huius mani, sed huius manus, et hac mano, sed hac manu.

49 81. Etiam illud putant esse causae, quor non sit analogia, quod Lucilius scribit:

Decussi sive decussibus est.*

(118 Qui errant, quod Lucilius non debuit dubitare, quod utrumque; nam in aere usque ab asse ad centussis numerus aes adsignificat, et eius numero finiti casus omnis a dupondio sunt, quod dicitur a multis duobus modis hic dupondius et hoc dupondium, ut hoc gladium et hic gladius; ab tressibus virilia multitudinis hi tresses et his tressibus, cum siet* singulare hic tressis et ab eo hoc tressi, et cum siet sic deinceps ad centussis. Deinde numerus aes non significat. 82. Numeri qui aes non significant, usque a quatuor ad centum, triplicis habent formas, quod dicuntur hi quatuor, hae quatuor, haec quatuor; quom perventum est ad miliarium, assumit singulare neutrum, quod dicitur hoc mille denarium, a quo multitudinis fit milia denaria. 83. Quare

incidisse in priora *nummi fici*, ut saepe fit in scribendo. addidi, suadente Spengelio. om. codd. neque vg. FHa. *fici* G.

*manus; nec dicit] vg. dicit

81. *analogia*] vg. *in analogia* codd. *Lucilius*] Lucilii reliquiae ed. Fr. Dousa p. 90, 6. *decussi**] con. *decuis* Fa. *decius* GH. *decussibus*] G. *decusibus* FHa. *decussis* vg. *omnis*] GHa omnes F. *cum siet**] scripsi. *confido* codd. Cf. ann. ad §. 77. *hic tressis et ab eo hoc tressi et cum siet**] scripsi, aucupans et quam artissime premens antiquae scripturae vestigia. *hoc tressis habeo et (ut H.) hoc tressis (tressis F.) confido* codd. *significat*] vg. *significans* codd. Postea plene interpunxi.

82. *miliarium*] con. scripsi. *mille quartum* codd. De a. nihil memoratur. *millenarium* Scioppius. Cf. §. 85. *mille denarium*] cf. VIII, 91. *milia*] scripsi. *mille milia* G. *millia* cett. cf. annot. ad VI, 36. Ex praecepto Plinii scribi *mille*, sed *milia*, docet Pompeius comm. artis Donati p. 172. 202. Lindem., quem testem mihi indicavit Lachmannus, postquam ipsam rem ex codd. Varronis didiceram. Cf. Heusinger. ad Cic. de offic. II, 21, 6. et Beier. ad eundem T. II. p. 402.

quoniam, ad analogias quod pertineat, non est ut omnia similia dicantur, sed ut in suo quaeque genere similiter declinentur: stulte quaerunt, quor as et dupondius et tressis non dicantur proportione, cum as sit simplex, dupondius fictus quod duo asses pendebat, tressis, ex tribus aeris quod sit. Pro assibus nonnunquam aes dicebant antiqui, a quo dicimus assem tenentes: *hoc aere, aeneaque libra, et mille aeris legasse.* 84.

Quare, quod ab tressis usque ad centussis numeri eiusdemmodi sunt compositi, eiusdemmodi habent similitudinem: dupondius quod dissimilis est, ut debuit, dissimilem habet rationem. Sic as, quoniam simplex est ac principium, et unum significat et multitudinis habet sensum* infinitum; dicimus enim asses: quos cum finimus, dicimus dupondius et tressis et sic porro. 85.

Sic videtur mihi, quoniam finitum et infinitum habeat dissimilitudinem, non debere utrumque item dici: eo magis, quod in ipsis vocalibus, ubi additur certus numerus in miliaris, aliter atque in reliquis dicitur; nam sic loquuntur: hoc mille denarium, non hoc mille denarii, et haec duo milia denaria, non duo milia denarii. Si esset denarii in recto casu atque infinitam multitudinem significaret, tunc in patrico denariorum dici oportebat, et non solum in denariis, victorialis, drachmis, nummis, sed etiam in viris idem servari oporteret, quom dicimus iudicium fuisse triumvirum, decemvirum, non triumvirorum*, decemvirorum.

denaria] codd. *denarium* con. Augustinus. Sed illud neque hoc loco ausus sum mutare propter superiorem VI, 37. 38. et inferiorem IX, 85.

83. *quoniam*] scripsi. *cum* F. *quo* GH. *quom* a. ut videtur, sicut *vg.* *as sit*] a. si recte refertur, ut *vg.* *adsit* cett. codd. *pendebat*] *vg.* *pendebant* codd. *hoc aere*] Scioppius. *hoc ab aerea* codd.

84. *ad centussis*] *vg.* *aducentussis* a. *ad ducentussis* cett. codd. Sed v. V, 170. *eiusdemmodi*] scripsi. *ex eiusdemmodi* codd. *eiusmodi* *vg.* *sensum**] con. *suum* codd.

85. *miliaris*] con. Spengel. (qui scribit *milliaris*). *militaris* codd. *loquuntur*] F. *milia*] *millia* codd. sed altero loco *milia* F. *denaria*] codd. Quartum hoc exemplum soloecae huius structurae. *denarium* *vg.* *drachmis*] *vg.* *et rachmis* F. *et rachinis* GHa. *oporteret*] Scioppius. *oportere* codd. *triumvirorum**] *vg.* om. codd. *decemvirorum*] *vg.* *centumvirorum* codd., unde suspicor Varronem de

86. Numeri antiqui habent analogias, quod omnibus est una novenaria regula, duo actus, tres gradus, sex decuriae, quae omnia similiter inter se respondent. Regula est numerus novenarius, quod ab uno ad novem ⁵²¹ cum pervenimus, rursus redimus ad unum; et hinc et novem et nonaginta* et nongenti ab una sunt natura novenaria: sic ab octonaria et deorsum versus ad singularia perveniunt. 87. Actus primus est ab uno ad nongenta, secundus a mille ad nongenta milia; quod idem valebat unum et mille, utrumque singulari nomine ¹⁵⁰ appellatur; nam ut dicitur hoc unum, haec duo, *sic hoc mille, haec duo* milia, et sic deinceps multitudinis in duobus actibus reliqui omnes item numeri. Gradus singularis est in utroque actu ab uno ⁵²² ad novem, denarius gradus a decem ad nonaginta, centenarius a centum ad nongenta. Ita tribus gradibus sex decuriae fiunt, tres miliariae, et tres minores. Antiqui his numeris fuerunt contenti. 88. Ad hos tertium et quartum actum ab deciens minorem, *a deciens miliens maiorem addentes*, imposuerunt vocabula; neque ratione, sed tamen non contra eam, de qua scribimus, analogian. Nam deciens cum dicatur hoc deciens, ut mille hoc mille, ut sit utrumque sine casibus vocis, dicemus ut hoc mille, huius mille,

trinis locutum fuisse iudiciis, triumvirum (capitalium), decemvirum (stlitibus iudicandis), centumvirum.

86. novenaria] vg. non anteponunt codd. regula] Scioppius. regulae codd. unum] G. unam cett. codd. et hinc] vg. et (ut GHa.) V hinc codd. novem et nonaginta*] con. Spengelius. IX (LX GHa.) et codd.

87. ad nongenta] vg. ad dcccc a. ^adcccc G. dcccc FH. milia] FGa. Postea milia ex G. notatur. *sic hoc mille, haec duo*] con. addidi. Similiter Scioppius. denarius] vg. denarios codd. a decem ad nonaginta] vg. decem ad LX codd. nisi quod H. decem ad hoc. ad nongenta] vg. dcccc codd. miliariae] scripsi. miliaria codd. miliariae vg. et tres] vg. et res codd. sed de a. nihil notatum.

88. minorem] scripsi. minores codd. *a deciens miliens maiorem addentes*] con. addidi, ductus iis quae praecesserunt. Ultimum vocabulum omissem, si eo carere possemus. contra] H. contra est cett. codd. Nam deciens] scripsi suadente Spengelio. Nam decienis G. nam ut decienis (decenis a.) cett. codd.

sic hoc deciens, huius deciens, neque eo minus ⁵²³ in altero, quod est mille, praeponemus hi mille, horum mille.

* * *

89. Quoniam in eo est nomen commune, quam ⁵⁰ vocant *ὀμωνυμίαν*, obliqui casus ab eodem capite, ubi erit *ὀμωνυμία*, *quo minus dissimiles fiant, analogia non prohibet. Itaque dicimus hic Argus, cum hominem dicimus, cum oppidum, Graecanice hoc Argos, cum Latine Argei. Item faciemus, si eadem vox nomen et verbum significabit, ut et in casus et in tempora dispariliter declinetur, ut faciamus a Meto, quod ⁵²⁴ nomen est, Metonis, Metonem; quod verbum est, metam, metebam.

90. Reprehendunt, cum ab eadem voce plura sunt ⁵¹ vocabula declinata, quas *συνωνυμίας* appellant, ut Sappho *et Psappha*, et Alcaeus et Alcaeo, sic Geryon, Geryoneus, Geryones: in hoc genere ¹²⁰ nere, quod casus perperam permutant quidam, non reprehendunt analogian, sed qui eis utuntur imperite. Quod quisque caput praeenderit, sequi debet eius ⁵²⁵ consequentis casus in declinando, ac non facere, cum ¹⁵¹ dixerit recto casu Alcaeus, in obliquis dicere Alcaeoni

89. Quoniam in eo] Possis scribere: Quom in recto casu. At haec temere invehere nolui, sed verisimilius habui, etiam inter hanc disputationis partem et illam de numeris quaedam intercuisse, quibus ea quae h. l. legimus praeparabantur. Cf. VIII, 68. *ὀμωνυμίαν*] vg. *omonimyan* FH. *omonimyam* G. *omonyniā* a. Similiter postea. *quo minus] vg. *obliqui casus quo minus* codd. Priora verba omisi, quamquam propter defectum antecedentium omnis hic locus obscurior est. *Graecanice*] Pius. *graecancerie* F. *grecaeaene* H. *graecam caene* G. In a. quaedam desunt. *Argei*] H. *Argi* cett. codd. *nomen et*] Pius. *nominet* codd. sed de a. non constat. *significabit*] Pius. *significavit* codd. nisi forte a. illud habet.

90. *συνωνυμίας*] vg. *synonymias* F. *sinonimyas* G. *si nominas* a. om. H. *et Psappha*] con. addidi, quoniam alteram Lesbiae poëtriae nominis formam excuisse in aperto est, fuisse autem huius nominis *ὑποκοριστικὸν Ψάπφα* (aliis *Ψάπφε* dicitur) ex Etymol. M. p. 485, 41. dudum intellectum est. V. Sapphonis fragmenta ed. Neue p. 18. 24. *Geryon*] vg. *gerion* codd. et sic in seqq. *Geryoneus*] scripsi. *gerionus* Fa. *gerionis* GH. *praeenderit*] FGa. *pretenderit* H. *consequentis*] scripsi auctore Spengelio. *consequenti* codd. *dicere*] aut hoc eiicien-

et Alcaeonem: quod si miscuerit, * non secutus erit analogias.

- 52 91. Reprehendunt Aristarchum, quod haec nomina Melicertes et Philomedes similia neget esse, quod vocandi casus habet alter Melicerta, alter Philomedes: sic qui dicat lepus et lupus non esse simile, quod alterius vocandi casus sit lupe, alterius lepus: sic socer, macer, quod in transitu fiat ab altero trisyllabum soceri, ab altero bisyllabum macri. 92. De hoc etsi supra responsum est, cum dixi de lana, ⁵²⁶ hic quoque amplius adiciam, similia non solum a facie dici, sed etiam ab aliqua coniuncta vi et potestate, quae et oculis et auribus latere soleant; itaque saepe gemina facie mala negamus esse similia, si sapore sunt alio: sic equos eadem facie nonnullos negamus esse similis, si natione exprocreati* dissimili. 93. Itaque in hominibus emendis si natione alter est melior, emimus pluris, atque in hisce omnibus similitudines non sumimus tantum a figura, sed etiam aliunde, ut in equis aetas, ut in gallis*, quouismodi faciant pullos, ut in pomis, quo sint succo. Si igitur idem sequitur in similitudine verborum quis, reprehendendum non est.

dum videtur, aut superiore loco *facere*. cum Augustino et aliis.

*non] et ante h. v. delevi

91. *Reprehendunt*] conii. Augustinus. *reprehendendum* Ha. *reprehendendum* FG. Hanc h. v. scripturam cum in aliis locis offerre soleat solus G., recipere eam in ordinem non sum ausus. Sed intelligo nunc etiam F. eundem sequi morem. V. Spengel. p. 531. et cf. 461. Neque dubito quin praehendo antiquior fuerit verbi forma, composita ex praeverbio *prae* et *hendo* s. *hando* quod Graecum est *χαρδάνω* (cuius altera forma *XENA* superest in *χαιομαι*), Gothicum *hinthan* capere, unde *handus* (manus qua capimus, praehendimus, v. Grimm. Gramm. II. p. 35.: sic Homerus *χεῖρες ἐχάρδαρον*); ex quo *præhendo* vocalis ante vocalem correptione factum est, ut dehinc et cõhibeo et vëhemens, et contractione *prendo*, ut *praebeo* ex *praehibeo* et *debeo* ex *dehibeo* et *deleo* ex *deleo* et huiuscemodi plura. *Philomedes*] scripsi. *Philomede* codd. ut vg. Cf. VIII, 68. *sic qui dicat*] cf. VIII, 68.

92. *de lana*] IX, 39. *adiciam*] a. *additiam* FH. *aditiam* G. *si*] scripsi, praeeunte Scioppio. *in* codd. Nimirum s *absumpto* per *similis*, n accrevit a *natione*. *natione*] a. *nationes* cett. codd. *exprocreati**] conii. *ex procreante* codd. *dissimili*] scripsi. *dissimilis* codd.

93. *gallis**] conii. *his* FG. *iis* H. Fortasse vocabulum *reperi*

94. Quare dissimilitudinum discernendarum causa non-⁵²⁷ nunquam ut pronomen assumitur, sic casum aliquem assumi. Ut in his nemus, lepus, hic lepus, hoc nemus: ita discedunt ac dicuntur hi lepores, haec nemora. Sic aliud si quid assumptum erit extrinsecus, quo similitudo penitus perspici possit: non erit remotum a natura, neque enim magnetas lapides duo,¹⁵² inter se similes sint necne, perspicere possis, nisi minutum extrinsecus prope apposueris ferrum, quod similes lapides similiter ducant, dissimiliter dissimiles.

95. Quod ad nominatum analogian pertinet, ita delibatum* arbitror, ut omnia quae dicuntur contra, ad¹²¹ respondendum ab his fontibus sumi possint. Quod ad⁵³ verborum temporalium rationem attinet, cum partes sint⁵²⁸ quatuor, temporum, personarum, generum, divisionum, ex omni parte quoniam reprehendunt, ad singula respondebo.

96. Primum quod aiunt analogias non servari in⁵⁴ temporibus, cum dicant legi, lego, legam et sic similiter alia; nam quae sint ut legi perfectum significare, duo reliqua lego et legam* inchoatum: iniuria reprehendunt. Nam ex eodem genere et ex divisione idem verbum, quod sumptum est, per tempora traduci potest, ut discebam, disco, discam, et eadem⁵²⁹

poterit etiam aptius huic loco. *reprehendendum*] scripsi, coll. VII, 4. *reprehendendum* a. *repraehendundus* F. *repraehendendus* G. *reprehendendus* H.

94. *Quare*] *Quor* G. fortasse recte. V. annot. ad V, 66. *dissimilitudinum*] vg. *dissimilitudinem* codd. *Ut*] Ante h. v. interpunxi, cum priores h. l. orationem continuarent, et post *hoc nemus* plene distinguerent. Contra mihi iterum post *nemora* *τελεία στιγμή* opus erat. *ita*] scripsi. *itaque* codd. *non erit*] H. *non enim erit* Fa. *non enim* G.

95. *nominatum*] scripsi auctore Spengelio. *nominativom* F. *nominativum* G. *nominationum* H. *nominatiū* a. Fortasse an Varro scripserit *nominatuom*. *analogian*] scripsi. *analogia* codd. *analogiam* vg. *delibatum**] coni. *declinatum* codd. *possint*] vg. *possit* codd. sed de a: nil memoratur.

96. *ut legi*] coni. Augustinus. *ut legerem* codd. *perfectum*] vg. *perfectam* codd. sicut postea *inchoatum* in solo H. est. *lego et legam**] codd. nisi quod ii iterum *et lego* adiiciunt. *legam et lego* vg. *ex divisione*] id est, *ex ea* divisione, qua verbum infectum distinguitur a perfecto. Cf. §. 97. *rationem*] vg. *ratione* codd.

55 perfecti, sic didiceram, didici, didicero. Ex quo licet scire verborum rationem constare, sed eos qui trium temporum verba pronuntiare velint, scienter id facere. 97. Item illud* reprehendunt, quod dicamus amor, amabor, amatus sum; non enim debuisse in una serie unum verbum esse duplex, cum duo simplicia essent. Neque ex divisione si uniusmodi ponas verba, discrepant inter se; nam infecta omnia simplicia similia sunt, et perfecta duplicia inter se paria in omnibus verbis, ut haec: amabar, amor, amabor; amatus *eram, sum*, ero. 98. Quare item male dicunt ferio, feriam, percussi, quod est ordo: 530 feriam, ferio, feriebam; percussi, percus- 153 sero*, percusseram*. Sic deinceps in reliquis tem- 56 poribus reprehendenti responderi potest. 99. Similiter errant qui dicunt, ex utraque parte verba omnia commutare syllabas oportere, aut nullum in his: pungo, pungam, pupugi; tundo, tundam, tutudi; dissimilia enim conferunt, verba infecti cum perfectis. Quod si infecta modo conferrent, omnia verbi principia incommutabilia viderentur, ut in his, pungebam, pungo, pungam; et contra ex utraque parte commutabilia, si perfecta ponerent, ut pupugeram, pupugi, pu- 57 pugero. 100. Item male conferunt: fui, sum, ero, quod fui est perfectum, quoniam series sibi, ut debet, in omnibus personis constat, quod est fueram,

97. *Item illud**] conii. *idem illos qui codd.* *nam infecta]* cf. annot. ad X, 48. **eram, sum*]* om. codd. Addenda ea esse vidit Spengelius.

98. *ferio, feriam, feriebam]* scripsi. *feriam feriebam* F. *ferio, feriebam* a. *feriam, ferio, feriebam* GH. Cf. quae secuntur. *percussi]* *percutiebam* conii. Spengelius. Hoc mihi non probatur, propter sensum totius loci. Intelligitur enim ex hoc, grammaticos eius temporis, quoniam *ferii* in usu non erat, cum verbo *ferio* coniunxisse perfectum *percussi*, ut nos coniungimus cum *fero tuli*. Idque Varro non improbat, sed sic verum esse confitetur, ut infectum verbum totum sumatur a *ferio*, perfectum a *percussi*. Hinc pendet emendatio sequentium verborum. *percussero*]* conii. scripsi. *percutio* codd. *percusseram*]* scripsi. *percutiam* codd.

99. *infecti]* codd. *infecta* vg. Cf. annot. ad X, 48.

100. *personis]* vg. additur *et formis*, quod om. codd. (sed de a.

fui, fuero; de infectis sum, quod nunc dicitur, olim dicebatur esum et in omnibus personis constabat, quod dicebantur, esum, es, est: eram, eras, erat: ⁵³¹ ero, eris, erit: sic huiusmodi cetera servare analogian videbis.

101. Etiam hoc reprehendunt, quod quaedam ⁵⁸ verba neque personas habent ternas neque tempora terna. Id imperite reprehendunt, ut si quis reprehendat naturam, quod non uniusmodi finxerit animalis omnis. Si enim natura non omnes formae verborum terna habeant tempora, ternas personas: non habeant totidem verborum divisiones; quare cum imperamus, natura quod infecta verba solum habet, cum et praesenti et absenti imperamus, fiunt terna, ut lege, legito, legat; perfectum enim imperat nemo: contra quae sunt indicandi*, ut lego, legis, legit, novena fiunt verba ⁵³² infecti, novena perfecti.

102. Quocirca non si ⁵⁹ genus cum genere discrepat, sed in suo quousque ¹⁵⁴ genere si quid deest, requirendum. Ad haec addita si erunt ea quae de nominatibus supra sunt dicta, facilius omnia solventur. Nam ut illic externi caput rectus casus, sic hic in forma est persona eius qui loquitur, et tempus praesens, ut scribo, lego. 103. Quare ut illic fit, si hic item acciderit in formula, ut aut caput non sit, aut ex alieno genere sit proportione: eadem, quae illic diximus, quor nihilominus servetur

nihil diserte memoratur). Deesse aliquid facile concesserim. *dicebantur]* G. *dicebatur* cett.

101. *hoc]* vg. *in hoc* codd. *animalis]* codd. *animanteis* coni. Augustinus. *infecta verba]* G. *infecta* Ha. *infectaba* F., unde Spengel. Emend. Varr. p. 10. effecit *infecti verba.* *et absenti]* G. ut videtur, sicut vg. *aut* cett. codd. *indicandi*]* proposuit Spengel. *imperandi* codd. *fatendi* vg.

102. *quousque]* coni. scripsi. *quisque* codd. *nominatibus]* coni. Spengel. Emend. Varr. p. 6. *nominativis* codd. *supra]* IX, 75. sqq. *externi]* codd. *extremum* vg. Quanquam illud non plane sensu cassum est, dubito tamen, an aliud scripserit Varro. *rectus]* GHa. *rectos* F.

103. *si]* GH. *sic* Fa. *proportione:]* Hanc μέσην συγγήνην invexi arbitratus, hinc incipere apodosin. Eadem elliptice dictum sensu hoc: eadem valebunt. *Proportione* sine adiectivo dici, ex locis ad VIII, 68. notatis apparet. *diximus]* scripsi, suadente Spengelio. *diximus*

analogia; item, sicut illic, caput suum habebit, et in obliquis casibus transitio erit in aliam quam formulam, qua assumpta, reliqua facilius possint videri verba unde sint declinata; fit enim, ut rectus nonnunquam sit ambiguus, ut in hoc verbo volo, quod id duo significat, unum a voluntate, alterum a volando. Itaque a volo intellegimus et volare et velle.

60 104. Quidam reprehendunt, quod pluit et luit dicamus in praeterito et praesenti tempore, cum analogiae sui quousque temporis verba debeant discriminare. Falluntur; nam est ac putant aliter, quod in praeteritis U dicimus longum, plūit, lūit; in praesenti breve plūit, lūit; ideoque in Venditionis lege fundi ruta caesa ita dicimus, ut U producamus.

61 105. Item reprehendunt quidam, quod putant idem esse sacrifico et sacrificor, et lavat, et lavatur, quod sit an non, nihil commovet analogian, dum sacrifico qui dicat, servet sacrificabo et sic per totam formam, nec dicat sacrificatur aut sacrificatus sum; haec enim inter se non conveniunt. 106. Apud Plautum cum dicit:

codd. Cur nihilominus analogia servetur, etiam ubi caput ex alieno genere sit, docuit Varro IX, 79. *aliam quam**] coni. *aliquam* codd. V. ann. ad V, 170. *possint*] GHa. *possunt* F. *rectus*] translatione quadam dicitur prima persona praesentis temporis. Sic non opus est ut excidisse aliquid sumas.

104. *pluit, luit*] a. si recte notatum est, sicut Lipsius voluerat. *luit* om. codd. *pluit* om. GH. *luit, pluit* vg. Addidi signa productarum syllabarum, et postea correptarum, quae non sunt in codd. Sed cur Varro vocabula ipsa, quae altero loco in omnibus codd. sunt, repetit, nisi si ea his signis discriminaverat? Apud Pompeium, Comm. Art. Donati p. 423. Lindem., horum signorum ignoratione ex *Rōma* factum est *Rouma*. Caeterum Varro praeter alia etiam *fūi* addere poterat (Sisenna in Plauti Rudentem ap. Rufinum p. 2711.), cuius loco apud Plautum nunc saepe scribitur *fui*. Non recte, nam Plautus non nisi aut *fovi* (cf. Macrobius Sat. I, 4.) aut *fūi* pronunciare poterat; atque hoc ipsum, quod in eo verbo u producebatur, explicandum est contractione duplicis literae u, vocalis alterius et alterius consonantis. *ruta caesa*] Nota haec verba ex Cicerone, Festo, Ulpiano.

105. *sacrifico et sacrificor, et lavat*] vg. *sacrificio et sacrifico relavat* codd. De *sacrificor* cf. ann. ad VI, 18. *sacrificio*] emendavit Augustinus. *sacrifici* FGa. *sacrificū* H. *nec*] vg. *ne* codd. *sacrificatur*] proposuit Spengelius. *sacrificaturus* codd.

*Piscis ego credo, qui usque dum vivunt lavant,
Diu minus lavari, quam haec lavat Phronesium;* 155

ad lavant lavari non convenit, ut **I** sit postremum, sed **E**: ad lavantur analogia lavari reddit. Quod Plauti aut librarii mendum si est, non ideo analogia, sed qui scripsit, est reprehendendus. Omnino et la-⁵³⁵ vant et lavantur dicitur separatim recte in rebus certis, quod puerum nutrix lavat, puer a nutrice lavatur: nos in balneis et lavamus et lavamur. 107. Sed consuetudo alterum utrum cum satis haberet, in toto corpore potius utitur lavamur, in partibus lavamus, quod dicimus lavo manus, sic pedes et caetera. Quare e balneis non recte dicunt: lavi; lavi manus, recte. Sed quoniam in balneis lavo, lavatus sum, sequitur, ut contra quoniam est soleo, oporteat dici solui, ut Cato et Ennius scribit, non ut dicit volgus, solitus sum, debere dici; neque propter haec, quod discrepant in sermone pauca, minus est analogia, ut supra dictum est.

108. Item cur non sit analogia, asserunt, quod 62 ab similibus similia non declinentur, ut ab dolo et⁵³⁶ colo; ab altero enim dicitur dolavi, ab altero colui. In quibus assumi solet aliquid, quo facilius reliqua dicantur, ut in Myrmecidis operibus minutis solet fieri. Igitur in verbis temporalibus quom similitudo saepe sit confusa, ut discerni nequeat, nisi transieris in aliam personam aut in tempus: quae proposita sunt, non esse similia intellegitur, cum transitum est in secundam personam; quod alterum est dolas, alterum colis. 109. Itaque in reliqua forma verborum suam utrum-

106. *Plautum*] Truculent. II, 3, 1.

107. *utitur*] Fa. *utimur* GH. *oporteat*] conii. scripsi.
oportet codd. cf. VIII, 37. IX, 11.

108. *dicantur*] Ut a *dolo* perfectum recte dicere possis, assumenda statim est secunda persona *dolas*. Sic intelligitur, correctione h. opus non esse. *discernantur* conii. Koeler Lit. crit. p. 156. *videantur* conii. Spengelius. *ut in Myrmecidis*] vg. *uti murnecidis* F. *utimur* *ne cidis* (*cydis* H.) cett. codd. Cf. VII, 1. *quom*] vg. *quo* codd. *on esse*] correxit Vertranus. *nesse* codd. sed de a. nil notatum.

⁵³⁷ que sequitur formam. Utrum in secunda forma ver-
¹⁵⁶ bum temporale habeat in extrema syllaba AS an IS,
 *ad discernendas dissimilitudines interest: quocirca ibi
 potius index analogiae, quam in prima, quod ibi ob-
 strusa est dissimilitudo, ut apparet in his: meo, neo,
 (124) ruo; ab his enim dissimilia fiunt transitu, quod sic
 dicuntur: meo, meas; neo, nes; ruo, ruis; quo-
 rum unumquodque suam conservat similitudinis formam.

63 110. Analogian item de his quae appellantur par-
 ticipia, reprehendunt multa iniuria; nam non debent
⁵³⁸ dici terna ab singulis verbis: amaturus, amans,
 amatus, quod est ab amo, amans et amaturus, ab
 amor amatus. Illud, analogia quod praestare debet,
 in suo quidque genere habet casus, ut amatus, amato,
 et amati, amatis; et sic in mulieribus amata et amatae:
 item amaturus eiusdemmodi habet declinationes, amans
 paulo aliter; quod hoc genus omnia sunt in suo genere
 similia proportione, sic virilia et muliebria sunt eadem.

64 111. De eo, quod in priore libro extremum est,
 ideo non esse analogian, quod qui de ea scripserint,
 aut inter se non conveniant, aut in quibus conveniant,
 ea cum consuetudine discrepent: amovebis* utrumque.
⁵³⁹ Sic enim omnis repudiandum erit artis, quod et in
 medicina et in musica et in aliis multis discrepant
 scriptores; item in quibus conveniunt, *scriptis* etiam

109. *utrumque*] Scioppius. *uterque* codd. sed de a. non constat.
verbum] conii. *verborum* codd. *ad] Rholand. at si (si om. F.) ad codd.
obstrusa] scripsi. *obstusa* G. *obtrusa* H. *abstrusa* Fa. *ruo*] codd.
veho vg. et sic deinde *vehis*. Sed illud Varronis consilio non minus accom-
 modatum est. *meo, meas*] Ga. *meo as* cett. codd. Codices etiam in
 proximis expressi. *suam*] GHa. *suas* cett. *formam*] GH. *formas* cett.

110. *reprehendunt*] VIII, 58. *amaturus*] a. ut videtur, ut
 vg. *ab amaturus* codd. *ab amor*] vg. *amabar* codd. *amatis*
 codd. om. vg. sine iusta causa. *mulieribus*] *muliebribus* conii.
 Spengel. *eiusdemmodi*] Ga. *eiusmodi* cett. codd.

111. *esse analogian*] conii. scripsi. *est analogia* codd. *con-*
suetudine discrepent] conii. *consuetudinis discrepant* codd. *amovebis*
 conii. Hoc aptius fortasse reperietur verbum; sed sensus apertus est
verbis codd. Quod si tenetur et ex codd. fide *utrumque* scribitur (vg.
 legitur *utcuñque*): plura deesse videntur; unde lacunae signa posuit Spe-
 gelius. Ex meis rationibus post haec vv. plene interpungendum est

repugnat* natura; quod ita, ut dicitur, non sit ars, sed artifex reprehendendus, qui debet in scribendo non vidisse verum, non ideo non posse scribi verum. 112. Qui dicit hoc monti et hoc fonti; cum alii dicant hoc monte et hoc fonte, sic alia quae duobus modis dicuntur, cum alterum sit verum, alterum falsum: non 157 uter peccat tollit analogias, sed uter recte dicit, confirmat: et quemadmodum is qui *peccat in his verbis, ubi duobus modis dicuntur, non tollit rationem, cum sequitur falsum: sic etiam in his quae non duobus 540 dicuntur, si quis aliter putat dici oportere atque oportet, non scientiam tollit orationis, sed suam inscientiam denudat.

113. Quibus rebus solvi arbitraremur posse quae 65 dicta sunt priori libro contra analogian, ut potui, brevi percucurri. Ex quibus si id confecissent, quod volunt, ut in lingua Latīna esset anomalia, tamen nihil egissent ideo, quod in omnibus partibus mundi utraque natura inest; quod alia inter se similia*, alia dissimilia* sunt. Sicut in animalibus dissimilia sunt, ut equos, bos, ovis, homo, item alia: et in unoquoque horum genere 125) inter se similia innumerabilia. Item in piscibus dissimilis natura muraena lupo, is soleae, haec muraenae 541 et mustellae, sic aliis, ut maior ille numerus sit simili-

scriptis] ante h. v. in codd. est ut, natum ex ultimis literis v. *conveniunt*, post idem v. *si*, ortum id ex fine v. *scriptis*. *repugnat**] scripsi, similiter ac Vertranius. *repudiant* codd. *repudiant naturam* coni. Spengelius. *quod ita*] Huic iuncturae, nimis durae et hianti, vitium inesse crediderim. Quod vv. inde a *quod ita* usque ad *vid. verum* parenthetica esse significatum est, id non recte factum est; nam quae secuntur: *non ideo non posse scribi verum*, ea pendent a v. *debet*. Nam Varroni *debet* saepe est idem quod: sequitur, colligitur inde.

112. *Qui dicit*] *Quod quis dicit* Vertranius, Scioppius; quibus non est opus. Cf. VII, 4. De argumento VIII, 66. *dicant*] *dicunt* GH. *peccat] scripsi suadente Spengelio. *cum peccat* FGa. *non peccat* H. *non duobus*] vg. *non in duobus* codd. *orationis*] *rationis* Heint. Stephanus et Popma, quibus non assentior.

113. *egissent*] vg. *legissent* codd. *similia**] et *dissimilia**] coni. addidi. Possis etiam aliam viam tentare, ut hanc sententiam cum proximis exemplis in unum dictum coniungas: sed tentata ea via minus placuit. *equos*] scripsi. *equus* codd. *natura*] om. FG. *is*] scripsi propositum a Spengelio. *his* codd. *muraenae*] vg. *murene* G. *nerenae* FH. *nerene* a.

tudinum earum, quae sunt separatim in muraenis, separatim in asellis, sic in generibus aliis. 114. Quare cum in declinationibus verborum numerus sit magnus a dissimilibus verbis ortus, quod etiam vel maior est in quibus similitudines reperiuntur: confitendum est esse analogias. Itemque cum ea non multo minus, quam in omnibus verbis, patiatur uti consuetudo communis: fatendum illud, quoque modo analogiam sequi nos debere universos, singulos autem, praeterquam in quibus
⁵⁴² verbis offensura sit consuetudo communis, quod, ut dixi, aliud debet praestare populus, aliud e populo singuli homines. 115. Neque id mirum est, cum
¹⁵⁸ singuli quoque non sint eodem iure; nam liberius potest poëta, quam orator, sequi analogias. Quare cum hic liber id, quod pollicitus est demonstraturus, absolverit, faciam finem; proximo deinceps de declinatorum verborum forma scribam.

114. *confitendum*] *vg. conferendum codd. quoque modo* coni. *quo quando F. quo qn G. quoquo qn H. quod quando a. quodammodo vg., quod ad sensum parum aptum est. Cf. IX, 5. singulos autem*] cogitatione addendum: *analogiam sequi debere. Neque quidquam excidisse intelligetur. ut dixi] IX, 5. 6.*

115. *singuli quoque*] *cf. IX, 5. 17. absolverit] vg. absolverim codd. de] addidit Pius. om. codd. sed de a. nil notatum. forma] correxit Pius. firma codd.; sed etiam h. l. de a. non constat.*

M. TERENTI VARRONIS
 DE LINGUA LATINA
 AD CICERONEM
 LIBER DECIMUS.

1. In verborum declinationibus disciplina loquendi dis- 1
 similitudinem an similitudinem sequi deberet, multi ⁵⁴³
 quaesierunt. Cum ab his ratio quae ab similitudine ¹⁵⁹
 oriretur, vocaretur analogia, reliqua pars appellaretur ⁵⁴⁴
 anomalia; (de qua re primo libro, quae dicerentur,
 quor dissimilitudinem ducem haberi oporteret, dixi;
 secundo contra quae dicerentur, quor potius similitudi-
 nem conveniret praeponi): quarum rerum quod nec ¹²⁶⁾
 fundamenta; ut debuit, posita ab ullo, neque ordo ac
 natura ut res postulat explicita, ipse eius rei formam
 exponam. 2. Dicam de quatuor rebus, quae con-
 tinentur declinationibus verborum, quid sit simile ac
 dissimile, quid ratio quam appellant λόγον, quid pro-
 portione quod dicunt ἀνάλογον, quid consuetudo: quae
 explicatae declarabunt ἀναλογίαν et ἀνωμαλίαν, unde ⁵⁴⁵
 sit, quid sit, quouismodi sit.

1. potius similitudinem] vg. potius dissimilitudinem codd. qua-
 rum rerum] De hac apodoseos forma dictum ad VIII, 13. ut debuit]
 vg. ut debita (debite H.) codd.

2. continentur] vg. continent FH. continet Ga. proportione]
 codd. proportio vg. Illud retinui, quod h. v. ablativo casu adhiberi sole-
 bat (v. ann. ad VIII, 68.), atque Varro formulas, praesertim in Arte
 usitatas, laxiore structura ita sermoni suo inserere solet. V. ann. ad V,
 31. VI, 28. VIII, 48. quod] G. ut vg. quid cett. codd. ἀναλογίαν
 et ἀνωμαλίαν] ἀναλογίαν et ἀνωμαλίαν a. analogitῆν (analogiam GH.) et
 innotalia cett. codd.

2 3. De similitudine et dissimilitudine ideo primum
dicendum, quod ea res est fundamentum omnium decli-
160 nationum ac continet rationem verborum. Simile est,
quod res plerasque habere videtur easdem, quas illud
quodius quid simile. Dissimile est, quod videtur esse
contrarium huius. Minimum ex duobus constat omne
simile, item dissimile, quod nihil potest esse simile,
quin alicuius sit simile, item nihil dicitur dissimile,
quin addatur, quodius sit dissimile. 4. Sic dicitur
similis homo homini, equos equo, et dissimilis homo
equo; nam simile est homo homini, ideo quod easdem
figuras membrorum habent, quae eos dividunt ab reli-
quorum animalium specie: in ipsis hominibus simili de
causa vir viro similior, quam vir mulieri, quod pluris
546 habent easdem partis; et sic senior seni similior, quam
puero. Eo porro similiores sunt, qui facie quoque
paene eadem, habitu corporis et filo. Itaque qui plura
habent eadem, dicuntur similiores: qui proxume acce-
dunt ad id, ut omnia habeant eadem, vocantur *gemini*,
simillimi.

5. Sunt qui tris naturas rerum putant esse simile,
dissimile, neutrum, quod alias vocent non simile, alias
non dissimile: † Sed quamvis tria sint simile, dissimile,
neutrum, tamen potest dividi etiam in duas partes sic,
quodcunque conferas, aut simile esse, aut non esse: †

3. *habere videtur*] GHa. *videtur habere* F. ut vg. *quodius*
quid] coni. scripsi. *quodiusque* G. *cuiusque* cett. codd. Illud Varronis
orationi accommodatissimum. V. ann. ad VI, 70.

4. *equos*] *equus* codd. *simile*] FHa. *similis* G. ut vg. Sed
v. annot. ad VIII, 41. *corporis et filo*] scripsi. *corporis filo* (*fillo* G.)
codd. Illi simillimum est quod legitur apud Gellium I, 9, 2., quod me
monuit V. D. A. Lion. *corporis simili* vg.: sed displicet, quod *similitudo*,
cuius notio definienda est, in definiendo recurrit.

5. *putant*] GHa. *putent* F. ut vg. *quod alias . . . non*
dissimile] om. GH. Etiam plura: *neutrum . . . simile, dissimile* om. a.,
i. e. omnia inter prius et alterum *neutrum*. † *Sed quamvis . . . aut*
non esse †] His turbari sententiarum ordinem, quis non intelligat? Nam
cum Varro sententiam eorum indicaverit, qui tria statuunt: simile, dissi-
mille, neutrum, atque iam explicaturus sit, quidnam illi dicant simile,
dissimile, neutrum, postea, neutrum non magnopere differre a dissimili
additurus: non potest idem scriptor, antequam quid sit simile, dissimile,
neutrum dixerit, hoc discrimen iam tollere, et quae ultimo loco dicenda

simile esse et dissimile, si videatur esse, ut dixi; neutrum, si in neutram partem praeponderet, ut, si duae res, quae conferuntur, vicens habent partes, et in his denas habeant easdem, denas alias ad similitudinem et dissimilitudinem aequae animadvertendas.⁵⁴⁷ Hanc naturam plerique subiiciunt sub dissimilitudinis¹²⁷⁾ nomen.

6. Quare quoniam fit, ut potius de vocabulo quam de re controversia esse videatur, illud est potius ad-¹⁶¹vertendum, quom simile quid esse dicitur, quoi parti simile dicatur esse; in hoc enim solet esse error, quod potest fieri ut homo homini simile sit et non sit, ut multas parteis habeat similis, et ideo dici possit similis habere oculos, manus, pedes, sic alias res separatim et una plura.

7. Itaque quod diligenter videndum est in verbis, quas partis et quot modis oporteat similis habere*, ut infra apparebit: is locus maxime lubricus est. Quid⁵⁴⁸ enim similis potest videri indiligenti, quam duo verba haec suis et suis? quae non sunt, quod alterum significat suere, alterum suem. Ita quae similia esse vocibus ac syllabis confitemur, dissimilia esse partibus orationis videmus, quod alterum habet tempora, alterum casus, quae duae res vel maxime discernunt analogias. 8. Item propinquiora genere inter se verba similem saepe pariunt errorem ut in hoc, quod nemo et lepus videtur esse simile, quom utrumque habeat eundem casum rectum: sed non est simile, quod eis certae similitudines opus sunt, in quo est ut in genere

sunt, sibi ipse praeripere ineptissime. Neque tamen quo alio loco ea verba, quae notavi, colloques, reperies: certe etiam in fine §. posita nexum non minus turbabunt. Qua ex difficultate quomodo me expedierim, et quid inde ad formam horum librorum cognoscendam efficiatur, dixi in Praefatione.

6. *advertendum]* *animadvertendum a.* *quoi]* con. Spengel.
quin quoi GHa. *quin cui* F. *quid, cui* vg. *et non sit]* et vg.
ad om. codd. *plura]* GHa. *plures* cett.

7. *similis habere*]* scripsi, abiecto v. *dicuntur*, quod in codd. additur. *ut simileis dicantur* vg. *quod alterum*]* vg. *quod alterum* non codd. *Ita quae]* scripsi. *Itaque* codd.

8. *quom]* scripsi. *quod cum* codd. *quod* vg. *eis certae]* vg.

nominum sint eodem, quod in his non est; nam in
 549 virili genere* est lepus, ex neutro nemus; dicitur enim
 hic lepus, et hoc nemus. Si eiusdem generis
 essent, utrique praeponeretur idem, ac diceretur aut
 hic lepus et hic nemus, aut hoc lepus et hoc nemus.
 9. Quare quae et quouismodi sunt genera similitudi-
 num ad hanc rem, perspicendum ei qui, declinationes
 verborum proportione sintne, quaeret. Quem locum,
 quod est difficilis, qui de his rebus scripserunt, aut
 vitaverunt, aut inceperunt neque adsequi potuerunt.
 162 10. Itaque in eo dissensio neque ea uniusmodi apparet;
 nam alii de omnibus universis discriminibus posuerunt
 550 numerum, ut Dionysius Sidonius, qui scripsit eas esse
 septuaginta unam; alii partis eius, quae habet casus:
 quouis idem hic quom dicat esse discrimina quadraginta
 septem, Aristocles rettulit in literas quattuordecim, Par-
 (128) meniscus octo, sic alii pauciora aut plura.

11. Quarum similitudinum si esset origo recte
 capta et inde orsa ratio, minus erraretur in declinatio-
 nibus verborum, quarum ego principia prima duum ge-
 nerum sola arbitror esse, ad quae similitudines exigi
 oporteat: e quis unum positum in verborum materia,
 alterum ut in materiae figura, quae ex declinatione fit.

eas certe codd. genere] Post h. v. codd. repetunt vv. nominum sint eodem. essent] G. ut vg. esset cett. codd. et hic] atque et hoc] et utroque loco G. et a. ut videtur, sicut vg. aut priore loco, altero nullam copulam habent FH.*

9. *sintne] FH. sint: ne G. cf. annot. ad VII, 4. Quem] con. scripsi. quod codd. vitaverunt] vg. vitaverint Fa. cuncta- verunt G. curarunt H. inceperunt] GH. inceperint Fa.*

10. *eas] intellige similitudines. partis] con. scripsi. partes codd. Sed pendet hoc a discriminibus. cf. infra §. 18. habet] scripsi. habent codd. idem] con. eidem codd. eadem vg. quadraginta] G. ut vg. quadringenta F. quadringinta H. quatrilingenta a. Aristocles] Fa. Aristotelis GH. Haereo incertus, huncne Aristoclem Lampsacenum dicam, qui inter Stoicos numeratur, an Rhodium. Strabonis et Varronis aequalem. Ex Varrone maxime intelligitur, quot Grammaticorum scripto- rum memoria obscurata sit. rettulit] Ha. rutulit F. retulit G.*

11. *erraretur] Vertranius, Scioppius. erraret codd. errarent] con. Spengel. ad quae] Aldus. atque codd. ut] om. H. Sed v. ann. ad VI, 56*

12. Nam debet esse unum, ut verbum verbo, unde ⁵⁵¹ declinetur, sit simile; alterum ut e verbo in verbum declinatio, ad quam conferatur, eiusdemmodi sit; alias enim ab similibus verbis similiter declinantur, ut ab herus, ferus, hero, fero: alias dissimiliter herus, ferus, heri, ferum. Quom utrumque et verbum verbo erit simile et declinatio declinationi, tum denique dicam esse simile, ac duplicem et perfectam similitudinem habere, id quod postulat analogia.

13. Sed ne astutius videar posuisse duo genera esse similitudinum sola, cum utriusque inferiores species sint plures, si de his reticuero, ut mihi relinquam latebras: repetam ab origine similitudinum, quae in conferendis verbis et in declinandis sequendae aut vitandae sint.

14. Prima divisio in oratione, quod alia verba nusquam declinantur ut haec, vix, mox, alia decli- 163 nantur, ut ab limo limabo, a fero ferebam, et quom, ⁵⁵² nisi in his verbis quae declinantur, non possit esse analogia, qui dicit simile esse nox et mox, errat, quod non est eiusdem generis utrumque verbum, cum nox succedere debeat sub casuum ratione, mox neque debeat neque possit.

15. Secunda divisio est de his verbis quae declinari possunt, quod alia sunt a voluntate, alia a natura. Voluntatem appello, quom unusquisque a nomine alio imponit nomen, ut Romulus Romae. Naturam dico, quom universi acceptum nomen ab eo, qui imposuit, non requirimus quemadmodum is velit declinari, sed ipsi declinamus, ut huius Romae, hanc Romam, hac

12. conferatur] vg. conferetur FG. confertur H. conferretur a. esse simile] a. quod con. assecutus erat Spengel. esse similem cett.

13. in declinandis] G. inclinandis cett.

14. limo] vg. lima codd. nox et mox] GH. mox et nox cett. ratione] Hoc exemplo defendi possit mutatio accusativi nomina in ablativum nomine loco superiore VIII, 83. Sed contrarium extat IX, 66.

15. a voluntate] cf. VIII, 21. alio] aliae GHa. Fortasse alio vel aliae. Cf. ann. ad IX, 67. Romae] GHa. Roma cett. rationem] vg. orationem codd.

Roma. De his duabus partibus voluntaria declinatio refertur ad consuetudinem, naturalis ad rationem. 16.

⁵⁵³ Quare proinde ac simile conferri non oportet ac dicere, (129) ut sit ab Roma Romanus, sic ex Capua dici oportere Capuanus; quod in consuetudine vehementer natat, quod declinantes imperite rebus nomina imponunt, a quibus cum accepit consuetudo, turbulenta necesse est dicere. Itaque neque Aristarchii, neque alii in analogiis defendendam eius susceperunt causam, sed, ut dixi, hoc genere declinatio in communi consuetudine verborum aegrotat et languescit, quod oritur e populi multiplici imperio; itaque in hoc genere in loquendo magis anomalia, quam analogia.

17. Tertia divisio est, quae verba declinata a ⁵⁵⁴ natura* dividit in partis quattuor, in unam quae habet casus neque tempora, ut docilis, facilis; in alteram, ¹⁶⁴ quae tempora neque casus, ut docet, facit; in tertiam quae utraque, ut docens, faciens; in quartam quae neutra, ut docte et facete. Ex hac divisione singulis partibus tres reliquae dissimiles. Quare nisi in sua parte inter se collata erunt verba, si non conveniunt: non erit ita simile, ut debeat facere idem.

⁵⁵⁵ 18.* Quoniam species plures, de singulis dicam.

16. *conferri*] intellige ex sequentibus: *Romanus* et quod fingitur *Capuanus*. Mihi nulla mutatione opus esse videtur. *et languescit*] ed. princ. et sequentes. om. codd. Est h. l. inter rara exempla scripturae, quae neque ex iis codd. quos novimus, neque ex interpolatione fluxisse videtur. *populi*] vg. *populo* codd.

17. *declinata a*] scripsi. *declinata* GH. *declinat a* Fa. *natura**] post h. v. delevi *ea* quod est in codd. *dividit*] con. scripsi. *dividitur* codd. *reliquae*] scripsi. *relique a. reliquere* cett. *non erit ita simile*] Expectaveris apodosin hanc: non reprehendenda erit dissimilitudo eorum. Quae sententia a Varrone ita est inflexa, ut subsit tamen iis quae scripsit.

Quae secuntur, §. 18. 19. 20., alio ordine a me positae sunt, atque in codd. habentur. In his enim primum (§. 19.) articulorum et nominum analogia comparatur; deinde (§. 20.), ut articuli, sic nominatus dividuntur in finitos et infinitos; tertio loco (§. 18.) orationis casualis pars dividitur in nominatus et articulos, et hi in finitos et infinitos. Quod ubi sic dispositum est, quivis statim intelliget, §. 18. contineri, quae §. 19. 20. disputatione excipiuntur atque continuantur.

Prima pars casualis dividitur in partes duas, in nominatus scilicet *et articulos*, quod finitum et infinitum est, ut hic et quis; de his generibus duobus utrum⁵⁵⁶ sumpseris, cum reliquo non conferendum, quod inter 130) se dissimiles habent analogias.

19.* In articulis vix adumbrata est analogia, et⁵⁵⁴ magis rerum quam vocum; in nominatibus magis expressa, ac plus etiam in vocum* similitudinibus quam in rebus suam obtinet rationem. Etiam illud accedit ut in articulis habere analogias ostendere sit difficile, quod singula sint verba; hic contra facile, quod magna sit copia similium nominatum. Quare non tam hanc⁵⁵⁵ partem ab illa dividendum, quam illud videndum, ut satis sit verecundi, etiam illam in eandem harenam vocare pugnatum.

20. Ut in articulis duae partes, finitae et infinitae, sic in nominatibus* duae, vocabulum et nomen; non enim idem oppidum et Roma, quom oppidum sit vocabulum, Roma nomen, quorum discrimen in his reddendis rationibus alii discernunt, alii non: nos sicubi opus fuerit, quid sit et quor, ascribimus uniusquodisque partes. 21. Nominatui ut similis sit nominatus,⁵⁵⁶ habere debet ut sit eodem genere, specie eadem, sic casu, exitu eodem.* Genere, ut, si nomen est quod conferas, cum quo conferas sit nomen: specie simile, ut non solum, sed utrumque sit virile: casu simile, 165

18. *et articulos*] conii. addidi. Quae si desunt, neque divisio ulla est, neque hic et quis habent, quo pertineant. finitum et infinitum] vg. neque finitum codd. cf. VIII, 45. 50.

19. rerum quam vocum] GHa. vocum quam rerum cett. nominatibus] scripsit Spengel. Emend. Varr. p. 6. nominibus FHa. omnibus G. vocum*] conii. scripsi. vocibus ac codd. obtinet] optinet F. harenam] F. arenam GH. arenam a. Cf. honus V, 73. hostium VI, 92. De harena Varronis extat locus apud Velium Longum p. 2230. P.

20. nominatibus*] Spengelius Emend. Varr. p. 6. vocabulis codd. Illa emendatio idcirco non minus certa est, quod discrepat a literis codicum. ascribimus] codd. adscribimus vg.

21. Nominatui] conii. nominatus codd. Scioppius altero loco nominatui scripserat. eodem*] conii. eius codd. quod coniungebatur cum inferioribus. cum quo conferas] F. om. cett. codd. sed] vg. om. codd. Fortasse etiam unum post solum inferendum est.

ut si alterum sit dandi, item alterum sit dandi: exitu, ut quas unum habeat extremas literas, easdem alterum habeat.

22. Ad hunc quadruplicem fontem ordines deriguntur bini, uni transversi, alteri directi, ut in tabula solet, in qua latrunculis ludunt. Transversi sunt qui ab recto casu obliqui declinantur, ut albus, albi, albo; directi sunt qui ab recto casu in rectos declinantur, ut albus, alba, album: utrique sunt partibus senis. Transversorum ordinum partes appellantur casus, directorum genera: utrisque inter se implicatis forma.

23. Dicam prius de transversis. Casuum vocabula alius alio modo appellavit; nos dicemus, qui nominandi causa dicitur, nominandi vel nominativom. . . .

*Hic desunt tria folia
in exemplari.*

24. . . . et scopae, non dicitur una scopa; alia enim natura, quod priora simplicibus, posteriora in coniunctis rebus vocabula ponuntur; sic bigae, sic quadrigae a coniunctu dictae. Itaque non dicitur ut haec una lata et alba, sic una biga, sed unae bigae: neque ut dicitur hae duae latae, albae, sic hae duae bigae et quadrigae. 25. Item figura verbi qualis sit refert, quod in figura vocis alias commutatio fit in uno verbo, suit modo suit †: alias in medio, ut curso,

22. *deriguntur] et directi] F.* Ad hanc formam loco paulo inferiore etiam caeteri codd. digitum intendunt, neque destituitur ea titulorum optimis temporibus scriptorum auctoritate. *latrunculis] ed. Paris. latrunculus codd. albus, albi, albo] cf. ann. ad VIII, 63. directi] F. appellantur] vg. expellantur codd. directorum] Fa. de rectorum GH.* Ex hoc errore nata est scriptura genere, quae est in omnibus codd. *directorum genera vg. forma] vg. formam Fa. formas GH.* Nempe coniungebant librarii haec cum sequentibus.

23. *nominativom] nominativum codd.*

Hic . . . exemplari] Fa. et Vaticanus u. Similiter Ambrosianus codex. *In exemplari hic erant tres carte non scripte Mutinensis cod.* Non dissentit H. In G. spatium versuum duorum et dimidii relictum est. De rebus eo loco, qui excidit, explicatis v. Argumentum libri.

24. *scopae] cf. VIII, 7. alia] F. aliter H. alit G. ab it a bigae] cf. IX, 63. X, 67. ut dicitur] Vertranius. ut dicitur ut codd.* Prius ut delet Scioppius: sed posterius facilius excidere poterat.

25. *suit modo suit †] codd. lectionem reddidi, dum, quid hoc loco*

cursito: alias in extremo, ut *doceo*, *docui*: alias communis, ut *lego*, *legi*. Refert igitur ex quibus literis quodque verbum constet, et maxime extrema, quod ea in plerisque commutantur. 26. Quare in his quoque partibus similitudines ab aliis male, ab aliis bene quod solent sumi, in casibus conferendis recte an perperam, videndum: sed ubicunque commoventur literae, non solum haec sunt animadvertendae, sed etiam quae proxumae sunt neque moventur; haec enim vicinitas aliquantum potens in verborum declinationibus. 27. In quis figuris non ea similia dicemus quae similis res significant, sed quae ea forma sint, ut eiusmodi res similis ex instituto significare plerumque soleant; ut tunicam virilem et muliebrem dicimus non eam, quam habet vir aut mulier, sed quam habere ex instituto debet; potest enim muliebrem vir, virilem mulier habere, ut in scaena ab actoribus haberi videmus, sed eam dicimus muliebrem, quae de eo genere est, quo indutui mulieres ut uterentur est institutum. Ut actor stolam muliebrem, sic *Perpenna* et *Caccina* et *Spurinna* figura muliebria dicuntur habere nomina, non mulierum. 28. Flexurae quoque similitudo videnda ideo, quod alia verba quam vim habeant, ex ipsis verbis

faciendum sit, incertus haereo, utrum intelligendus sit de vocis commutatione sine literarum demptione sive additione facta, cuius exemplum esse poterat praesens *sūit*, comparatum cum perfecto *sūit* (cf. IX, 104.), an, id quod multo probabilius videtur, de mutationibus *in initio verbi s, in primo verbo* factis haec scripta, et exemplo non ex declinatione, sed compositione petito (ut *sunt*, *desunt*) confirmata sint. Nam de reduplicatione syllabae primae hoc primo loco dicere vix poterat, quoniam haec raro fit sine mutatione extremi verbi. *curso*] vg. *cursu* codd. *legi*] scripsi. *lege* codd. Illud exemplum est mutationis in extremo et in medio verbo, propter productionem.

26. *recte an perperam*] intellige: sumantur. *proxumae*] *proxime* G. *proximae* Fa. *proxime* H. *aliquantum*] *aliquantum* G.

27. *res similis*] scripsi. *res similia* codd. Sed *res* non potest coniungi cum v. *eiusmodi*, quod explicandum est ellipsi v. *figurae*. Cf. simillimum exemplum V, 128. *soleant*] Aldus. *solent* F. *solet* GH. *soleat* a. *indutui*] cf. ann. ad V, 131. *Perpenna*] cf. VIII, 41. IX, 41. His locis nominis formam, quae codd. fide traditur, intactam reliqui; sed VIII, 81. mutavi in *Perperna*, quod illius loci ratio postulare videbatur. *Spurinna*] Augustinus in marg. *purinna* FGA. om. H.

unde declinantur, apparet, ut quemadmodum oporteat ut a praetor, consul, praetori, consuli. Alia ex transitu intelleguntur, ut socer, mater, quod alterum fit socerum, alterum matrem, quorum utrumque in reliquis a transitu suam viam sequitur et in singularibus et in multitudinis declinationibus. Hoc fit ideo, quod naturarum genera sunt duo, quae inter se conferri possunt, unum quod per se videri potest, ut homo et equos: alterum sine assumpta aliqua re extrinsecus perspicere non possit, ut eques et equiso; uterque enim dicitur ab equo. 29. Quippe* homi-

167 nem homini similem esse aut non esse, si contuleris, ex ipsis homini animadversis scies: at duo inter se similiterne sint longiores, quam sint eorum fratres, 561 dicere non possis, si illos breviores, cum quibus conferuntur, quam longi sint ignores: sic latiorum atque altiorum, item caetera eiusdem generis, sine assumpto extrinsecus aliquo perspicere similitudines non possunt. Sic igitur quidam casus quod ex hoc genere sunt, non facile est dicere similis esse, si eorum singulorum solum animadvertas voces, nisi assumpseris alterum, quo flectitur in transeundo vox.

(132) 30. Quod ad nominatum similitudines animadvertendas arbitratus sum satis esse tangere, haec sunt. Relinquitur de articulis, in quibus quaedam eadem, quaedam alia. De quinque enim generibus duo prima habent eadem, quod sunt et virilia et muliebria et neutra; et quod alia sunt, ut significant unum*, alia ut 562 plura; et de casibus quod habent quinos: nam vo-

28. *apparet*] emendavit Pius. *appellarit* codd. *consul*] Nescio an Varro scripserit *a consul*. *equos*] *equus* codd. *equiso*] cf. VIII, 14.

29. *Quippe**] conii. *quare* codd. Certe sententiarum ordo requirit particulam, qua non concluditur, sed subiicitur ratio. *ignores*] Aldus. *ignorent* codd. *ignorentur* et antea *illis* vg. *sic*] vg. *si* codd. *in transeundo*] vg. *in transeundum* FHa. *intranseundi* G.

30. *nominatum*] G. ut vg. *nominativom* F. *nominativum* H. *nominativum* a. Varro fortasse scripsit *nominativom*. *esse*] vg. *est* codd. Inaequalitate relativae et primariae sententiae in hoc scriptore non offendimur. *tangere*] Augustinus in marg. *angere* FGH. *angere* a. *De quinque generibus*] Locus obscurior, fortasse propter ignoracionem

candi voce notatus non est. Proprium illud habent, quod partim sunt finita ut hic et haec, partim infinita ut quis et quae, quorum quod adumbrata et tenuis analogia, in hoc libro plura dicere non* necesse est.

31. Secundum genus, quae verba tempora habent neque casus, sed habent personas. Eorum declinatum species sunt sex. Una quae dicitur temporalis, ut legebam, gemebam; lego, gemo. Altera personarum, sero, meto; seris, metis. Tertia rogandi, ut scribone, legone; scribisne, legisne? Quarta respondendi, ut fingo, pingo; fingis, ¹⁶⁸ pingis. Quinta optandi, ut dicerem, facerem; dicam, faciam. Sexta imperandi ut cape, rape; capito, rapito.

32. Item sunt declinatum species quatuor quae tempora habent sine personis, in rogando, ut foditurne? seriturne? et fodieturne? sereturne? ⁵⁶³ Ac respondendi specie eadem figurae fiunt extremis syllabis demptis. Optandi species, ut vivatur, ametur; viveretur, amaretur. Imperandi declinatus sintne, habet dubitationem; et eorum sitne haec ratio; paretur, pugnetur; parari, pugnari.

33. Accedunt ad has species a copulis divisionum quadrinis, ab infecti et perfecti, emo, edo; emi, edi: a semel et saepius, ut scribo, lego, scriptitavi, lectitavi: faciendi et patiendi, ut uro, ungo; uror, ungor: a singulari et multitudinis, ut laudo, culpo; laudamus, culpamus. Huius generis verborum quouis species exposui, quam late quidque pateat et quouismodi efficiat figuras, in libris qui de formulis verborum erunt, diligentius expeditur.

eorum, quae cum tribus illis pagellis interciderunt. ^{unum*}] vg. om. codd. ^{quorum]} vg. et ^{quorum} codd. ^{non*}] vg. om. codd.

31. *Secundum genus]* ex divisione illa, quae facta est §. 18. *sed]* vg. *si* codd.

32. *Ac]* scripsi. *ab* FH. *a* Ga. ^{sintne habet]} vg. ^{sum} *ne habent* codd. ^{sitne]} vg. ^{sintne} codd. *sed* de a. non constat. *paretur pugnari]* Coniunctivum illum imperandi declinatum accenseri nemo mirabitur; sed notabile, quod etiam infinitivus in hunc censum admittitur.

34. Tertii generis, quae declinantur cum tempo-
⁵⁶⁴ribus ac casibus, ac vocantur a multis ideo participa-
 (133) lia, sunt hoc ge . . .

*Hic desunt tria
 folia.*

35. . . . quemadmodum declinamus, quaerimus casus
 eius, etiamsi is qui finxit poëta aliquod vocabulum et
 ab eo casu ipse aliquem perperam declinavit, potius
 cum reprehendimus quam sequimur. Igitur ratio quam
 dico, utrobique est et in his verbis quae imponuntur,
 et in his quae declinantur, neque non etiam tertia illa
 quae ex utroque miscetur genere. 36. Quarum
¹⁶⁹unaquaqueque ratio collata cum altera aut similis, aut
 dissimilis; aut saepe verba alia, ratio eadem; et non-
 nunquam ratio alia, verba eadem. Quae ratio in amor,
 amori, eadem in dolor, dolori, neque eadem in dolor,
 dolorem; et cum eadem ratio quae est in amor et
⁵⁶⁵amoris, sit in amorès et amorum: tamen ea, quod non
 in ea qua oportet, confertur materia, per se solum
 efficere non potest analogias propter disparilitatem vocis
 figurarum; quod verbum copulatum singulare cum mul-
 titudine ita cum est proportione, ut eandem habeat ra-
 tionem, tum denique ea ratio conficit id quod postulat
 analogia, de qua deinceps dicam.

3 . 37. Sequitur tertius locus, quae sit ratio propor-
 tione, quae a Graecis vocatur *ἀνάλογον*: ab analogo
 dicta analogia. Ex eodem genere quae res inter se
 aliqua parte dissimiles rationem habent aliquam, si ad

34. *hoc ge . . .] hoc genus fuisse videtur. gerundi infertur vg.
 Hic . . . folia] F. et Vatic. a. Similiter a. Hic in exemplari
 erant 8 cartae non scriptae Mutinensis codex, in quo sigla 8 orta est ex 3.
 Hic deerant tres cartae in exemplari H. post v. ideo. Trium versuum
 spatium relictum est in G. Caeterum v. Argumentum libri.*

35. *is qui] si qui coni. Spengel. probabiliter. Cf. tamen IX, 78.*

36. *materia] vg. a materia codd. singulare] vg. singula-
 rem codd. multitudine] multitudinis coni. Spengel. Sed Varro
 utraque forma (multitudo et multitudinis) utitur. V. VIII, 46. 48. 67.*

37. *proportione quae] F. om. GHa. Sed dubitare noli, quin ita
 Varro scripserit. Graecis] vg. graeco Fa. graece GH. vocatur]*

eas duas res alterae duae collatae sunt, quae rationem habeant eandem, quod ea verba bina habent eundem ⁵⁵⁶ λόγον, dicitur utrumque separatim ἀνάλογον; simul collata quatuor analogia. 38. Nam ut in geminis quom simile dicimus esse Menaechmum Menaechmo, de uno dicimus; cum similitudinem esse in his, de utroque: sic quom dicimus, eandem rationem habere assem ad semissem, quam habet in argento libella ad sembellam, quid sit analogon ostendimus; quom utrobique dicimus et in aere et in argento esse eandem rationem, tum dicimus de analogia. 39. Ut soda-¹³⁴ lis et sodalitas, civis et civitas non est idem, sed utrumque ab eodem ac coniunctum: sic analogon ⁵⁶⁷ et analogia idem non est, sed item est congeneratum. Quare si homines sustuleris, sodalis sustuleris; si so-¹⁷⁰ dalis, sodalitem. Sic item si sustuleris λόγον, sustuleris analogon; si id, analogian. 40. Quae cum inter se tanta sint cognatione, debeois subtilius audire, quam dici exspectare, id est cum dixero quid de utroque, et erit commune, ne exspectes, dum ego in scribendo transferam in reliquom, sed ut potius tu persequare animo. 41. Haec fiunt in dissimilibus rebus, ut in numeris, si contuleris cum uno duos, sic cum decem viginti; nam quam rationem duo ad unum habent, eandem habent viginti ad decem: in nummis ⁵⁶⁸ similiter* sic est ad unum victoriatum denarius, sicut

vg. vocantur codd. sed de a. nihil traditum est. collatae] G. collate a. allatae F. De H. non constat. analogia] G. analogia FH. ἀνάλογον num habeat a., dubito. Cf. §. 38.

38. similitudinem] vg. similitudine codd. argento] Pius. argumento codd. sembellam] vg. singulam codd. in argento] Ga. in om. FH. tum] FGa. cum H. ut vg. Simul membris rectius distinctis (nam a prioribus ante Cum plene interpungebatur), verus sensus exiit, qui vertitur in discernendis analogo et analogia.

39. Ut] Haec antehac superioribus continuabantur. λόγον] vg. logon codd.

40. audire] FGH. (nam de a. incerta res est). audiri vg., qua scriptura sententia corrumpitur. commune, ne] Scioppius. commune codd. nisi forte a. illud habet. reliquom] reliquum codd.

41. sic] F. si GHa. quam] addidit Pius. om. codd. simili- liter*] coni. in similibus codd. sicut] vg. si codd. ea] codd.

ad alterum victoriatum alter denarius. Sic item in aliis rebus omnibus proportione dicuntur ea: in quo est sic quadruplex natura, ut in progenie quomodo est filius ad patrem, sic est filia ad matrem, et ut est in temporibus meridies ad diem, sic media nox ad noctem.

42. Hoc poëtae genere in similitudinibus utuntur; multum hoc acutissime geometrae; hoc in oratione diligentius, quam alii, ab Aristarcho grammatici, ut, quom dicuntur proportione similia esse amorem amori, dolorem dolori, quom ita dissimile esse videant amorem et dolori, quod est alio casu, item dolorem et dolori. 43. Sed dicunt, quod ab similibus nonnunquam rationes habet implicatas duas, ut sit una directa, altera transversa. Quod dico apertius, sic fiet. Esto sic expositos esse numeros, ut in primo versu sit unum, duo, quatuor: in secundo decem, viginti, quadraginta: in tertio centum, ducenti, quadringenti. In hac formula numerorum duo inerunt quos dixi λόγοι, qui diversas faciant analogias: unus duplex qui est in obliquis versibus, quod est ut unus ad duo, sic duo ad quatuor: alter decemplex in directis ordinibus, quod est ut unus ad decem, sic decem ad centum. 44. Similiter in verborum declinationibus est bivium, quod et ab recto casu *declinatur in obliquom, et ab recto casu* in rectum, ita ut formulam similiter efficiant: quod sit primo versu hic albus,

vg. om. De sequenti in quo vere monuit Spengel. Emend. Varr. p. 7. v. ann. ad V, 108. et cf. dicta ad VI, 39. IX, 67. quomodo] coni. quom Ha. cum FG. De permutatione vv. quomodo et quom dixi in Praefatione. sic] vg. sic si codd.

42. dicuntur] codd. dicunt vg. Illud multo aptius. amorem et dolori] scripsi. amorem et dolorem codd. amorem dolori vg. Propterea etiam sequenti loco et addidi.

43. ab similibus] Videtur haec technica fuisse dictio, significans formulam declinatuum ab similibus rectis descendentium. implicatas] duplicatas GH. directa] Fa. directa cett. ducenti quadringenti] F. ducenti quatrigeniti a. cc. cccc. GH. ducenta quadringenta vg. λόγοι] scripsi suadente Victorio. logoe F., fortasse recte. logos GH. faciunt] codd. faciunt vg. directis] directis codd., si accurate notatum est. Et sic etiam §. 44.

44. *declinatur in obliquom, et ab recto casu*] coni. addidi, ut

huic albo, huius albi; secundo haec alba, huic albae, huius albae; tertio hoc album, huic albo, huius albi; itaque fiunt per obliquas declinationes ex his analogiae hoc genus: **Albius Atrius, Albio Atrio**; *quae scilicet erit particula ex illa binaria*; per directas declinationes: **Albius Atrius, Albia Atria**, *quae scilicet centenaria formula analogiarum, de qua supra dixi.

45. Analogia quae dicitur, eius genera sunt duo. Unum deiunctum sic est: ut unum ad duo, sic decem ad viginti; alterum coniunctum, sic: ut est unum ad duo, sic duo ad quatuor, in hoc quod duo bis dicuntur, et cum conferimus ad unum, et tum cum quatuor.

46. Hoc quoque natura dicitur quadruplex; sic e septem ⁵⁷¹

puto necessaria. *rectum*] coni. *recto* codd. *hoc genus*] Post h. vv. quaedam deesse vg. significatur. Sed nulla causa, nisi quod hic locus ab diasceustis illis, quibus haec recensio debetur, non intellectus est. In codd. haec continentur. *Albius, Atrius*] codd. Et sic haec nomina coniunguntur VIII, 80. Aptiora ea sunt ad ostendendam analogiam, quae fit proportione duarum rationum, quam albus et ater, quae inter se dissimilia videri poterant. Eaque analogia his vocabulis dupliciter inest, directis et obliquis ordinibus. Habes formulam:

Obliquus ordo. *Albius: Atrius = Albio: Atrio.*

Directus ordo. *Albius: Atrius = Albia: Atria.*

His declaravi, quae me retinuerint quominus accederem Spengelio scribenti: *albus, albi, aut albi, albo; atrii, atro; albi, alba.* *quae scilicet erit particula ex illa binaria*] Haec in codd. leguntur post vv. *Albia, Atria*, hoc ordine: *quae scilicet erit particula ex illa vicenaria atria (tria vg.) quae scilicet centenaria formula analogiarum.* Apparet ultima annexa fuisse vv. *Albia Atria*, quae cum directo ordine ab *Albius, Atrius* declinentur, conveniunt rationi centenariae; contra priora adhaesisse vv. *Albio Atrio*, et dicta fuisse de obliquo ordine qui comparatur cum binaria ratione illius figurae. Denique intelligitur etiam, unde hae turbae ortae sint, nimirum hinc quod Varro, ad illustrandum schema quod proposuerat, verba sic collocaverat:

Itaque fiunt per obliquas declinationes ex his analogiae hoc genus:

Albius Atrius, Albio Atrio;

per directas declinationes

Albius Atrius

Albia Atria

*quae scilicet erit
particula ex illa
binaria*

*quae scilicet centenaria
formula analogiarum.*

binaria] coni. *vicinaria* G. *vicenaria* FHa. quod vix defendi poterit.

45. *sic: ut*] scripsi. *sicut* Fa. *sic* GH. *et cum*] coni. *et* um codd. *tum*] G. et H. ut videtur. *tunc* cett.

cordis citharae, tamen duo dicuntur habere tetracorda, quod quemadmodum crepat prima ad quartam cordam, sic quarta ad septimam respondet; media est alterius prima, alterius extrema. Medici in aegrotis septimos dies qui observant quarto die, ideo diligentius signa morbi advertunt, quod quam rationem habuit primus dies ad quartum, eandem praesagit habiturum, qui est ¹⁷²futurus ab eo quartus, et qui est septimus a primo.

47. Quadruplices deiunctae in casibus sunt vocabulorum, ut rex regi, *lex legi.* Coniunctae sunt triplices in verborum tribus temporibus, ut legebam, lego, legam, quod quam rationem habet legebam ad lego, hanc habet lego ad legam. In hoc fere omnes ⁵⁷²homines peccant, quod perperam in tribus temporibus haec verba dicunt, quom proportione volunt pronuntiare.

48. Nam cum sint verba alia infecta, ut lego et legis, alia perfecta, ut legi et legisti, et debeant sui quousque generis in coniungendo copulari, et quom recte sit ideo lego ad legebam: non ⁽¹³⁶⁾recte est lego ad legi, quod legi significat quod perfectum; ut haec, tutudi pupugi, tundo pungo, tundam pungam, item necatus sum verberatus sum, *necor verberor, necabor* verberabor, iniuria reprehendant, quod et infecti inter se similia sunt, et perfecti inter se; ut tundebam, tundo, tundam, et tutuderam, tutudi, tutudero; sic amabar, amor, amabor, et amatus eram, amatus sum, amatus ero. Itaque repre-

46. e] codd. nisi a. habet a, ut vg. Et sic item in tetracorda et cordam. codd.

cordis] codd. chordis
aegrotis] vg. aegrotos

47. lex legi] coni. addidi, ut quadruplex esset et deiuncta proportio. ad lego] vg. ab (a GH. a a.) lego codd. ad legam. Ga. a legam FH.

48. infecta] et perfecta] codd. infecti et perfecti correxit Spengel. Emend. Varr. p. 6. Sed intacta idem reliquit infecta et perfecta verba IX, 97. cf. IX, 101. Itaque utrumque dici potuisse concedemus eodem iure, quo Varro multitudinem et multitudinis pro plurali scribit lego ad] vg. lego et Ga. legi et FH. necatus] vg. haec (hec a.) catus codd. *necor verberor] non addere non poteram. om. codd. et vg. necabor] vg. om. codd. reprehendant] coni. repet-

hendunt, qui contra analogias dicunt, quor dispariliter in tribus temporibus dicantur quaedam verba, naturam. ⁵⁷³

49. Cum quadruplex sit natura analogia, id nonnunquam, ut dixi, pauciores videtur habere partis: sic etiam alias pluris, ut quom est, quemadmodum ad tria unum et duo, sic ad sex duo et quatuor; quae tamen quadripartita comprehenditur forma, quod bina ad singula conferuntur. Quod in oratione quoque nonnunquam reperietur, sic: ut Diomedes confertur *Diomedi et* Diomedibus, sic dicitur ab Hercules Herculi et Hercilibus. 50. Et ut haec ab uno capite, ab recto casu; in duo obliquos discedunt ¹⁷³ casus: sic contra multa ab duobus capitibus recti casuum confluunt in obliquom unum. Nam ut ab his rectis, hi Baebiei, hae Baebiae, fit his Boebieis: ⁵⁷⁴ sic est ab his, hi Caelii, hae Caeliae, his Caeliis. Ab duobus similibus similiter declinantur, ut fit in his, nemus, olus; nemora; olera. Alia ab dissimilibus similiter declinantur, ut in articulis ab hic, iste, hunc, istum.

51. Analogia fundamenta habet aut a voluntate hominum, aut a natura verborum, aut a re utraque. Voluntatem dico impositionem vocabulorum, naturam declinationem vocabulorum, quo decurritur sine doctrina.

hendunt (*repraehendunt* G.) codd. Sed pendent haec a v. *ut*, quae h. l. particula conclusionis est. Loco v. *ut* reponere *et* minus placet. Interpunctio per totam hanc periodum graviter laborans nunc restituta esse videtur. *naturam*] coni. *natura* F. om. GHa. Post haec interpunxi.

49. *videtur*] Placeret *videri*. Nam dicit Varro, sicut analogiam esse posse trium partium, si coniuncta sit: posse eam habere etiam plures quam quatuor partes. *sic: ut*] scripsi. *sicut* FHa. *sic* G. cf. 45. **Diomedi et**] haec addenda esse, vidit Spengelius. Caeterum tiam gravius aliquod mendum inesse, non opus est ut statuas, modo observaveris *Hercules* et *Diomedes* simul singularia et multitudinis esse.

50. *Et*] Haec a superioribus separavi. *haec*] scripsi. *hae ic* F. *hae* GH. *he* a. *ab*] scripsi. *ac* FG. *et* H. *a a*, ut videtur, sicut *vg.* *discedunt*] Ga. *descendunt* cett. *obliquom*] F. *t a.* ut videtur. *Baebiei*] scripsi. *aebiei* F. *haebrei* G. *aebici* H. *ebiei* a. Postea *bebiae* FH. *haebreae* G. *beie* a. Et deinde *bebieis* a. *haebreis* G. *bibicis* H. *Caelii*] G. *celii* F. *caeli* H. *coelii* a. *t videtur.* *olus*] et *olera*] *holus* et *holera* a. non male. *istum*] n *istunc* scribendum?

Qui impositionem sequetur, dicet, si simile in recto casu dolus et malus, fore in obliquo dolo et malo: qui naturam sequetur, si sit simile in obliquis Marco, Quinto, fore ut sit Marcum, Quintum. Qui utrumque sequetur, dicet si sit simile, transitus ut est
 575 in servos serve, fore ut sit item in cervos cerve.
 Commune omnium est, ut quatuor figurae vocis habeant proportionem declinatus. 52. Primum genus est
 (137 ortum ab similitudine in rectis casibus, secundum ab similitudine quae est in obliquis, tertium ab similitudine quae est in transitibus de casu in casum. Primo genere ab imposito ad naturam proficiscimur, in secundo contra, in tertio ab utroque. Quocirca etiam hoc tertium potest bifariam divisum tertium et quartum dici, quod in eo vel prosus vel rosus potest dici. 53.
 Qui initia faciet analogiae impositiones, ab his obliquas
 174 figuras declinare debet: qui naturam, contra: qui ab utraque, reliquas declinationes ab eiusmodi transitibus. Impositio est in nostro dominatu; nos in naturae:
 576 quemadmodum enim quisque volt, imponit nomen; at declinat, quemadmodum volt natura.

54. Sed quoniam duobus modis imponitur vocabulum aut re singulari aut multitudine, singulari ut cicer, multitudinis ut scalae; nec dubium est, quin ordo declinatum, in quo res singulares declinabuntur solae, ab singulari aliquo casu proficiscatur, ut cicer,

51. simile] F. (qui solus pro si sit habet ab hoc) et GH. Quae sunt inter prius et hoc simile, om. a. similis vg. ut est] om. a. non recte. servos et cervos] servus et cervus codd. figurat GHa. figura F. figuras vg.

52. vel prosus vel rosus] scripsi. vel prorsus vel rosus (rosus H.) GH. ut prosus (prosas F.) ut (et F.) rosus (rosas F.) Fa. Rosus posui, ubi rursus expectaveris: sed s elidi poterat, ut in prosa oratione in susum, in rusum. cf. ann. ad VIII, 49. Neque o offendit, nam et revorsus fieri poterat rorsus, ut ex seorsum sorsum, ex nevolo nolo. Cur autem haec forma praeter illam in usum inducta sit, ne mireris: alliterationis studium in causa fuit, cui non satisfiebat illo rursus ac prorsus, quo Varro alias usus esse traditur. V. Naekius in Mus. Rhenan. a. 1828 F. III. p. 386.

53. naturae] con. Henr. Stephanus. natura codd. Ellipsis nihil habet quo offendat. Cf. V, 180. et maxime IX, 6.

ciceri, ciceris; item contra in eo ordine, qui multitudinis erit solum, quin a multitudinis aliquo casu ordini conveniat, ut *scalae, scalis, scalas*: aliud videndum est, quom duplex natura copulata, ac declinatum bini fiant ordines, ut est *mas, mares**, unde tum ratio analogiae debeat ordini, utrum ab singulari re in multitudinem, an contra? 55. Neque enim, si natura ab uno ad duo pervenit, idcirco non potest amplius esse in docendo posterius, ut inde incipias, ut quid sit prius, ostendas. Itaque et hi, qui de omni natura disputant atque ideo vocantur *Physici*¹, tamen ex his ab universa natura profecti, retro quae essent prin-⁵⁷⁷cipia mundi, ostendunt. Oratio quom ex literis constat, tamen eam grammatici de literis † ostenderunt. 56. Quare in demonstrando, quoniam potius proficisci oportet ab eo quod apertius est, quam ab eo quod prius est, et potius ab incorrupto principio¹, *quam, et potius* ab natura rerum, quam ab lubricine hominum, et haec tria, quae sequenda magis sunt, minus sunt in singularibus quam in multitudine: †commodius potest¹⁷⁵ ordini, quod in his principiis minus orationis verbis¹³⁸⁾ fingendis verborum forma facilius † singularia videri posse, quam ex singularibus multitudinis, haec osten-

54. *cicer*] cf. VIII, 48. *scalae*] IX, 63. *mas, mares**] *con.* *Mars Martis* codd. quod exemplum esset alienissimum. Fortasse *maris* scripsit Varro. *debeat*] GHa. *debit* cett.

55. *eam*] *ea* GHa. *de literis †*] Locus obscurior. Videtur aliquid excidisse, unde haec sententia effecta sit: Quanquam oratio ex literis constat, tamen grammaticis incipiendum erat a vocabulis, ut ea quibus e literis composita essent, ostenderent. *ostenderunt*] *ostendunt* GHa. Vv. *de literis* (*litteris* G.) *ostendunt* in codd. denuo inculcantur ante v. *oportet* §. 56.

56. *proficisci*] G. et a. ut videtur. *proficisse* H. *profecisse* F. *potius ab*] vg. *potius quam ab* codd. **quam, et potius*] Huiusmodi membrum cum facile excidere potuerit, vere excidisse, propter *tria* in sequentibus dubitari nequit. Quibus autem verbis, quae *incorrupto principio* contraria sunt, significaverit scriptor, vix divinare licebit. *commodius facilius †*] Hanc apodosin non uno vitio laborare, intellexit etiam Koeler. Lit. crit. p. 27. Sensus fortasse an sic declarari possit: *commodius potest hinc ordini etymologos, quod in his principiis* orationis verbis fingendis idonea verborum forma facilius intelligitur; nam ex multitudinis facilius . . .* Sed haec ipsa Varronis fuisse verba, nemini persuadere volui. *principiis*] vg. *principibus* codd.

dunt: trabes trabs; duces, dux. 57. Videmus enim, ex his verbis trabes, duces de extrema syllaba E literam exclusam, et ideo in singulari factum esse trabs, dux: contra ex singularibus non tam videmus, quemadmodum facta sint ex B et S trabs et ex C et S dux. 58. Si multitudinis rectus casus forte figura corrupta erit, id quod accidit raro, prius id corrigemus quam inde ordiemur: *aut de* obliquis assumere oportebit figuras eas, quae non erunt ambiguae, sive singulares sive multitudinis, ex quibus id quouismodi debet esse, perspicui possit. 59. Nam nonnunquam alterum ex altero videtur, ut Chrysippus scribit, quemadmodum pater ex filio et filius ex patre, neque minus in fornicibus propter sinistram dextra stat, quam propter dextram sinistra. Quapropter et ex rectis casibus obliqui, et ex obliquis recti, et ex singularibus multitudinis, et ex multitudinis singulares nonnunquam recuperari possunt. 60. Principium id potissimum sequi debemus, ut in eo fundamentum sit in natura, quod in declinationibus ibi facilior ratio. Facile est enim animadvertere, peccatum magis cadere posse in impositiones eas, quae fiunt plerumque in rectis casibus singularibus, quod homines imperiti et dispersi vocabula rebus imponunt, quocumque eos libido invitavit; natura

57. *trabs*] F. *trabes* GHa. *dux*] F. *duces* GHa. Hic locus aperte indicat, tum scribi solitum esse *traps*, sicut *urps* et similia. Quamquam ipse Varro, quippe etymologicae orthographiae auctor et commendator, *trabs* scribendum esse praecepit. *Traps*, scribit Cassiodorus p. 2291. P., ab eo quod dicitur *trabis*, et *urps* per P debet scribi, licet Varro per B scribendum putet, quod in reliquis casibus B habeant. Hinc euphonicae l. l. leges obscuratae sunt, ex quibus S tenuis litera erat, et cum tenuibus committebatur, sicut Atticis *σ* aspirata erat, quae non nisi cum aspiratis iungi posset.

58. *Si multitudinis*] con. *similitudinis* codd. *si similitudinis* vg. **aut de**] addere necesse habui. *oportebit*] con. *oportere* codd. *multitudinis*] vg. *multitudines* codd. sed de a. non constat debet] codd. cf. ann. ad V, 140. VI, 82. *possit*] scripsi. *possint* G. *possunt* cett. codd.

59. *multitudinis*] Vertranius. *multitudines* codd. sed de a. incertum. *multitudinis*] FHa. *multitudinibus* G.

60. *est enim*] Ga. *enim est* F. *enim* H. *invitavit*] *invitavit* G.

incorrupta plerumque est suapte sponte, nisi qui eam usu inscio depravabit. 61. Quare si quis princi-

176
pium analogiae potius posuerit in naturalibus casibus, quam impositiciis, non multa in consuetudine occurrent, et a natura libido humana corrigetur, non ab lubricitate natura, quod, qui impositionem sequi voluerint, facient contra. 62. Sin ab singulari quis potius proficisci volet, id illum facere oportebit ab sexto casu, qui est proprius Latinus; nam eius cassuis literarum discrimi-
nibus facilius reliquorum varietatem discernere poterit, 580
quod ei habent exitus aut in A, ut hac terra; aut 139)
in E, ut hac lance; aut in I, ut hac levi; aut in
O, ut hoc caelo; aut in U, ut hoc versu. Igitur ad demonstrandas declinationes biceps una† haec.

63. Sed quoniam, ubi analogia, tria, unum quod in rebus, alterum quod in vocibus, tertium quod in utroque, duo priora simplicia, tertium duplex: animadvertendum haec quam inter se habeant rationem. 64. Primum ea quae sunt discrimina in rebus, partim sunt, quae ad orationem non attineant, partim quae pertineant. Non pertinent, ut ea quae observant in aedificiis et signis faciendis caeterisque rebus artifices, e quis vocantur aliae harmonicae, sic item aliae nominibus aliis: sed nulla harum fit loquendo pars ad ora-
tionem. 581
65. Quae pertinent res, eae sunt quae verbis dicuntur proportionem, neque a similitudine quoque vocum declinatus habent, ut Iuppiter, Maspiter; Iovi, Marti. Haec enim genere nominum et

61. multa] vg. multae codd. nisi quod de a. non constat. libido et lubricitate] G. libido et lubricitate cett. contra] vg. contraria codd.

62. id] vg. in codd. proprius Latinus] In eadem re Varro teste utitur Diomedes I. p. 277. P. cassuis] scripsi. casus his codd. quod factum ex CASUSIS, hoc ex CASSUIS. De forma v. cassus v. annot. ad VIII, 11. et de patrico hoc UIS annot. ad IX, 4. varietatem discernere] scripsi. varietate discernere codd. varietatem discernere vg. biceps una†] codd. Quae vv. quid significant, ignoro. Tentabam VICE PRIMA, unde BICEPS UNA fieri poterat.

65. Maspiter] FGa. Marspiter H. cf. annot. ad VIII, 49. genere] coni. scripsi. genera codd. cf. de genere vocabulorum X, 21.

numero et casibus similia sunt inter se, quod utraque et nomina sunt, et virilia sunt, et singularia, et casu
177 nominandi et dandi.

66. Alterum genus vocale est, in quo voces modo sunt proportione similes, non res, ut biga, bigae, nuptia, nuptiae. Neque enim in his res singularis subest una, quom dicitur biga, quadriga; neque ab his vocibus quae declinata sunt multitudinis, significant quidquam, ideo quod omnia multitudinis, quae declinantur ab uno, ut a merula, merulae, sunt eiusmodi ut singulari subiungantur: sic merulae duae, catulae tres, faculae quattuor. 67.

Quare cum idem non possit subiungi, quod non dicimus biga una, quadrigae duae, nuptiae tres, sed
582 pro eo unae bigae, binae quadrigae, trinae nuptiae: apparet non esse biga et quadriga, et bigae et quadrigae; sed ut est huius ordinis una, duae, tres principium una: sic in hoc ordine altero unae, binae, trinae, principium est unae. 68. Tertium genus est illud duplex, quod dixi, in quo et res et voces similiter proportione dicuntur, ut bonus, malus:
(140 boni, mali; de quorum analogia et Aristophanes et alii scripserunt. Etenim haec denique perfecta, ut in oratione illae duae simplices incohatae analogiae, de quibus tamen separatim dicam, quod his quoque utimur in loquendo.

69. Sed prius de perfecta, in qua et res et voces quadam similitudine continentur; quous genera sunt tria, unum vernaculum ac domi natum, alterum adventitium, tertium nothum ex peregrino hic natum. Vernaculum est ut sutor et pistor; sutori et pistori. Adventitium est ut Hectores, Nestores; Hectoras, Nestoras. Tertium illud nothum ut

nominum] *nominatum* huic loco aptius esset. *similia sunt]* codd. *similia sunt proportione. similia* vg. *utraque]* FG. *utrumque* Ha.

66. *catulae]* codd. (*catule a.*) *caculae* vg.

67. *quod non]* Scioppius. *quom* H. *cum* cett. *biga una]* scripsi. *una biga* Scioppius. *bigae unae* codd. *biga]* vg. *a biga* codd. *una, duae]* vg. *unae (anae a.) duae* codd.

68. *incohatae]* Ga. *inchoatae* cett. codd.

Achilles et Peleus. 70. Eo genere multi⁵⁸³ utuntur non modo poëtae, sed etiam plerique ac primo¹⁷⁸ omnis, qui soluta oratione loquuntur, dicebant, ut quaestorem, praetorem, sic Hectōrem, Nestōrem. Itaque Ennius ait:

Hectoris natum de muro iactarier.

Accius haec in tragoediis largius a prisca consuetudine movere coepit, et ad formas Graecas verborum magis revocare, * a quo Valerius ait:

Accius Hectorem nolet facere, Hectors malet.

Quod adventitia pleraque habemus Graeca, secutum ut de nothis Graecanicis quoque nominatus plurimum haberemus. Itaque ut hic alia Graeca, alia Graecanica, sic analogiae. 71. E quis quae hic nothae fiunt declinationes, de his aliae sunt priscæ, ut Bacchi⁵⁸⁴deis et Chrysideis: aliae iuniores, ut Chrysidēs et Bacchides: aliae recentes, ut Chrysidas et Bacchidas: quom his omnibus tribus utantur nostri, maxime qui sequuntur media in loquendo, offendunt minimum; quod prima parum similia videntur esse Graecis unde sint tralata, tertia parum similia nostris.

69. *Peleus*] F. *pellas* G. *Peles* Ha. Peleus nothum dici poterat vel propter accentum s. vocationem Latinam, vel propter transitum in reliquos casus.

70. *Eo*] coni. *de* codd. *ac*] coni. Henr. Stephanus. *haec* codd. *omnis*] F. *omnes* GH. *loquuntur*] *loquuntur* codd. *loquebantur* coni. Henr. Stephanus. *Hectōrem*] signum productae syllabae addidi ex F. Cf. VIII, 72. *Ennius*] Andromache. Bothe P. Sc. L. V, I. p. 35. Dubitari nequit, quin Scaliger hunc versum recte coniunxerit cum duobus aliis, quos servavit Cicero Tusc. 1, 44. *de** *muro*] *de moero* Scaliger. *de Troiano muro* codd. *Troiano* ex glossematis est, quibus etiam boni codd. interdum vitiati sunt. *iactarier*] Scalliger. *iactari* codd. Varro integrum versum afferre debebat, ut statim productio literae O appareret. *Accius*] Bothe P. Sc. L. V, 1. p. 234. *a quo*] scripsi. *et a quo* codd. *a quo et* coni. Spengel. *Valerius*] Soranus, ut videtur, de quo VII, 31. An Aedituus, cuius eroticum epigramma Gellius servavit? *nominatus*] scripsi ex coni. Spengelii, emend. Varr. p. 6. *nominatos* codd.

71. *Bacchideis et Chrysideis*] scripsi suadente Spengelio. *bacchides et chrysidēs* (*Chrisides* a.) codd. *iuniores*] Scioppius. *minores* codd. *recentes*] Aldus. *regentes* codd. *qui sequuntur*] F. *persequuntur* a. *persequuntur* G. *sequuntur* H.

4 72. Omnis analogiae fundamentum similitudo quaedam, ut dixi, quae solet esse in rebus, in vocibus, et in utroque: in qua harum parte cumque sit in ferendo † et quouismodi, videndum. Nam, ut dixi, neque rerum, neque vocis similitudo ad has duplicis analogias verborum exprimendas*, quas in loquendo quaerimus, separatim satis est, quod utraque parte opus est simili. Quas ad loquendum ut perducas, accedere debet usus; alia enim ratio, qui facias vestimentum; alia, quemadmodum utare vestimento. 73. Usus species videntur esse tres; una consuetudinis veteris; altera consuetudinis huius; tertia neutra. Vetera, ut cascus, cascus, surus, suri. Huius consuetudinis, ut albus, caldus; albo, caldo. Neutra, ut scala, scalam; falera, faleram. Ad quas accedere potest quarta mixta, ut amicitia, inimicitia; amicitiam, inimicitiam. Prima est, qua usi antiqui, et nos reliquimus: secunda, qua nunc utimur: tertia, qua utuntur poëtae.

74. Analogiae non item ea definienda quae dirigitur ad naturam verborum, atque illa quae ad usum loquendi. Nam quae prior, definienda sic: Analogia est verborum similium declinatio similis. Posterior sic: Analogia est verborum similium declinatio similis, non repugnante consuetudine communi. Ad quam harum duarum ad extremum additum erit hoc: ex quadam parte: poëtica analogia erit definita. Harum primam

72. *cumque sit in ferendo †*] codd. Haec corrupta habeo; nam etiam *quacunque* huius loci non est. Scioppii coniectura: *sit inserenda*, nil proficimus. **analogias verborum exprimendas**] haec transtuli ex inferiori loco post *vv. ex simili*, quo loco in codd. leguntur omni nexu destituta. *quas*] scripsi. *quae* codd. *qui*] G. *qua* cett.

73. *Usus species*] emendavit Spengel. Emend. Varr. p. 10. *usui species (spes H.)* codd. *surus, suri*] con. Scaliger. *furus, furi* codd. *Surus* antique pro fuste, ut Festus ex Ennio p. 45. 140. 235. Lindemann. *Neutra*] *vg. neutrae* codd. *falera*] intellige phaleras, quae singulari non dicuntur. *amicitia*] Cf. C. Caesar de anal. apud Gellium XIX, 8. et Nonius p. 129. M. in capite de honestis et nove dictis s. v. *Inimicitia* numero singulari.

74. *Analogiae*] codd. *analogia* *vg.* Multitudinis *πρὸς τὸ ποικίλων* usurpatur.

sequi debet populus, secundam omnes singuli e populo, tertiam poëtae. 75. Haec diligentius quam apertius dicta esse arbitror, sed non obscurius, quam de re simili definitiones grammaticorum sunt, ut Aristeae,⁵⁸⁷ Aristodemi, Aristocli, item aliorum, quorum obscuritates eo minus reprehendendae, quod pleraeque definitiones re incognita propter summam brevitatem non facile perspiciuntur, nisi articulatum sint explicatae. 76. Quare magis apparebit, si erit apertum de singulis partibus: quid dicatur verbum, quid similitudo verbi, quid declinatio, quid similitudo declinationis non repugnante consuetudine communi, quid ex quadam parte. 77. Verbum dico orationis vocalis partem, quae sit indivisa et minima, si declinationem naturalem habeat. Simile est verbum verbo tum, quom et re quam signi-¹⁸⁰ficat, et voce qua significat, et in figura transitus declinationis parile. Declinatio est, quom ex verbo in verbum, aut ex verbi discrimine, ut transeat mens,⁵⁸⁸ vocis commutatio fit aliqua. Similitudo declinationis,¹⁴²⁾ quom item ex aliqua figura in figuram transit, ut id transit cum quo confertur. 78. Adiectum est: non repugnante consuetudine communi; quod quaedam verba contra usum veterem inclinata patietur, ut passa Hortensium dicere pro hae cervices, cervix; quaedam non, ut si dicas pro fauces, faux. Ubi additur, ex quadam parte, significat non esse in consuetudine in his verbis omnis partis, ut declinatum a mo, iuvo; amor, iuvor.

79. Quid videretur analogia in oratione, et quas

75. *Aristocli*] De hoc dictum X, 10. Reliqui duo Aristarchii grammatici esse videntur. *sint*] GHa. *sunt* F. *explicatae*] Scioppius. *explicata* codd.

76. *apertum*] conii. *aperte* codd. Aperire de aliqua re hoc sensu recte dicitur.

77. *Simile est*] posui suadente Spengelio. *similem* codd. *re*] conii. scripsi. *res* codd. *voce*] scripsi. *vocem* codd. *et*] vg. *est* codd. *transitus*] a. *transitum* F. *transitu* G. *transitii* H.

78. *veterem*] *veterum* a. *Hortensium*] cf. VIII, 14. *hae*] conii. Henr. Stephanus. *hac si* codd. *has* vg. *omnis partis*] Ga. *omnes partes* FH. *iuvo*] et *iuvor*] *vivo* et *vivor* GHa.

haberet species, et quae de his sequenda videretur, ut brevi potui, informavi; nunc in quibus non debeat esse, ac proinde ac debeat soleat quaeri, dicam. Ea fere sunt quatuor genera: primum in id genus verbis
 589 quae non declinantur, analogia non debet quaeri, ut in his nequam, mox, vix. 80. De his magis in alio quam in alio erratur verbo; dant enim non habere casus mox et vix; nequam habere, quod dicamus hic nequam et huius nequam et huic nequam: cum enim dicimus hic nequam et huius nequam, tum hominis eius, quem volumus ostendere esse nequam, dicimus casus, et ei praeponimus tum hic nomen, quoius putamus nequitiam. 81. Quod vocabulum factum ut ex non et volo nolo; sic ex ne et quidquam, item media extrita syllaba, coactum est nequam. Itaque
 590 ut eum quem putamus esse non hili, dicimus nihili:
 181 sic in quo putamus esse nec quidquam, dicimus nequam. 82. Secundo, si unum solum habent casum in voce, quod non declinentur, ut literae omnes. Tertio, si singularis est vocabuli series, neque habet cum qua comparari possit, ut esse putant caput, capiti, capitis, capite. Quartum, si ea vocabula quattuor, quae conferuntur inter se, rationem non habent quam oportet, ut socer, socrus; soceros, socrus.

6 83. Contra in quibus debeat quaeri analogia, fere totidem gradus debent esse coniuncti. Primum, ut sint res: secundum, ut earum sit usus: tertium, uti hae res vocabula habeant: quartum, ut habeant decli-

80. dant] codd. dicunt vg. praeponimus] GH. proponimus Fa. nomen] Scioppius. non codd.

81. Ut ex non et volo] Hunc Varronis locum sic reddit Gellius VII, 11. Ut ex non et ex volo, inquit, nolo fit, sic ex ne et ex quidquam, media syllaba extrita, compositum est nequam. nec quidquam] scripsi. nec quicquam G. nequidquam cett.

82. quattuor] a. quatuor GH. om. F. non*] coni. addidi. soceros, socrus] scripsi. soceros socrum (socerum a.) codd., nisi quod de G. id non notatum est. socerum socrum vg.

83. res] vg. tres codd. Cf. IX, 37.

natus naturalis. De primo gradu, quod natura subest et multitudinis et singularis, dicimus hi asses, hosce asses; hic as, hunc assem: contra quod in numeris finitis multitudinis natura singularis non est, dicitur hi duo et hi tres; his duobus et his tribus.⁵⁹¹

84. Secundo gradu si est natura, neque est usus, id genus ut sit discriminandum, ut fit in faba et id genus, quae item et ex parte et universa nominamus; non enim opus fuit ut in servis

84. *fit*] G. *sit* cett. *faba*] cf. VIII, 48. IX, 38. Omnino, quae cibo, vestitui, aedificatui erant, eorum multa Romani singularia efferre solebant.

M. TERENTI VARRONIS
EX LIBRIS
DE LINGUA LATINA
FRAGMENTA.

LIBER I.

*

⁵⁹² 1. Sequentē G vel C pro ea G scribunt Graeci; et quidam tamen vetustissimi auctores Romanorum euphoniae causa bene hoc facientes, ut Agchises, ageps, aggulus, aggens, quod ostendit VARRO in primo de origine linguae Latinae his verbis:

Ut Ion scribit, quinta vicesima et littera quam agma vocant, cuius forma nulla, et vox communis est Graecis et Latinis, ut his verbis: aggulus, aggens, agguilla, iggerunt. In huiuscemodi Graeci et Accius noster bina gg scribunt, alii n et g, quod in hoc veritatem videre facile non est.

PRISCIANUS tom. I, pag. 37. Kr. p. 556. P.

*

1. pro ea] i. e. littera N. In huiuscemodi] Haec prioribus continuanda, et Varronis verbis accensenda fuerunt. Accius noster] Accium hunc eundem habeo, ad quem Varro alios de grammaticis rebus libros scripsit. Sic Pompeius in Comm. Artis Donati p. 9. Lindem. Varro dicit in libris, quos ad Actium (Atticum voluerat Ruhnkenius: at huic libros de V. P. R. perscripsit Varro; et recte illi obloquitur Schneider. in Varronis Vita p. 239.) scripsit, sedecim fuisse (apud Romanos literas) etc. Cf. p. 27.

LIBER III.

593

*

2. **Leaena.** Hoc nomen licet veteres Latinum negent, auctoritate tamen valet. Dicebant enim leonem masculum et feminam, ut Plautus in *Vidularia*: *Nam audivi feminam ego leonem semel parere.* Cicero de *Gloria* libro II sic ait: *Statuerunt aeream leaenam.* Leam vero VARRO ad Ciceronem libro tertio: *Sicut nocet panthera et lea.* PHILARGYRIUS ad Virgilii *Ecl.* II, 65.

*

3. **Figor** ambigue declinatur apud veteres tempore perfecto; reperimus enim *fictus* et *fixus*. Scaurus de vita sua: *Sagittis, inquit, confictus.* VARRO ad Ciceronem tertio *fixum.* DIOMEDES p. 373. P.

*

4. [**Deus a δῆος**] VARRO ad Ciceronem tertio: *Ita respondeant cur dicant deos, cum omnes* antiqui dixerint divos.* SERVIUS ad Virgilii *Aen.* XII, 159.

EX LIBRIS A QUINTO AD DECIMUM USQUE quae fragmenta a scriptoribus servata sunt, iis in *Argumentis* supra dispositis locum suum assignare conati sumus.

LIBER XI.

594

* .

5. **Rure Terentius** in *Eunucho*: *Ex meo propinquo rure hoc capio commodi.* Itaque et VARRO ad Ciceronem vigesimo secundo *Rure veni, quem Plinius*

4. *omnes**] *omnibus* codex. Cum hoc loco comparandus est alter apud Servium ad Virgilii *Aen.* V, 45. *Sed Varro et Atteius contra sentiunt, dicentes divos perpetuos, deos qui propter sui consecrationem videntur, ut sunt dii manes.* Atteii nomen non plane certum est.

ad eundem undecimo *rure ordinatum arbustum dixisse*
 595 laudat. CHARISIUS pag. 115. P.

*

6. *Poëmatorum* et in secundo et in tertio idem
 VARRO assidue dicit et *poëmatīs*, tanquam nomina-
 tivo hoc poëmatum sit, non hoc poëma; nam et ad
 Ciceronem undecimo: *Horum poëmatorum et his poë-*
matis, oportere dici ait. CHARISIUS pag. 114.

*

7. *Catinus* masculino genere dicitur ut *Maece-*
nas in X.: *Iugeribus fumans calido cum farre ca-*
tinus, et hinc diminutive *catillus* fit, ut *Asinius* con-
 tra maledicta Antonii: *Volitantque urbe tota catilli.*
 Sed VARRO ad Ciceronem undecimo *catinuli* dixit, non
catilli. CHARISIUS pag. 60 seq.

*

8. *Git.* VARRO ad Ciceronem undecimo, per
 omnes casus id nomen ire debere commemorat, vulgo
 autem hoc *gicti* dicunt; ita ut et *Plinius sermonis*
 dubii libro sexto. CHARISIUS pag. 106.

*

LIBER XIII.

*

9. *Osso.* VARRO ad Ciceronem decimo tertio:
Olivo et osso putat, inquit, fieri. *Plinius sermonis*
 dubii libro sexto. CHARISIUS pag. 112.

*

10. *Palpetras* per T VARRO ad Ciceronem
 decimo tertio dixit, sed *Fabianus de animalibus* primo
palpebras per B. Alii dicunt *palpetras* *genas*, *palpe-*
bras autem ipsos *pilos*. CHARISIUS pag. 81.

*

6. et in secundo et in tertio] librorum de poëmatīs, ut videtur.

7. undecimo] II apud Putschium legitur, ut sequenti loco, sed
 perperam.

LIBER XVIII.

*

11. Indiscriminatim, indifferenter. VARRO 596
de Lingua Latina libro decimo octavo:

*Quibus nos in hoc libro proinde, ut nihil intersit,
utemur indiscriminatim, promisce.*

NONIUS pag. 127, 21 Merc.

*

LIBER XXII.

*

V. supra fragm. ex libro XI.

*

LIBER XXIII.

*

12. Ingluviem. VARRO ad Ciceronem in libro
vicesimo tertio:

*Ingluvies, inquit, sunt tori circa gulam, qui propter
pinguedinem fiunt atque interiectas habent rugas.*

PHILARGYRIUS ad Georg. III, 431.

*

LIBER XXIV.

*

13. M. VARRO in libro de Lingua Latina ad
Ciceronem quarto et vicesimo, expeditissime ita finit:

*Proloquium est sententia in qua nihil deside-
ratur.*

GELLIUS libro XVI, 8.

*

**14. Excipiuntur haurio, hausi; invenitur ta-
men etiam haurivi vel haurii.** VARRO in vice-
simo quarto ad Ciceronem:

Quum indidem haurierint.

11. libro decimo octavo] Editiones veteres legunt: *Varro in lin-
gua latina lib. III.* Monuit Spengelius.

PRISCIANUS tom. I, pag. 509. Rr. pag. 905. P.

*

597

INCERTI LIBRI.

*

15. Nonnulli proprie calamos lupinorum a las dici putant ut Aelius: *Alae ex lupino; surculi sine foliis.* Cato in originibus: *Alae ex lupino lugium †* tamen VARRO de Lingua Latina alam culmum fabae dicere. SERVIUS ad Georg. I, 75.

*

16. In summa vero constructionis eius quam similem navis carinae diximus, caput collocavit, in quo esset regimen totius animantis, datumque illi hoc nomen est, ut quidem VARRO ad Ciceronem scribit, quod hinc capiant initium sensus ac nervi. LACTANTIUS de opificio Dei tom. II, pag. 84 Dufr. c. 3. pag. 257. Bip.

*

17. Senior. Secundum VARRONEM senior et iuvenior comparativi sunt per imminutionem. Hinc est (VI, 304.): *Iam senior: sed cruda deo viridisque senectus:* additum enim hoc est ad exprimendum, quid sit senior. Item Ovidius (Met. XII, 464.): *Inter iuvenemque senemque.* Et re vera non convenit hunc satis senem accipi, qui et vincere potest et uno ictu taurum necare. Ergo senior non satis senex; sicut iuvenior non satis iuvenis, intra iuvenem; sicut pauperior intra pauperem. Dicit autem hoc VARRO in libris ad Ciceronem. SERVIUS ad Aen. V, 409.

*

18. Solent in verbis etiam peritiores errare, incerti utrum cum R an sine R debeant proferri. Quirito. Livius in octavo *quiritat.* VARRO ad Cicero-

15. *dicere] dicit* Burmannus.

17. *iuvenior] iunior* alii, utroque loco. Rem hic expositam Varrone tractatam confirmat etiam Plinius apud Servium ad Aen. VI, 304.

em: *De Fenestella quirilitur*. Est autem quirilitare
quirites ciere. DIOMEDES pag. 377. P.

*

19. Gausapa Ovidius (Art. II, 300.) neutraliter
ixit: *Gausapa si sumpsit, gausapa sumpta proba;*
t Cassius Severus ad Maecenatem: *Gausapo purpureo* ⁵⁹⁸
alutatus. Sed Augustus in testamento: *Gausapes*
odices purpureas et coloreas meas. VARRO autem
e Lingua Latina ait, vocabula ex Graeco sumpta, si
uum genus non retineant, ex masculino in foemininum
atine transire et A litera terminari, veluti ὁ κοχλίας
haec cochlea, ὁ ἔρμας haec herma, ὁ χάρτης haec
charta: ergo ὁ γαυσάπης haec gausapa, cui generi
legantiores addiderunt per necessitatem ut dicerent tu-
nicam gausapam, quod quomodo diceretur merito non
constitit, quia usus eius apud veteres non fuit. Et
M. Messala de Antonii statuis: *Armenii regis spolia*
gausape. CHARISIUS pag. 80.

Haec eadem in brevius contracta leguntur apud PRISCIA-
TUM libro VII, pag. 328. Kr. pag. 759. P.:

VARRO vero de Lingua Latina ait, talia ex
Graeco sumpta ex masculino in foemininum transire et
liter ea finiri, ὁ κοχλίας haec cochlea, ὁ χάρτης
haec charta, ὁ γαυσάπης haec gausapa.

Multo maior numerus est fragmentorum, quae ex Varronis grammati-
s scriptis, sed non laudata libri inscriptione adducuntur, ut incertum sit,
et hisne deprompta sint de Lingua Latina libris, an ex libris *de sermone*
latino ad Marcellum, an *de utilitate sermonis*, atque *de similitudine*
verborum libris, an ex *Aetiis*, an ex libris *ad Attium* (de quibus
notum ad fragm. 1.), denique ex aliis quibusvis eius scriptis; nam
etymologiae ars totum Varronem sibi mancipaverat, atque omnem eius
doctrinam sapore suo imbuerat. Fragmentum de faenatore apud Gel-
lium XVI, 12., quod ex tertio librorum de Sermone Latino est, in
coll. *Fragm. Varron. ed. Durdrecht. perperam infertur fragmentis de Lingua*
Latina. Locum de pice singulariter dicta a Charisio p. 71. ex secundo de
similitudine libro desumptum Spengelius nono de L. L. sive secundo de
etymologia libro attribuit, in quo locum commodum huic non reperio. Et
quod in alio scriptore ratio iuberet, ut librorum numerum coërcere in-
scriptionumque varietatem minuere studeremus: id in Varrone, qui
CCLXXX libris scriptis sibi non satisfecerat, et supervacaneum est
improbabile.

S U P P L E M E N T U M

VARIANTIS SCRIPTURAE E CODICE GOTHANO EXCERPTAE.

V. §. 2. v. 2. *in qua re om. prima manus, addit secunda.* 4.
pertendo pr. m. pertendendo sec. positum pr. m. impositum sec.
 9. 10. *περὶ σημαινόμενον om. pr. m. addit sec.*

3, 4. *est posita* 5. *litteris* 7. *aliud nunc ostendunt*
 addit m. sec.

4, 2. *ut ex aut fecit m. sec.*

5, 1. ² *pauca non* ¹ *numeros addidit m. sec.* 3. *Tercium*
 5. *mutij* 8. *mediocres*

6, 1. *Quorum pr. m. quoniam sec. m.* 3. 6. *litterarum*
 8. *tractationem m. pr. arctationem m. sec.* 9. *productionem*
 10. *qui quouismodi m. pr. qui delevit m. sec. ad modo putavi addit*
 m. sec. *non in marg.*

7, 2. *Ad Infimus m. sec. primus in marg.* 3. *etiam om.*
aeretofodinae m. pr. aerifodinae m. sec. viocurus pr. m. viocurrus
 sec. m. 6. 7. 8. *hic m. pr. hinc m. sec.* 7. *pacui m. pr.*
pacuvius m. sec. rudentisibilus m. sec. in marg. in cervice ruicum
 m. pr. (et similiter ceteri boni codd.). *incurvicervicum m. sec. in marg.*
 8. *chalamyde*

8, 7. *fecit m. pr. facit m. sec.*

9, 2. ² *non secundum praeteribo,* ¹ *numeris, ut videtur, sec. m. ad-*
ditis. 3. *Nolui m. sec.* 4. *more* 5. *qr, cum a supra*
posito, q lineola transversa notatum, m. pr. quaerere m. sec. in marg.
 6. *negligere* 8. *libro m. pr. Livio m. sec. in marg.*

10, 1. *quom in m. pr. quoniam m. sec.* 2. *tripartita verba*
quae sunt om. m. pr. sed addit m. sec. 4. *partem quo m. pr.*
quom m. sec. 5. *ita m. pr. ut m. sec. opinior* 6. 7.
t quae in his sunt; in secundo de temporum om. m. pr. sed addit m.
ec. in marg. 7. *tercio*

11, 4. *stastus* 6. *Quadripartiton sic magis apparebat*
 8. *tempus hora qua currit om.*

13, 1. *quatuor* 3. *sumatim* 4. *cognitio* 8. *agrosium*

14, 3. *collocatum* 5. *illocabilem* 7. *Enium* 8.
funum civivium

15, 3. *praecium inlocarium*

16, 2. *duo Tertia caelum deinde* 4. 5. *sic caelum dicitur*
modis duobus om. 6. *in quo etiam syra*

17, 8. *Lucertius unum*

18, 1. *scribit om. Elus* 5. *de caelando ab eo potuit*
dici 5. 6. *quam quod noctu non celatur om.*

19, 5. 6. *noctique* 9. *vationem*

20, 1. *acaveo* 9. *cavium*

21, 1. *Elius* 2. 4. 6. *territur* 5. *limterum* 6.
quod quom fr. 7. *hin* 8. *hae item maxume (maxume,*
ponendum erat) 10. *actium* 12. *venit in palatium archas*

22, 2. *quidem ea* 2. 3. 4. *territur* 3. *ambitus iter*
quod 5. *eo quidem XII* 7. 8. *sola a re*

23, 3. *pinsabant* 4. *ideo his* 5. *sit om. (sicut Hac., et*
raestat omittere h. v.) 8. *homo* 10. 11. *humilimus* 11. *mondo*

24, 4. *humida*

25, 1. *summi* 2. *Eolis* 7. *puticuli* 8. *nisi forte*
t Elius 10. *Affranius* 11. 12. *perpetuos*

26, 2. *paulum* 4. *pro v. στεγνόν lacuna* *rotundas*

27, 3. *ut om.* 4. *introest stilicidium*

28, 1. *ambitus* 2. 3. *Amiterni* 4. 5. *causam ex ambitu*
tyberis, ut 29, 1. 7. *annis* 9. *tyberim*

29, 1. *extra latium si extra inde* 2. *exfluit influit in lin-*
nam loco v. ἐτυμολόγῳ lac. 3. *latinam Samino* 6.
berinus 6. 7. *nostrum et colonia . . . Tiberinus om.*

30, 1. *tyberis* 4. *appellatam primo thebrim* (hoc v. primo, quod Venetae, Aldina aliique libri editi omittunt, sed Spengelius non consulto omisisse videtur, si etiam in FHabc. est, quod nunc veri simile existimo, Varroni reddendum erit.) *tyberim* 5. *litteris* 6. *tyberinum*

31, 1. *terram* 6. *phaenice* 8. *fecit om.*

32, 2. 3. *traslatio* 4. *apulia* 5. *utrunque* 6. *universius* 7. *cognominatis* *Preneste prenestinus* 8. *Aritianus*

33, 4. *a* 5. *paccatus* 8. *a om.* 10. *a* 12. *ager om.*

34, 1. *qui agebant* 3. *loco v. ἀγρόν lac.* 3. 4. *Si quis agitus eius finis* 5. 6. *et quadrupes* 6. 7. *in quadratum...* CXX *om.* 7. 8. *duodecim curijs*

35, 3. *retunuit* 5. 6. *quod fructus convehebant* 7. *quid*

36, 5. *colendo om.* 6. *per* 8. *loco v. νομάς lac.*

37, 3. *fundit fundit quot quot annis* 5. *atque vitidemia* 6. *a* *id est om.* 7. *non om.*

38, 4. *quem om.* 5. *ipsa* 5. 6. *ager est*

39, 3. *novallis* *ager om.* 4. *sulcos*

40, 4. *divit*

41, 2. *urbis* 3. *e quibus* *capitolinum* 4. *fontes* 6. *vestali* 7. *a*

42, 4. *opidum* *in hac* 8. *eaedem* 9. *pistis*

43, 1. 2. *Nevius* 2. *tyberi ferunt* 5. *dyanae* *ascendebant*

45, 2. *saocaria* *urbi* 5. *scripta est* 6. *Esquilina*

46, 1. *regiones* 4. *obitum* 5. *minuta* 6. *in p-* *num dicuntur* 7. *ideo om.* 8. *celianis* *quia* 9. *tr-* *ductus* *celiolum*

47, 7. *iuncti*

48, 2. 3. *suburra* 4. *urbe, qui* 6. *ego a om.* *succussam* 8. *littera* *succussanus*

49, 1. *regiones* 2. *ab eo om.* 3. *escultae* 7. *gusti* *nom* 8. *autaricaa cum lineola erecta supra c.*

- 50, 1. *Esquiliae* 4. *argiorum* sic est 6. *merum*
 8. *Oppius mons terticeps* . . . est om. 10. *figlinis* 11.
noetiliium 13. *Iononis* 14. *editumus*, ut 52, 8.
- 51, 3. *umimino* 4. *colles* 5. 6. *quirribus venerunt*
 a roma habuerunt
- 52, 5. *adversum* 10. *sexticeps* 11. *summum* 14.
 ius om.
- 53, 1. *quare* 3. *arcatino* 3. 4. *consedunt* 4.
 outaverunt 6. *Nevius* appellant
- 54, 2. *vellias* 6. *vellienses* *vellia* 9. *hyberna*
hyberis eo 10. *Villae* 12. *ex quibus* *lananam* 13.
vellae in aera dicuntur
55. 1. *partiis* 2. *Taciensium* 3. *Tacienses a Tacio*
- 56, 1. *ab* 2. *quarum partes* 3. *suburrana esquilina*
 romila reliqua 5. *ad his*
- 57, 1. *his* 3. *quoad* 4. *terram* 5. *sera* 6. *latino*
- 58, 2. *samotrachum* 4. *speties* 4. 5. *dei imagini sci-*
icet ut 5. *hi* 5. 8. *samotraces* 6. *polux* pro θεοι
υναροι lac.
- 59, 2. *terram* 7. *divitus* 9. *citus* 10. *animam*
 0. *hinc* 11. *et immortales* 12. *epicharmis*
- 60, 3. *homori ariditate* 8. *discessus om.* 9. *cum*
- 61, 3. *cui hymns* 5. *nascenda* 7. *igitur duplex*
 in nuptiis 8. *hic, post quam vocem lac. est* 9. *foemina*
- 63, 2. *de spumis*
- 64, 1. *a* 6. *gentis*
- 65, 1. 3. 6. *Iupiter* 2. *ait om.* 5. *atque ex et ex imbre*
mortales *beluasque omnis* 9. *divum omisso que* 10.
n est conceptum
- 66, 2. *hujus nomen* 4. *dicti om.* unde *divum*
Elius 8. *dicebant*
- 67, 2. *terra (repetitum ex prioribus) tellus* 4. *nomina*
- 68, 7. *divina* 9. *sub terris (repetitum ex prioribus) Proser-*
 a 12. *qui scribit* 13. *proserpes*
- 69, 1. 2. *luna* 2. *phisici* 3. *quod vel ab* 4. *luce*
 quod quo menses

- 71, 2. *per* 4. 5. *tyberinus a tyberi* 5. *ab om. et a lymphae*
- 72, 4. *Salatia* 6. *vendo*
- 73, 3. *ab om. virius a* 7. *honus est honos* 9. *litteris*
- 74, 5. *mollent, sed in marg. olent. tatiij* 7. *et Volcano*
9. *vortunno* 11. *natae sunt in* 13. *dictus esse et post dianae om.*
- 75, 1. *immortalis* 2. *mortales* 3. *quod mare in aere*
4. *fmam* 6. *dein geratim pleraque* 7. *irruendo*
- 76, 2. *lusciola* 5. *ellatam* 7. *volitet* 10. *fiunt*
- 77, 5. *ireon* 7. *colloribus* 9. *conchiliis* 10. *echinurus*
- 78, 1. *terra* 2. *exeunt* 3. *crocodillus* 4. *in terra et aqua vivere possunt* 5. *anfibiaea*
- 79, 3. *algedo alition, a sec. m. alcion* 4. *lodego*
6. *quadrupedes* 7. *subcidere* 8. *ab extrama*
- 80, 2. *pacore febris* 4. *ut Accius*
- 81, 5. *conquirerent* 10. *in (repetitum ex pr.) crustum erina*
- 83, 2. *Scevola Q.* 2. 3. *dicebatur* 5. *tyberim*
- 84, 2. *vellato* 3. *hebant fillo* 8. *furrida (v. Addenda) feriae furinales*
- 85, 4. *sunt om.* 8. *ab Titiis avibus om.*
- 86, 6. *et nunc*
- 87, 3. *oppressi hostis*
- 88, 2. *ut om.* 4. *cohorsque* 6. *enim Graece*
- 89, 2. 3. *taciensium* 7. *triari* 8. *subsedebant*
- 90, 1. *cum* 4. *legio* 6. *cum* 6. 7. *diminuerent hostis*
- 91, 1. *turma turmae in v abiit* 6. *ambitionem*
- 93, 4. *proximo*
- 94, 1. *a* 2. 3. *nomendator* 5. *pluraque*
- 95, 2. *pascebant* 9. *peculiatum*
- 96, 5. *a* 8. *littera extracta, ut videtur.* 9. *italos*
cum lacuna post hanc vocem, 9. 10. *vegeticulus, omisso vegeti*
- 97, 2. *omni corpae Hircus* 3. *foedus* 4. *A ca*
haedus 5. *a pruno*

- 98, 6. *his* 7. 8. *verbex*
- 99, 4. *ovilloque* 5. *hinc*
- 100, 3. *recte* 4. 7. *tygris* 6. *armena* 9. *latinum*
10. *alexandre a camelo pardalis*
- 101, 3. *quandam* 5. *leporim* 8. *Elius*
- 102, 2. *ut om.* 3. *id est a vi* 4. *exerurit, super er*
uprascripto a 5. *eoles* 6. *cum* 7. *purgetur* 8. *a*
- 103, 2. *ocinum* 4. *lapatium* 6. *commotata* 7.
ualachem 8. *a malba*
- 104, 1. *lacte* 2. *Blassica* 3. *scapho praesitantur*
scaphi 5. 6. *curu ore* 7. *feruendo* 7. 8. *res haec*
misso et 9. *frumenta* 11. *molla* 12. *uvae ab humore,*
liter ab uvere
- 105, 4. *apolodorus* 5. *cum fervente* 6. *mulieris*
10. *granum om.*
- 106, 3. *loco v. μελινη lac.* 4. *liberetur*
- 107, 2. *simixulas* 6. *trion*
- 108, 4. *Dein* 7. 8. *ollera* 9. *ruape* 10. *elaea] oleo*
- 109, 1. *carnes* 2. *primum* 4. *id om. igne* 5.
quod om. 6. *succus adest destilat* 8. *succi e eliquore*
10. *suci om.*
- 110, 5. *Insitia* 7. *mureta*
- 111, 4. *non om.* Lacuna post vv. *puto appellasse* 7.
x istis 8. *hilo post dicta repetitum* 9. *dispendij* 10.
eminet 13. *illa*
- 112, 4. 5. *constituta* 5. *quod id* 6. *graece graeci sigilatim*
- 113, 1. *ut polibius ut calimachus* 2. *maritimae* 3.
uod om. 4. *eo stat eo in tela* 5. *subtegmēn* 7. *fillum*
- 114, 2. *volendo*
- 115, 3. *partis* 3. *acumen* 4. *astans om.* 5.
aiiciendo 6. *fit* 7. *umbonis*
- 116, 1. *G in C* *fit om.* 2. 3. *pilum quod* 3.
erillum 4. *subccidia* 5. *annulis*
- 117, 1. *nunc om.* 5. *litterae* 6. 7. *cornuum cervi;*
em reliqua fere ab similitudine om. 7. *vinæ tustudo*

- 118, 6. *trudae* 11. *nisi om.* 12. *tulla*
- 119, 2. *qui om.* 3. *dictus post aqualis om.* 5. *quod*
- 120, 1. *immensa* 2. *uirulenti* 3. *nominaverunt* 4
aut post autem deest. 5. *a ante magn. om.* 6. *dixerunt*
- 121, 4. *ansate* 5. *praehendi possint*
- 122, 1. 2. *patherae* 4. *gratia, cum*
- 123, 1. *a qua* 4. *a quod sinus maiorem cautionem*
- 124, 1. *quod vinum* 2. *appellaverunt* 3. *nominaverunt*
4. 5. *epichisis et cyatus*
- 125, 2. *columbella* 3. *apud compl.* 4. 5. *cartibum unde om.*
- 126, 2. *urnas om.* 4. *balneum solebant* 5. *dictae om.*
- 127, 2. *rursum* 5. *cacabum*
- 128, 1. *a* 3. 4. *subselium* 4. *sella erat* 5. *biselium*
- 129, 2. *Ornatus dictus quasi ab om.* 3. *decebat*
4. *calectum* 6. *quod* In extr. §. locus: *Speculum et seqq.*
ponitur ante *Pecten cum seqq.*
- 130, 1. *vel ab velus* 2. *dictum om.* 4. *ab ante rarit.*
(quod recipiendum.) 7. *a* 8. *foeminae vellant*
- 131, 2. *capiat pectus idē* 5. *suparus hosce* 6.
pala 9. *calculum*
- 132, 3. *circumlectui*
- 133, 2. 3. *brevitatem* 3. *clamides* 4. *Lena*
- 134, 2. *a* 5. *ruitum*
- 135, 6. 7. *burra* 8. *opilatur* 8. 9. *jumenta*
- 136, 3. *erruant* 5. *foeni secta* 7. *erruunt*
- 137, 2. *littera* 4. *foenariae* 5. 6. et 9. *sirpitulae* 6.
dumeta 7. *in om. sicut b. fort. recte. v. VI, 53.* 8. *lumeta*
9. *vocatae om.* *a* 10. *cum* 11. *in scissos* 12. *phanclas,*
suprascripto *funclas* ut videtur.
- 138, 1. *ubi fit id dictum* 6. *Vilum* 8. *quod*
- 139, 5. *dicunt*
- 140, 3. *dictum, ut aliis est arcera] dictum est aliisve etiam*
dictum ab his vel arcera. De origine huius scripturae v. Praef. 5
ut arcera

- 141, 6. *essent* 6. *quid ex agerabant* 7. *continerent*
uoverum, quo mouendi (quod annotationi adiciendum) 8. *ma-*
usque saepiebant
- 142, 2. *in galeis habere* 4. *haec proiciunt*
- 143, 2. *nictis* *aratrom* 7. *pomerium* 10. *circum-*
lata 12. *urbes*
- 144, 6. *a*
- 146, 2. *addictum, omissis ab eo cognomen* 3. *bovarium*
 3. *anquam* 5. *hostia* 6. 7. *tyberim*
- 147, 5. *fuert domus, cui fuerit* 6. *fuert dirupta*
et qua 7. *vocatur*
- 148, 3. *prodit* 4. *dihisse* 5. *s. et c* *auruspices*
 3. *virum fortem* *et ea conc.* 10. *coisse*
- 149, 4. 5. *impresione* 5. *Curtius* 6. *cloachae*
- 150, 1. *Luctatius* 2. *s. et c* 3. *idque*
- 151, 3. *prohibetur* 5. *aditum* 6. 7. *latimiae et de lautimia*
- 152, 1. *laurentum* 2. *a* 3. *a* 4. *intra aeditum*
 5. *abcise* 6. *esculentum* *escula* 7. *unde et iobis* *quod*
sacellum ibi
- 153, 1. *lociusm (?)* 4. *dicunt* 6. *noster et ecce* 7.
emittuntur 8. *Nevius* 10. *misit signum* 13. *currus*
- 154, 1. *Intimus* 4. *monet* *quod ibi est sacellum*
 5. *murtetae* 7. *quod om.* 7. 8. *thaurijs*
- 155, 1. *comiciis* 10. *aperte*
- 156, 2. *Stasi graeco* 3. *opima* 8. *ganum*
- 157, 1. *Equimelium* 7. *aiunt inesse* 8. *nūmae* 9.
Argeletum 12. *terrae sit*
- 158, 1. *Clivus* 1. 2. *aedibus* 4. *viris*
- 159, 2. *ab Africa* 5. *Sabini* 8. *ut mulio*
- 160, 5. *edditu* *abibant* 7. 8. *inde dicamus aedicamus*
- 161, 9. *postquam* 10. *similare*
- 162, 1. 2. *uniuscuiusque* 2. *discepta* 3. *celam* 4.
oenus 6. *caetero* 10. *hirberna* 11. *domum*
- 163, 1. *portius* 2. *tutillinae* 3. *nevia* 4. *ea enim*
loca 7. *ara lavernaelis*

- 164, 2. *mutionis* 4. *a*
- 165, 2. *a* 2. 3. *iam signum* 4. *cum* 7. *et bello carthaginensi*
- 166, 4. *terras* 5. *λέκτρον om.* 7. *segestria* 8. *si om.*
8. 9. *lac. post v. Graecis* 9. *ut fitur* 10. *φέρετρον om.*
- 167, 2. *tormentum* 3. *celebant* 4. *quicquid* 4. *a*
5. *pluvinar* 6. *operiebantur* 7. *palia* 8. 9. *amphimalum*
- 168, 3. *in om.* 4. 5. *περιστροφώματα et περιπετάσματα om.*
5. *et sic convivii*
- 169, 6. *a sing. num.* *a*
- 170, 4. *tricensis* 5. *quod* 6. *post nam v. caeteri additur.*
- 171, 7. *septuns* 8. *et uncia*
ut
- 172, 2. *a diminutione* *diminuuntur*
- 173, 1. *id est a* 3. 4. *sextertius*
- 174, 3. *simbella* 4. *terruntius* 5. *post ut v. valet additur.*
- 175, 3. 5. 7. *lacunae l. vv. δωτινη et δόμα et δόσιν et ἀρραβών*
6. *dicta*
- 176, 2. *cum* 3. *exolveret* 4. *coeptum*
- 177, 4. *cum* 7. *Praetium* *estimationisque* 8.
facere possunt
- 178, 2. *factum est* 3. *praetio* 5. *hae* 6. *scaena*
8. *ob om.*
- 179, 1. *datur*
- 180, 1. 2. *in litibus verit: Sacramento* 3. *inficiebatur*
3. *uterque* 6. *redibant*
- 181, 2. *tributum* 3. *exigebantur* 5. *erant multi reddant*
- 182, 2. *a* 4. *archa omisso in* 6. *a* 7. *a* 10.
republici 11. *Aennius*
- 183, 3. *aut ante secunda additur.* 4. *dispendio* 5. *cum*
7. *cum* 8. *tritinam*
- VI. §. 2, 2. *Crysippus* 3. *litterarum* 4. *Appollodorus* 5.
litteras 6. *adsumant, alia mutant* 7. *declinante* 9. *Aristar-*
cum 11. *a* 12. *a a*

- 3, 2. *fiant* 4. *in vallum partis* 5. *maxime a solis ab om.*
 4, 8. *cum* 10. *cum effertur* 11. lac. pro φῶς ἀγαθόν.
 5, 4. *esse iubet* 7. 8. *a miterno*
 6, 2. *nox mocet* 3. lacuna pro νῆξ. cum 4. lac. pro
 ὄππερον. *Plautus ait* 6. lac. pro ἐσπέρα. 7. *stella om.*
 7, 2. *dicit* 4. *Elius cum* 5. *omnes om.*
 8, 5. *cum spacium* 7. *aequinotium* 9. *anni*
 9, 4. *tunc* 7. lac. loco v. αἰθεσθαί
 10, 1. *a* 2. *a* 4. *intermestris dicit*
 11, 3. *ultra* 4. *Saeclum spacium centum annorum* 8.
 lac. loco v. αἰῶνα. 9. *crisippus lac. post eon.* 10. *non*
enon omnis non est satis
 12, 2. *quid eorum* 4. *immolant diti ab agoneo* 6. *sacratum*
 13, 4. *appellant* 6. *antiquitum* 10. *sepulchrum* 11.
his 12. *cum*
 14, 5. 6. *dies cunus* 7. *a* 9. *septimum (quod recipi*
poterat) 10. *septematrus* 12. *in om.*
 15, 2. *sybilinis* 3. *megalesium* 6. *pregnantes* 8.
et feriae et cerealia
 16, 1. *non veris* 2. *rei atra non* 3. *a* 6. *aesta*
caesa 10. *robicalia* *a*
 17, 3. *a* 4. *urgem* 5. *a* 6. *tulio* 6. *quod*
diis *fortunae fortis* 7. *tyberim*
 18, 6. *aliquod* 8. *Iononi* 10. *togata*
 19, 3. *publice* 5. *atributus* 7. *tyberino*
 20, 3. *tum om.* 4. *consulia* 6. *a*
 21, 2. *a sacrarum* 12. *vino om.*
 22, 2. *infantes* 5. *a* 6. *circuibant* 7. *a*
 23, 1. *quod* 3. *publice* 3. 4. *inscribendo* 4. *acca-*
larentia 5. *cui*
 24, 3. *sepulchrum*
 25, 4. *sacrificatus* 6. *carmen*
 26, 1. *sementivae (quod fort. rectius)* 4. *habent* 7.
novem dialis

- 27, 3. *ab eo om.*
- 28, 3. *a* 4. *in urbe in agris* (et sic omnes codd., *in urbem ab agris* vg.) 6. *vestigia apparent in tum*
- 29, 4. *periculo*
- 30, 3. *eorum om.* 4. *qui* (et sic omnes codd. *quid* vg.) 9. *Q.*
- 31, 5. *comiciavit*
- 32, 2. *stercum* 4. *evertitur* 5. *Allio* 6. *exercitū obsiderunt*
- 33, 2. 3. *si ut a Martio instituerunt numeros* 5. *afrodite litteris* 8. *minoribus*
- 34, 2. *ut ad* 5. *a.* 6. 7. *februatum* 9. *cinctus*
- 36, 1. *cum* 2. *quatuor* 3. *assignat a lego* 5. *a*
3. *utrunque a* 4. *a* 5. *et lectissime* 8. *primigena* 12. *spētus*
- 37, 3. *caetera* 5. *a* 8. *aperuit* 10. *cum* 11. 12. *principia sint om.*
- 38, 4. *aliqt fit* 7. *et concessit* 11. *ad om.*
- 39, 3. *sint om.* 4. *his om.* *constat* 6. *a* 8. *expedit*
- 40, 2. *admonuit* 5. *ne ea om.* *quorum imptum*
(cum lineola per p ducta) 6. *De om.* (et om. omnes codd.) *dixit*
- 41, 1. *primus* 5. *nihil*
- 42, 2. *dein* 5. *cum quod* 6. 7. *et cum . . . agimus om.*
- 43, 2. *cogit om.* 6. *fulonem cum*
- 44, 3. *cum* 5. *cum*
- 45, 4. *solii* 7. *sepulchris* 9. *caetera*
- 46, 3. *uritur*
- 47, 2. *vult* 3. *a* 4. *unde dicebant a*
- 48, 1. *cum* 2. *cum* 3. *a* 4. *cum*
- 49, 2. *tremusti* 3. *tremo*
- 50, 7. *exuperet*
- 51, 5. lacuna pro *ἐννυμα.*
- 52, 2. *faciunt* 3. *cum* 5. *parce* 7. *et om.*
- 53, 2. *periculo* 4. *aures*
- 54, 3. *profanum quod est* 4. *inde om.* 5. *herculi dicunt dicuma*
6. *fanantur* 7. *poriciendo cum* 10. *idem* 12. *cum*

- 55, 2. *et om. dicti* 3. *et confessi* 10. *compositia*
- 56, 1. *a* 2. *a vocabula* 4. *Crysippus*
- 57, 2. *quid elloquuntur id dictus* 7. *loquellam* 8.
concinne loqui dictum a concinne
- 58, 4. *pronuntiant* 4. *maxume tum id tum* 5. *quom*
(quod reponendum) 8. *vocitata nostris*
- 59, 2. *etiam nunc* 3. *Elius* 5. *ut om.* 7. *novitius*
- 60, 4. *noncupare* 5. *noncupare* 6. *noncupatae* 12.
nominetur
- 61, 3. *Dico om.* 4. *dicantur* 7. *dedicare* 8. *a*
13. *is om.*
- 62, 1. *sic* 2. *docemus ut dicimus* 4. *sit* 5. *a*
6. *litteris*
- 63, 5. *fit pura* (et sic FG., ut puto recte) 6. *ne sit om.*
- 64, 5. 6. *compraehensum est.* 10. *compraehendimus* 13.
nam adserere, omisso manu
- 65, 4. *foenere*
- 66, 2. *litterae* 7. *in eo loco* 11. *a*
- 67, 3. *intelligatur* 4. *littora* 5. *crepe a*
- 68, 3. *qui om. cum ceteris codd. additur vg.* 11. *eunti. Io] cunctio*
- 69, 5. *et tunicam et caetera reiiceret* 11. *disponsor*
- 70, 2. *Nevius* 7. *intra* 8. *disponsa*
- 71, 2. *dispondisse* 4. *sponsuerat* 6. *dispondisse*
- 72, 2. 3. *sponderent* 5. *respondet* 6. 7. *Ita* 8. *dispondere*
- 73, 2. *volet* 4. *mastraba*
- 74, 5. *cum* 7. *cum incoeptis* 8. *ceptum* 9. *vadem*
- 75, 2. *permutatio*
- 76, 4. *oscinem*
- 77, 3. *iis* 5. *fabulam facit* 7. *qui dicitur*
- 78, 3. *figuram* 4. *cum* 7. 8. *administrant* 11.
translatitiis nam om.
- 79, 2. *a luce noctiluca* 3. *a* 4. *adquirere* 5. *querere*
- 80, 2. *cum* 3. *vix* 4. *ad stellas pervenit*
- 81, 2. *ut Ennius.* 3. *iubar ne* 10. *creatione* 14.
ut om. 14. 15. *videtur multorum*

- 82, 7. *prae verbis* 12. *de qua prospimus* 13. 14. *iungimus*
14. *spicimus*
- 83, 1. *verba videntur dicta* 2. *ab aucto* *dicere* 5. a
8. *auscultari* 12. *Littera*
- 85, 2. *capiatur*
- 86, 1. *de om.* 5. *foelix salutare quae* 10. *tribunum*
11. *in litium*
- 87, 3. *scribe mura* 4. *tribuni quae* 7. *faciant*
- 88, 1. *sic scriptum* 4. *Calphurnii in litium* 6.
in litium 8. *vocat* 10. *accensus . . . quirites om.*
- 89, 1. *hinc preconii* 3. 4. *ad censum*
- 90, 2. *populum meum* 5. *Mani S. quaestoris*
- 91, 1. *in tempo auspitiis* 2. 3. *mittat auspitiis* 5.
preco portet 13. *iubeas adesse*
- 92, 2. *scripti* 5. *eodem die erunt in arce bis.* 7.
T. Q. 6. *canit*
- 93, 1. *cum* 2. *his* 4. *id magistratus* 7. *centuriā*
7. *quinquannalem* 10. *erat per centuriata*
- 94, 1. *dubium cum (non quom)* 2. *illicitum cum*
7. *ermiona quod*
- 95, 2. *id est tum imperatus* 4. *ad inceptum* 5. 6.
intereat
- 96, 1. *paucis verbis* 4. *et sternere* 5. *id est ab* *Item*
ab 6. *providete* 14. *quouis (hoc reponere)* *origo graeca*
- 97, 3. *his* 5. *ex om.* *duos priorem om.* *et*
post locis om.

VII. §. 1. 2. *litteris.* Sic 2, 8. 9. 8. *admovet*

- 2, 1. *erudiendam* 4. *et cum essent posuissent* *ferent*
6. *lac. pro ἔρῳα.* 7. *quae non* 8. *multum licet* 9. *Helii*
10. *lira* 11. *praeteritam*
- 3, 2. *cum* 4. *ad* 6. *Pompilii* 6. 7. *neque a superi-*
oribus (ut videtur) 8. *repraehendas* 9. *attavum cum*
10. *tritavi in rem dicere non possis*
- 4, 3. *repraehendum* 4. *ethilogice* *posse dici* 6.
ducere 9. *equites ab ab*

- 5, 5. 6. *quadripartione* 6. *compraehendam*
- 6, 2. *cellula* 4. *a* 4. 5. *ab auspicio* 5. *a* 6. *a*
aelum 8. *caeli tum* 10. *in terris* 12. *aggreditur*
- 7, 2. *dictum bis* 4. *alti tonantis* 5. *Ennius* 8.
ates quatuor 9. *meridem*
- 8, 2. *templum te locus* 7. *arbor* *sentiam*
- 9, 5. *levam*
- 10, 2. *glosas* 3. *non om.*
- 11, 5. *desinat cum* 8. *misteria qr* 12. *Delatos* 16.
unde om. 19. *misteria* 20. *a vesca dicta*
- 12, 1. *unde* 3. *iupiter* 6. *tutella* 9. *tamen om.*
hos 12. *quid*
- 13, 3. *esse om.*
- 14, 6. *quidem pervade* 7. *sydera* 8. *equinotium*
- 15, 5. *p̄. VIII esse* *idem inflexu*
- 16, 6. *et utroque loco om.*
- 17, 4. *medis* 5. *utrunque* 6. *neque medius om.*
10. *ut om.* 11. *me dio* 15 et 16. *lac. loco v. ὀμφαλόν.* 16.
16. *pitomos aiunt esse* 16. *non nostri*
- 18, 2. *exuperatum* 3. *Calidonium* 4. *etholia* 5.
calidom aperte totum *etholiam*
- 19, 3. *misteriis*
- 20, 5. *a* 6. *Pilae id est espiades eliconides*
- 21, 2. *ellespontum* 6. *ellesponto*
- 22, 1. *Pacuvi* 2. *loqui* *fretum* 4. *concurrant* 6. *a*
- 23, 3. *aqua tum* *cum* 5. *Nevius cum* 7. *sedantes*
(sic codd. omnes) 9. *duas partes (non parteis)* 10. *transla-*
tum illi 11. *Post asseres unius versus spatium.*
- 24, 3. *sepulchru* 5. *frūdem* 6. *vellatas*
- 25, 2. *cornua tam*
- 26, 1. *memorat* 6. *in om.*
- 27, 1. *perfoedensum* 2. *miorem* 3. *Casmena camena*
3. *versum.*
- 28, 1. *n carmine* 11. *lac. loco v. ἐπιγραμμάτιον* 12.
casculam 13. *tum te* 16. *aut amica*

- 29, 1. *cassinum* 2. *a* 4. *attellanis aliquod popum*
5. *carnar*
- 30, 2. *quidem tibi*
- 31, 4. 5. lac. loco v. *παροιμίον* 8. *littera* 9. *orationes*
11. *ambiegnanos apud*
- 32, 2. 3. *animadvertenda .s.* 13. 14. *repraehensus* 14.
canina 16. 17. *noctuque*
- 33, 6. *caecidisset* 8. *trabes*
- 34, 2. *caeli tum* *expectata* *salva* 3. *glosmata*
9. *calimum in poëmatibus*
- 35, 1. *enim* 3. *dicunt om.* 4. *eius metria non*
- 36, 1. *quo olim* *vates quae* 5. *faunus dictus*
- 38, 4. *coctum*
- 39, 1. *Nevium* 2. *locustam* 3. *elefans* 5. *a libicis*
5. *a* 9. *quadrupes* *quod*
- 40, 1. *a* 5. *a* *quam longe* 6. *clipeos* 6. 7.
tumor natae
- 41, 3. *orationum haberet* 5. *cum*
- 42, 4. *comiciis* 5. 6. *inductivis* 6. *ollus: ollus* 7.
lac. loco v. *λήθη.*
- 43, 2. 3. *idem quae ancilla* 4. *tracum*
- 44, 5. *sublitio* 6. *tyberim* *hi* 9. *vellatas* 11.
fiebat om. 11. *eo quid*
- 45, 2. *cum homines a singulis sint dei* 3. *apparet, et lac.*
4. *sunt om.* 12. *Aora*
- 46, 4. *Elius* 5. *sed accius* 6. *nunc coepit memorari*
- 47, 2. *tinno*
- 48, 5. *prime*
- 49, 4. *ideo postea*
- 50, 4. *cum* 7. *qua* 8. *appellat* 12. *graeci dicunt*
- 51, 1. *Nevius* 2. *optimum* 3. *superrimo* 5. *da*
6. *tempestute*
- 52, 3. *a* 4. *habent* 6. lac. loco v. *λάτρον* 8. *ut milite*
- 53, 3. *cassabundus* 6. *utrunque*

- 54, 1. *in menechinis* 3. *idem hoc est* Nevii 7.
uae romulo Nevius a *boscis*
- 55, 1. *imp̄sa* (p cum lineola transversa) 2. *cogerro mens*
cogerro
- 56, 1. *in menechinis* 2. *ascriptivis* 4. *ascriptivi* *ascri-*
bantur
- 57, 1. *trinumo* 2. *libi* 6. *ferentur* 7. *eques* 8.
scriptos
- 58, 2. *rorani* 4. *rorani* a *quae* ante om. 5.
lusti
- 59, 2. *cum* *tripotenta*
- 60, 3. *odei* 4. *Nevius* a 6. *circulione*
- 61, 2. *sinceraastro* 3. *sincerastrum*
- 62, 3. *tramis*
- 64, 2. *hic* om. 5. *diovolares* 5. 6. a *scheno* 8. *deformes*
- 65, 1. *idem* 8. *reūices*
- 66, 2. *villi* 7. *demonstrare* 8. 9. *factiose* 9. *actiose*
- 69, 1. *perulo* 2. *gradum*
- 70, 2. 3. *proprefica* 6. *laudes* 8. *Nevii* 11. *profi-*
isceretur 12. *utrunque*
- 72, 4. *intempesta nox* a 5. a. *nocte*
- 73, 1. *altissimo* 5. a om. 8. *erat*
- 74, 2. *vocat* lac. loco v. *ἄμαξαν* 3. *ea* 6. *maximē*
im *equis*
- 76, 4. *esse circiter* 6. *exororto*
- 77, 4. *noctis ac* *ideo ū haeç res*
- 79, 4. *cum*
- 80, 2. *cum* *fiant* 6. *cum* 7. a *recipere om.*
- 81, 4. *qui in id* 7. *secum dū* 8. *caedit*
- 82, 2. *Andramache* 6. *volunt* (et sic cett. codd. *voluit* vg.)
lac. loco v. *ἄνθρωπον*. 7. lac. loco v. *ἄνθρωπα*. 8. 9. *Andromache*
intelligere 13. 14. *alexicatē*
- 83, 5. *cum aureo* 6. *rutuli* 7. *ruffae*
- 84, 2. *olent* 5. 6. e *corio a* 8. *quod* 10. *attellanis*
- 85, 2. *Multis numen* 3. a
- 86, 3. *epytirum* 4. *quoque vellet* 5. *dixit omnia faciunt*

- 87, 5. *quod om.* lac. loco v. *Θέτις* 7. *ῥι* 9. *cuius*
a bache
- 88, 3. *littus* 4. lac. loco v. *ἀλκυών* *nostri* 7. *cum*
 8. *precipit* 10. *et rectum*
- 89, 3. *libenter* *cuius* 4. lac. loco v. *κῶμος* 5.
quidam dicunt
- 90, 1. *Acilium* 2. *cede* 3. *proxumo* (quod recipiendum)
- 91, 3. *cicorare* 5. *cicorare* *ferro* 6. *id est dici-*
tur et om. 7. *verturi* (sive *vecturi*) 8. *Cicuri* (et sic
 FHs. *Cicouri* b.) *ciccure videtur*
- 92, 1. *Nevium* 3. *utrumque dicitur*
- 93, 3. *significans* 5. *hehe* 10. *q* (cum *lineola transversa*)
ait 13. *quem* 14. *dicunt cum* 15. *ab eo quod obiurgat*
- 94, 6. *dicunt* (lac.) *clepere.*
- 95, 1. *Mantium* 2. *moerebar* 3. 4. *et a quo* 4.
attellanis
- 96, 1. *Mantium* 2. *omnes autor* 3. *obscenum* 6.
foeneratricem 7. *foenisitia et foenisitia* 12. *dedet*
- 97, 2. *turpitula* 4. *abscaeva dicta* 5. *uspicia* a quod
- 98, 4. *haeres cum* 5. *cum*
- 99, 3. *asiduam* 4. *his* 6. *praetio* *frequentare*
 9. *cum*
- 101, 3. *aplius* *μῶ* 5. *μῶ*
- 102, 2. *moliora*
- 103, 3. *convitio.* Post *pipatu unius et dimidii versus spo-*
tium. 4. *translata* 8. *Ganit* 9. *Cilii* 10. *dilabare*
- 104, 1. *Portii a* 2. *ululatu* 4. *tybicina* 6. *clama-*
rem 8. *facere* 14. *cassina* 15. *fringuttis* 17. *in rem equa*
 18. *Esopi*
- 105, 10. *abaeratus*
- 106, 2. *iubet* 3. *domi nihil* 4. *delinquendum* 6.
delicium 8. *autorem* *Attilium* 10. *a quando*
- 107, 2. 3. *Nevium* 22. *tecnico*
- 108, 4. 5. *exbolas aulas quassant quae eiciuntur* 8. *abs-*
rare id est om.

109, 2. *rescripserint* 4. *procedendum* 12. *lac. pro v.*
υμολογική 15. *aethimologiae*

110, 2. *primo* 5. *et om.* In fine libri: *Quae dicantur*
r non sit analogia liber I.

III. §. 1, 1. *ratio naturae* 3. *secundo* 7. *rectum om.*

2, 5. *et om.*

3, 3. 4. *tm* 5. *neque dedicissemus*

4, 7. *emiliorum*

5, 5. *usum om.*

6, 1. *quidem* 2. *descendo ei* 4. 5. *qua nisi ratio mihi*
cabulo 5. *in om.* 7. *in om.* 8. *novitii*

7, 1. *offendet* 3. *volius* 4. *Post declinaretur haec:*
ia ut est a Terentio terentia. Sic in recto casu quas imponeret); ab ho-
nt
ine homines etc. 6. *foeminae. Item 10.* 7. *a* 8. *quo*

8, 1. *Quur* 2. *sit* 3. 4. *potuerunt* 4. *assequi*

9, 3. *declinari bis.* *noluerunt* 4. *informem* 6.
ispariles 8. *vixerat magis*

10, 8. *posses* 11. *Antonius om.* 16. *ab hominibus his*
eclinandis (declinandus FHa. declinatus vg.) putaret

11, 4. *adsignificant* 5. *aristotelis*

12, 2. *quae posteriora.* 5. *et om.* 6. *scribi*

13, 1. *cum* 2. 3. *temporale . . . igitur om.*

14, 4. *equito* 7. *aut ab homine*

15, 5. *a*

16, 1. *sum* 3. *cum cum cum* 6. 7. *Hercules . . .*
ad om. *ut Herculis om.*

17, 1. *propterea* 4. *maius aut minus* 5. *a om.* *can-*
is; candissimum 7. *ferret*

18, 6. *ab om.* *a*

19, 1. *ea om.* 2. *suis om.* *priamide* 3. *fato* 4.
cuire

20, 2. *praesens et futurum* 3. *ut a saluto*

21, 1. *quur* 2. *requiritur* 7. *artem, idorus* 9. *ab*
ia ionem

- 22, 4. *idem* 5. *artem idori ephesis*
- 23, 4. *aperientur* 6. *cum* 7. *liberos* 8. *appel-*
laverunt lac. pro v. *ἀναλογία* 9. *negligendum* 10. *simili-*
tudinem (ut FH. *dissimilitudinem* a. ut videtur, ut vg.) 10. 11.
vocarunt (et lac.) 11. *utrunque* 12. *in om.* 12. 13. *sic*
anomali
- 24, 3. *priores* (*prioris* FHa.) *tres* *declinatione* 4. *poste-*
rioris (*posteriores* FHa.) *compaginibus* 8. *cum* 9. *incipimus*
- 25, 1. *dicitur* 2. *est om.* 3. *puella om.* *avum*
3. *imberbis* 6. *sermo*
- 26, 5. *intelligatur* 7. *Neque ad utrumque* 9. *cum*
9. 10. *negligendum* 10. *brevi*
- 27, 3. *cum sint* 4. *si om.*
- 28, 1. *Accidit* 2. *adsumpta* 3. *cum* 4. *pallio*
5. *inaequalitatem*
- 29, 2. lac. loco γ. *περίστυλον*
- 30, 1. *cum et* 2. *caeterisque* 2. 3. *adsumpta* 4.
inaequalitas
- 31, 2. *est* 5. *in tecto om.* 7. *vitam* 10. *si bellum*
11. *discessum et ad utilitatem*
- 32, 8. lac. pro *aliis* 10. *aut* 11. *iocunda* 12. 13.
dissimilitudine 13. *vitandum*
- 33, 2. *nobis om.* 4. *cum* 6. *quatuor* 9. *analogia*
9. *reprehendendus*
- 34, 3. *sit* 4. *a* 5. *a* 6. *bonum et malum* 7. *a*
8. *a* 9. *a* 10. *iupiter et om.*
- 35, 1. *iam* 6. *cum fuerunt dici* 7. *Athenae*
7. 8. *Atheneopolitae*
- 36, 3. *a absolvo, absolvam* (non *abluo, abluam*) 7. *iuris*
7. *muliebribus* 8. *ut Plautius* 9. *et cometine*
- 37, 2. *et similitudo cum in*
- 38, 4. *Aethiopem dentes om.*
- 39, 1. *a* 2. *analogia*
- 40, 4. *intelligimus* 4. 5. *debeat esse* 5. *foemina*
om. 6. *nomen et an ille*

- 41, 2. *pene* 3. *inveniuntur etiam dissimiles* 6. *qui in*
 0. *ondere* (id est *ondere*, *ostendere*)
- 42, 3. *cum* 6. *orehechmos* *cum*
- 43, 3. *ignorarent*
- 44, 1. *partim* 3. *secunda* 4. *naturam* (et sic FHa.
atura vg.) 4. *quatuor* (etiam 45, 1.) *hahabet* 6. *quidem*
- 45, 4. *Remus* om. 5. *nomina*
- 46, 1. *sigilatim* 4. *sint*
- 47, 2. *debemus*
- 48, 4. *sciser* 5. *scisera* 6. *spetie* 8. *ut* om.
- 49, 1. 2. *alia* *obliquos* om.
- 50, 4. *sic* om.
- 51, 2. *pronuntiarent* 3. *si* 8. *partius tetigi*
- 52, 1. *accidunt* 3. *earum* 4. *quatuor* (etiam 55, 7.)
 7. *cistella*
- 54, 2. *oville et suille* 3. *boville* *et tamen cum* 4.
ut om. *avitium* 5. *oville* *aville*
- 55, 5. *dicerentur* *a pelle suina*
- 56, 1. *a* 2. *a* 5. 6. *nolani romani* 6. *a* 7.
pergameus ileus 8. *foemina* 9. *lybia* 10. *lybiaticos*
- 57, 4. *a* 5. *a* *dicitur*
- 58, 1. *cum sit* 2. *similiter habet* 5. *huiusmodi* 9.
uiusmodi verbum est vocabulum
- 59, 4. *contra* 7. *loquor* om. *et venerunt de illa* 9. *et ea*
- 60, 6. *sedetitantes*
- 61, 4. *Quom* (quod Varroni reddendum) *a tibia* 5. *analogia*
cythara 6. 7. *cytharicen* 7. *et* om. *sic* 9. *sic*
- 62, 1. 2. *aeserarias* 2. *ubi* om.
- 63, 1. *reliquitur* *arstarchei* 3. *dicunt* (non *dicant*,
 t cett.) 5. *litteras* 6. *quatuor* 8. *quinto quinto quinte*
- 64, 2. *litterae*
- 65, 7. *debeant*
- 66, 1. *essent* 2. 3. *repraehensione* 5. 6. *patricos*

- 67, 1. *a* (nam *ab* ex FH. reponendum) 4. *atque* quam
potest 7. *a* 8. *mentis* 9. *a tertium* *dentium et dentis*
- 68, 2. *quur* 5. *aristarcus cratetinam* 9. *aristarcum*
- 69, 1. *quicque* 2. *diceret* 3. *cum* 4. *adsum cum*
- 70, 2. *ut avium et ovium suium* 3. *sic* 5. *sed ei rei*
- 71, 2. *aedem* 2. 3. *consentum et non deorum om.* 3.
quur 6. *maniliorum variniorum*
- 72, 2. *dicere om.* (et sic FHa., fortasse recte.) 2. 3. *hectorem*
nestorem 4. *quaestorem et sic porro* 5. *debeunt*
- 73, 2. 3. *non debuerunt dicere* *attinae* 4. *attina*
5. *patres om.* 6. *pater*
- 74, 3. *bovis iovis* 4. *bovem iovem* (hoc v. bis)
- 75, 3. *analogia* 8. *optimum*
- 76, 4. *caecissimus* 9. *melissimum*
- 77, 6. *pauperrimus* 9. *frugalissimus et frugus et fruga*
- 78, 1. *proportionem esse et uno vocabulo* 6. *foeminam*
- 79, 3. *macricolus* 4. *nigricolus* 7. *dicendum est non*
esse 10. *facillime*
- 80, 2. 4. *ac significant . . . infinita om.* 5. *a* 8. *ut*
cum sit
- 81, 4. *M.* 5. *analogia est sequenda* 6. *Q.* 7. *cycis*
8. *Andrius om.* (et om. FHa. additum vg.) *cycicenus* *cycias*
- 82, 3. *ab oppidis . . . habent om.*
- 83, 4. *dici om.* 8. *liberarumt coeperunt*
- 84, 2. *mecenas* *a* 3. *debut*

Posthaec, spatio unius versus relicto, liber nonus sine inscriptione
et minuscula prima litera incipit.

- IX. §. 1, 3. *crysippo* 5. *Aristarcum* 6. *videat* 7. *Crysippus*
7. *inaequalitate* 10. *verbum Aristarcus* 11. *aequalitate*
11. *de om. similitudinem* 12. *quarundam*
- 2, 1. *hi*
- 3, 5. *repudiandi anomala* 6. 7. *quod . . . anima om.*
- 4, 4. *quarum sumam* 6. *quod exigunt* 7. *alii*
dicere . . . analogis om.

- 5, 4. *analogia uti* 6. *ostensione* 7. *lineam*
- 6, 1. *in sua pot* 3. *suum* 6. *unusque* 7. *quan-*
unque summa 9. *esse om.*
- 7, 2. *repraehendenda* (eadem scribendi ratio est 12, 2. 63, 1. 66,
. 68, 1. 2. 8. 70, 1. 74, 1. 2. 79, 1. 90, 1. 6. 95, 6. 96, 5. 97, 1. 98, 5.
01, 1. 3. 104, 1. 105, 1. 106, 7. 110, 2. 111, 9.)
- 8, 3. *negligat*
- 9, 3. *conferrimus* 9. *in om.* 10. *caeterorum*
- 10, 1. *indeclinationum* 3. *mundum* 5. *concedunt* 6.
aut si quis 7. *mane* 8. *concedat* 10. *concedat*
- 11, 2. *ingeniculis* 5. *traducit* 5. 6. *repraehendendus*
6. *valentem om.* 7. *traducat*
- 12, 1. *Appelles* 2. *quod om.* *Myconos* 5. *veteritatem*
- 13, 4. *oportere om.*
- 15, 2. *includunt mittunt* 3. *barbaros* *ignorabant*
- 16, 3. *animus* (et sic FH. *a minus* vg.) 11. *obsolescet*
11. *oblitterata*
- 17, 1. *nonas* 4. *aures* 6. *quae deterrius*
- 18, 2. *sequemur correctum ex sequamur* 4. *caeteris* 5. *eo*
7. *secutus om.* (et om. FH. *receptum est ex* vg.)
- 19, 4. *restituuntur*
- 20, 5. *quem* 6. *abrogante* 7. *caedunt*
- 21, 2. *e ablatis oblitteratae* 3. *capullarum speties*
suppellectilis
- 22, 1. *fervor*
- 23, 6. *sunt om.*
- 24, 2. *aequinoctiali* 3. *septentriolem* *contra a paribus*
arciarcum (vocabulum etiam in caeteris codd. corruptum extat, sed in
illo eorum lac. est, quapropter fort. praestabit latinis literis ponere:
ntarcticum)
- 25, 1. *Non* 2. *sola bruma* *aequinoctium* 3. *aequi-*
otialem
- 26, 3. *se quater mutant* 5. *ad hanc* 7. *in om.*
- 27, 4. *praesente*

28, 2. *non exquilis aquile* 3. *suis* (et sic FHa. *sui* vg.)
9. *mullus* 9...11. *tamen* *mulus* om. . 11. *mullo ex asino*

29, 3. *seperatim*

30, 2. *cae* 4. *septima* 5. *hac*

31, 4. *utrunque* *Et quid* 5. *alia ne sic utra* (et sic
FHa. *alia non; sic utraque* vg.)

33, 8. *videri mutillum* *luschum* 9. *aut equorum*

34, 4. *fabricata* *viderit* *5. *hostia* (sic etiam a. fortasse
recte, cf. VI, 92.) 6. *factam* (ut Fa. *factum* H. *facta* vg. 7.
analogiam 8. *libitum* 10. *quod ea* (et sic FH. *quod ex a.*
eas vg.) *eam* 14. *naturalis* 15. *imposuerunt rebus* *Roma*
om. 16. *a* 17. *tempore* *a* 18. *a*

35, 9. *sint offensione*

36, 3. *Quare si quid* 4. *ac caetera crimina* 5. *in om.*
(et om. FHa. *receptum est ex* vg.)

37, 4. *resque designentur* *sit* om. 5. *visu* 8. *possunt*

38, 3. *foeminae* 4. *significat v̄nti* 6. *utrunque* 7. *a*

39, 1. *collocata* 2. *querendum* 4. *apulla* 5. *spetiem*
5. *apullam* 6. *Nec nunc*

40, 2. *ab occe ana significatione* 5. *foeminae* 8. *muliebres*
sunt 11. *muliebres*

41, 1. *perpenam* 4. *utrunque* 6. *significat* *praeponimus*

42, 2. *sic* 3. *adsumant*

43, 2. *impudenter* (et sic FHa. *imprudenter* ex vg. *receptum*
est.) 3. *sed et ex* 4. *si similes* 5. *sint et de* 6.
sit 8. *habeant*

44, 2. *X* om. 3. *quae* 4. *verbis* om. 4. 5. *intelli-*
gamus 5. *iis* 7. *Phryx* om.

45, 1. *parte* om. 2. *analogiam*

46, 1. *Quod* om. *non dissimilitudinem* 2. *suppellectile*

47, 6. *suppellectile* 7. *paris* 8. *tricliniaris* 9. *quis-*
que denique

48, 2. *habebunt* 3. *quidem* om. 4. 5. *vestimenta* ;
palium palio.

50, 2. *romilla* 3. *ut* om.

- 51, 1. et 6. *litterarum* 5. *sub similibus*
- 52, 4. *quatuor* 7. *conferat* 9. *conferat*
- 54, 2. *dispēdij* 3. *quicquam* 6. *omnis* 7. *et ihili*
3. *commutantur* 13. *sic huic nihilo non nihili* 15. *terentium*
- 55, 2. *foemina* (itidem 55, 11. 56, 7. 10. 57, 6. 7. 8. 59, 1.
61, 1. 62, 4.) 5. *non nullus* 11. *et om.*
- 56, 6. *at nunc* 9. *appellantur*
- 57, 5. *ut usus* 6. *his om.* *mare ac foemina*
- 58, 9. *debet*
- 59, 1. *foemina. Habet* 2. *naturam* 3. *neutra om.*
9. *gentilitia* 10. *summus* 11. 12. *Terentia foemina*
- 60, 1. *pronomibus* 3. *gentilitia* a 9. *luci om.*
- 61, 1. *item om.* 2. *declinarat* 3. *Mania enim om.*
- 62, 7. *hominibus*
- 63, 8. *una*
- 64, 3. *duae* (v. *Addenda*) 7. *alteram* *alteram*
- 65, 4. *quae*
- 66, 10. *argentum*
- 67, 2. *inter se habet* 3. *vina et unguenta* 4. *Lesbio*
6. *sic item* 7. *sic acceptarum rerum* 9. *denique rescinders*
11. *cum*
- 68, 3. *publice* 4. *unum dicant om.* 6. *neque om.*
7. *venerunt* *respondere*
- 69, 2. *a* 7. *a* 8. *appellasset*
- 71, 2. *transeunte* 3. *a* 6. *aquilani* 7. *orientur*
7. *Cecilius* 9. *si* 10. *nas est*
- 73, 8. *magis quod om.*
- 74, 2. *annus* 4. 5. *piscinula om.* 6. 7. *in sit*
8. *cistulla* 8. 9. *catulus et catellus*
- 75, 5. *dispiter* *Maspiter Maspitrem om.*
- 76, 3. *est om.* 8. *quouismodi (quod reponendam)* 13.
additum id est ac 14. *casus vovis*
- 77, 2. *video nihil quod* 4. *nam est om.*

- 78, 6. *Nevium*
- 79, 4. *analogiam esse esse* 7. *veniant* 9. *placula* (et sic FHa. *plagula* vg.)
- 80, 4. *u. f.* 5. *debet* *fici et nummi* 12. *haec*
ficio *huius manu*
- 81, 4. *erāt* 5. *utrunque* 9. *a* 10. *hi tressibus*
12. *a centussis*
- 82, 1. *numa qui* 3. *et haec* 4. *cum* *adsumit*
- 83, 2. *quid pertinet* 3. *ut om.* *quoque* 7. *pro passibus*
- 84, 1. *quare cum ad* 4. *qu* *est om.* 7. *dispondius*
- 85, 2. *similitudinem* *utrunque* 5. *denariorum* 6. 7.
et haec *denarii om.* 7. *Sed esset* 10. *sed et in utri*
- 86, 2. *una non moventia* 3. *qua* 4. *numerus moventias*
- 87, 3. *utrunque*
- 88, 1. *hoc* 2. *actum om.* 5. *scribibous analogiam*
6. *utrunque* 8. *huiusce* 9. *preponemus*
- 89, 2. *vocam* 3. *omonimya* *fiant om.* 9. *metionis*
- 90, 3. *Sapho* *alceus et alceo* 4. *geriones* 6. *analogiā*
7. *quisquis* 9. *alceus* *alceonis* 10. *alceonem* *secutus fuerit*
- 91, 5. *vocandi om.* 7. *trissyllabum* *bissyllabum*
- 92, 2. *similias* 4. *soleat* 6. *siquos* 7. *similes*
- 93, 2. 3. *et minus* 4. *t̄m* 6. *succosi. igitur*
- 94, 2. *adsumitur* 3. *adsumi* *hic lepus om.* 3.
adsumptum erit et extr. 6. *erit om.* 7. *lapidem* 7...10.
duo lapides om. 10. *dicunt*
- 95, 3. *possit* 5. *tempora*
- 96, 2. *dicam* 3. *simile* 4. *inchoatam*
- 98, 2. *maledicunt* 2. 3. *percussi feriebam om.*
- 99, 4. *tondo tondam*
- 100, 2. *series. s.L. ut* 4. *fuerim* 7. *cetera om.*
- 101, 5. *sic enim naturae* 5. 6. *habent* 6. *habent*
8. *infecta solum verba* (i. e. *infecta verba solum*)
- 102, 2. *discrepant* 4. *si om.* 6. *si hic*

103, 6. *adsumpta* *videre* 7. *rectus casus nonnunquam*
10. *intelligimus*

104, 4. *ut putant* 6. *ideoque lege in venditiones* 7. *rura*

105, 1. *putant om.* 3. *commove analogiam* 5. *dicant*

106, 3. 4. *lavari lavant om.* 4. *ut .T. fit* 5. *E:*
ablavantur

107, 5. *sed quod quoniam* 9. *ut* 108, 1. *analogia om.*

108, 2. *a a* 4. *adsumi quod* 6. *temporibus*
7. *transierit* 9. *similiter intelligitur*

109, 3. *as cum is* 4. *similitudines* 6. *similitudo* 9.
unumquoque

110, 1. *analogiam iis* 1. 2. *principia* 3. *a* 6.
quicque 7. *amatis amatis*

111, 5. *oms* 8. *neutra*

113, 1. *rebus om. arbitramur* 2. *priore analogiam*
2. *breviter* 4. *analogia* 5. *mundi om.* 7. *sicut om.* 9. *et om.*
10. *murena* 11. *mustelle numerus sic* 12. *murenis*

114, 3. *verbis sit ortus* 4. *est om.* 5. *item quae cum*
7. *analogiam* 10. *aliud est populo*

115, 4. *liber adpollicitus est demonstraturum*

X. §. 1. 3. *a* 4. *appellatur* 5. *libro primo* 7. *dicentur*
7. *fundamenta*

2, 3. *lac. loco v. λόγον* 4. *lac. loco v. ἀνάλογον*

3, 2. *quid fundamentum* 4. *quos illud* 7. *item*
. . . *esse simile om.*

4, 3. *dissimilis* 4. *a* 5. *spetie* 9. *pene* 11. *habent*

6, 1. *fuit ut* 5. *homini om.* 6. *partis habeant* *potest*

8, 3. *et om.* *utrunque* 10. *aut hoc nemus et lepus*

9, 1. 2. *similitudinem*

10, 4. *LXXIam* 6. *septim litteras. Itidem 21, 7.*
5, 6. 55, 7. 8. 57, 3. 62, 3. 82, 2. 6. *cum*

11, 3. *quarum origo principia*

12, 4. *a* 6. *cum utrunque* 8. *ac perfectam* 9. *analogiam*

- 13, 2. *sola om.*
- 14, 2. *haec om.* *nux, mox* 3. *cum* 4. *nihil in*
5. *dicit om.* 6. *utrunque* 7. *casum*
- 15, 3: *uniusquodiusque*
- 16, 2. *a* 6. *Aristarchi* 10. *imperito*
- 17, 2. *partes* *quatuor* 3. *docilis et facilis*
- 18, 1. *speties* 2. *partes*
- 19, 7. *nominativum* 8. *ab illa abdividendum*
- 20, 3. *cum* 5. *sic ubi*
- 21, 2. *spetie* 4. *spetie* 5. *virili*
- 22, 2. *in om.* 4. *a* 5. *a recto in recto in rectos* 8.
explicatis
- 23, 2. *alium alio*
- 25, 6. *et om.* 7. *in om.*
- 26, 3. *summi* 6. *proxime supra neque* 7. *pōt*
- 27, 3. *plerunque* 10. *cecinna*
- 28, 5. *intelliguntur* 6. *utrunque*
- 29, 8. *similitudinem* 9. *similius* 11. *nisi id sumpseris*
- 30, 3. *Reliquitur* 6. *significet* 9. *his*
- 31, 1. *hebent* 3. *speties* 6. *scribo ne etc.*
- 32, 4. *spetie* 5 et 33, 7. *speties*
- 33, 3. *scribo et lego* 7. *quicque*
- 34, 2. *inde participialia*
- 35, 4. *repraehendimus*
- 36, 7. *sic*
- 37, 2. *lac. loco v. ἀνάλογον* 5. *eas duas alterae duae res*
6. *bina om.* 7. *lac. pro λόγον.* *utrunque seperatim, deinde lac.*
- 38, 2. *cum* *menechinum menechino* 4. *cum* 6. *cum*
- 39, 3. *utrunque* 5. *sodalis sustuleris om.* *sic sodalis*
7. *analogiam*
- 40, 3. *expectare* 4. *expectes* 5. 6. *prosequare*
- 41, 5. *auctoriatum* 8. *progremie*
- 42, 2. *gemetrae* 5. 6. *dissimilem*
- 43, 2. *a* 3. *sit om.* 5. *dico, quatuor* 6. *quadro-*
ginta om. 11. *unum*

- 44, 2. *a* 4. *fit* 8...10. *Albius Atrius, Albio Atrio*
er directas declinationes om. 10. *albus alba* 11. *aentenaria*
- 45, 5. *conformus*
- 46, 2. *cytharae*
- 47, 2. *sint*
- 48, 2. *lego perfecta om.* 3. *debeat* 4. *cum* 11.
undam om. 13. *eram, et amatus* 13. 14. *repraehendunt*
- 49, 3. *cum* 4. *sit* 5. *compraehenditur*
- 50, 2. *duos* 3. *a* 4. *obliquum* 7. *a* 8. *a*
- 51, 7. *simile om.* 9. *utrunque sequitur* 10. *servae*
 10. *in om.* *cervae*
- 52, 2. *a a* 3. *a* 5. *impositione*
- 53, 2. *aliquas*
- 54, 3. *scolae* 5. *a proficiscantur* 7. *a quo casu*
 8. *ordinari* 9. *cum* 11. *autem ratio a*
- 55, 2. *ad circo* 3. *dicendo idem* 4. *quidem omni*
 5. *phisici*
- 56, 2. *qui prius* 3. *potius om.* 4. *a a* 7. *quam*
in his
- 57, 3. *idem*
- 58, 3. 4. *adsumere*
- 59, 2. *Crysippus* 4. *dextera* 5. *dextras*
- 60, 5 et 8. *plerunque*
- 61, 3. *imposititiis occurrerent* 4. *in natura corri-*
geretur a
- 62, 1. *a* 2. *a* 6. *in E om.*
- 63, 1. *atria* 3. 4. *animadvertendum haec om.*
- 64, 1. *sunt post partim om.* 5. *armonice*
- 65, 3. *Iupiter* 6. *sunt post virilia om.*
- 66, 4. *cum* 6. 7. *significant . . . multitudinis om.* 9.
quatuo
- 68, 7. *seperatim*
- 69, 3. *dominatum* 3. 4. *adventium* 5. *et post pistori*
om. 6. *Adventium*

- 13, 2. *sola om.*
 14, 2. *haec om.* *nux, mox* 3. *cum* 4. *nihil in*
 5. *dicit om.* 6. *utrunque* 7. *casum*
- 15, 3: *uniusquodiusque*
 16, 2. *a* 6. *Aristarchi* 10. *imperito*
 17, 2. *partes* *quatuor* 3. *docilis et facilis*
 18, 1. *speties* 2. *partes*
 19, 7. *nominativum* 8. *ab illa abdividendum*
 20, 3. *cum* 5. *sic ubi*
 21, 2. *spetie* 4. *spetie* 5. *virili*
 22, 2. *in om.* 4. *a* 5. *a recto in recto in rectos* 8.
explicatis
- 23, 2. *alium alio*
 25, 6. *et om.* 7. *in om.*
 26, 3. *summi* 6. *proxume supra neque* 7. *pōt*
 27, 3. *plerunque* 10. *cecinna*
 28, 5. *intelliguntur* 6. *utrunque*
 29, 8. *similitudinem* 9. *similius* 11. *nisi id sumpseris*
 30, 3. *Reliquitur* 6. *significet* 9. *his*
 31, 1. *hebent* 3. *speties* 6. *scribo ne etc.*
 32, 4. *spetie* 5 et 33, 7. *speties*
 33, 3. *scribo et lego* 7. *quicque*
 34, 2. *inde participialia*
 35, 4. *repraehendimus*
 36, 7. *sic*
 37, 2. *lac. loco v. ἀνάλογον* 5. *eas duas alterae duae res*
 6. *bina om.* 7. *lac. pro λόγον.* *utrunque seperatim, deinde lac.*
- 38, 2. *cum* *menechinum menechino* 4. *cum* 6. *cum*
 39, 3. *utrunque* 5. *sodalis sustuleris om.* *sic sodalis*
 7. *analogiam*
- 40, 3. *expectare* 4. *expectes* 5. 6. *prosequare*
 41, 5. *auctoriatum* 8. *progremie*
 42, 2. *gemetrae* 5. 6. *dissimilem*
 43, 2. *a* 3. *sit om.* 5. *dico, quatuor* 6. *quadro-*
ginta om. 11. *unum*

- 44, 2. *a* 4. *fit* 8...10. *Albius Atrius, Albio Atrio*
derectas declinationes om. 10. *albus alba* 11. *aentenaria*
- 45, 5. *conformus*
- 46, 2. *cytharæ*
- 47, 2. *sint*
- 48, 2. *lego perfecta om.* 3. *debeat* 4. *cum* 11.
indam om. 13. *eram, et amatus* 13. 14. *repræhendunt*
- 49, 3. *cum* 4. *sit* 5. *compræhenditur*
- 50, 2. *duos* 3. *a* 4. *obliquum* 7. *a* 8. *a*
- 51, 7. *simile om.* 9. *utrunque sequitur* 10. *servæ*
 0. *in om.* *cervæ*
- 52, 2. *a a* 3. *a* 5. *impositione*
- 53, 2. *aliquas*
- 54, 3. *scolæ* 5. *a proficiscantur* 7. *a quo casu*
 3. *ordinari* 9. *cum* 11. *autem ratio a*
- 55, 2. *ad circo* 3. *dicendo idem* 4. *quidem omni*
 5. *phisici*
- 56, 2. *qui prius* 3. *potius om.* 4. *a a* 7. *quam*
 in *his*
- 57, 3. *idem*
- 58, 3. 4. *adsumere*
- 59, 2. *Crysippus* 4. *dextera* 5. *dextras*
- 60, 5 et 8. *plerunque*
- 61, 3. *imposititiis* *occurrerent* 4. *in natura* *corri-*
eretur *a*
- 62, 1. *a* 2. *a* 6. *in E om.*
- 63, 1. *atria* 3. 4. *animadvertendum hæc om.*
- 64, 1. *sunt post partim om.* 5. *armonice*
- 65, 3. *Iupiter* 6. *sunt post virilia om.*
- 66, 4. *cum* 6. 7. *significant . . . multitudinis om.* 9.
quatuor
- 68, 7. *seperatim*
- 69, 3. *dominatum* 3. 4. *adventium* 5. *et post pistori*
 om. 6. *Adventium*

- 70, 2. non] ut 4. haectorem. 6. Haectoris 8. cepit
 10. nollet mallet 11. adventia 12. plurimus
- 71, 4. bachides 5. bachidas cum 8. sunt translata
- 72, 2. ea additum ante ut rebus et in 3. cunque
 4. et in quouismodi 7. seperatim 8. 9. accedere accedere debent
- 73, 7. ut om.
- 74, 1' et 3. diffinienda 1. qua 2. atque ea 3. Namque
 prior 9. omnem e] est
- 75, 5. repraehendendae pleraque diffinitiones
- 77, 1. vocabulis 3. quoniam (et sic FH. \overline{qm} a.) 5.
 cum 8. cum
- 78, 5. dices 6. siḡnt 7. amabo 8. amaber
- 79, 2. speties 3. potuit informavit 6. non] ac non
- 80, 4. 5. et huic nequam huius nequam om. 6. eius
 quem] cuiusque
- 81, 2. sic] sic etiam ne quicquam
- 82, 2. declinetur 5. quarto
- 83, 3. ut 4. quartum ut habeant om. 4. 5. clinatus.

 COMMENTARIIS ADDENDA.

Ad lib. V. §. 4. *impotem*] *vg. impotentem* codd. sed de G. nihil notatum est.

7. *incurvicervicum*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. pag. 270.

8. Sic velim scribas: *ad initia rerum*] *coni. et initia regis* codd., quod Turnebus (non Victorius) et Scaliger etc.

13. *qua cognatio eias erit verbi quae*] Nunc puto Vertranium verum vidisse, qui pronomen *quae* mutaverit in *quod*.

14. *Liberi fanum in civium Moero locavi*] In margine libri Spanhemiani in bibliotheca Regia Berolinensi asservati correctum est: *Liberi fanum inclutum Maro locavi*, et intelligitur Maro, Bacchi sodalis, Maroneae in Thracia conditor. Haec Schneiderus in Vita Varron. p. 240. De forma nominis Threca v. Praefatio p. XXXIX.

18. Adde primae annot.: Nempe Plinius eo loco non de L. L. libros adhibuit, sed usus est Varronis Menippea, cui inscriptum Dolium, ex qua Probus ad Virgilii Ecl. VI, 31. haec: *Appellatur a caelatura caelum, Graece ab ornatu κόσμος, Latine a puritie mundus*. Posteriore tempore Varronem ab hac Aelii magistri sui sententia descivisse, ex h. l. intelligitur.

21. *item maxime*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 271.

23. *terra sit obrutus*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 271.

Annot. de osse excepto nunc addo, duplicem morem hac in re discernendum esse. Nam cum mortuum hominem terra condere Romanis religiosissimum videretur, ubi iustis faciendis vel tempus vel locus non dabatur, aut corpori nondum combusto digitus decidebatur (hoc dicebatur membrum abscidi, teste Festo p. 101. Lindem.), aut, cum ossa legebantur, os, credo calva potissimum capitis, excipiebatur et ad glebae

injectionem servabatur. Hoc cum saepe factum esset ad funus et luctum protrahendum, interdictum est XII tabulis (ap. Cicer. de legg. II, 24, 60. cf. Dirksen. de Duod. tab. p. 672.): *Homini mortuo ne ossa legito, quae post funus faciat*, id est eo consilio, ut in osse quodam non condito sed servato funebria fierent. Excipiebatur autem bellica et peregrina mors.

30. Varronis de Tiberis origine et Tiberino rege sententiam commemorat Servius ad Virgillii Aen. VIII, 330.

appellatam thebrim] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 272.

46. *contra Tatium regem*] Eadem ex Varrone narrat Servius ad Virgillii Aen. V, 560., sed in quibusdam pleniora, ita ut alio scriptoris libro eum usum esse appareat.

49. *Larum Querquetulanum*] Non opus est ut copula interseratur, cum *Querquetulanum* quominus patricq̄ casu accipiatur nihil impedit. Larum autem sacellum, nisi ii Lares Querquetulani fuissent, a Varrone adhiberi non poterat ad demonstrandam Exquiliarum ab aesculetis originem.

54. *Germalum*] Assentior nunc Niebuhrio, R. H. I. p. 401. ed. sec. hoc loco *Cermalum* reponenti. Etiam Ciceroni ad Atticum IV, 3. *Cermalum* reddendum esse, ex librorum scriptura intelligitur.

61. *nuptiis*] De eadem re Varronis quaedam extant apud Servium ad Virgillii Aen. IV, 167.

68. *Luna vel quod*] FGb. *Luna ut quod* Hac. Manifestum est, vel servari non posse, nisi forte alterum etymon excidisse statueris.

71. *hanc aquam petere*] Praestabit codd. plurimorum scripturam *hinc* retinere.

80. *fuat*] Longe praefero nunc *cluat*, quam correctionem proposuit V. D. Coloniensis laudatus a Scaligero ad Festum p. 358. Linden. cf. Neukirch. de fab. tog. p. 89. *siet* scripsit Niebuhr. R. H. T. I. p. 543. ed. alt.

83. *Scaevola Quintus*] Cur Varro ea nomina sic collocaverit, causa haec est, quod postquam Scaevolam dixit, eum ut distinguat a P. Mucio Scaevola Pont. Max., praenomen Quintus addit: deinde etiam a Q. Mucio Scaevola Augure Pontificis Maximi appellatione eum discernit. Cf. annot. ad VII, 105.

84. *Furrinalis* et *Furrina* scribendum esse, postea vidi. Cf. annot. VI, 19. VII, 45. H. I. *furrida* FGH.

89. *extremis*] Periculosius videtur sumere, h. v. a Varrone adverbii significatu usurpatum esse, quam corrigere *extremi*, praesertim cum proximi vocabuli prima litera sit S.

95. *peculia tori atque*] cf. ann. ad IX, 9.

96. De armentis Servius Danielis ad Virgilii Aen. III, 540. sic: *Varro autem boves armenta vocari voluit, quasi aramenta, quod eorum accipue opera in arandis agris utimur.*

101. *G in C mutavit*] Cur *mutata* reiecerim, apparet ex annot. ad VII, 74. IX, 54.

108. *quare*] Ad codicum scripturam *quorum* propius accessissem *not* scribendo. Cf. annot. ad V, 66.

130. V. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 276.

137. V. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 276.

141. *Quod operis muniebant*] *opere* video reponere Zumptium in Annal. Lit. Berol. a. 1827. p. 1514.; neque infitior, hanc loci formam, quam Turnebus proposuit, non displicere: *oppidum ab opi dictum, quod munitur opis causa, ubi sit, et quod opus est ad vitam gerundam, ubi habeant* (i. e. habitent) *tuto* (*tuto* Hab.). *Oppida quod opere muniebant, moenia dicta.* Sed ratio et progressus totius loci facit, ut ad illud, quod posui, sententia mea praeponderet. Ad *moerum* et *moeniendi* v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 277.

148. *postilionem postulare id* defendi poterit collata altera dictione, quam nativam esse in Latio; non e Graecia adscitam, certum est: *vocare milicium Quirites* VI, 88.

149. *Curtium in locum*] *Curtium* ex glossemate in margine adscripto illatum esse videtur.

150. Sententiam loci apertius declarassem, si inter *septum esse* et *id quod μέση* distinxissem.

153. *carceres*] Non hunc, sed similem locum Varronis tangit Servius, cum refert ab illo *carceres* dictos esse *quasi arceres*; ad Virgilii Aen. V, 145.

158. *a Flora susus*] *a Florae susus versus* con. Io. Fr. Gronovius ad Gell. IX, 4. p. 537. Conr. Etiam §. 160. ad *inde dedicamus* probo Io. Fr. Gronovius appellandus erat.

VI. 2. *Λευκιένον*, quod propter scripturam cod. H. in ordinem cepi, cedere debet formae *Λευκιηρόν*.

5. De *Plaetoria lege* cf. Dirksen. de XII. tab. legg. p. 187.

In Reatino] Reatinorum sermonis Varro eo magis gnarus esse de-

bebat, quod ipse Reatinus erat. V. Sidonius Apollin. Epist. IV, 32. et Symmachus Epist. I. p. 298. ed. Par. 1684. Hinc singularis eius Sabini agri locorum peritia, de qua dixit Petit-Radel in Annal. Instit. Archaeol. a. 1832. p. 18.

14. *appelletur*] Sic scripsi ex Fab. *appellatur* GH. *septimum*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 279.

20. *Vinalia rustica*] de tempore horum sacrorum cf. Schneider ad Varron. de R. R. I, 1. p. 248.

26. *Sementivae*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 279. *omnes pagi*] *omnes pagus* FHa. *omnis pagus* G. ut vg. et redeo ad hanc lectionem. Nam non omnes pagi, sed omnis pagus (id est omnes pagi incolae) Paganicas ferias in agris habebant. Caeterum hacpropter non opus esse, ut *haberet* scribatur, sicut vg. fit, verbo *monendum*.

28. *in urbem ab agris*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 280.

30. *quid*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 280.

31. *eo est*] cf. Praefatio p. XXXVI.

40. *De quibus*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 280.

57. *eloqui ac reloqui*] De hoc notabili Sabinorum ritu, qui ad divinationem pertinere videtur, divinando quaedam profert Petit-Radel in Annal. Instit. Archaeol. a. 1832. p. 240.

58. *cum agunt*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 281.

63. *sit pura*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 281.

68. *ab his qui*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 281.

94. *dubium cum*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 281.

98. *cuius*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 282.

VII. 3. *verba poëtica dicunt prolata*] v. p. d. *contineri* com. Grauert. Analect. p. 68. quod ad nexum sententiarum parum aptum mihi videtur.

14. Ad stabiliendam eam Accii versuum scripturam, quam receperat, facit comparatio anapaestorum ex Menippea Varronis ap. Probum ad Virg. l. Ecl. VI, 31. (Bipont. p. 270.) de limbo picto *bis sex signis stellimicantibus*; i. e. Zodiaco.

22. *fretum* a fervido Varronem dixisse, scribit Isidorus XIII, 18, 3.

23. *non* ferre queant*] Sic me correxisse paenitet et piget, postquam incidi in versum Plauti Bacchid. IV, 6. extr. *bene navis agitur, ulcere haec confertur ratis*: ex quo intelligo, conferre navem dici de remigibus, qui cum omnes una remis incumbunt, navem propellunt, quod rime dicitur a Thucydide VII, 14. *ἔννεχεν τὴν εἰρεσίαν*. Sic Naevius in primo bello Punico narrasse videtur, quae tum cura et quod studium verit Romanorum, ut *conferre queant ratem aeratam* remiges.

sedentes] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 283.

64. *Cistellaria*] Ne quis me, quod obscurius sententiam meam significaverim, reprehendat: adiicio certissimum haberi, Cistellariam non integram extare, sed truncatam. In antiquissimo codice plures ex hac fabula pagellae exciderant; postea alia quaedam, quae nexu iam destituerant, ommissa, et hians iunctura callide levigata est. Ambrosianus codex alimpestus, cuius reliquias Maius edidit, cum multis aliis versibus, qui nunc in ea fabula non leguntur, habet etiam hunc, quem antea ex Nonio p. 164. noverant: *Expurgabo hercle omnia ad raucam ravim*. Hunc frustra Cistellariae ereptum, et Clitellariae (quam Nonius pariter ac Varro in his libris semper Astrabam appellat) donatum esse, nunc manifestum est. Itidemque statuendum de Varroniano hoc loco.

82. *voluit*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 285.

90. *proximo*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 286.

91. *Cicuri*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 286.

95. *apud Dossenium*] *personam* conii. Schober de Atellanis p. 18. quod a literis codd. *ad obsenum* nimium distat. Verum praeter Fabium Dossenium scriptorem Atellanarum idem nomen etiam personam Atellanarum significat, quam quod poeta ille in his fabellis, quae a civibus agebantur, ipse sustinere soleret, eum hoc cognomine appellatum esse existimo. Id nomen personae apud Festum s. v. temetum aperte extans, aliis locis ex corruptelis librorum enucleatur, de qua re nuper dixit Ed. Munk de L. Componio p. 66. 73. 81. Quos locos cum considero, atque Dossenium ipsum *dacibus in parasitis* magnum fuisse reputo, scilicet in ea ipsa persona, qua nomen suum retulit, adducor iam ut h. l., omisso praeverbio *apud*, scribendum censeam *Dossenium* s. *Dorsenum*. Nam etiam ex hoc ipso nomine (*d-orsenum*) facile fieri poterat *ad obsenum*.

107. 108. Naevii fabulas eo ordine Varronem disposuisse, quo ixi, eo probabilius est, quod eodem ordine, observatis tantum primis nominum literis, etiam Plautinas composuit et descripsit. Nam Plauti comediae, quas habemus, Varronianae cum sint, consentaneum etiam ordinem earum eum esse quem ille descripserat. In quo ordine (*Amphitruo, Isinaria, Aulularia, Capteivei, Curculio, Casina, Cistellaria, Epidicus,*

Bacchides, Mostellaria, Menaechni, Miles, Mercator, Pseudolus, Poenulus, Persa, Rudens, Stichus, Trinummus, Truculentus, et Vidularia, quae amissa est, mutilatis antiqui codicis extremis, cuius codicis ab antiquitate et conditione indaganda nunc pendet legitima omnis Plauti fabularum crisis) cum mirari subiret, quamobrem Bacchidum fabula sola suo loco mota esse videretur, solvit hoc ζήτημα satis acute idem iuuenis, cuius diligentiam in excutiendo cod. G. laudavi in Praefatione p. XII. Nempe Bacchides Varro Epidico noluit antepone, quoniam illam in hac ipse poeta commemorat. V. Bacchid. II, 2, 30.

VIII. 10. extr. declinatus] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 287.

23. a similibus] *ab similibus* FH. quod recipiendum. *a similibus* cett.

dissimilitudinem] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 288.

24. prioris et posterioris] cf. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 288.

36. Lua Luam] cf. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 288.

38. Aethiopam] Haec forma qui defendi possit, nescio. *Aethiopam* FHa. *Aethiopem* G.: hinc *Aethiopa* faciendum est. Cf. Praefatio p. XXXIX.

44. natura] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 289.

61. Cum] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 289.

63. discant] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 289.

67. a similibus] *ab similibus* FH. quod reponendum. *a similibus* cett.

72. dicere] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 290.

81. Andrius] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 290.

83. sub magistratuuum nomina succedere] Cf. ann. ad X, 14.

IX. 6. intelliges] GHa. *intelleges* F. quod reponendum.

7. non modo] Beierum propter exempla ab eo congregata advocavi; eius sententiae, in hoc structurarum genere negativam particulam necessario addendam esse, non accessi.

16. a minus] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 291.

18. secutus] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 291.

23. *an aër et caetera*] Haec e cod. B. et vg. sumpta sunt. om. FGHa. Et non modo supervacanea ea sunt, sed etiam molesta, praeter unam particulam *an*, qua; *quae sunt in his*, cum superioribus coniunguntur. Nam in iis quae secuntur enumerantur caelum (24. 25.), mare (26.), terra (27.), et deinde quae sunt in caelo s. aëre, in mari, in terra (28.), eodem ordine, quem scriptor iam V, 75 sqq. observaverat.

24. *ἀνταρξτικόν*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 291.

28. *sui*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 292.

31. *in qua sit casus*] *sint* scriptum esse a Varrone, verisimile est. *alia non, sic utraque*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 292.

34. *ostia*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 292.

facta] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 292.

eas] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 292.

36. *in analogias*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 292.

43. *imprudenter*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 292.

59. *extr. mulier*] H. *femina* Fa. *foemina* G.

64. *duo*] vg. *duae* codd. Id reponendum.

76. *cuiusmodi*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 293.

79. *plagula*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 294.

X. 77. *quom et re*] v. Suppl. V. Scr. e C. G. p. 298.

I N D I C E S.

I. SCRIPTORUM ET LIBRORUM POPULORUMQUE NOMINA,
QUORUM VERBA A VARRONE REFERUNTUR. ADIECTI SUNT
ETIAM ARTIFICES.

Ubi scriptores a Varrone non nominati sunt, sed ex aliis libris intelligi possunt, asteriscum * addidi, ubi scripta, crucis signum †.

Ubi nullus in his Indicibus liber memoratur, quintus intelligitur.

- A**ccius Gramm. Fr. 1.
Accius poëta 21. 98. VII, 19.
 50. 64. 83. 85. 88. 96. **A**ccianum VI, 80.
 in Bruto 80.
 Eurysace † VII, 15.
 Menalippa VII, 65.
 Phaëthonte? † VII, 14.
 Philocteta Lemnio VII, 11. VII, 80. †
Actiones VII, 93.
Aegyptiorum vocabula VIII, 65.
Aelius 18. 21. 25. 66. 101. VI, 7. 59.
 Saliorum carminum interpretatio VII, 2.
Aeolis 25.
Afranius
 in togata 25.
Amiternini VI, 5.
Annales 74. 101.
Antipater VI, 2.
Apelles pictor IX, 12.
Apollodorus 105. VI, 2.
Aprissius? VI, 68.
Aquilius
 in Boeotia VI, 89.
Arimnas? IX, 12.
Aristarchei VIII, 63. X, 16. 42.
Aristarchus VIII, 63. IX. 1. 43.
Aristeas X, 75.
Aristocles IX, 10. X, 75.
Aristodemus X, 75.
Aristophanes Gramm. 9. VI, 2. IX, 12. X, 63.
Aristoteles VIII, 11.
Nόμιμα βαρβαρικά VII, 70.
Armenia lingua 100.
Atellanac VII, 29. 84. 95.
Atheniensium libri sacrorum 97.
Atilius VII, 90. 106.
Augures 33. VI, 64. 76.
Augurum formula templi concipiendi VII, 8.
Augurum libri 21. 53. VII, 51.

- Aurelius VII, 65. 70. 106.**
Brutus? 5.
Caccilius VII, 103.
Callimachus 113. VII, 34.
Campani 137.
Canius VI, 81.
Carmen Priami VII, 28.
Cassius VI, 7. VII, 21, VII, 72.
Cato VII, 58. IX, 107.
Catulus VI, 6.
Censoriae tabulae VI, 86.
Chersonesioe? 137.
Chrysippus VI, 2. 11. 56. IX, 1. X, 59.
Claudius VII, 66. 70. 106.
Cleanthes 9.
Commentaria consularia VI, 88.
Commentarium vetus acquisitionis M. Sergii VI, 90.
Cordubae 162.
Cornelius? Stilo 148. 150. in commentario Naevii VII, 39.
Cosconius VI, 36. in actionibus VI, 89.
Crates VIII, 64. 68. IX, 1.
Democritus 39.
Dion VIII, 11.
Dionysius Sidonius IX, 10.
Diores? IX, 12.
Dossenus? VII, 95.
Duodecim tabulae 140. VI, 5. VII, 57.
Duodecim tabularum interpretes 22.
Ennius 9. 14. 19. 23. 42. 59. 60. et IX, 54. 64. 65. 86. 111. 163. 182. VI, 61. VII, 6.* 12. 35. 49. 87. 89. 93. 101. 104. IX, 107. X, 70. in Aiace VI, 6.* 81.* VII, 76. †*
Ennius in Alexandro VI, 83. VII, 82. †
Andromacha 19. VII, 6.* VII, 13. 82. †
Annalibus † VI, 82. VII, 7.* 12. 20. 21. 26.* 28. 32. 36. 37.* 41 bis. 42. 43. 44. 45. 46 ter. 48. 71. 100. 103. 104 quater.
Epicharmo 59. 60. 68.
Eumenidibus † VII, 19.
Hecuba VII, 6.*
Iphigenia † 19. VII, 73.*
Medea VI, 81.* VII, 9. 16. † 33. †
Sota 62.
Epicurus VI, 39.
Euripides VII, 82.
Faleris 162.
Flaccus flamen Martialis VI, 21.
Fulvius VI, 33.
Gallorum vocabula VIII, 65.
Glossarum scriptores VII, 10.
Glossemata VII, 107.
Graeci antiqui 96. VI, 84.
Graeci quidam 76.
Hesiodus 20.
Hispaniae lingua VII, 87.
Homerus VII, 74. 85.
Hortensius VIII, 14. X, 73.
Hypsicrates 88.
Ion Fragm. 1.
Iones 146.
Iunius 48. 55. VI, 33.
M. Iunius in commentariis VI, 95.
Iuventius VI, 50. VII, 65.
Lacedaemonii 146.
Lanuvi 162.
In Latio 162.
In Latio rure 97.

- Leges** 60.
Lex Mancipiorum VI, 74.
Lex Praediorum Urbanorum 27.
Lex Privata Aedificiorum 42.
Litterae Antiquae 143.
Livius 9. VII, 85.
 Teucro VII, 3.
Lucilius 17. 24. 44. 63. 80.
 138? VI, 69. VII, 30. 32.
 47. 94. 96. 103 bis. IX, 81.
Lutatius 150.
Lysippus IX, 18.

Mallius 31.
Mamilius VII, 105.
Manilius VII, 16. 28.
Matius VII, 95. 96. 104?
Micon pictor IX, 12.
Mimus VI, 61.
Mutius? 5.
Q. Mutius Scaevola 83. VI,
 30. VII, 105.
Myrmecides VII, 1. IX, 108.

Naevius 43. 53. 153. 163. VI,
 70. VII, 7. 23. 39. 51. VII,
 92.
 in Bello Punico VII, 108.
 Clastidio VII, 107. IX,
 78.
 Corollaria VII, 60.
 Cosmetria VII, 54.
 Demetrio VII, 107.
 Dolo VII, 107.
 Hesione VII, 107.
 Lampadione VII, 107.
 Lycurgo † VII, 53.
 Nagidone VII, 107.
 Quadrigenis? VII,
 70.
 Romulo VII, 54. 107.
 Stigmatia VII, 107.
 Tarentilla VII, 103.
 Technico VII, 107.
 Tunicularia VII, 108.

Opilius VII, 50. 67. 79.

Osca lingua VII, 28. 29. 54.
Pacuvius 7. 17. 24. VI, 6.
 VII, 22. 23.* VII, 59. VII,
 76. 88. 91.
 in Atalante? † VII, 18.
 Chryse † 60. VII, 102.
 Hermiona VI, 94.
 Medio VI, 60. VII, 34.
 Periboea* VII, 6.
 Teucro † VII, 87.
Papinius (Pomponius) VII, 28.
Parmeniscus IX, 10.
Persarum vocabula VIII, 64.
Physici 69. X, 55.
Piso
 in annalibus 148. 149. 165.
Plaetoria lex VI, 5.
Plato
 in Phaedone VII, 37.
Plautus 68. 108. 146. VII,
 12. 38. VII, 91. 103.
 in Amphitruone † VI, 6.
 VII, 50.
 Asinaria VI, 7. † VII,
 79.*
 Astraba VI, 73. VII,
 66.*
 Aulularia 14. † 131. †
 VII, 103.*
 Casina* VII, 104. 106.
 Cesistione VII, 67.*
 Cistellaria 72. † VII, 64.
 65.* 98. † 99. †
 Colace* VII, 105.
 Condalio* VII, 77.
 Cornicularia* 153. VII,
 52.
 Curculione 146. † VII,
 60. 71.*
 Epidico † 131.
 Faeneratrice VII, 96.
 Frivolaria 89. † VII, 58.*
 Fugitivis VII, 63.*
 Menaechmis VII, 54.
 56.* 93. †
 Mercatore VII, 60.*

- Plautus**
 in Milite glorioso † VII,
 36.
 Mostellaria † IX, 54.
 Nervolaria* VII, 68.
 Parasito pigro VII, 62.*
 77.
 Persa VII, 55.*
 Phagone* VII, 61.
 Poenulo VII, 69.
 Pseudolo † VII, 81.
 Sitellitergo VII, 66.
 Trinummo VII, 57.* 78.*
 Truculento VI, 11. †
 VII, 70.* IX, 106. †
- Poenicum vocabula** VIII, 65.
Poëta comicus 62. tragicus
 VII, 17. 24. comoedia VI,
 70. tragoedia VI, 72.
Poëta incertus 73. 97. VI, 67.
 83. VII, 14.
 in Choro? VI, 60.
 in Choro Proserpinae VI,
 94.
Poëtae veteres VII, 52.
Polybius 113.
Pompilius VII, 93.
Pontificii libri 98.
Porcius 163. VII, 104.
Praeneste in solario VI, 4.
Procilius 148. 154.
Protogenes pictor IX, 12.
Pythagoras 11. VII, 17. arti-
 fex 31.
- Reatini?** VI, 5.
Sabini 66. 68. 73. 74. 97.
107. 123. VI, 5. 13. VII,
 28. 46. VII, 77.
Sacra Argeorum 45 — 54.
Sacra et sacella VII, 84.
Salii VI, 45.
Saliorum carmina VII, 3. 26.
 27. IX, 61.
 libri VI, 14.
Saturnii versus VII, 36.
Siculi 101. 120.
Sisenna VIII, 73.
Sophon 179
Suetius VII, 104 bis.
Sulpicius 40.
Syracusani 151.
Syriaca lingua 100.
- Terentius**
 in Adelphis † VI, 69. VII,
 84.
Tuscae tragoediae 55.
Tusci VII, 35.
- Valerius** VII, 65.
Valerius Soranus VII, 31.
 X, 70. ?
- Varro**
 de aestuariis IX, 26.
 antiquitatt. VI, 13. 18.
 de poëmatis VII, 36.
 in tribuum libro 55.
- Venditionis lex fundi** IX,
 104.
Virgilius
 commentario Naevii VII,
 39.
Volnius 55.
Zenon 59.

II. VOCABULA QUAE A VARRONE EXPLICANTUR.

Immiscui huic indici Artis vocabula quibus Varro utitur, sed discrimina-
navi ea a caeteris inclinata literarum forma.

- A**bies IX, 41.
accano VI, 75.
accensus? VII, 89. VII, 58.
accusandi casus VIII, 66.
accusativos VIII, 67.
Achilles X, 69.
acquirō VI, 79.
actiosus? VII, 66.
actus 22. 34. IX, 87.
adagio VII, 31.
addico VI, 61.
addictus VI, 61.
adlocutum VI, 57.
adminiculandi voc. VIII, 44.
ad Murcim 154.
adscriptivi VII, 56.
adserere VI, 64.
adustum VII, 31.
aedificium 141.
aedilis 81.
aedis 161.
aedituus, aeditumus VII, 12.
VIII, 61.
aedus 97.
Aegeum VII, 22.
Aemilius VIII, 4.
Aequimelium 157.
aequinoctium VI, 8.
aequor VII, 23.
aeraria VIII, 62.
aerarium 183.
aes IX, 83.
aes militare 181.
aestas 61. VI, 9.
aestivom VI, 9.
aeternum VI, 11.
aeviternum VI, 11.
aevom VI, 11.
affari 53.
Africus vicus 159.
ager 34.
aggeres 141.
aggulus Fr. 1.
agito VI, 41.
agnus 99.
ago VI, 41. 42. 77.
Agonales VI, 12.
Agonia VI, 14.
agrestis VII, 24.
αιών VI, 41.
ala Fr. 15.
alauda VIII, 65.
Alba 144.
Albani, Albenses VIII, 35.
et p. XLVII.
Albius VIII, 80. X, 44.
Alcaeus, Alcaeo IX, 90.
alcedo VII, 83.
alcyonii dies VII, 83.
Alexander VII, 82.
Alexicacos VII, 82.
alites 75.
allecti VI, 66.
Alliensis dies VI, 32.
alpha VIII, 64.
Alphena VIII, 41. IX, 41.
ambages VII, 30.
ambe VII, 30.
ambiegna bos VII, 31.
ambit 28.
ambitiosus VII, 30.
ambitus 22. VII, 30.
amens VI, 44.
amia VII, 47.
amicitia X, 73.
amictui 131. 132.
Amiternini 28.
amnis 28.

- amphimallum 167.
 anas 78.
 ancilia VII, 43.
 Andromache VII, 82.
 anfracta VII, 15.
 Angeronalia VI, 23.
 angiportus 145. VI, 41.
 anguilla 77.
 angulus VI, 41.
 anicula, anicilla IX, 74.
 anima 59.
 annus VI, 8.
 anser 75.
 Antemnae 28.
 anulus VI, 8.
 anus VI, 8.
 aper 101.
 apexabo 111.
 Apollinar 52.
 Apollinares Iudi VI, 19.
 Apollo 68.
appellandi voc. VIII, 44. 45.
 Appulia 32.
 Aprilis VI, 33.
 aqua 123.
 aquae caldae IX, 68. 69.
 aqualis 119.
 aquila VIII, 7.
 ara 38.
 arae Tati 74.
 arationes 39.
 aratrum 135.
 arboriae falces 137.
 arca 128.
 arcera 140.
 area 38.
 arenifodinae 7.
 Arcopagitae VII, 19.
 Argei IX, 89.
 Argæi 45. VII, 44.
 argenteus IX, 66.
 argentifodina VIII, 62.
 Argiletum 157.
 Aricinus 32.
 aries 98.
 arma 115.
 armamentarium 128.
 armarium 128.
 armenta 96.
 armilustrum 153. VI, 22.
 Arpocrates 57.
 Artemas VIII, 21.
articuli VIII, 45. 63. X, 19.
 30.
finiti et infiniti X, 18.
 30.
 artifex 93.
 Arvales v. fratres.
 Arvernus VIII, 81.
 arviga 98.
 arvignus 98.
 arvos 39.
 arx 47. 151.
 as 169. IX, 83. 84.
 asbeston 131.
 asellus 77.
 asena VII, 27.
 Asia 16. 31.
 asparagus 104.
 aspicio VI, 82.
 assarium VIII, 71.
 assiduus VII, 99.
 assipondius 169.
 assum 109.
 asta 115.
 asta? VII, 54.
 Athenaci, Athenacis, Athenacopolitae VIII, 35.
 Athenaeus rhetor VIII, 82.
 atri dies VI, 29.
 atriensis VIII, 61.
 atrium 161.
 Atrius VIII, 80. X, 44.
 attributum 181.
 audio VI, 83.
 ave et avi VIII, 66.
 Aventinus 43.
 averruncare VII, 102.
 Averruncus VII, 102.
 augumentum 112.
 aviarium VIII, 54.
 aurifex VIII, 62.
 aurora VII, 83.
 ausculto VI, 83.

autumnus VI, 9.
 auxilium 90.
 axis VII, 74.
 axitiosus VII, 66.

Baccha VII, 87.
Bacchidas X, 71.
Bacchideis X, 71.
Bacchus VII, 87.
Baebii X, 50.
balneae VIII, 48. IX, 68.
balneum VIII, 48. IX, 68.
balteum 116.
barbatus 119.
beatus 94.
Bellona 73.
bes 172.
bibo VI, 84.
bicessis 170.
bigae IX, 63. X, 24. X, 66.
bisellium 128.
Boarium forum 146.
bos 96.
bovare VII, 104.
boves VII, 74.
boum et boverum VIII, 74.
Βούτης VII, 74.
brassica 104.
bruma VI, 8.
hubo 75.
buccinator VI, 75.
bura 135.
Busta Gallica 157.

Caccabum 127.
caecus IX, 58.
Caeligena 62.
Caelii X, 50.
Caeliolus 46.
Caelius 46.
caelum 16. 17. 18. 19. 20.
 deus 57.
calamistrum 129.
calatio 13. VI, 27.

calendae VI, 27.
calix 127.
camelopardalis 100.
camelus 100.
Camena VII, 27.
camilla VII, 34.
camillus VII, 34.
campus 36.
candelabrum 119.
canes VII, 32.
canicula 77.
canis 99. VII, 32.
canistra 120.
canite, cante VII, 27.
cano VI, 75.
cantatio VI, 75.
cantito VI, 75.
canto VI, 75.
cape VII, 90.
caperata VII, 107.
capis 121.
capital 130.
capitium 131.
Capitolium 41.
Capit. vetus 158.
capra 97.
caprea 101.
Caprotinae nonae VI, 18.
capulae 121.
caput IX, 53. X, 82. Fr. 16.
carcer 151.
carceres 153.
carere VII, 54.
Carinae VI, 47.
Carinas VIII, 84.
Carmenae? VII, 26. 27.
Carmentalia VI, 12.
carminari VII, 54.
cartibulum 125.
caseus VII, 28. X, 73.
caseus 108. VI, 43.
Casinum VII, 29.
Casmenae VII, 26.
Casmilus VII, 34.
casnar VII, 29.
cassabundus VII, 53.
Castor 73.

- usualis orationis pars* X, 48.
usus VIII, 46. 39. 46. 63.
 X, 21. 47.
 rectus VII, 33. VIII, 36.
 42. 46. 49. 69. 74. IX,
 43. 103. X, 52.
 obliquos VIII, 46. 49. 69.
 74. IX, 43. 71. 77. X,
 52.
 communis VIII, 46.
usus naturales et impositicii
 X, 61.
 singuli, terni etc. IX, 52.
atellus IX, 74.
ἀττινον 120.
atinuli Fr. 7.
atinus 120.
atulus 99. IX, 74.
atus VII, 46.
cava cortina VII, 48.
cavea 20.
caulis 103.
caullae 20.
cavum 19.
cavum aedium 161.
cella 162.
ensor 81.
centuria 35.
centuriae 88.
centussis 170.
Cerealia VI, 15.
Ceres 64.
κερονοίς 79.
Cermalus 54.
cernito VI, 81.
cerno VI, 81. VII, 98.
Ceroliensis 47.
cervi 101. 117.
cervix X, 78.
Cespeus 50.
cessit cum praeverb. VI, 38.
chaos 19.
choum 19.
cicum VII, 91.
cicer VIII, 48. IX, 63. X,
 54.
cicur VII, 91.
cicurare VII, 91.
Cicurii VII, 91.
cilibantum 121.
cilliba 118.
cinctus 114.
cinerarius 129.
cingulum 114.
circuli 106.
circumiectui 132.
circum moeros VI, 90. 93.
circumtextum 132.
circus Flaminius 154.
circus maximus 153.
cista, cistula, cistella VIII,
 79. IX, 74.
civitatium et civitatum VIII,
 66.
clamo VI, 67.
clamydes 133.
classici 91.
claustra VII, 21.
clepsere VII, 94.
elucidatus VII, 107.
cobius VII, 47.
Cocles VII, 71.
coemptio VI, 43.
coenacula 162.
coenaculum 162.
cogito VI, 43.
cohors 88.
colis IX, 75.
collecta VI, 66.
collegae VI, 66.
Collina 45. 56.
collis 36.
colloquium VI, 57.
columba 75.
columbus, columba IX, 56.
comissatio VII, 89.
comiter VII, 89.
comitia VI, 93.
comitiales VI, 29.
comitium 155.
comminisci VI, 44.
Commotiae 71.
commutatio syllabarum IX,
 99.

- comodia** VII, 89.
compendium 183.
Compitalia VI, 25.
compitum VI, 43.
compluvium 161.
composititia vocabula VIII, 61.
computatio VI, 63.
conceptivae feriae VI, 26.
conciliari VI, 43.
concilium VI, 43.
concinne loqui VI, 57.
Concordia 73.
concubium VI, 7. VII, 73.
confessus VI, 55.
confictant VII, 107.
congerro VII, 55.
conserere manum VI, 64.
consilium VI, 43.
consors VI, 65.
conspicione VII, 9.
Consualia VI, 20.
consul 80.
contemplare VII, 9.
contentiones VIII, 75.
conticinium VI, 7. VII, 79.
contio VI, 43.
contraria VIII, 58. 59.
convallis 20.
conum 115.
copiosus 92.
copis 92.
copulae VIII, 10.
copulae divisionum X, 33.
copulae trinae IX, 4.
corbes 139.
corbulae 139.
coriandron 103.
corneta 152.
cornua 117. VII, 25.
cornuata VII, 25.
corollarium 178.
corona 62.
cortumio VII, 9.
corvus 75.
Cosconius clivus 158.
cous 135.
creperus VI, 5. VII, 77.
crepo VI, 67.
Crepusci VI, 5.
crepusculum VI, 5. VII, 77.
cretaria VIII, 55.
cretio VI, 81.
crevisse VII, 98.
κρόκη? 105.
crocodilos 78.
crustulum 107.
crux IX, 44.
cubiculum 162. VIII, 54.
cuculus 75.
cucumeres 104.
culcita 167.
culmi 37.
cultus 36.
cum muliere esse VI, 80.
cupedinis forum 146.
cupressus, cupressi IX, 80.
cura VI, 46.
curare VI, 46.
curiae 155. VI, 46.
 veteres, Hostilia 84.
curiones 88. VI, 46.
curiosus VI, 46.
cursor 94.
Curtius lacus 148.
Cutiliae lacus 71.
cyathus 124.
cybium 77.
cyminon 103.
Cyprius vicus 159.
Cyzicenus VIII, 81.

Damnum 176.
dandi casus VIII, 36. X, 21.
December VI, 34.
decemvirum iudicium IX, 85.
deciens IX, 88.
declinatio VIII, 3. X, 11. 35.
 51. 77.
 nominandi, casualis etc.
 VIII, 52.
 verborum, temporum etc.
 X, 31. 32.

- voluntaria et naturalis*
 VIII, 21. IX, 34. 62.
 X, 15.
declinatus IX, 51. 53.
decurio 91.
decusses IX, 81.
decussis 170. IX, 81.
dei 66.
dei magni 58.
delicium VII, 106.
denarii 173.
denarium VIII, 71.
dens 135.
denarium 113.
dentum et dentes VIII, 67.
des 172.
despondere VI, 71.
detrimendum 176.
deum Consentum VIII, 71.
deunx 172.
deus Fr. 4.
Deus Fidius 52.
delectans 172.
delethra VII, 53.
Dialis flamen 84. VI, 16.
Diana 68. 74.
debalare VII, 103.
decedendi vocabula VIII, 44.
decedere VI, 61.
decedimonium? VI, 61.
decedis causa VI, 61.
deceditata VI, 61.
deceditator 62. VI, 61.
deceditiosus VI, 61.
deceditum VI, 61.
decedies VI, 4.
decedispiter 66. IX, 75. 77.
decedii VIII, 70.
decedilectus VI, 66.
decediligens VI, 66.
decediolares VII, 64.
decediomedibus X, 49.
decedion et Theon VIII, 41. IX,
 42.
decedionoxos 66.
decediovis 66.
decediscere VI, 62.
decediscerniculum 129.
decedisciplina VI, 62.
decediscrimen VI, 81.
decedisertus VI, 61.
decedis pater 66.
decedispendium 183.
decedispensator 183.
decedisputatio VI, 63.
decedissero VI, 64.
decedives 92.
decediviana 68.
decedividia VII, 60.
decedivini qui potes 58.
decedivisiones verbi IX, 95. 96.
 97.
decedius, divos 66.
decedius Fidius 66.
decedio VI, 62.
decedimenta VI, 62.
decedodrans 172.
decedoliola 157.
decedomare VI, 96.
decedomus 160.
decedonum 175.
decedos 175.
deceduellona VII, 49.
deceduillum VII, 49.
deceduplicarii 90.
decedupondium IX, 81.
decedupondius 169. IX, 81.
decedux X, 56. 57.

decedechinus 77.
decededo VI, 84.
decededulia VI, 84.
decededus 97.
decedeffari VI, 53.
decedeffata VI, 53.
decedechu VII, 93.
decedeiulitare VII, 103.
decede iure 109.
decedelicus Iupiter VI, 94.
decedelixum 109.
decedeloquens VI, 57.
decedeloqui VI, 57.
decedeminisci VI, 44.

- ἐνη καὶ νέα* VI, 10.
Epeus fumificus VII, 38.
 epichysis 124.
 epicrocum? VII, 53.
 epityrum VII, 86.
Equiria VI, 13.
 equiso VIII, 14. X, 28.
 equitatus VII, 4.
 errare VI, 96.
 esca VI, 84.
 esculentum VI, 84.
 esculentum 152.
ἔσπερος VI, 6.
 esum IX, 100.
Etruria 32.
 euax VII, 93.
Europa 31.
 exbolae VII, 108.
 exercitus 87.
 exitium 60.
exitus nominatum X, 21.
 exoro VI, 76.
 expensum 183.
Exquiliae 49.
Exquilina tribus 45. 55.
 exspecto VI, 82.
 extemplo VII, 13.
 extermentarium 21.

Faba IX, 38. X, 84.
 fabula VI, 55.
 facere VI, 77. 78.
faciendi et patiendi X, 33.
 factiosus VII, 66.
 facundus VI, 52.
 Facutalis lucus 49.
 faenisicia et fenisicia VII, 96.
 fagutal 152.
Falacer flamen 84. VII, 45.
 falces 137.
Faliscus venter 111.
 fallacia VI, 55.
 falli VI, 55.
 falsum VI, 55.
 fama VI, 55.
 famigerabile VI, 55.

famosus VI, 55.
 fanum VI, 54.
 far 106.
 farcimen 111.
 fari VI, 52.
 fassus VI, 55.
 fasti dies VI, 29. 53.
 fatales res VI, 52.
 fatidicus VI, 52.
Fatuae VI, 55.
 fatum VI, 52.
 fatuus VI, 55.
Fauni VII, 36.
Februarius VI, 34.
Februatus VI, 13. 34.
 februum VI, 13.
 feciales 86.
 femina IX, 57.
 fenariae falces 137.
 feralia VI, 13.
 fere VII, 92.
 ferentarius VII, 57.
 feretrum 166.
 ferme VII, 92.
Feronia 74.
 ferte VI, 96.
 ferveo VI, 84.
 fiber 79.
 fibra 79.
 ficedula 76.
 fici IX, 80.
 fectores VII, 44.
 ficus ruminalis 54.
Fides 74.
figura verbi X, 25.
figurae IX, 52. 55.
 filum 113.
 fimbria 79.
 fingo VI, 78.
fnita voc. VIII, 45. 80.
fnitum IX, 84.
 fiscina 139.
 fistula 123.
 fixus Fr. 3.
 flamen 84.
flexura X, 28.
Flora 74.

- oralis flamen VII, 45.
 men 27.
 vius 27.
 edesum VII, 27.
 edus 86.
 is 123.
 ntanalia VI, 22.
 ntes et fontis VIII, 66.
 nti et fonte IX, 112.
 da bos VI, 15.
 rdicidia VI, 15.
 rma in declinando IX, 37.
 X, 22.
 rma verbi IX, 101. 109.
 mido VI, 48.
 rmula IX, 103. X, 33. 43.
 rs 74.
 rtis Fortunae dies VI, 17.
 rtuna 74.
 rum 145.
 rssa 143. VII, 100.
 rssari VII, 100.
 ratres Arvales 85.
 ratria 85.
 rmo VI, 67. VII, 104.
 requens VII, 99.
 retum VII, 22.
 rngutire VII, 104.
 rtinnire VII, 104.
 ractus 37. 104.
 rages 37. 104.
 rrgis IX, 75. 76.
 rumentum 104.
 rlgor, fulmen, fulgur, ful-
 guritum 70.
 rumentum VIII, 10.
 rndolus 111.
 rndulae 145.
 rndus 37.
 rrnacalia VI, 13.
 rrrinalia VI, 19.
 rrrinalis flamen 84. VII, 45.
 rtis 119.

 rabinus ager 33.
 rlea 116.
 galeritus 76.
 Gallica 116.
 gallina 75.
 gannire VII, 103.
 γάργαρα 76.
 gargarissare VI, 96.
 gaunacum 167.
 gausape 168. Fr. 19.
 gemo VI, 67.
 genera articularum X, 30.
 nominatum X, 22.
 verbi IX, 95.
 gentium, gentis VIII, 67.
 genus nominatus X, 21. 65.
 Germalum 54.
 gero VI, 77.
 gerra VII, 55.
 Geryon, Geryoneus IX, 90.
 gignitur VI, 96.
 git Fr. 8.
 gladiatores Faustini etc. IX,
 71.
 gladium IX, 81.
 gladius 116. IX, 81.
 globi 107.
 gradus 168. IX, 87.
 Graecostasis 155.
 graguli 76.
 gralator VII, 69.
 granarium 105.
 gusto VI, 84.
 guttus 124.

Halcedo 79.
 Ἁλαξία VII, 74,
 hastati 89.
 haurii Fr. 14.
 Hectoras X, 69.
 Hectōrem X, 70.
 hehae VII, 93.
 Heraclide VIII, 68.
 Hercules 66. 74?
 Herculibus X, 49.
 heu VII, 93.
 hibernacula VI, 9.
 hibernum VI, 9.

- hiems 61. VI, 9.
 hilum 111.
 hinnitus VII, 103.
 hinnulus IX, 28.
 hippopotamios 78.
 hirundo 75.
 ὁμωνυμία IX, 89.
 honestum 73.
 honos 73.
 hordeum 106.
 hosticus ager 33.
 hostis 3.
 humatus 23.
 humidus 24.
 humilior, humillimus 23.
 humor 24.
 humus 23.
- I** VI, 96.
 Iaculum 115.
 ianitos VII, 27.
 Ianualis porta 165.
 Ianuarius VI, 34.
 idus VI, 28.
 ignis 70.
 ignis et aqua in nuptiis 61.
 imburvom 127.
 impendium 183. VI, 65.
 imperator 87.
 impluvium 161.
 impos 4.
 impositio 1. VIII, 1. 5. X,
 35. 51. 60.
 incertus ager 33.
 inchoatum verbum IX, 96.
 incultus 36.
 indicandi IX, 101.
 indicere VI, 61.
 indicium VI, 61.
 indiscriminatim Fr. 11.
 indutui 131.
 infans VI, 52,
 infectae et perfectae res IX,
 32. 101.
 infectum verbum IX, 97 sqq.
 101. X, 33. 48.
- inficiens VI, 78.
 infinita voc. VIII, 45. 80.
 infiniti articuli VIII, 50.
 infinitum IX, 84.
 informo VI, 78.
 infulatae? VII, 24.
 ingluvies Fr. 12.
 initia 60.
 inlici VI, 94.
 inlicis VI, 94.
 inlicium VI, 94.
 inops 92.
 insane VII, 86.
 insicia 110.
 Instelanus vicus 52.
 intempesta nox VI, 7. VII,
 72.
 Interamna 28.
 intermestris VI, 10.
 intertrigo 176.
 intertrimentum 176.
 intusium 131.
 invident VI, 80.
 Ioum et Ioverum VIII, 74.
 Iovis? VIII, 46.
 ircus 97.
 irpices 136.
 Isis 57.
 ἰταλός 96.
 ite VI, 96.
 iter 22. 35.
 iubar VI, 6. VII, 76.
 iubilo VI, 68.
 iudex VI, 61.
 iudico VI, 61.
 iugerum 35.
 iuglans 102.
 iugula VII, 50.
 iugum 135.
 iumentum 135.
 iungendi voc. VIII, 44.
 Iunius VI, 33.
 Iuno 67.
 Regina 67.
 Lucina 69. Huius den
 lucus 49. et
 aedis 50.

- Jupiter** 65. 74. VIII, 33, 49.
 X, 65.
 Viminus 51.
 agare VII, 93.
 gium VII, 93.
 vencus 96.
- οίντιος** VI, 52. Cett. sub C.
- actuca** 104.
 us 26.
 na 133.
 sta VI, 50.
 stari VI, 50.
 na 113.
 nea 130.
 ngula 120.
 niena VIII, 55.
 pathium 103.
 arentinal VI, 23.
 arum ara 74. **lucus** 49.
 arunda 74.
 uses VI, 2.
 utiaris collis 52.
 utinae feriae VI, 25.
 utium 32.
 tomiae 151.
 tratus VII, 32.
 tro VII, 103.
 trones VII, 52.
 turetum 152.
 utolae 156.
 utumia 151.
 uatrina IX, 68.
 iversalis porta 163.
 uvinium 144.
 uro, **lavor** IX, 105. 107.
 u Fr. 2.
 uti 166.
 utica 166.
 utati 87. VI, 66.
 utes VI, 66.
 utio 87. VI, 66.
 utitima VI, 66.
 utio VI, 36. 66.
- legulus** 94. VI, 66.
 legumina VI, 66.
 leo et leaena 100.
 λεπαστά 123.
 lepeste 123.
 λεπορις 101.
 lepus 101.
 Lesas? VIII, 84.
 letum VII, 42.
 λευκιηρός VI, 2.
 liba VII, 44.
 libella 174.
 Libentina Venus VI, 47.
 libidinosus VI, 47.
 libido VI, 47.
 Libitina VI, 47.
 libum 106.
 lignum VI, 66.
 ligo 134.
 liliium 103.
 limax VII, 64.
 lingere VI, 96.
 lingula VII, 107.
 lingulaca 77.
 liquitur VII, 106.
 lis VII, 93.
 liticines 91.
 lixulae 107.
 locare 15.
 locarium 15.
 loci muliebres 15.
 locus 14.
 loebesus VI, 2.
 lolligo 79.
 longavo 111.
 loquax VI, 57.
 loquela VI, 57.
 loqui VI, 56.
 lorica 116.
 Lua Saturni VIII, 36.
 lubere VI, 47.
 Luca bos VII, 39. 40.
 Lucana 111.
 Lucani 32.
 lucere VI, 79.
 Luceres 55. 81.
 lucerna 119.

- hiems 61. VI, 9.
 hilum 111.
 hinnitus VII, 103.
 hinnulus IX, 28.
 hippopotamios 78.
 hirundo 75.
 ὁμωνυμία IX, 89.
 honestum 73.
 honos 73.
 hordeum 106.
 hosticus ager 33.
 hostis 3.
 humatus 23.
 humidus 24.
 humilior, humillimus 23.
 humor 24.
 humus 23.
- I** VI, 96.
 Iaculum 115.
 ianitos VII, 27.
 Ianualis porta 165.
 Ianuarius VI, 34.
 idus VI, 28.
 ignis 70.
 ignis et aqua in nuptiis 61.
 imburvom 127.
 impendium 183. VI, 65.
 imperator 87.
 impluvium 161.
 impos 4.
 impositio 1. VIII, 1. 5. X,
 35. 51. 60.
 incertus ager 33.
 inchoatum verbum IX, 96.
 incultus 36.
 indicandi IX, 101.
 indicere VI, 61.
 indicium VI, 61.
 indiscriminatim Fr. 11.
 indutui 131.
 infans VI, 52,
 infectae et perfectae res IX,
 32. 101.
 infectum verbum IX, 97 sqq.
 101. X, 33. 48.
- inficiens VI, 78.
 infinita voc. VIII, 45. 80.
 infiniti articuli VIII, 50.
 infinitum IX, 84.
 informo VI, 78.
 infulatae? VII, 24.
 ingluvies Fr. 12.
 initia 60.
 inlici VI, 94.
 inlicis VI, 94.
 inlicium VI, 94.
 inops 92.
 insane VII, 86.
 insicia 110.
 Instelanus vicus 52.
 intempesta nox VI, 7. III,
 72.
 Interamna 28.
 intermestris VI, 10.
 intertrigo 176.
 intertrimentum 176.
 intusium 131.
 invident VI, 80.
 Ioum et Ioverum VIII, 74.
 Iovis? VIII, 46.
 ircus 97.
 irpices 136.
 Isis 57.
 ἰταλὸς 96.
 ite VI, 96.
 iter 22. 35.
 iubar VI, 6. VII, 76.
 iubilo VI, 68.
 iudex VI, 61.
 iudico VI, 61.
 iugerum 35.
 iuglans 102.
 iugula VII, 50.
 iugum 135.
 iumentum 135.
 iungendi voc. VIII, 44.
 Iunius VI, 33.
 Iuno 67.
 Regina 67.
 Lucina 69. Huius dea
 lucus 49. et
 aedis 50.

- Iuppiter 65. 74. VIII, 33, 49.
 X, 65.
 Viminus 51.
 Iurgare VII, 93.
 Iurgium VII, 93.
 Iuvenus 96.
- Κοίντιος* VI, 52. Cett. sub C.
- Iactuca 104.
 Iacus 26.
 Iacena 133.
 Iaceta VI, 50.
 Iacitari VI, 50.
 Iacina 113.
 Iacinea 130.
 Iacungula 120.
 Iacinea VIII, 55.
 Iacanthium 103.
 Iacentalis VI, 23.
 Iacurum ara 74. Iuvenus 49.
 Iacurunda 74.
 Iacuses VI, 2.
 Iacutiaris collis 52.
 Iacutinae feriae VI, 25.
 Iacutium 32.
 Iacutomia 151.
 Iacutus VII, 32.
 Iacutus VII, 103.
 Iacutus VII, 52.
 Iacutus 152.
 Iacutolae 156.
 Iacutumia 151.
 Iacutrina IX, 68.
 Iacuturna porta 163.
 Iacutinum 144.
 Iacutus, labor IX, 105. 107.
 Iacutus Fr. 2.
 Iacutus 166.
 Iacutus 166.
 Iacutus 87. VI, 66.
 Iacutus VI, 66.
 Iacutus 87. VI, 66.
 Iacutus VI, 66.
 Iacutus VI, 36. 66.
- Iegulus 94. VI, 66.
 Iegumina VI, 66.
 Ieolus et Ieacna 100.
λεπαστά 123.
 Iepeste 123.
λεπορις 101.
 Iepus 101.
 Iesas? VIII, 84.
 Ietum VII, 42.
λενκιηρός VI, 2.
 Iiba VII, 44.
 Iibella 174.
 Iibentina Venus VI, 47.
 Iibidinosus VI, 47.
 Iibido VI, 47.
 Iibitina VI, 47.
 Iibum 106.
 Iignum VI, 66.
 Iigo 134.
 Iilium 103.
 Iimax VII, 64.
 Iingere VI, 96.
 Iingula VII, 107.
 Iingulaca 77.
 Iiquitur VII, 106.
 Iis VII, 93.
 Iiticines 91.
 Iixulae 107.
 Iocare 15.
 Iocarium 15.
 Ioci muliebres 15.
 Iocus 14.
 Ioebesus VI, 2.
 Iolligo 79.
 Iongavo 111.
 Ioquax VI, 57.
 Ioquela VI, 57.
 Ioqui VI, 56.
 Iorica 116.
 Iua Saturni VIII, 36.
 Iubere VI, 47.
 Iuca bos VII, 39. 40.
 Iucana 111.
 Iucani 32.
 Iucere VI, 79.
 Iuceres 55. 81.
 Iucerna 119.

- Lucia IX, 61.
 Lucii 5.
 Lucina 74.
 Lucius IX, 60.
 lucrum 176.
 lugere VI, 79.
 luit IX, 104.
 lumariae falces 137.
 lumecta 137.
 luna 68. 74.
 Lupercalia VI, 13.
 luperci 85.
 lupus 77.
 lusciniola 76.
 lustrum VI, 11.
 lymphæ 71. VII, 87.
 Lymphæ Iuturna 71.
 Lymphæ Commotiae 71.
 lymphata VII, 87.
 lytra 79.
- Macellotæ** 146.
 macellus VIII, 79.
 macellum 146. 147.
 macri VI, 50.
 macrior VIII, 77.
 Maecenas VIII, 84.
 maerere VI, 50.
 Maesius et Mesius VII, 96.
 magida 120.
 magister equitum 82.
 magister populi 82.
 magistratus 82.
 magmentum 112.
magnitudinis vocabula VIII,
 79.
 Maius VI, 33.
 malache 103.
 malaxare VI, 96.
 malum 102.
 malva 103.
 Mamers 73.
 Mamuri Veturi VI, 45.
 mancipium VI, 85.
 mandier VII, 95.
 manducari VII, 95.
- Manducus VII, 95.
 mane VI, 4. VIII, 76. IX,
 73.
 Manes Serviles VI, 24.
 Mania IX, 61.
 manica VI, 85.
 manicula 135.
 manipularis VI, 85.
 manipulus 88. VI, 85.
 Manius IX, 60.
 mantelium VI, 85.
 manubrium VI, 85.
 manum VI, 4.
 manupretium 178. VI, 85.
 Marcus IX, 55.
 Mars 73.
 Marspiter VIII, 33.
 Martialis collis 52.
 flamen 84. VII, 45.
 Martius VI, 33.
mas, femina, neutrum IX,
 55 sqq.
 Maspiter VIII, 49. IX, 75.
 X, 65.
 matelio 119.
 matteae 112.
 medicina VII, 4.
 medicus 93.
 Meditrinalia VI, 21.
 Mefitis lucus 49.
 Megalesia VI, 15.
 Megalesius murus VI, 15.
 melandrya 77.
 Melicerta VIII, 68. IX, 91.
 meliosem VII, 27.
 melius VIII, 76.
 meminisse VI, 41. 45.
 mendicus 92.
μῆνη VI, 10.
 mensis VI, 10.
 menta 103.
 mentium et mentes VIII, 6.
 merces 44. 178.
 mergus 78.
 meridies VI, 4.
 merula 76. IX, 55.
 mesa, mensa 118.

- netuo VI, 48. 49. 73.
 miles 89.
 milia IX, 82. 85.
 miliariae 76.
 milites aerarii 181.
 milium 106.
 mille IX, 82. 85.
 Minerva 74.
 miraculae VII, 64.
 miriones VII, 64.
 nitra 130.
 noenia 141.
 noerus 141.
 νοῖνον 179.
 nola 104.
 nolae 138.
 nonere VI, 45.
 nonimenta VI, 45.
 nonitor 94.
 nonti et monte IX, 112.
 nontis et montes VIII, 66.
 motacilla 76.
 Mucionis porta 164.
 nugire VII, 104.
 nulgere VI, 96.
 nulta 177.
 nultitudinis VIII, 36. 48. 60.
 66. IX, 62 sqq. 67. X, 33.
 56 sqq. 66.
 nultitudo VIII, 46. 48. X,
 36. 56.
 nulus IX, 28.
 mundus VI, 3.
 mundus muliebris 129.
 municipes 179.
 munus 179.
 muraena 77.
 murmuratur VI, 67.
 murtatum 110.
 murtea Venus 154.
 murus 141.
 mussare VII, 101.
 mutuum 179.
 mystica vada VII, 19.
 naevia porta 163.
 nanus 119.
 narratio VI, 50.
 narro VI, 50.
 natator 94.
 Neapolis VI, 58.
 nefasti VI, 30. 53.
 nemus 36.
 Neptunalia VI, 19.
 Neptunus 72.
 nequam X, 80.
 nexum VII, 105.
 nexus VII, 105.
 nigellus VIII, 79.
 nihil IX, 54.
 nihili IX, 54. X, 81.
 Noctiluca 68. VI, 69.
 noctua 76.
 nolo X, 81.
 νομαί 36.
 nomen VIII, 13. 14 sq.
 nomenclator 94.
 nomina VIII, 45. 53. 79.
 nominandi casus VIII, 42.
 IX, 76. X, 23.
 nominare VI, 60.
 nominativos X, 23.
 nominatus VIII, 45. 52. 63.
 IX, 95. X, 18.
 nonae VI, 28.
 nonussis 169.
 novalis 39. VI, 59.
 Novapolis VI, 58.
 Nova via VI, 59.
 Novensides 74.
 novicius VI, 59.
 novissimum VI, 59.
 novitas VI, 59.
 nox VI, 6.
 numen VII, 85.
 Numerius IX, 55.
 nummi 173.
 nuncupare VI, 60.
 nuncupatae pecuniae VI, 60.
 nuntius VI, 58.
 nuptiae 72. X, 66.
 nuptus 72.
 nux 102.

- patella 120.
 miliarum VIII, 73.
 casus VIII, 66. 67.
 74. 76. 85.
 I, 48.
 92.
 129.
 VI, 96.
 uli 77.
 am 95.
 ? 95.
 92. 95.
 sus 92.
 95.
 pius 95.
 X, 69.
 ina VIII, 55.
 t VI, 94.
 la VII, 84.
 77.
 119.
 ia 162.
 um aedes 54.
 183.
 nus? VIII, 81.
 tellis 3. VII, 49.
 tellum VII, 49.
 grinus ager 33.
 ctum verbum IX, 96.
 33. 48.
 στρώματα 168.
 na 110.
 oro VI, 76.
 penna s. Perperna VIII,
 41. 81. IX, 41. X, 27.
 sedit et perstitit IX, 49.
 severantia 2.
 sibus VII, 107.
 sonae verbi IX, 32. 95.
 101. X, 31.
 rtinacia 2.
 s 95.
 hilomedes VIII, 68. IX, 91.
 ὡς ἀγαθὸν VI, 4.
 hryx IX, 44.
 ilani 89.
- pilum 116. 138.
 pinnae 142.
 pinus 102 lac.
 pipulo VII, 103.
 piscarium forum 146.
 pistrinum 138.
 placenta 107.
 platani IX, 80.
 plastrum 140. VII, 75.
 Plautius et Plautus VIII, 35.
 pluit IX, 104.
 plusima VII, 27.
 pocula 122. VI, 84.
 poëmatum Fr. 6.
 poena 177.
 Poenicum 113.
 Poetelius lucus 50.
 polluctum VI, 54.
 Pollux 73.
 polus VII, 14.
 polypus 78.
 Pomonalis flamen VII, 45.
 pontifex 83.
 poplifugia VI, 18.
 porca 39.
 porcus 97.
 porta 142.
 Portunalia VI, 19.
 pos 4.
 postici muri 42.
 postmoerium 143.
 Postuma IX, 61.
 Postumus IX, 60.
 potatio 122. VI, 84.
 potio VI, 84.
 praebia VII, 107.
 praeco VI, 89.
 praeda 178.
 praedia 40.
 praefica VII, 70.
 praelucidum? VII, 108.
 praemium 178.
 Praenestinus 32.
 praenomina IX, 54. et alio
 sensu IX, 60.
 praes 40. VI, 74.
 praesidium 90.

- nympholeptus VII, 87.
Obaeratus VII, 105.
 obiurgare VII, 93.
 obscaenum VII, 96. 97.
 obsidium 90.
 occasus solis VI, 5.
 ocimum 103.
 ocrea 118.
 odor VI, 83.
 odoratus VI, 83.
 odorus VI, 83.
 offula 110.
 olea 108.
 olera 108.
 olet VI, 83.
 olitorium 146.
 olla centuria VII, 42.
 olli VII, 42.
 olor VI, 83.
 Olympiades VII, 20.
 Olympus VII, 20.
 omen VI, 76. VII, 97.
 ὀμφαλός VII, 17.
 Opalia VI, 22.
 Opeconsiva dies VI, 21.
 opercula 167.
 operimenta 167.
 oppidum 8. 141.
 oppidum Circi 153.
 Oppius mons 50.
 Ops 57. 64. 74.
 optimum VIII, 76.
 optiones 91.
 opulentus 92.
 oratio VI, 76.
 orationis partes VIII, 44.
 X, 47.
 orator VI, 76. VII, 41.
 orchimoria (ὄρχιμορία) 108.
 orchitis 108.
 Orcus 66.
 ordeum 106.
 ordines transversi (obliqui)
 et directi X, 22. 43 sqq.
 Orion VII, 50.
 ornamentum VI, 76.
 ornatus 129.
 oro VI, 76.
 oscines VI, 76.
 osculum VI, 76.
 osmen VI, 76.
 osso Fr. 9.
 ostreae 77.
 ove et ovi VIII, 66.
 ovile VIII, 54. IX, 50.
 ovis 96.

Paganalia VI, 24.
 paganicae VI, 26.
 pala 134.
 Palanto VI, 53.
 Palatina tribus 45. 55.
 Palatium 53.
 Palatualis flamen VII, 46.
 Palilia VI, 15.
 palla 131.
 pallia 133.
 palma 62.
 palpetras Fr. 10.
 Paluda VII, 37.
 paludamenta VII, 37.
 paludatus VII, 37.
 palus 26.
 panarium 105.
 panificium 105.
 panis 105.
 pannus 114.
 pannuvelium 114.
 panthera 100. IX, 55.
 parapechia 133.
 παραπετάσματα 168.
 parentum et parentium VIII,
 66.
 paries IX, 41.
 parma 115.
 Parmenses VIII, 56.
 participalia X, 34.
 participia VIII, 58. IX, 110.
 pater 65.
 patera 122.
 paterfamilias, patrifamilias
 VIII, 73.

- patina, patella** 120.
patresfamiliaŕum VIII, 73.
patricus casus VIII, 66. 67.
 IX, 54. 76. 85.
pavo 75.
pavor VI, 48.
pauper 92.
pecten 129.
pectere VI, 96.
pectunculi 77.
peculatum 95.
peculia? 95.
pecunia 92. 95.
pecuniosus 92.
pedica 95.
pedisequus 95.
Peleus X, 69.
pellesuina VIII, 55.
pellexit VI, 94.
pellicula VII, 84.
peloris 77.
pelvis 119.
penaria 162.
Penatium aedes 54.
pensio 183.
Perclnus? VIII, 81.
perduellis 3. VII, 49.
perduellum VII, 49.
peregrinus ager 33.
perfectum verbum IX, 96.
 X, 33. 48.
περιστρώματα 168.
perna 110.
peroro VI, 76.
Perpenna s. Perperna VIII,
 41. 81. IX, 41. X, 27.
persedit et perstitit IX, 49.
perseverantia 2.
persibus VII, 107.
personae verbi IX, 32. 95.
 101. X, 31.
pertinacia 2.
pes 95.
Philomedes VIII, 68. IX, 91.
φῶς ἀγαθόν VI, 4.
Phryx IX, 44.
pilani 89.
pilum 116. 138.
pinnae 142.
pinus 102 lac.
pipulo VII, 103.
piscarium forum 146.
pistrinum 138.
placenta 107.
platani IX, 80.
plaustrum 140. VII, 75.
Plautius et Plautus VIII, 35.
pluit IX, 104.
plusima VII, 27.
pocula 122. VI, 84.
poëmatum Fr. 6.
poena 177.
Poenicum 113.
Poetelius lucus 50.
polluctum VI, 54.
Pollux 73.
polus VII, 14.
polypus 78.
Pomonalis flamen VII, 45.
pontifex 83.
poplifugia VI, 18.
porca 39.
porcus 97.
porta 142.
Portunalia VI, 19.
pos 4.
postici muri 42.
postmoerium 143.
Postuma IX, 61.
Postumus IX, 60.
potatio 122. VI, 84.
potio VI, 84.
praebia VII, 107.
praeco VI, 89.
praeda 178.
praedia 40.
praefica VII, 70.
praelucidum? VII, 108.
praemium 178.
Praenestinus 32.
praenomina IX, 54. et alio
 sensu IX, 60.
praes 40. VI, 74.
praesidium 90.

praestigiato 94.
 praetor 80. 87.
 prata 40.
 pretium 177.
 principes 89.
 pro VI, 58.
 procare VII, 80.
 procedere VII, 81.
 prodire VII, 81.
 prodixit VI, 61.
 profanatum VI, 54.
 profanum VI, 54.
 professi VI, 55.
 prolocutum VI, 56.
 proloquium Fr. 13.
 pronomina VIII, 45.
 pronuntiare VI, 58.
 prosectum 110.
 Proserpina 68.
 proserpo 68.
 protinam VII, 107.
 proversus VII, 81.
 providere VI, 96.
provocabula VIII, 45.
 Publicius clivos 158.
 pugil 94.
 Pullius clivos 158.
 pulmentarium 108.
 pulmentum 108.
 puls 105.
 pulvinar 167.
 puppis et puppes VIII, 66.
 purpura 113.
 putare VI, 63. 96.
 putator VI, 63.
 Puteoli 25.
 puteus 25. VI, 84.
 puticoli 25.
 puticulae 25.
 putum VI, 63.

Quadrans 171. 174.
 quadrigae VIII, 55.
 quadrini VIII, 55.
 quaestio 81. VI, 79.
 quaestor VI, 79.

Quando Rex comitiavit fas
 VI, 31.
 Quando stercus delatum fas
 VI, 32.
 querquedula 79.
 Querquetulanum sacellum 49.
 quinarii 173.
 Quinquatrus VI, 14. minus-
 culae VI, 17.
 Quintilis VI, 34.
 Quintus IX, 60.
 Quirinalia VI, 13.
 Quirinalis collis 57.
 Quirinalis flamen VII, 45.
 Quirini fanum 51.
 Quirinus 74.
 quiritare VI, 68. Fr. 18.
 Quirites 51. 73.

Ramnes 55. 81.
 rana 78.
 rapa 108.
 rapus 103.
ράπυς 103.
 rastelli 136.
 ratri 136.
 rates VII, 23.
 ratitus quadrans 44.
 raudus 163.
 Rauduscula porta 163.
 reciprocare VII, 80.
 reciprocus VII, 80.
 recordare VI, 46.
 reliquom 175.
 reloqui VI, 57.
 reminisci VI, 44.
 reno 167.
 repotia 122. VI, 84.
 respondere VI, 72.
 restes et restis VIII, 66.
 restibilis 39.
 restipulari 182.
 rete 130.
 rete? VII, 47.
 reticulum 140.
 rica 130.

- ricinium** 132.
rite VII, 88.
ritu VII, 88.
robignalia VI, 16.
Roma 144. IX, 50.
Romanenses? libertini VIII, 83.
Romani VIII, 56. X, 16.
Romanula porta 164.
Romanus ager 33.
Romilia tribus 55.
Romuli aedes 54.
rorarii VII, 58.
rosa 103.
rostra 155.
rudere VII, 103.
runcina VI, 96.
rura 40.
rure Fr. 5.
ruta 103.
ruta caesa IX, 104.
ῥυτή 103.
rutilare VII, 83.
rutrum 134.
- Sabini** 32.
sacerdotes 83.
Sacra via 47.
sacramentum 180.
sacrifico, sacrificor IX, 105.
sagum 167.
Salacia 72.
salii 85.
salinae VIII, 48.
saltus 36.
Salus 74.
Salutaris collis 52.
Samothracis dei 58.
Sancus 66.
saperda VII, 47.
Sappho, Psappha IX, 90.
sarculum 134.
sarrare VII, 108.
sarta VI, 64.
Saturnalia VI, 22.
Saturnia 42. porta 42.
Saturnius mons 42.
- Saturnus** 57. 64. 74.
scabellum 168.
scaena, scena VII, 96.
scaeptrum, sceptrum VII, 96.
scaevola VII, 97.
scalae IX, 63. 68. X, 54.
scalpae VI, 96.
scamnum 168.
Sceleratus vicus 159.
schoeniculae VII, 64.
sciurus? VIII, 68.
scobina VII, 68.
scopae VIII, 7. X, 24.
scortari VII, 84.
scorteia VII, 84.
scortum VII, 84.
scratiae VII, 65.
scrupipedae VII, 65.
scutum 115.
se 171.
secessio Crustumerina 81.
seclum VI, 11.
seculae 137.
Secunda IX, 60.
sedes, sedile 128.
seges 37.
segestria 166.
selibra 171.
seliquastrum 128.
sellae 128.
sembella 174.
semel et saepius X, 33.
semen 37.
Sementinae feriae VI, 26.
sementis 37.
semilixulae 107.
seminaria 37.
semis 171.
semisquartus } 173.
semistertius }
semita 35.
semodius 171.
semuncia 171.
senaculum 156.
senior Fr. 17.
septimatus VI, 14.
Septimontium 41. dies VI, 24.

- septunx 171.
 serae VII, 108.
 Serapis 57.
 sermo VI, 64.
 serpillum 103.
 serta VI, 64.
 sestertius 173.
 sexatrus VI, 14.
 sextans 171.
 sextula 171.
sextus casus X, 62.
sexus VIII, 46.
 sidera VII, 14.
 signa VII, 14.
 silentium VI, 7.
 silurus VII, 47.
 simpulum 124.
singularia VII, 33. VIII, 48.
 IX, 62 sqq. X, 33. 36.
 56 sqq.
 sinistimus? VII, 97.
 sinum 123.
 sirpata dolia 137.
 sirpea 139.
 sirpiculae 137.
 siser VIII, 48.
 sisumbrium 103.
 socrus X, 82.
 sol 68. 74.
 sola terrae 22.
 solarium VI, 4.
 solium 128.
 solstitium VI, 8.
 solu VI, 2.
 solui IX, 107.
 sorbeo VI, 84.
 sors 183. VI, 65.
 sortes VI, 65.
 sortilegi VI, 65.
species nominatus X, 21.
 specillum VI, 82.
 specio VI, 82.
 specto VI, 82.
 speculator VI, 82.
 speculum 129. VI, 82.
 spes VI, 73.
 spica 37.
 spondeo VI, 69.
 sponsa VI, 70.
 sponsalis VI, 70.
 sponsio VI, 70.
 sponsor VI, 69. 74.
 sponsus VI, 70. VII, 107.
 stagnum 26.
 stamen 113.
 sternere VI, 96.
 stillicidium 27.
 stipatores VII, 52.
 stipendium 182.
 stips 182.
 stipulari 182.
 stiva 135.
 stragulum 167.
 strangulare VI, 96.
 Streniae sacellum 47.
 stribula VII, 67.
 stringere VI, 96.
 strittabillae VII, 65.
 sublecti VI, 66.
 subluculi* 25.
 sub Novis VI, 59.
 subsellium 128.
 subsidium 89.
 subtemen 113.
 subucula 131.
 subulo VII, 35.
 Subura 48.
 Suburana tribus 46. 55.
 succano VI, 75.
 succidia 110.
 Succusa 48.
 succus 109.
 sudis 77.
 sudor 24.
 suffibulum VI, 21.
 suile VIII, 54.
 suilla 109.
 suit? X, 25.
 sulcus 39.
 Summanus 74.
 supparus 131.
 suprema VI, 5.
 supremum VII, 51.
 surdus IX, 58.

- urenae 77.
 urus X, 73.
 us 96.
 utor 93.
 utrina VII, 55.
 syncerastum VII, 61.
 συνωνυμία IX, 90.
- Fabernola** 47. 50.
Farentum? dies VI, 24.
Farpeius mons 41.
Fartarinus VII, 37.
Fatienses 55.
taurus 96.
tegnis 110.
temo VII, 73. 74. 75.
tempesta VI, 3.
tempesta VII, 51. 72.
templi partes VII, 7.
templum VII, 6. 7. 8. 9. 12.
tempora verbi IX, 32. 95.
 96. 101. X, 47.
tempus VI, 3.
tempus praesens et praeteri-
tum IX, 104.
tenerior VIII, 77.
Terminalia VI, 13.
termini 21.
Terminus 74.
 τέρομων 21.
terra 16. 21. 22.
terra Calydonia VII, 18.
Terra dea 57.
Terreus murus 48.
territorium 21.
teruncius 174.
tesca VII, 10. 11. 12.
testuatum 106.
testudo 79. 161.
texta 133.
Thelis VII, 87.
 Θεοὶ δυνατοὶ 58.
 Θρίαμβος VI, 68.
hrion 107.
hynnus 77. VII, 47.
Tiberinus 29. 71.
- Tiberis** 29. 30.
tibicen VI, 75.
Tiburs VIII, 53. IX, 34.
tigris 100.
tinguere VI, 96.
Titanis VII, 16.
Titii sodales 85.
toga 114.
toral 167.
torpedo 77.
torvius 169.
torulus 167.
torvos 167.
torus 167.
trabes VII, 33.
trabs X, 56. 57.
tragula 115. 139.
trama 113.
trames VII, 62.
transitus X, 52 sq.
trapetes 138.
tremor VI, 49.
tremuisti † VI, 49.
tresses IX, 81.
tressis 169. IX, 81.
triarrii 89.
tribuni aerarii 181. **militum**
 81. **plebei** 81.
tribus 35. 55.
tributum 180.
tricensis 170.
triens 171.
trigae VIII, 55.
triones VII, 74. 75.
triticum 106.
tritillare VII, 105.
tritura 21.
Trivia VII, 16.
triumphare VI, 68.
triumvirum iudicium IX, 85.
trivolum 21.
trua 118.
 τρουήλη 118.
truleum, trulla 118.
tryblia 120.
tubae 117.
tubi 117.

- tubicines 91.
 tubulustrium VI, 14.
 tueri VII, 12.
 Tullianum 151.
 tunica 114.
 turdus 77.
 turdus, turdarius, turdelicus†
 VI, 2.
 turma 91.
 turris 142.
 Tuscanicum 161.
 Tusci 32.
 Tuscus vicus 46.
 tutulati VII, 44.
 tutulus VII, 44.
 τυφλὸν ἔντερον 111.

V
 Vagire VII, 104.
 vallum 117.
 vallum (vannulum), 138.
 vas VI, 74.
 vates VII, 36.
 vaticinari VI, 52.
 udus 24.
 Vedius 74.
 vehiculum 140.
 vela 130.
 Velabrum 43. 44.
 minus 156.
 Veliae 54.
 Velinia 71.
 vellera 54.
 vellus 130.
 venator 94.
 Venelia 72.
 ventilabrum 38.
 Venus 62. victrix 62. Ve-
 neris natales 63.
 ver VI, 9.
 verbum VIII, 11. 12. 53.
 verbum, quid VIII, 40. X,
 77.
 verbum temporale VIII, 13.
 20 sqq. IX. 95. 109. X,
 31.
 finitum, non finitum IX,
 31.

 veru 127.
 vervex 98.
 vesper VI, 6. VII, 50.
 Vesper adest VII, 50.
 vesperugo VI, 6. VII, 50.
 Vesta 74.
 Vestalia VI, 17.
 vestigiator 94.
 vestis 130.
 vestispica VII, 12.
 veter VI, 2.
 Ufenas VIII, 84.
 via 8. 22. 35.
 vibices VII, 63.
 victoria 62.
 vicus 8. 145.
 video VI, 80.
 vieri 62.
 vigilant VI, 80.
 vigiliū VI, 80.
 villa 35.
 Viminalis collis 51.
 vina IX, 66.
 Vinalia 13. VI, 16. 20.
 vinaria VIII, 55.
 vindemia 37.
 vindemiator 94.
 vinea 37.
 vinetum 37.
 viocurus 7.
 violare VI, 80.
 virgultum 102.
 viride 102.
 virilia, muliebria, neutra
 X, 21. 30.
 virtus 73.
 vis VIII, 7.
 visenda VI, 80.
 vita 63.
 vitis 37. 102.
 vitulantes VII, 107.
 vitulus 96.
 uliginosus 24.
 ulula 75.
 ululare VII, 104.
 umbilicus VII, 17.
 umboneis 115.

- umbra 77.
 unctio 171.
 unctio VIII, 63.
 unguenta IX, 66.
 unguentaria VIII, 55.
 unguis 77.
 unum, unae, una IX, 64. X,
 24.
 vocabula VIII, 45. 52. 53.
 30.
 vocabulum VIII, 11. 12.
 vocandi casus VIII, 42. 63.
 X, 30.
 Volamina IX, 61.
 Volcanalia VI, 20.
 Volcanalis flamen 34.
 Vulcanus 70. 74.
 volo VI, 47.
 volpes 101.
 Voltornalis flamen VII, 45.

- Voltornum 29.
 Voltornus 29.
 volucres 75.
 vomer 135.
 Vortumnus 46. 74.
 Vortunalia VI, 21.
 uraeon 77.
 Urbinas VIII, 84.
 urbs 143.
 urinare 126.
 urna 126.
 urnarium 126.
 ursus 100.
 urvom 127. 135.
 usura 183.
 uter, utri IX, 65.
 uvae 104.
 Zanclicae 137.

III. RES ET VERBA, QUAE IN ANNOTATIONE
EXPLICANTUR.

- A**b saepe mutatum in a 30.
 ab sequente t et c 30. VIII,
 7. 14.
 ab in etymologiis 2. de
 tempore IX, 26.
 ab similibus X, 43.
 ablativi exitus in e VI, 74.
 ablativi usus sine praeverbio
 in VI, 13. 60. proportione
 VIII, 68. IX, 48. vinum
 Chio IX, 67.
 ac ante vocalem IX, 9.
 Accii poëtae praenomen VI,
 7. VII, 21. 104.
 Accius et Atteius 98. Fr. 1.
 Acculeia s. Occuleia curia
 VI, 23.
 accusativos abruptius positus
 37. 88. 91.
 accusativos duplex 148. et
 p. 301.
 a corde divinatio VII, 48.
 adseque VI, 73.
 adserere manu VI, 64.
 adverbia ad formam supplice
 VII, 27.
 ae et e promiscue posita 97.
 VII, 96.
 aeditumus VII, 12. VIII, 61.
 Aelius 18. 25. 148. VI, 59.
 Aesopi iudicium VII, 104.
 a lacte pueri IX, 16.
 alauda Gallicum VIII, 65.
 Albenses VIII, 35.
 alii patrico casu IX, 67.
 aliter esse VI, 8.
 alius quis 170.
 Alliensis dies VI, 32.
 allocutio VI, 57.
 Ambivius Turpio VII, 30.
 anacolutha 23. VIII, 13. 23.
 IX, 34. 74. 78. X, 1.
 ἀνὰ λόγον VIII, 32.
 antidire 80.
 Antipater VI, 2.
 apodosis cum protasi negli-
 gentius iuncta VIII, 69.
 IX, 67. X, 17.
 Apollinares ludii quo tempore
 acti VI, 19.
 Apollo in omphalo VII, 11.
 apud praeverbium postposi-
 tum VI, 78.
 Apuleius de orthogr. 97. 106.
 arationes 39.
 Argiletum 157.
 Argolas 157.
 Arimaspi VII, 71.
 Aristotelis partes orationis
 VIII, 11.
 arma quae feruntur VII, 57.
 as nominum terminatio VIII,
 21.
 Asia provincia 16.
 aspiratio omissa 97. 103. (cf.
 Charis. p. 62. P.). VIII,
 14. cf. IX, 27.
 Ἀθηναεῖς VIII, 35.
 attractio 130. VII, 44. VIII,
 21. 41. 52.
 attributa pecunia 181.
 attueri VII, 11.
 auspicari alicui rei VI, 86.
 auspicia maiora VI, 91.
 Balnea IX, 68.
 basilica Aemilia et Fulvia
 VI, 4.

- aves et temo quae stellae VII, 74.
 as pronuntiatum ps X, 57.
 jubile, non bovine VIII, 54.
- C** scriptum pro g 49. 54.
 (cf. p. 300.) 64. 76.
 camelopardalis Romae 100.
 capillus VI, 81. cf. VII, 44.
 casnar pappus VII, 29.
 Cassius poeta VI, 7.
 cassus VIII, 17. X, 62.
 cassum ordo non constans VIII, 63.
 censorum precatio VI, 86.
 centuria 35.
 cervix VIII, 14.
 Cicero emendatus 133. IX, 71. et p. 300.
 Cimo pictor IX, 2.
 circus primus et intumus 153.
 Cocus Latonae pater VII, 16.
 cohum et choum 49.
 conferre ratem VII, 16.
 consponsus VI, 70.
 contra sponsum rogata pecunia VI, 70.
 Covella Iuno VI, 27.
 crassundia 111.
 cum (pro quom) post tum 91.
 curiae veteres 155.
- Dativi casus exitus in e 40.
 deciens miliens maximus actus IX, 83.
 deici p. XXXVII.
 deinde tum VIII, 25.
 derigo X, 22.
 Diomedes emendatus VI, 60.
 Diovis 66.
 dius VII, 34.
 Dossenus VII, 95. et p. 303.
- E**go te ex iure manum consertum voco VI, 64.
- ei a Varrone scriptum pro i p. XXXVI.
 eis et is in nominativo plur. 5. VIII, 66. IX, 40. 43.
 eis et is in accusativo plur. partis 45. plureis 52. prioris VIII, 24. omnis et omneis VIII, 32. similis VIII, 69. cf. p. XXXVI.
 ellipsis verbi substantivi 28. 38. 84. 108. 118. VIII, 39. IX, 4.
 ellipses aliae 128. VIII, 16. X, 26. 27.
 eminisci VI, 44.
 emo 15.
 Ennii fragmentis addenda VII, 12. 45. demenda 153. VI, 64. VII, 21. 23. 34. 39.
 Epeus ὑδροφορῶν VII, 38.
 Epicharmus 105.
 escendo 7.
 essetur 106.
 et pro etiam 98. VIII, 26. 57.
 Eumarus pictor IX, 12.
 Eumolpidarum libri 97.
 euo contractum in o et u X, 52.
 exceptum os 23. et p. 299.
 exta ollicoqua 104.
- F** Sabinorum 50.
 faba, cicer singularia IX, 38.
 Fagutalis lucus 50.
 Falacer flamen VII, 45.
 Falacer pater et Pomona VII, 45.
 Fatuae VI, 55.
 Faustus et Faustus IX, 71.
 ferio, percussi IX, 98.
 festorum dierum notatio VI, 12 sqq.
 Festus emendatus 62. VII, 66.
 flamines Latii 84.

III. RES ET VERBA, QUAE IN ANNOTATIONE
EXPLICANTUR.

- A**b saepe mutatum in a 30.
ab sequente t et c 30. VIII,
7. 14.
ab in etymologiis 2. de
tempore IX, 26.
ab similibus X, 43.
ablativi exitus in e VI, 74.
ablativi usus sine praeverbio
in VI, 13. 60. proportione
VIII, 68. IX, 48. vinum
Chio IX, 67.
ac ante vocalem IX, 9.
Accii poëtae praenomen VI,
7. VII, 21. 104.
Accius et Atteius 93. Fr. 1.
Acculeia s. Occuleia curia
VI, 23.
accusativos abruptius positus
37. 88. 91.
accusativos duplex 148. et
p. 301.
a corde divinatio VII, 48.
adseque VI, 73.
adserere manu VI, 64.
adverbia ad formam supplice
VII, 27.
ae et e promiscue posita 97.
VII, 96.
acditumus VII, 12. VIII, 61.
Aelius 18. 25. 148. VI, 59.
Aesopi iudicium VII, 104.
a lacte pueri IX, 16.
alauda Gallicum VIII, 65.
Albenses VIII, 35.
alii patrico casu IX, 67.
aliter esse VI, 8.
alius quis 170.
Alliensis dies VI, 32.
allocutio VI, 57.
Ambivius Turpio VII, 30.
anacolutha 23. VIII, 13. 23.
IX, 34. 74. 78. X, 1.
ἀνά λόγον VIII, 32.
antidire 80.
Antipater VI, 2.
apodosis cum protasi negli-
gentius iuncta VIII, 69.
IX, 67. X, 17.
Apollinares ludi quo tempore
acti VI, 19.
Apollo in omphalo VII, 17.
apud praeverbium postposi-
tum VI, 78.
Apuleius de orthogr. 97. 106.
arationes 39.
Argiletum 157.
Argolas 157.
Arimaspi VII, 71.
Aristotelis partes orationis
VIII, 11.
arma quae feruntur VII, 57.
as nominum terminatio VIII,
21.
Asia provincia 16.
aspiratio omissa 97. 103. (cf.
Charis. p. 62. P.). VIII,
14. cf. IX, 27.
Ἀθηναεῖς VIII, 35.
attractio 130. VII, 44. VIII,
21. 41. 52.
attributa pecunia 181.
attueri VII, 11.
auspicari alicui rei VI, 86.
auspicia maiora VI, 91.
Balnea IX, 68.
basilica Aemilia et Fulvia
VI, 4.

- oves et temo quae stellae VII, 74.
 os pronuntiatum ps X, 57.
 jubile, non bovine VIII, 54.
 scriptum pro g 49. 54.
 (cf. p. 300.) 64. 76.
 amelopardalis Romae 100.
 apillus VI, 81. cf. VII, 44.
 asnar pappus VII, 29.
 assius poeta VI, 7.
 assus VIII, 17. X, 62.
 asuum ordo non constans VIII, 63.
 censorum precatio VI, 86.
 centuria 35.
 cervix VIII, 14.
 Cicero emendatus 133. IX, 71. et p. 300.
 Cimo pictor IX, 2.
 circus primus et intumus 153.
 Coeus Latonae pater VII, 16.
 cohum et choum 49.
 conferre ratem VII, 16.
 consponsus VI, 70.
 contra sponsum rogata pecunia VI, 70.
 Covella Iuno VI, 27.
 crassundia 111.
 cum (pro quom) post tum 91.
 curiae veteres 155.
 ei a Varrone scriptum pro i p. XXXVI.
 eis et is in nominativo plur. 5. VIII, 66. IX, 40. 43.
 eis et is in accusativo plur. partis 45. plureis 52. prioris VIII, 24. omnis et omneis VIII, 32. similis VIII, 69. cf. p. XXXVI.
 ellipsis verbi substantivi 28. 38. 84. 103. 118. VIII, 39. IX, 4.
 ellipses aliae 123. VIII, 16. X, 26. 27.
 eminisci VI, 44.
 emo 15.
 Ennii fragmentis addenda VII, 12. 45. demenda 153. VI, 64. VII, 21. 23. 34. 39.
 Epeus ἰδροφοροῶν VII, 38.
 Epicharmus 105.
 escendo 7.
 essetur 106.
 et pro etiam 98. VIII, 26. 57.
 Eumarus pictor IX, 12.
 Eumolpidarum libri 97.
 euo contractum in o et u X, 52.
 exceptum os 23. et p. 299.
 exta ollicoqua 104.
F Sabinorum 50.
 faba, cicer singularia IX, 38.
 Fagutalis lucus 50.
 Falacer flamen VII, 45.
 Falacer pater et Pomona VII, 45.
 Fatuae VI, 55.
 Faustus et Faustius IX, 71.
 ferio, percussi IX, 98.
 festorum dierum notatio VI, 12 sqq.
 Festus emendatus 62. VII, 66.
 flamines Latii 84.

- formulae solennes licentius
 structurae insertae 131. VI,
 28. VIII, 48. X, 2. 43.
 fortassean 34.
 fovi et fūi, non fuvi IX, 104.
 fulguritum 70.
 Furnacalia VI, 13.
 Furrina et Furrinalia VI, 19.
 VII, 45. et p. 300.
- G**allorum thoraces 116.
 genitivos casus nominum quae
 exeunt in \bar{i} us p. XXXVII.
 et p. 1.
 genitivos Herculi VIII, 26.
 gradus tricliniaris, cubicularis
 VIII, 32.
 Graecae formae VII, 16. et
 p. XXXIX.
 Graeca Latinis literis scripta
 122. VI, 33. et p. XXXIX.
- H**aec i. q. hae, hic i. q. hi
 98. VI, 73. VII, 64.
 harena X, 19.
 Hegesiae dicendi genus p.
 XXXV.
HENDO IX, 91.
 Herculis arcus VII, 80.
 Herodotus ab Ennio expres-
 sus VII, 35.
 honus 73.
 hostium VI, 92.
- I**ambici octonarii apud tragi-
 cos VII, 23. cf. VII, 17.
 19.
 Ianus geminus 156.
 ĩbus et ĩbus VII, 94.
 idem i. q. iidem 57. IX, 14.
 impersonalis structura 26.
 impositio 1.
 inaequalis iunctura modorum
 VI, 82. pronominum rela-
 tivorum X, 30. cf. p. 300.
 XXXIV.
 indicativos in membris rela-
 tivis orat. obliquae 140.
 VI, 82. X, 58.
 infectum s. infecti verbum
 X, 48.
 infinitivos ad substantiva re-
 latus IX, 74.
 infuma Nova via 43.
 in partum adesse VI, 40.
 invidendum VI, 80.
 Ioannis Lydi auctoritas 116.
 Iovis Elicii ara VI, 94.
 is pro iis 13.
 \bar{i} s pro iis 33.
 iudices VI, 88.
 Iunius Gracchanus VI, 33.
 Iuturnae fons 71.
- L** et d permutata 74.
 Laetum 152.
 Lautumia 151.
 Lemnia bos VII, 25.
 λημιπτός VII, 87.
 levitas sermonis 133.
 liba venalia VI, 14.
 libertini a servis publicis orti
 VIII, 83.
 Lua dea VIII, 36.
 Lucienus senator VI, 2.
 luna terra 69.
- M**agistri 122.
 magmentum 112.
 Mamurius Veturius VI, 45.
 manducus VII, 95.
 Maspiter VIII, 49. X, 65.
 Mater Larum IX, 61.
 Medius idem qui Medus VI,
 60.
 Meli domus 157.
 Mercedonii intercalandi ratio
 VI, 13.
 meridies pronuntiatur VI, 89.

- licon IX, 12.**
ilia 89. VI, 36. IX, 82.
ilia discrimina VI, 38. IX,
82. 85.
linervae captae fanum 47.
lulta 177.
Lurcis 153.
luto intransitive IX, 54.
luta muli VII, 28.
lutus et Brutus 5.
Lyrmeides VII, 1.
lyrti usus 110.
- N ante s suppressum 4. 118.**
Naevii comoediae VII, 106.
Saturnii versus 153. VII,
23. versus ap. Prisc. con-
stituuntur VII, 16. versus
ex Gell. corrigitur VII, 107.
natare IX, 71.
natura IX, 56.
ne interrogativom postponi-
tur VII, 4.
noctu luctuque 99.
Nonius correctus VII, 107.
non modo IX, 7.
Nova via 164.
novicii servi VIII, 6.
novum p. XXXVIII.
- O pro au 95. 167. IX, 75.**
oculis violare 80.
omphali Pythii species VII,
17.
opi ablativos 141.
Ops Consivia VI, 21.
opust VIII, 10. p. XXXVI.
oratio obliqua immixta rectae
34. cf. p. XXXIV.
Ovidii error VI, 14.
ovuls 50.
- Pacuvii Dulorestes perperam**
illatus VII, 107.
Pacuvii nulla erat Tarentilla
VII, 108.
Pallas Stygis filia VII, 37.
pannus, quartae decl. 105.
pannuvellium 114.
paratacticum dicendi genus
IX, 12.
participium futuri passivi se-
nescendus VI, 11.
participium futuri passivi Var-
roni incognitum VIII, 58.
Pergama, primae decl. VI, 15.
peristylum et atrium VIII, 29.
Perperna VIII, 81. unde di-
ctus VIII, 80.
phratricae Neapolit. 85.
physiologia Varronis 59.
pistrinale pecus 106.
Plauti Cistellaria VII, 64. et
p. 303.
Plauti fabularum ordo p. 303.
Plautius rhetor et poeta VIII,
36.
Poenices VIII, 65.
poëtarum nomina a Varrone
omissa VII, 6.
Poetelius Libo Visolus Dict.
VII, 105.
politio VIII, 32.
pontis sublicii sacra 83.
pontifex, pontifices 83.
Poplifugia dies VI, 18.
Poplilius s. Publilius VII,
105.
Porcius Licinius 163.
porcopor 97.
possessiones 36.
postilio 148.
praehendo IX, 91.
praenomina marium et femi-
narum IX, 60.
praenomina postposita 83. et
p. 300.
praes quomodo interrogetur
VI, 74.
Practor Urbis VI, 54.
Procilius 148.

proloqui, passive VI, 56.
 prosus vel rosus X, 52.
 prudentem expiari non posse
 VI, 30.
 Psappha ὑποκοριστικόν IX,
 90.
 Publicius clivos 158.
 Pullius clivos 158.
 pullus sermo IX, 33.
 Pythagorae principia 11.
 Pythagoras statuarius 31.

Qui pro quis VI, 67. VII, 3.
 qui pro si quis, anacoluthice
 VII, 4.
 qui ablativos instrumentalis
 21. 136.
 qui quid (pro aliquid) et si-
 milia VI, 70. cf. VI, 45.
 quis de mulieribus VII, 8.
 quo pro hinc 6.
 quo, quod, quoi ad pluralia
 relata 108. VI, 39. IX, 67.
 X, 41.
 quo ad feminina relatum
 VIII, 14.
 quo aut cū in sequuntur, se-
 cuntur et similibus 33. 98.
 et p. XXXVIII.
 quoius 2.
 quoque transpositum 69.
 quor 2. 66.

R ante s elisum VIII, 49.
 X, 52.
 r in sueris, boverum 110.
 VIII, 74.
 re factum 176.
 relativorum membrorum coa-
 cervatio 29. 95. VIII, 27.
 IX, 69. cf. p. XXXV.
 reliquom 175.
 reprahendo IX, 91. et pag.
 XXXVII.
 retro aere dicere 173.

Romanenses liberti VIII, 82.
 Romuleae urbis portae 166.
 rustica et urbana lingua 97.

S cuius generis litera X, 57.
 sacramentum 180.
 Sacra via 47.
 sacrificor VI, 18. IX, 105.
 sallere 110.
 Saturnii versus VII, 51.
 sed epanalepticum VIII, 31.
 Sedecim viri? VII, 38. et
 p. IV.
 sediculum VIII, 54.
 senices? VI, 76.
 sepulcrum 23.
 sequi auspicia 33.
 sequitur VIII, 12.
 Servii murorum portae 162.
 Serviles manes VI, 24.
 Servius emendatus 161. VI,
 55.
 sibilus 7.
 L. Siccus 40.
 Siculus poëta 123.
 siet IX, 77. 81. p. XXX.
 simile, dissimile substanti-
 vom VIII, 41.
 sinistimus VII, 97.
 sitellitergus VII, 66.
 solarium primum VI, 4.
 sol occasus VII, 51.
 Sophoclis et Ennii Alexan-
 der VI, 83.
 sortio VI, 87.
 spēi VII, 93.
 Stoica Varronis doctrina 9.
 IX, 30.
 structura negligentior 100.
 cf. p. XXXV.
 Suetius s. Sutrius comicus
 VII, 104.
 susus, susum 158. 161.
 syllaba elisa propter iteratio-
 nem eiusdem consonae VIII,
 61.

- yllabarum productarum et correptarum notae VIII, 72. IX, 104.
- C**arutius Larentiae VI, 23.
Cerra vineta Caelo 62.
Ceucri errores VII, 3.
Chelis VII, 87.
Chesauri species VII, 17.
Chreca 14. cf. VII, 34. et p. XXXIX.
Cigris mansuefactus 100.
Citani VII, 16.
Ctres et tris VII, 109.
Ctubulustrium VI, 14.
Ctutulus ex vittis VII, 44.
- U** ante l VI, 14. et pag. XXXVII.
U et i permutata 83. VIII, 77. et p. XXXVII.
vallum 183.
Varro Reatinus p. 302.
Varronis grammatica scripta p. 269.
- V**arronis de V. P. R. locus emend. 166.
 versum a 148.
Vestae duo sacra VI, 16.
Vinalia *περὶ ἀφροδισίων* satyra VI, 20.
 visenda 80.
 um pro ium in genitivo VI, 53.
 une VIII, 63.
 vo, non vu, 127. 158. et p. XXXVIII.
 vocales violatae in simplicibus verbis VII, 90.
Volturnus et Vortumnus VII, 45.
 usu in casu dandi VIII, 30.
 usuis IX, 4. et p. XXXVI.
 ut pro quasi VI, 56. cf. VII, 44. 91. VIII, 45.
 ut, sequente ne VIII, 10.
 utique pro utcumque VII, 8.
- Z** in carminibus Saliorum VII, 26.
ζάγκλη 137.

GOTTINGAE,
TYPIS DIETERICHIANIS.

